แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

วิจิตรา รุ่งแสง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

THEMES ABOUT CHILDREN AND VALUES IN YOUTH LITERATURE WORKS BY SUMALEE BAMROONGSUK

WIJITTRA RUNGSEANG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
MAJOR IN THAI
FACULTY OF LIBERAL ARTS
UBON RATCHATHANI UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2021
COPYRIGHT OF UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์และความเมตตาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สารภี ขาวดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้เป็นแบบอย่างในการทำงาน คอยให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เสมอมา จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้ ขอกราบขอบพระคุณ ดร.รัชนีกร รัชตกรตระกูล ประธานกรรมการสอบ และ ดร.กรรณิการ์ สุพิชญ์ กรรมการสอบ ที่อุทิศเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์ มอบความเมตตา และกรุณาให้คำแนะนำในการแก้ไขพัฒนางานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณแม่ และพี่ชายของผู้วิจัยที่คอยให้ความรัก ให้การดูแล ให้กำลังใจ ในยามที่ท้อแท้ รวมทั้งให้กำลังทรัพย์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และคอยผลักดันจนทำให้การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณว่าที่ร้อยตรีอิสรานุรักษ์ ชูกลิ่น ที่คอยถามไถ่ ห่วงใย และเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอมา จนกระทั่งผู้วิจัยประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ และคณะครูโรงเรียนบ้านเค็ง ขอบคุณเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ขอขอบคุณพี่น้ำหนึ่ง พี่พูนพัน ที่ตรวจแก้ไขความถูกต้องด้านการสะกดคำ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่เป็นกำลังใจอันดีของผู้วิจัยจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงขึ้นมาได้

วิจิตรา รุ่งแสง
ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

เรื่อง : แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข
ผู้วิจัย : วิจิตรา รุ่งแสง
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา : ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สารภี ขาวดี
คำสำคัญ : แนวคิด, คุณค่า, วรรณกรรมเยาวชน, สุมาลี บำรุงสุข

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ปริศนาหน้าร้อน ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่องของม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และใครดีที่สุด

ผลการศึกษาพบว่า สุมาลี บำรุงสุข มุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก 3 แนวคิด ดังนี้แนวคิดแรก “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตมีพัฒนาการสมวัย” ผู้เขียนนำเสนอว่าพ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก มีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กวัย 10-13 ปี 4 ด้าน คือ พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางร่างกาย เพื่อให้พวกเขาเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย แนวคิดที่สอง “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” ผู้เขียนนำเสนอว่าเด็กวัย 10-13 ปี ต้องการเพื่อนหรือพี่น้องไว้เป็นที่ปรึกษาช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น และเป็นเพื่อนเล่นแนวคิดที่สาม “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผู้เขียนนำเสนอว่าเด็กวัย 10-13 ปี สามารถเรียนรู้และซึมซับแบบอย่างทั้งดีและไม่ดี จากผู้ใหญ่ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้ใหญ่ในโรงเรียน และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็กส่วนกลวิธีที่ผู้เขียนใช้ในการนำเสนอแนวคิด พบ 3 กลวิธี ได้แก่ นำเสนอผ่านตัวละคร นำเสนอผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง และนำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่องส่วนคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อผู้อ่าน พบ 3 ด้าน ได้แก่ (1) คุณค่าด้านอารมณ์ พบว่าวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง สามารถสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์พื้นฐานแก่ผู้อ่าน 3 ประการ คือ อารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ โดยนำเสนอผ่าน 6 กลวิธี ได้แก่ มีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ มีกลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลาย มีการสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง ใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเหมาะสม มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง และมีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการอารมณ์ด้านลบ ได้แก่ อารมณ์กลัวและอารมณ์โกรธไว้ในเรื่องด้วย (2) คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม พบคุณธรรมพื้นฐานสำหรับเด็กที่ปรากฏในเรื่อง 7 ประการ ได้แก่ การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความมีวินัย ความมีเหตุผล ความประหยัดอดออม ความเมตตากรุณา และความใฝ่เรียนรู้ โดยนำเสนอผ่าน 2 กลวิธี ได้แก่ นำเสนอผ่านตัวละครเด็ก และนำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่ (3) คุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ พบความรู้ที่ปรากฏในเรื่อง 5 ด้าน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับภาษา ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ ความรู้เกี่ยวกับนิทานตำนาน ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ และความรู้เรื่องอื่น ๆ โดยนำเสนอผ่าน 2 กลวิธี ได้แก่ กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้ให้ความรู้ และการอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

ABSTRACT

TITLE : THEMES ABOUT CHILDREN AND VALUES IN YOUTH LITERATURE WORKS BY SUMALEE BAMROONGSUK
AUTHOR : WIJITTRA RUNGSEANG
DEGREE : MASTER OF ARTS
MAJOR : THAI
ADVISOR : ASST. PROF. SARAPEE KHOWDEE, Ph.D.
KEYWORDS : THEMES, VALUES, YOUTH LITERATURE, SUMALEE BUMROONGSOOK

This research aims to study themes about children and values found among five works of youth literature by Sumalee Bamroongsuk namely 'Prissana Na Ron', 'Mox Maew Mahadsajan', 'Rueng Khong Mameow', 'Mameow Lae Phuan', and 'Krai Dee Teesud'.

The study revealed that Bumroongsook aims to present three themes about children as follows. The first theme: "Adults should be responsible for the promotion of children's development." Bumroongsook asserts that parents, teachers, and adults surrounding children are important for promoting four kinds of development for children aged 10-13 years old (early teenage) namely emotional, social, intellectual, and physical, to help children mature and acquire age-appropriate development. The second theme: "Friends and siblings have some influence on early teenagers' thoughts and behavior." Bumroongsook holds that children aged 10-13 years old want to have siblings or friends as consultants and playmates who can help improve inappropriate behavior. The third theme: "Children will grow to become decent adults through learning from a variety of role models." The writer expressed that 10-13 years old children could be able to learn and absorb good and bad models of three types of adults including those in the family, in schools, and in the neighborhood. There were 3 strategies for presenting the themes: through characters, episodes, and illustrations in the story. Regarding the literary value, three aspects were found. First, it was found that all the five literary works can inculcate three types of basic emotional development, namely satisfaction, fear, and anger. These were presented through six techniques including interesting story titles and chapters, using several storytelling techniques, creating both realistic and surreal characters, using appropriate points of view to tell the story, creating realistic settings and moods, and using illustrations with a definite purpose. Furthermore, the author also suggests how to manage the negative emotions of fear and anger, in the story. Second, the cultivation of moral and ethical

values, including seven types of basic morality for children are found in the story including kindheartedness, responsibility, discipline, reasoning, frugality, democracy, and curiosity. These are presented through two approaches: youth and adult characters. Third, the cultivation of knowledge value included five aspects of languages, animals, tales, and beliefs, among others. These are presented through two techniques: assigning a set of characters as knowledgeable, and referring to reliable sources of information.

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เด็ก” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ ผู้ซึ่งอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส, บุคคลที่มีอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แตยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ ส่วน “เยาวชน” หมายถึง บุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แตยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 914-915) แต่หากแบ่งโดยประเภทของวรรณกรรม วรรณกรรมที่เขียนสำหรับเด็กอายุ 2-14 ปี มักถูกเรียก ว่าวรรณกรรมเด็ก ส่วนที่เขียนสำหรับเด็กที่มีอายุ 12-18 ปี ถูกเรียกว่าวรรณกรรมเยาวชน หรือวรรณกรรมวัยรุ่น แต่ทั้งนี้ก็ยังเป็นปัญหาว่า วรรณกรรมเด็กประเภทนิทานหรือนิทานภาพ บางครั้งก็ไม่ใช่สิ่งที่เด็กในวัย 12-14 ปี สนใจอ่าน หรือ ถึงแม้ว่าตัวละครเอกในเรื่องจะมีอายุ 10 ปี แต่หากเรื่องราวถูกนำเสนอในรูปแบบของนวนิยายขนาดยาว มีโครงเรื่องซับซ้อน ก็อาจไม่ใช่สิ่งที่ผู้อ่านในวัยเดียวกับตัวละครสนใจ หรือมีความสามารถที่จะอ่านหรือตีความเรื่องจนเข้าใจได้

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอให้ความหมายคำว่า วรรณกรรมเยาวชน หมายถึง วรรณกรรมที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อกลุ่มเด็กโต หรือกลุ่มเด็กวัยรุ่นตอนต้น โดยมุ่งพิจารณาที่ศักยภาพของผู้อ่านในการจินตนาการ หรือตีความเจตนาของผู้เขียนได้เป็นสำคัญ สอดคล้องกับที่ พรจันทร์ จันทวิมล และคณะ (2540: 10) ได้กล่าวว่า “วรรณกรรมเยาวชนมักเขียนขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้อ่านโดยมุ่งเน้นที่จะให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ใคร่รู้ นำไปสู่นิสัยรักการอ่าน และเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตของตนเองในวัยที่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่” ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวสำหรับเยาวชนจำเป็นต้องพิจารณาและศึกษาอย่างรอบคอบ เพราะหากการให้ข้อมูลและความรู้สึกนึกคิดที่ผิดพลาดอาจจะเป็นผลเสียต่อทัศนคติเยาวชน ทำให้เยาวชนเกิดความคิดและจินตนาการที่ไม่ถูกต้องไปตลอด

ในสังคมไทยการเลือกสรรและสร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีคุณภาพสำหรับให้เยาวชนได้อ่านจำเป็นต้องอาศัยผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนในการคัดเลือกวรรณกรรมที่เห็นว่าให้คุณค่าแก่ผู้อ่านอย่างแท้จริง ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเองยังเล็งเห็นความสำคัญของการปลูกฝังการอ่านได้ดำเนินการคัดเลือกผลงานวรรณกรรมที่ดีและมีคุณภาพให้แก่เยาวชน โดยการจัดประกวดวรรณกรรมเพื่อมอบรางวัลแก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมเยาวชนที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น การประกวดหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน รางวัลการประกวดหนังสือดีเด่นของคณะกรรมการหนังสือแห่งชาติ ของกระทรวงศึกษาธิการ รางวัลลูกรักอวอร์ด รางวัลเซเว่นบุ๊คอวอร์ด รางวัลนายอินทร์อะวอร์ด และรางวัลแว่นแก้ว เป็นต้น

จากการจัดประกวดวรรณกรรมเยาวชนดังกล่าว ทำให้เกิดนักเขียนที่มีผลงานสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้อ่าน และเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่คัดเลือกผลงานที่ดีมีคุณภาพเพื่อประกาศยกย่อง เกิดนักเขียนวรรณกรรมเยาวชนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ชมัยพร แสงกระจ่าง วาวแพร งามพรรณ เวชชาชีวะ มาลา คำจันทร์ เกริก ยุ้นพันธ์ ชีวิน วิสาสะ อัศศิริ ธรรมโชติ บินหลา สันกาลาคีรี สองขา และสุมาลี บำรุงสุข เป็นต้น

ในบรรดานักเขียนวรรณกรรมเยาวชนที่กล่าวถึงข้างต้น สุมาลี บำรุงสุข นับเป็นนักเขียนที่มีผลงานน่าสนใจ และเขียนวรรณกรรมเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ได้รับรางวัลจากผลงานที่เข้าประกวด ดังนี้

(1) เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ได้รับรางวัลจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้เป็นหนึ่งในหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน

(2) เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ได้รับรางวัลจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้เป็นหนึ่งในหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน

(3) เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ได้รับรางวัลดีเด่นจากประเภทสตอรี่บุ๊ค สำหรับเด็กวัย 10–12 ปี จากรางวัลลูกรักอวอร์ดครั้งที่ 7 ประจำปี 2553 รางวัลชมเชยประเภทวรรณกรรมเยาวชน และรางวัลชมเชยประเภทหนังสือบันเทิงคดี สำหรับเด็กอายุ 6–11 ปี จากการประกวดหนังสือดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี 2553

นอกจากผลงานที่ได้รับรางวัลทั้ง 3 เรื่องข้างต้น ยังมีผลงานที่ไม่ได้รับรางวัลอีก 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2551 และเรื่อง ใครดีที่สุด ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2561 ทั้งสองเรื่องยังคงได้รับความสนใจ และมีการผลิตซ้ำจนถึงปัจจุบัน

สุมาลี บำรุงสุข มีฐานะเป็นทั้งนักเขียนและนักแปลวรรณกรรมเยาวชนที่มีความสามารถ ผลงานที่เป็นที่รู้จักของนักอ่านคนไทย คือจากผลงานแปลชุด แฮร์รี่ พอตเตอร์ นอกจากนี้ สุมาลี บำรุงสุข ยังเป็นนักแปลวรรณกรรมเยาวชนรางวัลสุรินทราชาของสมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทยใน พ.ศ.2559 และได้รับรางวัลทางด้านการแปล และการเขียนจากกระทรวงศึกษาธิการ

จุดเด่นประการหนึ่งที่บ่งบอกความเป็นผลงานของสุมาลี บำรุงสุข คือผู้เขียนมักเขียนหรือเลือกแปลวรรณกรรมที่ใช้สำนวนของเด็ก ผลงานทุกเรื่องบ่งบอกว่าผู้เขียนสามารถเข้าใจอารมณ์ของเด็กที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะสุมาลี บำรุงสุข มีนิสัยรักการอ่านวรรณกรรมมาตั้งแต่เด็ก จึงต้องการให้เด็กและเยาวชนมีวรรณกรรมที่ดีและเหมาะสมกับวัยได้อ่านเหมือนกับตนเอง ดังที่เคยได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้เริ่มทำงานเกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชน ไว้ในบทสัมภาษณ์ของหนังสือทำเนียบนักเขียนและนักวาดภาพหนังสือเด็กและเยาวชน ดังความว่า “แรงบันดาลใจที่ทำให้เริ่มงานเขียนหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นเพราะรักการอ่านมาตั้งแต่เด็ก และต้องการให้เด็กมีหนังสือสนุก ๆ อ่านอย่างที่ตนเคยต้องการอ่าน” (วรรณี ศิริสุนทร, 2534: 252) นอกจากนี้ในตอนหนึ่งของการให้สัมภาษณ์เธอได้กล่าวถึงทัศนคติหรือแนวคิดในการเขียนวรรณกรรมเยาวชนของตน ว่า

“ทัศนคติหรือแนวคิดในการเขียนเรื่องสำหรับเด็กนั้นขอให้เป็นเรื่องที่สนุกสนาน สอดแทรกจริยธรรมและหน้าที่พลเมืองโดยไม่ให้เด็กรู้สึกว่าเป็นการจงใจสอนจนเกินไป ในขณะเดียวกันพยายามสร้างความเข้าใจระหว่างวัยเด็กและผู้ใหญ่ ไม่เขียนเรื่องที่เศร้าและหดหู่ใจเพราะเชื่อว่าไม่เหมาะสมกับจิตใจของเด็กที่ยังอยู่ในวัยเรียนรู้ การเขียนเรื่องแม้จะเป็นเรื่องเศร้า แต่ตอนจบต้องให้ความหวังในชีวิตอยู่ นอกจากนี้พยายามระมัดระวังเรื่องสำนวนภาษาและตัวสะกดให้ถูกต้อง เพื่อการเรียนรู้ของเด็กจะได้ไม่จดจำในสิ่งที่ผิด ๆ แต่ต้องใช้ภาษา “สแลง” คือภาษาสแลงบ้างในบทสนทนาเพื่อให้สมกับความเป็นจริง” (วรรณี ศิริสุนทร, 2534: 252)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นอนุมานได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข น่าจะเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ๆ จึงนำความเข้าใจนั้นมาถ่ายทอดไว้ในผลงาน และความสมจริงนี่เองที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผลงานของเธอ มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน ชวนติดตาม และดึงดูดให้เด็ก ๆ อยากอ่านหนังสือมากขึ้น อีกทั้งความใส่ใจที่จะให้เด็ก ๆ ได้รับสารที่ถูกต้อง ทั้งในแง่การใช้ภาษา การสะกดคำ รวมทั้งได้ข้อคิดคติเตือนใจที่มีผลต่อการเติบโตเป็นพลเมืองที่ดี ก็สามารถตอบสนองความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู ที่อยากให้ลูกหลาน หรือ เด็ก ๆ ได้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ จากหนังสือที่เลือกมาให้อ่าน ด้วยเหตุนี้ผลงานของสุมาลี บำรุงสุข จึงเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

นอกจากนี้เมื่อนำความในบทสัมภาษณ์ข้างต้น มาเชื่อมโยงกับเนื้อหาวรรณกรรมเยาวชน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เละเรื่อง ใครดีที่สุด ที่ผู้วิจัยสนใจเลือกนำมาศึกษาวิจัย พบว่า ผู้เขียนสร้างตัวละครเอกเป็นเด็กวัยแรกรุ่น หรือ อายุ 10-13 ปี อีกทั้งทุกเรื่องยังมีการกำหนดและจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก และเข้าเกณฑ์คุณลักษณะของวรรณกรรมเด็กที่ดี ตามที่สมพร จารุณัฏ (2538: 36) ได้กล่าวไว้ คือ วรรณกรรมเด็กที่ดีต้องมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่าน ทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันเกี่ยวกับตัวละคร ดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และเจตคติที่ดี อันเป็นผลจากการติดตามอ่านเรื่องราวชีวิต ความสุข ความทุกข์ การผจญภัย การแก้ไขปัญหาของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกอยากติดตาม และสนุกไปกับเรื่องที่อ่าน ทั้งนี้จากการอ่านประวัติและบทสัมภาษณ์ของผู้เขียน ทำให้คิดเชื่อมโยงได้ว่าประสบการณ์ในวัยเด็ก สิ่งที่พบเห็นในปัจจุบัน รวมทั้งความคาดหวังที่อยากให้เกิดขึ้นแก่อนาคตของชาติ ได้ถูกนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตผลงาน เมื่อพินิจโดยละเอียดจะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับเด็กได้ถูกถ่ายทอดไว้อย่างประณีต แนบเนียน ผ่านวิธีการที่หลากหลาย เช่น ผ่านโครงเรื่อง ผ่านการกระทำของตัวละคร ผ่านบทสนทนา เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในแง่คุณค่าที่ผู้อ่านจะได้รับ ผู้วิจัยพบว่าแม้วรรณกรรมเยาวชนทุกเรื่องที่เลือกนำมาศึกษาจะเป็นงานบันเทิงคดีที่เน้นให้ความสนุกสนานเป็นหลัก แต่สุมาลี บำรุงสุข ก็สามารถสอดแทรกความรู้หรือสาระประโยชน์ต่าง ๆ เข้ามาอย่างแนบเนียน ทำให้ผลงานมีความเป็นสาระบันเทิงในเวลาเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้จึงส่งผลให้ผลงานทุกเรื่องสามารถส่งคุณค่าแก่ผู้อ่านถึง 3 ด้าน ทั้งคุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านความรู้

คุณค่าด้านอารมณ์ ในเบื้องต้นพบว่า สุมาลี บำรุงสุข สามารถเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ที่เหมาะสม นับตั้งแต่มีการวางโครงเรื่องเหมาะสมกับวรรณกรรมเด็ก มีกลวิธีหลากหลายในการนำเสนอเรื่อง สร้างตัวละครพบหลายแบบและสมจริง มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่เหมาะสม ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเหมาะสมกับเรื่อง มีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ และมีการใช้ภาพประกอบอย่างเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการแต่ง ทำให้ผลงานทั้ง 5 เรื่อง ส่งผลต่อผู้อ่านทางพัฒนาการด้านอารมณ์ เช่น อารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ ซึ่งการพิจารณาองค์ประกอบของวรรณกรรมและกลวิธีการประพันธ์ที่ใช้ น่าจะทำให้ผู้วิจัยมองเห็นและเข้าใจกลวิธีที่ผู้เขียนเลือกใช้ในสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการประพันธ์กับการสร้างผลต่ออารมณ์แก่ผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้น

คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม สุมาลี บำรุงสุข ได้สอดแทรกหลักคุณธรรมเอาไว้ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำแง่คิดเหล่านั้นไปเป็นแบบอย่างและปรับใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตในโลกความจริง เช่น ผู้เขียนนำเสนอคุณธรรมด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ตั้งแต่ระดับตนเอง เช่น การตั้งใจเรียน การขยันอ่านหนังสือเพื่อทำข้อสอบให้ได้ จนถึงความรับผิดชอบระดับส่วนรวมในฐานะพลเมืองของชาติ ดังปรากฏในเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน ทำความสะอาดอีกแล้ว เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวกับแม่ไปตลาด ม่าเหมี่ยวเห็นป้ายเชิญชวนให้รักษาความสะอาดก็รู้สึกไม่พอใจ จึงพูดออกไปว่า “ม่าเหมี่ยวเบื่อจังเลยค่ะคุณแม่ ใครอยากทำความสะอาดก็ทำไปคนเดียวซีคะ เรื่องอะไรมาชวนคนอื่นไปทำด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 51) เมื่อแม่ได้ยินเช่นนั้นก็รีบเตือนสติ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ลูกสาวว่า

“หนูเบื่อที่จะทำความดีแล้วหรือจ๊ะ เวลาที่หนูหยิบถุงกระดาษข้างทางไปทิ้งขยะน่ะ หนูทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีของชาติแล้วนะจ๊ะ นอกจากนั้นหนูยังเป็นตัวอย่างให้คนอีกหลาย ๆ คนที่ทิ้งของบนถนนหรือที่ไม่ทิ้งของแต่ไม่ยอมเก็บ คนเราจะมัวเกี่ยงให้คนโน้นคนนี้ทำ แล้วเมื่อไหร่บ้านเมืองเราจะสะอาดจริงไหม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 51)

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม่พยายามสอนม่าเหมี่ยวให้เข้าใจและตระหนักในหน้าที่ของตนว่าประเทศชาติเป็นของทุกคน ม่าเหมี่ยวเป็นคนไทยคนหนึ่ง และเป็นสมาชิกของประเทศ จึงต้องทำเพื่อประเทศในฐานะพลเมืองที่ดี ถ้าม่าเหมี่ยวอยากให้ประเทศชาติ สะอาด น่ามอง ก็ต้องช่วยกัน จากการสังเกตพบว่า สุมาลี บำรุงสุข มักนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการตระหนักในหน้าที่พลเมือง และการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อหน้าที่ที่ทำอยู่ในชีวิตประจำวันไว้ในวรรณกรรม ซึ่งหากผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนสามารถแยกแยะและคัดสรรได้ว่าสิ่งใดที่ควรปฏิบัติ ไม่ควรปฏิบัติ และเลียนแบบใช้ในชีวิตจริงได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ก็น่าจะช่วยให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และพร้อมจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

นอกจากนี้ แม้วรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่องดังกล่าว จะเป็นงานบันเทิงคดี แต่ผู้เขียนสามารถสอดแทรกสาระต่าง ๆ เพื่อสร้าง คุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ โดยผู้อ่านไม่รู้สึกว่ากำลังถูกยัดเยียดให้ เช่นในเรื่อง ใครดีที่สุด ผู้เขียนกำหนดให้มีเหตุการณ์เด็กนักเรียนโรงเรียนประถมแห่งหนึ่ง (สวนสัตว์ในฝัน) ทะเลาะกัน เพราะต่างคิดว่าตัวเองเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด ครูช้างในฐานะครูใหญ่จึงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น กล่าวคือให้มีการรับสมัครผู้เข้าแข่งขัน มีการพูดปราศรัย และขั้นตอนสุดท้าย คือทุกคนต้องมาลงคะแนนเสียง โดยกำหนดให้สัตว์แต่ละชนิดขึ้นมาปราศรัยเกี่ยวกับข้อดีหรือจุดเด่นของตัวเองจนครบตามจำนวนของผู้จะเข้าแข่งขัน เมื่อถึงวันลงคะแนนทุกตัวมีสิทธิ์เลือกสัตว์ที่ตนชอบเพียง 1 ชนิด ซึ่งใครได้รับผลคะแนนจากเพื่อน ๆ มากที่สุด ก็รับตำแหน่ง “สัตว์ที่ดีที่สุด” ไปครอง ในเรื่องนี้ผู้อ่านไม่เพียงได้รับการส่งเสริมคุณธรรมด้านการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ในแต่ละตอนก็ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญ ลักษณะเด่น ถ้อยคำ สำนวน เรื่องเล่า ตำนาน นิทาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ ที่ สุมาลี บำรุงสุขนำเสนอไว้ด้วย เช่น ในตอน ฤทธิ์เดชวานร เป็นคราวที่ลิงจับสลากได้ จึงได้ส่งตัวแทนออกมาปราศรัยสามตัว ซึ่งลิงแสมได้เป็นตัวแทนพูดก่อนจึงกล่าวถึงจุดเด่นของตน ว่า

“ฉันคือลิงแสม ใช่แล้ว อ่านว่า สะ–แหม เป็นลิงพื้นบ้านไทย มีอยู่เกือบทั่วไป แต่ชุกชุมกันมากที่ศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี กับศาลเจ้าแม่สามมุข จังหวัดชลบุรี พวกฉันที่อยู่ตามป่าชายเลนใกล้ทะเลก็ว่ายน้ำเก่ง ดำน้ำเก่ง ดำน้ำเป็น ดำน้ำได้ลึกถึงห้าสิบเมตรเชียวนะ พวกลิงแสมชาวเลกินปู กุ้ง หอย เป็นอาหาร ส่วนลิงแสมชาวบกก็กินผลไม้ แมลงเล็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่ พวกเราถือว่าเป็นลิงโลกเก่า พบในทวีปเอเชีย และทวีปแอฟริกา พวกเราพัฒนาจนรู้จักใช้หัวแม่มือกำของได้ด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 22-23)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าแม้จะเป็นพื้นที่สั้น ๆ บนหน้ากระดาษ แต่ผู้เขียนสามารถแทรกความรู้เกี่ยวกับลิงแสมให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ และจดจำอย่างถูกต้อง นับตั้งแต่การสะกดคำ การออกเสียงชื่อสายพันธุ์ของลิง รวมถึงแนะนำให้รู้จักแหล่งที่มีลิงแสมชุกชุม ซึ่งสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวอย่างนี้ก็สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของสุมาลี บำรุงสุข ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ก่อนหน้า

จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาอย่างละเอียดเพื่อหาคำตอบว่า สุมาลี บำรุงสุข มีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็กไว้ในวรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 5 เรื่องที่นำมาศึกษาอย่างไร ขณะเดียวกันในแง่คุณค่าที่มีต่อผู้อ่าน ทุกเรื่องให้คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านความรู้ ผ่านกลวิธีใดหรือนำเสนอไว้อย่างไร จึงนำมาสู่การตั้งหัวข้อวิจัยว่า “แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข”

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

1.2.2 เพื่อศึกษาคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

1.3 สมมติฐาน

สุมาลี บำรุงสุข ใช้วรรณกรรมเยาวชนที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา 5 เรื่อง นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก นอกจากนี้วรรณกรรมทุกเรื่องไม่เพียงแต่ให้คุณค่าด้านอารมณ์ อันเป็นหน้าที่หลักของงานบันเทิงคดี แต่ยังช่วยปลูกฝังคุณธรรม และให้ความรู้อีกด้วย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข ผู้วิจัยใช้วรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีของสุมาลี บำรุงสุข ที่มีตัวละครเป็นเด็กวัยแรกรุ่น อายุ 10-13 ปี หรือเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย-ชั้นมัธยมศึกษาต้น จำนวน 5 เรื่อง ดังนี้

1.4.1 ปริศนาหน้าร้อน	พิมพ์ครั้งที่ 2	พ.ศ.2552
1.4.2 ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์	พิมพ์ครั้งที่ 4	พ.ศ.2553
1.4.3 เรื่องของม่าเหมี่ยว	พิมพ์ครั้งที่ 18	พ.ศ.2561
1.4.4 ม่าเหมี่ยวและเพื่อน	พิมพ์ครั้งที่ 22	พ.ศ.2561
1.4.5 ใครดีที่สุด	พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ.2561

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1.5.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.5.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน

1.5.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด

1.5.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในวรรณกรรม

1.5.2 วิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข 2 ด้าน ดังนี้

1.5.2.1 วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

1.5.2.2 วิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

1.5.3 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 พบแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง ของสุมาลี บำรุงสุข

1.6.2 พบคุณค่าด้านต่าง ๆ ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่านวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง ของสุมาลี บำรุงสุข

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 คุณค่า หมายถึง ประโยชน์ที่คาดว่าผู้อ่านจะได้รับจากการอ่านวรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 5 เรื่อง ของสุมาลี บำรุงสุข ที่นำมาศึกษา ประกอบด้วย คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.8.1 วรรณกรรมเยาวชน ที่กล่าวในบทวิเคราะห์ หมายถึงวรรณกรรมเยาวชน 5 เรื่อง ของสุมาลี บำรุงสุข ที่นำมาศึกษา ได้แก่ เรื่องเรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่องม่าเหมี่ยวและเพื่อน เรื่องม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่องปริศนาหน้าร้อน และ เรื่องใครดีที่สุด

1.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในวรรณกรรม และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในวรรณกรรม รายละเอียดมีดังนี้

1.9.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของและลักษณะของวรรณกรรมเยาวชน มีผู้ให้ความหมายและกล่าวถึงไว้หลายท่าน ดังนี้

พรจันทร์ จันทวิมล และคณะ (2540: 10) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมเยาวชน ไว้ว่า หนังสือที่เขียนให้เด็กและเยาวชนอ่านโดยเฉพาะหรืออาจให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้ถ้ายังเล็ก โดยมุ่งเน้นที่จะทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ใคร่รู้ นำไปสู่นิสัยรักการอ่าน

กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์ (2543: 13) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมเยาวชนไว้ว่า เป็นวรรณกรรมที่มีความแตกต่างจากการเขียนเรื่องสำหรับวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุ เรื่องสำหรับเด็กต้องใช้ภาษาง่าย ๆ เหมาะกับวัยของเด็ก เนื้อเรื่องต้องสนุกสนาน ไม่ยาวเกินไป ไม่โหดร้ายทารุณ ไม่สอนตรง ๆ จนเกินไป การให้ความรู้และคุณธรรมต้องสอดแทรกอย่างแยบยล ไม่ให้เด็กรู้สึกว่าถูกสอน

ภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 1) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมเด็กไว้ว่า เป็นหนังสือสำหรับเด็กเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามทั้งความคิด จิตใจ และสติปัญญา หนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณภาพจะช่วยถ่ายทอดความรู้ ความคิด ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเด็กและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของหนังสือสำหรับเด็กจึงเป็นความรู้พื้นฐานที่จะทำให้การสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กเกิดประโยชน์สูงสุดตามจุดมุ่งหมายไว้ ซึ่งแนวทางที่ภัทรขวัญ ลาสงยาง กล่าวไว้ พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกับการให้ความหมายของวรรณกรรมเยาวชน

ดังนั้น สรุปได้ว่าวรรณกรรมเยาวชน หมายถึง วรรณกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้อ่าน มีภาษาที่เหมาะสมกับช่วงวัย มีเนื้อหาสาระแฝงข้อคิดและความบันเทิง ตลอดจนมีจุดมุ่งหมายที่จะสื่อสารเนื้อหาเพื่อพัฒนาและส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ ให้แก่เยาวชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเป็นหนังสือที่ช่วยพัฒนาผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนให้เจริญงอกงามทั้งความคิด จิตใจ และสติปัญญา ซึ่งหนังสือที่มีคุณภาพย่อมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตัวผู้อ่านและสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ประเทศชาติ

1.9.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการศึกษาแนวคิดในวรรณกรรม

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของแนวคิด มีผู้ให้ความหมายและกล่าวถึงคำว่าแนวคิดไว้ดังนี้

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2517: 105) ได้กล่าวถึงแนวคิดไว้ว่า นักเขียนย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของตนที่มีต่อโลก ต่อสังคม และต่อชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว แต่ต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่แต่งขึ้นเสมอ

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525: 94) ได้กล่าวถึงแนวคิดว่า เป็นสารัตถะของบันเทิงคดี ทัศนะหรือสาระที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารส่งให้ผู้อ่านทราบโดยใช้โครงเรื่องและตัวละครเป็นสื่อ ใช้บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศเป็นเครื่องปรุงแต่ง

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร (2514; อ้างอิงจาก วิริยะ สิริสิงห, 2537: 59) ได้กล่าวว่างานเขียนวรรณกรรมเด็กเป็นงานสร้างสรรค์ ผู้เขียนต้องมีข้อกำหนดพิเศษ นอกเหนือไปจากการเขียนเรื่องสำหรับผู้ใหญ่ เรื่องที่เขียนต้องมีความคิด หรือแก่นเรื่อง หรือ THEME เรื่องทุกเรื่องจะต้องมีความคิดเป็นแกนกลาง ในการแบ่งแนวคิดในการเขียนเรื่องออกเป็น 4 ชนิด คือ (1) แนวคิดหรือแสดงทัศนะ คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอหรือแสดงทัศนะความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (2) แนวคิดแสดงอารมณ์ คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร (3) แนวคิดแสดงพฤติกรรม คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละครที่เกิดขึ้นในเรื่อง จะเป็นส่วนสำคัญของเรื่องอาจเกิดขึ้นจากการคลี่คลายมาจากทัศนะต่อค่านิยมหรือคุณธรรมบางประการ และความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ และ (4) แนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์ คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอสภาพที่ปรากฏและเหตุการณ์ที่เกิด

ขึ้นกับตัวละคร อาจจะเป็นสภาพและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือมีผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้นก็ได้

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 182–187) ได้กล่าวถึงแนวคิดหรือแก่นเรื่องว่า คือ สารสำคัญที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน สารสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความหยั่งรู้ เข้าใจ และเป็นข้อคิดเตือนใจในเรื่องบางเรื่อง แก่นเรื่องอาจปรากฏอย่างชัดเจน แต่บางเรื่องแก่นเรื่องจะถูกซ่อนไว้ภายใต้องค์ประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ การวิเคราะห์ค้นหาแก่นเรื่องจึงต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ วิธีการง่าย ๆ ในการค้นหาแก่นเรื่องก็คือ การอ่านเรื่องนั้นอย่างระมัดระวัง พิจารณาตัวละครเอกและการกระทำของตัวละครในเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนน้ำเสียงของผู้แต่งและแง่มุมอื่น ๆ เช่น การใช้สัญลักษณ์ การอ่านควรกระทำหลาย ๆ ครั้งและอย่างละเอียด นอกจากนี้ การพิจารณาแก่นเรื่องอาจได้โดยการสังเกตวิธีการนำเสนอแก่นเรื่องของผู้เขียน อย่างเช่น

(1) นำเสนอโดยผ่านการบอกเล่าโดยตรงของผู้เขียน (Direct Statements by the author’s unnamed speaker) บ่อยครั้งที่ผู้เขียนมักจะแสดงทรรศนะผ่านผู้พูดที่ไม่ปรากฏตัว ซึ่งผู้พูดดังกล่าวอาจจะเป็นผู้เขียนเองหรือไม่ใช่ก็ได้ การแสดงทรรศนะในลักษณะนี้ จะช่วยให้การค้นหาแก่นเรื่องทำได้ง่ายขึ้น

(2) นำเสนอผ่านทรรศนะของผู้เล่าเรื่อง (Direct Statement by the persona) คำว่าผู้เล่าเรื่องในความหมายของวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เขียนเสมอไป แต่ผู้เขียนอาจจะใช้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยผู้อ่านสังเกตได้จากการใช้สรรพนามบุรุษต่าง ๆ เช่น เล่าโดยสรรพนามบุรุษที่ 1 (ฉัน, ข้าพเจ้า, ผม) การเล่าโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 (คุณ, ท่าน) การเล่าโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 (เขา, หล่อน, เธอ) ซึ่งบางครั้งผู้เขียนอาจฝากความคิดหรือทรรศนะที่เป็นแก่นเรื่องผ่านคำพูดหรือการนึกคิดของผู้เล่าเรื่องออกมา

(3) นำเสนอผ่านการกระทำของตัวละคร (Direct Statement by the Character) โดยวิธีการนี้ ผู้เขียนอาจไม่แสดงแนวคิดออกมาตรง ๆ แต่จะทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมและกระทำในสิ่งต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ที่แตกต่างกันออกไป และการกระทำดังกล่าวนี้ จะเป็นแนวทางให้ผู้อ่านตีความและอาจมองเห็นความคิดอันเป็นแก่นเรื่องได้

(4) นำเสนอโดยผ่านภาษาอุปมา (Figurative Language) นักเขียนบางคนจะใช้ภาษาในลักษณะของการอุปมา เปรียบเทียบหรือใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อแก่นเรื่อง การอุปมาอาจจะอยู่ในบทสนทนา การบรรยายหรือแม้แต่ในชื่อเรื่อง

(5) นำเสนอโดยผ่านตัวเรื่องทั้งหมด (The works itself as it represents ideas) โดยวิธีการนี้ แก่นเรื่องจะถูกเปิดเผยออกมาก็ต่อเมื่อผู้อ่านได้อ่านเรื่องนั้นถึงตอนจบ การอ่านเรื่องที่เสนอแก่นเรื่องโดยวิธีนี้ ผู้อ่านควรจะพิจารณาองค์ประกอบทั้งหมดอย่างรอบคอบ และจะไม่สามารถสรุปแก่นเรื่องได้เลยหากยังอ่านเรื่องไม่จบ

กล่าวโดยสรุป แนวคิด หมายถึง สารัตถะ ทัศนะ หรือ สารสำคัญที่ผู้เขียนมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน และสารสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความหยั่งรู้ เข้าใจ รวมทั้งเป็นข้อคิดเตือนใจในเรื่องบางเรื่อง โดยสารสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร หรือ

ส่งให้ผู้อ่านทราบนั้น อาจใช้โครงเรื่องและตัวละครเป็นสื่อ ใช้บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศเป็นเครื่องปรุงแต่ง หรือ ผ่านผู้เล่าเรื่อง ก็ได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังไม่มีการศึกษาแนวคิดความเป็นเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข พบแต่เพียงงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องอื่น ๆ ตัวอย่าง ดังนี้

กัลยานันท์ สิงจันทึก (2548: 105–109) ได้ศึกษาเรื่อง ตัวละครเด็กในวรรณกรรมรางวัล “หนังสือดีเด่น” ของมกุฎ อรดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่ามกุฎ อรดี สร้างตัวละครเด็กได้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาอย่างไร ที่ทำให้ตัวละครเด็กมีความสมจริง ผลการศึกษาพบว่า มกุฎ อรดี สร้างตัวละครแต่ละตัวได้เหมาะสมกับระดับ และเหตุการณ์แวดล้อมของตัวละคร ทำให้ตัวละครมีความสมจริงโดยใช้หลักจิตวิทยา เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครเด็กสอดคล้องกับจิตวิทยาของวัยเด็กที่มีอายุระหว่าง 5–13 ปีทุกประการ เช่น พฤติกรรมการเรียนรู้ การเลียนแบบ การมองโลกในแง่ดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การจินตนาการ เป็นต้น โดยตัวละครเด็กส่วนใหญ่มีลักษณะร่วมกันคือ ตัวละครเด็กเติบโตในสิ่งแวดล้อมไม่ดี หรือในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ แต่แสดงพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่ดีได้ และพฤติกรรมของตัวละครที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือฐานะความเป็นอยู่ การอบรมเลี้ยงดู การศึกษา ความคิด และความประพฤติ นอกจากนี้ตัวละครเด็กในวรรณกรรม “หนังสือดีเด่น” ยังแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องการปลูกฝังเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก และความคิดและการแสดงออกร่วมกันของเด็กเป็นลักษณะสากล และนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเด็กในสังคม โดยแสดงแนวคิดเรื่องการปลูกฝังเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก และความคิดและการแสดงออกร่วมกันของเด็กเป็นลักษณะสากล และนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเด็กในสังคม โดยแสดงแนวคิดว่าความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

อภันตรี กันเดช (2549: 129-155) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึง 2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง 2548 ในด้านผู้จัดทำ เนื้อเรื่อง แนวคิด ตัวละคร ฉาก การนำเสนอเรื่อง การดำเนินเรื่อง และลักษณะการเรียบเรียง โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลและแบบวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลที่เป็นประชากรจำนวน 148 ชื่อเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัล ส่วนใหญ่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน ด้านเนื้อหาวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลจำนวนมากที่สุดมีแนวคิดวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดมิตรภาพ การยอมรับตนเอง ความเมตตากรุณา และความเพียรพยายาม และมีตัวละครเอกโดยส่วนมากเป็นมนุษย์ รองลงมาเป็นตัวละครที่เป็นสัตว์ ในด้านฉาก วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่มีแนวเรื่องสมจริง มีฉากประเทศไทยจำแนกออกเป็น ฉากกรุงเทพ และฉากชนบท และเป็นภาคใต้มากที่สุด มีโครงเรื่องเป็นเอกภาพ น่าจะเป็นเพราะวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลเหล่านี้ได้ผ่านการพิจารณาตัดสินจากคุณสมบัติที่ดีต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการมีโครงเรื่องที่มีเอกภาพ และมีวิธีดำเนินเรื่องแบบเรื่องเล่า และมีการใช้สุภาษิตคำพังเพยมากที่สุด

นวลจันทร์ ชาญวิวัฒนา (2550: 86-87) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีในปี พ.ศ.2547 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของ

วรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีในปี พ.ศ.2547 ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหามี 5 ประเด็น ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่นกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวนาและชาวเลภาคใต้ โดยสะท้อนปัญหาความยากจนของชาวนาที่ต้องอพยพเข้าไปทำงานในเมือง เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมกล่าวถึงประเพณีท้องถิ่นภาคใต้และภาคเหนือ การละเล่น และศิลปะแม่ไม้มวยไทย เนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเยาวชนกล่าวถึงปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนในปัจจุบันซึ่งมีสาเหตุจากการขาดความรักความอบอุ่น การเลี้ยงดู เนื้อหาเกี่ยวกับการผจญภัยเป็นการผจญภัยกับเหตุการณ์แปลกประหลาดในดินแดนแห่งจินตนาการ และเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคมสะท้อนสภาพสังคมไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้านแนวคิดพบว่ามีแนวคิดหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดด้านคุณธรรม แนวคิดด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดด้านอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และแนวคิดด้านสงครามและสันติภาพ แนวคิดที่พบมากที่สุดคือ แนวคิดด้านคุณธรรม

ลลิดา ศุภธนสินเขษม (2551: 166-169) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ.2544–2547 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชน วิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ในวรรณกรรมเยาวชน ด้านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา การใช้ภาษา และวิเคราะห์คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า ด้านเนื้อหาแนวคิด ผู้เขียนได้สะท้อนให้เห็นแนวคิด 5 เรื่อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องมิตรภาพความรักความผูกพัน ที่ก่อให้เกิดความหวังดีต่อกันทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข แนวคิดเรื่องความเจริญทางเทคโนโลยี และทางวัตถุมิได้เป็นความสุขทั้งหมดของมนุษย์ การแก้ปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนในครอบครัว แนวคิดเรื่องครอบครัวขาดความอบอุ่นส่งผลให้เด็กมีปัญหา แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชน และสังคมเข้มแข็ง แนวคิดเรื่องการค้นพบความดีความงามที่อยู่ในตนเอง ส่งเสริมให้ผู้อ่านเห็นถึงการกระทำ และแนวคิดเรื่องการผจญภัยทำให้เปิดโลกกว้างเป็นการแสวงหาความรู้เพื่อค้นหาคำตอบ ในด้านกลวิธีการประพันธ์พบว่า ผู้เขียนวางโครงเรื่องไม่สลับซับซ้อนผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏ มีคุณค่าด้านต่าง ๆ คือเรื่องความเมตตา ความมีน้ำใจ ความอุตสาหะ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความกตัญญู ความใฝ่รู้ ความขยัน ความอดทน และความพอเพียง

พรรณทิตา ปานเอี่ยม (2555: 96-99) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ.2552 ประเภทนวนิยาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ประจำปี พ.ศ.2555 เรื่องขวดคนอยู่หนใด บ้านต่างสายเลือด การกลับมาของดวงดาวที่เจ็ด และหมีพิทักษ์ฝัน ในด้านเนื้อเรื่อง แนวคิด กลวิธีการประพันธ์ และคุณค่า ผลการศึกษาพบว่า เนื้อเรื่องมี 2 ประเภท คือเนื้อเรื่องผจญภัยในโลกสมมุติ และเนื้อเรื่องผจญภัยในโลกแห่งความจริง ด้านแนวคิดที่พบมีทั้งแนวคิดหลักและแนวคิดย่อย แนวคิดหลักสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวคิด คือแนวคิดเรื่องการมองชีวิต แนวคิดเรื่องครอบครัว และแนวคิดเรื่องมิตรภาพ และแนวคิดย่อยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวคิดเช่นกัน คือแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ แนวคิดเรื่องครอบครัว และแนวคิดเรื่องการมองชีวิต ซึ่งแต่ละเรื่องมีแนวคิด ดังนี้ ขวดคนอยู่หนใด มีแนวคิดหลักคือ แนวคิดเรื่องการมองชีวิต แนวคิดย่อย คือแนวคิดเรื่องครอบครัว หมีพิทักษ์ฝัน มีแนวคิดหลัก คือแนวคิดเรื่องครอบครัว แนวคิดย่อย คือแนวคิดเรื่องการมองชีวิต และการกลับมาของดาวหางดวงที่เจ็ด มีแนวคิดหลัก คือแนวคิดเรื่องการมองชีวิต แนวคิดย่อย คือแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์

ซึ่งแนวคิดที่ปรากฏเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับวัย ผู้อ่านอ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ง่าย ด้านกลวิธีการประพันธ์ตัวละครมีการสร้างตัวละครแบบสมจริง การสร้างตัวละครแบบเหนือจริง และการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน ด้านภาษามีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับผู้อ่านที่เป็นเยาวชนคือ สามารถเข้าใจได้ง่าย เหมาะสมกับวัย และด้านคุณค่าที่พบมีทั้งหมด 3 ด้าน คือคุณค่าด้านความรู้ คุณค่าด้านอารมณ์ และคุณค่าทางจริยธรรม

ปาริฉัตร วงศ์ดียิ่ง (2560: 119-121) ได้ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้วประเภทนวนิยาย ปี พ.ศ.2553–2556 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และแนวคิดวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้วประเภทนวนิยาย ปี พ.ศ.2553–2556 2) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีในการประพันธ์ของวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้วประเภทนวนิยาย ปี พ.ศ.2553–2556 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้วประเภทนวนิยาย ปี พ.ศ. 2553–2556 เรื่องโรงเรียนริมทะเล เรื่องตามหาโจตัน เรื่องเอ้อระเหยลอยคอ และเรื่องเจ้าเอย...เจ้ากรงหัวจุก ในด้านแนวคิด กลวิธีการประพันธ์ และคุณค่า ผลการศึกษาพบว่า ในด้านเนื้อเรื่องผู้เขียนนำเสนอ 2 ลักษณะ คือเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยในโลกสมมติ และเนื้อเรื่องการผจญภัยในโลกแห่งความเป็นจริง ในด้านแนวคิดพบทั้งแนวคิดหลักและแนวคิดย่อย แนวคิดหลักมุ่งเสนอเกี่ยวกับความพอเพียง การเข้าใจและยอมรับปัญหาของชีวิต การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิม และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ส่วนแนวคิดย่อยมุ่งเสนอเกี่ยวกับคุณธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรม การรักษาสิ่งแวดล้อม และมิตรภาพ ด้วยกลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลาย ทั้งการสร้างตัวละคร การสร้างโครงเรื่อง และการใช้ภาษา ส่วนในด้านคุณค่าพบทั้งหมด 3 ด้าน คือ คุณค่าทางความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรม

รังสินี หลักเพชร (2561: 140-146) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละคร แก่นเรื่อง และฉากในการนำเสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยคัดสรร โดยใช้วรรณกรรมเยาวชนไทยคัดสรรที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ.2550–2559 จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ บ้านต่างสายเลือด (2552) ของอรเกษม รอดสุทธิ ปลายฝน (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ โรงเรียนริมทะเล (2553) ของสาคร พูลสุข ตามหาโจตัน (2554) ของคามิน คมนีย์ เอ้อระเหยลอยคอ (2555) ของจันทรา รัศมีทอง หัวใจของช้าง (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ เซนในสวน (2557) ของจักษณ์ จันทร ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก (2557) ของปันนารีย์ และเสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ (2557) ของกร ศิริวัฒโน จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอภาพเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกที่ประสบปัญหาจากครอบครัวและสังคมโดยปัญหาดังกล่าวไม่ใช่ปัญหาในลักษณะที่รุนแรงหรือคุมคามชีวิตของตัวละคร อาทิ ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาความอ้างว้าง ปัญหาความจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาบริโภคนิยม ปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว ภาพความไม่สมบูรณ์ของครอบครัว อาทิ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวต่างสายเลือด และครอบครัวอุปถัมป์ ส่งผลต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกกับตัวละครอื่น ๆ รอบตัว ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน และครู แสดงให้เห็นอิทธิพลของสังคมที่มีต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวทางออกของปัญหาโดยนำเสนอให้เยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกเรียนรู้และ

ปรับตัว อาทิ การยอมรับและเผชิญหน้ากับความจริง การให้ความสำคัญกับการศึกษาการประนีประนอม และการปลูกฝังแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้กับผู้อ่าน

อุภาวัณณ์ นามหิรัญ (2562: 55-76) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของชมัยพร แสงกระจ่าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิด พฤติกรรม การตอบสนองสังคมของเยาวชนไทย โดยใช้วรรณกรรมเยาวชนของชมัยพร แสงกระจ่าง จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เด็กหญิงแห่งกลางคืน ขวัญสงฆ์ คุณปู่แว่นตาโต คุณปู่แว่นตาแตก และอาม่าบนคอนโด ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเยาวชนของชมัยพร แสงกระจ่าง ทั้ง 5 เรื่อง สะท้อนมุมมองตามวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ด้านความคิดและพฤติกรรม ผู้เขียนนำเสนอตัวละครที่มีวัยแตกต่างกัน ทั้งลักษณะทางกายภาพ ความคิด พฤติกรรม รวมไปถึงพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ เนื่องจากวัยของตัวละครแตกต่างกัน ตัวละครผู้สูงอายุผ่านโลกและเข้าใจชีวิต ทำหน้าที่แนะนำ สั่งสอนตัวละครเด็กหรือเยาวชน ให้มีทัศนะคติ ความคิดและพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น 2) ด้านตอบสนองสังคม ปรากฏประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ ชีวิตและธรรมะ ความแตกต่างระหว่างวัยและทัศนะการมองโลก การใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยี การศึกษาและการเรียนรู้ ผลการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนเป็นกรณีศึกษา แสดงความคิด พฤติกรรมการตอบสนองสังคมของเยาวชนไทย ส่งผลต่อความเข้าใจชีวิตและสภาพสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากวรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนสังคม วรรณกรรมเยาวชนที่เป็นกรณีศึกษาล้วนกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านพิจารณาตนเอง สังคมใกล้ตัวและรู้เท่าทันภาวะการณ์แห่งสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าผลการศึกษาเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชน ผลงานของสุมาลี บำรุงสุข ได้ชัดเจนขึ้น

1.9.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการศึกษาศึกษาคุณค่าในวรรณกรรม

จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าของวรรณกรรม สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 35-36) เสนอแนวทางในการศึกษาคุณค่าในวรรณกรรมไว้ในหนังสือวรรณกรรมไทยปัจจุบันว่า การพิจารณาคุณค่าของวรรณกรรมโดยใช้ผู้อ่านเป็นเกณฑ์สำคัญ ในการตัดสินประเมินค่าบันเทิงคดีนั้น ๆ เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ผู้อ่านควรขจัดอคติ ความรู้สึกและประสบการณ์ส่วนตัวออกไปให้หมด หรือให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพยายามจะทำใจให้เป็นกลางที่สุดแล้วพิจารณา ประเมินค่าต่าง ๆ ดังนี้

(1) คุณค่าด้านอารมณ์ คือการพิจารณาว่าหลังจากที่อ่านเรื่องนั้น ๆ แล้ว ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการอ่านมากน้อยเพียงไร และเพราะเหตุใด

(2) คุณค่าทางสติปัญญา คือการพิจารณาหาคุณค่าด้านอื่น ๆ ของเรื่องที่นอกเหนือจากการพิจารณาคุณค่าด้านอารมณ์ เรื่องบันเทิงคดีอาจให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน เช่น ให้ข้อคิดคติเตือนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต หรืออาจแสดงตัวตนของผู้แต่งซึ่งก่อให้เกิดความคิดอ่าน ความแตกฉานทางปัญญาแก่ผู้อ่านด้วยก็ได้

สารภี ขาวดี (2562: 118-155) ได้วิเคราะห์สารคดีสำหรับเยาวชนเรื่องพวกเราแปลงร่างได้ ผลงานของ ร้อยเอกหญิง ธิติมา ช้างพุ่ม ในแง่การพิจารณากลวิธีการประพันธ์ที่มีผลต่อการให้คุณค่าด้านอารมณ์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การพินิจองค์ประกอบของวรรณกรรมอย่างละเอียดจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นและเข้าใจกลวิธีที่ผู้เขียนเลือกใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน และเข้าใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการประพันธ์กับการสร้างผลด้านอารมณ์แก่ผู้อ่าน ซึ่งหากเลือกใช้กลวิธีที่เหมาะสม ผู้อ่านย่อมสนุกสนานไปกับเรื่องราวที่ผูกขึ้นอย่างมีเหตุผล ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นอกจากนี้ยังเกิดอารมณ์อื่น ๆ ได้อีก เช่น เกิดความซาบซึ้งในความรักของตัวละคร รู้สึกสงสารเห็นใจเมื่อเห็นตัวละครประสบชะตากรรมที่เลวร้าย รู้สึกประหลาดใจกับบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง หรืออาจรู้สึกโกรธ แค้นเคือง เบื่อระอา ชิงชัง หรือ รู้สึกชื่นชมความกล้าหาญของตัวละคร เป็นต้น

จากผลการศึกษา พบกลวิธีการประพันธ์ที่ทำให้สารคดีสำหรับเยาวชนเรื่อง พวกเราแปลงร่างได้ ส่งผลด้านอารมณ์แก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสนุกสนานชวนติดตาม ผ่าน 9 กลวิธี ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอน การสร้างแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ ทัศนะหรือมุมมองในการเล่าเรื่อง ท่วงทำนองการเขียน (ศิลปะการใช้ภาษา) และการใช้ภาพประ กอบ นอกจากนี้ สารภี ขาวดี ยังสรุปเพิ่มเติมว่า ความน่าสนใจของสารคดีเรื่อง “พวกเราแปลงร่างได้” ไม่ได้อยู่ที่การนำเรื่องราวธรรมชาติรอบตัวมาบอกเล่าแก่เด็ก ๆ ให้เข้าใจง่ายเพียงอย่างเดียว การเลือกสรรกลวิธีในการถ่ายทอดความรู้อย่างแยบยลนับเป็นจุดเด่น เพราะแทนที่ผู้เขียนจะเล่าหรือให้ความรู้ด้วยวิธีการเขียนสารคดีแนวเก่า คืออธิบายความอย่างตรงไปตรงมา แต่กลับนำวิธีการของนวนิยายหรือเรื่องสั้นมาใช้โดยมีการวางโครงเรื่อง สร้างปมปัญหาอย่างสัมพันธ์กับความเป็นจริงในสังคม คือปัญหาเด็กติดการ์ตูนจนไม่ยอมทำอะไร มีการใช้ตัวละคร และบทสนทนาช่วยในการดำเนินเรื่อง มีการกำหนดฉาก และบรรยากาศให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่อง มีการเลือกมุมมองที่เหมาะสมในการเล่าเรื่อง มีการตั้งชื่อเรื่อง ชื่อตอนให้สะดุดหูและช่วยดึงดูดความสนใจผู้อ่าน รวมทั้งเลือกใช้ภาพประกอบมาช่วยเสริมความเข้าใจ สารคดีเรื่องนี้เสมือนการจำลองปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจริงมาอยู่ในโลกจำลอง (หนังสือ) อย่างน่าติดตาม ซึ่งกลวิธีการประพันธ์เหล่านี้ สามารถชักจูงผู้อ่านสู่การเข้าใจ และเข้าถึงแก่นหรือสาระสำคัญที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอง่ายขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าจินตนาการที่เกิดขึ้นขณะอ่านไม่ใช่แค่ความสนุกสนานจากการเลือกกลวิธีที่เหมาะสมมาสร้างสรรค์ผลงาน แต่เป็นการนำผู้อ่านไปสู่เป้าหมายหลักที่ผู้เขียนมุ่งนำเสนอ คือความรู้ทางวิชาการอีกด้วย

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณค่าด้านอารมณ์จากการอ่านวรรณกรรมเยาวชนของ สุมาลี บำรุงสุข รวมทั้งพิจารณาว่าผู้เขียนเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ใดที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์แก่ผู้อ่าน

นอกจากนี้ วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ย่อมมีจุดเด่นเกี่ยวกับคุณค่าเฉพาะเรื่องแตกต่างกันไปบ้าง ผู้ใกล้ชิดเด็กและเยาวชน และมีส่วนรับผิดชอบในการอบรมเยาวชนควรตระหนักเพื่อจะได้ใช้หนังสือเป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ แก่เด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มงานประเภทบันเทิงคดี แม้จะมีวัตถุประสงค์หลักคือ ให้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยไม่บังคับให้อ่าน มีเนื้อหาตรงกับความสนใจมีรูปเล่มสวยงามและสะดุดตาน่าอ่าน (รัญจวน อินทรกำแพง, 2545: 17) แต่ก็พบว่า บันเทิงคดีที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนก็จะต้องให้คุณค่าด้านอื่นด้วย เช่น เนื้อเรื่องต้องสนุกสนาน ไม่ยาวเกินไป ไม่โหดร้ายทารุณ ไม่สอนตรง ๆ จนเกินไป การให้ความรู้และคุณธรรมต้องสอดแทรกอย่างแยบยล ไม่ให้เด็กรู้สึกว่าถูกสอน (กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์, 2543: 13) อีกทั้งหนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณภาพจะช่วยถ่ายทอดความรู้ ความคิด ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเด็กและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ

ความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของหนังสือสำหรับเด็กจึงเป็นความรู้พื้นฐานที่จะทำให้การสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กเกิดประโยชน์สูงสุดตามจุดมุ่งหมายไว้ (ภัทรขวัญ ลาสงยาง, 2561: 1)

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนที่ดี นอกจากจะให้คุณค่าด้านอารมณ์แก่ผู้อ่านเป็นหลัก ควรเสริมคุณค่าด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การให้ความรู้ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ภาษา พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา พัฒนาการทางบุคลิกภาพ พัฒนาการทางสังคม เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่มีการวิจัยในประเด็นคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชน จากผลงานของสุมาลี บำรุงสุข แต่พบการศึกษาคุณค่าในวรรณกรรม จากผลงานของนักเขียนอื่น ๆ ขอยกตัวอย่าง ดังนี้

จรรยงค์ บุญซัน (2551: 48–51) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่อง “ความสุขของกะทิ” นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในนวนิยายเรื่อง ความสุขของกะทิ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาตามเกณฑ์การจำแนกองค์ประกอบ ของวนิดา บำรุงไทย ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงทำนองเขียน พบว่านวนิยายเรื่องนี้มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่โดดเด่นสมควรแก่รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนที่ได้รับ กล่าวคือด้านแนวคิดมีความเด่น เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ผู้แต่งเสนอให้ทราบถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ และแสดงให้เห็นปรัชญาแห่งพุทธศาสนาว่า ความสุขอยู่ที่ใจ ด้านกลวิธีการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งใช้วิธีการอันแยบยลเร้าความสนใจด้วยการเปิดเผยให้เห็นปมปัญหาทีละน้อย และใช้คำโปรยเป็นกลวิธีในการแสดงให้เห็นปัญหาเด่นชัดขึ้น กลวิธีการเปิดเรื่องและปิดเรื่องก็เป็นอีกจุดเด่นอีกด้านหนึ่ง กล่าวคือใช้การเปิดเรื่องและปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์เดียวกัน เป็นการย้อนกลับไปที่ชีวิตอันอบอุ่น เป็นสุขดุจเดิมของตัวละคร บทสนทนามีความดีเด่นอันเกิดจากการใช้บทสนทนาน้อย ฉากมีความดีเด่นเป็นฉากที่มีประสิทธิภาพ เสริมสร้างบรรยากาศของเรื่องให้สอดคล้องสมจริง เกิดความสะเทือนอารมณ์สร้างจินตนาการ รวมทั้งมีความเด่นด้านการสรรคำ การใช้โวหารอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์ ทำให้ได้รสของอารมณ์ และสุนทรียภาพ

วชิราภรณ์ สุวรรณวรางกูร (2554: 217-224) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้วประเภทสารคดี พ.ศ.2546–2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เนื้อหา กลวิธีการเขียน การใช้ภาษา และคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ประเภทสารคดี พ.ศ.2546–2552 จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ ศิลปินวัยใส วันวารของแม่ ไต้ฝุ่น เมื่อยายอายุเท่าหนู และบ้านชายทุ่ง ผลการศึกษาพบว่า ด้านคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ประเภทสารคดีอัตชีวประวัติ พ.ศ.2546–2552 ทั้ง 5 เล่ม มีคุณค่า 3 ประการ คือด้านการให้ความรู้ การให้ความบันเทิง และการให้แง่คิด ดังนี้ คุณค่าด้านการให้ความรู้ ทำให้ผู้อ่านรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และทำให้โลกทัศน์กว้างขึ้น ผู้อ่านสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา ดำเนินชีวิต และเปิดโลกทัศน์ของตนเองให้กว้างขึ้น คุณค่าด้านการให้ความบันเทิง ทั้งจากเนื้อหาและภาษา ทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลิน และเกิดความสนุกสนานจากกลวิธีการเขียนของผู้เขียน พร้อมกับการใช้ภาษา จึงทำให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิงใจไปพร้อม ๆ กับสาระความรู้ที่ถูกนำเสนอไว้ในเล่มอย่างกลมกลืน และคุณค่าด้านการให้แง่คิด ซึ่งผู้อ่านสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ทั้งต่อตนเอง คือการรู้จักเรียนรู้ รู้จักหน้าที่ รู้จักคิดไตร่ตรอง เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่

ความอดทน ความพากเพียร และความมัธยัสถ์ และต่อสังคม คือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความรักสามัคคี ความมีระเบียบวินัย รู้คุณค่าความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ พึ่งพาอาศัยกัน และความยุติธรรม ให้กับผู้อ่าน ซึ่งในแง่คิดต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยสอนใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และช่วยเสริมสร้างพลังทางปัญญา และการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน

LIMINGMIN (2560: 58-64) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์หนังสือบันเทิงคดีเด็กที่ได้รับรางวัลระหว่างปี พ.ศ.2552-2558 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เนื้อหา ลักษณะการใช้ภาษา และคุณค่าในหนังสือบันเทิงคดีที่ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ.2552-2558 ผลการศึกษาพบว่า ด้านเนื้อหาหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความผูกพันในครอบครัว การช่วยเหลือแบ่งปันให้กับผู้อื่น รู้จักซื่อสัตย์ กตัญญู สอนให้รู้จักการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในด้านคุณค่า แบ่งออกเป็น คุณค่าทางด้านความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ มีสติปัญญา ความรู้ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดเชิงคุณธรรม คุณค่าทางด้านอารมณ์ มีการเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความสนุกสนาน และการมองโลกในแง่ดี ส่วนคุณค่าด้านสังคม สอนการมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานเป็นทีม และการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี กล่าวคือสอนให้เด็กมีความคิดรู้จักแบ่งปันให้กับผู้อื่น แบ่งปันให้กับสังคม และแบ่งปันให้กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จะส่งผลให้เด็กเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เอาประโยชน์แค่ตัวเองเป็นหลัก มองเห็นคุณค่าของผู้อื่น อันจะสามารถทำให้เด็กอยู่ร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนในด้านกลวิธีการประพันธ์ และแนวคิดที่ปรากฏในเรื่อง แต่น่าสนใจว่ากลุ่มข้อมูลประเภทวรรณกรรมเยาวชนยังคงได้รับความสนใจศึกษาเสมอมา แต่ทั้งนี้พบว่ายังไม่มีนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาคนใด นำผลงานของสุมาลี บำรุงสุข มาศึกษา ทั้งในประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรม และคุณค่าของวรรณกรรมทั้งในด้านอารมณ์ และด้านอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกผลงานประเภทวรรณกรรมเยาวชน และนำมาเฉพาะเรื่องตัวละครเด็กอยู่ในช่วงวัยแรกรุ่น (อายุประมาณ 10-13 ปี) หรือ เรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย-เริ่มชั้นมัธยมศึกษาต้น จำนวน 5 เรื่อง มาเป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 2
แนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

แนวคิด หมายถึง สารัตถะ ทัศนะ หรือ สารสำคัญที่ผู้เขียนมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน และสารสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความหยั่งรู้ เข้าใจ รวมทั้งเป็นข้อคิดเตือนใจในเรื่องบางเรื่อง โดยสารสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร หรือ ส่งให้ผู้อ่านทราบนั้น อาจใช้โครงเรื่อง และตัวละครเป็นสื่อ ใช้บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศเป็นเครื่องปรุงแต่งหรือผ่านผู้เล่าเรื่องก็ได้

ในบทนี้จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรก วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอไว้ในวรรณกรรมเยาวชน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องปริศนาหน้าร้อน เรื่อง ม็อกซ์ แมว มหัศจรรย์ เรื่องเรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่องม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่องใครดีที่สุด ประเด็นที่สอง วิเคราะห์กลวิธีที่ผู้เขียนใช้ในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก ผลการศึกษามีดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

ในวรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษา พบว่าทั้ง 5 เรื่อง ตัวละครเอกและตัวละครประกอบที่เป็นเด็กจะอยู่ในช่วงวัยแรกรุ่น คืออายุประมาณ 10-13 ปี มีทั้งเด็กชายและเด็กหญิง จากการพิจารณาเนื้อเรื่องเห็นได้ว่า ผู้เขียนค่อนข้างสร้างความสมจริงให้แก่วรรณกรรมด้วยการนำเสนอภาพของเด็ก ๆ อย่างสอดคล้องกับโลกความจริง กำหนดให้ตัวละครทุกตัวมีพฤติกรรมและการแสดงออกทั้งภายในและภายนอกเป็นไปตามวัยของพวกเขา ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ที่มีอยู่จริงและรู้สึกคล้อยตามได้ง่าย

ผลวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็กไว้ 3 แนวคิด ได้แก่ (1) ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย (2) เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น และ (3) เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย อธิบายได้ดังนี้

2.1.1 แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย”

บ้าน เป็นสถาบันแรกที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นบุคคลที่สามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข บุคลิกภาพของเด็กเริ่มตั้งแต่ก่อนเข้าเรียน เด็กจะเจริญเติบโตและมีพัฒนาการได้มากน้อยก็ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ บทบาทของพ่อแม่มีความสำคัญนับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ ลูกต้องได้รับการส่งเสริมด้วยอาหารที่มีคุณค่าถูกสัดส่วนและเพียงพอ ได้เล่นและทำกิจกรรมเพื่อใช้อวัยวะเคลื่อนไหวให้เกิดทักษะ ได้นอนหลับพอเพียง และส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ เพื่อทำให้เด็กมีการสังคมที่ดี มีอารมณ์แจ่มใส มีความคิดริเริ่ม (สุชา จันทน์เอม, 2536: 160-161) ดังนั้นพัฒนาการของเด็กจึงเริ่มต้นที่มีผู้ใหญ่ในครอบครัวคอยช่วยส่งเสริม อีกทั้งหากผู้ใหญ่เข้าใจธรรมชาติของเด็กชายและเด็กหญิงว่า พวกเขามีลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญาอย่างไร แล้วปล่อยให้พวกเขาเติบโตไปตามธรรมชาติ ในขณะที่ผู้ใหญ่ก็จะคอยแนะนำแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น ให้คำแนะนำ

ในการปฏิบัติตนให้เหมาะแก่เพศ แนะนำเกี่ยวกับการเลือกคบเพื่อน จัดสภาพแวดล้อม อุปกรณ์การเรียนที่กระตุ้นความคิด การตอบสนองและเปิดโอกาสให้เด็กได้รับความสำเร็จ จัดกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถ ให้กำลังใจ กระตุ้นให้เด็กทำด้วยตนเองให้ได้รับความสำเร็จจากการกระทำของตัวเอง ส่วนพ่อแม่และครู ก็ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การปรึกษาในด้านการเรียน ให้ความรัก ความอบอุ่นทางใจ กระตุ้นให้เด็กให้ความสนใจต่ออนาคตอย่างต่อเนื่อง หรือแม้แต่เปิดโอกาสให้เด็กได้ออกกำลังกาย เพื่อขยายความเจริญของกล้ามเนื้อ และโครงสร้างต่าง ๆ ของร่างกาย พวกเขาก็จะเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย

จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้เขียนเน้นนำเสนอให้เห็นว่าผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย ผ่านตัวละครเอก และตัวละครประกอบของเรื่อง ซึ่งหากอธิบายตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ พบ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ (2) ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม (3) ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา และ (4) ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อธิบายได้ดังนี้

2.1.1.1 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์

อนุสรา เหล็กดี (ม.ป.ป.: เว็บไซต์) กล่าวว่าเด็กวัยแรกรุ่น (10-13 ปี) เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทุกระบบ โดยจะมีความคิดหมกมุ่นกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ซึ่งจะส่งผลกระทบไปยังจิตใจ ทำให้อารมณ์หงุดหงิดและแปรปรวนง่าย ทั้งนี้ อารมณ์ก็คือการแสดงออกของความต้องการที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน เด็กวัยนี้พร้อมที่จะเรียนรู้การควบคุมอารมณ์และระบายอารมณ์ในลักษณะที่สังคมยอมรับและเหมาะสมกับเพศ ดังนั้นเด็กจึงต้องการผู้ใหญ่มาช่วยผ่อนคลายอารมณ์ให้ไปในทางที่พึงประสงค์

จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอให้เห็นพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยแรกรุ่นอยู่ 2 ลักษณะคือ (1) เปลี่ยนความรู้สึกเร็วและง่าย เวลาโกรธจะหาทางออกโดยใช้เสียง และ (2) ชอบการยกย่องชมเชยแต่ไม่ชอบการเปรียบเทียบ ซึ่งเมื่อเด็กแสดงออกในทางที่ไม่เหมาะสม ผู้ใหญ่ในเรื่องจะเข้ามาช่วยแก้ไขหรือแนะนำแนวทางที่ถูกต้องและเกิดประโยชน์แก่ตัวเด็ก อธิบายได้ดังนี้

1) เด็กวัยแรกรุ่นเปลี่ยนความรู้สึกเร็วและง่าย เวลาโกรธจะหาทางออกโดยใช้เสียง

ลักษณะเด่นด้านอารมณ์ประการแรกที่พบในเด็กวัยแรกรุ่น อายุ 10-13 ปี คือ เปลี่ยนความรู้สึกเร็วและง่าย ยกตัวอย่าง เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ปัญหาของคุณแม่ ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านตัวละครม่าเหมี่ยว เด็กหญิงวัย 10 ปี ในเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวหงุดหงิดหน้างอ เพราะไม่พอใจเพื่อนที่โรงเรียน เมื่อกลับถึงบ้านอารมณ์นั้นก็ยังปรากฏอยู่จนแม่สังเกตได้ ดังความว่า

วันหนึ่งม่าเหมี่ยวเดินหน้างอกลับบ้าน คุณแม่รู้ใจม่าเหมี่ยว จึงหาขนมที่ตั้งใจจะเก็บไว้รับประทานหลังอาหารเย็นมาให้ลูกสาวรับประทานก่อน ลูกสาวจึงยิ้มออก แล้วเล่าว่า “วันนี้กุ้งกับเขียดเขาโกรธม่าเหมี่ยวกับหนูเอียด”

“อ้าว ทำไมล่ะ เอียดกับม่าเหมี่ยวไปทำอะไรเขาหรือ”

คุณแม่ถามแล้วก็รู้สึกว่าลูกสาวทำหน้างออีก

“ม่าเหมี่ยวทำอะไรเขาเมื่อไรล่ะคะ อยู่ดี ๆ แท้ ๆ เขาก็โกรธม่าเหมี่ยว เพราะหนูเอียดไม่ยอมวาดตุ๊กตาให้เขา บอกว่าเบื่อ เขาเลยโกรธใหญ่ เลยพลอยโกรธม่าเหมี่ยวด้วย พิลึกจังเลยนะคะ เขาว่าใหญ่เลย ม่าเหมี่ยวกับเอียดต้องนั่งเงียบ ๆ เถียงก็แพ้เขา แย่จังค่ะ”

ม่าเหมี่ยวยังบ่นอะไรต่อไปอีกนาน คุณแม่รู้สึกว่ากุ้งกับเขียดออกจะร้ายกาจอยู่บ้างที่คอยว่ากระทบกระเทียบม่าเหมี่ยวและหนูเอียดอยู่ได้อย่างอดทนเกือบตลอดวัน เท่าที่คุณแม่ทราบนั้น กุ้งและเขียดก็มีอายุมากกว่าเด็กในชั้นเดียวกันด้วยซ้ำไป (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 80-82)

จากตัวอย่างแสดงเห็นได้ว่า แม่ของม่าเหมี่ยวเป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างให้มีลักษณะของแม่ที่ดี ช่างสังเกต ใส่ใจ และเข้าใจลูก ดังที่เมื่อมองออกว่าม่าเหมี่ยวน่าจะมีปัญหาที่โรงเรียนจึงหาวิธีที่จะทำให้ลูกสาวอารมณ์ดีขึ้นด้วยการนำขนมมาให้รับประทานก่อนเวลา เพราะแม่รู้ดีว่าถ้าม่าเหมี่ยวอารมณ์ดีเธอจะพูดทุกอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างวันให้ฟัง และก็ได้ผลเพราะหลังจากได้รับประทานอาหารโปรดม่าเหมี่ยวก็ยิ้มออก และเริ่มต้นพูดความอึดอัดในใจออกมา ส่วนแม่ก็ทำหน้าที่ผู้ฟังที่ดี และแนะนำให้ม่าเหมี่ยวกับหนูเอียดเลือกใช้วิธีเงียบไม่ต้องพูดอะไรอีกจนกว่าเหตุการณ์จะดีขึ้นเอง ซึ่งม่าเหมี่ยวและหนูเอียดก็ปฏิบัติตามคำแนะนำของแม่อย่างเคร่งครัด คือไม่ตอบโต้ใด ๆ ถึงแม้ผ่านไปสองวันเหตุการณ์จะยังไม่ดีขึ้นก็ตาม ดังความว่า

อีกสองวันต่อมา คุณแม่ก็ยังได้รับรายงานข่าวจากม่าเหมี่ยวว่าไม่มีการคืนดีใด ๆ ทั้งสิ้น ม่าเหมี่ยวกับหนูเอียดยังต้องยึดหลักของคุณแม่ที่ว่า

“พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” อยู่อย่างเคร่งครัด (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 82)

แต่ผ่านไปอีกเพียงวันเดียว ม่าเหมี่ยวก็กลับบ้านอย่างอารมณ์ดี และรายงานแม่ด้วยน้ำเสียงสดใส ดังความว่า

...กุ้งกับเขียดเจรจาขอเปิดทางไมตรีกับม่าเหมี่ยว (สำนวนนี้ม่าเหมี่ยวฟังจากคุณพ่อเวลาคุยกับเพื่อน ๆ) และขอให้ม่าเหมี่ยวตัดไมตรีกับหนูเอียด แต่คุณแม่ไม่ขำและรู้สึกไม่พอใจมาก คุณแม่คิดว่าจะต้องปรึกษาหารือกับคุณพ่อเสียแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 82)

จากเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นได้ว่า เมื่อแม่รู้ว่าม่าเหมี่ยวมีปัญหากับเพื่อนในห้องก็พยายามช่วยด้วยการแนะนำแนวทางแก้ไขแบบบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น ต่อมาเมื่อทราบว่าลูกกับเพื่อน ๆ ดีกันแล้ว แต่เห็นว่าลูกทำไม่ถูกต้อง เพราะถ้าจะคืนดีกับเพื่อนอีก 2 คน แต่ต้องมาตัดไมตรีกับเอียดแทนนั้นไม่ยุติธรรม เนื่องจากหนูเอียดไม่ได้ทำผิดอะไร แม่จึงคิดจะนำปัญหาที่เกิดขึ้นไปปรึกษาพ่อให้ช่วยกันหาทางแก้อีกแรง แต่ “โชคดีที่วันรุ่งขึ้นม่าเหมี่ยวกลับมาพร้อมสีหน้าเบิกบานใจ คุณแม่จึงคิดว่าจะล้มเลิกความคิดที่จะไปปรึกษากับคุณครูที่โรงเรียนตามคำแนะนำของคุณพ่อ” (เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ปัญหาของคุณแม่, 2561: 82) การแสดงออกของแม่ช่วยย้ำให้เห็นความเอาใจใส่ที่มีต่อลูก เพราะถึงแม้จะเป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นปกติเมื่อเด็ก ๆ ต้องใช้ชีวิตอยู่ที่โรงเรียน แต่เมื่อแม่เห็นว่าถ้าปล่อยให้ลูกใช้อารมณ์ตอบโต้เพื่อน ๆ หรือปล่อยให้เพื่อน ๆ ใช้อารมณ์ส่วนตัวแล้วกระทำไม่ดีต่อเพื่อน ๆ สิ่งที่แม่แนะนำจึงเป็นวิธีการที่ดีวิธีหนึ่งในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการที่ดีด้านอารมณ์แก่เด็ก ๆ เช่น ม่าเหมี่ยว และเพื่อน

เช่นเดียวกับเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน เกิดเรื่อง ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของเด็กวัยแรกรุ่นว่ามักจะควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ค่อยได้ หากมีเรื่องที่ไม่ถูกใจจะพยายามหาทางออกด้วยการใช้เสียง แม้กระทั่งกับผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ ก็ตาม ดังเหตุการณ์หลังจากที่อ้อนำเงินที่เพิ่งถอนออกมาจากบัญชีวางไว้ในห้อง แต่อยู่ดี ๆ ก็หายไปแบบไร้ร่องรอย (เงินก้อนนี้อ้อตั้งใจจะนำไปเที่ยวหาดสะกอมกับอ๊อด (น้องชาย) และอานา) ซึ่งอ้อเชื่อและมั่นใจแต่ต้นว่าต้องเป็นอ๊อดแน่ ๆ ที่เป็นขโมย ในตอนนี้ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นการแสดงทางอารมณ์ผ่านเสียงของอ้อขณะที่โต้เถียงกับแม่ ดังความว่า

“หนูว่ามีแต่อ๊อดน่ะละที่เอาไปแล้วไม่ยอมสารภาพ” ฉันยืนกราน “แม่ค้นตู้ค้นกระเป๋าเขาสิ”

“ค้นห้องหนูด้วย” พี่ตุ๊กรีบแสดงความบริสุทธิ์ใจ แม่เอื้อยถอนใจเสียงดังส่ายหน้า “ไม่ค้นละ ไม่ค้นทั้งสองคน เชื่อใจว่าทั้งสองคนพูดจริง”

“งั้นเงินหนูหายไปได้ยังไง” ฉันถามเสียงดัง

“มันไม่ได้มีขาเดินหนีไปได้เองเมื่อไรล่ะแม่ แม่ไม่ค้นตู้อ๊อด หนูค้นเอง” “ไม่ได้อ้อ” แม่ห้ามฉันเสียงแข็ง

“อ้อต้องเคารพสิทธิส่วนตัวของน้องด้วย เขาบอกว่าไม่ได้เอาไป อ้อก็ต้องเชื่อ ถ้าไม่มีหลักฐานอื่นมาแย้ง”

“หนูถึงต้องค้นกระเป๋า ค้นตู้เขายังไงล่ะแม่ ไม่งั้นจะมีหลักฐานมาพิสูจน์ได้ยังไง” บทแม่จะสมองฝ่อขึ้นมา สมองก็ฝ่อย่นเหลือเล็กกระจิ๋วเท่าเหรียญยี่สิบห้าสตางค์เลย

“มีอีกคนที่อยู่บ้านตอนเราสองคนไม่อยู่” แม่พูดขึ้นมา “พ่อยังไงล่ะ” แม่จะคอยถามพ่อตอนกลับมาจากเชียงใหม่ ว่าเอาเงินของอ้อไปหรือเปล่า” “แม่” ฉันร้องเสียงหลง ไม่เชื่อเลยว่าแม่จะรักนายอ๊อดจนไม่ลืมหูลืมตาแบบนี้

พ่อเขาจะเอาเงินหนูไปทำไม แม่น่ะเชื่อแต่อ๊อด ไม่ฟังหนูเลย อ๊อดน่ะเห็นเงินทิ้งไว้บนโต๊ะก็เลยเอาไป คงคิดว่าหนูจำไม่ได้ละมั้งว่ามีเงินเท่าไร เขาเองน่ะไม่เคยรู้ว่าตัวมีเงินเท่าไรเลยคิดว่าคนอื่นคงเหมือนตัว แม่นะเชื่ออ๊อดให้หนูค้นกระเป๋าเขาเถอะน่า ต้องเจอเงินหนูแน่ ๆ เงินของหนูนะ แม่ต้องยอมให้หนูค้นซิ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 37-38)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า อ้อกำลังโกรธเพราะคิดว่าน้องชายเป็นคนขโมยเงินไป และไม่พอใจมากขึ้นไปอีกเมื่อเห็นว่าแม่กำลังปกป้องน้อง ในระหว่างสนทนาโต้ตอบเธอจึงขึ้นเสียงกับแม่หลายครั้ง การที่ผู้เขียนใช้คำว่า ฉันถามเสียงดัง หรือ ฉันร้องเสียงหลง มาขยายต่อท้ายคำพูดของอ้อ ยิ่งช่วยย้ำให้ผู้อ่านรู้ว่าอ้อโกรธมาก เมื่อแม่เห็นว่าอ้อโกรธจนคุมอารมณ์ไม่ได้ แม่จึงใช้วิธีการยอมให้อ้อค้นตู้และกระเป๋าของน้องตามต้องการ เผื่อจะบรรเทาอารมณ์ที่กำลังพลุ่งพล่านให้เบาลงได้บ้าง แต่ก่อนจะให้ค้นแม่ก็ถือโอกาสสอนลูกสาวให้ตระหนักเรื่องการเคารพสิทธิส่วนตัวของผู้อื่นด้วยว่า “อ้อต้องเคารพสิทธิส่วนตัวของน้องด้วย เขาบอกว่าไม่ได้เอาไป อ้อก็ต้องเชื่อ ถ้าไม่มีหลักฐานอื่นมาแย้ง” จากนั้นจึงยอมให้อ้อทำตามความต้องการ ดังความว่า

ในที่สุด แม่ใจอ่อนหรืออ่อนใจ ยินยอมให้ฉันค้นตู้และกระเป๋าของอ๊อดได้ โดยมีเงื่อนไขว่าถ้าอ๊อดอนุญาต แต่แม้ว่าฉันจะค้นกระเป๋าทุกใบ ตู้เสื้อผ้า โต๊ะหนังสือ ชั้นต่าง ๆ แม้แต่ดูในรองเท้าทุกคู่ของเขา ฉันไม่เจอเงินหกร้อยบาทที่หายไปเลย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 38)

จากทั้ง 2 ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น เห็นได้ว่าทั้งม่าเหมี่ยว เพื่อน ๆ ของม่าเหมี่ยว และอ้อ ต่างแสดงอารมณ์ ในลักษณะเดียวกัน คือเปลี่ยนความรู้สึกเร็วและง่าย (เห็นได้จากพฤติกรรมของม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ) และเวลาโกรธจะแสดงออกโดยใช้เสียง (เห็นได้จากพฤติกรรมของอ้อ) ลักษณะเช่นนี้หากมองแง่กลวิธีการประพันธ์ คือการใส่ความสมจริงลงไปให้ตัวละครได้อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ น่าจะเข้าใจได้ง่าย เพราะสิ่งที่ตัวละครทำมีความสอดคล้องกับสิ่งที่เป็นจริงในชีวิตของพวกเขา และหากติดตามเรื่องไปเรื่อย ๆ จะเห็นว่าเมื่อเหตุการณ์คลี่คลาย หรือความจริงเปิดเผย เด็ก ๆ เหล่านี้ก็จะแสดงออกให้อีกฝ่ายรู้ว่าตนสำนึกผิดผ่านการกระทำ จากทั้ง 2 ตัวอย่างนี้ นอกจากช่วยย้ำให้เห็นว่าเพราะสุมาลี บำรุงสุข เข้าใจธรรมชาติของเด็ก จึงสร้างตัวละครออกมาอย่างสมจริง ขณะเดียวกันก็มุ่งชี้แนะให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ว่า ทุกปัญหาย่อมมีทางออก ถ้าเราใจเย็น และรับฟังคนอื่น ซึ่งการสร้างตัวละครผู้ใหญ่ คือแม่มาช่วยในการคลี่คลายปัญหา นับว่าเหมาะสม เพราะการพูดด้วยจิตอันเมตตาและหวังดี เด็กย่อมเต็มใจรับฟัง และพร้อมเรียนรู้แนวทางการจัดการกับอารมณ์ด้านลบของตนเอง หากเกิดมีเรื่องลักษณะเดิมในคราวต่อ ๆ ไป ทั้ง 2 ตัวอย่าง ยังย้ำให้เห็นพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก ๆ วัยนี้ว่าแท้จริงแล้ว พวกเขาสามารถควบคุม ขัดเกลา และแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับเวลา และสถานที่ได้ เช่น รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น (ผู้ใหญ่) ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับตนเอง ขณะรู้สึกโกรธเคืองก็สามารถเลือกที่จะไม่แสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาในทางไม่ดี หรือในทางลบ (เลือกที่จะเงียบ) รวมทั้งกล้าเอ่ยคำขอโทษเมื่อรู้ว่าตนเองทำผิด

2) เด็กวัยแรกรุ่นชอบการยกย่องแต่ไม่ชอบการเปรียบเทียบ

ธรรมชาติของเด็กวัย 10-13 ปี ว่าไม่ชอบการถูกนำไปเปรียบเทียบกับใครตรงข้ามกลับชอบการกล่าวยกย่องชมเชยมากกว่า ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอภาพนี้ไว้ในวรรณกรรมเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน บนรถไฟ ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นธรรมชาติของเด็กวัยนี้ว่าชอบการยกย่อง ชมเชย ผ่านเหตุการณ์ขณะที่อ้อ อ๊อด และอานา กำลังเดินทางไปสงขลา ขณะนั่งบนรถไฟอ๊อดคิดอยากลองทานอาหารที่ขายบนรถ แต่อานามีเสบียงที่เตรียมมาไว้ให้หลาน ๆ แล้ว แต่เพราะอ๊อดอยากกินมาก เขาจึงหาเหตุผลมาพูดให้อาอนุญาต โดยบอกว่า

“อ๊อดรู้อานาทำกับข้าวเก่ง แต่จะอร่อยกว่าอาหารบนรถไฟหรือเปล่า อ๊อดจะรู้ได้ยังไง ถ้าไม่ได้ลองกินอาหารรถไฟเปรียบเทียบ”

“แหม นายอ๊อด” อานาหัวเราะเบา ๆ อีกแล้ว ตั้งแต่ขึ้นรถไฟมานี่ อานาดูชื่นบานมาก คงดีใจที่จะได้พบย่าปิ่นและอาประวิตรในไม่ช้า “ช่างมี ‘ตักกะ’ ดีเหลือเกินนะ”

“อะไรนะฮะ อานาว่าอ๊อดมีอะไรดีนะ” อ๊อดหูผึ่ง นาน ๆ ทีจะมีชมคน

“ตรรกะ อ้อ ลืมไปว่าอ๊อดคงไม่รู้จักคำนี้ ตรรกะ สะกดด้วย ต เต่า ร หัน ก ไก่ และสระอะ ย่อมาจากคำว่า ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาที่สอนให้คิดอย่างมีเหตุผลสมเหตุสมผลจ้ะ อานาชมว่าอ๊อดมีเหตุผลดีมาก” อ๊อดยิ้มหน้าแป้น ทำท่ายืดตัว ยืดพุงกลม ๆ ของเขาด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 41)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่า อ๊อดเป็นเด็กฉลาด เพราะสามารถพูดจนกระทั่งอานายอมตามใจ และการที่อ๊อดให้เหตุผลว่าตนอยากลองชิมเพื่อเปรียบเทียบรสชาติว่าจะสู้ฝีมือการทำอาหารของอาที่ทำให้กินที่บ้านหรือไม่ นอกจากจะทำให้เขาสมหวังดังใจหมายแล้ว เหนือสิ่งอื่นใด คือคำชมจากอานาเรื่องความมีเหตุผลหรือมีตรรกะนั่นเอง ที่ทำให้อ๊อดยิ้มแป้น และรู้สึกภูมิใจในตัวเอง การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครอานาไว้ในเรื่อง ไม่ใช่แค่เพียงทำให้เรื่องดำเนินไปตามโครงที่วางไว้เท่านั้น แต่ตลอดเรื่องอานาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาแก่หลาน ๆ ไม่ว่าจะช่วยผ่อนคลายความเบื่อหน่ายเมื่อรู้ว่าพ่อแม่ของอ้อ อ๊อด ยกเลิกแผนไปเที่ยวทั้งหมด และให้ลูก ๆ ช่วยกันประหยัด ด้วยการอยู่บ้านตลอดปิดเทอมฤดูร้อน อานาจึงชวนหลาน ๆ มาเที่ยวทะเลภาคใต้แทน รวมทั้งอานารู้ว่าจะต้องพูดหรือทำอย่างไรให้หลาน ๆ เกิดความมั่นใจ หรือภูมิใจในสิ่งดี ๆ ที่ได้ทำ ดังที่อ๊อดได้รับคำชมจากตนแล้วแสดงออกว่าเขามีความสุขมาก ผ่านรอยยิ้ม และทำท่ายืดตัว ยืดพุงกลม ๆ ออกมาให้ทุกคนเห็น นับว่าอานาได้ทำหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่ดี ในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ ผ่านการยกย่องชมเชยเด็ก ๆ เมื่อเห็นว่าเขากระทำสิ่งที่ดี

นอกจากการยกย่องชมเชยอย่างจริงใจจากผู้ใหญ่ เมื่อเห็นว่าเด็ก ๆ ทำเรื่องดี ๆ ผู้เขียนยังนำเสนอว่า ถึงแม้ผู้ใหญ่จะเข้าใจว่าคำชมเป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ต้องการ แต่การชมอย่างเดียวโดยมองข้ามทุกข้อผิดพลาด ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องนัก มิเช่นนั้นเด็กจะเข้าใจไปว่าทุกสิ่งที่ตนทำดีทั้งหมดถูกต้องทั้งหมด เพราะในทางจิตวิทยาพัฒนาการ มีข้อมูลบอกไว้ชัดเจนว่า เด็กก่อนวัยรุ่นเริ่มที่จะรับฟังผู้อื่นมากขึ้น ดังนั้นผู้ใหญ่ที่เข้าใจและปรารถนาดีต่อเด็กอย่างจริงใจ จึงสามารถจะใช้วิธีที่เรียกว่า “ติเพื่อก่อ” กับเด็กวัยนี้ได้ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข มักสร้างเหตุการณ์ในลักษณะที่ให้ตัวละครผู้ใหญ่ได้ทำหน้าที่ติเพื่อก่อไว้แทบทุกเรื่อง เช่น ในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอนหนังสือพิมพ์ประจำห้อง ผู้เขียนย้ำให้เห็นว่าเด็กวัยนี้ชอบฟังคำชม ผ่านเหตุการณ์และเรื่องราวของตัวละครส้มจุก (เพื่อนสนิทของม่าเหมี่ยว) ในวันที่ส้มจุกนำหนังสือพิมพ์ที่ตนเองและเพื่อน ๆ ได้ช่วยกันทำจนเสร็จมาอวดพ่อแม่ที่บ้าน พ่อกับแม่ของส้มจุกกล่าวชื่นชมผลงานลูกสาวด้วยความภาคภูมิใจ เช่น แม่เอ่ยชมส้มจุกว่า “หน้าปกเขียนสวย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 24) ส่วนพ่อก็เอ่ยคำชมเช่นเดียวกัน ดังความว่า

> “หนูทำกันได้เรียบร้อยมากทั้ง ๆ ที่อยู่ปอสี่เท่านั้น” คุณพ่อชมใหญ่
> “แต่หนูลืมสารบัญเรื่องนะจ๊ะ”
> ส้มจุกดีใจจนตัวลอยที่คุณพ่อชม และรับปากว่าในคราวต่อไปหนังสือ “มดแดง” จะมีสารบัญสวย ๆ เพิ่มอีกหน้าหนึ่งให้สมบูรณ์ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 27-28)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อส้มจุกได้รับคำชมจากพ่อแม่ ทำให้เธอมีความสุขมาก ดังคำบรรยายที่ว่า “ส้มจุกดีใจจนตัวลอยที่คุณพ่อชม” ขณะเดียวกันเมื่อได้ยินพ่อบอกว่า “แต่หนูลืมสารบัญนะจ๊ะ” เธอก็ยังคงมีกำลังใจที่จะแก้ไขเพื่อให้หนังสือพิมพ์ประจำห้อง (มดแดง) ดำเนินต่อไปอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ด้วยการทำสารบัญสวย ๆ ตามคำแนะนำ ลักษณะเช่นนี้ก็สอดคล้องกับที่ ฉวีวรรณ คูหาภินันทน์ (2545: 65) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของคำติชมไว้ว่า เมื่อเด็กทำดีและสำเร็จควรมีคำติชมและให้กำลังใจ เพื่อให้เด็กพัฒนาตามศักยภาพของตนโดยไม่เร่งรัดเกินวัยของเด็ก

หรือ ตัวอย่างจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ความสำเร็จ หลังจากที่อ้อและอ๊อดช่วยตามหาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไปจนเจอ โดยพบว่ามันถูกแอบซ่อนอยู่ในช่องลับใต้โต๊ะไม้โบราณ ภารกิจของสองพี่น้องนอกจากจะเป็นการเรียกร้องความบริสุทธิ์ให้แก่ย่าปิ่นที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ขโมยสร้อยเส้นนี้ไปเมื่อ 60 ปีก่อนแล้ว ยังเป็นการนำสัมพันธภาพอันงดงามระหว่างย่าพวงร้อยกับย่าปิ่นคืนกลับมาอีกครั้ง ในตอนนี้หลังจากเหตุการณ์คลี่คลายย่าพวงร้อยได้กล่าวชมเชยความสามารถของหลาน ๆ ให้ทุกคนฟัง ทำให้อ้อและอ๊อดรู้สึกภูมิใจและมีความสุขมาก ดังความว่า

ฉันตั้งใจรอคอยคำพูดต่อไปของอาจารย์ และไม่ผิดหวังอาจารย์พวงร้อยมองฉันยิ้มน้อย ๆ บอกว่า

“แล้วนี่ฉันจะพูดเป็นครั้งสุดท้ายนะ เพราะว่าถ้าเด็ก ๆ ได้รับคำชมมากเกินไปก็จะเหลิงได้ง่าย ๆ ฉันดีใจที่ปิ่นมีหลานฉลาดมากทั้งสองคน ถ้าไม่ได้อ้อและอ๊อด ปริศนาสร้อยไข่มุกของเราก็ยังไม่มีใครไขได้ อ้อเป็นนักสืบเอก คิดออกว่าใครน่าจะเอาสร้อยไปและซ่อนไว้ที่ไหน ส่วนอ๊อดเก่งมากที่หาช่องลับที่ซ่อนได้จนเจอ ฉันขอบใจเด็กทั้งสองคนมาก”

ฉันเห็นอ๊อดที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ฉัน หน้าแดงก่ำด้วยความดีใจ และรู้ว่าหน้าของฉันคงแดงพอ ๆ กัน เพราะใบหน้านั้นร้อนผ่าว เลือดสูบฉีดใบหน้าเต็มที่ไม่ใช่ด้วยความอาย แต่เพราะปลื้มใจในคำชม (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 175)

จากความข้างต้นที่ผู้เขียนบรรยายว่าอ้อตั้งตารอคอยว่าย่าพวงร้อยจะพูดอะไร เป็นการย้ำว่า สำหรับเด็ก ๆ แล้ว การที่ผู้ใหญ่มองเห็นความสามารถและชื่นชมสิ่งที่ทำ เป็นสิ่งสำคัญต่อความรู้สึกของพวกเขาอย่างมาก สังเกตได้จากตัวบทที่เมื่ออ้อได้ยินคำชมก็ไม่อาจเก็บความรู้สึกดีใจไว้ได้ เธอปลื้มใจ และดีใจอย่างมาก จนร่างกายแสดงปฏิกิริยาออกมาให้ตนเองและผู้อื่นสัมผัสได้ ดังบทบรรยายว่า “หน้าแดงก่ำ ใบหน้านั้นร้อนผ่าว เลือดสูบฉีดใบหน้า” ซึ่งอาการหน้าแดงดังกล่าว ก็สืบเนื่องมาจากภาวะทางอารมณ์ หลังจากที่ร่างกายได้รับข่าวสารที่กระตุ้นอารมณ์ เลือดก็จะถูกสูบฉีดมากขึ้นจนทำให้รู้สึกร้อนที่ผิวหน้า จากนั้นประสาทสัมผัสที่ผิวหนังก็จะส่งต่อความรู้สึกนี้ไปยังสมอง ทำให้ร่างกายรับรู้และรู้สึกอบอุ่นตรงที่ผิวหนังมีเลือดสูบฉีดมากขึ้นจนเป็นสีแดง และอ้อก็กำลังเป็นเช่นนั้น ซึ่งเธอเองก็เชื่อว่าน้องชายก็คงรู้สึกไม่ต่างกัน

ในทางกลับกัน สุมาลี บำรุงสุข ก็แสดงให้เห็นว่า นอกจากคำชื่นชม ยกย่องจะทำให้เด็ก ๆ หัวใจพองโต มีกำลังใจ และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองแล้ว สิ่งที่เด็กก่อนวัยรุ่นไม่ชอบ คือการถูกนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่น และยิ่งถ้าหากคนที่นำเขาไปเปรียบเทียบเป็นคนในครอบครัว เช่น พ่อ แม่ เด็กจะมีความรู้สึกทนไม่ได้ และอาจพูด หรือ แสดงพฤติกรรมไม่ดีออกมา เช่น ในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ม่าเหมี่ยวและพี่เขียด ในวันที่พี่เขียดลูกสาวของป้ามาพักที่บ้านม่าเหมี่ยวสังเกตได้ว่าแม่มักชื่นชมพี่เขียดให้ฟัง เพราะพี่เขียดเป็นคนเรียบร้อย ตรงข้ามกับม่าเหมี่ยวที่ซุกซน และชอบเล่นอยู่ตลอดเวลาจนทำให้ตนเองเจ็บตัวอยู่เสมอ เมื่อม่าเหมี่ยวถูกแม่นำไปเปรียบเทียบบ่อยครั้ง ทำให้เธอรู้สึกไม่พอใจ ดังความว่า

ตั้งแต่พี่เขียดมาพักอยู่ที่บ้านของม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวไม่เคยเห็นพี่เขียดอยู่ในลักษณะอื่นเลยนอกจากนั่งเงียบ ๆ อ่านหนังสือหรือเย็บผ้า ไม่เช่นนั้นก็ช่วยคุณแม่กวาดบ้านหรือทำโน่นทำนี่ที่ไม่ทำให้เสื้อผ้าสวย ๆ ที่สวมอยู่เปรอะเปื้อน

นอกจากนั้นม่าเหมี่ยวยังรู้สึกว่าไม่มีเวลาไหนที่คุณแม่จะช่างบ่น (โดยเฉพาะบ่นว่าม่าเหมี่ยว) เท่าเวลาที่พี่เขียดมาพักอยู่ด้วยเลย และเวลาบ่นทุกครั้ง คุณแม่ยกตัวอย่างคือพี่เขียดมาเปรียบเทียบทุกทีไป

ฟังเสียงคุณแม่ซีคะ

“ม่าเหมี่ยวไปล้างมือก่อนซี มือไปขุดอะไรมา พี่เขียดเขายังล้างมือทุกที ไม่ต้องให้แม่เตือนเลย”

“ม่าเหมี่ยวอย่าวิ่งโครม ๆ อย่างนั้นซี หัดเดินดี ๆ แบบพี่เขียดบ้างได้ไหม”

“ม่าเหมี่ยวทำไมกินเร็วอย่างนี้ ดูพี่เขียดซี เขายังไม่รีบจ้ำเอา ๆ อย่างม่าเหมี่ยวเลย” และทุก ๆ วันก็มีเสียงคุณแม่ร้องว่า “ม่าเหมี่ยว อย่าสิดูพี่เขียดบ้าง” ม่าเหมี่ยวสุดจะทนได้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 64–65)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนได้สร้างเหตุการณ์ตอนนี้เพื่อสื่อให้เห็นอารมณ์ของม่าเหมี่ยวที่ไม่พอใจเวลาแม่นำเธอไปเปรียบเทียบกับคนอื่นจนรู้สึกว่าตัวเองด้อยกว่า และคำพูดของม่าเหมี่ยวที่ว่า “ม่าเหมี่ยวสุดจะทนได้” คือสิ่งบ่งชี้ว่าเธอกำลังหงุดหงิดและมีอารมณ์ขุ่นมัว แต่เพราะม่าเหมี่ยวมีแม่เป็นคนช่างสังเกต เข้าใจ และรู้จักนิสัยของลูกสาวเป็นอย่างดี หลังจากม่าเหมี่ยวซุกซนจนเป็นแผลและมีเลือดออก ขณะที่แม่ล้างแผลให้ ก็ได้อธิบายให้ลูกสาวเข้าใจว่า ที่แม่ต้องคอยนำการกระทำของพี่เขียดมายกตัวอย่างให้ม่าเหมี่ยวปฏิบัติตามนั้น เพราะแม่อยากเห็นม่าเหมี่ยวเป็นเด็กเรียบร้อยจะได้ไม่ต้องเจ็บตัวแบบนี้อีก ดังความว่า

คุณแม่เพ่งดูลูกสาวอยู่นาน แล้วก็ยิ้ม “ถ้าหนูไปบ้านคุณป้า หนูจะทำตัวแบบพี่เขียดได้ละหรือ”

“ก็ให้ม่าเหมี่ยวอายุเท่าพี่เขียดก่อนซีคะ”

คุณแม่หยุดยิ้ม แต่ในที่สุดคุณแม่ก็ยิ้มและม่าเหมี่ยวก็ยิ้มตอบคุณแม่ หลังจากนั้นคุณแม่ก็อธิบายให้ม่าเหมี่ยวฟังว่าที่คุณแม่บ่นว่าม่าเหมี่ยวมากมาย เพราะคุณแม่ต้องการให้ลูกสาวคนเดียวของคุณแม่เรียบร้อยสมกับที่เป็นผู้หญิง และพี่เขียดเองก็เรียบร้อยอย่างที่คุณแม่ชอบ แต่ถึงอย่างไร คุณแม่ก็ดีใจที่ม่าเหมี่ยวเป็นม่าเหมี่ยวแบบนี้

ม่าเหมี่ยวได้ยินคุณพ่อถามคุณแม่ตอนกลางคืนว่า “วันนี้ม่าเหมี่ยวเรียบร้อยดีไหม” ม่าเหมี่ยวได้ยินเสียงคุณแม่ตอบว่า “น่ารักมากค่ะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 67)

จากการสังเกตพบว่า ทุกเรื่องที่นำมาศึกษา มีการนำเสนอภาพการแสดงออกด้านอารมณ์เชิงลบของเด็กวัย 10-13 ปี โดยตลอด ขณะเดียวกันผู้เขียนก็นำเสนอแนวทางในการผ่อนคลายอารมณ์ของเด็กวัยนี้ให้บรรเทาลงไปพร้อมกัน เช่น ที่กำหนดให้แม่ได้อธิบายความจริงให้ม่าเหมี่ยวฟังด้วยน้ำเสียง และท่าทีที่อ่อนโยน เพื่อให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจว่าแม่ปรารถนาดี และอยากให้ม่าเหมี่ยวดูต้นแบบดี ๆ เพื่อทำตาม ในขณะเดียวกันพฤติกรรม คำพูด ของม่าเหมี่ยว ก็ทำให้ผู้อ่านได้เห็นธรรมชาติของเด็กวัยนี้ว่าเมื่อถูกเปรียบเทียบย่อมไม่พอใจหรือน้อยใจ จนแสดงพฤติกรรมต่อต้านตามมา แต่ทว่าการแสดงออกด้านลบจะกลายเป็นพัฒนาการด้านอารมณ์ที่ดีได้ถ้ามีผู้ใหญ่คอยช่วยส่งเสริม อนึ่ง คำยกย่องชมเชยย่อมมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของเด็ก ๆ วัย 10-13 ปี เป็นอย่างมาก เพราะคำชมจะช่วยทำให้พวกเขามีกำลังใจในการทำงาน มีความภาคภูมิใจในตนเอง รวมทั้ง

มีความมั่นใจที่จะทำสิ่งนั้น ๆ ต่อไป ขณะเดียวกันการเปรียบเทียบโดยไม่มีการอธิบายที่มา ก็สามารถทำให้เด็กรู้สึกเจ็บปวด หรือ รู้สึกแย่ได้เช่นกัน ดังนั้นผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมจึงจำเป็นต้องสังเกต และหาทางแก้ไข หากรู้ว่ามีสิ่งใดผิดปกติเกิดขึ้นจากการกระทำหรือคำพูดของตน

กล่าวสรุปได้ว่า พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กที่ปรากฏซ้ำหลายครั้งในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง มี 2 ลักษณะ คือ (1) เด็กวัยแรกรุ่นมักจะเปลี่ยนความรู้สึกเร็วและง่าย เวลาโกรธมักจะหาทางออกโดยใช้เสียง และ (2) เด็กวัยแรกรุ่นชอบการยกย่องแต่ไม่ชอบการเปรียบเทียบ ถ้าหากผู้ใหญ่สามารถเข้าใจธรรมชาติด้านอารมณ์ของเด็ก แล้วสามารถอธิบายให้คำแนะนำ รวมทั้งแนะวิธีการรับมือกับอารมณ์ด้านลบอย่างถูกต้อง ก็จะช่วยให้เด็กสามารถจัดการอารมณ์ของตนได้ดี

2.1.1.2 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคม หมายรวมถึง ความสามารถในด้านการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงการควบคุมอารมณ์ในการแสดงออก เพื่อการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งความสำคัญของพัฒนาการด้านนี้จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข พัฒนาการด้านสังคมเกิดขึ้นตั้งแต่วัยทารก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการด้านสังคมที่สำคัญ เมื่ออายุมากขึ้นเด็กจะมีการพัฒนาที่ซับซ้อนมากขึ้น จะเริ่มอยากเล่นกับเพื่อน มีกลุ่มเพื่อนสนิท ได้เล่น ได้แสดงความรู้สึกได้เรียนรู้ข้อตกลงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมตามวัยแต่ละช่วงอายุ (ณิชา ลิ้มตระกูล, ม.ป.ป.: เว็บไซต์)

จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอให้เห็นลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยแรกรุ่น ไว้ 4 ลักษณะ คือ (1) ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม (2) เริ่มหัดเป็นตัวของตัวเอง ชอบตัดสินใจเอง และไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว (3) มักมีพฤติกรรมเลียนแบบ และ (4) ชอบการแข่งขันที่มีรางวัลเป็นแรงจูงใจ อธิบายได้ดังนี้

1) เด็กวัยแรกรุ่นต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

เพื่อนมีความสำคัญอย่างมากสำหรับเด็กวัย 10-13 ปี เพราะกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิดและการแสดงออก ผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องเข้าใจพัฒนาการข้อนี้เพื่อจะทำความเข้าใจวิธีคิด พฤติกรรม และคำพูดที่เด็กในวัยแรกรุ่นแสดงออกมา

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่มในเด็กวัยนี้ ไว้ในทุกเรื่องที่นำมาศึกษา เช่น จากเรื่อง ใครดีที่สุด ผู้เขียนสร้างปมปัญหาหลักของเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ลูกสัตว์จากสวนสัตว์ในฝันทะเลาะกันเพราะต่างคิดว่าตนเองดีที่สุด จนทำให้ครูช้าง (ครูใหญ่) ต้องหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการให้สัตว์ทุกชนิดออกมาปราศรัยหาเสียง เพื่อบอกเล่าข้อดี หรือจุดเด่นของตน สุดท้ายก็มีการลงคะแนนเสียงตัดสิน

ในเรื่องผู้เขียนสร้างตัวละครครูใหญ่ให้มาทำหน้าที่ช่วยให้เด็กได้นำเสนอความคิดของตนผ่านการปราศรัยให้เพื่อน ๆ ฟัง จนเกิดการยอมรับ และลงคะแนนให้ โดยครูใหญ่กำหนดให้แต่ละวันจะต้องมีสัตว์จับสลากเพื่อออกมาพูดต่อหน้าทุกคน ในเรื่องนี้ถึงแม้ว่าตัวละครนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาแห่งนี้จะไม่ใช่มนุษย์ (บุคลาธิษฐาน) แต่ผู้อ่านก็เข้าใจได้ไม่ยากว่า การที่สุมาลี บำรุงสุข ใส่พฤติกรรมและความคิดของเด็กเข้ามาในตัวละครสัตว์ทุกตัว ก็เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงมาสู่การทำความเข้าใจมนุษย์ในโลกความจริง เพราะสัตว์ทุกตัวคิด พูด ทำ และแสดงออก

ต่าง ๆ เช่นเด็ก ๆ ที่ผู้อ่านเห็นในโลกความจริง สัตว์ทุกตัวในเรื่องต่างมีครอบครัวมีโรงเรียนให้เรียนหนังสือ โดยเฉพาะเมื่ออยู่ที่โรงเรียน ทุกคนต่างต้องการการยอมรับจากคนอื่น ๆ ในตอน เสือสิงห์ตะลุมบอน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหา คำพูดของสัตว์ทุกตัวในตอนนี้จึงสะท้อนให้เห็นความต้องการภายใน ว่าทุกตัวต่างต้องการให้เพื่อนในโรงเรียนเห็นว่าตนนั้นสำคัญ ดังความว่า

“นี่มันเรื่องอะไรกัน ทำไมถึงได้สู้กันแบบนี้ ครูบอกแล้วไม่ใช่หรือว่าห้ามสู้กันในโรงเรียน” ครูจิ้งจอกพูด

“สิงห์เริ่มก่อนค่ะ” พิราบโผลงมาจากกิ่งตะขบป่า ฟ้องครูทันที

“เสือหาเรื่องผมก่อนนี่ครับ” สิงห์รีบบอก “เขาว่าผมเป็นสัตว์ต่างด้าว”

“ก็จริงนี่นา” ลูกเสือโคร่งตอบ “แม่ผมบอกว่าไม่มีสิงโตในเมืองไทยหรอก สิงโตน่ะเป็นสัตว์ต่างด้าวทั้งนั้น ไม่ใช่สัตว์ไทย”

“ไม่จริง ๆ” สิงห์ตะเบ็งเสียง “ฉันเกิดที่นี่นะ จะว่าเป็นสัตว์ต่างด้าวได้ยังไงกัน “แต่พ่อแม่นายไม่ได้เกิดที่นี่นี่นา” ลูกเสือเถียง

ครูช้างมองสบตากับครูจิ้งจอก

“สิงโตไม่ใช่สัตว์ท้องถิ่นของไทยนี่ถูกแล้ว” ครูช้างพูดเสียงเรียบ ๆ

“แต่ในเมื่อครอบครัวสิงโตอพยพจากอินเดียมาอยู่ในสวนสัตว์แห่งนี้แล้ว ก็ถือว่าเป็นสัตว์ในเมืองไทย ไม่ควรเรียกเขาเป็นสัตว์ต่างด้าวอีกต่อไป มีสัตว์อื่น ๆ อีกตั้งหลายชนิดที่ไม่ใช่สัตว์ท้องถิ่นในบ้านเรา แต่ก็เข้ามาอยู่กันนมนาน จนกลายเป็นสัตว์พื้นบ้านไปแล้ว เสือไม่ควรว่าสิงห์นะ”

“ผมว่าสิงห์เพราะเขาคุยโว อวดเบ่ง เขาว่าสิงโตดีที่สุด เก่งที่สุด เป็นราชาแห่งป่า” เสียงกระหึ่มแสดงความไม่พอใจดังขึ้นมาทันที

“ใครว่าสิงโตเป็นราชาแห่งป่า” ลิงโหนตัวจากกิ่งไม้ กระโดดลงมานั่งบนหลังครูช้าง “พวกลิงต่างหากเป็นหัวหน้าในป่า”

“ฮ่า ๆ” เสือและสิงห์หัวเราะลั่นพร้อมกัน “ลิงน่ะหรือ คือเจ้าป่า ฮ่า” “ฉันว่านกฮูกต่างหากที่ฉลาดที่สุด” พิราบส่งเสียงแหลม

“ช้างสิเจ้าป่าตัวจริง จริงไหมครับแม่” ลูกช้างเงยหน้าถามครูใหญ่

“พวกเรามีกำลังมากกว่าใคร ๆ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 9-11)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า การทะเลาะกันระหว่างลูกเสือและลูกสิงโต รวมทั้งลูกสัตว์อื่น ๆ ในเวลาต่อมา ล้วนเกิดจากการต้องการเป็น เจ้าป่า ในขณะที่ต้นเหตุของปัญหาคือเสือกับสิงห์ต่างคิดว่าตนดีที่สุด เพราะมองว่าตนเองเป็นสัตว์ตัวใหญ่และมีเขี้ยวเล็บที่แข็งแกร่งจนสัตว์ทุกตัวต้องเกรงกลัว โดยทั้งคู่ไม่เคยรู้ว่าสัตว์อื่น ๆ ก็คิดว่าตนเองมีดี มีความสามารถไม่น้อยไปกว่าเสือและสิงโตเช่นกัน ความคิดเช่นนี้หากพิจารณาในระดับลึกจะเห็นได้ว่าสัตว์ทุกตัวต่างก็กลัวว่าตนเองจะไม่ถูกยอมรับจากเพื่อน ๆ จึงพยายามนำเสนอข้อดี ข้อเหนือกว่า หรือข้อแตกต่างที่สัตว์ชนิดอื่นไม่มีมาให้เพื่อนสัตว์อื่น ๆ ได้รู้ ซึ่งวิธีของครูช้าง (อยู่ในฐานะตัวแทนของผู้ใหญ่ที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างขึ้น) นำมาใช้ในการตัดสินจึงนับว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์ เพราะนอกจากจะช่วยให้เด็กได้ฝึกนำเสนอความคิดผ่านการพูดแล้ว ยังช่วยให้พวกเขาได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยเริ่มต้นจากการ

ตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้อื่นพูดก่อน จากนั้นจึงคิด พิจารณา แล้วค่อยตัดสินประเมินค่าเขาจากสิ่งที่ได้ฟัง นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ที่จะยอมรับข้อเสีย หรือ ข้อแตกต่างของเพื่อน ๆ ให้ได้ด้วย การนึกเชื่อมโยงเหตุการณ์ในวรรณกรรมเข้ากับชีวิตจริงของผู้อ่านที่เป็นกลุ่มเด็กจึงเป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์ เพราะพวกเขาเองก็ต้องอยู่ในสังคมโรงเรียน ที่มีทั้งเพื่อนนิสัยดี เพื่อนเกเร หรือ อื่น ๆ ดังนั้น การปฏิบัติตามสิ่งที่ครูช้างแนะนำในวรรณกรรมจึงย่อมสร้างสรรค์ประโยชน์และฝึกการเรียนรู้แก่เด็ก ๆ ในโลกความจริงให้กล้ายอมรับทั้งข้อดีและข้อเสียของเพื่อน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เพราะถึงแม้แต่ละคนจะมีความต่าง แต่ความต่างนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้พวกเขาต้องแตกแยกกัน หรือเป็นศัตรูกัน

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน การตัดสินใจครั้งใหญ่ ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นว่าเด็กหญิงวัย 13 ปี ที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะค่อนข้างติดเพื่อน ชอบใช้ชีวิตกับเพื่อนแบบ “ตัวติดกัน” “ไปไหนไปกัน” “ทำอะไรเหมือน ๆ กัน” “อยู่กันเป็นกลุ่มก้อนของตน” เมื่อถูกจับแยกออกจากกลุ่มจะโดยความตั้งใจของผู้ใหญ่หรือไม่ก็ตาม นั่นคือปัญหาสำหรับพวกเขา และเหตุการณ์ในตอนต้นเรื่องที่อ้อขออนุญาตแม่ไปเที่ยวต่างประเทศกับแป้นและพลอยเพื่อนสนิท แต่ไม่ได้รับการอนุญาต ดังคำพูดที่อ้อพูดกับแม่ว่า “แม่บอกว่านี่เป็นบัญชีของหนู หนูจะใช้ยังไงก็ได้ “หนูอยากไปเที่ยวกับแป้นและพลอย หนูไม่เคยไปเมืองนอกเลยนะ นี่เป็นครั้งแรกแล้วได้ไปเที่ยวกับเพื่อนสนิทด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 21) ล้วนแฝงนัยว่า เธอต้องการไปทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อนสนิทของเธอ จากเหตุการณ์ตอนนี้จึงย้ำให้เห็นว่า กลุ่มเพื่อนสนิทมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัย 13 ปีอย่างยิ่ง อีกทั้งอ้อยังกลัวว่าถ้าไม่ไป เพื่อน ๆ อาจจะโกรธ และไม่คบเธอเหมือนเดิม

ในเรื่องนี้ก็เช่นกัน ผู้เขียนสร้างตัวละครแม่มาช่วยส่งเสริมลูกในวัยแรกรุ่นให้มีพัฒนาการทางสังคม โดยสร้างตัวละครแม่ที่เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า การได้ไปเที่ยวต่างประเทศเป็นสิ่งที่อ้อใฝ่ฝัน ยิ่งเป็นการเดินทางไกลครั้งแรกกับกลุ่มเพื่อนสนิทก็ยิ่งทำให้อ้อมีความสุข แต่ถึงแม้ค่าใช้จ่ายเรื่องการเดินทางจะลดลงครึ่งหนึ่ง เพราะอีกครึ่งแม่ของเพื่อนมอบให้ แต่เนื่องจากแม่รู้ดีว่าที่บ้านกำลังมีปัญหาทางการเงิน สมาชิกทุกคนจำเป็นต้องช่วยกันประหยัด อีกทั้งแม่ได้ให้เหตุผลว่าอ้อควรคิดถึงน้องชาย (อ๊อด) ที่ไม่ได้ไปไหน คิดถึงอาโย่ง อาบี และอานา ที่ต้องมีภาระเก็บเงินซื้อบ้านใหม่ โดยแม่อยากให้อ้อใช้เงินในบัญชีส่วนตัวด้วยเหตุจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น การอธิบายให้ลูกฟังด้วยเหตุผล แล้วจึงให้ลูกตัดสินใจเอง โดยพ่อกับแม่ยินดีและเคารพการตัดสินใจ จึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่แม่เลือกนำมาใช้เพื่อให้อ้อได้เรียนรู้ที่จะนึกถึงผู้อื่นมากขึ้น แทนที่จะเห็นแก่ความต้องการของตนเองเป็นสำคัญ และเหตุการณ์ในวันที่อ้อตัดสินใจจะไม่ไปเที่ยวกับเพื่อน ๆ ก็ทำให้เห็นว่า สิ่งที่แม่พูด และอธิบายด้วยเหตุผลนั้น ส่งผลให้อ้อเติบโตขึ้น โดยเริ่มมองเห็นความสำคัญของคนในครอบครัวมากขึ้น ดังความว่า

ฉันกวาดสายตามองทุกคนในห้องที่นั่งยิ้ม สีหน้าเบิกบาน แล้วก็นั่งอมยิ้มบ้างใจลอยไปไกลจากหาดสะกอม คิดถึงพ่อแม่พวกญาติ ๆ โดยเฉพาะกงหรือตาของฉันที่คิดว่าเด็กผู้ชายเท่านั้นที่ฉลาดที่สุด และคิดไกลไปถึงเพื่อน ๆ ด้วย นึกถึงแป้นกับพลอยเพื่อนรักที่ไปเที่ยวสนุกสนานที่สิงคโปร์ พวกเขาทั้งหลายจะรู้สึกอย่างไรหนอ เมื่อได้ยินเรื่องปริศนาหน้าร้อนของฉันนี้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 176)

ผู้วิจัยพบว่าการสร้างตัวละครพ่อแม่ที่เข้าใจความคิดของลูก จึงไม่ดุ หรือ ไม่รีบตำหนิสิ่งที่ลูกทำ แต่พยายามอธิบายเหตุผลอย่างใจเย็น สะท้อนว่าสุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างเข้าใจ

ธรรมชาติและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยนี้ จึงนำแนวทางการช่วยจัดการแก้ไขอารมณ์ ความคิด คำพูด และการกระทำของลูกมาใส่ไว้ในตัวละครทั้งเด็กและผู้ใหญ่อย่างเหมาะสม

2) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มหัดเป็นตัวของตัวเอง ชอบตัดสินใจเอง และไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว

สุชา จันทน์เอม (2536: 53) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยแรกรุ่นไว้ว่า เด็กวัยนี้มีความสุขความพอใจกับกลุ่มเพื่อนของตน ถ้ามากเกินไปอาจทำให้เด็กละเลยหน้าที่ของตนได้ เด็กวัยนี้จะเริ่มหัดเป็นตัวของตัวเอง ชอบตัดสินใจเอง ไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว ชอบความเป็นอิสระ มักเชื่อความคิดของตนเอง

เช่นจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ผู้เขียนได้สะท้อนพฤติกรรมของเด็กที่ชอบความเป็นอิสระ ผ่านตัวละครอ้อ ซึ่งในเรื่องเธอเพิ่งจะอายุครบ 13 ปี จัดอยู่ในช่วงวัยเด็กตอนปลายคาบเกี่ยวกับวัยรุ่นตอนต้น วัยนี้กำลังติดเพื่อน ชอบการรวมกลุ่ม ทำสิ่งใดก็ต้องทำร่วมกันและเหมือนกัน กลัวการเป็นอื่น หรือกลัวความแปลกแยกจากกลุ่ม ดังที่อ้อค่อนข้างไม่พอใจเมื่อรู้ว่าแม่ไม่อนุญาตให้ไปเที่ยวต่างประเทศกับกลุ่มเพื่อนสนิท แม้เธออ้างเหตุผลว่าจะใช้เงินเก็บส่วนของเธอเองก็ตาม หรือ ในตอนที่ชื่อว่า เกิดเรื่อง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เธอได้เปลี่ยนใจยอมไปเที่ยวหาดสะกอม จังหวัดสงขลาแทน ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นลักษณะของเด็กที่เริ่มมีอิสระในการตัดสินใจด้วยตัวเอง ผ่านเหตุการณ์ก่อนถึงวันเดินทางที่แม่ได้พาอ้อไปตลาดหน้าหมู่บ้าน เพื่อซื้อของใช้ที่จำเป็น และให้อ้อได้ตัดสินใจในการเลือกซื้อของใช้ส่วนตัวเอง ดังความว่า

...แม่โชคดีที่จอดรถได้ทันทีที่ไปถึงตลาดหน้าหมู่บ้าน เราสองคนแยกกันที่หน้าร้านหมอฟัน แม่เข้าไปในร้าน ฉันเดินต่อไปอีกหน่อยก็ถึงร้านค้าขนาดเล็กที่ขายทั้งอาหารแห้งและของใช้ประจำวันต่าง ๆ ฉันเลือกซื้อรองเท้าแตะที่มีลายดอกไม้สีชมพูสดใสไว้ใส่เดินเล่นชายหาด แล้วเดินดูกระดานเขียนจดหมาย หาที่มีสีสันและลวดลายน่ารัก ๆ ด้วย ไปอยู่ตั้งเดือนคงจะต้องเขียนจดหมายถึงพ่อกับแม่และเพื่อน ๆ บางคนด้วย โดยเฉพาะพลอยกับแป้น... หลังจากซื้อของต่าง ๆ ได้ครบถ้วน ฉันจึงเดินกลับไปคอยแม่ที่ร้านหมอฟัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 34)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม่ฝึกให้อ้อได้ตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้ของตนเอง เป็นการฝึกให้รู้จักการวางแผน และการตัดสินใจด้วยตนเอง ทั้งเป็นการสอนให้รู้จักบริหารเงินที่มีอยู่จำกัด สังเกตได้ว่า การใช้ข้อความว่า “เราสองคนแยกกันที่หน้าร้านหมอฟัน” “ฉันเลือก...” หรือ “หลังจากซื้อของต่าง ๆ ได้ครบถ้วน ฉันจึงเดินกลับไปคอยแม่ที่ร้านหมอฟัน” ล้วนแสดงให้เห็นการเปิดโอกาสของแม่ และการใช้เวลาของลูกอย่างอิสระในการตัดสินใจทำในสิ่งที่ชอบ

เช่นเดียวกับเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนสร้างตัวละครนิกเด็กชายวัย 12 ปี กับเพื่อนสนิทคือตั้ม ให้เห็นว่าทั้ง 2 คน รู้สึกมีความสุขและสนุกมากเมื่อมีโอกาสได้ค้นหาข้อมูลในเรื่องที่ตนเองสงสัย หลังจากที่นิกได้ยินข่าวลือเกี่ยวกับสุนัขพันธุ์พิตบุลล์ที่เจ้าของเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านไม่นาน ซึ่งชาวบ้านต่างพูดถึงเจ้าพิตบุลล์เป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นสุนัขที่ดุร้าย ชอบกัดคน และร่ำลือหนาหูว่าไม่นานมานี้มันก็เพิ่งกัดเด็ก นิกสงสัยว่าทั้งหมดที่ชาวบ้านพูดกันเป็นความจริงหรือไม่ เขาจึงชวนตั้มเพื่อนสนิทไปสืบหาความจริงจากบ้านหลังดังกล่าว ดังความว่า

ตอนบ่ายวันเสาร์ ผมกับตั้มแอบถีบจักรยานไปท้ายซอยเพื่อไปชมโฉมพิตบุลล์ทั้งสามตัว ก่อนที่พวกมันจะถูกไล่ออกไปจากหมู่บ้านของเรา กำแพงบ้านสุดซอยนั้นสูงมาก เรากระโดดขึ้นไปเกาะกำแพงชะโงกดูไม่ได้ ประตูบ้านก็เป็นแผ่นเหล็กทึบ เราต้องแอบมองช่องบานพับเห็นสนามหญ้าเขียว ๆ หย่อมหนึ่ง มีไม้พุ่มเตี้ย ๆ สองสามพุ่มนอกนั้นเป็นลานคอนกรีตเล็ก ๆ อยู่ข้างหน้าตึกแคบ ๆ สูง ๆ เราสองคนขยับเนื้อขยับตัว พยามยามมองหาพิตบุลล์ แล้วในที่สุดตั้มกับผมก็เห็นมันทั้งสามตัวเลย (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 55–56)

จากเหตุการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าทั้งนิกและตั้มค่อนข้างมีอิสระในการคิดและทำในสิ่งที่ตนอยากรู้ จนได้คำตอบว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่ชาวบ้านพูดนั้นเป็นเพียงข่าวลือ การได้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่ท้าทาย โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ห้ามปราม แต่คอยส่งเสริมและให้กำลังใจจึงเป็นเรื่องที่เด็กวัยแรกรุ่นชอบมากเป็นพิเศษ

ข้อน่าสังเกต ที่พบจากทั้ง 5 เรื่อง คือ ตัวละครเอกมีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบตัดสินใจเอง และไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัวมากนัก มักจะถูกนำเสนอผ่านตัวละครในวัย 12-13 ปี คือ นิก และ อ้อ มากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะทั้ง 2 คนกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น วัยนี้จะมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ ความคิด และทางด้านสังคม ผู้วิจัยจึงมองว่าแม้ในทางจิตวิทยาวัยเด็กก่อนวัยรุ่น มีการกำหนดช่วงอายุไว้ที่ 10-13 ปี แต่ในความเป็นจริง นับเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากที่เด็กอายุ 10 ปี กับ 13 ปี จะมีพัฒนาการทุกด้านเหมือนหรือใกล้เคียงกัน เพราะแม้แต่ความแตกต่างเรื่องเพศก็ทำให้เห็นพัฒนาการด้านต่าง ๆ แตกต่างเช่นกัน ดังที่จะพบว่า ม่าเหมี่ยวในวัย 10 ปี สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่าเธอค่อนข้างมีความเป็นเด็กอยู่มากเมื่อเทียบกับอ้อที่มีอายุ 13 ปี ผู้เขียนสร้างให้ม่าเหมี่ยวเป็นเด็กฉลาดแต่หลายครั้งก็ใช้ความฉลาดในทางที่ไม่ถูกต้อง เจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจ อยากเอาชนะ โกรธง่าย กลัวเสียหน้า หลายครั้งก็ทำอะไรก่อนคิด ในขณะที่อ้อถูกสร้างให้เป็นเด็กฉลาดเช่นกัน ช่างคิด ตริตรอง และสามารถเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าม่าเหมี่ยว แต่ทั้งคู่มีข้อดีร่วมกันอย่างหนึ่งคือมีครอบครัวที่เลี้ยงดูด้วยความรัก พร้อมรับฟัง และเลือกใช้เหตุผลในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ เสมอ

กล่าวสรุปได้ว่า เด็กวัยแรกรุ่นมักมีความเป็นตัวของตัวเอง และสามารถจะตัดสินใจเองได้ในบางเรื่อง และถึงแม้บางครั้งจะตัดสินใจผิดพลาดแต่หากว่าได้อยู่กับผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูด้วยความรัก พร้อมรับฟัง และสั่งสอนโดยการใช้เหตุผลในการอธิบายมากกว่าใช้อารมณ์ หรือการบังคับ ความผิดพลาดเหล่านั้นสามารถช่วยสร้างพัฒนาการทางสังคมของเด็กได้อย่างดี และจากทุกสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางสังคมของเด็ก ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า การเว้นระยะและเปิดพื้นที่ให้เด็กได้คิด ได้ตัดสินใจเอง เป็นสิ่งที่พ่อแม่ในเรื่องค่อนข้างใส่ใจมาก นั่นหมายความว่า สุมาลี บำรุงสุข คงเห็นว่าเด็กใกล้วัยรุ่นไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเรื่องส่วนตัว หรือ รู้สึกว่าไม่อยากให้ผู้ใหญ่ละเมิดความเป็นส่วนตัวมากเกินไปนั่นเอง เพราะเธอตระหนักว่าการบังคับ หรือ ขีดกรอบ หรือ จำกัดอิสระ จะส่งผลทำให้เกิดการแสดงพฤติกรรมต่อต้านได้

3) เด็กวัยแรกรุ่นมักมีพฤติกรรมเลียนแบบ

“เด็ก” เป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ อยากรู้อยากเห็น ไม่ว่าพ่อ แม่ หรือเพื่อนต่างก็มีอิทธิพลต่อเด็กทั้งสิ้น สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กจึงมีส่วนสำคัญต่อความคิดและพฤติกรรมของเด็ก โดยการแสดงออกของเด็กส่วนใหญ่จะมีที่มาจากการ “เลียนแบบ”

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นว่าเด็กวัย 10-13 ปี เริ่มมีพฤติกรรมเลียนแบบ ทั้งเลียนแบบคนใกล้ชิด เช่น แม่ พ่อ ครู หรือ เพื่อน ๆ ที่โรงเรียน และเลียนแบบบุคคลไกลตัว เช่น ดารา หรือ แม้แต่ตัวละครในหนังสือที่ตนชื่นชอบ ซึ่งการเลียนแบบอาจส่งผลทั้งทางบวก และทางลบ ดังนั้นหากผู้ใหญ่สังเกต ใส่ใจ และเข้าใจ ก็สามารถช่วยส่งเสริมให้การเลียนแบบเป็นไปในทางสร้างสรรค์ได้ ในทางกลับกันก็ช่วยแก้ไขได้ทันท่วงทีหากรู้ว่าการเลียนแบบนั้นจะส่งผลในทางลบแก่เด็ก ตัวอย่างการเลียนแบบในทางที่ผิด และจำเป็นต้องอาศัยผู้ใหญ่เข้ามาช่วยแนะนำหรือ หาทางแก้ไข เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน แพ้กาแฟ เป็นตอนที่ม่าเหมี่ยวอยากลองกินกาแฟเหมือนพ่อ เพราะม่าเหมี่ยวสังเกตว่าทุกเช้าพ่อต้องดื่มกาแฟก่อนไปทำงานทุกวัน ทำให้ม่าเหมี่ยวหลงคิดว่ากาแฟคงเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ จึงได้แอบลองดื่ม ดังความว่า

เมื่อวานคุณพ่อดื่มกาแฟไปได้นิดหนึ่งก็ทำหน้าเบ้ ม่าเหมี่ยวที่นั่งกินข้าวอยู่ข้าง ๆ จึงถามว่า “กาแฟเป็นยังไงคะ”

“มันหวานไปจ้ะ น่ากลัวแม่เขาเผลอใส่น้ำตาลให้พ่อมากเกินไปอีกแล้ว”

“หนูชอบอะไรหวาน ๆ” ม่าเหมี่ยวพูดลอย ๆ หวังว่าคุณพ่ออาจจะให้ลองชิมบ้าง หลังจากที่อ้อนวอนคุณแม่มานานแล้ว แต่คุณพ่อคงไม่ได้ยิน เพราะท่านทำท่าเฉย ๆ ม่าเหมี่ยวจึงนั่งกินข้าวเงียบ ๆ

คุณพ่อยกถ้วยกาแฟขึ้นมาจิบอีกนิดหนึ่ง แล้วบอกม่าเหมี่ยวว่า “หนูเอาไปล้างให้พ่อทีนะ”

“คุณพ่อไม่ดื่มให้หมดหรือคะ คุณแม่ยิ่งบ่นว่ากาแฟแพง”

“ดื่มไม่ไหวละลูก หนูกินข้าวแล้วล้างให้พ่อด้วยนะ พ่อจะไปทำงานก่อนละนะจ๊ะ” แล้วคุณพ่อก็ออกไปจากห้อง

“น่าเสียดายของดี ๆ” ม่าเหมี่ยวคิดขณะที่นั่งมองกาแฟสีน้ำตาลเข้มเกือบเต็มถ้วย “คุณแม่คงเสียดายแน่ ๆ ถ้าเราจะเททิ้ง” คิดแล้วม่าเหมี่ยวก็จัดการให้กาแฟที่เหลือทั้งหมดไปอยู่ในกระเพาะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 10-12)

หลังจากแอบดื่มแล้ว ม่าเหมี่ยวเริ่มมีอาการ ขณะที่กำลังหยิบกระเป๋านักเรียนจะไปโรงเรียน ม่าเหมี่ยวรู้สึกระคายเคือง และเหมือนว่าตนเองกำลังจะเป็นหวัด จึงเดินไปหาแม่ เมื่อแม่เห็นว่า “ม่าเหมี่ยวจามเสียงดังลั่น มีน้ำมูกใส ๆ ไหลออกมาด้วย ตอนที่คุณแม่เห็นลูกสาวนั้น ม่าเหมี่ยวจมูกแดง มีกระดาษเช็ดหน้าคอยซับน้ำมูกที่ไหลออกมาเรื่อย ๆ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 12) แม่จึงรีบพาม่าเหมี่ยวนอนพัก แล้วไปตามคุณแสงเพื่อนบ้านซึ่งเคยเป็นพยาบาลมาก่อนมาดูอาการ คุณแสงคิดว่าอาการของม่าเหมี่ยวเหมือนการกินสิ่งที่ผิดสำแดงเข้าไป ม่าเหมี่ยวนึกได้จึงสารภาพเรื่องที่แอบกินกาแฟของพ่อดังความว่า “หนูแพ้กาแฟ” เธอสารภาพอย่างสำนึกผิด “หนูแอบกินกาแฟของคุณพ่อ โอย รู้งี้ไม่ทำดีกว่า” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 12) เมื่อแม่ทราบสาเหตุจึงใช้โอกาสนี้สอนให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้ถึงโทษของการไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่

ส่วนเหตุการณ์หลังจากนี้ ผู้เขียนได้เฉลยว่า แท้จริงม่าเหมี่ยวไม่ได้แพ้กาแฟ แต่แพ้โปรตีนที่กินมาก่อน และสาเหตุที่แม่ไม่บอกความจริง เพราะต้องการสอนให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจว่า

การไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลไม่ดีต่อตนเอง รวมถึงคนรอบข้าง ดังที่ม่าเหมี่ยวประสบอยู่ในตอนนี้ ดังความว่า

"อันที่จริงม่าเหมี่ยวไม่ได้รู้เรื่องทั้งหมดหรอก ยังมีความจริงอีกนิดหนึ่งที่คุณแม่ไม่ได้บอกม่าเหมี่ยว แต่บอกคุณพ่อแทน

"คืนก่อน เมื่อคุณพ่อรู้ว่าม่าเหมี่ยว "แพ้กาแฟ" คุณพ่อก็อุทานว่า "แปลกแฮะ ไม่เคยได้ยินเลย"

"เบา ๆ ค่ะ คุณแสงเขาบอกว่าม่าเหมี่ยวไม่ได้แพ้กาแฟหรอก สิ่งที่จะทำให้คนแพ้ได้น่ะต้องมีพวกโปรตีน ม่าเหมี่ยวต้องแพ้อะไรมาก่อน แล้วบังเอิญกินกาแฟเข้าไป แล้วมันออกฤทธิ์แพ้พอดี"

"อ้าว ทำไมไม่บอกลูกล่ะฮึ"

"ไม่อยากหลอกแกหรอกนะคะ แต่แกจะได้เลิกอยากกินกาแฟเสียที ไม่งั้นแกชอบถามเรื่อยว่า ของที่ดีสำหรับผู้ใหญ่ไม่ได้ดีสำหรับทุกคนหรอกหรือ"

คุณพ่อฟังแล้วก็เห็นชอบด้วยที่ม่าเหมี่ยวจะ "แพ้กาแฟ" ต่อไป (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 13-14)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิธีการของแม่ช่วยให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้ว่าต่อไปนี้จะไม่แอบดื่มกาแฟของพ่ออีกต่อไป และสิ่งสำคัญที่สุดคือม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ ซึ่งการกระทำของพ่อแม่ที่ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมให้ม่าเหมี่ยวได้ปรับพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้โทษของการไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ จนส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา

หรือจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน หมาบ้า เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวรู้สึกน้อยใจเพื่อนในระหว่างที่เล่นไอ้เข้ ว่าทำไมตนเองได้เป็นไอ้เข้ตลอด จนครั้งสุดท้ายม่าเหมี่ยวไม่ยอมเป็น เพื่อนจึงไม่ให้ม่าเหมี่ยวเล่นด้วย เมื่อม่าเหมี่ยวไปเล่าให้แม่ฟัง แม่จึงอธิบายให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจว่าการไม่ยอมเป็นไอ้เข้นั้นเป็นลักษณะของคนขี้โกง ดังความว่า "ก็ม่าเหมี่ยววิ่งช้าก็ต้องยอมเป็นสิจ๊ะ ไม่ยอมแบบนี้ก็โกงเขาน่ะสิ" (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 21) เมื่อม่าเหมี่ยวได้ยินที่แม่พูดยิ่งไม่พอใจ และรีบวิ่งหายไปในห้องน้ำ หลังจากนั้นไม่นานก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวาย เมื่อม่าเหมี่ยวตะโกนว่ามีสุนัขบ้าเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ทุกคนที่อยู่บริเวณหน้าบ้าน และในบ้านพากันแตกตื่น แต่เพราะความช่างสังเกตของแม่ แม่จำได้ทันทีว่านั่นเป็นสุนัขที่ม่าเหมี่ยวคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพราะเป็นของคุณหมอหน้าปากซอย แม่จึงรู้ทันทีว่าทั้งหมดเป็นแผนของม่าเหมี่ยวที่ตั้งใจจะแกล้งเพื่อน ๆ เหมือนกับเรื่องที่พ่อเล่าว่าเคยนำสบู่ไปให้สุนัขกินจนมีฟองออกจากปาก เพื่อจะแกล้งเพื่อน ๆ เมื่อครั้งยังเด็ก ดังความว่า

คุณแม่ยืนงงอยู่สักครู่จึงจำได้ว่าเจ้าหมานั่นหน้าตาเหมือนหมาของคุณหมอบ้านปากซอยซึ่งม่าเหมี่ยวเอาขนมไปให้กิน บ่อย ๆ และน้ำลายฟูมปากของเจ้าหมานั่นก็คงจะเกิดจากสบู่อย่างแน่นอน เพราะครั้งหนึ่งคุณพ่อของม่าเหมี่ยวเคยเล่าให้ฟังว่าคุณพ่อเคยแกล้งหลอก พี่ ๆ อย่างนี้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 23)

จากตัวอย่างข้างต้น เห็นได้ว่าการเลียนแบบของม่าเหมี่ยวนั้นมาจากการได้ยินว่าพ่อเคยทำ ซึ่งธรรมชาติของเด็กมักจะเลียนแบบจากคนใกล้ตัวก่อน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่

ก็ตาม และเพื่อช่วยให้ม่าเหมี่ยวได้เข้าใจว่าตนเองนั้นทำผิด แม่จึงลงโทษด้วยการตีและงดขนมของโปรด เพื่อให้ม่าเหมี่ยวหลาบจำและไม่ทำผิดซ้ำอีก ดังความว่า

คุณพ่อไม่โดนตี แต่ม่าเหมี่ยวโดน คุณแม่ตีสามทีและงดขนมหวานคือทับทิมกรอบ เพราะความตกใจคุณแม่จึงเปิดไฟทิ้งไว้ น้ำในหม้อจึงเดือดไหลออกมาเปรอะเตาเลอะเทอะมาก เด็ก ๆ คนอื่นก็ตกใจ พากันหนีหมาบ้าจนตัวถลอกปอกเปิกและข้อสำคัญ ม่าเหมี่ยวทำให้คุณแม่ของส้มจุกตกใจมาก จนทำชามแก้วอย่างดีตกแตก ม่าเหมี่ยวเองก็เสียใจมากที่ทำอย่างนั้น เพราะนอกจากจะถูกตีและอดขนมแล้ว เพื่อน ๆ ยังโกรธม่าเหมี่ยวอีกด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 23)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนสร้างตัวละครแม่ให้มาทำหน้าที่แทนผู้ใหญ่ในการอบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ให้ได้เรียนรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ซึ่งผลเสียจากการกระทำบางอย่าง บางทีก็หนักหนาเกินกว่าจะแค่พูดคุยทำความเข้าใจ ดังนั้น การตี เพื่อให้หลาบจำก็พบว่ามีการนำเสนอบ้าง เช่น กรณีความผิดของม่าเหมี่ยวครั้งนี้ที่ทำให้ครัวของแม่เลอะเทอะเพราะแม่เปิดไฟทิ้งไว้ น้ำในหม้อจึงเดือดไหลออกมาเปรอะเตา ชามแก้วอย่างดีของแม่ส้มจุกตกแตก เพื่อน ๆ ได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การกำหนดให้มีตัวละครพ่อ แม่ ตลอดจนผู้ใกล้ชิดเด็ก ๆ มาคอยแนะนำหรือ เตือนสติให้รู้ถูกผิด ก็ย่อมจะช่วยให้ทั้งเด็กในเรื่องและเด็กที่เป็นผู้อ่านได้รับการพัฒนาด้านความคิดและการกระทำ นอกจากนี้การลงโทษของแม่ก็ช่วยให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจมากขึ้น ดังความที่ว่า “ม่าเหมี่ยวเองก็เสียใจมากที่ทำอย่างนั้น เพราะนอกจากจะถูกตีและอดขนมแล้ว เพื่อน ๆ ยังโกรธม่าเหมี่ยวอีกด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 23)

นอกจากการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี จนส่งผลทางลบแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ยังได้นำเสนอให้เห็นว่า เด็กวัยแรกรุ่นก็มักมีเลียนแบบสิ่งดี ๆ สิ่งที่ตนเองชื่นชอบเช่นกัน เช่น เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน นักสืบออกโรง จะเห็นได้ว่า อ้อมีความฉลาด ช่างสงสัย และพยายามแก้ไขปมปัญหาอย่างรอบคอบ หลายครั้งคุณย่าพวงร้อยจะเรียกเธอว่านักสืบสาวแนนซี ดรูว์ (ชื่อตัวละครจากวรรณกรรมเยาวชนอมตะ เรื่อง แนนซี่ ดรูว์ สาวน้อยนักสืบ หรือ NANCY DREW GIRL DETECTIVE ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1930 โดยนักเขียนที่ชื่อ Mildred Wirt Benson หรือนามปากกาว่า Carolyn Keene) ตัวละครสมัยคุณย่านิยม แต่อ๊อดกลับบอกว่า “พี่อ้อเขาอยากเป็นโคนันหญิงต่างหาก” อ้อรู้สึกขัดเคืองใจที่อ๊อดนำความลับของตนมาเปิดเผยจึงรีบปฏิเสธทันควัน ดังความว่า

“อ๋อ นี่เธอชอบเล่นบทนักสืบสาวแนนซี ดรูว์ หรือไง” อาจารย์พวงร้อยย้อนถาม ฉันส่ายหน้า แล้วนึกได้ว่าไม่สุภาพ รีบตอบว่า

“ใครคะ หนูไม่รู้จัก”

“พี่อ้อเขาอยากเป็นโคนันหญิงต่างหาก” อ๊อดโพล่งออกมา ฉันหันไปค้อนขวับ ฐานเอาความลับของฉันมาเปิดเผย อาจารย์พวงร้อยยิ้มเห็นฟันขาวมันเป็นเงาวับ ทำให้ฉันอดคิดไม่ได้ว่าไม่น่าจะเป็นธรรมชาติ

“ลืมไป แนนซี ดรูว์ ยอดนับสืบหญิงนั่นเรื่องเก่าแล้ว เด็กสมัยนี้คงไม่รู้จัก แต่โคนันนี่สงสัยเป็นเรื่องทันสมัยมาก ฉันไม่รู้จักหรอก

“โคนันเป็นนักสืบญี่ปุ่น เป็นการ์ตูนค่ะ แต่หนูไม่ได้อยากเป็นโคนัน ซะหน่อยนะคะ” ฉันรีบตอบเร็วปรื๋อ “อ๊อดพูดเอาเอง ถึงหนูจะชอบอ่านการ์ตูนเรื่องนี้ สนุกมากเลยนะคะ ถ้าอาจารย์ลองอ่านจะติดใจค่ะ” ฉันอดโฆษณาการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่องโปรดไม่ได้ แต่ไม่มีวันยอมรับหรอกว่าฉันอยากเป็นยอดนักสืบญี่ปุ่นคนนี้เหมือนกัน” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 158-159)

จากเหตุการณ์ในตอนนี้จะเห็นได้ว่า การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครอ้อเป็นเด็กฉลาด หัวไว สามารถคิดเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ได้เร็ว ก็เพราะอ้อชอบอ่านหนังสือ และหนึ่งในหนังสือเล่มโปรดของเธอ ก็คือ โคนัน (หมายถึง ชื่อตัวละครเอก จากเรื่อง ยอดนักสืบจิ๋วโคนัน เป็นการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่องยาวแนวสืบสวนสอบสวน โดยโคนันเป็นนักสืบที่มีความเฉลียวฉลาด เจ้าปัญญามาก) ทำให้อ้ออยากทำตามอย่างตัวละครในหนังสือที่ตนชื่นชอบ จึงได้ร่วมมือกับน้องชายช่วยกันไขปริศนาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไปหลายสิบปีได้สำเร็จ สร้างความภาคภูมิใจแก่ตนเอง และผู้ใหญ่ที่อยู่รอบข้างอย่างยิ่ง

4) เด็กวัยแรกรุ่นชอบการแข่งขันที่มีรางวัลเป็นแรงจูงใจ

กันต์ เอี่ยมอินทรา (2562: เว็บไซต์) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง จิตวิทยาเด็กในโลกแห่งการแข่งขันว่า การแข่งขันในระดับปานกลางมีผลในเชิงบวกกับการพัฒนาของเด็ก เด็กแต่ละคนมีบุคลิกภาพไม่เหมือนกัน บางคนชอบการแข่งขัน บางคนชอบอยู่เงียบ ๆ พัฒนาการในช่วงวัยต่าง ๆ ก็สำคัญ เด็กส่วนใหญ่จะทำงานเป็นทีมได้ดีที่อายุ 10-11 ปี และในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่เด็กสามารถเรียนรู้ว่าการพ่ายแพ้เป็นสัจธรรมหนึ่งของชีวิตได้ ซึ่งข้อดีของการแข่งขัน คือ ส่งเสริมการพัฒนาการทักษะเฉพาะทางการสื่อสาร รู้จักการวางเป้าหมาย ฝึกฝนการแก้ไขปัญหา รู้จักเคารพกฎกติกา ได้ลองเล่นบทบาทอื่น ๆ เช่น ผู้นำ ผู้ตาม รู้จักการนำเสนอผลงาน การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งถือเป็นสิ่งที่เยาวชนควรจะได้รับในช่วงวัยนี้

จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข มักนำประเด็นเรื่องการแข่งขันมาเขียนไว้ในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และ เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน มากที่สุด เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน วันทำความสะอาดโรงเรียน ครูใหญ่จัดให้มีการประกวดห้องเรียนสะอาดกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะครูใหญ่เห็นว่าห้องเรียนแต่ละห้องสกปรกมาก ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ จึงผนึกกำลังกันด้วยหวังรางวัลที่ครูใหญ่จะมอบให้ ดังความว่า

แต่เย็นวันรุ่งขึ้น ม่าเหมี่ยวก็ขอผ้าขี้ริ้ว ถังน้ำ และไม้กวาดของคุณแม่ไปโรงเรียน

“เอาไปทำไมล่ะจ๊ะ” คุณแม่ถาม

“ไปช่วยกันทำความสะอาดที่โรงเรียนค่ะ คุณครูใหญ่ให้มีประกวดห้องที่สะอาดที่สุด มีรางวัลให้ด้วยนะคะ ห้องหนูต้องได้รางวัลแน่ ๆ เลย นายกระดุมเขาจะเอาขี้ผึ้งขัดบ้านมาขัดพื้นด้วยให้มันวับเลย ยายอ้นที่ชอบปวดท้องเวลาทำเวรก็สัญญาว่าจะช่วยขัดพื้น เขาบอกว่าชอบถูพื้นค่ะ”

“เอาที่โกยผงไปด้วยดีไหมลูก”

“เจี๊ยบเขาจะเอามาค่ะ ม่าเหมี่ยวดีกับเจี๊ยบแล้วนะคะคุณแม่ คุณครูบอกว่าเราต้องผนึกกำลังกันทำงาน จะได้สู้ห้องอื่น ๆ ได้”

“ดีจ้ะ” คุณแม่ตอบ

เช้าวันต่อมา คุณแม่ก็ช่วยม่าเหมี่ยวขนของไปโรงเรียนด้วย ได้พบผู้ปกครองเด็กนักเรียนอีกหลายคนขนของมาให้ลูก ๆ เหมือนกัน

“คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไหร่ก็ไม่ยอมทำ” คุณแม่ของเจี๊ยบคุยกับคุณแม่ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 29)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า วิธีการนำรางวัลมาเป็นแรงจูงใจของครูใหญ่นั้น ช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เช่น มีความรับผิดชอบ ช่วยกันรักษาความสะอาดห้องเรียนของตนมากขึ้น ที่สำคัญคือ เสริมสร้างความสามัคคี ดังคำกล่าวของเด็กและแม่ที่ว่า “...ม่าเหมี่ยวดีกับเจี๊ยบแล้วนะคะคุณแม่ คุณครูบอกว่าเราต้องผนึกกำลังกันทำงาน จะได้สู้ห้องอื่น ๆ ได้” และ “คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไหร่ก็ไม่ยอมทำ” แสดงให้เห็นว่านักเรียนทุกห้องต่างอยากได้ของรางวัลนั่นเอง

หรือจากตอน แข่งกินแตงโม ดวงสุดาเพื่อนในห้องของม่าเหมี่ยว จะจัดงานวันเกิด จึงได้ประกาศบอกเพื่อน ๆ ว่าวันนั้นจะมีการแข่งกินแตงโมนับเม็ด ถึงแม้ว่าม่าเหมี่ยวจะไม่ชอบแตงโม แต่เมื่อดวงสุดาบอกว่าผู้ชนะจะได้ของรางวัลเป็นตุ๊กตาลอร่าที่ม่าเหมี่ยวอยากได้มานานแล้ว ม่าเหมี่ยวตื่นเต้น และอยากร่วมแข่งขันขึ้นมาทันที ดังความว่า

ม่าเหมี่ยวตาโต ลอร่า ตุ๊กตาตัวสวยที่ดวงสุดาเคยเอามาเล่นที่โรงเรียน ผมสีน้ำตาลหยิกเป็นลอน ๆ ตาสีฟ้าแจ๋วหลับตาลืมตาได้ มีเสื้อลูกไม้สีชมพู มีถุงเท้ารองเท้าที่ถอดได้จริง ๆ ม่าเหมี่ยวรักตุ๊กตาตัวนี้มาก เคยเห็นตัวคล้าย ๆ กันที่ร้านสหกรณ์ แต่ราคาแพงเหลือเกิน จนม่าเหมี่ยวไม่กล้าขอให้คุณพ่อคุณแม่ซื้อ

“เธอจะให้ลอร่าเป็นรางวัลหรือ” ม่าเหมี่ยวถามอย่างไม่แน่ใจ ลอร่าออกสวยดวงสุดาตัดใจยกให้คนอื่นได้อย่างไรกัน

“จริงซีฉันเคยโกหกหรือไง”

เพื่อน ๆ ทั้งห้องพากันตื่นเต้น มีแต่กระดุมเท่านั้นที่บ่นว่าของรางวัลควรจะเป็นตุ๊กตาทหารหรือรถยนต์คันเล็ก ๆ ดีกว่า แต่ไม่มีใครสนใจฟังความเห็นของเด็กชายคนเดียวหรอก

“ฉันว่าฉันต้องได้ลอร่าแน่ ๆ” กุ้งบอก กระหยิ่มยิ้มย่อง “แตงโมน่ะเป็นของโปรดของฉันเลย รู้ไหม”

“ไม่แน่หรอก ถึงฉันไม่ชอบแตงโม แต่ถ้าแข่งกัน ฉันก็กินได้เยอะเหมือนกันนะ” เขียดเพื่อนคู่หูขัดละคราวนี้

“กล้วยเคยกินแตงโมได้ตั้งครึ่งลูกแน่ะ” กล้วยโอ่บ้าง

“ฉันน่ะหรือ กินเป็นลูก ๆ เลย” กระดุมคุยทับ “ฉันจะเอาตุ๊กตาไปให้น้อง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 220-221)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า เพื่อน ๆ ในห้อง และม่าเหมี่ยวต่างอยากได้ตุ๊กตาที่ดวงสุดานำมาเป็นของรางวัลให้เพื่อน ๆ ในวันเกิด ดังนั้นถึงแม้แตงโมจะเป็นผลไม้ที่ม่าเหมี่ยวไม่ชอบเลย แต่เพื่อของรางวัลเธอจึงเริ่มฝึกกินแตงโม ด้วยการรบเร้าให้แม่ซื้อมาให้กินทุกวัน

การกระทำของม่าเหมี่ยวได้สร้างความประหลาดใจแก่พ่อแม่อย่างมาก เพราะทั้งสองคนรู้ว่าแตงโมไม่ใช่ผลไม้ที่ลูกสาวโปรดปรานมาก่อน ดังความว่า

...คุณพ่อนั่งมองแตงโมสีแดงเนื้อร่วนเป็นทรายตรงหน้า แม้จะดูหวานฉ่ำน่ารับประทาน แต่คุณพ่อก็ไม่นึกอยากแตะต้อง และไม่เข้าใจเลยว่าทำไมม่าเหมี่ยวถึงกินเอา ๆ เคี้ยวตุ้ย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยชอบแตงโมมาก่อน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 221)

จากเหตุการณ์นี้เห็นได้ว่า ม่าเหมี่ยวมีความพยายามฝึกตนเองให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบ ส่งผลให้พ่อกับแม่เข้าใจผิดคิดไปว่าลูกสาวนึกชอบทานแตงโมขึ้นมาบ้าง แต่ความจริงแล้ว เป็นเพราะเธออยากได้ตุ๊กตาลอร่าจากดวงสุดามากกว่าแต่ไม่กล้าบอกพ่อกับแม่ ดังความคิดของม่าเหมี่ยวที่ว่า

ม่าเหมี่ยวไม่รู้จะทำอย่างไรดี ได้แต่ยิ้ม คงเป็นยิ้มที่แหยเต็มที โธ่ ม่าเหมี่ยวกล้ำกลืนกินส่วนของม่าเหมี่ยวยังไม่หมดเลย ม่าเหมี่ยวน่ะไม่ได้เปลี่ยนใจกลับมาชอบแตงโมอย่างที่คุณพ่อคุณแม่คิดหรอก

ม่าเหมี่ยวอยากได้เม็ดแตงโมต่างหาก เฮ้อ...ม่าเหมี่ยวกลืนแตงโมลงไปพยายามทำท่าแจ่มใสเมื่อตักแตงโมใส่ปากอีกคำ ถ้าไม่ใช่เพราะลอร่าคนสวย ม่าเหมี่ยวจะไม่แตะเจ้าแตงโม ร่วน ๆ ซุย ๆ พิลึก ๆ นี่เลยจริง ๆ ... (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 222)

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ในเรื่องที่สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอไว้ พบว่า การแข่งขันของม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ เป็นกิจกรรมเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ถึงแม้จะไม่ได้มีรางวัลมูลค่ามากมาย แต่เรื่องราวก็สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่เด็ก ๆ ต้องการมากที่สุด (เส้นชัย) คือ การประกาศหน้าเสาธงว่าห้องเรียนของตนได้รับรางวัลชนะเลิศด้านความสะอาด และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่า เด็กวัย 10 ปี อย่างม่าเหมี่ยว เริ่มเรียนรู้ที่จะแข่งขันในระดับปัจเจกเพื่อเป้าหมายบางอย่างแล้ว ซึ่งเด็กอาจจะมองแค่เป้าหมาย หรือ รางวัล (ตุ๊กตาลอร่า) โดยที่ไม่ได้คิดอะไรในระหว่างการแข่งขัน ดังนั้น การมีพ่อแม่ หรือ มีครู เช่นครูใหญ่ คอยดูแล เอาใจใส่ และคอยช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้ชนะจนได้รางวัลมาครอง ทั้งได้เป็นการฝึกฝนตนเองให้มีความรับผิดชอบ ถ้าหากมองถึงเจตนาไปในระดับลึก ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ผู้เขียนนำกิจกรรมใกล้ตัว และน่าจะเกิดขึ้นได้จริงมาใส่ไว้เป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ก็คงมีเจตนาที่จะสอดแทรกหลักคุณธรรมที่เด็ก ๆ ควรมีไว้ให้เรียนรู้ผ่านการอ่าน ไม่ว่าจะเป็น ความสามัคคีหรือความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น

กล่าวสรุปได้ว่า การช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม ผู้ใหญ่มีความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนในวัยแรกรุ่นมาก เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เริ่มหัดเป็นตัวของตัวเอง ชอบตัดสินใจเอง และไม่ชอบให้ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว จำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ด้วยความรัก ตลอดจนต้องการคนที่พร้อมรับฟัง และสั่งสอน โดยการใช้เหตุผลมาอธิบายมากกว่าใช้อารมณ์ รวมทั้งช่วยให้โอกาสพวกเขาได้มีอิสระในการคิดและวางแผนแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้เด็กในวัยนี้ก็มีความอยากรู้อยากเห็น จึงมักแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการเลียนแบบคนใกล้ชิด และตลอดจนคนที่ตนเองชื่นชอบ ทั้งนี้เด็กยังแยกไม่ได้ว่าสิ่งไหนที่ถูกหรือผิดในการนำไปปฏิบัติ ผู้ใหญ่จึงเป็นต้องผู้ช่วยชี้แนะแนวทาง อบรมสั่งสอนด้วยการใช้เหตุผลที่ถูกต้อง

เหมาะสม ก็จะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม และเด็กวัยนี้ชอบการแข่งขันที่มีรางวัลเป็นแรงจูงใจ ผู้ใหญ่ควรจัดหากิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กได้เรียนรู้โดยมีของรางวัลเข้ามาเกี่ยว เพราะเป็นสิ่งที่เด็กชื่นชอบ มาช่วยฝึกฝนให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น เมื่อเขาเติบโตก็จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่ดี

2.1.1.3 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา

สุชา จันทน์เอม (2536: 53-54) ได้กล่าวถึงลักษณะการทางสติปัญญา ของเด็กวัยแรกรุ่น ไว้ 7 ประการ ได้แก่ (1) มีความสนใจสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น (2) เริ่มฟังเหตุผลของผู้ใหญ่และต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังเหตุผลของตนเองบ้าง (3) การแก้ปัญหา มีความสามารถที่จะคิดโครงการและสามารถดำเนินการด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยการนำทางของผู้ใหญ่ การตัดสินใจจะอาศัยประสบการณ์และคิดอย่างไตร่ตรอง (4) ความอยากรู้อยากเห็น เด็กวัยนี้ชอบแสวงหาความจริง มักจะชอบถามเกี่ยวกับตนเอง (5) ความสนใจในทักษะ (Skill) ต่าง ๆ ต้องการทำงานเพื่อหาความสามารถและประสบการณ์ใหม่ ๆ (6) ความคิดคำนึง การเล่นบทบาทสมมติจะน้อยลง เริ่มมีความสนใจปัญหาสังคมและโลกภายนอก ชอบอภิปราย แสดงความคิดเห็น และมีความคิดริเริ่ม (7) ความเข้าใจเกี่ยวกับเวลามีความแม่นยำและกว้างขวางขึ้น สามารถเข้าใจวันเดือนปีได้ถูกต้อง

จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กก่อนวัยแรกรุ่นผ่านตัวละครเอกทั้งหญิงและชาย โดยที่ปรากฏเห็นซ้ำ ๆ 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มมีความอยากรู้อยากเห็น (2) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มฟังเหตุผลของผู้ใหญ่และต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังเหตุผลของตนเองบ้าง (3) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มสนใจปัญหาภายนอก และ (4) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มสนใจการอ่าน อธิบายได้ดังนี้

1) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มมีความอยากรู้อยากเห็น

จากวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง พบว่า ผู้เขียนสร้างบุคลิกลักษณะเด่นประการหนึ่งให้ตัวละครเอก คือ เป็นเด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และสนใจใคร่หาคำตอบให้แก่เรื่องที่ตนสงสัย เช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ สุมาลี บำรุงสุข สร้างตัวละคร นิก เด็กชายอายุ 12 ปี ให้มีนิสัยอยากรู้อยากเห็น ชอบแสวงหาความจริง และมักมีคำถามตลอดเวลา เช่นตอน หนวดคน หนวดแมว นิกเกิดความสงสัยเรื่องหนวดคน และหนวดแมวว่าต่างกันอย่างไร เมื่อเห็นพ่อกำลังโกนหนวดอยู่จึงถามพ่อ ดังความว่า

“พ่อโกนหนวดให้เจ้าม็อกซ์บ้างสิ มันคงจะชอบนะ”

“เฮ้ย ไม่ได้ ๆ ” พ่อปฏิเสธทันที “หนวดแมวนี่สำคัญ ลูกอย่าไปดึงมัน อย่าไปตัด ไปโกนมันออกเด็ดขาดนะ”

“ทำไมล่ะฮะ” ผมสงสัย

“เพราะหนวดแมวมีปลายเส้นประสาทเยอะแยะอยู่ในนั้น แตะหนวดแมวแรง ๆ ไม่ดีนะ มันจะเจ็บ”

ผมนึกอยากทดลองเสียแล้วสิ

แต่แค่คิด เจ้าม็อกซ์ก็รู้ทัน มันรีบส่งคลื่นสมองมาห้ามผมทันที

‘อย่านะ ห้ามดึงเด็ดขาด’

“ทำไมดึงหนวดแมวไม่ได้ล่ะฮะ” ผมถามพ่อทำเป็นไม่สนใจม็อกซ์

“อ้าวก็อย่างพ่อบอกแล้วไง มันมีปลายเส้นประสาทเยอะแยะในหนวดนั่นทำให้มันเซ็นซิทีฟน่ะสิ” พ่อตอบ “ถ้าไปดึงหนวดแรง ๆ มันจะรู้สึกเจ็บทันที แมวใช้หนวดเป็นเหมือนนิ้วมือด้วย รู้ไหม หนวดแมวจะช่วยให้มันรู้ว่าช่องไหนกว้างพอผ่านได้หรือไม่ได้ด้วย เพราะว่าหนวดแมวนี่ จากปลายหนวดข้างหนึ่งไปถึงปลายอีกข้าง จะมีความยาวเท่าความกว้างของช่องตัวแมวพอดี” จริงหรือ ผมต้องจัดการวัดดูเสียหน่อย (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 39)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้อ่านสามารถรู้จักบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอของตัวละครนิกว่าเป็นเด็กช่างสงสัยผ่านประโยคของนิกที่ถามพ่อว่า “ทำไมล่ะฮะ” และ “ทำไมดึงหนวดแมวไม่ได้ล่ะฮะ” ซึ่งทุกคำถามล้วนแต่ต้องการคำตอบมาไขข้อสงสัยที่ตนเองมี การที่ผู้เขียนได้สร้างบทสนทนาเช่นนี้ยังเป็นการย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่า เด็กในวัยนี้มักจะตั้งคำถามมากที่สุด ดังที่ สุชา จันทน์เอม (2536: 48) ได้กล่าวถึงลักษณะความอยากรู้อยากเห็นของเด็กในวัยเด็กตอนกลาง (10-12 ปี) ว่า “เด็กเริ่มรู้จักใช้เหตุผล เริ่มมีความต้องการเป็นตัวของตัวเอง จึงอยากรู้อยากเห็น ช่างตั้งคำถาม มีความสงสัยสิ่งต่าง ๆ ไม่สิ้นสุด และจะถามจนกว่าจะได้คำตอบที่กระจ่างแจ้ง” ดังนั้น การสร้างตัวละครผู้ใหญ่ที่มีคำตอบที่ดีและเหมาะสมแก่ทุกคำถามของเด็ก จึงทำให้เด็กรู้สึกดี มีความสุข และคิดว่าตนเองมีที่พึ่งที่ไว้ใจได้ สำคัญคือ ผู้ใหญ่จะต้องไม่แสดงออกว่าคำถามทุกคำถามของเด็ก ๆ เป็นสิ่งที่น่ารำคาญแต่อย่างใด

เช่นเดียวกับเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างตัวละครเอก อ้อ เด็กหญิงวัย 13 ปี และ อ๊อด เด็กชายวัย 10 ปี ให้เป็นเด็กที่มีความอยากรู้อยากเห็นอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ดังที่เขาพยายามจะสืบหาความจริงตั้งแต่ต้นจนจบเรื่องว่าสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยหายไปไหน หรือในตอนย่อย ๆ ของเรื่อง ผู้เขียนก็ใส่บุคลิกลักษณะของตัวละครพี่น้องที่บ่งบอกความเป็นเด็กฉลาด อยากรู้อยากเห็น และมีความสงสัยต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวอยู่ตลอดเวลา เช่นในตอน บนรถไฟ ขณะที่อ้อและอ๊อดนั่งรถไฟไปสงขลา บนรถไฟมีแม่ค้านำอาหารขึ้นมาขายตลอดเวลา ทั้งสองคนอยากลองทานดูบ้างว่ารสชาติเป็นอย่างไร ซึ่งส่วนหนึ่งคงเพราะอยากพิสูจน์ความจริงว่า ระหว่างอาหารบนรถไฟกับอาหารที่อานาปรุง ฝีมือใครจะอร่อยกว่ากัน ดังความว่า

“งั้นให้อ๊อดสั่งอาหารรถไฟมากินนะฮะ จะได้รู้ว่าอานาทำเก่งกว่าซะแค่ไหน” ฉันต้องยอมรับในใจว่าเรื่องกินแล้ว น้องชายฉันฉลาดเสมอ อานานิ่งคิดไปอึดใจหนึ่ง

“เอ้า อยากทดลองก็ตามใจ แต่สั่งมาจานเดียวก็แล้วกันนะ อ้ออยากลองด้วยหรือเปล่าล่ะ แบ่งกันกินก็แล้วกัน เพราะอานาเตรียมข้าวมาให้เราสามคนแล้ว ต้องกินให้หมด ไม่งั้นเหลือก็บูด ต้องทิ้งเสียดายของนะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 41)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของอ๊อดแสดงให้เห็นว่าเขามีความอยากรู้อยากลองอาหารแปลกใหม่ที่ตนไม่เคยทานมาก่อน โดยมีผู้ใหญ่อย่างอานาเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้หรือตอนที่ชื่อว่า งานเลี้ยงน้ำชา ขณะที่อ้อคุยกับย่าพวงร้อยเกี่ยวกับชื่อบ้านสะกอม ด้วยความสงสัย และอยากรู้ เธอจึงถามย่าพวงร้อยเกี่ยวกับชื่อบ้าน ดังความว่า

“ทำไมเรียกบ้านสะกอมฝรั่งจะหัวเราะเยาะล่ะคะ”

“ก็คำว่า สะกอม นี่ฝรั่งฟังแล้วมันเสียงคล้าย สะกัม รู้จักไหม คำว่า Scum ในภาษาอังกฤษ แปลว่า ของเลว ๆ พวกกากเดนมนุษย์ อะไรทำนองนี้ พวกฝรั่งทั่ว ๆ ไปนี่ ...” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 125)

นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่เมื่ออ้อและอ๊อดเกิดข้อสงสัยต่าง ๆ ก็มักเอ่ยถามผู้ใหญ่ทันที ซึ่งพฤติกรรมของทั้งสองพี่น้องที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ล้วนสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยแรกรุ่นที่นักจิตวิทยาได้กล่าวไว้ จึงกล่าวได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างเข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้ จึงใส่พฤติกรรมต่าง ๆ แก่ตัวละครได้อย่างสมจริง เช่น ความสนใจสิ่งรอบตัว ความอยากรู้อยากเห็น ชอบซักถาม เป็นต้น ซึ่งความสมจริงเหล่านี้มีส่วนทำให้เรื่องสนุกสนาน อีกทั้งผู้อ่านอาจรู้สึกเหมือนได้อ่านเรื่องตัวเอง เพราะหลาย ๆ พฤติกรรมของตัวละครที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างมีความสอดคล้องกับความเป็นจริงที่ตนเองก็เป็นอยู่ นอกจากนี้จะเห็นได้ชัดว่าตัวละคร พ่อ แม่ จากทั้งสามเรื่องจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาให้แก่เด็ก ๆ ได้เป็นอย่างดี

2) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มฟังเหตุผลของผู้ใหญ่และต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังเหตุผลของตนเองบ้าง

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่าเด็กวัยแรกรุ่น เริ่มฟังเหตุผลของผู้ใหญ่ และพวกเขาเองก็ต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังเหตุผลของตนเองเช่นกัน ตัวอย่างจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน เรื่องเวร เป็นเหตุการณ์ที่ครูขันทองได้พูดถึงปัญหาว่าโรงเรียนไม่มีเงินจ้างภารโรงมาทำความสะอาด ครูขันทองจึงขอความร่วมมือจากเด็ก ๆ โดยอธิบายเหตุผลให้ฟัง ในตอนนี้ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่า ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นเรื่องที่อยู่ในระดับผู้บริหาร อย่างการจ้างภารโรงมาทำความสะอาดโรงเรียนก็ตาม แต่ก่อนจะให้เด็กออกความเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน ครูก็ต้องอธิบายเหตุผลให้พวกเขาเข้าใจก่อน ดังความว่า

...ในระหว่างที่คุณครูอธิบาย คุณครูก็เขียนจำนวนเงินค่าใช้จ่าย และรายได้ไว้บนกระดานให้นักเรียนได้พิจารณา แม้แต่คุณครูชั้นประถมหนึ่งก็ทำแบบเดียวกันนี้ ดูจากรายการทั้งหมดปรากฏว่ารายจ่ายมากกว่ารายรับ พวกเด็ก ๆ ชั้นโต ๆ พากันทำตาโตฉงนว่าถ้าขาดทุนเช่นนี้แล้วโรงเรียนจะตั้งอยู่ได้อย่างไร ส่วนเด็กเล็ก ๆ นั้นไม่ค่อยเข้าใจนัก คุณครูอธิบายต่อไปว่า ที่โรงเรียนตั้งอยู่ได้ก็เพราะได้เงินช่วยจากกระทรวงศึกษาธิการ

“เห็นไหมคะว่าทางโรงเรียนก็อยากให้ภารโรงมาทำความสะอาดห้องให้นักเรียนเหมือนกัน แต่ทางโรงเรียนไม่มีเงินพอที่จะจ้างภารโรงได้ ดังนั้นทางโรงเรียนจึงต้องขอให้นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดห้องเอง”

คุณครูขันทองพูด

“นอกจากนั้น ครูยังเห็นว่าการทำงานร่วมกันนี้มีประโยชน์มาก อย่างน้อยก็เป็นการฝึกหัดการทำงานเป็นหมู่ ฝึกให้มีความสามัคคี”

“ยกเว้นอ้นนะ” ม่าเหมี่ยวกระซิบกับหนูเอียด “ใครมีความคิดอย่างอื่นเสนอไหมคะ” คุณครูถาม

ส้มจุกยกมือแล้วลุกขึ้นยืนตอบว่า หนูกวาดบ้านถูบ้านเป็นแล้วค่ะ แต่ก่อนหนูทำไม่เป็น เดียวนี้หนูช่วยคุณแม่กวาดบ้าน คุณแม่ยังชมว่าหนูกวาดบ้านเยี่ยมค่ะ

คราวนี้พวกเด็ก ๆ พากันยกมือสนับสนุนกันอย่างเต็มที่ ทุกคนดูเหมือนจะช่วยคุณแม่ทำความสะอาดบ้านกันทั้งนั้น แม้แต่กระดุมก็บอกว่าเคยช่วยคุณแม่ถูบ้านบ่อย ๆ

“ตกลงพวกเรายินดีทำความสะอาดห้องเองใช่ไหมคะ” คุณครูขันทองถาม

“ค่ะ” เด็ก ๆ ทุกคนรับเสียงใส... (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 140-141)

จากเหตุการณ์ข้างต้น เห็นได้ว่าเด็ก ๆ เริ่มรับฟังเหตุผลของผู้ใหญ่ ไม่ยึดความคิดตัวเองเป็นหลัก ทั้งนี้ถึงแม้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ จะไม่เข้าใจคำพูดของครูขันทองในตอนแรก แต่เมื่อได้ฟังเหตุผลทั้งหมดที่ครูยกมา ก็ยินดีทำตาม และคำบรรยายที่ว่า เด็ก ๆ ทุกคนรับเสียงใส...ก็ช่วยย้ำให้เห็นพฤติกรรมการรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ๆ วัยนี้อย่างเด่นชัด

หรือ จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย อ้ออยากไปเที่ยวสิงคโปร์กับเพื่อนสนิทอีก 2 คน ครั้งนี้อาจจะเป็นโอกาสแรกและโอกาสเดียวที่เธอจะได้ไปโดยการจ่ายค่าตั๋วเพียงครึ่งเดียว แต่เพราะแม่ต้องการดำเนินการนโยบายประหยัด ใช้จ่ายเงินเท่าที่จำเป็นกว่าแม่จะยอมให้อ้อเป็นฝ่ายตัดสินใจเอง ทั้งคู่ได้โต้เถียงกันอยู่นานเพราะต่างก็มีเหตุผลของตน ดังความว่า

เชื่อไหมนี่คือประกาศิตของคุณนายญาณี คุณแม่สุดโหดของฉัน (ตอนนี้ไม่อยากเรียกแม่เอื้อยผู้น่ารักหรอก) นายอ๊อดที่ไม่เคยสนใจประท้วงมาตรการใหม่ ๆ ในบ้านเรา พอได้ยินเรื่องนี้ก็ร้องลั่น “ไม่ไปไหนเลย แล้วจะปิดเทอมไปทำไมกัน อยู่แต่ในบ้านเซ็งตาย”

“อ๊อดอย่าเรื่องมาก” คุณนายญาณีพูดเสียงแข็ง “อยู่บ้านก็อ่านหนังสือวาดรูป ดูการ์ตูน แม่จะเช่าเทปมาให้เยอะ ๆ เลย ถ้าเบื่อก็ถีบจักรยาน ไปว่ายน้ำที่สโมสรได้นี่ มีอะไรให้ทำตั้งแยะที่บ้านเรา ตัดหญ้า รดน้ำต้นไม้ ช่วยพี่ตุ๊กตากผ้าบ้างสิโตแล้ว หัดทำงานบ้านเสียบ้าง”

“แม่ งานบ้านอ๊อดก็ช่วยอยู่แล้ว แต่โรงเรียนเขาปิดเทอมให้เด็ก ๆ พักผ่อนนะแม่ แล้วแม่จะให้อ๊อดกับพี่อ้ออุดอู้อยู่แต่ในบ้านได้ยังไง ไม่พาไปเปิดหูเปิดตาบ้าง พวกเราก็เฉาตายสิแม่

“วันหยุดเสาร์อาทิตย์ แม่กับพ่อจะพาไปเที่ยวบ้างละน่า ไม่ใช่ปล่อยอยู่แต่ในบ้าน แต่เรื่องจะไปพักร้อนสองสามอาทิตย์แบบที่เราเคยทำทุกปีน่ะ ปีนี้ขอเว้นสักปีก่อน ลูก ๆ ก็รู้ว่าพ่อกับแม่อยากให้พวกเราช่วยกันประหยัดเก็บเงินมาช่วยอาโย่งกับอาบีซื้อบ้านใหม่ด้วย”

เฮ้อ พอแม่ยกเหตุผลนี้มาพูด พวกเราก็เถียงไม่ออก ได้แต่กลอกตาไปมาเป็นใบ้ไปเลย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 14-15)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้ทั้งอ้อและอ๊อดไม่ชอบเหตุผลที่แม่เอามาอ้าง แต่ทั้งสองก็ยอมทำตามเมื่อแม่ใช้วิธีการอธิบายให้เห็นจริงถึงความจำเป็นที่ครอบครัวต้องการจะช่วยเหลืออาโย่งกับอาบี ซื้อบ้านได้เร็วขึ้น ซึ่งเป็นเหตุผลที่อ้อและอ๊อดต่างต้องรับฟังและเห็นด้วย เพราะทั้งสองก็รักและเห็นใจอาเป็นทุนเดิม

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง นำเสนอให้เห็นว่าเด็กวัยแรกรุ่นมีวุฒิภาวะมากพอที่จะรับฟังเหตุผลของผู้ใหญ่ และสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำได้ดี ขณะเดียวกันเมื่อพวกเขาเองก็เริ่มมีความคิดเป็นของตัวเองจึงคาดหวังที่จะให้ผู้ใหญ่รอบข้างรับฟังเหตุผลของพวกเขาด้วย ดังนั้น การสร้างตัวละครผู้ใหญ่ในเรื่องให้มีคุณลักษณะของผู้ที่พร้อมอธิบาย ชี้แจง ในสิ่งที่เด็ก

ยังไม่เข้าใจ ขณะเดียวกันทุกตัวละครก็ต้องพร้อมจะรับฟังเหตุผลของลูกหลาน จึงเป็นสิ่งที่ดี นับว่าการสร้างตัวละครเช่นนี้ได้ช่วยย้ำให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับเด็กของผู้สุมาลี บำรุงสุข ที่ว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ได้ค่อนข้างชัดเจน

3) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มสนใจปัญหาภายนอก

ปัญหาภายนอก ในที่นี้หมายถึง เด็กจะเริ่มสนใจบุคคลแวดล้อม เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูง หรือที่อยู่ในสังคมภายนอกที่ห่างออกไปมากขึ้น มากกว่าการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง โดยสุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่าเด็กก่อนวัยแรกรุ่นเริ่มเรียนรู้ที่จะใส่ใจปัญหาของคนอื่น หรือ ปัญหาสังคมมากขึ้น ซึ่งการจะเข้าใจปัญหาภายนอกเหล่านี้ได้นั้นก็จำเป็นที่จะต้องมีผู้ใหญ่คอยสั่งสอน แนะนำ หรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง รวมไปถึงการได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากเหตุการณ์ที่พบเจอในชีวิตประจำวันจนเกิดการตระหนักรู้

เช่นจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย ซึ่งเป็นตอนเริ่มเรื่องที่พ่อแจ้งอ้อ และอ๊อดว่า จะมีสมาชิกเข้ามาอยู่ในบ้านเพิ่ม 3 คน คือ อาโย่ง อาบี และ อานา ซึ่งอ้อจะต้องให้อ๊อดย้ายมาอยู่ด้วย เพราะจะยกห้องให้อาโย่งกับอานาได้พัก ส่วนอาบีก็อยู่ในห้องเก็บของที่ทำความสะอาดให้ใหม่ ในตอนแรกนั้นอ้อไม่พอใจอย่างยิ่งที่อ๊อดจะย้ายมาอยู่ด้วย เพราะเธอมองว่าน้องเป็นคนสกปรก ไร้ระเบียบ ดังความว่า

“อะไรนะพ่อ” ฉันร้องเสียงหลง “หนูไม่อยากให้อ๊อดมาอยู่ห้องหนูนี่ ห้องหนูรกแน่ ๆ อ๊อดน่ะสกปรกจะตาย ทิ้งของเกลื่อนห้อง หนูไม่ให้อยู่ด้วยหรอก เดี๋ยวห้องหนูกลายเป็นห้องขยะ”

พ่อกลืนน้ำลาย แม่เอื้อยรับหน้าที่เข้าช่วยเกลี้ยกล่อมฉันทันที

“อ้อ อ้อรักอาโย่ง อาบีไม่ใช่หรือลูก ตอนนี้อาโย่ง อาบีจำเป็นต้องย้ายมาอยู่บ้านเรา ก็ให้น้องมาอยู่ห้องเดียวกับอ้อไปก่อนชั่วคราว อาจะได้อยู่ห้องอ๊อด อาเขาไม่ได้อยู่เลย พักอยู่สักหน่อยพอหาบ้านใหม่ได้ก็ไป อ้อทนให้น้องมาอยู่ด้วยสักพักเถอะนะ”

“ตอนนี้ยังไม่รู้แน่” พ่อตอบ “จนกว่าเขาจะหาบ้านใหม่ได้ล่ะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 9)

จากเหตุการณ์นี้ เห็นได้ว่าพ่อพยายามอธิบายให้ลูกสาวฟังด้วยเหตุผล และก็ได้ผลจริง ๆ เพราะหลังจากนี้อ้อเริ่มคิดและไตร่ตรองแล้วในที่สุดก็เปิดใจที่จะให้น้องชายมาอยู่ร่วมห้องได้ จะเห็นได้ว่าอ้อสามารถเข้าใจเหตุผลความจำเป็นที่พ่อพยายามบอก และเริ่มมองเห็นว่าต่อให้บ้านหลังเล็ก ๆ ที่มีสมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกันถึง 8 คน ประกอบด้วยพ่อ แม่ อ้อ อ๊อด อาโย่ง อาบี อานา และพี่ตุ๊กคนรับใช้ แต่บ้านหลังนี้ก็มีความสุขและมีสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไป เช่น ทุกคนได้ทานอาหารอร่อยและหลากหลายมากขึ้น จากฝีมืออาบี ได้หัวเราะอย่างมีความสุขจากความมีอารมณ์ขันของอาโย่ง รวมถึงมีอานามาช่วยหาทางทำให้เด็ก ๆ ไม่เบื่อหน่ายช่วงปิดเทอมหน้าร้อน โดยการพาเด็ก ๆ ไปเที่ยวที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลา เป็นเวลา 1 เดือน เหตุการณ์ตอนนี้เป็นตัวอย่างว่า พ่อแม่มีส่วนสำคัญในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้ลูก ๆ ได้เข้าใจ ทำให้พวกเขาเกิดการเรียนรู้ที่จะใส่ใจปัญหาของคนอื่นมากขึ้น สามารถวางปัญหาส่วนตัวของตัวเองลงเพื่อแก้ไขปัญหาที่ใหญ่กว่าของคนอื่น ๆ ได้ ดังที่อ้อยอมให้น้องชายย้ายมาอยู่ด้วย เพื่อช่วยให้ญาติอีก 3 คนมีที่พักที่อบอุ่นปลอดภัยในช่วงที่ชีวิตยากลำบาก

เช่นเดียวกับเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน พิตบุลล์ ผู้เขียนย้ำให้เห็นว่าเด็กวัยนี้เริ่มสนใจปัญหาภายนอกมากขึ้น ผ่านเหตุการณ์ที่นิกตั้งใจชวนตั้มไปแอบดูพฤติกรรมของสุนัขพันธุ์พิตบุลล์ เพราะเขาได้ยินข่าวลือว่าสุนัขพันธุ์นี้น่ากลัว และหลายประเทศสั่งห้ามไม่ให้เลี้ยง เมื่อแม่ของนิกเองก็ยังยืนยันความน่ากลัวนั้น ก็ยิ่งทำให้นิกอยากจะไปสืบหาความจริงมากขึ้น ดังความว่า

ผมกับตั้มชวนกันจะไปคอยดักดูหมาพิตบุลล์สามตัวนั่น แต่พ่อแม่ของพวกเราสั่งห้ามทันที

“ห้ามเข้าไปใกล้มันเด็ดขาด” แม่ของผมบอก “พิตบุลล์เป็นหมาที่ดุร้ายมาก ไม่เคยอ่านข่าวหรือไงว่าที่ในแคนาดา หมาพิตบุลล์กระโจนข้ามรั้วออกมากัดเพื่อนบ้านถึงตายเลย นี่ไม่ได้พูดขู่นะ เรื่องจริง ลงข่าวหนังสือพิมพ์ด้วยทีหลังแคนาดาถึงต้องออกกฎหมายห้ามเลี้ยงหมาพิตบุลล์แล้วไม่ใช่ประเทศนั้นประเทศเดียวนะ ได้ข่าวว่าอีกตั้งหลายเมืองในสหรัฐฯ ในยุโรป แล้วก็เมืองจีนด้วย สั่งห้ามเลี้ยงหมาแบบนี้เด็ดขาด เป็นหมาต้องห้าม”

ผมกับตั้มฟังแล้ว ยิ่งอยากเห็นเจ้าพิตบุลล์ทั้งสามตัวมากยิ่งขึ้น (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 54-55)

เมื่อนิกทราบว่าชาวบ้านอาจใช้เหตุผลนี้มาอ้างเพื่อจะไล่ทั้งสุนัขและเจ้าของออกไปจากหมู่บ้าน ทั้งคู่รู้สึกสงสารจึงไปสืบหาความจริงเพื่อจะได้หาทางช่วยเหลือ การแสดงออกของเด็กชายทั้งคู่ทำให้เห็นว่า สิ่งที่มากกว่าความสนใจใคร่รู้เรื่องสุนัข คือความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

หลังจากพากันไปแอบดูแล้ว ทั้งสองคนไม่เห็นความผิดปกติใด ๆ หรือมีสิ่งใดยืนยันว่าเจ้าสุนัขทั้งสามตัวดุร้าย นิกจึงกลับบ้านมามาปรึกษาม็อกซ์ว่าเขาควรจะทำอย่างไร เพื่อไม่ให้เจ้าพิตบุลล์ถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน ผู้เขียนสร้างตัวละครม็อกซ์ขึ้นมาเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือและเป็นที่คำปรึกษาแก่นิก เมื่อได้ยิน ม็อกซ์กล่าวว่า ‘ความรู้คืออำนาจ’ นิกก็คิดได้ทันทีว่าเขาต้องเข้าอินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นเรื่องหมาพิตบุลล์ จะได้นำความจริงไปเปิดเผย ดังความว่า

ผมจัดการเปิดเครื่องคอมพิวเตอร์ เข้าอินเทอร์เน็ตไปค้นเรื่องหมาพิตบุลล์ทันที หลังจากนั้นรีบพิมพ์ข้อมูลจากชมรมสัตวแพทย์ผู้รักหมาแมวออกมา เอาไปให้พ่อกับแม่อ่าน คุณหมอผู้รักหมาสรุปเรื่องพิตบุลล์ไว้น่าเชื่อถือมาก (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 57)

หลังจากได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือแล้ว นิกรีบนำไปให้พ่อกับแม่ รวมทั้งคนในหมู่บ้านอ่าน เพื่อทุกคนจะได้เข้าใจธรรมชาติของสุนัขพันธุ์พิตบุลล์อย่างถูกต้อง จากการกระทำของนิก ตั้ม และม็อกซ์แสดงให้เห็นถึงความเห็นอกเห็นใจ และการไม่มองข้ามปัญหาของผู้อื่น แต่กลับพยายามทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือเจ้าของและสุนัขทั้งสามตัวไม่ให้ถูกไล่ออกไปจากหมู่บ้าน นอกจากนี้ในเหตุการณ์เดียวกันยังแสดงให้เห็นว่า พ่อแม่ควรจัดเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ในการค้นคว้าหาความรู้แก่ลูก เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต เพราะสองสิ่งนี้เป็นช่องทางแรกที่เด็ก ๆ จะได้ฝึกค้นหาคำตอบด้วยตนเองก่อนที่จะถามผู้ใหญ่ใกล้ชิด นับว่าผู้ปกครองของนิก เป็นผู้ใหญ่ต้นแบบที่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก และพยายามช่วยส่งเสริมให้พวกเขามีพัฒนาการด้านสติปัญญา และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป เด็กจะแสดงออกว่าเริ่มมองปัญหาไกลตัวมากกว่าจะหมกมุ่นแต่เรื่องตนเอง หรือ ยึดแต่ตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง หากได้รับแบบอย่างหรือการอบรมสั่งสอนอย่างดีจากผู้ใหญ่ เนื่องจากพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการที่เด็กเริ่มใช้สติปัญญาในทางสร้างสรรค์ ซึ่งผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัวเด็กนับว่ามีส่วนสำคัญ เพราะสามารถเป็นทั้งบุคคลต้นแบบ ที่ปรึกษา ผู้ชี้แนะ และผู้คอยสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการเสริมสร้างความคิดและสติปัญญา เพราะเด็กวัยนี้เริ่มค้นคว้า และอ่านสิ่งที่เขาสนใจแล้ว

4) เด็กวัยแรกรุ่นเริ่มสนใจการอ่าน

เด็กวัย 10-13 ปี ทั้งชายและหญิง จะเริ่มสนใจการอ่านเป็นพิเศษ ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุชา จันทน์เอม (2536: 50) กล่าวว่า “เด็กวัยนี้ทั้ง 2 เพศมักจะชอบอ่าน หรือดูเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องเด็ก การผจญภัย และตลกขบขัน ซึ่งการมุ่งมั่นอ่านหนังสือที่ชอบอย่างตั้งใจ และเอาจริงเอาจังของเด็กวัยนี้นี่เองที่ทำให้พวกเขามีพัฒนาการทางการรู้คิด เชาวน์ปัญญา และความสามารถทางสมองมากเป็นพิเศษ” จากการศึกษาประวัติและบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับผู้เขียนเพิ่มเติม ทำให้คิดเชื่อมโยงได้ว่า อาจเพราะสุมาลี บำรุงสุข เป็นผู้ที่รักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจ จนเป็นแรงบันดาลใจให้เขียนและแปลแปลวรรณกรรมสำหรับเยาวชนมาตลอด กอปรกับมีทัศนะว่าการอ่านนอกจากจะช่วยพัฒนาตัวผู้อ่านเองแล้วยังช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติได้ด้วย เธอจึงสร้างตัวละครที่มีความเป็นนักอ่านทุกเพศ ทุกวัย ไว้ในผลงาน

จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนได้นำกิจกรรมการอ่านของเด็ก ๆ เข้ามาสอดแทรกไว้ในแทบทุกเรื่อง ทั้งการอ่านที่บ้าน และที่โรงเรียน เพื่อเน้นย้ำว่าการอ่านเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต เป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน รวมทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น และผู้ใหญ่ก็จะต้องคอยส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่มีประโยชน์นี้ โดยการจัดบรรยากาศที่ช่วยให้เด็กรู้สึกอยากอ่านหนังสือ และเพื่อปลูกฝังให้เด็ก ๆ มีนิสัยรักการอ่านไปพร้อมกันด้วย เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน ม่าเหมี่ยวเสียท่า ผู้เขียนนำเสนอผ่านเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ที่ต่างมาโรงเรียนแต่เช้าเพื่อมารออ่านหนังสือที่ห้องสมุด ดังความว่า

เพื่อน ๆ ของม่าเหมี่ยวล้วนแต่เป็นนักอ่านกันทั้งนั้น ตอนเช้า ๆ มักจะพากันไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุด คุณครูใหญ่ใจดีก็รู้ใจนักเรียน หาหนังสือสนุกมาให้อ่านมากมาย บางทีคุณครูทวีปก็จะเล่านิทานและเรื่องแปลก ๆ ให้ฟังด้วย แต่วันอังคารเป็นวันเดียวที่เพื่อน ๆ ของม่าเหมี่ยวจะไปชุมนุมกันในห้องสมุดมากเป็นพิเศษ ก็วันนั้นเป็นวันที่นิตยสารฉบับโปรดของพวกเด็ก ๆ ออกนี่คะ เด็ก ๆ จะไปนั่งรอกันเป็นแถวคอยอ่านเรื่องโปรด ม่าเหมี่ยวเองก็รีบมาแต่เช้า เอ้อ แต่ไม่เคยเช้าพอที่จะได้อ่านเป็นคนแรกเลย ถึงจะรีบอย่างไรก็มีคนคอยอยู่แล้วอย่างน้อยสองสามคนขึ้นไป (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 74)

จากเหตุการณ์นี้เห็นได้ว่า เด็ก ๆ ต่างรีบมาโรงเรียนแต่เช้าก่อนห้องสมุดเปิดเพื่อจะได้มีโอกาสได้อ่านนิตยสารที่ครูได้เตรียมไว้ให้ก่อนเพื่อน เห็นได้ว่าการจะทำให้เด็กอยากอ่านหนังสือ ต้องเริ่มต้นจากการที่ครูเห็นความสำคัญของการอ่านก่อน จากนั้นก็จัดกิจกรรมหรือจัดหาหนังสือที่เด็กสนใจมาให้บริการ หรือจากตอน พี่เลี้ยงต้นไม้ ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นว่าเด็กหญิงม่าเหมี่ยวชอบอ่านหนังสือมาก และเป็นการอ่านโดยที่ไม่ต้องให้ผู้ใหญ่บังคับ ดังความว่า

ปิดเทอมแล้ว วันแรก ๆ ทั้งม่าเหมี่ยวและคุณแม่ต่างก็ดีใจที่โรงเรียนปิด แต่ไม่ถึงอาทิตย์ ทั้งสองคนก็รู้สึกว่าเวลาผ่านไปช้าเหลือเกิน ม่าเหมี่ยวอ่านหนังสือสนุก ๆ หมดทุกเล่ม และคุณแม่ก็ไม่มีงานอะไรให้ม่าเหมี่ยวทำอีก...(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 141)

จากทั้งสองตัวอย่างจะเห็นได้ว่า การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครม่าเหมี่ยวให้เป็นเด็กฉลาด อยากรู้อยากเห็น ช่างซักช่างถาม สำคัญคือ ชอบอ่านหนังสือ ส่วนหนึ่งคงเพราะสุมาลี บำรุงสุข เห็นว่าการอ่านเป็นกิจกรรมสำคัญ และหนังสือคือเบ้าหลอมที่ดีมากสำหรับเด็ก ดังปรากฏในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และ เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ที่ผู้เขียนสร้างให้ม่าเหมี่ยวเป็นเด็กฉลาด และชอบอ่านหนังสือมาก และจากบทบรรยายที่ว่า “ปิดเทอมแล้ว ... ม่าเหมี่ยวอ่านหนังสือสนุก ๆ หมดทุกเล่ม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 141) น่าจะเป็นข้อยืนยันได้ว่า ความสนุกสนานของเนื้อหาในหนังสือ ทำให้ม่าเหมี่ยวอ่านเพลินจนครบทุกเล่มที่มีในบ้าน เพลินจนรู้สึกว่าเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็วไม่เหมือนตอนที่อยู่เฉย ๆ นอกจากนี้ยังเห็นได้ชัดว่า พ่อแม่ของม่าเหมี่ยวค่อนข้างให้ความสำคัญต่อการอ่าน จึงซื้อหนังสือไว้ให้มากมาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา และเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านแก่ม่าเหมี่ยว

นอกจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และ เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ที่ผู้เขียนนำเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมการอ่านมาใส่ไว้แล้ว ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนก็สร้างลักษณะตัวละครเอก คือ นิก ให้เป็นเด็กช่างสงสัยและชอบค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่ไม่รู้ผ่านการอ่านอยู่เสมอ ดังเช่นจากตอน หนวดคน หนวดแมว ผู้เขียนได้บรรยายนิสัยรักการอ่านของม็อกซ์ ผ่านเหตุการณ์ที่นิกสงสัยเรื่องหนวดคนและหนวดแมวว่ามีประโยชน์อย่างไรบ้าง เขาจึงไปถามพ่อ แต่พ่อก็ยังให้คำตอบได้ไม่หมด ม็อกซ์จึงแนะนำให้นิกไปหาความรู้จากสารานุกรม และอ้อนให้นิกไปยืมมาให้อ่าน ดังความว่า

“...ฉันชอบอ่านหนังสือนี่ ฉันอยากดมกลิ่นกระดาษ สดชื่นดี” ม็อกซ์อ้อนวอน ผมนึกอยากดึงหนวดเจ้าม็อกซ์สักทีหนึ่ง รู้ดีว่ามันคอยหาโอกาสบอกผมให้ยืมหนังสือใหม่ ๆ มาให้มันอ่านเสมอ แมวต่างดาวเป็นนักอ่านหนังสือ ก็จะทำอะไรอื่นได้ล่ะ คงต้องคอยยืมหนังสือใหม่ ๆ จากห้องสมุดแบกกลับมาบ้าน ให้มันอ่านเป็นประจำ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 40)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าม็อกซ์มีนิสัยรักการอ่าน และอยากอ่านหนังสืออยู่ตลอดเวลา จึงพยายามอ้อนให้นิกยืมหนังสือจากห้องสมุดมาให้อ่าน และผลจากการที่นิกกับม็อกซ์สนิทกันมาก ใช้ชีวิตด้วยกัน และรับรู้ความเคลื่อนไหวของกันและกันตลอดเวลา นิกจึงซึมซับพฤติกรรมและนิสัยชอบค้นคว้าชอบอ่านหนังสือจากม็อกซ์เพิ่มไปอีกโดยไม่รู้ตัว สังเกตได้ว่าในตอนอื่น ๆ ของเรื่อง เวลาที่นิกสงสัยเกี่ยวกับสิ่งใด เบื้องต้นก็จะพยายามค้นคว้าหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ด้วยตัวเอง เช่น จากอินเทอร์เน็ต พจนานุกรม สารานุกรม เป็นต้น

ส่วนในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ผู้เขียนก็สร้างตัวละครอ้อให้เป็นเด็กหญิงที่ชอบอ่านหนังสือนวนิยาย อ๊อดให้ชอบอ่านหนังสือและทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์กลไก และสร้างตัวละครย่าพวงร้อยให้เป็นอดีตครูเกษียณที่รักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจ การโคจรมาพบกันระหว่างอ้อ อ๊อด และคุณย่าพวงร้อยจึงมีกิจกรรมการอ่านเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น จากตอน บนรถไฟ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนรถไฟขณะที่อ้อนั่งรถไฟไปสงขลาเพื่อไปเที่ยวในวันปิดเทอม เธอได้นำ

หนังสือที่ตนเองอ่านยังไม่จบมาอ่านต่อ ดังความว่า ฉันหยิบหนังสือนิยายที่อ่านค้างอยู่ขึ้นมาก่อน ไม่สนใจสภาพแวดล้อม (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 40) หรือ ในตอน เรื่องอดีต เป็นเหตุการณ์ที่อ้ออยากรู้ว่าเรื่องครูไหวใจร้ายจะจบอย่างไร เพราะทนฟังอ๊อดอ่านให้ฟังไม่ไหวจึงได้ไปขอย่าพวงร้อยซึ่งเป็นครูที่เกษียณอายุราชการเจ้าของหนังสือที่ลงโทษอ๊อดด้วยวิธีการให้ อ๊อดอ่านหนังสือให้ฟังวันละ 15 นาที มาอ่านต่อให้จบ ดังความว่า

ในที่สุดฉันทนไม่ไหว ฉันอยากรู้เรื่องครูไหวใจร้ายจะจบอย่างไร ถ้าต้องคอยฟังอ๊อดอ่านวันละสิบห้านาที ไม่รู้อีกกี่วันจะจบเรื่อง ถึงอ๊อดจะอ่านออกเสียงได้ดีขึ้นแล้ว แต่เขายังอ่านช้ากว่าฉันมาก บ่ายวันหนึ่งฉันรวบรวมความกล้าหาญทุกหยดที่มีอยู่ในตัวเอ่ยปากขอยืมหนังสือเรื่องครูไวใจร้ายไปอ่านเอง (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 112)

จากเหตุการณ์ข้างต้นสะท้อนว่า เด็กวัยนี้เริ่มสนใจอ่านหนังสือในแนวที่ตนเองสนใจ เช่นที่อ้อชอบอ่านนวนิยายเป็นชีวิตจิตใจ เมื่อมาฟังอ๊อดอ่านนวนิยายให้คุณย่าพวงร้อยฟังวันละนิด ๆ แต่ไม่จบเสียที อ้อใจร้อนอยากจะรู้ว่าตอนจบของเรื่องเป็นเช่นไร จึงได้รวบรวมความกล้าไปขอยืมหนังสือเรื่องครูไหวใจร้ายจากย่าพวงร้อยมาอ่านต่อให้จบ และการที่ย่าพวงร้อยเป็นครูและรักการอ่านมาก ที่บ้านของย่าพวงร้อยจึงมีหนังสือประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อีกทั้งการลงโทษอ๊อดด้วยการกำหนดให้ต้องอ่านหนังสือให้ฟังทุกวัน ก็นับว่าเป็นวิธีการสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็กอย่างชาญฉลาด โดยที่พวกเขาเองอาจไม่รู้ตัว

กล่าวสรุปได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข พยายามนำเสนอให้เห็นว่า เด็กวัยแรกรุ่นทั้งชายและหญิงมีพัฒนาการทางสติปัญญาค่อนข้างเด่นชัด ทั้งมีความอยากรู้อยากเห็น เริ่มฟังเหตุผลของผู้ใหญ่มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังเหตุผลของตนเองบ้าง เริ่มสนใจปัญหาภายนอกแทนที่จะสนใจแต่เรื่องของตัวเอง สำคัญคือเริ่มค้นพบตัวองว่าชอบหรือสนใจศาสตร์ในสาขาใดเป็นพิเศษ ซึ่งหากผู้ใหญ่ที่อยู่รายรอบตัวเด็กสามารถส่งเสริมและสนับสนุนพวกเขาให้สามารถแสดงออกในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวไปอย่างสร้างสรรค์ และถูกครรลอง แน่นอนว่าเด็กในนี้ย่อมได้รับการพัฒนาทางสติปัญญาอย่างสมวัย ดังที่พ่อ แม่ ครู และญาติผู้ใหญ่ของตัวละครเอกในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง กระทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

2.1.1.4 ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย

วัลนิกา ฉลากบาง (2535: 2-3) ได้กล่าวถึงธรรมชาติเด็กก่อนวัยรุ่นสรุปได้ว่า พัฒนาการทางร่างกายของเด็กวัยนี้เรียนรู้จากการเล่น การเล่นถือเป็นกิจกรรมตามธรรมชาติของเด็กที่ทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานและเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเด็กกับกิจกรรมการเล่นเป็นสิ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเด็กจะรู้สึกมีความสุข สนุกสนาน เมื่อรู้ว่าได้เล่นในสิ่งที่ชอบโดยอิสระ ดังที่ สุชา จันทน์เอม (2536: 81) ได้กล่าวว่า การเล่นของเด็ก หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่ให้ความสนุกสนานแก่เด็ก โดยเด็กไม่คำนึงผลของมัน การเล่นต้องเกิดจากความสมัครใจของเด็ก ไม่มีการบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็กเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เจริญเติบโต ช่วยให้เด็กรู้สึกสบาย ร่าเริงแจ่มใส นับว่าเป็นการออกกำลังที่ดียิ่ง

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นว่า เด็กวัย 10-13 ปี สนใจการเล่น และไม่ชอบอยู่นิ่ง ดังปรากฏในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ที่มีการบรรยายว่าม่าเหมี่ยวและ

เพื่อน ๆ ชอบสนามเด็กเล่น ชอบการแข่งขัน ชอบเล่นกิจกรรมชิงไหวชิงพริบกับเพื่อน ๆ เช่นในตอนที่ชื่อว่า เมื่อแม่น้ำและลูกน้ำถูกตี ผู้เขียนได้นำเสนอการเล่นที่ชื่อแม่น้ำของม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ดังความว่า

เรื่องมีอยู่ว่าส้มจุกแนะให้เล่นเป็นแม่น้ำทั้งห้า คือ ปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยา โดยที่ส้มจุกจะไปยืนที่หน้าโต๊ะครูเป็นเจ้าพระยา เพื่อน ๆ อีกสี่คนเป็นแม่น้ำสายต่าง ๆ ม่าเหมี่ยวได้เป็นแม่น้ำปิง มีลูกน้ำทั้งแปดคนยืนเรียงต่อจากม่าเหมี่ยว (เสียงของม่าเหมี่ยวบอกว่าภูมิใจมาก) พอเจ้าพระยาตะโกนว่า ปิง น่าน ทั้งแม่น้ำและลูกน้ำก็พากันวิ่งวุ่น เหยียบโต๊ะเก้าอี้ข้ามมาจากอีกด้านหนึ่งของห้องมาเปลี่ยนที่ของแม่น้ำกันให้เร็วที่สุด (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 11-12)

หรือจากตอน บ้านคนไข้ แม่เห็นว่าม่าเหมี่ยวสามารถอยู่เป็นเพื่อนแดงซึ่งป่วยและพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลได้ เพราะไปเยี่ยมคราวก่อนแม่ของแดงรายงานว่าม่าเหมี่ยวทำตัวเรียบร้อย จึงอนุญาตให้ไปเยี่ยมเพื่อนได้อีก แต่ครั้งนี้ทุกอย่างตรงกันข้ามเพราะม่าเหมี่ยวนึกสนุกจัดแจงให้เด่นน้องชายของแดง มาร่วมเล่นนักสู้วัวกระทิงด้วยกัน ดังคำบรรยายว่า

แดงนั่งดูอย่างปลงอนิจจัง เพราะไม่ช้าคนดูคนเล็กคือเด่นก็นึกสนุกลงไปเล่นเป็นวัวกระทิงบ้าง ทำให้นักสู้วัวหญิงหนีวัวกระทิงตัวเล็กและตัวใหญ่ไป รอบ ๆ ห้อง แต่รอยยิ้มน้อย ๆ ก็ยังอุตส่าห์ปรากฏบนหน้าของแดงโดยไม่รู้ตัว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 44)

จากเหตุการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของเด็กวัยนี้ว่า เมื่อนึกอยากเล่นสนุก ย่อมไม่สนใจว่าจะเป็นสถานที่ใด ถ้ามีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกายและมีเพื่อนเล่นก็จะทำทันที เพราะแม้แดงที่ไม่สบายอยู่ยังเผลอมีความสุขเมื่อเห็นเพื่อนกับน้องเล่นกัน ดังคำบรรยายที่ว่า “แต่รอยยิ้มน้อย ๆ ก็ยังอุตส่าห์ปรากฏบนหน้าของแดงโดยไม่รู้ตัว” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 44)

จากทุกตัวอย่างเห็นได้ว่า วิธีการเล่นของเด็กที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นเป็นกิจกรรมโปรดของตัวละคร มักเป็นการเล่นที่มีการเคลื่อนไหวร่างกาย และมักเล่นเป็นกลุ่ม ทั้งนี้หากผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู เข้าใจความต้องการของเด็กในวัยนี้ ก็จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการได้อย่างถูกต้อง โดยเด็กจะได้ประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งความแข็งแรงทางกาย ความสุขทางใจ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้จะเห็นว่า ตัวอย่างการเล่นของตัวละครเด็กในเรื่อง ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการเล่นของเด็กในช่วงที่สื่อออนไลน์ยังไม่ได้เข้ามามีบทบาทนัก เช่น การเล่นแม่น้ำลูกน้ำ การเล่นวัวกระทิง การเล่นกระโดดเชือก การวิ่งเปี้ยว การวิ่งไล่จับ การเล่นชิงช้า เป็นต้น

บ้าน เป็นสถาบันแรกที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นบุคคลที่สามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข บุคลิกภาพของเด็กเริ่มตั้งแต่ก่อนเข้าเรียน เด็กจะเจริญเติบโตและมีพัฒนาการได้มากน้อยก็ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ บทบาทของพ่อแม่มีความสำคัญนับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ ลูกต้องได้รับการส่งเสริมด้วยอาหารที่มีคุณค่าถูกสัดส่วนและเพียงพอ ได้เล่นและทำกิจกรรมเพื่อใช้อวัยวะเคลื่อนไหวให้เกิดทักษะ ได้นอนหลับเพียงพอ และส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ เพื่อทำให้เด็กมีการสังคมที่ดี มีอารมณ์แจ่มใส มีความคิดริเริ่ม ส่วนครูในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองไว้วางใจให้ครูทุกคนช่วยดูแลลูกหลานของตน ครูก็ต้องทำหน้าที่ในการสรรหากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อมาส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ แก่เด็ก (สุชา จันทน์เอม, 2536: 160-161)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมด เห็นได้ชัดเจนว่า สุมาลี บำรุงสุข พยายามนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ซ้ำ ๆ ผ่านหลายเหตุการณ์ และทุกเรื่อง แสดงว่าผู้เขียนมีความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัย 10-13 ปี เป็นอย่างดี ว่าพวกเขากำลังจะเข้าสู่วัยรุ่น ดังนั้น ถ้าหากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เข้าใจเด็ก และช่วยกันส่งเสริมให้พวกเขามีพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่ดีมาก อนึ่ง เด็กอายุ 10-13 ปี เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่าง ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อม ๆ กัน ทำให้เป็นวัยที่อาจจะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้พวกเขาสามารถพัฒนาตนเองจนเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป ดังนั้น การเรียนรู้พัฒนาการเด็กก่อนวัยรุ่น หรือ วัยแรกรุ่น จึงมีประโยชน์เพราะจะช่วยส่งเสริมให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ สังคม

2.1.2 แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น”

เพื่อน นับว่ามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อเด็กวัย 10-13 ปี ขณะอยู่ที่โรงเรียนเด็ก ๆ ย่อมมีกลุ่มเพื่อนคอยร่วมเรียน ร่วมเล่น ทำให้ชีวิตมีสีสัน กลับมาที่บ้านเด็กคนใดที่มีพี่น้องก็คงไม่เหงามากนัก หากเปรียบเทียบกับเด็กที่เกิดเป็นลูกคนเดียว แต่ถึงกระนั้นความต่างของวัย ความต่างของเพศก็อาจจะส่งผลให้พี่น้องในบางครอบครัวไม่ลงรอยกันได้บ้าง แต่สายสัมพันธ์แห่งสายเลือด และคำสอนของผู้ใหญ่มักพูดตลอดเวลาว่า “เป็นพี่ต้องยอมให้น้อง” ก็ยังคงถูกนำมาใช้แก้ไขปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างพี่น้องได้เสมอ

ในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างตัวละครเอกที่เป็นลูกโทนไว้ 4 เรื่อง คือ เด็กหญิงม่าเหมี่ยว จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เด็กชายนิก จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และ บรรดาลูกสัตว์ จากเรื่อง ใครดีที่สุด ส่วน อ้อ จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน มีน้องชาย 1 คน คือ อ๊อด เป็นที่น่าสังเกตว่าทุกเรื่อง ผู้เขียนพยายามนำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครเพื่อนสนิท และ พี่น้องออกมาใน 3 ลักษณะ คือ เป็นที่ปรึกษาช่วยแก้ปัญหา เป็นเพื่อนเล่น และช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการฉายภาพเหล่านี้ซ้ำ ๆ ในวรรณกรรม จึงเป็นไปได้ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอมุมมองหรือ แนวคิดเกี่ยวกับเด็กของตนอีกประการหนึ่งว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” เพื่อให้เห็นแนวคิดนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นย่อย คือ (1) อิทธิพลของเพื่อนที่มีต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น และ (2) อิทธิพลของพี่น้องที่มีต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น

2.1.2.1 อิทธิพลของเพื่อนที่มีต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นซ้ำ ๆ ว่า เพื่อนที่ดีจะทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ปัญหา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และเป็นเพื่อนเล่น

1) เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ปัญหา

เช่นในเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ผู้เขียนสร้างตัวละครเอกคือ ม่าเหมี่ยว ให้มีเพื่อนสนิทชื่อ ส้มจุก ส้มจุกเป็นทั้งเพื่อนเรียน เพื่อนเล่น และเพื่อนบ้าน ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครเพื่อนสนิทคู่นี้ว่า ทุกครั้งที่ม่าเหมี่ยวมีปัญหา

นอกจากเธอจะมีพ่อแม่คอยช่วยเหลือแล้ว หลายครั้งม่าเหมี่ยวก็มีเพื่อนรักอย่างส้มจุก คอยเป็นที่ปรึกษา และช่วยแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้เอง เช่นในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน จดหมายถึงนายก ม่าเหมี่ยวรู้สึกโกรธพ่อที่ไม่ยอมซื้อจักรยานให้ ม่าเหมี่ยวจึงไปขอความช่วยเหลือจากส้มจุกให้ช่วยเขียนจดหมายไปฟ้องนายกให้ ดังความว่า

"ฉันมาขอยืมโต๊ะเธอทำงาน" ม่าเหมี่ยวบอกเพื่อน

"ทำไมเธอไม่ทำที่บ้านล่ะ" ส้มจุกสงสัยจริง ๆ ม่าเหมี่ยวนิ่งไปสักนาทีหนึ่ง มองหน้าส้มจุก แล้วก็ตัดสินใจเผยความลับ

"ฉันจะเขียนจดหมายถึงนายก"

"นายก!" ม่าเหมี่ยวพยักหน้า "ใช่ ฉันจะเขียนจดหมายฟ้องนายกละ"

"เรื่องอะไร"

"ก็คุณพ่อฉันน่ะซี"

"คุณพ่อเธอ"

"ฮื่อ คุณพ่อน่ะไม่ยอมทำตามนโยบายของนายก"

ในไม่ช้าส้มจุกก็รู้เรื่องคับอกคับใจของม่าเหมี่ยว จะมีอะไรเสียอีกนอกจากม่าเหมี่ยวขอให้คุณพ่อซื้อจักรยานให้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 92-93)

นอกจากนี้ม่าเหมี่ยวยังได้เล่าเพิ่มเติมว่า สาเหตุที่ต้องขอให้ส้มจุกช่วยเขียนจดหมายถึงนายกก็เพราะพ่อบอกว่าม่าเหมี่ยวยังไม่มีความจำเป็นต้องขี่จักรยานออกถนนใหญ่ และรถยนต์ในกรุงเทพฯ แล่นกันไม่เคารพกฎจราจร ไม่ปลอดภัย ทั้งจากบ้านไปโรงเรียนม่าเหมี่ยวก็เดินไปกลับง่ายกว่า แต่ม่าเหมี่ยวมองว่าการซื้อจักรยานไม่ใช่เสียเรื่องหายอะไร มิหนำซ้ำยังดีเสียอีกที่ม่าเหมี่ยวดำเนินตามนโยบายของนายกที่บอกว่าให้ขี่จักรยานมาโรงเรียนเพื่อช่วยชาติประหยัดน้ำมัน

เมื่อส้มจุกฟังจบเธอเห็นด้วยกับพ่อมากกว่า จึงพยายามพูดให้ม่าเหมี่ยวเปลี่ยนความคิด แต่ม่าเหมี่ยวก็ไม่ฟัง ยังคงยืนยันที่จะเขียนจดหมายไปฟ้องนายกให้ได้ ในที่สุดส้มจุกจึงต้องช่วยเขียน ก่อนจะส่งให้ม่าเหมี่ยวลอกใส่กระดาษจดหมายเอง ดังความว่า ในที่สุด ม่าเหมี่ยว หรือจะพูดให้ถูกต้อง ส้มจุก ก็เขียนจดหมายถึงนายกฯ เสร็จเรียบร้อย โดยที่ม่าเหมี่ยวเป็นคนลอกใส่กระดาษเขียนจดหมายเอง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 96) แต่ปรากฏว่าหลังจากที่เขียนจดหมายและหยอดตู้ไปรษณีย์เสร็จ ม่าเหมี่ยวกลับคิดได้ว่าถ้าตนฟ้องนายกพ่อก็อาจจะถูกลงโทษได้ จึงเปลี่ยนใจที่จะไม่ส่งจดหมายแล้ว และพาลโกรธส้มจุกที่ไม่ห้ามปรามตน สุดท้ายความฉลาดของส้มจุกก็หาทางออกให้แก่ม่าเหมี่ยวจนได้ ดังความว่า

จู่ ๆ ม่าเหมี่ยวก็ชะงัก หยุดเดิน "ส้มจุก ถ้าคุณพ่อฉันเกิดดื้อไม่ยอมซื้อจักรยานให้ล่ะ นายกจะทำยังไงกับคุณพ่อ"

"เออ จริงซีนะ" ส้มจุกใจหายวาบ เคยได้ยินคุณพ่อพูดบ่อย ๆ เสียด้วยสิว่าคุณพ่อของม่าเหมี่ยวบทจะดื้อก็ดื้อหัวชนฝา

ม่าเหมี่ยวหน้าซีด "โอย ถ้านายกเกิดลงโทษคุณพ่อฐานไม่ทำตามคำชักชวนของรัฐบาล...โธ่ ส้มจุก ฉันจะเอาจดหมายคืนได้ไหมนี่"

"ก็...ก็เราส่งไปแล้ว" ส้มจุกกลุ้มใจจนคิดอะไรไม่ออก

“ว้า จะทำยังไงดี ฉันไม่น่าส่งไปเลย โธ่ ส้มจุกนะ เธอก็ไม่ห้ามด้วย ทำไมเธอไม่ห้ามนะ” ม่าเหมี่ยวชักพาล

“ฮึ ถ้าฉันห้ามเธอจะเชื่อเรอะ” ส้มจุกโมโหบ้าง “ฉันน่ะซึกลุ้มใจมากกว่าเธออีก ถ้าเกิดเรื่อง ฉันต้องโดนคุณพ่อตีแน่ ๆ ไม่ใช่เรื่องของฉันเลย ยังมาช่วยเธอเขียนจดหมายอีก”

ม่าเหมี่ยวนิ่ง อยากร้องไห้โฮ ๆ กลางถนนเลย ทำมั้ยทำไม ม่าเหมี่ยวถึงคิดอะไรบ้า ๆ อย่างนี้ นี่ม่าเหมี่ยวคงโง่มากจริง ๆ อย่างที่ยายนกกระทาเขาว่าเสียแล้วกระมัง

“ฉันคิดออกแล้ว” ส้มจุกหน้าบานขึ้นมาทันที ฉวยมือม่าเหมี่ยวมากุมไว้ หันหลังกลับและออกวิ่งลากม่าเหมี่ยวไปด้วย “เธอจะพาฉันไปไหน” ม่าเหมี่ยวถามกระหืดกระหอบ

“ไปที่ตู้ไปรษณีย์” ส้มจุกตอบ กระหืดกระหอบไม่แพ้กัน “ไปคอยบุรุษไปรษณีย์ เขาจะมาไขตู้ตอนเก้าโมง เราจะได้ขอจดหมายคืน”

“ส้มจุกฉลาดที่สุดเลย” ม่าเหมี่ยวคิดแล้วเร่งฝีเท้าขึ้นอีก หวังว่าเด็กทั้งสองคงไปถึงทันเวลานะ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 97)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า ม่าเหมี่ยวเลือกจะไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนที่ตนรู้สึกวางใจที่สุดอย่างส้มจุก นอกจากนี้ยังเห็นว่าแม้จะเป็นปัญหาของม่าเหมี่ยว แต่ส้มจุกก็ยินดีช่วย จนลืมคิดไปว่า “ถ้าเกิดเรื่อง ฉันต้องโดนคุณพ่อตีแน่ ๆ ไม่ใช่เรื่องของฉันเลย ยังมาช่วยเธอเขียนจดหมายอีก” ตรงนี้สะท้อนให้เห็นความตั้งใจจริงที่จะช่วยแก้ปัญหาให้เพื่อน และจากเนื้อความที่ว่า “ฉันคิดออกแล้ว” ส้มจุกหน้าบานขึ้นมาทันที ฉวยมือม่าเหมี่ยวมากุมไว้ หันหลังกลับและออกวิ่งลากม่าเหมี่ยวไปด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 97) ยิ่งแสดงให้เห็นความรัก ความผูกพัน และความห่วงใย ระหว่างเพื่อนรักคู่นี้ชัดเจนมากขึ้นอีกว่า ส้มจุกเป็นทั้งที่ปรึกษา เพื่อนคู่คิด และคอยช่วยแก้ไขปัญหาถ้าอีกฝ่ายหาทางออกไม่ได้

เช่นเดียวกับเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนสร้างตัวละครม็อกซ์ให้มาเป็นเพื่อนคู่คิด รวมทั้งให้คำปรึกษาเรื่องต่าง ๆ แก่นิก ดังตัวอย่างตอน จดหมายลาป่วย เหตุการณ์นี้ผู้เขียนย้ำให้เห็นว่าเพื่อนที่ดีจะต้องเป็นทั้งที่ปรึกษาและคอยให้ความช่วยเหลือเสมอ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่พี่ต๊ะหรือพี่ชายของตั้ม มาขอใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และพรินเตอร์เพื่อพิมพ์จดหมายลาป่วย แต่พี่ต๊ะไม่เก่งเรื่องการพิมพ์สัมผัส นิกจึงขออาสาเป็นคนพิมพ์ให้ โดยจดหมายมีใจความดังนี้

คลินิกแพทย์เด่นดวง
๓๑ พฤศจิกายน ๒๕...

เรียนอาจารย์ใหญ่ที่นับถือ
นายสุรศักดิ์ ชาญสงคราม ป่วยเป็นไข้หวัดใหญ่ ต้องพักรักษาตัวอยู่บ้านเป็นเวลาอย่างน้อย ๓ วัน
จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(เด่นดวง ทวีปสุวรรณ)
(สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 31)

ในระหว่างที่นิกกำลังพิมพ์จดหมายเขาเกิดความสงสัยว่าเหตุใดหมอเด่นดวงไม่พิมพ์จดหมายเอง จึงได้ถามพี่ต๊ะและได้รับคำตอบว่า “ใครจะเอาไปให้หมอเด่นดวงตัวจริงเซ็น เราเซ็นของเราเองละ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 31) เมื่อได้ยินเช่นนั้น ทำให้นิกรู้ว่าพี่ต๊ะจะปลอมจดหมายลาป่วย และปลอมลายเซ็นเพื่อส่งให้อาจารย์ใหญ่ นิกคิดได้ว่าตัวเองพลาดท่าไปช่วยคนเกเรอย่างพี่ต๊ะเสียแล้ว จึงอยากเอาคืนบ้าง แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร จนเมื่อม็อกซ์ได้ดูข้อความในจดหมายต้นฉบับแล้วก็ยุให้พิมพ์ตามให้เสร็จ แล้วรีบนำไปให้พี่ต๊ะเพื่อไปส่งอาจารย์

วันต่อมานิกรู้ว่าแผนที่ตนเองทำสำเร็จเพราะอาจารย์จับได้แล้วเรื่องการปลอมจดหมายของพี่ต๊ะ เพราะเดือนพฤศจิกายนมีแค่ 30 วัน แต่ในจดหมายเขียนเป็นวันที่ 31 ซึ่งคุณหมอเด่นดวงไม่มีทางจะเขียนวันที่ในจดหมายผิด และนิกได้นำความสำเร็จของแผนการนี้ไปบอกเจ้าแมวม็อกซ์ด้วยความดีใจ ดังความว่า

เย็นวันรุ่งขึ้น เมื่อกลับมาถึงบ้าน ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์วิ่งมาต้อนรับผม และถามว่า ‘สำเร็จไหม’

‘สำเร็จซี พี่ต๊ะเอาจดหมายไปยื่นกับอาจารย์จิรประภา ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ พออาจารย์อ่านจบ ก็สั่งให้พี่ต๊ะไปวิ่งรอบสนามห้ารอบเลย ฐานที่หนีเรียนแล้วยังทำจดหมายปลอมมาส่ง’ ม็อกซ์ส่งเสียงหัวเราะแบบแมวเบา ๆ เสียงดังคล้ายเสียงร้องเหมียว ๆ ผสมกับเสียงร้องฮิ ๆ รู้ไหมว่าเจ้าม็อกซ์แนะนำผมว่าอย่างไร

มันบอกผมว่า ‘ไม่ต้องห่วง พิมพ์ไปเลย เดี๋ยวครูจับได้เอง ว่าเป็นจดหมายปลอม’ ผมแอบถามม็อกซ์เมื่อตั้มและพี่ต๊ะกลับไปแล้ว

‘ทำไมครูถึงจะจับได้ล่ะ ว่าเป็นจดหมายปลอม’

ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผมส่งเสียงร้องเหมียว ๆ เบา ๆ แล้วกลับย้อนถามผมว่า ‘เดือนที่ลงท้ายด้วยคำว่า ยน มีทั้งหมดกี่วัน’ ในที่สุด ผมก็เข้าใจ... (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 32)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อนิกรู้ว่าถูกพี่ต๊ะหลอกให้ช่วยทำเรื่องที่ผิด ก็คิดหาทางแก้ไขอย่างแนบเนียน และถึงแม้ว่าแม้แผนการเอาคืนพี่ต๊ะจะมีเจ้าแมวม็อกซ์คอยเป็นเพื่อนคู่คิด แต่ก็เห็นความเป็นเด็กฉลาด หัวไวของนิก ดังปรากฏว่าเขาสามารถดำเนินการทุกอย่างได้รวดเร็วจนพี่ต๊ะไม่สงสัย จนท้ายที่สุดพี่ชายเกเรของตั้มก็ต้องรับผลจากการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์ของตน

2) ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

นอกจากเพื่อนที่มีอิทธิพลด้านความคิดแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ยังนำเสนอให้เห็นว่าเพื่อนยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กด้วย โดยเฉพาะเด็กในวัยแรกรุ่นที่กลุ่มเพื่อนจะมีบทบาทต่อพวกเขาอย่างมาก ดังตัวอย่างจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวแกล้งเอาสบู่ไปให้สุนัขกินจนมีสภาพน้ำลายฟูมปาก เพื่อน ๆ ที่เล่นอยู่ในละแวกนั้นตกใจวิ่งหนี ชนกันหกล้ม เพราะคิดว่าเป็นสุนัขบ้าจริง ๆ จากเหตุการณ์นี้ส่งผลให้เพื่อน ๆ โกรธม่าเหมี่ยวอย่างมากจนไม่ยอมเล่นด้วย ม่าเหมี่ยวอยากให้เพื่อนกลับมาเป็นเหมือนเดิม แต่แทนที่จะกล่าวคำขอโทษเพื่อน ๆ กลับทำทีไม่สนใจทั้งที่ในใจอยากขอคืนดี ดังความว่า

ดังนั้นเช้าวันจันทร์ม่าเหมี่ยวก็เดินหน้าเชิดเข้าไปในห้องเรียน ไม่มองหน้าเพื่อน ๆ ที่มุงกันอยู่ที่โต๊ะของส้มจุกเลย ส้มจุกซึ่งนั่งอยู่ลุกขึ้นยืนและยิ้มกับม่าเหมี่ยว แต่ม่าเหมี่ยวเมินหน้าเสีย พูดลอย ๆ ว่า

“เธอคงได้กลิ่นสับปะรดกวนที่คุณแม่ของฉันทำใช่ไหมล่ะส้มจุก เลยอยากดีกับฉัน เสียใจจ้ะ ฉันจะชวนแต่เพื่อนที่ดีกับฉันเท่านั้น ไม่ใช่พวกที่โกรธกับฉันทั้ง ๆ ที่ฉันทำผิดนิดเดียว กะอีแค่ชนยายแดงหกล้มเท่านั้นเองก็ต้องโมโห”

ส้มจุกกับเพื่อน ๆ ซึ่งกำลังยิ้มกับม่าเหมี่ยวพากันหุบปาก

“คุณแม่ฉันจะทำขนมเยอะแยะเลย จะเลี้ยงเพื่อน ๆ ของฉันเสาร์นี้ ทำพายสับปะรด ทำเค้กกล้วยหอม ทำถั่วทอด แล้วคุณพ่อจะซื้อไอศกรีมมาถุงหนึ่งกับองุ่นแล้วก็ส้มให้กินกันด้วย ถ้าใครอยากจะกินอะไรอีกก็สั่ง คุณแม่ฉันได้ด้วยล่ะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 31)

จากเหตุการณ์นี้ ผู้อ่านจะเห็นวิธีการง้อและรักษาสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนของเด็กวัย 10 ปี ว่าดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ กล่าวคือ แทนที่ม่าเหมี่ยวจะกล่าวคำขอโทษ ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายที่สุด แต่กลับใช้วิธีการพูดปกป้องตัวเองเพื่อให้คนอื่นมองว่าตนไม่ได้ทำผิดมาก ขณะเดียวกันม่าเหมี่ยวก็เลือกจะนำขนมมาล่อ เพื่อให้เพื่อนคนอื่น ๆ ไม่เข้าข้างส้มจุกและแดง จนไม่มาเล่นกับตน ซึ่งวิธีนำขนมหรือของอร่อยมาล่อ น่าจะเป็นวิธีพื้นฐานที่สุดที่เด็ก ๆ มักนำมาใช้ในการผูกใจเพื่อน จากเหตุการณ์เดียวกันนี้ จะเห็นธรรมชาติของเด็กที่มักปฏิเสธความผิดไว้ก่อน หรือ รู้ตัวว่าผิดแต่มักลดทอนความผิดลงด้วยการพูดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ดังที่ม่าเหมี่ยวพูดกับส้มจุก ว่า “ฉันจะชวนแต่เพื่อนที่ดีกับฉันเท่านั้น ไม่ใช่พวกที่โกรธกับฉันทั้ง ๆ ที่ฉันทำผิดนิดเดียว กะอีแค่ชนยายแดงหกล้มเท่านั้นเองก็ต้องโมโห” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 31) หากพิจารณาบริบท จะเห็นว่าการชนเพื่อนจนล้มไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย แต่ม่าเหมี่ยวพยายามพูดเพื่อให้คนอื่น ๆ เข้าข้างตน

แต่ท้ายที่สุด ส้มจุกก็ให้อภัยม่าเหมี่ยว เพราะรู้จากพ่อแม่ของม่าเหมี่ยวว่าความจริงแล้วม่าเหมี่ยวรู้ว่าตัวเองผิดแต่เป็นคนที่กลัว “เสียหน้า” ถ้าจะต้องง้อเพื่อนก่อน จึงตัดสินใจเป็นฝ่ายไปหาม่าเหมี่ยวถึงบ้านเอง เพื่อชวนไปเล่นด้วย ดังความว่า

“ไปเล่นที่บ้านไหม” ส้มจุกยืนอยู่หน้าบ้าน หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ม่าเหมี่ยวยืนดูเล็บเท้าที่กระดิกไปกระดิกมา

“ตอนแรกฉันจะชวนเธอตั้งแต่วันจันทร์แล้ว แต่เธอจะมีงานเลี้ยง ฉันเลยไม่ชวน เห็นเพื่อน ๆ เธอเขากลับหมดแล้ว ฉันเลยมาชวน”

ม่าเหมี่ยวมองเห็นรอยยิ้มแจ่มใสของส้มจุก ม่าเหมี่ยวก็วิ่งกลับเข้าไปหาคุณพ่อคุณแม่ คุณแม่พยักหน้าราวกับรู้ม่าเหมี่ยวว่ามาขออนุญาตไปบ้านส้มจุก ส่วนคุณพ่อนั้นหลิ่วตากับส้มจุกอย่างรู้กันในที (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 34)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า เมื่อม่าเหมี่ยวรู้ว่าส้มจุกมาชวนไปเล่นที่บ้านก็รู้สึกดีขึ้นมาก เพราะคิดว่าส้มจุกคงให้อภัยเรื่องที่ตนวิ่งชนเพื่อนแล้ว จากพฤติกรรมดังกล่าวจึงย้ำว่าการได้รับการอภัยจากเพื่อน ๆ เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับเด็กวัยนี้ ที่น่าสนใจ คือผู้เขียนสร้างตัวละครส้มจุกให้มีลักษณะบางอย่างที่ตรงข้ามกับม่าเหมี่ยว คือ ใจเย็น รอบคอบ และมีเหตุผล ดูได้จากการกระทำของส้มจุก ผู้อ่านน่าจะคาดเดาได้ว่าพ่อของม่าเหมี่ยวคงแอบบอกส้มจุกไปแล้วว่า ความจริง

ม่าเหมี่ยวรู้สึกผิดแต่กลัวเสียหน้าจึงแสดงออกเช่นนั้น และการที่ส้มจุกตัดสินใจมาหาม่าเหมี่ยวก่อนเพื่อชวนไปเล่นที่บ้านน่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดมากกว่าการรอให้ม่าเหมี่ยวขอโทษเพื่อน ๆ ก่อน และเนื้อความที่ว่า “คุณพ่อนั้นหลิ่วตากับส้มจุกอย่างรู้กันในที” ก็เป็นสิ่งยืนยันว่า ส้มจุกรู้ทุกอย่างมาแล้ว และการที่ “ม่าเหมี่ยวมองเห็นรอยยิ้มแจ่มใสของส้มจุก ม่าเหมี่ยวก็วิ่งกลับเข้าไปหาคุณพ่อคุณแม่” ก็ย้ำให้เห็นว่าความสุขของเด็ก ๆ อย่างหนึ่งก็คือการมีเพื่อน และรู้ว่าเพื่อนรักไม่โกรธเคืองตนแล้ว

จากการสังเกตพบว่า นอกจากสุมาลี บำรุงสุข จะสร้างตัวละครเพื่อนที่ดีว่ามีอิทธิพลต่อเด็ก ๆ ในด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว ผู้เขียนยังได้สร้างตัวละครที่ไม่ดีเพื่อให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ว่า ถ้ามีเพื่อนชักชวนไปทำสิ่งที่ไม่ดี หากเราทำตามก็อาจส่งผลร้าย หรือสร้างผลเสียแก่ตัวเองได้เช่นกัน ดังตัวอย่างจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน หนีโรงเรียน ผู้เขียนสร้างตัวละครเด็กหญิงแหววัย 10 ปี ที่เกิดในครอบครัวที่มีพี่ชายเกเร หนีเรียนเป็นประจำ ส่งผลให้แหววหนีเรียนตามพี่ชายจนติดเป็นนิสัย วันหนึ่งม่าเหมี่ยวไม่อยากไปโรงเรียน เพราะทำการบ้านไม่เสร็จ แต่จำใจไปเพราะกลัวจะถูกแม่ดุ เมื่อเดินมาถึงหน้าโรงเรียนก็เป็นเวลาสายแล้ว ม่าเหมี่ยวได้เจอกับแหววเพื่อนต่างห้องที่มาสายเช่นกัน แต่แหววกลับไม่มีท่าทีรีบร้อนใด ๆ หลังจากทักทายม่าเหมี่ยวแล้ว ยังบอกให้ม่าเหมี่ยวรู้ว่าเธอจะหนีเรียนอีกด้วย ดังความว่า

“รีบเหลือเกิน ม่าเหมี่ยว” แหววทักม่าเหมี่ยวคนกว้างขวาง

“เดี๋ยวไปโรงเรียนสายกว่าห้านาที วันนี้เวรคุณครูประไพด้วยนะ พี่แกหยิกเจ็บจะตาย

“โอ้ย ยังไง ๆ ก็โดนหยิกแน่ม่าเหมี่ยว นี่แปดโมงสิบแล้วจ้ะ”

แหววพูดหน้าตายิ้มแย้ม

ม่าเหมี่ยวคอยหาโอกาสพาลอยู่แล้วจึงรีบใส่ทันที “แหมท่าทางเธอดีใจเหลือเกินน่ะที่จะโดนครูหยิก ชอบเหรอไง ให้ฉันหยิกไหมล่ะ”

“บ้าน่ะซี ใครว่าฉันจะไม่โดน ฉันไม่โง่ไปให้โดนหยิกหรอกน่า”

ม่าเหมี่ยวตกตะลึง ลืมเป็นปลิดทิ้งว่าตัวเองกำลังหงุดหงิด

“เธอจะไม่ไปโรงเรียน ?”

“ก็งั้น”

“พรุ่งนี้เธอก็โดนทำโทษ เพราะไม่มีจดหมายผู้ปกครอง”

“จ้างให้ ฉันมีพี่ชายน่ะ เขาปลอมลายเซ็นได้เหมือนเหมือน เขาปลอมให้ทุกทีเวลาฉันมาโรงเรียนสายแล้วไม่อยากโดนครูหยิก ไม่เคยมีใครจับได้เลยนะ”(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 188)

หลังจากเหตุการณ์นี้ แหววพยายามหาทางออกให้เพราะรู้ว่าม่าเหมี่ยวเองก็ไม่อยากเข้าเรียนเหมือนกัน โดยบอกว่า “นี่ ม่าเหมี่ยวเธออยากไปเที่ยวกับฉันไหมล่ะ พรุ่งนี้เธอเขียนจดหมายลาป่วยมาสิ แล้วฉันจะเอาไปให้พี่เขาเซ็น เอาลายเซ็นตัวอย่างของคุณพ่อมาด้วย เท่านั้นละรับรองไม่มีใครรู้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 189) ด้วยเหตุนี้ม่าเหมี่ยวจึงตัดสินใจหนีเรียนเป็นครั้งแรก แต่ขณะที่เดินไปกับแหวว ม่าเหมี่ยวก็รู้สึกแปลก ๆ เพราะมีแต่คนมอง และบางครั้งม่าเหมี่ยวก็ได้ยิน

คนพูดว่า “เด็กหนีเรียน เด็กหนีเรียน” ทำให้เธอเริ่มรู้สึกกลัวขึ้นมาและอยากกลับไปหาเพื่อน ๆ และครูประไพ เมื่อแหววเห็นว่าม่าเหมี่ยวรู้สึกกลัวจึงชวนเล่นต้องเตไปจนถึงเที่ยง

เมื่อถึงเวลาเที่ยงทั้งสองคนก็รู้สึกหิวจึงนำเงินที่แม่ให้ค่าขนมไปซื้ออาหารกิน แต่ม่าเหมี่ยวได้เงินมาไม่มากเพราะทุกวันม่าเหมี่ยวจะกินข้าวที่โรงเรียน ทำให้ซื้อได้แค่ลูกชิ้นกิน ตกบ่ายเหมือนทุกอย่างจะดีขึ้น ทั้งสองจึงกลับมาเล่นอีกครั้งด้วยการเล่นโมราอัดเสียงทำให้เสียงดังไปทั้งซอย รบกวนแม่ค้าในละแวกนั้น ประจวบเหมาะกับมีตำรวจมาที่ตลาดพอดีทั้งสองตกใจจนต้องวิ่งหนี แหววพาม่าเหมี่ยววิ่งไปซ่อนตัวในที่ที่ตนเองเคยชิน คือ ป่ารก ๆ แห่งหนึ่ง มีต้นไม้และหญ้าขึ้นอยู่เต็มไปหมด ขณะที่หลบตำรวจอยู่นั้นทั้งคู่ก็ถูกมดกัดและคันเพราะหญ้า ม่าเหมี่ยวยิ่งคิดถึงเพื่อนที่โรงเรียนมากขึ้นไปอีก ซ้ำร้ายไปกว่านั้น ทั้งสองคนต้องนั่งตากฝนไปจนถึงเวลาเลิกเรียน

เมื่อถึงตอนเย็นม่าเหมี่ยวและแหววก็เดินตากฝนกลับบ้าน เหตุการณ์ในวันนี้ทำให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้แล้วว่าการหนีโรงเรียนไม่ได้เป็นสิ่งที่ดี ดังความว่า

เฮ้อ...ม่าเหมี่ยวถอนใจ ตักน้ำราดตัวดังซู่ ม่าเหมี่ยวรู้ดีว่าพรุ่งนี้ม่าเหมี่ยวก็ต้องนั่งเบื่อที่โรงเรียนอีก แต่นั่งเบื่อที่นั่นก็ยังดีกว่าไปนั่งเบื่อกับมดและใครก็ไม่รู้ เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ

ม่าเหมี่ยวไม่รู้หรอกว่า แหววซึ่งอยู่ในห้องน้ำอีกบ้านก็เข็ดเหมือนกัน

เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ จะไม่ชวนใครอีกแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 194)

จากเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้นนั้น เห็นได้ชัดว่าเพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิด รวมทั้งการตัดสินใจของเด็กเป็นอย่างมาก ตลอดจนทั้งการกระทำตามในสิ่งที่เพื่อนชักชวน ทั้งนี้ในเหตุการณ์นี้ทำให้ม่าเหมี่ยวได้ตระหนักว่าการหนีเรียนเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะนอกจากจะเรียนหนังสือไม่ทันเพื่อนแล้ว ยังมาประสบเหตุการณ์ร้าย ๆ ตลอดทั้งวันอีก ทำให้ทั้งสองคนเริ่มเปลี่ยนความคิด และถึงพฤติกรรมว่าจะไม่หนีเรียนอีกต่อไป

3) เป็นเพื่อนเล่น

นอกจากผู้เขียนได้สร้างให้ตัวละครเพื่อนที่ดี มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ช่วยแก้ปัญหา และช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ดังได้กล่าวไปแล้ว ผู้เขียนยังสร้างตัวละครเพื่อนมาเป็นเพื่อนเล่นให้คลายเหงาอีกด้วย ซึ่งการเล่นถือเป็นส่วนสำคัญของเด็กในวัยนี้ เช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมว มหัศจรรย์ ตอน ของขวัญวันเกิด ผู้เขียนก็ช่วยย้ำให้เห็นว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็กมากเช่นเดียวกัน ผ่านเหตุการณ์ที่แม่ซื้อของขวัญให้นิกในวันเกิดเป็นรูปปั้นแมวทองเหลือง แม้นิกจะไม่อยากได้ แต่เขาก็ต้องทำท่าทีว่าชอบเพราะไม่อยากทำให้แม่เสียใจ ทั้งที่ก่อนหน้านั้นเขาเคยสื่อสารให้แม่รับรู้แล้วว่าเขาอยากได้ดาบสตาร์วอส์ แต่ก็ไม่ได้ผล ดังความว่า

ตั้มเพื่อนสนิทผม วันเกิดของเขาก่อนหน้าผมสองวัน เขาได้ดาบสตาร์วอส์เป็นของขวัญ ผมเล่าเรื่องนี้ให้พ่อกับแม่ฟังสักสิบหนได้ ทำไมพ่อกับแม่ไม่เข้าใจเลย ว่าผมอยากได้ดาบสตาร์วอส์เหมือนกัน วันเกิดปีนี้ ไม่ใช่แต่ผมที่ผิดหวัง ตั้มเองก็ผิดหวังมาก มีดาบอยู่คนเดียว แล้วจะเล่นฟันดาบกับใครล่ะครับ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 9-10)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า สาเหตุที่ทำให้นิกอยากได้ดาบสตาร์วอส์เพราะเขาเห็นตั้มเล่น และคิดว่าหากเขารบเร้าให้แม่ซื้อให้ในวันเกิด เขากับตั้มคงได้นำมาเล่นด้วยกัน แต่สุดท้าย

แม่ก็ไม่ได้ซื้อให้ จึงทำให้เขาผิดหวัง เหตุการณ์นี้จึงย้ำให้เห็นว่าเพื่อนมีอิทธิพลความคิด ต่อการกระทำของเด็ก ๆ แม้แต่เรื่องที่พ่อแม่อาจไม่ได้ใส่ใจมากนักอย่างการซื้อของเล่นให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิกกับตั้มเป็นเด็กผู้ชาย การเล่นต่อสู้ โดยเลียนแบบตัวละครซุปเปอร์ฮีโร่ที่ตนชื่นชอบนั้น นับเป็นความสุขสนุกสนานที่พวกเขาปรารถนายิ่งนัก ส่วนวิธีการเล่นก็เห็นได้ชัดเจนว่านิกต้องการเล่นกับเพื่อนมากกว่านั่งอยู่คนเดียวในบ้าน และน่าสังเกตว่าเด็กวัยแรกรุ่นจะมีเพื่อนเล่นที่แบ่งกลุ่มเพศชัดเจน เช่น ม่าเหมี่ยวเป็นเด็กหญิงก็มักจะเล่นกับเพื่อนสนิทผู้หญิง ส่วนนิกซึ่งเป็นเด็กชายก็จะมีเพื่อนสนิทที่เป็นผู้ชายคอยเป็นเพื่อนเล่น

กล่าวสรุปได้ว่า เพื่อนที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น ผู้เขียนนำเสนอไว้ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง เป็นที่ปรึกษาช่วยแก้ปัญหา ประการที่สอง เพื่อช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี แต่ขณะเดียวกัน การได้รู้จักเพื่อนที่ไม่ดีและพาทำในสิ่งไม่ดีจนเกิดผลเสียตามมา ก็ช่วยสอนให้เด็ก ๆ วัยนี้ได้เกิดการเรียนรู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ แล้วเลือกปฏิบัติในทางที่ถูกต้องเหมาะสมในเวลาต่อมา และประการที่สาม เป็นเพื่อนเล่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กวัยแรกรุ่นชื่นชอบ และสังเกตได้ชัดเจนว่าเด็กวัยนี้จะมีเพื่อนสนิทที่เป็นเพศเดียวกันดังที่นิกมีตั้มเป็นเพื่อนสนิท เป็นต้น

2.1.2.2 อิทธิพลของพี่น้องที่มีต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น

จากการวิเคราะห์พบว่า จากทั้ง 5 เรื่อง มีเพียงเรื่องเดียวที่ผู้เขียนเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นหลัก คือเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน โดยตัวละครเอก คือ อ้อ มีน้องชายคือ อ๊อด และผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดว่า พี่น้องก็มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมหรือการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่นอย่างมากเช่นกัน ดังตัวอย่างจากตอน เรื่องอดีต ที่ทั้งสองพี่น้องพยายามหาหลักฐานเพื่อติดตามหาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไปเมื่อหลายปีก่อนให้เจอ โดยเริ่มต้นจากการฟังการเล่าย้อนถึงเหตุการณ์ในอดีตจากย่าพวงร้อยในวันที่คุณพาสน์ ในวัย 11 ปี น้องชายคนเดียวของย่าพวงร้อยขัดคำสั่งแม่ด้วยการหนีเที่ยวงานวัด เมื่อถูกจับได้คุณพาสน์ถูกตีอย่างหนัก ความโกรธในวันนั้นทำให้คุณพาสน์คิดหาทางแกล้งแม่กลับ และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่ทำให้สร้อยไข่มุกแสนสวยของแม่ของคุณย่าพวงร้อยหายไป และเหตุการณ์ยิ่งเลวร้ายขึ้นเมื่อย่าปิ่น และแม่ของย่าปิ่นถูกไล่ออกจากบ้าน ทั้งยังถูกตราหน้าว่าเป็นโจรขโมยสร้อยไข่มุกไป ซึ่งกว่าที่อ้อกับอ๊อดจะช่วยไขความลับและหาสร้อยไข่มุกที่หายไปพบ เหตุการณ์ก็ผ่านมาถึง 60 ปี และคำพูดของย่าพวงร้อยในวันที่หาไข่มุกพบแล้ว ทำให้ทุกคนมองเห็นความเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น และจอมวางแผนของคุณพาสน์ เด็กชายวัย 11 ปี ในตอนนั้นอย่างชัดเจน ดังความว่า

“นั่นนะสิ ไม่เคยคิดว่าคุณพาสน์เขาจะอายุสั้น เขาชอบเล่นสนุก ไม่ใช่คนอมทุกข์เลย ความที่เป็นลูกคนสุดท้อง คุณแม่กับคุณพี่ทั้งหลายก็เลยตามใจเรื่อย เขาเป็นเด็กกล้าพูดกล้าเถียง ชอบแหย่คนไปทั่ว ไม่กลัวใครเลยทั้งบ้าน จะเกรงหน่อยก็แต่คุณพ่อเท่านั้น จำได้ว่าก่อนเขาไม่สบายสักสามสี่วัน เขาอยากไปเที่ยวงานวัดตอนกลางคืน คุณแม่ไม่อนุญาต เขายังแอบหนีไปจนได้ตามพวกคนใช้ในบ้านนั่นละไปเที่ยว คุณแม่รู้เข้าจึงต้องลงโทษครั้งแรก ใช้ไม้เรียวตีทีหนึ่ง เขาโกรธคุณแม่มาก ไม่ยอมพูดด้วยตั้งวัน แล้วยังบอกว่าจะต้องหาทางแก้เผ็ดคุณแม่ให้ได้ ดูเถอะ อายุแค่สิบเอ็ดขวบ คิดแก้เผ็ดคุณแม่... (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 117)

หลังจากนั้น ผู้อ่านจะสามารถนึกย้อนเห็นเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้หมดว่า คุณพาสน์นำสร้อยไปซ่อนไว้ใต้โต๊ะไม้โบราณ ซึ่งมีช่องลับที่คิดว่ามีเพียงตนเองกับพี่สาว (ย่าพวงร้อย) เท่านั้นที่รู้ แต่คุณพาสน์ซ่อนไว้ยังไม่ทันจะครบ 24 ชม. ก็มาล้มป่วยกะทันหันและเสียชีวิตไป ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครรู้ว่าสร้อยหายไปไหน ความโชคร้ายจึงตกอยู่ที่ย่าปิ่น เด็กหญิงเพียงคนเดียวที่สามารถเข้านอกออกในบ้านหลังใหญ่ได้ เพราะทุกคนในบ้านไว้วางใจมาก รวมทั้งย่าปิ่นเคยมีโอกาสได้เห็นย่าพวงร้อยใส่สร้อยเส้นนี้ให้ดูอย่างใกล้ชิด (แอบไปใส่เล่นในห้องคุณแม่ก่อนสร้อยจะหายไป) ซึ่งเมื่อผู้อ่านติดตามตั้งแต่ต้นจนจบปฏิบัติการค้นหาความจริง ผู้อ่านจะได้เห็นความเป็นนักวางแผน และช่างคิดของคุณพาสน์ ได้เห็นความสัมพันธ์ที่น่ารักระหว่างคุณพาสน์กับย่าพวงร้อยในวัยเด็ก ขณะเดียวกันก็ได้เห็นสองพี่น้อง คืออ้อกับอ๊อดประสานมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน หาทางเรียกร้องความยุติธรรมแก่ย่าปิ่นของตนตลอดเรื่อง

หรือ ในตอนที่ชื่อว่า บันทึกของย่าปิ่น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ก่อนจะจบเรื่อง ผู้เขียนสร้างสิ่งท้าทายให้อ้อและอ๊อดต้องใช้เชาวน์ปัญญาในการคิดแก้ปริศนาการหายไปของสร้อยไข่มุก เริ่มจากการเชื่อมโยงคำบอกเล่าของย่าพวงร้อยตั้งแต่วันที่รู้ตัวว่าสร้อยเส้นนั้นหายไปกับข้อความในสมุดบันทึกที่ย่าปิ่นเขียนเกี่ยวกับสาเหตุที่ตนกับแม่ต้องย้ายออกมาจากบ้านของย่าพวงร้อยเมื่อ 60 ปี ก่อน เพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นคนขโมยสร้อยไข่มุกของคุณท่าน (แม่ของคุณย่าพวงร้อย) เมื่ออานา อาบี พี่ ๆ ที่เป็นหลาน ๆ ของย่าพวงร้อยได้อ่านข้อความในบันทึกแล้ว ก็ค่อนข้างมั่นใจว่าย่าปิ่นเป็นผู้บริสุทธิ์ และไม่อยากให้ย่าพวงร้อยยังรู้สึกคลางแคลงใจ จึงขอให้อ้อกับอ๊อดนำบันทึกนี้ไปให้ย่าพวงร้อยได้อ่านเผื่อจะคิดอะไรออกบ้างเกี่ยวกับปริศนาสร้อยไข่มุกที่หายไป ดังความว่า

“ให้อ้อกับอ๊อดเอาไปให้อาจารย์เองเถอะค่ะ” ฉันบอก เสียงอดตื่นเต้นไม่ได้

“อ้อขออ่านบันทึกนี้ทวนอีกหน แล้วจะเอาไปให้อาจารย์อ่านพรุ่งนี้ อ้อกับอ๊อดเขาพูดถูกละ อ้อมีเรื่องต้องถามอาจารย์ด้วย อ้อคิดว่าพอจะเดาได้แล้วว่าใครเอาสร้อยไป (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 157)

หลังจากนั้นอ้อและอ๊อดก็จึงเริ่มช่วยกันหาหลักฐานโดยไปสอบถามเรื่องราวในอดีตจากย่าพวงร้อยเพิ่มเติม ซึ่งย่าพวงร้อยก็ยินดีเล่าอย่างไม่ปิดบัง อ้อค่อย ๆ นำสิ่งที่ย่าพวงร้อยเล่ามาเชื่อมต่อกับเหตุการณ์ในบันทึก รวมทั้งวิเคราะห์ความเป็นไปได้จากอุปนิสัยของปู่พาสน์ (เพื่อนเล่นของย่าปิ่นตอนเด็ก ๆ) ที่เสียชีวิตด้วยโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบหลังจากที่สร้อยหายไปเพียงวันเดียว แล้วอ้อกับอ๊อดก็เชื่อมโยงทุกอย่างมาที่โต๊ะไม้โบราณสมบัติชิ้นเดียวที่ย่าพวงร้อยยังคงเก็บรักษามาจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่สุดท้ายที่ย่าพวงร้อยเห็นคุณปู่พาสน์

ในเรื่อง ผู้อ่านจะทราบว่าโต๊ะไม้ตัวนี้เป็นโต๊ะที่ย่าพวงร้อยและปู่พาสน์รักมาก ทั้งคู่ชอบไปนอนข้างใต้อยู่บ่อย ๆ และการที่อ้อรู้ว่าอ๊อดเป็นเด็กฉลาดและชอบกิจกรรมที่มีลักษณะการต่อ-การแยก ชิ้นส่วนเครื่องกลต่าง ๆ จึงให้อ๊อดมุดไปใต้โต๊ะเพื่อสำรวจบางอย่าง จนได้พบกระบะไม้ที่บรรจุห่อบางอย่างไว้ ดังความว่า

“อาจารย์คะ ตอนนี้หนูขอทดสอบอีกเรื่องนะคะ” ฉันตัดสินใจพูดเรื่องสำคัญ “หนูยังไม่อธิบาย แต่ขอหนูกับอ๊อดสำรวจโต๊ะโบราณของอาจารย์ หน่อยนะคะ” นักสืบของฉันแล้วเธอจึงพยักหน้า แล้วเดินนำเข้าไปในห้องหนังสือ

ฉันมองสบตาอ๊อด พยักหน้าให้สัญญาณเขา

“ทำตามที่พี่บอกเลย” ฉันกระซิบกับเขา ที่จริงพูดดัง ๆ ก็ได้แต่อยากทำให้ดูตื่นเต้นด้วย อ๊อดกับฉันมุดเข้าไปนั่งใต้โต๊ะโบราณ อาจารย์พวงร้อย ยืนมองอย่างฉงน เราสองคนเงยหน้ามองดูพื้นด้านล่างของโต๊ะ อย่างที่ย่าปิ่นเขียนเล่าไว้ ไม่ใช่เป็นไม้เกลี้ยง ๆ แต่พื้นโต๊ะนั้นสลักเป็นลวดลายด้วย คุณพาสน์ถึงได้ชอบมานั่งเล่นนอนเล่นใต้โต๊ะตัวนี้ คงนั่ง ๆ นอน ๆ พิจารณาลวดลายต่าง ๆ ข้างใต้นี้

ลวดลายใต้โต๊ะสลักเป็นลายสี่เหลี่ยมผืนผ้าใหญ่เล็กสลับกันไปใน สี่เหลี่ยมบางอันมีลายสลักรูปดอกไม้ประดับไว้ห่าง ๆ กัน ฉันลูบ ๆ คลำ ๆ เกสรดอกไม้บางดอก พยายามกดลงไปหรือแกะหารอยแยกรอยต่อบนพื้นไม้ แต่ไม่เจออะไร ฉันไม่เก่งเรื่องเครื่องต่อเครื่องกลเหล่านี้ ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของอ๊อดดีกว่า เขาถนัดเรื่องต่อของต่าง ๆ ต่อตุ๊กตามนุษย์หุ่นยนต์แปลงร่าง และเครื่องเล่นแบบเลโก้มามากแล้ว

ฉันคลานออกมาจากใต้โต๊ะ มายืนข้างอาจารย์พวงร้อย “อาจารย์รู้ใช่ไหมคะว่าใต้โต๊ะมีลายสลักด้วย” ฉันถาม

“ใช่สิ ฉันเคยนอนเล่นใต้โต๊ะเหมือนกันนี่ นอนดูลายเพลิน ๆ ชอบลายดอกไม้ที่เขาสลักไว้ด้วย รู้ไหม เขาเรียกว่าดอกโคลเวอร์ ปกติดอกโคลเวอร์นี้จะมีสามกลีบ แต่นี่เขาทำเป็นสี่กลีบก็มี เพราะว่าดอกโคลเวอร์สี่กลีบหายาก ใครเจอแสดงว่าจะโชคดี” อาจารย์อธิบายยืดยาว “แต่ว่าทำไมเธอถึงสนใจโต๊ะตัวนี้ขึ้นมาล่ะ”

“หนูยังไม่ตอบได้ไหมคะ” ฉันย้อนถามกลับไป อาจารย์ขมวดคิ้ว พึมพำว่า “เธอเล่นอะไรของเธอนะ แม่แนนซีดรูว์”

ฉันนั่งยอง ๆ มองดูอ๊อดทำงาน เขาเริ่มต้นจากหัวโต๊ะ มองลวดลายสลักต่าง ๆ แล้วเลื่อนตัวลงไปจนสุดปลายโต๊ะ จากนั้นเลื่อนตัวกลับมาที่หัวโต๊ะใหม่ ใช้มือลูบคลำไปตามลายสลัก โดยเฉพาะลายดอกไม้ เมื่อลูบคลำลายสลักตอนหัวโต๊ะจนพอใจแล้วเขาก็เลื่อนตัวถัดลงไป คลำสำรวจพื้นโต๊ะทางด้านล่างต่อไปอีก

“นี่อ๊อดเขาทำอะไรน่ะ” อาจารย์พวงร้อยถามดัง ๆ แล้วอาจารย์ก็คิดออก “เธอจะหาช่องลับข้างใต้โต๊ะนี่นะหรือ” ฉันจำเป็นต้องพยักหน้ารับ อาจารย์พวงร้อยสั่นศีรษะ หัวเราะออกมาเบา ๆ

“โธ่เอ๋ย ช่างคิดกันเหลือเกินนะ” เธอว่า “อ่านหนังสือนักสืบมากไปหน่อยแล้วจ้ะ” “แต่อาจารย์คะ นี่เป็นโต๊ะเก่าแก่ บางทีช่างไม้เขาอาจทำช่องลับไว้ก็ได้นะคะ” ฉันเถียงแล้วอ๊อดไม่เคยทำอะไรได้จังหวะพอเหมาะแบบนี้เลย เขาตะโกนเสียงดังว่า

“เจอแล้ว”

ฉันรีบถลันมุดเข้าไปใต้โต๊ะด้วย ขยับไปนั่งข้าง ๆ อ๊อด แต่น้องชายของฉันใช้ศอกกันไว้ เขาบอกว่า “อย่ามาใกล้ๆ อ๊อดทำงานไม่สะดวก ต้องขยับสลักนี่ก่อน” อาจารย์พวงร้อยเองนั่งยอง ๆ ก้มลงมองดูด้วยความตื่นเต้นเช่นกัน

ฉันดูไม่ถนัดว่าอ๊อดเขาทำอย่างไร แต่ฉันเห็นเขาใช้มือจับ ๆ คลำ ๆ ที่ดอกไม้ดอกหนึ่ง แล้วทำอย่างไรไม่รู้ เขาดึงดอกไม้ทั้งดอกออกมา ไม่ใช่แต่ดอกไม้ แต่ที่ติดตามดอกไม้มาคือไม้ท่อนกลม ๆ เส้นผ่าศูนย์กลางราวหนึ่งนิ้ว และยาวสองนิ้วได้ ท่อนไม้มีลักษณะคล้ายหมุดหรือสลักที่มี

หัวเป็นดอกไม้สี่กลีบนั่นเอง เขาทำเช่นนี้กับดอกไม้อีกสามดอกที่ประดับอยู่เป็นมุมรอบ ๆ รูปสลักสี่เหลี่ยมผืนผ้าอันใหญ่ แล้วดึงท่อนไม้แบน ๆ อีกหลายท่อนออกมาวางกับพื้น ใช้มือดันขึ้นลงอย่างไรบอกไม่ถูก แต่อึดใจเดียว เขาดึงกระบะไม้ สี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ขนาดหกนิ้วคูณแปดนิ้วออกมาจากพื้นด้านล่างของโต๊ะ

ฉันกับอาจารย์พวงร้อยร้องลั่น ฉันร้องว่า “ไชโย” ขณะที่อาจารย์ร้อง ว่า “คุณพระช่วย”

อ๊อดโผล่ออกมาจากใต้โต๊ะ หน้ายิ้มแป้น ถือกระบะไม้ออกมาส่งให้อาจารย์พวงร้อย ฉันลุกวิ่งถลาเข้าไปดูใกล้ ๆ ในกระบะไม้ตื้น ๆ นั้นมีห่อผ้าสีตุ่น ๆ กองอยู่

อาจารย์พวงร้อยยกมือขึ้นปิดปาก ร้องอุทานเบาๆ แล้วตัวโอนเอนเหมือนจะล้ม ฉันกับอ๊อดรีบเข้าไปประคอง พาอาจารย์ไปนั่งที่เก้าอี้ กระบะไม้วางไว้บนตัก

อาจารย์มือไม้สั่น คลี่ห่อผ้าเก่า ๆ ออกมา สร้อยไข่มุกสี่สายเรียงกันเป็นแถววางนอนอยู่ ไข่มุกสีขาวอมชมพูเป็นมันแวววาวสวยที่สุดที่ฉันเคยเห็น ตรงกลางสร้อยมุกมีไพลินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงตั้งล้อมทองอยู่ ไพลินสีน้ำเงินเข้มมีประกายวาววับ

อาจารย์ก้มหน้าตะลึงมองดูสร้อยไข่มุก ใบหน้าซีดขาวเหมือนกระดาษ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 165-168)

ในที่สุดปริศนาที่หลายคนตามหาคำตอบมาตลอด 60 ปี ก็ถูกไขให้กระจ่างด้วยฝีมือนักสืบแสนฉลาดอย่างอ้อและอ๊อด

หรืออีกตอนหนึ่งที่ช่วยย้ำว่าพี่น้อง มีอิทธิพลต่อเด็กวัยแรกรุ่นอย่างมาก โดยเฉพาะช่วยเป็นที่ปรึกษา และช่วยแก้ปัญหาให้แก่กัน หรือแก้ปัญหาบางปัญหาร่วมกัน เช่น ในตอนที่ชื่อว่า บันทึกของย่าปิ่น หลังจากที่อ้อและอ๊อดสงสัยเกี่ยวกับสร้อยไข่มุกที่หายไปนานมาก และอยากตามกลับมาคืนให้ย่าพวงร้อย เมื่ออ้อเหลือบไปเห็นภาพผู้ชายที่แขวนอยู่บนผนัง และย่าพวงร้อยบอกว่าเป็นภาพน้องชายคนสุดท้อง พร้อมทั้งเล่าเรื่องน้องชายคนนี้ให้ฟัง รวมถึงเหตุการณ์วันที่สร้อยไข่มุกหายไป เหตุการณ์นับจากนี้จนถึงใกล้ปิดเรื่องเป็นการออกตามหาความลับเกี่ยวกับสร้อยไข่มุกของสองพี่น้อง จนกระทั่งมาถึงตอน ความสำเร็จ อ้อและอ๊อดก็สามารถไขปริศนาไข่มุกที่หายไปนานได้ ผู้เขียนได้บรรยายตอนจบของเรื่องให้เห็นว่าอ้อมีความสุขกับภารกิจในครั้งนี้ที่นับว่าเป็นอีกเรื่องดี ๆ อีกเรื่องในระหว่างช่วงปิดเทอมที่ได้มาอยู่หาดสะกอม ดังความว่า

ฉันกวาดสายตามองทุกคนในห้องที่นั่งยิ้ม สีหน้าเบิกบาน แล้วฉันก็นั่งอมยิ้มบ้างใจลอยไปไกลจากหาดสะกอม คิดถึงพ่อแม่พวกญาติ ๆ โดยเฉพาะกงหรือตาของฉันที่คิดว่าเด็กผู้ชายเท่านั้นที่ฉลาดที่สุด และคิดไกลไปถึงเพื่อน ๆ ด้วย นึกถึงแป้นกับพลอยเพื่อนรักที่ไปเที่ยวสนุกสนานที่สิงคโปร์ พวกเขาทั้งหลายจะรู้สึกอย่างไรหนอ เมื่อได้ยินเรื่องปริศนาหน้าร้อนของฉันนี้ ในที่สุดเลขสิบสามนี่ก็ไม่ให้โชคร้ายได้ตลอดเวลาหรอกนะ อายุสิบสามปีไม่เลวทีเดียว ได้เที่ยวสนุก ๆ เจอกลุ่มพี่ ๆ ที่น่าสนใจแล้วยังได้สร้างชื่อเสียงนักสืบเอกด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 176)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า อ้อมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นคนทำให้ย่าพวงร้อยและย่าปิ่นกลับมาเข้าใจกันอีกครั้ง ด้วยการไขปริศนาสร้อยไข่มุกที่หายไปจนพบ ซึ่งทำให้เห็นว่าตัวอ้อเองเริ่มรู้จักใช้ความคิดและให้ความสนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นรอบตัวมากขึ้น และอ้อเองก็คิดอยู่เสมอ

ว่าถ้าหากไม่ได้อ๊อดน้องชายตัวแสบมาช่วยเหลือ และเป็นคู่คิดปริศนาเรื่องสร้อยไข่มุกหายก็ไม่มีทางสำเร็จ

นอกจากนี้ผู้เขียนยังสร้างให้ตัวละครพี่น้อง ให้มาเป็นเพื่อนเล่นให้คลายเหงาอีกด้วย เช่นตอน ฤทธิ์คุณย่า เป็นเหตุการณ์หลังจากที่อ๊อดทำผิดเพราะขว้างไม้ถูกแขนย่าพวงร้อยแล้ววิ่งหนีมาที่บ้าน แต่สุดท้ายย่าพวงร้อยก็ตามอ้อและอ๊อดมาจนถึงบ้าน และเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้อานาฟัง จนทำให้อ๊อดถูกย่าพวงร้อยลงโทษด้วยการไปอ่านหนังสือและพาสุนัขที่ชื่อซิริอัสไปเดินเล่นที่ชายหาด ในวันแรกที่อ้อและอ๊อดต้องไปที่บ้านย่าพวงร้อย อ้อสังเกตว่าอ๊อดรู้สึกกลัวย่าพวงร้อยมาก จึงพยายามหาวิธีช่วยน้องด้วยการเล่นแสดงบทบาทสมมติให้อ๊อดคิดว่าอ้อคือย่าพวงร้อย เพื่อฝึกซ้อมพูดก่อนเจอหน้าย่าพวงร้อยจริง ๆ เพื่อลดความกังวลให้แก่น้องชาย ดังความว่า

วันนั้นเกือบตลอดทั้งวันอ๊อดตื่นเต้นมาก กังวลว่าจะพูดกับอาจารย์พวงร้อยอย่างไร ฉันเลยแนะนำให้เขาซ้อมพูดกับฉัน ฉันแกล้งเป็นอาจารย์พวงร้อยนั่งอ่านหนังสือที่หลังบ้านของเรา แต่สมมติว่าเป็นหน้าบ้านของอาจารย์ ขอยืมตุ๊กตาสิงโตตัวเบ้อเริ่มของอาดาวมาวางไว้ข้าง ๆ เก้าอี้แทนเจ้าซิริอัส และให้อ๊อดยืนยืดตัวตรง พูดตามบทที่ฉันช่วยบอกให้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 105)

จากตัวอย่างข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่า นอกจากเพื่อนที่โรงเรียน หรือเพื่อนสนิทแล้ว พี่น้องนับว่ามีอิทธิพลต่อความคิด และการแสดงออกของเด็กวัยแรกรุ่นค่อนข้างมาก เพราะเมื่ออีกฝ่ายต้องจับเจ่าอยู่คนเดียวในบ้านช่วงวันหยุด หรือยามประสบปัญหาใด ๆ ที่ไม่ได้ต้องการคำแนะนำจากพ่อแม่ หรือพ่อแม่ไม่ได้อยู่ใกล้ ๆ ให้ปรึกษา พี่น้องจะเป็นบุคคลแรกที่เด็กนึกถึง อาจด้วยวัยที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นบทบาทของพี่น้องจึงไม่ได้ต่างจากเพื่อน ๆ คือ ช่วยให้คำปรึกษา ช่วยคิดแก้ไขปัญหา รวมทั้งเป็นเพื่อนเล่นที่ดีอีกด้วย ดังที่อ้อกับอ๊อดปฏิบัติต่อกันในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ปริศนาหน้าร้อน”

กล่าวโดยสรุป แนวคิดที่ว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” ผู้เขียนนำเสนอไว้ค่อนข้างชัดเจนผ่านทั้ง 5 เรื่อง และน่าสังเกตว่าตัวละครเอกที่เป็นลูกคนเดียว อย่างม่าเหมี่ยว ส้มจุก และนิกนั้น “เพื่อนสนิท” ค่อนข้างมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำ ทั้งคอยเป็นเพื่อนคู่คิด ให้คำปรึกษา และเป็นเพื่อนเล่น นอกจากนี้ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการช่วยกันปรับพฤติกรรมของกันและกันให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ส่วนตัวละครเอกที่มีพี่น้องก็เช่นเดียวกัน ดังอ้อกับอ๊อดที่เป็นทั้งเพื่อนเล่น เป็นที่ปรึกษา และคอยช่วยกันแก้ปัญหาเช่นเพื่อนสนิทคนหนึ่ง นั่นแสดงให้เห็นว่า ตัวละครเด็กที่เป็นภาพแทนของเด็กวัยแรกรุ่น วัย 10-13 ปี เหล่านี้กำลังบอกเราซึ่งเป็นผู้อ่านว่า พวกเขาต้องการอยู่กับเพื่อนมากกว่าจะใช้ชีวิตเพียงลำพัง ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือครู ถ้าเข้าใจความจริงข้อนี้ก็น่าจะช่วยส่งเสริมพวกเขาในทางที่ถูกต้องได้ เช่น ให้ข้อแนะนำหรือข้อเตือนใจในการคบเพื่อน คอยหากิจกรรมดี ๆ ที่ลูกชอบให้ได้ทำร่วมกับเพื่อน ๆ รวมทั้งเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ทำในสิ่งท้าทายตามวัย โดยมีผู้ใหญ่คอยเฝ้าดูและส่งเสริมสนับสนุนอยู่ข้างหลัง

2.1.3 แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย”

วัยเด็กเป็นวัยที่กำลังเติบโตและมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกายและนิสัยใจคอ โดยพื้นฐานจิตใจเด็กเป็นเรื่องที่สำคัญ ส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกและการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน ดังที่ สุชา จันทน์เอม (2536: 167) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของมนุษย์นั้น เริ่มมาจากครอบครัวเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นเมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะเข้าโรงเรียน และเข้าไปอยู่ในสังคมที่กว้างขึ้นเรื่อย ๆ อันมีผลให้ค่านิยมของเด็กมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเด็กจะเรียนรู้จากผู้ใหญ่ที่เด็กพบเจอเพื่อให้เขาได้เรียนรู้และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง พบว่าทุกเรื่องมีจุดร่วมกัน คือ ตัวละครเอกทุกตัวละครเกิดและเติบโตในครอบครัวที่สมบูรณ์ สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียวกันในสังคมโรงเรียนเด็ก ๆ เหล่านั้นก็อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีผู้บริหารและคณะครูคอยเอาใจใส่ดูแลอย่างดี ส่วนสังคมภายนอกอื่น ๆ พบว่าญาติผู้ใหญ่ที่รายรอบตัวเด็กล้วนมีบทบาทสำคัญในการช่วยกันปลูกฝังคุณธรรม เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ทำให้มองเห็นแนวคิดเกี่ยวกับเด็กอีกประการหนึ่งว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ซึ่งต้นแบบที่สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอไว้ในวรรณกรรม แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) เรียนรู้จากผู้ใหญ่ในครอบครัว (2) เรียนรู้จากผู้ใหญ่ในโรงเรียน และ (3) เรียนรู้จากผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก อธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.1.3.1 เรียนรู้จากผู้ใหญ่ในครอบครัว

ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของมนุษย์ นับตั้งแต่เป็นวัยทารกจนเติบโต พ่อแม่คือผู้ริเริ่มปลูกฝังของเจตคติ แนวทางการประพฤติ ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพของพวกเขาในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า สถาบันครอบครัวถือเป็นตัวแทนที่สำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

จากการวิเคราะห์พบว่า ตัวละครพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยรุ่น โดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ลูกเกิดการสังเกต เรียนรู้ หรือเลียนแบบ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งด้านการคิด คำพูด และการกระทำ เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน ช่างติดกระดุม เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวอยากช่วยเหลือเพื่อนที่ชื่อกระดุม หาเงินเพื่อนำเงินไปซื้อของขวัญให้แม่ของเขาในวันเกิดที่จะมาถึง วิธีการช่วยหาเงินของม่าเหมี่ยว คือให้กระดุมรับจ้างติดกระดุมเสื้อเพื่อน ๆ โดยมีม่าเหมี่ยวช่วยอีกแรง แต่ทว่าม่าเหมี่ยวเย็บกระดุมไม่เป็น แต่ด้วยความอยากจะช่วยเหลือเพื่อน ม่าเหมี่ยวจึงเอาเสื้อกลับบ้านไปให้แม่ช่วยเย็บ ดังความว่า

> คุณแม่ประหลาดใจมากที่ม่าเหมี่ยวหอบเสื้อนอนตัวสวยมาให้คุณแม่ติดกระดุมที่หลุด “แม่นึกว่าหนูจะติดเองได้” คุณแม่บอก “หนูคงติดกระดุมชำนาญแล้ว”
>
> “แต่หนูอยากให้คุณแม่ติดให้นี่คะ” ม่าเหมี่ยวออด หน้าเสีย
>
> “ไม่เอาน่า แม่เขาเหนื่อยแล้ว ให้แม่พักผ่อนบ้าง”
>
> คุณพ่อดุมาจากโต๊ะทำงาน
>
> “หนูไปเอาเข็มกับด้ายมาเย็บข้าง ๆ แม่ซีจ๊ะ” คุณแม่พยายามชักจูงลูกสาว ม่าเหมี่ยวจึงต้องไปหยิบเข็มกับด้ายมานั่งติดกระดุมข้าง ๆ คุณแม่ตามคำสั่ง

คุณแม่ต้องประหลาดใจอีกหนที่ลูกสาวเย็บกระดุมด้วยท่าทางที่เก้งก้างมาก เหมือนเดิมไม่มีผิด “แม่คิดว่าหนูน่าจะเย็บดีกว่านี้นี่นา หนูติดกระดุมอย่างน้อยวันละเม็ดเชียวนะจ๊ะ”

ม่าเหมี่ยวนั่งก้มหน้า ไม่ตอบ คุณแม่ชักเอะใจ

“ม่าเหมี่ยว ที่หนูอยู่เย็น ๆ นี่ หนูอยู่เย็บผ้าใช่ไหมจ๊ะ”

“ค่ะ” ม่าเหมี่ยวตอบอึกอัก

“หนูมีอะไรจะเล่าให้แม่ฟังบ้างไหมจ๊ะ” คุณแม่ถาม

“ไม่มีค่ะ” ม่าเหมี่ยวตอบ รีบเย็บกระดุมให้เสร็จไว ๆ “อุ้ย” เข็มแทงนิ้วอีกแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 122-123)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อแม่เห็นม่าเหมี่ยวเปลี่ยนไปจึงหาวิธีการสอบถามเพื่อให้ลูกสาวบอกเล่าปัญหาให้ฟัง แต่ในที่สุดม่าเหมี่ยวจึงยอมบอกว่า เพื่อนที่ชื่อกระดุมขอให้ม่าเหมี่ยวช่วยหาลูกค้าที่ทำกระดุมเสื้อหลุดเพื่อที่เขาจะได้รับจ้างเย็บ เพราะอยากได้เงินซื้อของขวัญให้แม่ในวันเกิด การพูดคุยถามไถ่ลูกด้วยความเป็นห่วงเป็นใย แสดงให้เห็นว่าแม่มีความเข้าใจและใช้วิธีการรับฟังปัญหาและพูดคุยกับลูก จากเหตุการณ์นี้ทำให้เห็นความคิดของผู้เขียนว่าอาจต้องการสื่อว่า ถ้าพ่อแม่อยากให้ลูกเป็นอย่างไร ก็ต้องทำตนเป็นแบบอย่างให้ลูกดูก่อน เพราะโดยปกติพ่อแม่คือคนสำคัญของเด็กเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การที่ม่าเหมี่ยวมีพ่อแม่ที่มีจิตใจอ่อนโยน มักเห็นอกเห็นใจ และชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ม่าเหมี่ยวจึงซึมซับนิสัย และทำตามอย่างที่แม่เคยทำด้วยการแสดงน้ำใจต่อกระดุม

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าพ่อของนิกได้แสดงคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ให้ลูกชายได้ดูเป็นแบบอย่าง ในตอนที่ชื่อว่า ของขวัญวันเกิด เป็นเหตุการณ์ที่ม็อกซ์ได้เข้ามาอยู่ในบ้านของนิก โดยที่ไม่มีใครรู้ว่าเป็นแมวของใคร พ่อจึงให้นิกนำกล้องถ่ายรูปมาถ่ายเจ้าม็อกซ์ไว้ เพื่อนำรูปไปปิดประกาศหาเจ้าของก่อน โดยนิกไม่มีสิทธิ์จะยึดเอามาเลี้ยงเป็นของตัวเอง ความว่า

วันเกิด ต้องให้ผมเลี้ยงแมวตัวนี้ พ่อกับแม่ตื่นเต้นลูบคลำเจ้าเทาสักครู่หนึ่ง แล้วพ่อบอกว่า แมวสะอาดรูปร่างดีแบบนี้ คงเป็นแมวมีเจ้าของดูแล ดังนั้นผมจะยึดมาเลี้ยงเฉย ๆ ไม่ได้ ต้องประกาศหาเจ้าของก่อน ถ้าไม่มีเจ้าของค่อยรับคืน ผมถึงจะเลี้ยงมันได้

“ไปเอากล้องมาถ่ายรูปมันหน่อย แล้วพ่อจะทำประกาศเอาไปติดที่ร้านในหมู่บ้าน” ผมจำยอม วิ่งขึ้นบ้านไปหยิบกล้องถ่ายรูปของพ่อลงมาให้พ่อเป็นช่างกล้อง ถ่ายรูปเจ้าเหมียวแมวเทา มันแสนน่ารักกระโดดขึ้นไปยืนบนหลังตู้เคียงคู่รูปปั้นแมวทองเหลืองทันที เมื่อเห็นพ่อหยิบกล้องขึ้นมา

พ่อทำป้ายประกาศแมวใครหายไปติดที่ร้านขายของ ร้านซักรีด สโมสรกีฬา และร้านคุณหมอเด่นดวงที่หน้าหมู่บ้าน วันแรกผมใจหายใจคว่ำ กลัวจะมีคนมาขอรับเจ้าเทากลับไป แต่เวลาผ่านไปหลายวัน ไม่มีใครติดต่อเลย เจ้าเทากลายเป็นสมาชิกประจำบ้านของเราไปแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 11)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า พ่อปลูกฝังเรื่องความซื่อสัตย์ผ่านทั้งคำพูดและการกระทำแก่นิก โดยย้ำว่านิกจะครอบครองสัตว์เลี้ยงที่ไม่ใช่ของตนเองไม่ได้ ซึ่งตอนแรกนิกเอง

อาจจะมองเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่สำหรับพ่อแล้วคุณธรรมเรื่องความซื่อสัตย์เป็นเรื่องสำคัญ และพ่อก็ต้องการให้ลูกชายคนเดียวมีคุณธรรมข้อนี้อย่างเต็มเปี่ยมจึงให้นิกถ่ายรูปติดประกาศ เมื่อมั่นใจว่าไม่มีใครรับเป็นเจ้าของจึงยอมให้นำเจ้าแมวเทามาเลี้ยงได้

ในเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน ชุมชุมที่หนองน้ำ ผู้เขียนสร้างตัวละครแม่แรดมาสอนให้ลูกแรดได้เรียนรู้เรื่องการยอมรับฟังเสียงข้างมาก ในตอนแรกแม่แรดรู้สึกไม่พอใจที่มีการหาเสียง เนื่องจากเห็นว่าสัตว์แต่ละตัวที่ออกมาปราศรัยล้วนเอาแต่ข้อดีของตนมาพูด ทำให้แม่แรดกลุ้มใจจนไม่อยากให้ลูกของตนมาโรงเรียน แต่เมื่อได้ฟังสิ่งที่ครูช้างอธิบายถึงสาเหตุที่ต้องจัดให้มีการปราศรัยก็ทำให้แม่แรดเปลี่ยนความคิด และอนุญาตให้ลูกมาโรงเรียน และร่วมทำกิจกรรมปราศรัยต่อ ดังคำพูดของแม่แรดต่อไปนี้

“ถึงฝ่ายฉันจะแพ้ แต่ฉันก็ยอมรับนะว่าการออกเสียงนี่เป็นวิธีที่ดี พวกเราไม่ต้องเถียง ไม่ต้องทะเลาะกัน เอาละ ฉันยอมตามเสียงส่วนใหญ่ แม้ผลลัพธ์จะไม่เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 108)

หลังจากแม่แรดพบครูใหญ่ วันต่อมาลูกสัตว์ในสวนสัตว์ต่างออกมาทำกิจกรรมปราศรัยที่โรงเรียนเช่นเดิม จากเหตุการณ์จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ทำให้ลูกสัตว์เปลี่ยนความคิดนั้นสามารถคิดเชื่อมโยงได้ว่ามาจากครอบครัว เพราะหากแม่แรดรวมทั้งผู้ปกครองของนักเรียนลูกสัตว์ไม่เห็นด้วย ลูกสัตว์ก็จะมองว่ากิจกรรมนี้เป็นปัญหา แต่เมื่อลูกสัตว์ยอมรับเพราะผู้ปกครองเห็นด้วย และพยายามช่วยกันอธิบายให้ลูกเข้าใจ การกระทำของแม่แรด รวมถึงผู้ปกครองอื่น ๆ จึงถือเป็นการปลูกฝังให้ลูกได้เรียนรู้ที่ยอมรับฟังเสียงข้างมากเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา รวมทั้งลดการขัดแย้งไปด้วย

นอกจากผู้เขียนจะสร้างตัวละครผู้ใหญ่ในครอบครัว คือพ่อแม่ มาทำหน้าที่ขัดเกลา และคอยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ลูก ๆ ดังได้กล่าวไปแล้ว พบว่าผู้เขียนได้สร้างตัวละครปู่ย่า มามีส่วนสำคัญมาส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านด้วย เช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ประโยชน์ของพจนานุกรม ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าปู่ย่าของนิกเองก็มีนิสัยรักการอ่าน และเห็นความสำคัญของการอ่าน จึงส่งเสริมให้นิกอ่านตาม ด้วยการซื้อหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นของขวัญวันเกิดให้ ดังคำบรรยายว่า

ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผม ชอบอ่านหนังสือ ผมใช้เวลาสอนแค่สองสัปดาห์ มันก็อ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว ม็อกซ์เริ่มต้นอ่านนิทานต่าง ๆ ในห้องของผมก่อน เมื่ออ่านนิทานจนหมดมันก็อ่านหนังสือเรียนของผม และในที่สุด หลังจากอ่านหนังสือทุกเล่มในห้อง มันก็อ่านพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่คุณปู่คุณย่าให้เป็นของขวัญวันเกิดผม มันตั้งหน้าตั้งตาอ่าน ตั้งแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้าย ใช้เวลาหลายวันทีเดียว (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 26)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ชัดเจนว่า ครอบครัวของนิกเป็นครอบครัวนักอ่านนับตั้งแต่รุ่นปู่ย่า จึงพยายามหาหนังสือดี ๆ มีคุณค่ามอบให้เป็นของขวัญวันเกิดแก่หลาน และหนึ่งในนั้นก็คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่เป็นขุมคลังทางภาษาไทย และความรักการอ่านนี้ก็ได้รับการสืบทอดมาจนถึงนิก และส่งต่อไปถึงเจ้าม็อกซ์ได้อ่านด้วย

หรือ ตอน โดเรมอนประชันม็อกซ์ ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่า นอกจากพ่อแม่ของนิกมีนิสัยรักการอ่านแล้ว ยังคอยหาหนังสือดี ๆ ไว้ให้นิกอ่าน รวมทั้งได้จัดตู้หนังสือไว้ภายในบ้านอีกด้วย ดังความว่า

พ่อก้ม ๆ เงย ๆ อยู่ที่หน้าตู้หนังสือ ค้นหาหนังสือเล่มหนึ่ง หาไม่เจอสักที แต่กลับเจอหนังสือการ์ตูนเล่มเล็ก ๆ ซุกอยู่ด้านหลังหนังสือเล่มโต

“อ้าว นี่การ์ตูนโดเรมอนนี่ หลงมาอยู่ที่นี่ได้ยังไง”

โดเรมอนเป็นหนังสือการ์ตูนทีวีเรื่องแมวโดเรมอนต่างหาก แต่ตอนนี้ผมโตเกินกว่าจะสนใจเจ้าแมวอ้วนท้องป่องแล้วละ “ให้ผมดูหน่อยสิฮะ”

ผมวางเกมบอยลงบนโต๊ะ แล้วก้าวยาว ๆ ไปหาพ่อทันที เจ้าม็อกซ์ซึ่งนอนอยู่ในตะกร้าเกิดสนใจขึ้นมาด้วย เดินเหยาะ ๆ เข้ามาร่วมวงพ่อส่งหนังสือให้ผม หนังสือเล่มนั้นเก่าแล้ว หน้าปกเป็นรูปแมวสีฟ้า หัวโต ตัวอ้วนกลมป่อง (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 41- 42)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า วิธีการจัดบรรยากาศการอ่านหนังสือภายในบ้านของพ่อ ถือเป็นแนวทางสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ลูก ๆ ทางอ้อมได้ เป็นการกระตุ้นความรู้สึกให้อยากหยิบหนังสือมาอ่าน

หรือตอน เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ เป็นเหตุการณ์ที่พ่อพานิกและม็อกซ์ไปงานลูกเสือแห่งชาติ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมทางอ้อมที่ช่วยส่งเสริมให้นิกได้เรียนรู้ที่จะค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ดังความว่า

วันนี้พ่อพาผมกับม็อกซ์ไปงานลูกเสือแห่งชาติ... ผมเองอยากตรงไปเต็นท์ที่มีสอนเรื่องการผูกเชือกแบบต่าง ๆ และอยากเข้าแข่งยิงธนูด้วย แต่เจ้าแมวมหัศจรรย์ของผมชอบอ่านหนังสือทุกชนิด จึงส่งกระแสจิตให้พาไปเต็นท์นิทรรศการก่อน มันสนใจอ่านพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสถาปนาลูกเสือไทย แล้วขออ่านผลงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของลูกเสือในอดีตด้วย ผมทนเสียงเมี้ยว ๆ ที่ตะเบ็งใส่สมองไม่ไหวก็ยอมตามใจ และไหน ๆ ต้องหิ้วเจ้าม็อกซ์อ่าน ผมก็พลอยอ่านป้ายต่าง ๆ ไปด้วย ก็ได้ความรู้ดี (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 68-69)

จากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่า พ่อส่งเสริมการอ่านแก่นิกด้วยวิธีง่าย ๆ เช่น พาออกไปชมนิทรรศการข้างนอก เพื่อให้ลูกได้รับความรู้ เป็นการกระตุ้นให้ลูกให้ความสำคัญ และตระหนักถึงโยชน์ของการอ่านว่าสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในที่สุดก็จะกลายเป็นเด็กรักการอ่าน และชอบแสวงหาความรู้อยู่เสมอเช่นที่นิกเป็น ซึ่งวิธีการที่พ่อของนิกทำอยู่ ทั้งการอธิบายข้อสงสัย การฝึกให้นิกหัดสังเกต เรียนรู้จากสิ่งที่พบเจอ รวมทั้งพาออกไปร่วมกิจกรรมนอกบ้าน แนะนำให้อ่านหนังสือ หรือชมนิทรรศการ วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้จะค่อย ๆ ซึมซับเข้าสู่ระดับจิตใต้สำนึกของนิกโดยไม่รู้ตัว ในที่สุดก็จะส่งผลต่อการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพของเขาให้เป็นไปในทางที่สังคมยอมรับ

นอกเหนือจากการสร้างตัวละครพ่อแม่ที่เป็นต้นแบบที่ดีที่คอยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูก ๆ ไว้ในวรรณกรรมเยาวชนทุกเรื่องแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ก็ได้สร้างตัวละครที่ไม่สมควรที่เด็ก ๆ จะนำมาเป็นแบบอย่างไว้ด้วย เช่น ตัวอย่างจากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน เสือสิงห์

ตะลุมบอน เป็นเหตุการณ์ที่ลูกเสือโคร่งกับลูกสิงโตทะเลาะกัน เพราะลูกเสือโคร่งไปกล่าวหาลูกสิงโตว่าเป็นสัตว์ต่างด้าวไม่สมควรเป็นเจ้าป่า ในระหว่างครูช้างเข้ามาห้ามให้ลูกสัตว์ทั้งสองเลิกทะเลาะกัน ลูกเสือโคร่งจึงให้เหตุผลว่า ตนว่าตามแม่เพราะแม่บอกมาแบบนั้น ดังความว่า

“เสือหาเรื่องผมก่อนนี่ครับ” สิงห์รีบบอก “เขาว่าผมเป็นสัตว์ต่างด้าว”

“ก็จริงนี่นา” ลูกเสือโคร่งตอบ “แม่ผมบอกว่าไม่มีสิงโตในเมืองไทยหรอก สิงโตน่ะเป็นสัตว์ต่างด้าวทั้งนั้น ไม่ใช่สัตว์ไทย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 9)

หากพิจารณาคำตอบของลูกเสือ จะเห็นได้ว่าการแสดงออกทางความคิด และคำพูด เรื่องที่ว่าลูกสิงโตเป็นสัตว์ต่างด้าวนั้น เพราะการปลูกฝังของแม่เสือเองที่พูดตอกย้ำบ่อย ๆ จนกระทั่งลูกเสือเชื่อ และมีอคติต่อลูกสิงโต การนำเสนอเหตุการณ์นี้ไว้ในวรรณกรรม อาจอนุมานได้ว่าผู้เขียนอาจต้องการสื่อให้เห็นว่าเด็กวัยแรกรุ่นจะซึมซับพฤติกรรมของคนใกล้ตัว คือพ่อแม่ก่อนเสมอ พ่อแม่คิด พูด ทำ อย่างไร เด็กก็จะเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ ตามมา

กล่าวสรุปได้ว่า การที่ผู้เขียนนำเสนอภาพพ่อแม่และผู้ใหญ่ที่ดีคอยอบรมปลูกฝังและเป็นต้นแบบที่ดีให้เด็กวัยแรกรุ่นเห็นอย่างซ้ำ ๆ ในเรื่อง ทำให้เด็กได้ซึมซับและนำมาเป็นแบบอย่างในชีวิตได้ เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งเด็กที่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่มีความรัก เอื้ออาทร และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มักจะไม่มีปัญหาข้อนี้ ทั้งนี้จากการสังเกตพบว่า อาจเป็นเพราะผู้เขียนชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่เด็ก และเคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “แรงบันดาลใจที่ทำให้เริ่มงานเขียนหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นเพราะรักการอ่านมาตั้งแต่เด็ก และต้องการให้เด็กมีหนังสือสนุก ๆ อ่านอย่างที่ตนเคยต้องการอ่าน” (วรรณี ศิริสุนทร, 2534: 252) สุมาลี บำรุงสุข จึงพยายามเน้นให้เห็นโดยตลอดว่า ครอบครัวมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านแก่เด็ก โดยมีพ่อและแม่เป็นเบ้าหลอมที่ดี และลักษณะพ่อแม่ต้นแบบด้านอื่น ๆ ก็ปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมเยาวชนทุกเรื่องที่นำมาศึกษา เพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้และปรับตัวในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมได้

2.1.3.2 เรียนรู้จากผู้ใหญ่ในโรงเรียน

โรงเรียน ถือเป็นแหล่งอบรมบ่มนิสัยและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมถึงคอยส่งเสริมพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น เพราะครูนั้นมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กเป็นอันดับ 2 รองจากผู้ปกครอง ครูจะต้องไม่ให้เฉพาะความรู้ด้านวิชาการแก่เด็กเท่านั้น แต่จะต้องปลูกฝังคุณธรรม รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กได้ซึมซับและเลียนแบบเพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนได้สร้างตัวละครครูดี ครูต้นแบบ ให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ ช่วยปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก รวมทั้งคอยจัดหากิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์อันดี และสามัคคีในหมู่คณะ ส่งเสริมพัฒนาการทางกายและใจ ซึ่งเด็กจะมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ สมบูรณ์เพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับครู เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่า ทั้ง 5 เรื่อง มีตัวละครครู 5 ตัวละคร ได้แก่ ครูแก้วตา ครูขันทอง ครูสมศรี และครูใหญ่ จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และ เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ ครูช้าง จากเรื่อง ใครดีที่สุด ที่ผู้เขียน

สร้างให้มีคุณลักษณะของผู้ใหญ่ในโรงเรียนที่ดี เป็นครูต้นแบบ และเป็นเบ้าหลอมที่ดีแก่ศิษย์ อธิบายได้ดังนี้

1) ครูแก้วตา

ครูแก้วตาจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว นอกจากทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ แล้ว ยังคอยอบรมความประพฤติที่ดีงามให้ ครูแก้วตาเป็นที่รักของม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ เพราะครูมักจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยของม่าเหมี่ยว เช่นในตอน แก้เผ็ด เป็นเหตุการณ์ในชั่วโมงเรียนของครูแก้วตา ครูแก้วตาต้องการให้นักเรียนในความรับผิดชอบของตนเองรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ครูแก้วตาจึงพาทุกคนทำกิจกรรมเขียนชื่อดอกไม้ที่ตนเองชอบส่งครู พร้อมบอกเหตุผล ปรากฏว่าระหว่างนำเสนอหน้าชั้น นักเรียนบางส่วนไม่พอใจที่เพื่อนเขียนชื่อดอกไม้เหมือนตน ครูแก้วตาจึงอธิบายเรื่องการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นให้ทุกคนฟัง ดังความว่า

“หนูตอบครูซีคะ ไม่ใช่เถียงกันเอง เอาละ เห็นไหมคะว่าทุกคนก็มีเหตุผลของตนเองดี เรื่องแบบนี้ใครจะตัดสินได้ จริงไหมคะ แต่ละคนก็มีความคิดเห็นของตัวเองแตกต่างกันไป เราควรจะรับฟังความเห็นที่ต่างไปจากของเราเอง อย่าคิดว่าความคิดที่ไม่เหมือนของเราจะผิดเสมอไป คนที่เขาชอบดอกไม้อย่างอื่น แม้แต่ดอกอุตพิด ไม่ใช่คนทำผิด เขาก็มีเหตุผลของเขา แต่เราอาจห้ามไม่ให้เขาเอาเข้ามาในห้องได้ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่ชอบกลิ่นของมันและทนกลิ่นของมันไม่ได้ พวกหนูเข้าใจใช่ไหมคะ คนเรามักมีความคิดแตกต่างกันไปทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์มีได้ แต่ถ้าเขาทำสิ่งที่รบกวนคนส่วนใหญ่นั่นซี เขาไม่มีสิทธิ์ พวกเราห้ามเขาได้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 86-87)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข สร้างครูแก้วตาให้มีลักษณะของครูที่มีความเข้าใจเด็ก เลือกใช้วิธีสอนหรือขัดเกลาเด็กอย่างเหมาะสม กล่าวคือใช้ทั้งวิธีการทางตรง คือพูดอธิบายให้เข้าใจ และวิธีการทางอ้อม คือให้เด็กเรียนรู้ผ่านการกระทำ การสังเกต ฝึกคิดวิเคราะห์แยกแยะถูกผิด เพื่อให้เด็กนักเรียนในห้องคิดเป็น รวมถึงกล้ายอมรับความแตกต่างทางความคิดของกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีความคิดเห็นขัดแย้งขึ้นในกลุ่ม ครูแก้วตาสามารถใช้หลักการยอมรับฟังเสียงผู้อื่นมากขึ้นมาช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งแก่เด็ก ๆ

2) ครูขันทอง

ครูขันทองจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เป็นตัวละครที่คอยอบรมสั่งสอนให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ มีความคิดและพฤติกรรมไปในทางที่ถูกต้องเช่นเดียวกับครูแก้วตา วิธีการขัดเกลาเด็ก ๆ ของครูขันทอง ส่วนมากจะใช้วิธีการทางตรงผ่านการพูดอธิบาย หรือบอกเล่าให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ เข้าใจเรื่องที่สงสัย เช่นจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน เรื่องชื่อ ๆ เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวต้องการเปลี่ยนชื่อ เพราะมีเพื่อนบอกว่า ให้พระเปลี่ยนชื่อแล้วจะเรียนหนังสือเก่งขึ้น แต่พ่อกับแม่เชื่อว่าตนเองตั้งชื่อลูกดีแล้ว จึงขอให้ครูขันทองช่วยอธิบายให้เด็ก ๆ ฟัง ครูขันทองได้ถ่ายทอดคำพูดของพ่อม่าเหมี่ยวให้เด็ก ๆ ในห้องฟังว่า

...พ่อแม่นั้นมีพระคุณต่อลูก ๆ มาก เรียกได้ว่าเป็นพระของลูก ๆ ดังนั้นชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ย่อมดีเท่า ๆ กับที่พระตั้งให้เหมือนกัน...(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 95)

หลังจากที่นักเรียนได้ฟังแล้ว ต่างก็พากันเปลี่ยนความคิดที่จะมีชื่อใหม่ แต่ทั้งนี้ไม่ได้เกิดจากคำพูดของครูขันทองทั้งหมด เช่น ม่าเหมี่ยวที่คิดเพิ่มเติมได้เองว่า คนที่เปลี่ยนชื่อยังทำเลขผิดทุกข้อ ด้วยเหตุนี้ม่าเหมี่ยวจึงไม่คิดจะเปลี่ยนชื่ออีก เพราะเห็นว่าเพื่อนคนที่เปลี่ยนชื่อยังเรียนหนังสือไม่ดีเหมือนเดิม

3) ครูสมศรี

ครูสมศรีในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างให้เห็นว่าครูเป็นผู้มีหน้าที่ในการช่วยปลูกฝังและขัดเกลาให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จากตอน นักเขียนเอก ครูสมศรีให้นักเรียนมีส่วนในการตัดสินเรียงความเรื่อง “เพื่อนของเรา” ด้วยหลักประชาธิปไตย โดยคนที่แต่งได้ดี และได้รับการโหวตจากเพื่อนในห้องมากที่สุด จะได้รางวัลในวันไหว้ครู เมื่อครูอ่านถึงเรียงความของม่าเหมี่ยวปรากฏว่าเพื่อน ๆ เสียงแตกออกเป็น 2 ฝ่าย ว่า ควรเข้ารอบ และไม่ควรเข้ารอบ ครูจึงให้เพื่อน ๆ ในห้องยกมือเพื่อนับคะแนน ดังความว่า

“เอาละ ใครอยากให้เรื่องของม่าเหมี่ยวผ่านเข้ารอบบ้าง”

หนูกล้วยยกมือนำเป็นคนแรก เพื่อน ๆ เลยยกมือตาม นับได้จำนวนเกินครึ่งห้อง ม่าเหมี่ยวยิ้มออก เพราะเรื่องของม่าเหมี่ยวได้เข้ารอบแล้ว และต้องมีหวังชนะอย่างแน่นอน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 102-103)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้ฉากและบรรยากาศในห้องเรียนเพื่อให้การเรียนจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยที่ครูไม่ได้แค่สอนความรู้ผ่านการอธิบายโดยตรงให้เด็ก ๆ เข้าใจ แต่ยังใช้วิธีการทางอ้อม คือให้เด็กได้ลองปฏิบัติจริง และทำความเข้าใจสิ่งที่ครูกำลังสอน โดยเฉพาะความรู้เรื่องการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องไกลตัวเด็ก แต่ครูในเรื่องนี้สามารถทำให้เป็นเรื่องง่าย และเด็ก ๆ สามารถเรียนรู้และยอมฟังเสียงข้างมากโดยปราศจากการโต้แย้ง การที่ผู้เขียนนำเรื่องการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมาใส่ในวรรณกรรมซ้ำ ๆ และปรากฏทุกเรื่อง ก็น่าจะอนุมานได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข เห็นเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นคุณธรรมที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูในโรงเรียนต้องช่วยกันสร้างให้เกิดในตัวเด็ก ๆ ตั้งแต่แต่วัยเยาว์ เพราะอย่างน้อยก็ช่วยบรรเทาหรือแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ได้

4) ครูใหญ่

ครูช้าง (ครูใหญ่) จากเรื่อง ใครดีที่สุด เป็นตัวละครในเรื่องที่ช่วยแก้ปัญหาของการทะเลาะกันของนักเรียนประถม ในโรงเรียนสวนสัตว์ในฝัน ครูใหญ่ช้าง คือผู้เริ่มต้นให้ลูกสัตว์ทุกตัวได้เรียนรู้การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ผ่านกิจกรรมการปราศรัยหาเสียงเพื่อหาว่าใครจะเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด ในตอนแรกที่เกิดความขัดแย้งอย่างหนักถึงขั้นทะเลาะกันของเด็ก ๆ ครูช้างใช้วิธีการขัดเกลาเด็ก ๆ ทางตรง คือ พูด สอน อธิบายด้วยเหตุผล แต่เมื่อเด็ก ๆ ยังไม่ฟัง ครูช้างจึงปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการทางอ้อมเพิ่มเติม โดยกำหนดให้ลูกสัตว์ทุกชนิดได้เรียนรู้ที่จะรับฟังเสียงส่วนใหญ่ และรู้หลักการประชาธิปไตย ด้วยการออกมาพูดปราศรัยหาเสียง เพื่อบอกข้อดี ข้อแตกต่าง หรือลักษณะเด่นของตน จากนั้นก็ให้แต่ละคนลงคะแนนเสียงเลือกสัตว์ที่คิดว่าดีที่สุดมาคนละ 1 ชนิด เมื่อนับคะแนนแล้ว ใครได้คะแนนมากที่สุด คนนั้นเป็นฝ่ายชนะ และถือเป็นการยุติปัญหาทั้งหมด เหตุการณ์

ในตอน เสือสิงห์ตะลุมบอน จึงช่วยสะท้อนให้เห็นความชาญฉลาดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของครูช้างได้เป็นอย่างดี ความว่า

“ในโรงเรียนนี้เราไม่ให้กำลังตัดสินปัญหา ไม่มีการต่อสู้กัน เด็ดขาด เรื่องใครดีกว่าใครให้นักเรียนทั้งโรงเรียนเป็นผู้ตัดสิน”

เสียงจ้อกแจ้กดังขึ้นมาทันที ครูช้างต้องร้องอีกครั้ง สั่งให้หยุด

“ถ้าใครพูดขึ้นก่อนครูจิ้งจอกพูดจบ จะถูกกักตัวอยู่ที่โรงเรียน ไม่ได้กลับบ้านจนค่ำนะ” ครูช้างประกาศ คราวนี้เงียบกริบกันหมด ครูจิ้งจอกกระแอม

“เอาละ ทุก ๆ วันตอนเช้า ให้นักเรียนที่ต้องการเข้าประกวด ใครดีที่สุด มารายงานตัวที่ลานนี้ พูดชักจูงเพื่อน ๆ ในโรงเรียนว่าทำไมพวกของเธอถึงควรได้รับเลือกให้เป็นสัตว์ที่ดีที่สุด พอนักเรียนพูดกันครบถ้วน ให้นักเรียนทั้งหมดลงคะแนนเสียงว่า ใครสมควรได้ตำแหน่งสัตว์ที่ดีที่สุด ตกลงตามนี้นะ แล้วต่อไปนี้ ห้ามทะเลาะกันเด็ดขาด” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 12)

จากตัวอย่าง วิธีการของครูช้างแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนค่อนข้างให้ความสำคัญกับคุณธรรมเรื่องประชาธิปไตย และการรับฟังเสียงข้างมาก ด้วยการสร้างตัวละครครูช้างให้เป็นผู้ที่ช่วยขัดเกลาเด็ก ๆ นักเรียนในสวนสัตว์ที่กำลังขัดแย้งกัน คิดหาวิธีช่วยลด หรือหยุดการทะเลาะกัน อีกทั้งฝึกให้เด็ก ๆ กล้ายอมรับ และเข้าใจข้อแตกต่างของผู้อื่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ด้วยพื้นที่เนื้อหาของวรรณกรรมมีอยู่อย่างจำกัด และงานบันเทิงคดีไม่ใช่สารคดี แต่สุมาลี บำรุงสุข ก็ใส่สาระความรู้ เช่น ลักษณะครูที่ดี ครูต้นแบบไว้ในวรรณกรรมหลายประการ ลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นว่า ผู้เขียนค่อนข้างให้ความสำคัญกับตัวละครผู้ใหญ่ที่จะมาทำหน้าที่บ่มเพาะ หรือปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก โดยมองว่านอกจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย ในบ้านแล้ว ผู้ใหญ่ในโรงเรียน หรือครู มีบทบาทและอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กมากเป็นอันดับ 2 รองจากผู้ปกครอง เนื่องจากครูไม่เพียงต้องทำหน้าที่ให้ความรู้ทางวิชาการ และช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก ครูยังมีหน้าที่ในการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการด้านการอ่าน และการปลูกฝังให้นักเรียนกลายเป็นนักอ่านตลอดชีวิต นอกจากนี้เห็นได้ชัดว่าผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นว่าสถาบันที่มีอิทธิพลต่อเด็ก ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กได้ ซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรม เมื่อเติบโตขึ้นก็จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี และเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต

2.1.3.2 เรียนรู้จากผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก

สังคมถือเป็นหน่วยสำคัญที่จะช่วยขัดเกลาให้เด็กเติบโตไปอย่างมีคุณภาพ หากเด็กได้เติบโตมาในสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี ก็จะช่วยให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และเป็นคนดีของสังคม

สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างตัวละครผู้ใหญ่ในสังคมนอกเหนือจากพ่อแม่ และครู ให้มามีบทบาทในการช่วยปลูกฝังคุณธรรม และช่วยให้คำปรึกษาเวลาที่เด็ก ๆ มีข้อสงสัย จากการวิเคราะห์พบตัวละครที่ทำหน้าที่ดังกล่าว 4 ตัวละคร คือ ย่าพวงร้อย และอานา จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน น้าชมพู่ และน้าน้อย จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) ย่าพวงร้อย

ย่าพวงร้อยจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เป็นตัวละครผู้ใหญ่ที่มีความรู้สูง จิตใจดีและมีเมตตา มีบทบาทสำคัญในการทำให้อ๊อดให้เป็นเด็กที่ดีมากขึ้น ซึ่งย่าพวงร้อยจะมีวิธีการในการสอนอ้อกับอ๊อดทั้งวิธีการทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ มีการสอนทั้งผ่านคำพูดและการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น ทำให้อ้อรักการอ่านมากขึ้นและมองโลกแง่ดี หรือสอนให้อ๊อดใจเย็น รักสัตว์ และมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเอง เช่นในตอน ฤทธิ์คุณย่า หลังจากที่พี่น้องเดินทางมาถึงสะกอมและพากันเดินเล่นตามชายหาดไปจนไปถึงบ้านหลังหนึ่ง อ๊อดอยากรู้ว่าเป็นบ้านของใครจึงแอบดูด้วยความอยากรู้อยากเห็น แต่โชคร้ายเจอสุนัขตัวใหญ่เข้ามาขวางเสียก่อน ด้วยความตกใจอ๊อดตั้งใจจะขว้างไม้ไปที่สุนัข แต่พลาดไปถูกแขนของย่าพวงร้อยซึ่งเป็นเจ้าของ แล้วทั้งคู่ก็รีบหนีไป ย่าพวงร้อยจึงไปตามหาอ๊อดที่บ้านย่าปิ่น และขอให้อานาลงโทษด้วยการให้อ๊อดพาเจ้าซิริอัส (สุนัขที่อ๊อดเอาไม้ขว้าง) ไปเดินเล่นที่ชายหาดเป็นเวลา 7 วัน อ๊อดจำต้องยอมทำตาม แต่ว่านับจากเหตุการณ์นั้นอ๊อดก็มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ดังความว่า

ใครที่มีตาดูก็รู้ว่าอ๊อดกับซิริอัสกลายเป็นเพื่อนเกลอกันแล้ว ตลอดเวลาที่ผ่านมา ไม่ว่าจะมีโปรแกรมไปเที่ยวไหน อ๊อดจะขอให้อานาหรือพี่พัชรพาเขากลับมาให้ทันเวลาที่จูงซิริอัสเดินเล่นที่ชายหาดและอาบน้ำทะเลตอนบ่ายสี่โมงกว่า ไม่เกินห้าโมงเย็น อ๊อดจริงจังกับหน้าที่ใหม่ของเขานี่มากจนฉันประหลาดใจ เพราะเขาถึงขนาดตัดสินใจไม่ยอมไปเที่ยวปีนังกับเราเมื่อสองวันก่อน เพราะรู้ว่าจะไปเช้ากลับเย็น แต่เราจะกลับบ้านตอนค่ำ ๆ ไม่ทันเวลาพาซิริอัสอาบน้ำและเดินเล่นหรอก อ๊อดไม่ตอบ แต่ทำตาแดง ๆ ดูเหมือนจะตั้งต้นคิดถึงซิริอัสตั้งแต่ตอนนี้แล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 104)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิธีการลงโทษของย่าพวงร้อยความจริงมีกุศโลบายบางอย่างแฝงอยู่ เพราะโดยพื้นฐานย่าเป็นคนใจดีมาก คงไม่ได้โกรธเกลียดอ๊อดจริง ๆ แต่ท่านน่าจะต้องการสอนให้อ๊อดเรียนรู้ที่จะมีจิตเมตตาต่อสัตว์ ในที่สุดย่าพวงร้อยก็ทำสำเร็จเพราะหลังจากที่อ๊อดได้จูงเจ้าซิริอัสเดินเล่นทุกวัน เขาก็เริ่มรักและผูกพันกับมันมากขึ้น จนไม่อยากให้วันถูกลงโทษจบลง

นอกจากความเป็นคนจิตใจดี มีเหตุผล และรักสัตว์ ผู้เขียนยังสร้างตัวละครย่าพวงร้อยให้เป็นผู้ที่รักการอ่าน ย่าจึงมีหนังสือดี ๆ สะสมมากมาย ในเหตุการณ์เดียวกันนี้เองย่าพวงร้อยได้ปลูกฝังนิสัยรักการอ่านแก่อ๊อด โดยเพิ่มบทลงโทษ ด้วยการให้เขามาอ่านหนังสือให้ฟังวันละ 15 นาที ดังความว่า

อ๊อดเริ่มอ่าน เสียงสั่น เขิน ๆ และตะกุกตะกักตอนแรก ๆ เพราะคงไม่ชินกับการอ่านออกเสียงดัง แต่ในไม่ช้า เขาก็อ่านได้คล่องขึ้น เสียงดังชัดเจน ฉันนั่งส่งกำลังใจช่วยน้องชายและฟังไปด้วย พอไม่ต้องนั่งใจหายใจคว่ำลุ้นอ๊อดให้อ่านถูกต้อง ฉันชักรู้สึกสนุกไปกับเนื้อเรื่อง และตัวละครที่น่าสนใจมาก (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 110)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า นอกจากย่าพวงร้อยจะฝึกให้อ๊อดได้อ่านออกเสียงแล้ว ตอนหลังอ๊อดเริ่มสนุกกับการอ่าน และอยากอ่านหนังสือมากขึ้น ส่วนการลงโทษด้วย

วิธีการหาหนังสือนวนิยายสนุก ๆ ให้อ๊อดได้อ่านทุกวัน ไม่เพียงแต่อ๊อดเท่านั้นที่สนุก อ้อก็รู้สึกสนุกกับหนังสือที่อ๊อดอ่านด้วย จนต้องไปหาย่าพวงร้อยเพื่อยืมหนังสือมาอ่านเองบ้าง

2) น้าชมพู่

น้าชมพู่ จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของนิกตัวละครเอก และเป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างให้มีบทบาทคอยเป็นผู้ขจัดข้อสงสัยบางประการของนิกกับม็อกซ์ และเป็นที่ปรึกษาเมื่อนิกมีปัญหา เช่นในตอน ม็อกซ์จิตตก น้าชมพู่ได้ช่วยเหลือม็อกซ์ให้กลับมากินอาหารเหมือนเดิม เนื่องจากเมื่อม็อกซ์ทราบข่าวว่าตนเองถูกอาสมัครหลอกเอาเงินที่ตั้งใจจะนำไปใช้ก่อตั้งชมรมคนรักแมว และอีกส่วนจะนำไปช่วยแมวอนาถา นิกจึงเขียนอีเมลไปขอร้องให้น้าชมพู่ช่วย ซึ่งน้าชมพู่ที่เป็นเพื่อนบ้านนิก ตอบอีเมลมาว่า

“คิดออกแล้ว” น้าชมพู่ส่งอีเมลมาถึงผม “หนามยอกต้องเอาหนามบ่ง เราต้องบอกม็อกซ์ว่าเรากำลังคิดโครงการหาเงินให้ชมรมปีแมวกันอีก ให้มันช่วยคิดด้วยว่าจะหาเงินได้ยังไง”

“โธ่ ผมกับม็อกซ์ต้องออกไปเกลี้ยกล่อมหมาแมวในหมู่บ้านให้ร้องโหยหวนกันอีกแล้วหรือ” ผมเขียนถัดไป

“ไม่ใช่ ๆ” น้าชมพู่ตอบอีเมลผมทันที “ต้องคิดโครงการใหม่สิ โครงการดี ๆ ที่ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน

ม็อกซ์มีชีวิตชีวาเหมือนเดิมขึ้นมาทันที ... (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 91)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า น้าชมพู่เป็นแบบอย่างผู้ใหญ่ที่ดี คือคอยให้คำปรึกษา ตอบข้อสงสัย รวมถึงช่วยเด็ก ๆ คิดหาวิธีการต่าง ๆ มาแก้ปัญหาที่เด็ก ๆ คิดเองไม่ได้ ดังที่ได้มาช่วยให้นิก และม็อกซ์ หาวิธีการก่อตั้งชมรมปีแมวจนสำเร็จ

3) น้าน้อย

น้าน้อย เป็นตัวละครที่ช่วยไขข้อข้องใจแก่นิก ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เช่นในตอน พบแมวที่ไม่ทำให้แพ้ หลังจากที่นิกเข้าใจผิดคิดว่าการแพ้แมวนั้น เกิดจากขนแมว น้าน้อยได้อธิบายให้นิกเข้าใจถูกต้องว่า

“น้าเป็นคนรักแมวนะ รู้ไหม” น้าน้อยบอกผม “แต่น้าโชคร้ายจริง ๆ แพ้โปรตีนที่ทำให้แพ้นี่แมวมันปล่อยออกมาทางผิวหนังแล้วก็ต่อมน้ำลาย มันเล็กกะจิดริด เล็กกว่าฝุ่นละอองสิบเท่าได้ เล็กเสียกระทั่งลอยอยู่ในอากาศได้นานเป็นเดือน ๆ เลยละ คนที่แพ้แมวก็คือคนที่แพ้เจ้าสารโปรตีนนี่เอง”

เออ นี่เป็นข่าวใหม่แฮะ ผมเคยคิดว่าคนที่จามฟุดฟิดเวลาเจอแมวเพราะแพ้ขนแมวเสียอีก

“ม็อกซ์เป็นแมวพิเศษ มันคงผลิตโปรตีนที่ว่าน้อยมากจริง ๆ น้าถึงไม่แพ้ม็อกซ์ไง”

“เมื่อเร็ว ๆ นี้บริษัทไบโอเทคในสหรัฐฯ เขาผสมได้แมวพันธุ์ใหม่ที่ไม่ทำให้คนแพ้ด้วย” น้ากุ้งให้ความรู้เพิ่มเติม “เขาคัดเลือกพันธุ์มาจากแมวขนสั้นเหมือนม็อกซ์นี่ละ ลูกแมว

พันธุ์ใหม่นี่ผลิตเจ้าโปรตีนที่ทำให้แพ้ออกมาน้อยมากจริง ๆ เขาขายลูกแมวอายุราว ๆ สิบสองอาทิตย์ ตัวละสี่พันเหรียญ รวมค่าส่งในประเทศอีกพันเหรียญ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 95-96)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า น้าน้อยเป็นผู้ทำให้นิกรู้ว่าตนเองเข้าใจผิดมาตลอด เพราะความจริงอาการแพ้ที่หลายคนเข้าใจว่าเกิดจากขนแมวที่แท้แล้วเกิดจากโปรตีนชนิดหนึ่งที่แมวผลิตออกมา เช่นที่นิกเข้าใจผิดคิดว่าน้าน้อยแพ้ขนแมว เพราะเธอมีอาการจามอยู่ตลอดเวลาที่เข้าใกล้ม็อกซ์ การสร้างตัวละครผู้ใหญ่ที่ไม่เคยรู้สึกเบื่อกับการต้องมาตอบคำถาม หรือไขข้อสงสัยแก่เด็ก ๆ ในเรื่อง นับเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างไว้ในงานเพื่อขับเน้นภาพของผู้ใหญ่ที่ดี ผู้ใหญ่ที่เด็กต้องการให้อยู่เคียงข้างมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

4) อานา

อานา จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ผู้เขียนได้สร้างตัวละคร อานา ลูกพี่ลูกน้องของพ่อ ให้เป็นผู้ที่คอยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่หลานทั้งสองคน เช่น จากตอน เกิดเรื่อง อานาได้ช่วยขจัดความสงสัยแก่อ้อและอ๊อดเกี่ยวกับเรื่องโรงแรมที่จะไปพักระหว่างที่ไปเที่ยวในช่วงปิดเทอม ทำให้ทั้งสองรู้ข้อมูลต่าง ๆ ของโรงแรมมากขึ้น ดังความว่า

อานาเอาแผ่นพับโฆษณาโรงแรมมาให้พวกเราดู ฉันพลิกดูผ่าน ๆ ไม่เห็นมีอะไรน่าประทับใจสักนิด อ่านแล้วรู้ว่าซันนี่อินน์เป็นโรงแรมเล็ก ๆ อยู่ริมทะเล มีตึกเตี้ย ๆ สามชั้นทาสีขาว ที่น่าดูหน่อยคือรูปเรือนไม้แบบบังกะโลหลังเล็ก ๆ มีระเบียงให้นอนดูทะเลได้น่ารักดี ปลูกเรียงกันเป็นตับ อยู่ริมหาด หาดทรายในรูปภาพดูสวยดีหรอก แต่เป็นหาดยาว ๆ ไม่ได้โค้ง สวยเป็นรูปครึ่งวงพระจันทร์ น้ำทะเลก็ดูสีเขียวซีด ๆ ไม่ใช่สีมรกตสดใส ดูก็รู้ว่าซันนี่อินน์ไม่ใช่โรงแรมชั้นหนึ่งหรูหรา แต่เป็นโรงแรมเล็ก ๆ ระดับกลาง

อ้อ จากแผ่นพับ ฉันได้ความรู้ใหม่อย่างหนึ่ง คือโรงแรมซันนี่อินน์นี้ มีสาขาอยู่ในหลายจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ไม่ใช่มีแต่ที่สงขลาแห่งเดียว มีโรงแรมซันนี่อินน์ที่เชียงใหม่ เชียงราย สุโขทัย เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ระยอง และแม้แต่ที่ภูเก็ตด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 29)

นอกจากวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องจะนำเสนอภาพผู้ใหญ่ต้นแบบที่เด็ก ๆ สามารถเรียนรู้พฤติกรรมด้านบวก และนำไปประพฤติปฏิบัติตามอย่างแล้ว ผู้เขียนก็ยังนำเสนอภาพผู้ใหญ่ที่ไม่ดี เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ดูเป็นเยี่ยงแต่ไม่ควรเอาอย่างด้วย เช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน อาสมัครถูกจับ เหตุการณ์นี้อาสมัครทำหน้าที่ผู้ใหญ่ที่ไม่ดีที่หลอกลวงเงินของคนรักแมวให้สมัครเข้าชมรมปีแมวแล้วนำเงินไปหมด โดยไม่ได้สร้างเว็บไซต์ชมรมปีแมวระดับนานาชาติแต่อย่างใด ดังความว่า

ผมอ่านข่าวต่อไป นายสมัคร หรือนายโกศล ปฏิเสธเรื่องแบล็กเมล์ บอกว่าไม่ได้ฝึกหมาแมวให้ร้องรบกวนชาวบ้าน ยอมรับว่าส่งอีเมลไปขอเงินชาวเน็ตมาช่วยตั้งชมรม ยืนยันตั้งใจจะช่วยชมรมปีแมวจริง ๆ แต่สารวัตรพิชิตชี้มีหลักฐานจดหมายแบล็กเมล์และว่านายโกศล (หรือนายสมัคร) ไม่ได้จัดการเรื่องตั้งเว็บไซต์เลย เงินในบัญชีชมรมปีแมวก็ถอนไปหมดเกลี้ยง (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 82)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการกระทำของอาสมัครเป็นตัวอย่างไม่ดี เมื่อถูกนำเสนอไว้ในเรื่องก็สามารถช่วยให้ผู้อ่านตระหนักว่าหากคนเราใช้วิธีการหลอกลวงผู้อื่นเพื่อหาเงิน เมื่อถูกจับได้ก็ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป ในเหตุการณ์นี้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ จะตระหนักได้ว่าหากทำตัวอย่างที่อาสาสมัครทำผลเสียที่ตามมาจะเป็นเช่นไร

ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่านอกจากผู้ปกครองและครูที่เด็กมีโอกาสได้พบเจอตลอดเวลา ได้เห็นพฤติกรรม เกิดความประทับใจ และนำไปสู่การเลียนแบบแล้ว เด็กก็สามารถเรียนรู้จากผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตนได้อีก ซึ่งถ้าหากเด็กมีโอกาสเติบโต หรือมีโอกาสใช้ชีวิตภายใต้สภาพแวดล้อมหรือสังคมที่ดี และมีผู้ใหญ่ที่ดีคอยเป็นต้นแบบคอยช่วยขจัดข้อสงสัย และเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้ พวกเขาก็น่าจะได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ที่พึงประสงค์ของสังคมได้

กล่าวสรุปได้ว่า แนวคิดที่ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่ในเรื่อง 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว (พ่อ แม่) ผู้ใหญ่ในโรงเรียน (ครู) และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก (เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน) ซึ่งผู้ใหญ่ทั้งสามกลุ่มนี้มีผลต่อการแสดงออกทั้งด้านความคิด คำพูด และพฤติกรรม หากเด็กวัยแรกรุ่นได้เติบโตภายใต้การดูแลใส่ใจของผู้ใหญ่ที่คิดดี พูดดี และทำดีให้เห็นโดยตลอด เด็ก ๆ ย่อมมีโอกาสซึมซับและนำไปปรับใช้กับชีวิตของตนเองได้ ในทางกลับกันโลกของความจริงย่อมมีทั้งคนดีและคนร้าย ผู้ใหญ่ที่พวกเขามีโอกาสพบเจอหรือได้รู้จัก ก็ย่อมมีให้เห็นทั้งสองประเภท ดังนั้น หากเด็กคนใดต้องเติบโตหรือใช้ชีวิตในสังคมที่แวดล้อมด้วยผู้ใหญ่ที่ไม่ดี จึงไม่แปลกหากเขาจะมีพฤติกรรมไม่ดีตามไปด้วย ดังนั้นก็ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่ว่าจะแต่งแต้มสีใดลงไปในตัวเด็ก ๆ ตรงกันข้าม เด็ก ๆ ก็ต้องเลือกให้ได้ว่าการคิด พูด หรือทำสิ่งใดที่ให้คุณแก่ตนเองก็เลือกทำสิ่งนั้น ดังที่ตัวละครเอกและเพื่อน ๆ แสดงออกไว้ในทุกเรื่อง ทั้งนี้ หากผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องมาสู่โลกความจริงได้ แล้วเลือกสิ่งที่เห็นจากวรรณกรรมมาใช้อย่างถูกครรลองก็ย่อมสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนได้มากเช่นกัน

2.2 กลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก

แนวคิด คือสารสำคัญที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน บางเรื่องแนวคิดอาจปรากฏอย่างชัดเจนผ่านบทบรรยาย แต่บางเรื่องแนวคิดก็อาจจะถูกซ่อนไว้ภายใต้องค์ประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งนี้ ในวรรณกรรมเยาวชนแนวคิดอาจค้นหาได้ง่ายกว่าวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่ โดยผู้เขียนอาจนำเสนอผ่านเนื้อเรื่องทั้งหมด ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศในเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง ภาพประกอบ หรือชื่อเรื่อง เป็นต้น จากผลการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเด็กทั้ง 3 แนวคิดข้างต้น สามารถสรุปกลวิธีที่สุมาลี บำรุงสุข ใช้ในการนำเสนอแนวคิดได้ 3 กลวิธีที่สำคัญ ได้แก่ (1) นำเสนอผ่านตัวละคร (2) นำเสนอผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง และ (3) นำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่อง อธิบายได้ดังนี้

2.2.1 นำเสนอผ่านตัวละคร

ตัวละคร (Character) คือ ผู้ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ หรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในเรื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของนวนิยาย เพราะถ้าไม่มีตัวละครแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ตัวละครในนวนิยายย่อมมีได้จำกัดทั้งในส่วนที่เป็นตัวละครเอก ตัวละครประกอบ

สุดแต่ผู้เขียนจะเห็นว่าเหมาะสม (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2537: 183-184) ส่วนคำพูด หรือบทสนทนา (dialogue) เป็นบทพูดหรือบทเจรจาโต้ตอบระหว่างตัวละครในเรื่อง บทสนทนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีผลต่อการเสนอแนวคิดของเรื่อง ผู้อ่านอาจทราบลักษณะนิสัยของตัวละครจากบทสนทนาแทนที่จะเป็นข้อความบรรยายโดยตรง นอกจากนี้ ยังเผยความคิดและทรรศนะของผู้แต่งที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นแก่นเรื่องผ่านบทสนทนาของตัวละคร (กุหลาบ มัลลิกะมาศ, 2529: 115-116)

เมื่อพิจารณากลวิธีที่ผู้เขียนเลือกใช้ในการนำเสนอแนวคิดทั้ง 3 ประการ ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีที่โดดเด่นมากที่สุด คือการนำเสนอผ่านตัวละคร โดยตัวละครในที่นี้ ผู้วิจัยขออธิบายควบรวม 2 ส่วน ได้แก่ บทสนทนา (คำพูด) ของตัวละคร และพฤติกรรมตัวละคร ไว้ด้วยกัน ทั้งนี้บางเหตุการณ์ของเรื่องผู้อ่านอาจเห็นแนวคิดของผู้เขียนผ่านบทสนทนาหรือคำพูดตัวละคร บางครั้งต้องสังเกตจากพฤติกรรมที่ตัวละครแสดงออก ในขณะเดียวกันบางครั้งก็ต้องดูประกอบกันทั้งบทสนทนาและการพฤติกรรมตัวละคร ตัวอย่างกลวิธีที่ช่วยย้ำให้เห็นแต่ละแนวคิด มีดังนี้

2.2.2.1 นำเสนอผ่านบทสนทนาของตัวละคร เช่น

1) แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย”

จากผลการวิเคราะห์พบว่าผู้ใหญ่ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กวัย 10-13 ปี เติบโตอย่างมีพัฒนาการสมวัย (4 ด้าน) แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ ผู้ใหญ่ในครอบครัว (พ่อแม่) ผู้ใหญ่ในโรงเรียน (ครู) และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก ซึ่งผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่า ผู้ใหญ่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ๆ ผ่านคำพูดของผู้ใหญ่เอง อาจอยู่ในรูปแบบการสอน การแนะนำ ให้คำปรึกษา หรืออื่น ๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดนี้ ผ่านตัวละครพ่อ แม่ และตัวละครอื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อม เช่น อานา และย่าพวงร้อย เป็นต้น กรณีของย่าพวงร้อย ผู้เขียนกำหนดบทบาทให้ท่านเป็นครูเกษียณ เป็นคนฉลาดรอบรู้ มีจิตเมตตา ชอบสอน ชอบอธิบายความรู้แก่เด็ก ๆ เมื่อมีโอกาสรู้จักอ้อกับอ๊อด หลายครั้งย่าพวงร้อยก็ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่หลาน ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านความคิดและสติปัญญา โดยใช้วิธีการอธิบายเป็นหลัก ดังปรากฏในตอนที่ชื่อว่า งานเลี้ยงน้ำชา ย่าได้อธิบายความหมายของคำว่า “Scum” หลังจากที่อ้อสงสัยว่าเหตุใดย่าพวงร้อยไม่ตั้งชื่อบ้านว่า สะกอม ตั้งแต่แรก ความว่า

“ทำไมเรียกบ้าน สะกอม ฝรั่งจะหัวเราะเยาะล่ะคะ” ฉันถาม

“ก็คำว่า สะกอม นี่ฝรั่งฟังแล้วมันคล้ายเสียง สะกัม รู้จักไหม คำว่า Scum ในภาษาอังกฤษแปลว่า ของเลว ๆ พวกกากเดนมนุษย์ อะไรทำนองนี้ พวกฝรั่งทั่ว ๆ ไปนี่ ส่วนมากเขาแยกเสียงสั้นกับเสียงยาวแบบสระออ กับสระอะของเรานี่ไม่ออกหรอก คำว่าสะกอม เขาฟังได้ยินเป็นสะกัม เขาก็ขำสิคนตั้งชื่อบ้านเศษสวะบ้านเดนมนุษย์ ทำนองนี้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 125)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ย่าพวงร้อยมีวิธีอธิบายให้อ้อเข้าใจความหมายและที่มาของคำศัพท์ที่มีเสียงคล้ายระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ ให้เข้าใจอย่างง่าย ๆ เพื่ออ้อจะได้นำคำศัพท์ไปใช้ในชีวิตให้ถูกต้อง ย่าพวงร้อยจึงเป็นต้นแบบของผู้ใหญ่ที่สามารถช่วยเสริมสร้างพัฒนาการด้านสติปัญญาแก่เด็ก ๆ ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้องผ่านการค่อย ๆ อธิบายอย่างใจเย็นแก่เด็ก ๆ

2) แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น”

จากผลการวิเคราะห์เห็นได้ว่าตัวละครเอก เช่น ม่าเหมี่ยว นิก และ อ้อ ทุกคนล้วนมีเพื่อนสนิท ได้แก่ ส้มจุก (เพื่อนสนิทม่าเหมี่ยว) ตั้ม (เพื่อนสนิทนิก) (พลอย และ แป้น เพื่อนสนิทอ้อ) ซึ่งกลุ่มเพื่อนเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละครเอกอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนคู่คิด ช่วยให้คำปรึกษา เป็นเพื่อนเล่น รวมทั้งช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น โดยผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดนี้ให้เห็นผ่านบทสนทนาของตัวละครเช่นกัน

เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ในตอนที่ชื่อว่า เรื่องชื่อ ๆ เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวอยากเปลี่ยนชื่อเพราะเห็นว่าต้อยเพื่อนในห้องเปลี่ยน โดยต้อยให้เหตุผลว่าชื่อของต้อยมีตัวอักษรที่เป็นกาลกิณี วันหนึ่งม่าเหมี่ยวกลับบ้านด้วยอาการผิดปกติทำให้แม่ต้องหลอกถามจนได้ความว่า

หมู่นี้คุณแม่สังเกตเห็นว่าลูกสาวคนเดียวของคุณแม่มีสีหน้าไม่ค่อยสบายใจนัก คุณแม่จึงปะเหลาะถามสาเหตุของเรื่องจนได้

พอคุณแม่ทราบเรื่องก็รีบไปหาคุณพ่อในห้องทำงานทันที “คุณคะ ม่าเหมี่ยวแกอยากเปลี่ยนชื่อ”

“ดี ชื่อยายจอมยุ่งไหมล่ะ” คุณพ่อตอบอย่างรำคาญใจ

คุณแม่ต้องทำเสียงเรียบ ๆ เอางานเอาการเมื่อพูดว่า “นี่ไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ นะคะ ยายต้อยเพื่อนเขาเกิดไปเปลี่ยนชื่อใหม่แล้วเขามาคุยว่าชื่อเขาเป็นกาลกิณีจึงเรียนไม่ดี คราวนี้คงเรียนดีแน่ ม่าเหมี่ยวเลยอยากเอาอย่างบ้าง เขาว่าส้มจุกจะไปเปลี่ยนนะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 95-97)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เหตุผลที่ทำให้ม่าเหมี่ยวอยากเปลี่ยนชื่อนั้น เป็นเพราะอยากจะทำตามต้อยซึ่งเป็นเพื่อนในห้องเรียน (อีกเหตุผลส่วนลึกม่าเหมี่ยวคงอยากจะเรียนเก่งขึ้น ทั้งยังรู้ว่าส้มจุกเพื่อนสนิทก็จะเปลี่ยนจึงยิ่งอยากเปลี่ยนตาม) แต่เมื่อครูนำเหตุผลในการตั้งชื่อมาอธิบายให้นักเรียนฟัง ทำให้ม่าเหมี่ยวได้คิดถึงเหตุการณ์ที่ว่าต้อยเปลี่ยนชื่อแล้วก็ยังทำโจทย์เลขวิชาคณิตศาสตร์ผิดหมดทุกข้อ นั่นก็หมายความว่าการเปลี่ยนชื่อไม่ได้ทำให้เพื่อนเรียนเก่งขึ้น ม่าเหมี่ยวจึงเปลี่ยนความคิด จากตัวอย่างนี้เห็นได้ชัดว่าคำพูดของต้อยมีส่วนทำให้ม่าเหมี่ยวอยากทำตาม แต่คำพูดของครูมีส่วนทำให้ม่าเหมี่ยวต้องกลับไปคิดไตร่ตรอง และในที่สุดก็ตัดสินใจจะใช้ชื่อเดิมที่พ่อแม่ตั้งให้ และข้อความในวรรคสุดท้ายที่ว่า “ยายต้อยเพื่อนเขาเกิดไปเปลี่ยนชื่อใหม่แล้วเขามาคุยว่าชื่อเขาเป็นกาลกิณีจึงเรียนไม่ดี คราวนี้คงเรียนดีแน่ ม่าเหมี่ยวเลยอยากเอาอย่างบ้าง เขาว่าส้มจุกจะไปเปลี่ยนนะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 95-97) ยิ่งย้ำให้เห็นว่า ความคิด คำพูด และการกระทำของเพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัย 10-13 ปี ค่อนข้างชัดเจน นับเป็นความโชคดีที่ม่าเหมี่ยวมีครู มีพ่อแม่ มาช่วยอธิบายสิ่งที่ถูกต้อง รวมถึงตัวม่าเหมี่ยวเองก็โตพอที่จะเปิดใจรับฟัง รวมทั้งมีเหตุผลในการคิดไตร่ตรองมากขึ้น ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนชื่อเพื่อหวังจะเรียนเก่งขึ้นจึงตกไป

3) แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย”

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนมักนำเสนอแนวคิดนี้ผ่านบทสนทนาของตัวละครผู้ใหญ่ เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ในตอนที่ชื่อว่า ฝึกนิสัย ได้นำเสนอผ่านคำพูดของครูแก้วตา โดยครูแก้วตามีกิจกรรมให้นักเรียนในห้องเขียนนิสัยไม่ดีของเพื่อนส่งครู หลังจากที่ครูเก็บกระดาษจากนักเรียนทุกคนแล้ว ก็ส่งกระดาษให้เพื่อนแต่ละคนสลับกันออกมาอ่าน เมื่อสิ้นเสียงอ่านของเพื่อนแต่ละคน ทุกคนในห้องต่างไม่พอใจที่เพื่อนเขียนถึงตนไม่ดี ครูจึงได้อธิบายให้เด็ก ๆ เข้าใจที่มาของกิจกรรมนี้ว่า

“เอาละ ครูจะบอกนักเรียนเสียทีว่าทำไมครูถึงให้เขียนเรื่องนิสัยไม่ดีของเพื่อนมาให้อ่านหน้าชั้น ครูอยากให้พวกนักเรียนรู้จักฟังข้อบกพร่องของคนอื่น แล้วถามตัวเองว่าเราเป็นแบบนั้นไหม เราเองเคี้ยวข้าวดังหรือเปล่า เคยช่างฟ้องบ้างไหม ครูเชื่อว่าพวกเราก็เคยทำความผิดแบบเพื่อนมาแล้ว คนที่ทำมากหน่อยก็น่าจะรีบแก้ไขเสีย คนที่เคยทำบ้างก็ควรจะเตือนตัวเองให้เลิกทำ ส่วนคนที่ไม่เคยทำเลยก็ดีแล้ว จะได้จำไว้ไม่ทำ นอกจากนั้นครูอยากให้พวกนักเรียนหัดรับฟังคำตำหนิของเพื่อน ๆ บ้าง ไม่ใช่ยอมรับแต่คำชม พอใครติเข้าก็โกรธทั้ง ๆ ที่เขาหวังดีกับเรา เขาถึงได้เตือนให้เรารู้ว่าเราไม่ควรทำอะไร นักเรียนเข้าใจไหมคะ”

“เข้าใจค่ะ” นักเรียนทั้งห้องตอบกันพร้อมเพรียง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 170)

จากบทสนทนาที่ครูแก้วตาคุยกับเด็ก ๆ ในห้องข้างต้น เห็นได้ว่าครูได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ด้วยการจัดการแก้ไขข้อขัดแย้ง ด้วยวิธีการอธิบายอย่างมีเหตุผล จนในที่สุดก็เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ในกิจกรรมข้างต้นครูยังได้เน้นย้ำให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ร่วมห้องได้เรียนรู้ที่จะเตือนตนเอง และช่วยเตือนเพื่อน ๆ ไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอีก รวมทั้งให้ทุกคนได้เริ่มปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น การพูดคุยด้วยเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ของครู จึงทำให้เกิดคำพูดและการแสดงออกว่า “เข้าใจค่ะ” นักเรียนทั้งห้องตอบกันพร้อมเพรียงตามมา ซึ่งคำพูดของครูแก้วตาที่พูดกับเด็ก ๆ ในชั้น ช่วยย้ำแนวคิดที่ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ผ่านเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ซึ่งผู้ใหญ่ในที่นี้ ก็คือ ครูของเด็ก ๆ เอง ที่ใจเย็นและค่อย ๆ พูดจนเด็กเข้าใจและยอมหยุดความขัดแย้งลง

2.2.2.2 นำเสนอผ่านพฤติกรรมตัวละคร เช่น

1) แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย”

นอกจากการนำเสนอแนวคิดของเรื่องผ่านบทสนทนาดังที่กล่าวไปแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ยังได้นำเสนอแนวคิดผ่านพฤติกรรมของตัวละคร เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ในตอน คำแนะนำ ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านการกระทำทั้งของม่าเหมี่ยวและแม่ หลังจากที่ม่าเหมี่ยววางแผนขอของขวัญที่ตนเองอยากได้ในวันเกิดที่จะถึง โดยแอบเขียนจดหมายส่งถึงปู่ย่า รวมทั้งญาติผู้ใหญ่อีกหลายคน ดังความในจดหมายว่า

กราบเท้าคุณปู่ที่เคารพรักที่สุด

ม่าเหมี่ยวเห็นว่าใกล้จะถึงวันเกิดของม่าเหมี่ยวแล้ว ม่าเหมี่ยวต้องการช่วยไม่ให้คุณปู่ลำบากคิดหาของขวัญให้ถูกใจม่าเหมี่ยว ดังนั้นม่าเหมี่ยวจึงช่วยคิดให้คุณปู่แทนว่าม่าเหมี่ยวต้องการอะไร นี่ม่าเหมี่ยวคิดออกแล้วจึงรีบเขียนจดหมายมาเรียนคุณปู่ทันที ถ้าคุณปู่ซื้อช็อกโกแลตกล่องโต ๆ ให้ม่าเหมี่ยวสักกล่อง ม่าเหมี่ยวคงจะดีใจมากและขอบพระคุณคุณปู่มากที่สุดเลย

ม่าเหมี่ยวไม่ต้องการอะไรตอบแทนการช่วยครั้งนี้หรอกค่ะ ม่าเหมี่ยวเพียงแต่ต้องการช่วยไม่ให้คุณปู่ที่รักปวดหัวเท่านั้น

ด้วยความเคารพอย่างสูง

ม่าเหมี่ยว

(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 33-34)

จากข้อความในจดหมายเห็นได้ว่าผู้เขียนได้นำเสนอภาพม่าเหมี่ยวให้ผู้อ่านเห็นว่าเธอเป็นเด็กฉลาด เจ้าปัญญา และคิดวางแผนทุกอย่างอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากคิดว่าอยากช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ใหญ่ที่จะต้องมานั่งคิดว่าจะซื้อของขวัญอะไรให้ตนเองในวันเกิดปีนี้ (ซึ่งของขวัญปีก่อนมีหลายชิ้นที่ม่าเหมี่ยวไม่ชอบ) จากนั้นก็ลงมือเขียนจดหมายส่งไปหาญาติทุกคน ไม่เฉพาะแต่คุณปู่ แต่เมื่อพ่อแม่จับได้ม่าเหมี่ยวก็ฉลาดพอที่จะตอบว่า สิ่งที่ทำนั้นม่าเหมี่ยวก็เลียนแบบจากแม่ที่เวลาอยากได้เครื่องเป่าผมก็ยังบอกพ่อตรง ๆ ให้ซื้อให้ และอีกเหตุผล คือม่าเหมี่ยวบอกว่าอยากช่วยเหลือญาติผู้ใหญ่ให้ไม่ต้องปวดหัวเมื่อต้องคิดว่าจะเลือกของขวัญอะไรให้เธอดี ดังความตอนหนึ่งในจดหมายที่ส่งถึงคุณปู่ว่า “ม่าเหมี่ยวไม่ต้องการอะไรตอบแทนการช่วยครั้งนี้หรอกค่ะ ม่าเหมี่ยวเพียงแต่ต้องการช่วยไม่ให้คุณปู่ที่รักปวดหัวเท่านั้น” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 33-34) แต่สุดท้ายม่าเหมี่ยวก็ได้เข้าใจว่าสิ่งที่ม่าเหมี่ยวทำนั้นไม่ถูกต้องจากคำอธิบายของแม่ ดังความว่า

ตอนนี้คุณแม่รวบรวมสติได้แล้ว จึงตอบลูกสาวว่า “หนูจ๋าแม่ทำกับคุณพ่อเท่านั้นนะจ๊ะ เราจะทำแบบนี้ได้เฉพาะกับคนกันเอง ไม่ใช่คนอื่น คราวหลังหนูอย่าทำแบบนี้อีกนะ” คุณแม่รีบตัดบทแล้วบอกให้ม่าเหมี่ยวไปเล่นตุ๊กตาเสีย (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 37)

จากคำบรรยายว่า ตอนนี้คุณแม่รวบรวมสติได้แล้ว จึงตอบลูกสาวว่า “หนูจ๋า....” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 37) อาการรวบรวมสติบ่งบอกว่า แม่น่าจะไม่พอใจมากหลังจากทราบว่าลูกสาวกระทำในสิ่งที่ไม่สมควร (ตามประสาเด็ก) แต่สำหรับผู้ใหญ่ที่รับจดหมายอาจมองไปไกลกว่านั้นได้ เช่น คิดตำหนิไปถึงการอบรมสั่งสอนของผู้เป็นพ่อแม่ว่าเหตุใดจึงไม่ห้ามปรามลูก แต่เมื่อแม่ได้ฟังเหตุผลของม่าเหมี่ยวแล้ว แม่ก็คิดได้ว่า เพราะม่าเหมี่ยวเข้าใจสถานการณ์บางอย่างผิด จึงทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แม่จึงรีบตั้งสติ แล้วกล่าวสอนลูกด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยนดังคำพูดข้างต้น

จากเหตุการณ์ตอนนี้ทำให้เห็นว่าการกระทำทั้งของแม่ และม่าเหมี่ยว ล้วนช่วยเน้นย้ำแนวคิดที่ว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ได้ดี เพราะธรรมชาติของเด็กวัย 10-13 ปี สามารถจะคิดวางแผน และตัดสินใจกระทำบางอย่างได้ด้วยตนเอง แต่ขณะเดียวกันในบางเรื่องเด็กวัยนี้ก็ยังไม่มีประสบการณ์มากพอที่จะประเมินผลเสียจากการกระทำได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด คอยสังเกต สอดส่องดูแล รวมทั้งช่วยติติงในสิ่งที่ผิด หรือส่งเสริมในสิ่งที่ถูก ดังที่แม่พยายามรวบรวมสติแล้วค่อย ๆ พูดอธิบายจนม่าเหมี่ยวเข้าใจว่าตนเองทำไม่ถูกต้อง หรือแม้แต่ในแง่การเสริมสร้างพัฒนาการทางสังคม คำสอนของแม่ก็น่าจะช่วยให้ม่าเหมี่ยวคิดได้มากขึ้นว่า การอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ เราไม่ควรใช้การเรียกร้องหรือบีบบังคับให้ใครสักคนทำอะไรให้เราโดยเขาไม่มีทางเลือกอื่น (ถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำโดยไม่เจตนาแบบม่าเหมี่ยวก็ตาม) ต้องคำนึงถึงใจเขาใจเราเป็นต้น

2) แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น”

เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน เมื่อแม่น้ำและลูกน้ำถูกตี ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ ผ่านพฤติกรรมของตัวละครม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ในเหตุการณ์วันหนึ่งที่ฝนตกหนักจนน้ำท่วมสนาม พอถึงช่วงเวลาพักกลางวัน ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ไม่สามารถลงไปเล่นข้างนอกตรงที่โล่งแจ้งได้ ส้มจุกจึงชวนเพื่อน ๆ แอบเล่นแม่น้ำทั้งห้ากันอย่างสนุกสนาน ดังความว่า

เรื่องมีอยู่ว่าส้มจุกแนะให้เล่นเป็นแม่น้ำทั้งห้า คือ ปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยา โดยที่ส้มจุกจะไปยืนที่หน้าโต๊ะครูเป็นเจ้าพระยา เพื่อน ๆ อีกสี่คนเป็นแม่น้ำสายต่าง ๆ ม่าเหมี่ยวได้เป็นแม่น้ำปิง มีลูกน้ำทั้งแปดคนยืนเรียงต่อจากม่าเหมี่ยว (เสียงของม่าเหมี่ยวบอกว่าม่าเหมี่ยวภูมิใจมาก) พอเจ้าพระยาตะโกนว่า ปิง น่าน ทั้งแม่น้ำและลูกน้ำก็พากันวิ่งวุ่น เหยียบโต๊ะเก้าอี้ข้ามจากอีกด้านหนึ่งของห้องมาเปลี่ยนที่ของแม่น้ำกันให้เร็วที่สุด เพื่อน ๆ เล่นสนุกมาก เสียงตะโกน เสียงหัวเราะ และเสียงวิ่งอึกทึกครึกโครมจนนักเรียนห้องข้างเคียง คือทั้งซ้ายและขวา ข้างบนและข้างล่าง ส่งตัวแทนมาเยี่ยม ๆ มอง ๆ ซึ่งถ้ามีแต่นักเรียนม่าเหมี่ยวคงไม่หน้างอกลับบ้านหรอก แต่นี่ครูสมศรีที่ดุที่สุดก็โผล่หน้ามาดูด้วย ตอนนั้นส้มจุกกำลังตะโกนว่าเจ้าพระยา แม่น้ำและลูกน้ำทั้งหลายก็พากันไหลข้ามเกาะแก่งอันได้แก่ โต๊ะ เก้าอี้ มารวมเป็นกระจุกที่เป็นเจ้าพระยา (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 11-12)

จากพฤติกรรมของเด็ก ๆ เห็นได้ว่าพวกเขามีความสุขมาก เมื่อได้เล่นสนุกกับเพื่อน ๆ แต่ผลเสียของการเล่นสนุกโดยไม่พิจารณากาลเทศะ เพียงได้ยินเพื่อนคนเก่งอย่างส้มจุกแนะมาว่า เล่นเป็นแม่น้ำทั้งห้า คือ ปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยา ทุกคนในห้องก็พร้อมจะทำตาม ผลสุดท้ายก็คือทั้งหมดถูกครูสมศรีตี ด้วยเหตุผลว่าเล่นในสถานที่ที่ไม่ควรเล่น พากันวิ่งวุ่น เหยียบโต๊ะเก้าอี้ข้ามจากอีกด้านหนึ่งของห้องจนวุ่นวาย ทั้งยังส่งเสียงตะโกน หัวเราะ และเสียงวิ่งอึกทึกครึกโครมรบกวนนักเรียนห้องข้างเคียง จากตัวอย่างนี้จึงแสดงให้เห็นชัดว่าเด็กวัย 10-13 ปี พร้อมจะตามผู้นำ (คือ ส้มจุก) ผู้นำว่าอย่างไร คนที่เหลือก็พร้อมจะทำตาม

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน หนีไม่พ้น ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ผ่านตัวละครอ้อและอ๊อด ในเหตุการณ์หลังจากที่อ๊อดตั้งใจขว้างไม้ไปยังสุนัขตัวใหญ่ที่บ้านหลังหนึ่ง แต่พลาด

ไปโดนแขนเจ้าของสุนัข คือย่าพวงร้อย ด้วยความตกใจสองพี่น้องจึงรีบวิ่งหนีไป ขณะที่อ้อและอ๊อดกำลังก้าวเท้าเข้าบ้านก็ต้องตกใจสุดขีด เพราะย่าพวงร้อยตามมาถึงบ้านและกำลังนั่งอยู่กับอานา ดังความว่า

พอก้าวเข้าเขตหลังบ้านพัก ภาพที่เห็นทำให้ขาฉันสั่น รู้สึกอ่อนเปลี้ยแทบไม่มีแรงยืน เสียแรงเดินไปเกือบสองกิโลเมตร เสียเวลาและเหนื่อยเปล่าแท้ ๆ

อ๊อดขยับจะหันหลังวิ่งหนีลงไปที่ชายหาด แต่อานาส่งเสียงเฉียบขาดเรียกไว้ก่อน “อ๊อด อ้อ ขึ้นมาหาอาเดี๋ยวนี้ อร คุณดาวให้ไปช่วยงานที่ร้านวันนี้แขกมาก”

เสียงพี่อรถอนหายใจอย่างโล่งอก รีบผละจากพวกเรา เดินดุ่ม ๆ มุ่งหน้าไปทางโรงแรม ฉันคว้ามือเย็น ๆ ของอ๊อดมากุมไว้ บีบมือให้กำลังใจ แล้วเดินจูงมือน้องชายไปยังลานหินหลังบ้านอย่างเชื่องช้า พยายามถ่วงเวลาให้ไปถึงที่นั่นช้าที่สุด

แต่ถึงจะพยายามเดินอย่างแช่มช้าเพียงไร ระยะทางระหว่างประตูรั้ว และลานหลังบ้านก็ต้องสิ้นสุดลงในที่สุด (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 81)

จากสถานการณ์นี้ จะเห็นว่าการแสดงออกของอ้อต่ออ๊อดสะท้อนความเป็นห่วงเป็นใยน้องชายอย่างชัดเจน (ถึงแม้ว่าตอนต้นเรื่องอ้อจะแสดงอาการรำคาญที่รู้ว่าน้องต้องย้ายห้องมาอยู่ด้วย หรือโกรธอ๊อดตลอดการเดินทางลงใต้เพราะเข้าใจผิดว่าน้องขโมยเงินของตนไป แต่เมื่อความจริงเปิดเผยอ้อไปขอโทษน้องจากนั้นสถานการณ์ก็กลับมาปกติ) เมื่อก้าวเท้าเข้าบ้านและเห็นสิ่งที่อยู่ตรงหน้า ทั้งสองคนสามารถเดาได้ว่าเจ้าของสุนัขตามมาเอาเรื่องอย่างแน่นอน ดังนั้น สิ่งที่อ้อทำได้เพื่อให้น้องคลายความกลัวและกังวล คือคว้ามือเย็น ๆ ของอ๊อดมากุมและบีบให้กำลังใจ การแสดงออกเช่นนี้จึงสามารถแทนความหมายอีกอย่างได้ว่า “พี่สาวยังอยู่ตรงนี้ไม่ทิ้งน้องไปไหนนะ”

3) แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย”

จากการวิเคราะห์ พบว่าสุมาลี บำรุงสุข สร้างตัวละครผู้ใหญ่ที่มีภาพด้านบวก ไว้ในวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้พฤติกรรมที่ดีนำไปปฏิบัติตาม เช่น จากเรื่องม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน วันทำความสะอาดโรงเรียน ผู้เขียนเน้นย้ำภาพผู้ใหญ่ที่ดีผ่านพฤติกรรมของครูใหญ่ วันที่ครูใหญ่เข้าสอนแทนครูดวงใจเพราะครูดวงใจไม่สบาย วันนั้นครูใหญ่ให้นักเรียนทำเลขเงียบ ๆ และเดินตรวจทีละคน ๆ จนมาถึงหลังห้องครูใหญ่สังเกตเห็นว่าห้องเรียนของม่าเหมี่ยวมีเศษขยะล้นถังและสกปรกมาก จึงกล่าวว่า “นี่ยกตะกร้าผงมาไว้ข้างหน้าชั้น จะได้เห็นกันทั่ว ๆ ช่วยกันรักษาความสะอาดหน่อยสิจ๊ะ นักเรียนเห็นไหม ตะกร้าสกปรกมาก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 27) เมื่อนักเรียนได้ฟังดังนั้น จึงพยายามฟ้องครูใหญ่ทันทีว่าเพื่อนในห้องคนใดไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดบ้าง จึงส่งผลให้ห้องเรียนสกปรก

หลังจากวันนั้นครูใหญ่รู้สึกเดือดร้อนใจเป็นอย่างมากจึงหาวิธีแก้ไขด้วยการจัดกิจกรรม ประกวดห้องเรียนที่สะอาดที่สุด ขึ้นมา โดยประกาศว่าจะมีการมอบรางวัลแก่ห้องเรียนที่สะอาดที่สุด เมื่อได้ยินเช่นนั้น แต่ละห้องจึงกระตือรือร้นที่จะช่วยกันทำความสะอาดห้องของตัวเองมากขึ้นเพราะต้องการเป็นผู้ชนะ ซึ่งก็รวมถึงเพื่อน ๆ ในห้องของม่าเหมี่ยวด้วย ดังบทสนทนาระหว่างม่าเหมี่ยวกับแม่ว่า

...เย็นวันรุ่งขึ้น ม่าเหมี่ยวก็ขอผ้าขี้ริ้ว ถังน้ำ และไม้กวาดของคุณแม่ไปโรงเรียน “เอาไปทำไมจ๊ะ” คุณแม่ถาม

“ไปช่วยกันทำความสะอาดที่โรงเรียนค่ะ คุณครูใหญ่ให้มีประกวดห้องที่สะอาดที่สุด มีรางวัลด้วยนะคะ ห้องหนูต้องได้รางวัลแน่ ๆ เลย นายกระดุมเขาจะเอาขี้ผึ้งขัดบ้านมาขัดพื้นด้วยให้มันวับเลย ยายอ้นที่ชอบปวดท้องเวลาทำเวรก็สัญญาว่าจะช่วยกันขัดพื้น เขาบอกว่าเขาชอบถูพื้นค่ะ”

....เช้าวันต่อมา คุณแม่ก็ช่วยม่าเหมี่ยวขนของไปโรงเรียนด้วย ได้พบผู้ปกครองเด็กนักเรียนอีกหลายคนขนของมาให้ลูก ๆ เหมือนกัน

“คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไรก็ไม่ยอมทำ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 29)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า จากการที่ครูใหญ่ต้องการให้เด็ก ๆ ช่วยกันรักษาความสะอาดห้องเรียนของตนเอง จึงนำมาสู่กิจกรรมการประกวดห้องสะอาดเพื่อชิงรางวัล เมื่อนักเรียนแต่ละห้องต่างก็ต้องการรางวัล ทุกคนจึงทุ่มเทอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้รับชัยชนะ สิ่งที่น่าสนใจคือจากความตั้งใจของครูใหญ่ที่จะให้เกิดกิจกรรมที่แสดงความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ และช่วยกันรับผิดชอบดูแลสมบัติส่วนรวม แต่กลายเป็นว่าเด็ก ๆ เริ่มช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่จากกิจกรรมง่าย ๆ ที่บ้านไปด้วย ดังที่ผู้ปกครองของเด็กหญิงลูกเจี๊ยบกล่าวว่า “คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไรก็ไม่ยอมทำ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 29) จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงนับได้ว่า ผู้เขียนได้ใส่คุณลักษณะของครูที่ดีไว้ในตัวละครครูใหญ่อย่างเหมาะสม ทำให้ภาพของครูต้นแบบที่เข้าใจธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ๆ เช่น หาของรางวัลมาเป็นสิ่งจูงใจให้พวกเขาช่วยกันรักษาความสะอาด คอยพูดคุยกับเด็กด้วยความเมตตา หรือหากิจกรรมดี ๆ มาปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กโดยที่เด็กไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2.2.3 นำเสนอผ่านบทสนทนาและพฤติกรรมตัวละครประกอบกัน เช่น

1) แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย”

เช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน บนรถไฟ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ผ่านบทสนทนาและพฤติกรรมของอานา ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาแก่อ้อและอ๊อด โดยขณะที่อ้อและอ๊อดนั่งรถไฟไปสงขลา บนรถไฟมีแม่ค้านำอาหารขึ้นมาขายตลอดเวลา ทั้งสองคนอยากลองทานดูบ้างว่ารสชาติเป็นอย่างไร ซึ่งส่วนหนึ่งคงเพราะอยากพิสูจน์ความจริงว่า ระหว่างอาหารบนรถไฟกับอาหารที่อานาปรุง ฝีมือใครจะอร่อยกว่ากัน ดังความว่า

“งั้นให้อ๊อดสั่งอาหารรถไฟมากินนะฮะ จะได้รู้ว่าอานาทำเก่งกว่าซะแค่ไหน” ฉันต้องยอมรับในใจว่าเรื่องกินแล้ว น้องชายฉันฉลาดเสมอ อานานิ่งคิดไปอึดใจหนึ่ง “เอ้า อยากทดลองก็ตามใจ แต่สั่งมาจานเดียวก็แล้วกันนะ อ้ออยากลองด้วยหรือเปล่าล่ะ แบ่งกันกินก็แล้วกัน เพราะอานาเตรียมข้าวมาให้เราสามคนแล้ว ต้องกินให้หมด ไม่งั้นเหลือก็บูด ต้องทิ้งเสียดายของนะ”

อ๊อดตัดสินใจสั่งข้าวผัดไก่ใส่ไข่ดาวมาชิม พนักงานรถไฟทำหน้าที่คล่องแคล่วมาก เขาดึงแผ่นโครเมียมรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ติดอยู่ข้างผนังออกมากางตั้งเป็นโต๊ะกลางระหว่างเก้าอี้นวมทั้งสองตัว อ๊อดย้ายมานั่งเบียดบนเก้าอี้ตัวเดียวกับอานา รับประทานอาหารเย็นกัน

ข้าวผัดไก่ไข่ดาวจากตู้เสบียงร้อน ๆ ควันลอยขึ้นหอมกรุ่น แต่รสชาติ “งั้น ๆ” เหมือนข้าวผัดไก่ที่ขายในโรงอาหารของโรงเรียน ไม่ถูกใจเหมือนหมูทอดกระเทียมพริกไทยของอานา (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 41-42)

จากคำพูดของอ๊อดที่ว่า “งั้นให้อ๊อดสั่งอาหารรถไฟมากินนะฮะ จะได้รู้ว่าอานาทำเก่งกว่าซะแค่ไหน” และการแสดงออกของเขา แสดงให้เห็นว่าอ๊อดอยากลองอาหารแปลกใหม่ที่ไม่เคยทานมาก่อน ขณะเดียวกันผู้เขียนก็นำเสนอให้เห็นว่าอานาเองก็มีความเข้าใจเด็กวัยนี้ว่า ถ้าอยากรู้ต้องได้รู้ อยากลองก็ต้องได้ลอง จึงยอมตามใจให้สั่งได้ แต่ก็มีเงื่อนไขว่าสั่งแค่กล่องเดียว (เป็นไปได้ว่า 1.อานารู้อาจว่าอาหารบนรถไฟไม่อร่อย แต่อยากให้หลานได้ลองตามที่เขาต้องการ และ 2.อานาได้เตรียมอาหารมาจากบ้านสำหรับ 3 คนแล้ว) เพื่อให้เขาได้เรียนรู้ และตัดสินใจได้ว่าในวันเดินทางกลับอ๊อดควรจะสั่งอาหารบนรถไฟทานอีกหรือไม่ การกระทำของอานาจึงเป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้หลานชายได้คิด วิเคราะห์ และตัดสินใจได้ด้วยตนเองจากเรื่องง่าย ๆ เช่น การสั่งอาหารบนรถไฟ

เช่นเดียวกับเรื่อง ใครดีที่สุด ผู้เขียนก็ได้นำเสนอแนวคิดนี้ ผ่านบทสนทนาและพฤติกรรมของครูจิ้งจอกที่เข้ามาช่วยส่งเสริมให้เด็ก ๆ ในโรงเรียน มีความกล้าแสดงออกผ่านกิจกรรมการปราศรัยหาเสียง ทั้งนี้ระหว่างที่ลูกสัตว์แต่ละตัวออกมาพูดก็จะมีสัตว์บางตัวคอยป่วนทำให้เพื่อนเสียความมั่นใจหรือประหม่า แต่ครูจิ้งจอกก็มีวิธีจัดการอารมณ์ตื่นเต้นให้แก่ลูกสัตว์ได้เป็นอย่างดี เช่นตอน กบ(หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนาย และกลองกบ) เป็นวันที่กบจับสลากได้ออกมาพูดเป็นตัวแรก ดังความว่า

กบจับสลากได้พูดเป็นตัวแรก แต่ทันทีที่กบกระโดดขึ้นไปนั่งบนตอไม้ เพื่อที่เพื่อน ๆ จะได้เห็นกบชัดเจน พิราบก็ส่งเสียงหัวเราะเย้ยหยัน

“ฮ่า ๆ กบในกะลาครอบ สะเออะมาเข้าประกวด”

นักเรียนอื่น ๆ พากันหัวเราะเยาะตามพิราบ กบสีเขียวตัวกระจ้อยหน้าจ๋อยอึกอักพูดไม่ออก ครูจิ้งจอกกำลังจะเอ่ยปากดุพิราบ แต่เสียงต่ายต่าย กระต่ายน้อยตาสีแดง ถามลอย ๆ ขึ้นมาว่า

“กบไม่ได้อยู่ในกะลาเสียหน่อย ทำไมว่ากบอยู่ในกะลาครอบ”

พิราบตีปีกพั่บ ๆ

“ต่ายต่ายนี่โง่จริง ๆ” พิราบได้ทีรีบข่มเพื่อน “กบในกะลาครอบ นี่เป็นสำนวนไทยนะจ๊ะ หมายความถึงผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ แต่คิดว่าตัวฉลาด เหมือนกบที่มีกะลาครอบไว้ไม่เคยเห็นโลกภายนอก รู้จักแต่โลกกะลา ก็คิดเป็นตุเป็นตะว่า โลกมืด ๆ แคบ ๆ แบบกบตัวนี้ไง ถึงได้เผยอมาแข่งขันกับเขาด้วย”

“เงียบเถอะพิราบ” ลิงโหนตัวแกว่งไปมาบนกิ่งตะแบกตะโกนลงมา “นี่ตากบพูดนะ ไม่ใช่ตาแกพูด”

“ใช่แล้วนักเรียน” ครูจิ้งจอกที่ยืนดูอยู่ห่าง ๆ พูดขึ้น “ให้กบพูดจนจบ แล้วถึงค่อยถามเขานะ อย่าขัดจังหวะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 14-15)

จากคำพูดและพฤติกรรมของครูจิ้งจอกข้างต้น เห็นได้ว่าครูจิ้งจอกเข้าใจสถานการณ์และความประหม่าของกบ เนื่องจากต้องออกมาพูดเป็นตัวแรก อีกทั้งถูกพูดจาดูถูกอย่าง

ต่อเนื่องย่อมทำให้กบน้อยเสียความมั่นใจ แต่เมื่อครูเห็นว่ามีเจ้าลิงน้อยมาช่วยปรามความอันธพาลของนกพิราบว่า “เงียบเถอะพิราบ...นี่ตากบพูดนะ ไม่ใช่ตาแกพูด” ครูจิ้งจอกก็ใช้จังหวะนั้นเสริมกำลังใจแก่กบทันที พร้อมทั้งตักเตือนนกพิราบไปคราวเดียวกันว่า “ให้กบพูดจนจบ แล้วถึงค่อยถามเขานะ อย่าขัดจังหวะ” การกระทำ และคำพูดของครูจิ้งจอกจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม หากผู้ใหญ่ต้องการจะสร้างความมั่นใจแก่เด็ก ๆ ในการออกมาพูดต่อหน้าชุมชน

2) แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น”

เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน คนรู้ดีรู้ชั่ว ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดนี้ผ่านบทสนทนาและพฤติกรรมของม่าเหมี่ยว ในวันที่ครูฝากให้ม่าเหมี่ยวดูแลเพื่อน ๆ ไม่ให้ส่งเสียงดัง เนื่องจากครูต้องไปพบครูใหญ่ เมื่อเห็นเพื่อน ๆ เริ่มส่งเสียงดังจึงตะโกนบอกให้เงียบแต่ก็ไม่ได้ผล ม่าเหมี่ยวจึงคิดหาวิธีที่จะทำให้เพื่อนเงียบด้วยการจดชื่อเพื่อน ๆ ไปฟ้องครู ดังความว่า “ฉันจะจดชื่อคนที่คุยกันเสียงดัง ๆ นะ” ม่าเหมี่ยวตะโกนแข่งกับเสียงของเพื่อน ๆ แต่ผลปรากฏว่า เพื่อน ๆ ต่างพากันหาเหตุผลมาทำให้ม่าเหมี่ยวต้องยอมจำนน และล้มเลิกการจดชื่อไปฟ้องครู ดังความว่า

“เธอก็ทำเสียงดังเหมือนกันละน่า” กระดุมตอบมา ทำให้ม่าเหมี่ยวโกรธมาก “ฉันจะจดชื่อเธอคนแรกเลยตากระดุม”

“งั้นเธอก็ต้องจดชื่อเอียดด้วย เขาคุยกะฉันนี่” กระดุมตอบ

“เรื่องอะไร อย่ามาจดชื่อฉันนะ” หนูเอียดตะโกน

“ฉันจะจด จดชื่อเอียด ชื่อกระดุม ชื่อแดง ชื่อกล้วย ชื่อ...” ม่าเหมี่ยวยังไม่ทันพูดชื่อเพื่อนทั้งห้องจบ หนูแดง หนูเอียด และหนูอะไรต่อมิอะไรที่ม่าเหมี่ยวเอ่ยชื่อและไม่เอ่ยชื่อก็พากันตะโกนว่า

“ม่าเหมี่ยว เธอไม่เคยคุยเวลาครูไม่อยู่หรือไง ถึงมาจดชื่อพวกเรา”

“เธอคงไม่อยากให้พวกเราโกรธหรอกนะ”

“หรือเธออยากให้เราโกรธ”

“จะลอกการบ้านฉันอีกไหมยะ”

“จะไปงานวันเกิดฉันไหม ม่าเหมี่ยว”

“ฉันเป็นคนรู้ดีรู้ชั่ว” ม่าเหมี่ยวตะโกนลั่นจนเพื่อน ๆ ทุกคนเงียบสนิท

“ฉันเป็นคนมีเหตุผลเสมอน่ะแหละ และรู้เสมอว่าควรจะทำอะไร”

ดังนั้นพูดแล้วม่าเหมี่ยวก็ฉีกกระดาษที่จดชื่อเสีย (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 105-106)

จากคำพูดของเพื่อน ๆ ที่ว่า “ม่าเหมี่ยว เธอไม่เคยคุยเวลาครูไม่อยู่หรือไง ถึงมาจดชื่อพวกเรา” “เธอคงไม่อยากให้พวกเราโกรธหรอกนะ” “หรือเธออยากให้เราโกรธ” “จะลอกการบ้านฉันอีกไหมยะ” “จะไปงานวันเกิดฉันไหม ม่าเหมี่ยว” และการกระทำของม่าเหมี่ยวที่เปลี่ยนใจฉีกกระดาษที่จดชื่อเพื่อนทิ้ง เพราะกลัวว่าเพื่อนจะไม่ให้เล่นด้วย แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ม่าเหมี่ยวเด็กหญิงวัย 10 ปี กลัว คือการที่ไม่มีเพื่อนคบหรือยอมให้เล่นด้วย ซึ่งลักษณะพฤติกรรมเช่นนี้ยังสอดคล้องกับที่

อารี พันธมณี (2544: 36) กล่าวว่า สิ่งที่เด็กวัยนี้กลัวมากที่สุด คือกลัวไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ซึ่งม่าเหมี่ยวก็กลัวและให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มาก

3) แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย”

เช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ในตอน เรื่องแปลกประหลาดเหลือเชื่อ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ผ่านตัวละครพ่อและแม่ของนิก ที่ฝึกให้นิกเรียนรู้เรื่องการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ผ่านเหตุการณ์การตั้งชื่อแมวที่หลงเข้ามาอยู่ในบ้าน ดังความว่า

ในที่สุด เมื่อเราแน่ใจว่าไม่มีใครมาติดต่อแสดงตัว ว่าเป็นเจ้าของแมวลายสีเทาที่หลงมาอยู่บ้านเราเมื่อวันเกิดของผม เราก็คิดเรื่องตั้งชื่อให้มัน พ่อเสนอให้เรียกมันว่า เจ้าเทา ตามที่เราเคยเรียกมันชั่วคราว แต่แม่ไม่เห็นด้วย อยากได้ชื่อที่เก๋ ๆ กว่านั้น เช่น แท็บบี หางเรียว หรือ อริสโตแคต ไม่รู้แม่สรรหาชื่อพวกนี้มากจากไหน ผมเองอยากเรียกมันว่า กิฟต์ หรือ ของขวัญ ก็มันมาเป็นของขวัญวันเกิดให้ผม (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 13)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวของนิกค่อนข้างรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ดูได้จากคำพูดของพ่อและแม่ที่ว่า “พ่อเสนอให้เรียกมันว่า เจ้าเทา” และ“แต่แม่ไม่เห็นด้วย อยากได้ชื่อที่เก๋ ๆ กว่านั้น เช่น แท็บบี หางเรียว หรือ อริสโตแคต” การที่แต่ละคนมีสิทธิ์เสนอชื่อแมวมาให้เลือกบ่งบอกว่าครอบครัวของนิกเป็นครอบครัวประชาธิปไตยไม่ยึดเอาความคิดของใครคนใดคนหนึ่งเป็นหลัก ซึ่งคำพูดและการกระทำของพ่อแม่ส่งผลทำให้นิกกล้าที่จะนำเสนอความคิดของตนเอง และได้เรียนรู้ที่จะรับฟังเสียงของพ่อแม่ไปพร้อมกัน

2.2.2 นำเสนอโดยผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง

เนื่องจากวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องเป็นวรรณกรรมเยาวชนผู้อ่านจะมองเห็นแนวคิดทั้ง 3 แนวคิด ได้ขณะอ่าน เพราะแนวคิดจะถูกสอดแทรกและนำเสนอย้ำ ๆ ไว้ในแต่ละตอน จากการวิเคราะห์สามารถสรุปเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏตลอดเรื่อง และทุกเรื่อง ได้เป็น 4 เหตุการณ์ ดังนี้

(1) ทุกเรื่องจะมีการกำหนดให้มีเหตุการณ์สำคัญที่ตัวละครผู้ใหญ่ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ครู เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่เด็ก รวมถึงช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทั้ง 4 ด้านให้ดำเนินไปอย่างสมวัย

(2) ทุกเรื่องมีการสร้างตัวละครกลุ่มเพื่อนสนิท และพี่น้องคอยอยู่ใกล้ชิดตัวละครเอกขึ้นมา เพื่อให้ตัวละครเหล่านั้น ได้มาทำหน้าที่ทั้งเพื่อนเล่น และคอยช่วยแก้ไขปัญหาบางอย่าง

(3) ทุกเรื่องมีการสร้างตัวละครผู้ใหญ่แวดล้อมทั้งในและนอกครอบครัว ให้มีการแสดงออกทั้งพฤติกรรมด้านดีและไม่ดี เพื่อให้เด็ก ๆ เรียนรู้ และตัดสินใจเองว่าผู้ใหญ่แบบใดที่เด็ก ๆ ควรนำมาเป็นตัวอย่างในชีวิต

(4) ทุกเรื่องจะเน้นบรรยายภาพกิจกรรมที่เด็ก ๆ ทำในบ้าน หรือในโรงเรียนเป็นหลัก เพราะเด็กในวัย 10-13 ปี ชีวิตส่วนใหญ่ยังผูกพันอยู่กับบ้านและโรงเรียน การใช้ชีวิตประจำวัน ก็ยังต้องอยู่ในสายตาผู้ใหญ่ แต่หากจำเป็นต้องออกไปใช้ชีวิตห่างครอบครัวตนเองบ้าง เช่น ไปเที่ยวพักผ่อน ก็ยังคงอยู่กับคนที่ทางครอบครัวไว้ใจให้ดูแล ซึ่งผู้วิจัยขอยกเป็นตัวอย่าง ดังนี้

2.2.1.1 เรื่อง “เรื่องของม่าเหมี่ยว”

เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว มีเนื้อหาแบ่งเป็นตอน ๆ มีทั้งหมด 34 ตอน ได้แก่คุยกันสักนิด เมื่อแม่น้ำและลูกน้ำถูกตี ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว หมาบ้า หนังสือพิมพ์ประจำห้อง งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว ดาราใหญ่ บ้านคนไข้ ขวัญใจประจำห้อง ม่าเหมี่ยวคนดี หมาเป็นเหตุ ม่าเหมี่ยวและพี่เขียด ไม่รู้ด้วยละ วิ่งมหากุศล ปัญหาของคุณแม่ คุณพ่อแสนดี คุณแม่แสนดี เรื่องชื่อ ๆ นักเขียนเอกคนรู้ดีรู้ชั่ว คนขยัน การหาเสียง (โดยไม่ตั้งใจ) ชั่วโมงเลขคณิต นิทานของเด็ก ๆ ม่าเหมี่ยวโดนรถชนทางออก เรื่องเวร บริจาคหนังสือ นาฬิกาปลุก เงินกับแรงงาน คนช่างยุแหย่ ฝึกนิสัย สัตว์ประหลาด และ หาลำไพ่

เนื้อเรื่องของแต่ละตอนจะเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละวันของเด็กหญิงซุกซนที่ชื่อม่าเหมี่ยว วัย 10 ปี ม่าเหมี่ยวมีส้มจุกเป็นเพื่อนสนิท และเพื่อนร่วมห้องคนอื่น ๆ เช่น เอียด กระดุม แดง กล้วย ดวงสุดา ต๋อย ฯลฯ คอยเป็นเพื่อนเล่น และก่อวีรกรรมชวนปวดหัวแก่ครูที่โรงเรียน ตลอดเรื่องผู้เขียนได้นำเสนอเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นกับม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแข่งขัน การเล่นสนุก รวมถึงการโต้เถียงชิงไหวชิงพริบกันกับเพื่อนๆ ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนเป็นที่โปรดปรานของเด็กหญิง ม่าเหมี่ยวเกิดในครอบครัวที่สมบูรณ์ ทุกครั้งที่พบเจออุปสรรคปัญหา ม่าเหมี่ยวจะมีคนใกล้ชิด ได้แก่ พ่อ แม่ เพื่อน และครู คอยแนะนำหนทางแก้ไขปัญหาหรือคอยช่วยเหลือทุกครั้ง เช่น ตอน หมาบ้า ผู้เขียนได้ย้ำแนวคิดเกี่ยวกับเด็กว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ผ่านเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวรู้สึกโกรธเพื่อนที่ไม่ให้เล่นไอ้เข้ด้วย เพราะม่าเหมี่ยวไม่ยอมเป็นไอ้เข้ ม่าเหมี่ยวจึงนำเรื่องมาเล่าให้แม่ฟัง แม่จึงได้อธิบายให้เข้าใจว่าแท้จริงแล้วม่าเหมี่ยวเป็นคนผิดที่ไม่ยอมทำตามข้อตกลง แต่ม่าเหมี่ยวก็ยังไม่เข้าใจนัก เวลาผ่านไปขณะที่แม่กำลังลวกแห้วก็ได้ยินเสียงร้องของเด็ก ๆ หน้าบ้าน เพราะตกใจหมาบ้าที่มีน้ำลายฟูมปาก แต่เมื่อแม่ค่อย ๆ คิดและทบทวนเหตุการณ์จึงเข้าใจว่าน้ำลายที่ฟูมปากหมานั้นคงเป็นฝีมือม่าเหมี่ยวที่ต้องการจะเอาคืนเพื่อนที่ไม่ยอมให้เล่นด้วย สุดท้ายม่าเหมี่ยวก็ถูกแม่ลงโทษ เพราะทำให้คนอื่นตกใจ รวมทั้งทำให้หม้อทับทิมกรอบของแม่ไหม้ ม่าเหมี่ยวรู้สึกเสียใจมาก วันนี้นอกจากเธอถูกแม่ตีแล้วเพื่อนก็ยังไม่หายโกรธ ม่าเหมี่ยวจึงก็ได้รู้ว่าไม่ควรเอาคืนเพื่อนด้วยวิธีการแบบนี้

จากตอน ขวัญใจประจำห้อง ผู้เขียนได้ย้ำแนวคิดว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผ่านเหตุการณ์ตอนนี้อย่างชัดเจนโดยนำเสนอให้เห็นว่าเด็กวัยนี้สามารถเรียนรู้ตัวอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ครูให้เพื่อนในห้องได้มีส่วนร่วมในการลงคะแนนเสียงหาเพื่อนที่น่ารักที่สุดในห้องเรียน ด้วยการเขียนชื่อเพื่อนลงในกระดาษแล้วพับนำส่งครูจนครบทุกคน จากนั้นครูให้ต๋อยออกไปเขียนชื่อเพื่อนบนกระดาน จนนับคะแนนเสร็จปรากฏว่าคนที่ได้รับตำแหน่งเพื่อนที่น่ารักที่สุดคือม่าเหมี่ยว จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้การยอมรับฟังความคิดเห็น และร่วมการตัดสินใจโดยมีครูที่เป็นต้นแบบที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่เป็นการลงมือปฏิบัติ เช่นเดียวกับตอน บริจาคหนังสือ ผู้เขียนก็ได้เน้นย้ำให้เห็นแนวคิดนี้ผ่านเหตุการณ์ที่ครูขันทองได้เป็นต้นแบบที่ดีในการเป็นผู้เมตตารู้จักเห็นอกเห็นผู้อื่น โดยครูขันทองได้นำเรื่องการที่ตนเองบริจาคหนังสือให้แก่เด็กที่ไม่มีโอกาสได้อ่าน ทำให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อนในห้องทำตาม และรู้สึกสงสาร ตลอดจนรู้จักเห็นอกเห็นคนอื่นมากขึ้นด้วยการเห็นแบบอย่างที่ดีจากครูขันทองนั่นเอง

หรือ ตอน เรื่องชื่อ ๆ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” จากเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวต้องการเปลี่ยนชื่อเพราะมีเพื่อนชื่อต้อยบอกว่า ให้พระเปลี่ยนชื่อแล้วจะเรียนหนังสือเก่งขึ้น แต่พ่อกับแม่คิดว่า ตนตั้งชื่อลูกดีแล้ว จึงขอให้ครูขันทองช่วยอธิบายให้เด็ก ๆ ฟัง จนทำให้ม่าเหมี่ยวไม่คิดจะเปลี่ยนชื่ออีก เพราะเห็นว่าเพื่อนคนที่เปลี่ยนชื่อยังเรียนหนังสือไม่ดีเหมือนเดิม ซึ่งม่าเหมี่ยวคิดถูกแล้ว เพราะคนเราไม่ควรเชื่ออะไรง่าย ๆ เป็นต้น แต่จากเหตุการณ์นี้ก็ย้ำให้เห็นว่าหากยังไม่มีผู้ใหญ่มาให้ข้อแนะนำหรือชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็ก ๆ ก็พร้อมที่จะทำตามเพื่อนโดยไม่ได้คิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลได้ เป็นต้น

2.2.1.2 เรื่อง “ม่าเหมี่ยวและเพื่อน”

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เป็นเรื่องราวภาคต่อจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว แบ่งเป็น 33 ตอน ได้แก่ แพ้กาแฟ เงินพ่ายเงินแพ้ ม่าเหมี่ยวไม่สบาย วันทำความสะอาดโรงเรียน คำแนะนำ จับขโมย ม่าเหมี่ยวป้องกันขโมย ทำความสะอาดอีกแล้ว ความผิด ต้นทาง ม่าเหมี่ยวเสียท่า แก้เผ็ด จดหมายถึงนายกฯ เหตุเกิดจากไฟดับ เรื่องเปิ่น ๆ ตุ๊กแกนำโชค เปลี่ยนเสือเป็นจระเข้ ช่างติดกระดุม จ่ายตลาด บนบาน พี่เลี้ยงต้นไม้ ใครเป็นเหตุ วันอาละวาด คัดเลือกตัวแทน ออกโทรทัศน์ อวสานมดแดง ศึกสองโรงเรียน ความปรารถนาในคืนฝนตก หนีโรงเรียน เมื่อม่าเหมี่ยวเป็นนักอ่าน ของขวัญวันเกิด ขวัญใจนักเรียน และแข่งกินแตงโม

เรื่องราวมีลักษณะเดียวกันกับเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว คือ มุ่งนำเสนอเรื่องวุ่น ๆ ของม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ โดยแต่ละวันม่าเหมี่ยวจะมีปัญหาให้คนรอบข้างได้ช่วยแก้ปัญหาอยู่เสมอ เช่น ตอน คำแนะนำ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเกี่ยวเด็กที่ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผ่านเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวเขียนจดหมายไปหาญาติ ๆ ของเธอเพื่อขอของขวัญที่อยากได้เนื่องในวันเกิดที่กำลังจะมาถึง เมื่อถึงวันเกิดม่าเหมี่ยวดีใจมากที่ได้ของทุกอย่างที่ต้องการ ต่างจากพ่อแม่ที่กลุ้มใจมากเพราะรู้ความจริงเรื่องที่ม่าเหมี่ยวแอบส่งจดหมายถึงญาติหลายคน ทำให้พ่อกับแม่ต้องเรียกม่าเหมี่ยวเข้าไปคุยเพื่ออธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจว่าจะสามารถขอสิ่งของที่อยากได้จากคนกันเองเท่านั้น เช่น พ่อ แม่ หรือคนรัก (เช่นที่แม่ขอพ่อ) และขอร้องไม่ให้ม่าเหมี่ยวทำเช่นนี้

จากตอน แพ้กาแฟ เป็นตอนที่ม่าเหมี่ยวแอบเลียนแบบพ่อด้วยการกินกาแฟเหมือนพ่อ จนทำให้ม่าเหมี่ยวรู้สึกไม่สบายดีขึ้นมาในขณะที่กำลังจะไปโรงเรียน ทำให้แม่ต้องตามพยาบาลมาดูอาการจนได้ทราบว่าแท้จริงม่าเหมี่ยวไม่ได้แพ้กาแฟแต่อย่างใด แต่แม่ก็ไม่ได้บอกให้ม่าเหมี่ยวทราบเพราะแม่ใช้เหตุการณ์นี้สอนให้ม่าเหมี่ยวเห็นโทษของการไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และลองแอบทำสิ่งที่พ่อแม่ห้ามจนตนเองไม่สบาย วิธีการของแม่เกิดประโยชน์แก่ลูกสาวโดยตรง เพราะทำให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ โดยในที่นี้คือตัวละครแม่ช่วยขัดเกลาลูกทางอ้อมเพื่อชี้ให้เห็นโทษที่เลียนแบบในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

เช่นเดียวกับตอน วันทำความสะอาดโรงเรียน ที่ครูใหญ่จัดให้มีการประกวดห้องเรียนสะอาด เพราะเชื่อว่ากิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการฝึกเด็ก ๆ ให้ร่วมแรงร่วมใจในการรักษาความสะอาดห้องเรียนอันเป็นสมบัติส่วนรวมแล้ว พวกเขายังได้แสดงความรักและความสามัคคีกันในการทำงานอีกด้วย อีกทั้งเมื่อครูใหญ่เข้าใจความต้องการของเด็ก ๆ จึงหาของรางวัลที่เด็กนักเรียนชอบมาแรงจูงใจในการแข่งขัน ก็ยิ่งส่งผลให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ รีบปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

และร่วมกันทำความสะอาดอย่างแข็งขัน ส่วนเพื่อนคนใดที่ผิดใจกันอยู่ก็รีบหันมาผนึกกำลังร่วมกันทำงาน จากเหตุการณ์นี้จึงนับว่าครูใหญ่ได้ทำหน้าที่ในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ๆ ได้เป็นอย่างดี

และจากตอน จดหมายถึงนายกฯ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็กว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” ผ่านเหตุการณ์ตอนที่ม่าเหมี่ยวโกรธพ่อที่ไม่ซื้อจักรยานให้ โดยพ่อให้เหตุผลว่าม่าเหมี่ยวยังเล็กเกินกว่าจะขี่จักรยานออกถนนใหญ่ ม่าเหมี่ยวจึงไปขอความช่วยเหลือจากส้มจุกให้ช่วยเขียนจดหมายถึงนายกให้ เพราะคิดว่านายกจะช่วยให้พ่อซื้อจักรยานให้เธอได้แน่นอนเพราะเธอกำลังดำเนินตามนโยบายประหยัดที่นายกบอกมา เมื่อเขียนจดหมายเสร็จแล้วทั้งคู่ก็นำไปหย่อนลงตู้ไปรษณีย์ แต่ระหว่างเดินกลับบ้านม่าเหมี่ยวเกิดคิดถึงพ่อขึ้นมาว่าถ้าหากพ่อถูกนายกลงโทษตนเองจะทำอย่างไร ม่าเหมี่ยวร้องไห้และขอให้ส้มจุกช่วยอีกครั้ง ส้มจุกหาวิธีแก้ไขปัญหาด้วยการพาม่าเหมี่ยววิ่งกลับไปที่ตู้ไปรษณีย์ รอจนกระทั่งบุรุษไปรษณีย์มาเปิดตู้ตอนเช้า และจะขอจดหมายฉบับนั้นกลับมา ในตอนนี้เห็นได้ชัดว่าการที่ม่าเหมี่ยวมีส้มจุกเป็นเพื่อนสนิท เวลาเกิดปัญหาใด ๆ ที่ม่าเหมี่ยวไม่สามารถบอกเล่าแก่ผู้ใหญ่ได้ ม่าเหมี่ยวก็ยังมีเพื่อนที่ไว้ใจได้อย่างส้มจุกคอยช่วยคิด หรือหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อนจึงนับว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับเด็กวัยนี้

2.2.1.3 เรื่อง “ปริศนาหน้าร้อน”

เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เป็นนวนิยายเรื่องเดียวที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างเป็นแนวสืบสวนสอบสวน เป็นนวนิยายความยาว 176 หน้า แบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ ทั้งหมด 15 ตอน ได้แก่ ไม่อยากให้เปิดเทอมเลย การตัดสินใจครั้งใหญ่ เกิดเรื่อง บนรถไฟ ต้นร้ายปลายดี (ของอ๊อด) อาดาว คนช่างพูด เกิดเหตุไม่คาดฝัน หนีไม่พ้น ไขปัญหาเงินหาย ฤทธิ์คุณย่า เรื่องอดีต งานเลี้ยงน้ำชา บันทึกของย่าปิ่น นักสืบออกโรง และ ความสำเร็จ

เนื้อเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างปิดเทอมฤดูร้อนของสองพี่น้อง คืออ้อและอ๊อด หลังจากที่พ่อแม่คิดนโยบายประหยัดออกมา และแจ้งว่าปิดเทอมหน้าร้อนนี้จะไม่มีการเดินทางไปเที่ยวที่ไหนเป็นครอบครัว อานาน้องสาวของพ่อจึงชวนเด็ก ๆ ไปเยี่ยมย่าปิ่นที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลาแทน ตลอด 1 เดือนที่สงขลา อ้อและอ๊อดได้กลายเป็นนักสืบจำเป็นตามหาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไปกว่า 60 ปี ด้วยเหตุที่เป็นวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวนที่มีสองพี่น้องเป็นตัวละครเอก เมื่อผู้อ่านติดตามตั้งแต่ต้นจนจบจะพบแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” โดยตลอด ผ่านทุกเหตุการณ์ที่มีการกล่าวถึงการร่วมมือกันปฏิบัติการค้นหาความจริงเรื่องสร้อยไข่มุกที่หายไป เช่น ตอนที่ชื่อว่า บันทึกของย่าปิ่น ที่อ้อและอ๊อดต้องช่วยกันคิดหาทางแก้ปริศนาการหายไปของสร้อยไข่มุก เริ่มจากการเชื่อมโยงคำบอกเล่าของย่าพวงร้อยในวันที่สร้อยเส้นนั้นหายไป และพยายามหาหลักฐานชิ้นสำคัญเพื่อยืนยันว่าสร้อยไม่ได้หายไปไหน ตลอดการค้นหาความจริงผู้อ่านจะเห็นการร่วมมือกันของอ้อและอ๊อดในการสืบหาคำตอบเกี่ยวกับสร้อยไข่มุกอยู่ตลอดเวลา

ส่วนตัวละครผู้ใหญ่ ก็เข้ามามีอิทธิพลต่อทั้งอ้อและอ๊อดตลอดเรื่องเช่นกัน นับตั้งแต่พ่อแม่ที่เปิดโอกาสให้อ้อได้ตัดสินใจเองว่าจะไปเที่ยวสิงคโปร์กับบรรดาเพื่อนสนิท โดยใช้เงินเก็บของอ้อเอง หรือจะลงใต้ไปเที่ยวสงขลากับน้องกับอานา แต่ก่อนจะให้ตัดสินใจพ่อกับแม่ก็ให้ข้อคิด

อ้อหลายอย่าง เช่น ให้นึกถึงส่วนรวม นึกถึงอาทั้ง 3 คนที่กำลังลำบาก และนึกถึงน้องที่ไม่มีโอกาสไปไหนเลย ที่สุดอ้อก็เลือกจะเดินทางลงใต้กับอา ระหว่างเดินทางผู้เขียนก็ได้สร้างเหตุการณ์ให้อานาได้ทำหน้าที่ของ “ผู้ใหญ่ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” เช่นจากตอน บนรถไฟ ขณะที่อ้อและอ๊อดนั่งอยู่บนรถไฟ ก็มักจะมีแม่ค้านำอาหาร ขนม น้ำต่าง ๆ ขึ้นมาขายตลอดเวลา ทำให้ทั้งสองคนอยากลองทานดูบ้างว่ารสชาติเป็นอย่างไร อ๊อดจึงไปขอให้อานาซื้อให้ อานายอมซื้อเพราะอยากให้ทั้งสองคนได้ลองเปรียบเทียบว่ารสชาติอาหารที่ตนทำกับอาหารบนรถไฟแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งการกระทำของอานาถือเป็นการช่วยฝึกให้อ้อและอ๊อดได้ใช้ปัญญาในการไต่ตรองและประเมินรสชาติอาหารว่าเหมาะสมแก่ราคาที่จ่ายไปหรือไม่ หรือจากตอน ความสำเร็จ ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายของเรื่องที่อ้อและอ๊อดได้ทำภารกิจสำเร็จ ย่าพวงร้อยก็ได้กล่าวชมเชยความสามารถของหลาน ๆ ให้ทุกคนฟัง ทำให้อ้อและอ๊อดภูมิใจและมีความสุขมาก คำพูดของคนแก่เจ้าระเบียบอย่างย่าพวงร้อยจึงสามารถเสริมกำลังใจและสร้างพลังบวกแก่หลาน ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ โดยคำชมที่มาจากใจของย่า เพราะธรรมชาติของเด็กวัย 10-13 ปี เมื่อทำความดี ก็ย่อมหวังจะรางวัลจากการทำความดีเป็นสิ่งตอบแทน และคำชมของย่าพวงร้อยก็ถือเป็นรางวัลอันวิเศษสำหรับอ้อกับอ๊อดแล้ว

2.2.1.4 เรื่อง “ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์”

เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เป็นนวนิยายที่มีการแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ เช่นเดียวกันกับเรื่องปริศนาหน้าร้อน แต่มีความพิเศษตรงผู้เขียนได้แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ภาษา คือ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยตอนจบเรื่องของทั้ง 2 ภาษา จะมาบรรจบกันที่ตรงกลางเล่ม เนื้อหาประกอบด้วย 25 ตอนย่อย ได้แก่ ของขวัญวันเกิด เรื่องแปลกประหลาดเหลือเชื่อ หมอรองเท้า ทำหมันแมว ประโยชน์ของพจนานุกรม จดหมายลาป่วย แมวขนยาวก่อเหตุ หนวดคนหนวดแมว โดเรมอนประชันม็อกซ์ ความสามารถพิเศษของม็อกซ์ ร้านหมอเด่นดวงถูกปล้น พิตบุลล์ ไม่มีปีแมว สาเหตุที่ไม่มีปีแมว เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ เปิดเผยความลับ ม็อกซ์หาทุน อาสาสมัครถูกจับ ทวงเงินคืน ม็อกซ์จิตตก พบแมวที่ไม่ทำให้แพ้ ม็อกซ์หรือหุ่นยนต์ไดโนเสาร์ ลักตัวแมว คู่หูคู่ใหม่ และ ของขวัญจากม็อกซ์!

เรื่องราวเริ่มต้นเมื่อครอบครัวของนิกตัดสินใจรับเลี้ยงแมวเทาหลงทาง แมวตัวนี้พยายามใช้โทรจิตติดต่อนิกและบอกว่ามันชื่อ “ม็อกซ์” เมื่อรู้ความจริงนิกก็ได้เก็บความลับเรื่องที่แมวสามารถสื่อสารกับเขาได้ทางคลื่นสมองไว้เป็นความลับ จากนั้นมาทั้งสองก็กลายเป็นเพื่อนรักกัน ทุกครั้งที่นิกมีปัญหาก็จะมีม็อกซ์คอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษา เช่นเดียวกับทุกครั้งที่ม็อกซ์เกิดความสงสัยเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกใบนี้ นิกก็จะทำหน้าที่อธิบายให้เข้าใจ สายสัมพันธ์ของทั้งคู่จึงค่อย ๆ กระชับแน่นขึ้นทุกวัน ดังนั้นในระหว่างที่อ่านเรื่องผู้เขียนนำเสนอแนวคิดโดยตลอดว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” โดยเน้นนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ที่งดงามดังกล่าว ผ่านคำพูดและการกระทำที่นิกและม็อกซ์แสดงออกต่อกัน ตลอดเรื่องผู้เขียนพยายามสื่อให้เห็นความเมตตาต่อสัตว์ของนิก ผ่านการกระทำและคำพูด เพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ นำแบบอย่างที่ดีจากตัวละครไปปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงของตนได้ รวมทั้งได้เห็นความรัก น้ำใจ และการช่วยเหลือกันระหว่างคู่ซี้ที่เป็นมนุษย์กับสัตว์คู่นี้อยู่ตลอดเวลา เช่น ในตอน จดหมายลาป่วย ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าเพื่อนที่ดีจะต้องเป็นทั้งที่ปรึกษาและคอยให้ความช่วยเหลือเพื่อนเสมอ

ซึ่งเหตุการณ์นี้เป็นตอนที่นิกได้หลงเข้าไปช่วยพี่ตะปลอมจดหมายลาป่วยส่งครู เมื่อช่วยพิมพ์จดหมายจนเสร็จ ระหว่างที่พี่ตะนำจดหมายไปส่งให้ครู ม็อกซ์ได้แอบมากระซิบให้นิกรู้ว่าในจดหมายมีข้อผิดพลาดเรื่องวันที่ ทำให้นิกรู้สึกเบาใจ สุดท้ายแล้วพี่ตะก็ถูกครูจับได้ เพราะเขาให้พิมพ์ว่า 31 พฤศจิกายน นอกจากนิกจะมีเพื่อนที่ดีอย่างม็อกซ์คอยให้คำปรึกษาแล้ว ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ คอยช่วยเหลือและช่วยตอบปัญหาที่นิกสงสัยอยู่เสมอ ซึ่งสามารถช่วยย้ำแนวคิดเกี่ยวกับเด็กของสุมาลี บำรุงสุขที่ ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นตอน ของขวัญวันเกิด ในวันที่นิกได้เจอกับม็อกซ์ครั้งแรกที่บ้าน พ่อยังไม่อนุญาตให้นำมาเลี้ยงเพราะยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นแมวของใคร พ่อจึงพานิกทำป้ายประกาศตามหาเจ้าของก่อน เหตุการณ์ตอนนี้ทำให้นิกได้เรียนรู้คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์จากพ่อไปในตัว หรือ ตอน ประโยชน์ของพจนานุกรม ที่แสดงให้เห็นว่า เพราะปู่ย่าของนิกเองมีนิสัยรักการอ่าน เห็นความสำคัญของการอ่าน ชอบศึกษาค้นคว้า จึงส่งเสริมให้นิกเป็นเด็กรักการอ่าน และชอบการศึกษาค้นคว้าตามที่ตนเป็น จึงซื้อหนังสือพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มาเป็นของขวัญวันเกิดให้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอแนวคิดให้เห็นว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ผ่านเหตุการณ์ในตอน หนวดคน หนวดแมว ที่นิกสงสัยว่าทำไมโกนหนวดให้แมวไม่ได้ เขาจึงไปถามพ่อ พ่อก็ให้คำตอบด้วยการอธิบายความรู้เกี่ยวกับหนวดแมวของนิกฟังอย่างละเอียด การแสดงออกของพ่อจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมในด้านพัฒนาการทางสติปัญญาแก่ลูกโดยตรง

2.2.1.5 เรื่อง “ใครดีที่สุด”

เรื่อง ใครดีที่สุด แบ่งเป็นตอน ๆ มีทั้งหมด 27 ตอน ได้แก่ สวนสัตว์ในฝัน เสือสิงห์ตะลุมบอน กบ (หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนาย และกลองกบ) กบเลือกนาย ฤทธิ์เดชวานร หนุมานยอดวานร ลิงกังนักไต่นักแสดง วานรอวกาศ โง่เหมือนควายจริงหรือควายตกสวรรค์ ลูกทรพี นกยูงกับฝูงกา ทำไมถึงเชื่อว่ากินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง ครูจิ้งจอกหนักใจ เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น พิราบผิดหวัง กระจอกเล่าเรื่องนกฮูกกับกา ทำไมกาจึงโกรธนกฮูก พิราบพิลาป (แปลว่า พิราบร้องไห้) นกแร้งปราศรัย เสือสิงห์หารือลูกสิงห์เสียท่า เกิดเรื่องอลเวง กลับคืนสู่จุดเริ่มต้น ชุมนุมที่หนองน้ำ และ วันออกหาเสียงเลือกตั้ง

เรื่องนี้เริ่มต้นที่เหตุการณ์ลูกเสือและลูกสิงห์ที่อยู่ในสวนสัตว์ในฝันทะเลาะกัน เพราะคิดว่าตนเองดีที่สุด จนทำให้ครูช้างต้องหาทางแก้ปัญหาด้วยการให้สัตว์ทุกตัวออกมาปราศรัยหาเสียง เพื่อบอกเล่าความดีงามของตัวเอง จากนั้นจึงให้มีการลงคะแนนเสียงตัดสินว่า ใครดีที่สุด ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวให้เห็นเป็นตอน ๆ และสร้างเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง โดยจุดเริ่มต้นของปัญหาหลักของเรื่องถูกกล่าวไว้ในตอนที่ชื่อว่า เสือสิงห์ตะลุมบอน สืบเนื่องมาจากลูกเสือกล่าวหาว่าลูกสิงโตเป็นสัตว์ต่างด้าว ไม่เหมาะสมกับการเป็นเจ้าป่า เมื่อบรรดาสัตว์ที่มาล้อมวงดูได้ยินเช่นนั้นก็ไม่พอใจ เพราะต่างก็คิดว่าตนเองดีที่สุดในป่าแห่งนี้เช่นกัน เมื่อมีเหตุการณ์ทะเลาะกันจนวุ่นวายทำให้ครูจิ้งจอกต้องมาหาทางแก้ไข โดยการคิดวิธีการปราศรัยหาเสียง และให้มีการเลือกตั้งขึ้นมา ซึ่งการกระทำที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางความคิดและการกระทำของเด็ก ๆ (ลูกสัตว์ชั้นประถม) และการเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการอันบริสุทธิ์ยุติธรรมของครูจิ้งจอกในตอนที่ชื่อว่า เสือสิงห์ตะลุมบอน นี้ จึงช่วยย้ำให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับเด็กของสุมาลี บำรุงสุขที่ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ผ่านเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” โดยในที่นี้ก็คือ ต้นแบบที่ดีจากครูอย่างครูจิ้งจอกนั่นเอง ที่ใช้เหตุผลและความ

ใจเย็น ค่อย ๆ พูด ค่อย ๆ อธิบายจนกระทั่งเด็ก ๆ ยอมจับสลากขึ้นปราศรัย เมื่อครูจิ้งจอกนำปัญหาไปปรึกษาครูช้างซึ่งเป็นครูใหญ่ก็ได้รับการสนับสนุนว่าครูจิ้งจอกทำถูกต้องแล้ว เพราะนี่เป็นการนำหลักประชาธิปไตยมาใช้แก้ปัญหาแทนความรุนแรงได้ดีที่สุด

ส่วนบทสรุปจากตอนจบที่ชื่อว่า วันออกเสียงเลือกตั้ง ผู้เขียนได้ใช้วิธีย้ำแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก อีกครั้งว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตมีพัฒนาการสมวัย” โดยครูใหญ่และครูจิ้งจอก ได้พิสูจน์ให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และเด็ก ๆ ในโรงเรียนได้เห็นว่า การใช้สิทธิ์ออกเสียง และการยอมรับฟังเสียงข้างมาก สามารถช่วยแก้ไขความขัดแย้งได้ โดยการจำลองภาพสังคมเล็ก ๆ ในสวนสัตว์โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง และสร้างเหตุการณ์ให้สัตว์ที่ต่างเชื่อมั่นในตนเอง จนมองข้ามข้อดีของผู้อื่น หรือพยายามปฏิเสธข้อเสียของตัวเอง ให้ได้เรียนรู้ที่จะเปิดใจ รับฟัง และตัดสินใจด้วยใจที่ปราศจากอคติ ในที่สุดสัตว์ทุกตัวก็พร้อมจะรับผลการตัดสินของคนส่วนใหญ่ ซึ่งแนวคิดเรื่องนี้นับว่าเหมาะสมที่จะนำเสนอไว้ในวรรณกรรมเยาวชนเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนได้ซึมซับตั้งแต่ยังเยาว์ และการที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างเหตุการณ์เช่นนี้ไว้ในเรื่อง อนุมานได้ว่าผู้เขียนคงเห็นว่าแท้จริงแล้วเรื่องหลักประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องไกลตัวเด็ก และไม่ใช่เรื่องของผู้ใหญ่เท่านั้น แต่เป็นหลักการพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้แก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกสังคมได้

จากเนื้อเรื่องที่ยกมา แนวคิดเกี่ยวกับเด็กจะถูกนำเสนอผ่านเหตุการณ์ย่อย ๆ ในเรื่องทั้ง 5 เรื่อง โดยทั้ง 3 แนวคิด จะถูกสอดแทรกอยู่ในเหตุการณ์ย่อยของแต่ละตอน หรือระหว่างที่เรื่องดำเนินไป เมื่อผู้อ่านพิจารณาโดยละเอียด ย่อมเห็นได้ชัดว่าหากผู้ใหญ่เข้าใจพัฒนาการของเด็ก ๆ วัย 10-13 ปี อย่างถ่องแท้ ย่อมสามารถหาทางส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของพวกเขาได้เป็นอย่างถูกต้องเพื่อให้เขาเติบโตอย่างสมวัย แต่ถึงกระนั้นก็ต้องไม่ลืมว่าเด็ก ๆ จะเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ดีได้ เขาจำเป็นจะต้องมีพี่น้อง หรือเพื่อนสนิท คอยเป็นเพื่อนเล่น ที่ปรึกษา หรือเพื่อนคู่คิดด้วย ชีวิตจึงจะได้รับการเติมเต็มอย่างสมบูรณ์ และสุดท้ายการเตรียมความพร้อมเพื่อจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม เด็กก็จำเป็นต้องอาศัยต้นแบบที่ดี ดังนั้นการสร้างเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่มีทั้งตัวละครผู้ใหญ่ทั้งดีและไม่ดีในเรื่อง นอกจากจะช่วยให้เนื้อเรื่องสมจริงแล้ว การกระทำด้านลบของคนเหล่านั้นยังกลายเป็นตัวอย่างที่จะนำมาประกอบการตัดสินใจด้วยว่า พวกเขาควรจะเลียนแบบคนแบบไหนในชีวิตจริง ใครควรเอาอย่าง ใครควรหนีห่าง ซึ่งลักษณะเหล่านี้ผู้วิจับพบว่าปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่องที่นำมาศึกษา

2.2.3 นำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่อง

วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องที่นำมาศึกษา เน้นนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเด็ก ๆ ในวัย 10-13 ปี ชีวิตประจำวันของตัวละครเอกและเพื่อน ๆ จะผูกพันกับบ้านและโรงเรียนเป็นหลัก อาจมีบ้างที่กล่าวถึงสถานที่ที่ไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันหยุดยาวช่วงปิดเทอมหน้าร้อน แต่หากสังเกตเรื่องราว กิจกรรม สถานที่ และผู้คนที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ ในเรื่อง สุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างเน้นให้เห็นอย่างซ้ำ ๆ ว่า ทุกกิจกรรมสอดคล้องกับวัยของตัวละคร ฉากหรือสถานที่เด็กไปเกี่ยวข้องก็มักจะเป็นที่ที่เด็กใช้เวลาอยู่ที่นั่นค่อนข้างนานในแต่ละวัน เช่น บ้านและโรงเรียน พบเรื่องเดียว คือ ปริศนาหน้าร้อน ที่ฉากส่วนใหญ่เกิดที่ จ.สงขลา อันเป็นสถานที่ที่ตัวละครไปใช้ชีวิตในช่วงปิดเทอมกับญาติ ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ ในเรื่อง ก็พบทั้งเพื่อน ๆ พี่น้อง พ่อแม่ หรือ

บุคคลอื่นที่สถานการณ์กำหนดให้ต้องพบเจอ และสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนนำมาใช้เพื่อช่วยย้ำให้เห็นการแสดงออกของตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ในเรื่องได้ชัดเจนขึ้น ก็คือ ภาพประกอบ

ภาพประกอบ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่สำคัญในวรรณกรรมเยาวชน เพราะเป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ชอบ หากผู้เขียนเลือกนำมาใช้อย่างเหมาะสม นอกจากจากจะสามารถสร้างความดึงดูดใจผู้อ่านตั้งแต่แรกเห็นหน้าปกหนังสือ ภาพประกอบภายในยังสามารถใช้เพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวในเรื่อง ช่วยเสริมสร้างจินตนาการขณะอ่าน ทั้งนี้ก็รวมถึงช่วยในการขับเน้นแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอในเรื่องให้ชัดเจนขึ้นด้วย ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างภาพประกอบที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิด ดังนี้

(1) แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน หนังสือพิมพ์ประจำห้อง ผู้เขียนนำเสนอให้ว่าผู้ใหญ่ควรช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ ด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อเด็กทำความสิ่งที่ดี ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.1 ตอน หนังสือพิมพ์ประจำห้อง
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

จากภาพที่ 2.1 เป็นภาพที่พ่อแม่และส้มจุกกำลังนั่งอ่านหนังสือที่โซฟาในบ้าน โดยพ่อถือหนังสือและใช้มือลูบหัวส้มจุกด้วยหน้าตายิ้มแย้ม ส้มจุกเองก็มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนกำลังดีใจ จากภาพแสดงให้เห็นถึงลักษณะของครอบครัวที่อบอุ่น เห็นภาพพ่อแม่ที่คอยเอาใจใส่ลูก ผู้เขียนได้นำภาพมาช่วยนำเสนอแนวคิดเรื่อง เด็กมักชอบการยกย่องชมเชย ซึ่งเป็นตอนที่ส้มจุกนำหนังสือพิมพ์ประจำห้องมาให้พ่อและแม่ดู คำชมเชยจากพ่อแม่ทำให้ส้มจุกดีใจและมีกำลังใจในการแก้ไขหนังสือพิมพ์ประจำห้องให้ดีขึ้น

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน แข่งกินแตงโม ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.2 ตอน แข่งกินแตงโม
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

จากภาพที่ 2.2 เป็นภาพที่ม่าเหมี่ยวถือตุ๊กตาลอร่าใส่ชุดสีชมพูด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส บ่งบอกถึงความดีใจ ด้านหลังเป็นเด็กชายกระดุมเพื่อนร่วมห้องของม่าเหมี่ยวถือรถพยาบาลบังคับด้วยสีหน้าดีใจเช่นเดียวกัน เป็นเหตุการณ์ในวันที่มีการแข่งกินแตงโมในวันเกิดของดวงสุดาเพื่อหาผู้ชนะรับตุ๊กตาลอร่าเป็นรางวัล ในตอนนี้ถึงแม้ม่าเหมี่ยวจะแข่งกินแตงโมแพ้กระดุมและไม่ได้รับลอร่าที่รักเป็นรางวัล แต่ม่าเหมี่ยวก็ภูมิใจที่ตนเองไม่ขี้โกงอย่างที่ตั้งใจไว้แต่แรก แต่เพราะในเหตุการณ์มีผู้ใหญ่ที่ใจดีและช่างสังเกตอย่างคุณพ่อของดวงสุดา ท่านจึงหารางวัลที่เหมาะแก่กระดุมมาให้แทน และยกลอร่าให้เป็นรางวัลของคนที่ได้รองชนะเลิศ นั่นคือ ม่าเหมี่ยว ทั้งคู่จึงมีความสุขดังภาพ เหตุการณ์นี้จึงย้ำให้เห็นแนวคิดที่ว่า “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ผ่านตัวละครพ่อของดวงสุดาที่สามารถหาวิธีการที่เหมาะสมมาทำให้ทั้งม่าเหมี่ยวและกระดุมมีความสุข อีกทั้งรู้ว่าการแข่งขันที่มีรางวัลเป็นแรงจูงใจ คือความปรารถนาอย่างหนึ่งของเด็ก ๆ ในวัยแบบม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ

(2) แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน จับขโมย ผู้เขียนก็ได้นำภาพมาช่วยนำเสนอแนวคิดให้ผู้อ่านเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.3 ตอน จับขโมย
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

จากภาพที่ 2.3 เป็นภาพการ์ตูนมีม่าเหมี่ยวและเพื่อนอีกสองคน กำลังวิ่งเล่นในสนามกลางแจ้งที่โรงเรียนอย่างสนุกสนาน โดยมีหนังสือวางอยู่บนโต๊ะ ซึ่งผู้เขียนนำภาพมาขับเน้นให้เห็นแนวคิดที่ว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” โดยเป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวอยากช่วยเพื่อนจับขโมย ในระหว่างพักเที่ยงม่าเหมี่ยวจึงขอเป็นคนสอดส่องโจรและนำหนังสือมาวางล่อโจรไว้ แต่ขณะที่ม่าเหมี่ยวกำลังเริ่มสอดส่อง เพื่อนก็เล่นไล่จับกันอย่างสนุกสนานทำให้ม่าเหมี่ยวลืมทำภารกิจจับโจรให้เพื่อน เพราะมัวแต่ไปเล่นกับเพื่อน

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน นับสืบออกโรง ผู้เขียนได้นำภาพมาสนับสนุนแนวคิดให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ของเรื่อง ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.4 ตอน นักสืบออกโรง
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

จากภาพที่ 2.4 เป็นภาพการ์ตูนขาวดำ ซึ่งมีตัวละคร อ้อ ย่าพวงร้อย และอ๊อดกำลังยืนคุยกันอยู่ ด้านหลังเป็นโต๊ะไม้โบราณมีลวดลายสวยงาม ในตอนนี้สองพี่น้องอ้อและอ๊อดต้องการข้อมูลจากคำบอกเล่าจากย่าพวงร้อย เพื่อตามหาสร้อยไข่มุกที่หายไปเมื่อ 60 ปีก่อน ทำให้เห็นภาพของสองพี่น้องที่ช่วยกันปรึกษาและแก้ไขปัญหากันเป็นอย่างดี

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน วันออกเสียงเลือกตั้ง ผู้เขียนมีการใช้ภาพลูกสัตว์ในสวนสัตว์ เช่น ลูกช้าง ลูกกระต่าย หมีแพนด้า ลูกแรด ลูกลิง ลูกวัว นกฮูก และกา ออกมาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.5 ตอน วันออกเสียงเลือกตั้ง
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 2.5 จากตอน วันออกเสียงเลือกตั้ง เป็นภาพของบรรดาลูกสัตว์ในโรงเรียนประถมออกมาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อตัดสินว่าใครเป็นสัตว์ที่ดีที่สุดในโรงเรียน “สวนสัตว์ในฝัน” จากภาพสัตว์ทุกตัวต่างหน้าตายิ้มแย้ม ไม่มีความขัดแย้งใด ๆ ต่อกันแล้ว เพราะทุกคนต่างเข้าใจตรงกันว่า การลงคะแนนเสียงเลือกคนที่ตนเองชอบ คือวิธีการตัดสินที่ยุติธรรมที่สุด การกระทำการอย่างพร้อมเพรียงของเด็ก ๆ ในเรื่อง จึงช่วยย้ำแนวคิดของผู้เขียนที่มีต่อเด็กว่า “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” อย่างชัดเจน เพราะทุกคนต่างไม่อยากทำตัวแปลกแยกจากเพื่อน ๆ ขณะเดียวกันภาพนี้ก็ช่วยย้ำแนวคิดที่ว่า “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ไปพร้อมกัน เพราะเหตุการณ์นี้ เกิดขึ้นหลังจากเด็ก ๆ ที่ทะเลาะกัน เพราะต่างคิดว่าตัวเองก็มีดี ไม่ใช่มีแค่ลูกเสือกับลูกสิงห์เท่านั้นที่เก่ง ฉลาด และควรค่าแก่การเป็นเจ้าป่า เมื่อทุกคนได้ฟังครูใหญ่ ฟังครูจิ้งจอก รวมถึงฟังผู้ปกครองที่เห็นพ้องต้องกันแล้วว่าการปราศรัยและเลือกตั้งคือวิธีที่ดีที่สุด แล้วไปบอกเด็ก ๆ ให้กลับไปโรงเรียน เพื่อร่วมปราศรัยและลงคะแนนเสียง คือวิธีการตัดสินหาคนดีที่สุดที่ยุติธรรมที่สุด เพราะฉะนั้นการได้ฟังคำสอน คำแนะนำจากครูหรือพ่อแม่ แล้วปฏิบัติตามเพื่อลดความขัดแย้ง ก็ถือว่าเด็ก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องดี ๆ จากผู้ใหญ่ต้นแบบที่อยู่ใกล้ตัว

(3) แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ตัวอย่างจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน เรื่องอดีต เป็นภาพของย่าพวงร้อยและอ้อกำลังนั่งคุยกันที่โต๊ะ ในมือของย่าพวงร้อยถือหนังสือ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2.6 ตอน เรื่องอดีต
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

จากภาพที่ 2.6 เป็นภาพของย่าพวงร้อยกำลังนั่งอ่านหนังสือ โดยมีภาพของตัวละครอ้ออยู่ข้าง ๆ กำลังให้ความสนใจและมองที่หนังสือที่ย่าพวงร้อยถืออยู่ ในตอนนี้ย่าพวงร้อยเป็นต้นแบบที่ดีให้อ้อได้ซึมซับเรื่องการมีนิสัยรักการอ่าน เพราะย่าพวงร้อยเคยเป็นครูมาก่อน และด้วยนิสัยที่ชอบอ่านหนังสือ ทำให้คนรอบข้างได้ซึมซับการรักการอ่านเหมือนย่าไปด้วย ซึ่งในเหตุการณ์นี้ย่าพวงร้อย ก็ได้

แนะนำหนังสือนวนิยายให้อ้อฟังหลายเรื่อง เช่น เรื่องครูไหวใจร้าย เรื่องปริศนา เรื่องนิกกับพิม ส่งผลทำให้อ้อสนใจอยากอ่านหนังสือมากขึ้น

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน อาสมัครถูกจับ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิด“เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” โดยในตอนนี้ผู้เขียนนำเสนอภาพผู้ใหญ่ที่ไม่ดีเหมือนอย่างอาสมัคร ดังตัวอย่าง

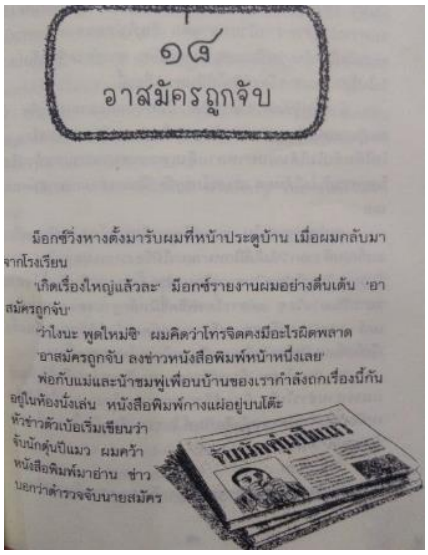
๑๘
อาสมัครถูกจับ
ม็อกซ์วิ่งหางตั้งมารับผมที่หน้าประตูบ้าน เมื่อผมกลับมาจากโรงเรียน
'เกิดเรื่องใหญ่แล้วละ' ม็อกซ์รายงานผมอย่างตื่นเต้น 'อาสมัครถูกจับ'
'ว่าไงนะ พูดใหม่ซิ' ผมคิดว่าโทรจิตคงมีอะไรผิดพลาด
'อาสมัครถูกจับ ลงข่าวหนังสือพิมพ์หน้าหนึ่งเลย'
พ่อกับแม่และน้าชมพู่เพื่อนบ้านของเรากำลังถกเรื่องนี้กันอยู่ในห้องนั่งเล่น หนังสือพิมพ์กางแผ่อยู่บนโต๊ะ
หัวข่าวตัวเบ้อเริ่มเขียนว่า
จับนักต้มตุ๋นปีแมว ผมคว้าหนังสือพิมพ์มาอ่าน ข่าวบอกว่าตำรวจจับนายสมัคร

ภาพที่ 2.7 ตอน อาสมัครถูกจับ

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

จากภาพที่ 2.7 เป็นภาพอาสมัครที่ถูกจับกุมเนื่องจากไปหลอกนำเงินในการก่อตั้งชมรมในภาพข่าวเป็นรูปของอาสมัครถูกใส่กุญแจมือ โดยในข่าวมีการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการคดโกง ซึ่ง บุคคลในข่าวถือเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ดี การที่ผู้เขียนนำภาพนี้มาใช้ประกอบในตอน อาสมัครถูกจับ ก็เพื่อย้ำแนวคิดให้เด็ก ๆ ได้เห็นว่าผู้ใหญ่ที่ทำตัวอย่างไม่ดี เมื่อตกเป็นผู้ต้องหา และถูกนำเสนอเป็นข่าวสารให้คนรับรู้ทั้งประเทศเป็นสิ่งที่น่าอับอาย ไม่ควรอย่างยิ่งที่เด็ก ๆ จะนำมาเป็นเยี่ยงอย่าง

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง สุมาลี บำรุงสุข มุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเป็นเด็ก 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดแรก “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” โดยผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กวัยแรกรุ่น ได้แก่ พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางร่างกาย จะได้รับการพัฒนาไปในทิศทางใดก็ขึ้นอยู่กับการใส่ใจดูแลจากผู้ใหญ่ในเรื่องทั้งพ่อแม่ ครูที่โรงเรียน และผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อม แนวคิดที่สอง “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น” ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าเพื่อนและพี่น้องมีบทบาทสำคัญต่อเด็กวัย 10-13 ปี หรือ เด็กก่อนวัยรุ่น 3 ด้าน ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ปัญหา ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และเป็นเพื่อนเล่น และแนวคิดที่สาม “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ได้แก่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้ใหญ่ในโรงเรียน และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก ซึ่งถ้าหากเด็กเกิด เติบโตและใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี ทั้งยังมีผู้ใหญ่ทั้ง 3 กลุ่มดังที่กล่าวไป คอยเป็นต้นแบบที่ดี

ช่วยกันปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรมให้ พวกเขาก็จะมีโอกาสเติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป ขณะเดียวกันหากผู้ใหญ่ทั้ง 3 กลุ่ม มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือเป็นต้นแบบที่ไม่ดี เด็กย่อมซึมซับสิ่งที่ไม่ดีและส่งผลเสียแก่เด็กได้เช่นกัน ส่วนกลวิธีการที่ผู้เขียนใช้ในการนำเสนอแนวคิด พบ 3 กลวิธี คือ นำเสนอผ่านตัวละคร นำเสนอโดยผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง และนำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่อง

บทที่ 3
คุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

งานบันเทิงคดี ย่อมมีประโยชน์แก่ผู้อ่านโดยให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและประเทืองอารมณ์เป็นหลัก แต่จะให้คุณค่าอื่นใดเสริมเพิ่มขึ้นมา ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้เขียน ดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2535: 35-36) ได้เสนอแนะแนวทางในการศึกษาคุณค่าของบันเทิงคดี ไว้ 2 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์ คือการพิจารณาว่าหลังจากที่อ่านเรื่องนั้น ๆ แล้วผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการอ่านมากน้อยเพียงไร และเพราะเหตุใด ส่วนคุณค่าทางสติปัญญา คือการพิจารณาหาคุณค่าด้านอื่น ๆ ของเรื่องที่นอกเหนือจากการพิจารณาคุณค่าด้านอารมณ์ เรื่องบันเทิงคดีอาจให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน เช่น ให้ข้อคิดคติเตือนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิตหรืออาจแสดงตัวตนของผู้แต่ง ซึ่งก่อให้เกิดความคิดอ่านความแตกฉานทางปัญญาแก่ผู้อ่านด้วยก็ได้

ในประเด็นการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข ผู้วิจัยใช้วิธีการพิจารณาคุณค่าในวรรณกรรมที่สายทิพย์ นุกูลกิจ นำเสนอไว้ มาเป็นแนวทางศึกษา ซึ่งจากการวิเคราะห์พบคุณค่าที่ผู้อ่านจะได้รับทั้งสิ้น 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์ ส่วนคุณค่าทางสติปัญญาขอแยกเป็น 2 ข้อย่อย คือ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ อธิบายได้ดังนี้

3.1 คุณค่าด้านอารมณ์

ในขณะที่อ่านวรรณกรรมเด็กจะมีโอกาสได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ความใฝ่ฝัน และการต่อสู้ของตัวละคร ได้เรียนรู้ความทุกข์ ความสุข ความอดทน ความเศร้าโศกของตัวละคร ซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ เห็นใจ ซาบซึ้ง และมีอารมณ์ร่วมไปกับตัวละคร ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ไปพร้อมกัน ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับที่ สมพร จารุณัฐ (2538: 41) กล่าวว่าการอ่านทำให้เด็กได้รู้จักตนเอง กล่าวคือ การได้อ่านเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของตัวละคร ปัญหา และการแก้ปัญหา ส่วนที่ดีและไม่ดีของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านรู้จักเปรียบเทียบกับตัวเองในแง่ความคิด ความรู้สึก และการประพฤติปฏิบัติ การให้โอกาสเด็ก (และเยาวชน) ได้อ่านวรรณกรรม ได้สนทนากับตัวละคร เหตุการณ์และการกระทำต่าง ๆ ของตัวละคร ทำให้เด็กเข้าใจคนอื่น เข้าใจตนเอง นับถือตนเอง และรู้จักยอมรับนับถือผู้อื่น

ในประเด็นคุณค่าด้านอารมณ์ ผู้วิจัยขอแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) พัฒนาการด้านอารมณ์จากการอ่านวรรณกรรมของสุมาลี บำรุงสุข และ (2) กลวิธีการประพันธ์ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ อธิบายได้ดังนี้

3.1.1 พัฒนาการด้านอารมณ์จากการอ่านวรรณกรรมของสุมาลี บำรุงสุข

อารมณ์ เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นภายในที่จะนำไปสู่พฤติกรรม อารมณ์และแรงจูงใจจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ แรกเริ่มที่มีอารมณ์เกิดขึ้น พฤติกรรมการจูงใจก็จะเกิดตามมา ตัวอย่างเช่น เกิดความรู้สึกรักและพึงพอใจก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมทางเพศตามมา ซึ่งอาจ

เป็นการอยากไปพบหน้าคนที่รัก อยากอยู่ใกล้ อยากพูดคุยด้วย หรือขณะที่บุคคลมีความรู้สึกโกรธ มีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบว่า วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง ของ สุมาลี บำรุงสุข สามารถสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์พื้นฐานแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน 3 ด้าน ได้แก่ (1) อารมณ์พึงพอใจ (2) อารมณ์กลัว และ (3) อารมณ์โกรธ

3.1.1.1 อารมณ์พึงพอใจ

ความพึงพอใจ (pleasure) เป็นอารมณ์ของความรู้สึกที่มีความสุขที่ร่าเริงอย่างมาก เป็นความสำเร็จหรือความสุขสดชื่นเกิดขึ้น เมื่อบุคคลได้รับผลการตอบสนองตามที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ (ธรรมชาติของอารมณ์, ม.ป.ป.: เว็บไซต์) สอดคล้องกับที่ สุชา จันทน์เอม (2536: 62-63) กล่าวว่า ความพอใจเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการของคน ความต้องการนี้รวมตั้งแต่ความต้องการขั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งเด็กเล็ก ๆ จะพอใจเมื่อมีความสะดวกสบายทางร่างกาย เช่น กินอิ่ม ไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป ความพอใจของเด็กจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามวุฒิภาวะและการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของเด็ก เมื่อเด็กพัฒนาความอยากรู้อยากเห็นได้แล้ว เด็กก็จะเกิดความพอใจที่ได้รื้อได้ค้น ได้พบเห็นสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ก่อนเข้าสู่วัยรุ่นเด็กจะเรียนรู้จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ทำให้ความพอใจของเด็กเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมักเกิดจากเรื่องราวทางสังคมและการได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ตนมุ่งหวัง เมื่อเด็กได้รับความพอใจเด็กจะเกิดความสนุกสนานร่าเริงใจ ซึ่งแสดงออกมาด้วยการยิ้ม หัวเราะ หรือส่งเสียงดังด้วยความดีใจ

เมื่อพิจารณาเนื้อหาทั้ง 5 เรื่อง พบว่าผู้เขียนได้สร้างเหตุการณ์ย่อย ๆ ที่แสดงให้เห็นที่มาของอารมณ์พึงพอใจของตัวละครเอกและเพื่อน ๆ เช่น การทำบางอย่างสำเร็จด้วยตัวเอง การได้รับคำชื่นชมจากผู้ใหญ่ การได้รับของขวัญที่ชื่นชอบ การได้พูดคุยปรึกษากับคนที่เข้าใจเรา การได้รับการอภัยและได้รับโอกาส การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น การมีเพื่อนเล่นที่รู้ใจ ฯลฯ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง ล้วนนำมาซึ่งความสมหวัง และอารมณ์พึงพอใจ ซึ่งถ้าหากผู้อ่านเชื่อมโยงเหตุการณ์เหล่านี้มาสู่ตนเอง ความสุขที่เกิดขึ้นกับตัวละครย่อมถูกส่งต่อมาถึงผู้อ่านให้รู้สึกตามไปด้วย เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ขวัญใจประจำห้อง เป็นเหตุการณ์ที่ครูให้นักเรียนคัดเลือกเพื่อนที่น่ารักที่สุดในห้อง โดยครูสัญญาว่าจะให้รางวัลนักเรียนที่ได้รับเลือก ทำให้เด็ก ๆ พยายามทำให้ตนเองได้รับเลือก เช่น สัญญาว่าจะให้เพื่อนลอกการบ้านหรือนำขนมและดอกไม้มาแจกจ่ายเพื่อนในห้อง ขณะที่ม่าเหมี่ยวกลับพูดแต่ความดีของส้มจุกให้เพื่อนฟังแทน โดยให้เหตุผลว่าเพราะส้มจุกเป็นเพื่อนที่ดีของม่าเหมี่ยว และเมื่อถึงวันคัดเลือก ผลปรากฏว่าม่าเหมี่ยวกลับเป็นผู้ได้รับรางวัลนั้นเอง เพราะเพื่อน ๆ ต่างเห็นตรงกันว่า ม่าเหมี่ยวคือเพื่อนที่ดีของทุกคน ผู้เขียนได้บรรยายเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

วันต่อ ๆ มา เพื่อนคนอื่น ๆ อีกหลายคนก็นำขนม ผลไม้ ดอกไม้ หรือของเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างดินสอสวย ๆ ยางลบดินสอสีสดมาให้เพื่อน ๆ บ้าง ม่าเหมี่ยวก็นำมาด้วยเหมือนกัน ม่าเหมี่ยวนำชมพู่มาฝากเพื่อน ๆ แล้วบอกว่า “ส้มจุกเขาช่วยม่าเหมี่ยวเก็บละ ทีแรกม่าเหมี่ยวจะกินคนเดียวทั้งหมด แต่ส้มจุกบอกว่าเก็บมาฝากเพื่อน ๆ บ้างซี แล้วเขายังช่วยตำพริกกะเกลือมาให้ด้วย” นอกจากนี้ม่าเหมี่ยวก็คุยถึงคุณความดีของส้มจุกทุก ๆ วัน

“ทำไมเธอต้องเป็นโทรโข่งประกาศความดีของส้มจุก” แดงถาม

“เพราะส้มจุกเป็นเพื่อนที่ดีของม่าเหมี่ยวน่ะซี” ม่าเหมี่ยวตอบ

เมื่อวันสำคัญมาถึง เด็ก ๆ ต่างก็ตื่นเต้นจนไม่เป็นอันทำอะไร คุณครูให้นักเรียนเขียนชื่อเพื่อนที่น่ารักที่สุดลงในกระดาษแผ่น เล็ก ๆ คนละชื่อแล้วพับส่งมาให้คุณครู คุณครูเรียกต่อยออกไปให้เป็นคนเขียนชื่อเพื่อน ๆ บนกระดาน คุณครูอ่านชื่อทีละชื่อ ชื่อแดง ชื่อส้มจุก ชื่ออ้อย แล้วก็มาถึงชื่อม่าเหมี่ยว **เมื่อคุณครูนับคะแนนเสร็จ ปรากฏว่าม่าเหมี่ยวได้คะแนนมากที่สุด ม่าเหมี่ยวทั้งดีใจและประหลาดใจ**

คุณครูยิ้มอ่อนหวาน “นี่เอง เพื่อนที่น่ารักที่สุด” คุณครูมองม่าเหมี่ยวอย่างชื่นชม แล้วส่งกล่องรางวัลให้

หยุดพักแล้ว เพื่อน ๆ พากันมารุมล้อมม่าเหมี่ยวในขณะที่ ม่าเหมี่ยวค่อย ๆ เปิดกล่องรางวัลออก ต่างก็ชมเชยดินสอกดสีดำสวยงามจนเป็นที่พอใจ

“ทำไมพวกเธอถึงเลือกฉันล่ะ” ม่าเหมี่ยวถามอย่างสงสัย “เพราะเธอเป็นเพื่อนที่ดีน่ะซี” ส้มจุกบอก

“ฉันก็ลงคะแนนให้เธอ” แดงบอกบ้าง “ไม่มีใครในห้อง ดีเท่าเธอเลย” เพียงเท่านี้ม่าเหมี่ยวก็ยิ้มหน้าบานไปทั้งวัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 47-50)

จากเหตุการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าม่าเหมี่ยวมีความสุขมากเมื่อได้รับการเลือกเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดในห้อง และได้รับรางวัลจากครู ความสุขที่เกิดแก่ม่าเหมี่ยว ตามบทบรรยายที่ว่า “เพียงเท่านี้ม่าเหมี่ยวก็ยิ้มหน้าบานไปทั้งวัน” ก็คือความสุขที่น่าจะเกิดแก่ผู้อ่านด้วย เพราะผู้อ่านจะเข้าใจได้ดีว่า การที่ม่าเหมี่ยวได้รับคัดเลือกเป็นเพื่อนที่น่ารักที่สุด เพราะม่าเหมี่ยวเป็นคนดี ไม่มองว่าตัวเองสำคัญ หรือพยายามจะทำทุกอย่างแม้ไม่ถูกต้องให้ตัวเองได้รับการคัดเลือกเหมือนเพื่อนคนอื่น ๆ แต่ม่าเหมี่ยวกำลังให้คุณค่าแก่คนที่มีคุณค่าและความดีเช่นส้มจุก แม้สิ่งที่ม่าเหมี่ยวทำจะไม่ได้มีเจตนาให้ตนเองได้รางวัล แต่การมองคนอื่นและเห็นคุณค่าของคนอื่น นั่นคือสิ่งที่ทำให้ม่าเหมี่ยวเป็นคนที่น่ารักในสายตาเพื่อน ๆ เมื่อเหตุการณ์ถูกดึงเข้ามาสู่การรับรู้ของผู้อ่าน จึงสามารถส่งผล 2 ประการคือ หนึ่ง ผู้อ่านเกิดความพึงใจ เพราะเห็นด้วยว่ารางวัลนี้เหมาะสมแก่ม่าเหมี่ยว และสอง ผู้อ่านมองเห็นแนวทางในการใช้ชีวิตว่าต้องทำอย่างไรให้ตนเองกลายเป็นที่รักของเพื่อน ๆ เช่นที่ม่าเหมี่ยวเป็นต้น

หรือ จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน แข่งกินแตงโม เป็นเหตุการณ์ที่เพื่อนในห้องเรียนของม่าเหมี่ยวคือดวงสุดาจะจัดงานวันเกิด ภายในงานมีกิจกรรมการแข่งขันกินแตงโมโดยมีตุ๊กตาลอร่าเป็นรางวัล ตุ๊กตาตัวนี้เป็นที่ต้องการของเพื่อนผู้หญิงทุกคน ไม่เว้นแม้แต่กระดุมที่เป็นเด็กผู้ชาย โดยกติกาการแข่งขันมีอยู่ว่า ใครกินแล้วนับเมล็ดได้มากที่สุดจะเป็นผู้ชนะ ด้วยเหตุที่ม่าเหมี่ยวอยากได้ตุ๊กตาตัวนี้มากจึงตั้งใจจะโกง โดยการนำเมล็ดแตงโมจากที่บ้านไปเข้าแข่งแต่โชคไม่ดีที่ส้มจุกเพื่อนสนิททราบแผนการของม่าเหมี่ยวเสียก่อนจึงคัดค้าน พอถึงวันแข่งขันผลปรากฏว่าม่าเหมี่ยวกินแตงโมแพ้กระดุม แต่การแพ้ครั้งนี้นอกจากม่าเหมี่ยวจะไม่เสียใจแล้วกลับมีความสุขมาก เพราะรู้ว่าตนเองเข้าแข่งขันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้นการเป็นคนไม่ขี้โกงของม่าเหมี่ยวก็ทำให้เพื่อนรักอย่างส้มจุก ภูมิใจในตัวม่าเหมี่ยวมากด้วย ดังความว่า

ม่าเหมี่ยวลองเขี่ย ๆ เม็ดแตงของตนดู กองเล็กนิดเดียว จะถึงร้อยหรือเปล่าหนอ ใคร ๆ พากันไปมุงดูคุณแม่นับกองเม็ดแตงของกระดุม ถ้าม่าเหมี่ยวควักเม็ดแตงโมในกระเป๋าออกมาผสมกับกองนี้คงไม่มีใครรู้แน่ ๆ แล้วม่าเหมี่ยวก็จะได้เป็นเจ้าของลอร่า ม่าเหมี่ยวค่อย ๆ ยกมือขึ้นล้วง

เข้าไปในกระเป๋า เอาออกมาไม่กี่เม็ดหรอก สักหยิบมือเดียว ม่าเหมี่ยวกินมาแท้ ๆ โกงนะโกงกระดุม... ไม่ซื่อสัตย์ ม่าเหมี่ยวเหงื่อออกซิก มือกำเม็ดแตงไว้แน่น เพียงแค่ชักมือออกจากกระเป๋า ชักออกมา...

ม่าเหมี่ยวชักมือขึ้นมา เงยหน้าขึ้นดูรอบ ๆ ตัว สายตาสบกับส้มจุกซึ่งยืนมองนิ่งอยู่ ม่าเหมี่ยวไม่หลบตา กลับส่งยิ้มให้อย่างมั่นใจ แล้วยกมือขึ้นแบและกวักเรียก ส้มจุกหน้าบานทันที รีบวิ่งมาหาม่าเหมี่ยว

“เก้าสิบเอ็ด” เสียงคุณแม่ประกาศ “เก่งจริง ๆ”

“คราวนี้มาดูซิ แม่หนูคนนี้ได้เท่าไหร่” คุณพ่อเดินนำมาทางม่าเหมี่ยว เพื่อนก็ย้ายวงมากลุ้มรุมล้อม

“พ่อนับให้เอง แม่เขาเสียงแหบแล้ว หนึ่ง สอง สาม...”

ส้มจุกส่งยิ้มให้ม่าเหมี่ยว ห้าสิบ หกสิบ เจ็ดสิบ เจ็ดสิบห้า มีเม็ดแตงโมเหลืออยู่ไม่มากนัก ส้มจุกพลอยกลั้นหายใจตามม่าเหมี่ยวไปด้วย กระดุมก็รู้สึกตื่นเต้น เขาพยายามนับเม็ดที่กองรวม ๆ กันอยู่ แปดสิบ แปดสิบห้า เหลือเม็ดแตงอีกไม่กี่เม็ด จะเกินเก้าสิบเอ็ดไหม ส้มจุกคว้ามือม่าเหมี่ยวมาบีบ

“เก้าสิบ” คุณพ่อร้อง กวาดเม็ดแตงเม็ดสุดท้ายมารวมกับพวกที่นับแล้ว

“ไชโย” กระดุมร้องลั่น วิ่งชูมือไปรอบสนาม ชนะแล้ว ๆ ทุกคนพากันหัวเราะท่าลิงโลดของกระดุม

“ถึงยังไงเธอก็แพ้อย่างบริสุทธิ์ใจ” ส้มจุกกระซิบปลอบ ม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวยิ้มแห้ง ๆ แม้จะผิดหวัง แต่เธอก็สบายใจว่า ไม่ได้ทำผิด ก็ดีกว่า...เธออยากได้ลอร่าจริง ๆ เดี๋ยวนี้ก็หมดหวัง เสียแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 227-228)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้สิ่งที่ม่าเหมี่ยวกำลังเผชิญ คือความพ่ายแพ้ แต่ก็เป็นความพ่ายแพ้ที่มีความภูมิใจซ่อนอยู่ และคำพูดของเพื่อนรักที่ว่า “ถึงยังไงเธอก็แพ้อย่างบริสุทธิ์ใจ” ก็เหมือนแรงสนับสนุนให้ม่าเหมี่ยวยิ่งรู้สึกดี ถึงแม้เธอจะไม่ได้ครอบครองลอร่าก็ตาม เพราะเธอ “ไม่ได้ทำผิด” ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ เป็นความรู้สึกเชิงบวกที่สามารถสร้างความสุขแก่คนเราได้ ดังที่ม่าเหมี่ยวและส้มจุกเกิดความพึงพอใจที่ไม่มีการโกงเกิดขึ้น

จากเหตุการณ์เดียวกัน หลังจากผลการแข่งขันออกมาว่าม่าเหมี่ยวแพ้ แต่ด้วยความเป็นคนช่างสังเกตของพ่อดวงสุดาที่รู้ว่าม่าเหมี่ยวชอบตุ๊กตาลอร่ามาก (พ่อสังเกตเห็นจากที่ม่าเหมี่ยวมองดูตุ๊กตาแสนสวย ในมือของตนตลอดเวลา) และพ่อเห็นว่ากระดุมเป็นเด็กผู้ชาย การได้รับตุ๊กตาเป็นรางวัลอาจจะดูไม่เหมาะสมกับเพศและวัยของเขา พ่อจึงได้มอบรถพยาบาลใส่ถ่านวิ่งได้ให้แทน ส่วนตุ๊กตาก็มอบให้แก่ม่าเหมี่ยวเพิ่มอีกหนึ่งรางวัล การได้รับของขวัญที่ชอบอย่างไม่ได้นึกฝันมาก่อนจึงสร้างความสุขแก่ม่าเหมี่ยวอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้บรรยายภาพเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

“เก่งทั้งสองคนนั่นแหละ” คุณพ่อเอ่ยขึ้น “คนชนะที่หนึ่ง เป็นผู้ชายจะเล่นตุ๊กตาได้ยังไง ลูกสุดา หนูส่งตุ๊กตามาให้พ่อ หนูวิ่งไปเอารถพยาบาลที่ใส่ถ่านแล้ววิ่งได้มาซิ มาให้เพื่อนแทนตุ๊กตา”

“แล้วตุ๊กตาล่ะคะ” ม่าเหมี่ยวถาม ตามองดูตุ๊กตาแสนสวย ในมือใหญ่คล้ำแดดของคุณพ่อ

“ก็ให้คนเก่งที่สองไงจ๊ะ” คุณพ่อของดวงสุดาส่งตุ๊กตา ตัวงามให้ม่าเหมี่ยว

ม่าเหมี่ยวดีใจจนลืมไหว้ขอบคุณ เธอรับลอร่ามากอดไว้แน่น ไม่อยากจะเชื่อเลยว่าในที่สุดเธอก็ได้เป็นเจ้าของลอร่าจริง ๆ ม่าเหมี่ยวยิ้มให้ลอร่า แล้วเธอก็เห็นลอร่ายิ้มละไมตอบกลับมาจริง ๆ นะ ม่าเหมี่ยวไม่ได้ตาฝาดเลย (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 228-230)

จากบทบรรยายตอนท้ายของเหตุการณ์ที่ว่า “ม่าเหมี่ยวดีใจจนลืมไหว้ขอบคุณ เธอรับลอร่ามากอดไว้แน่น ไม่อยากจะเชื่อเลยว่าในที่สุดเธอก็ได้เป็นเจ้าของลอร่าจริง ๆ ม่าเหมี่ยวยิ้มให้ลอร่า แล้วเธอก็เห็นลอร่ายิ้มละไมตอบกลับมา จริง ๆ นะ ม่าเหมี่ยวไม่ได้ตาฝาดเลย” เห็นได้ว่าปฏิกิริยาของม่าเหมี่ยว เช่น ดีใจจนลืมไหว้ขอบคุณ ม่าเหมี่ยวกอดลอร่าแน่น ม่าเหมี่ยวยิ้มให้ลอร่าและคิดไปว่าลอร่าก็ยิ้มให้ตน เหล่านี้ทำให้ผู้อ่านสามารถจับอารมณ์ความสุขของม่าเหมี่ยวได้ว่ามีท่วมท้นเพียงใด จากเหตุการณ์ทั้งหมดตั้งแต่เริ่มแข่งขันจนถึงการมอบของรางวัล ผู้อ่านจะเห็นว่าหลายครั้งที่สามารถสร้างความรู้สึกเชิงบวก หรือ อารมณ์พึงพอใจแก่ผู้อ่าน และเกิดข้อคิดแก่ชีวิตว่า การแข่งขันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมสามารถทำให้คนเรามีความสุข และผลจากการเป็นคนดี ไม่คดโกง ก็อาจทำให้เราได้รับรางวัลเป็นสิ่งที่เราปรารถนาได้ ดังที่ม่าเหมี่ยวแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนั้นหากผู้อ่านเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ม่าเหมี่ยวทำก็ย่อมเกิดความพึงพอใจไปด้วยโดยไม่รู้ตัว ในทางกลับกันหากม่าเหมี่ยวได้รับชัยชนะที่มาจากการโกง แน่นอนว่าความรู้สึกขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของผู้อ่านจะสร้างความรู้สึกที่ตรงข้าม เช่น ขัดใจ ไม่ชอบ หรือ ไม่พึงพอใจ เป็นต้น

หรือจากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ ผู้เขียนได้นำเสนอความพึงพอใจของเด็กจากการได้รับคำชื่นชมจากผู้ใหญ่ผ่านตัวละครนิก ในเหตุการณ์หลังจากที่พ่อได้พานิก และ ม็อกซ์ไปงานลูกเสือแห่งชาติ เมื่อกลับถึงบ้านก็ได้พบกับน้ากุ้ง (เพื่อนร่วมงานของแม่) ที่มาเยี่ยมแม่ เขาได้เล่าถึงสาเหตุที่จีบเพื่อนร่วมงานคนใหม่ไม่ติดว่าเป็นเพราะเรื่องนามสกุล โดยน้ากุ้งเผลอพูดว่านามสกุลของตนเป็นนามสกุลพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 ทำให้หญิงสาวคนนั้นไม่ยอมคุยด้วยอีกเลย เพราะคิดว่าน้ากุ้งพูดโกหก เมื่อนิกได้ยินเข้าจึงเผลอพูดถึงข้อมูลเกี่ยวกับปีกำเนิดนามสกุลในประเทศไทยว่า

“ก็คนไทยเพิ่งมีนามสกุลใช้ในสมัยรัชกาลที่หกนี่ครับ” ผมตอบ

“ก่อนหน้านั้น คนไทยไม่มีใครใช้นามสกุลเลย จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่หก ถึงมีกฎหมายให้คนไทยตั้งนามสกุล” ผมได้ความรู้จากแผ่นป้ายนิทรรศการในงานลูกเสือแห่งชาตินั่นเอง

“โอ๊ย” น้ากุ้งอุทาน ยกมือขึ้นตบหน้าผากตนเอง

“ใช่แน่ ๆ คุณดาวเก่งเรื่องประวัติศาสตร์อยู่แล้ว คงรู้เรื่องนี้...โธ่ ไม่น่าเลย ไม่น่าโกหกเรื่องประวัติศาสตร์...”

แม่กับพ่อยิ้มแก้มแทบปริชมเชยผมใหญ่ที่มีความรู้ดี... (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 71)

จากเหตุการณ์ข้างต้น ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่านิกมีความสุขหลังจากได้ยินคำชื่นชมจากพ่อแม่ ดังความตอนท้ายว่า แม่กับพ่อยิ้มแก้มแทบปริชมเชยผมใหญ่ที่มีความรู้ดี...แสดงให้เห็นว่าความภูมิใจของพ่อแม่ก็คือความสุขของลูกด้วย จากตัวอย่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่า เด็ก ๆ ทุกคนต่างปรารถนาที่จะได้รับคำชมเชยจากผู้ใหญ่ เพราะคำชมจะเป็นการเสริมแรงบวกให้เด็กทำพฤติกรรม

ที่ดีนั้นต่อไป เช่นจากเหตุการณ์นี้ทำให้นิกได้รู้ว่าการอ่านหนังสือ การค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ดี สามารถทำให้ผู้ใหญ่ยอมรับความสามารถได้ การสอดแทรกเรื่องความสำคัญของการอ่านหรือหาความรู้มาประดับตนของเด็ก ๆ ในเรื่องเช่นนี้ ทำให้มองได้ว่าอาจเป็นเจตนาอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนตั้งใจทำให้วรรณกรรมของตนส่งผลในการช่วยพัฒนาด้านการคิดเด็ก ๆ ตอกย้ำให้พวกเขาเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ และเห็นคุณค่าของการอ่าน นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้ว่าการทำดีแบบใดบ้างที่จะทำให้ผู้ใหญ่ยอมรับและชื่นชม

กล่าวสรุปได้ว่า อารมณ์พึงพอใจของเด็กวัยแรกรุ่นเกิดจากการมีแรงจูงใจในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และลงมือทำจนกระทั่งสำเร็จ และความสำเร็จนั้นก็นำมาซึ่งความรู้สึกเป็นสุข อิ่มเอมภาคภูมิใจ หรือพึงพอใจ เหนือยิ่งอื่นใด ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนยังสามารถนำสิ่งดี ๆ ที่ตัวละครแสดงออกไปเลียนแบบ และทำให้เกิดขึ้นจริงในโลกปัจจุบัน เพราะผลจากการกระทำดี ไม่เพียงแต่ตัวเองจะได้รับความพึงพอใจ แต่พ่อแม่ คนรอบข้าง ยังพึงพอใจและมีความสุขไปด้วย ดังที่ นิกทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

3.1.1.2 อารมณ์กลัว

สุชา จันทน์เอม (2536: 57-58) กล่าวถึงอารมณ์กลัวของเด็กโดยสรุปได้ว่า อารมณ์กลัวเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อตนเองมีความรู้สึกขาดความปลอดภัย หรือเกิดขึ้นกะทันหันโดยมิได้คาดหมายเอาไว้ก่อน เมื่อเด็กเกิดอารมณ์กลัว ปฏิกิริยาตอบสนองโดยทั่วไป คือพยายามหนีสิ่งที่กลัว แต่การหลบหนีจะมีประโยชน์ต่อเมื่อเด็กยังขาดความรู้ความเข้าใจอีกมาก ซึ่งบางอย่างไม่มีผลต่อการพัฒนาอารมณ์โดยตรงหรือเกี่ยวพันกับบุคลิกภาพโดยทั่วไปของเด็ก คือเมื่อเด็กโตขึ้นกลายเป็นคนหวาดกลัวสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่มีเหตุผลอยู่เสมอ ไม่กล้าเผชิญต่อความจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ให้เห็นว่าตัวละครกำลังเผชิญหน้ากับความกลัว และมีวิธีจัดการกับความกลัวไว้อย่างน่าสนใจ ดังตัวอย่างจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน คัดเลือกตัวแทน เป็นเหตุการณ์ที่ครูคัดเลือกตัวแทนนักเรียนเพื่อไปร่วมรายการแข่งขันโดยต้องการผู้ชนะเพียงทีมเดียวเท่านั้น ที่จะได้ไปออกรายการทางโทรทัศน์ ดังนั้นม่าเหมี่ยวที่อยากออกโทรทัศน์มากจึงประกาศกับเพื่อนในห้องว่าขอคู่กับส้มจุกเพราะคิดว่าถ้าได้คู่กับส้มจุกก็จะทำให้ม่าเหมี่ยวมีโอกาสชนะมากกว่าคู่กับเพื่อนคนอื่น ม่าเหมี่ยวจึงแสดงความกระตือรือร้นด้วยการพาส้มจุกซ้อมเพราะกลัวแพ้ ดังความว่า

“เอ๊ะ ส้มจุก ถามตั้งสองหนแล้วนะว่าเขื่อนอะไรใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ไม่ยอมตอบ” เสียงม่าเหมี่ยวเอ็ด ทำให้ส้มจุกสะดุ้งจนตัวลอย

“แหม ใจลอยอย่างนี้แล้วจะสู้เขาได้อย่างไรกัน” ม่าเหมี่ยวต่อว่า

“ฉันเหนื่อยนี่ พักสักหน่อยเถอะนะ”

“ไม่ได้ ๆ คนอื่นเขายังไม่พักกันเลย เดี๋ยวล้าหลังเขานะ”

“เฮ้อ...เธอคงไม่อยากออกทีวีละซี” ม่าเหมี่ยวน้อยใจ

“แต่เมื่อคืนเราท่องความรู้รอบตัวกันจนถึงสามทุ่มแล้วนะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 161)

จากเหตุการณ์ข้างต้น เมื่อเพื่อนในห้องได้ยินสิ่งที่ม่าเหมี่ยวและส้มจุกคุยกัน อีกหลายทีมจึงตั้งใจอ่านหนังสือจนดึกเพื่อที่จะเป็นทีมชนะ ต่างจากส้มจุกที่รีบเข้านอนแต่หัวค่ำ เพื่อที่จะตื่นมาทำแบบทดสอบในตอนเช้า เช้าวันทดสอบขณะเดินทางมาโรงเรียน ม่าเหมี่ยวกังวลว่าทีมตนจะแพ้จึงแสดงสีหน้าที่ไม่พอใจและต่อว่าส้มจุก เพราะคิดว่าส้มจุกไม่กระตือรือร้นอยากเป็นทีมชนะเพื่อออกโทรทัศน์เลย ดังความว่า

เช้าวันทดสอบ ม่าเหมี่ยวเดินหน้างอมาโรงเรียน แม้ส้มจุก ซึ่งเดินมาข้าง ๆ จะปลอบอย่างไร ม่าเหมี่ยวก็ไม่ยอมยิ้ม

“ฮึ เราต้องแพ้แน่ ๆ เธอเล่นเข้านอนตั้งแต่สองทุ่ม ไม่ได้ทบทวนความรู้กันเลย ฉันได้ข่าวว่าทีมอื่นเขาดูกันจนถึงสี่ทุ่มแน่ะ”

“โธ่ ม่าเหมี่ยว ฉันว่าไม่มีคู่ไหนอ่านหนังสือมากเท่าเราแล้ว กองเต็มบ้านเต็มช่องไปหมดอย่างนี้”

“เฮอะ ถ้าแพ้นะ ฉันจะร้องไห้ให้เธออายเขาจนตายเลย”

ม่าเหมี่ยวขู่ รู้ดีว่าส้มจุกต้องอายแทนเพื่อนรักแน่ ๆ ม่าเหมี่ยวไม่อายหรอก ส้มจุกเขาสีหน้าบาง ส้มจุกถอนใจ “เฮ้อ ฉันจะทำให้ดีที่สุด” เธอรีบสัญญา (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 161-163)

เมื่อถึงเวลาทำแบบทดสอบ ปรากฏว่าหลายทีมที่นอนดึกต่างก็รู้สึกง่วง จนเกือบตาปิด หรือ นั่งหลับเอาหัวโขกโต๊ะ ทำให้ม่าเหมี่ยวหัวเราะชอบใจ และเข้าใจสาเหตุที่ส้มจุกรีบเข้านอนเพื่อเตรียมตัว จากความรู้สึกกลัวที่จะแพ้กลับทำให้ม่าเหมี่ยวมีกำลังใจมากขึ้น และช่วยส้มจุกทำแบบทดสอบอย่างตั้งใจ ดังความว่า ม่าเหมี่ยวหัวเราะคิก สบตากับส้มจุก “ฉันว่าเราชนะแหง ๆ แล้ว ทั้งสองก็ก้มหน้าก้มตาช่วยกันเขียนคำตอบ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 163)

จากเหตุการณ์ที่ยกมาทำให้เห็นว่า ม่าเหมี่ยวแสดงอาการโกรธ เนื่องจากมีความกลัวและกังวลอยู่ภายในจิตใจว่าตนจะแพ้ทีมอื่น ๆ ทำให้คิดไปเองว่าส้มจุกไม่สนใจ ทั้ง ๆ ที่การเข้านอนเร็วและรีบตื่นเช้าเพื่อทบทวนความรู้ก่อนทำแบบทดสอบ คือสิ่งที่ส้มจุกตั้งใจทำเพื่อทีม เมื่อผู้อ่านได้เห็นพฤติกรรมของม่าเหมี่ยวทำตัวไม่น่ารัก หุนหันพลันแล่น ใจร้อน หงุดหงิด และด่วนต่อว่าเพื่อนโดยไม่สนใจสอบถามเหตุผลหรือที่มา ขณะเดียวกันการสร้างตัวละครส้มจุกให้เป็นเด็กใจเย็น เข้าใจเพื่อนสนิทอย่างม่าเหมี่ยว การไม่โต้ตอบอย่างรุนแรงกลับแต่ทำได้แค่เพียงถอนใจ และร้อง “เฮ้อ” แล้วรีบสัญญากับม่าเหมี่ยวว่า “ฉันจะทำให้ดีที่สุด” ก็ช่วยลดความขัดแย้งในเบื้องต้น จากนั้นทั้งสองคนก็ช่วยกันทำแบบทดสอบให้ดีที่สุด แต่ระหว่างทำแบบทดสอบการที่ม่าเหมี่ยวเห็นเพื่อนที่ติวหนังสือดึกต่างแสดงอาการง่วง ตรงข้ามกับส้มจุกที่ยังดูกระปรี้กระเปร่า ม่าเหมี่ยวจึงค่อย ๆ เรียนรู้และเข้าใจสิ่งที่ส้มจุกทำ และร่วมแรงร่วมใจกันทำแบบทดสอบจนเสร็จตามเวลา ในที่สุดก็ได้เป็นทีมที่ชนะ หากพิจารณาสิ่งที่ม่าเหมี่ยวและส้มจุกทำ ผู้อ่านจะเห็นเป็นภาพตรงข้าม กล่าวคือ ความใจร้อนไม่ได้ทำให้ม่าเหมี่ยวน่ารัก ในขณะที่ความใจเย็นของส้มจุกต่างหากที่ช่วยยุติหรือไม่ทำให้ปัญหายืดยาวออกไป หากผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนซึมซับเหตุและผลจากการกระทำของม่าเหมี่ยวและส้มจุก แล้วนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นจริงในชีวิต พวกเขาก็ย่อมจะเห็นลู่ทางในการแก้ไขความกลัวหรือลดความกังวลลงไปได้ เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการแข่งขันในสถานการณ์ต่าง ๆ

นอกจากทั้ง 2 ตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยยังพบอีกว่าสุมาลี บำรุงสุข มักสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครเอกต้องเผชิญกับความกลัวและความกังวล ทั้งยังไม่ได้สร้างตัวละครผู้ใหญ่ หรือตัวละครเพื่อนสนิทมาช่วยคลายความกลัวหรือลดความกังวลนั้น ๆ ลง แต่ได้กำหนดเหตุการณ์ให้ตัวละครเอกที่เป็นเด็กได้มีโอกาสตระหนักรู้ถึงผลเสียจากการกระทำด้วยตนเอง และสร้างสัญญาขึ้นภายในใจว่า หากรอดปลอดภัยจากสถานการณ์แย่ ๆ นั้นได้ ก็จะไม่ทำเรื่องราวเช่นนั้นซ้ำอีกครั้ง ดังตัวอย่างจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน หนีโรงเรียน ผู้เขียนสร้างตัวละครเด็กหญิงแหววัย 10 ปี ให้เกิดและเติบโตพร้อมกับพี่ชายเกเรที่หนีเรียนเป็นประจำจนกลายเป็นตัวอย่างให้แหววทำตาม จนมาวันหนึ่งม่าเหมี่ยวไม่อยากไปโรงเรียน เพราะทำการบ้านไม่เสร็จ แต่ก็จำใจไปเพราะกลัวจะถูกแม่ดุ เมื่อม่าเหมี่ยวไปถึงหน้าโรงเรียนก็เป็นเวลาสายแล้ว และได้พบแหววโดยบังเอิญ ม่าเหมี่ยวรู้สึกแปลกใจว่าเหตุใดแหววจึงไม่มีท่าทีรีบร้อนหรือกังวล หลังจากทักทายและพูดคุยกัน ม่าเหมี่ยวจึงได้รู้ความจริงว่าที่แหววไม่เคยถูกครูหยิกโทษฐานมาสายก็เพราะให้พี่ชายปลอมลายเซ็นผู้ปกครองให้ในใบลาป่วย เมื่อม่าเหมี่ยวได้ยินคำพูดของแหวว ก็เริ่มไม่อยากเข้าเรียนเหมือนกัน แหววจึงเสนอทางออกให้ฟังว่า

“นี่ ม่าเหมี่ยวเธออยากไปเที่ยวกับฉันไหมล่ะ พรุ่งนี้เธอเขียนจดหมายลาป่วยมาสิ แล้วฉันจะเอาไปให้พี่เขาเซ็น เอาลายเซ็นตัวอย่างของคุณพ่อมาด้วย เท่านั้นละ รับรองไม่มีใครรู้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 189)

ขณะที่ม่าเหมี่ยวหนีเรียนไปกับแหวว ม่าเหมี่ยวก็รู้สึกแปลก ๆ เพราะมีแต่คนมอง บางครั้งก็ได้ยินคนพูดว่า “เด็กหนีเรียน เด็กหนีเรียน” ทำให้ม่าเหมี่ยวเริ่มรู้สึกอยากกลับไปหาเพื่อนและครูประไพที่โรงเรียน แหววเห็นว่าม่าเหมี่ยวรู้สึกกลัวจึงชวนเล่นต้องเต่าไปจนถึงเที่ยง

เมื่อถึงเที่ยงทั้งสองรู้สึกหิวจึงนำเงินที่แม่ให้ค่าขนมไปซื้ออาหารกิน แต่ม่าเหมี่ยวได้เงินมาไม่มากเพราะทุกวันม่าเหมี่ยวจะกินข้าวที่โรงเรียน ทำให้ซื้อได้แค่ลูกชิ้น ตกบ่ายเหมือนทุกอย่างจะดีขึ้น ทั้งสองจึงกลับมาเล่นอีกครั้งด้วยการเล่นโมราอัดเสียงทำให้เสียงดังไปทั้งซอย รบกวนแม่ค้าในละแวกนั้น ทันใดนั้นมีตำรวจมาที่ตลาดพอดีทั้งสองตกใจจึงวิ่งหนี แหววพาม่าเหมี่ยววิ่งไปในที่ที่ตนเคยไปแอบอยู่เป็นประจำ ม่าเหมี่ยวสังเกตเห็นว่าที่ตรงนั้นรกมาก มีต้นไม้และหญ้าขึ้นอยู่เต็มไปหมด ขณะที่หลบตำรวจอยู่นั้นทั้งสองคนต่างถูกมดกัด และคันตามตัวเพราะหญ้ารก ความกลัวทำให้ม่าเหมี่ยวคิดถึงเพื่อนที่โรงเรียนมาก ซ้ำร้ายไปกว่านั้นฝนก็ตกหนัก ทำให้ทั้งสองคนต้องนั่งตากฝนไปจนถึงเวลาเลิกเรียน

เมื่อถึงตอนเย็นฝนก็ยังไม่หยุดตก ทั้งม่าเหมี่ยวและแหววจึงต้องเดินฝ่าฝนที่ตกหนักกลับบ้าน เหตุการณ์ในวันนี้ทำให้ม่าเหมี่ยวได้เรียนรู้แล้วว่าการหนีโรงเรียนไม่ใช่เรื่องสนุกเลย ดังความว่า

เฮ้อ...ม่าเหมี่ยวถอนใจ ตักน้ำราดตัวดังซู่ ม่าเหมี่ยวรู้ดีว่าพรุ่งนี้ม่าเหมี่ยวก็ต้องนั่งเบื่อที่โรงเรียนอีก แต่นั่งเบื่อที่นั่นก็ยังดีกว่าไปนั่งเบื่อกับมดและใครก็ไม่รู้ เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ

ม่าเหมี่ยวไม่รู้หรอกว่า แหววซึ่งอยู่ในห้องน้ำอีกบ้านก็เข็ดเหมือนกัน

เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ จะไม่ชวนใครอีกแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 194)

จากเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้นนั้น เห็นได้ชัดว่าเมื่อเด็ก ๆ ได้เผชิญเหตุการณ์อันเลวร้ายด้วยตนเอง และเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความรู้สึกกลัว และกังวลใจอย่างยิ่ง การได้หลุดพ้นจากสถานการณ์นั้นได้อย่างปลอดภัย (ในที่นี้ คือไม่ถูกตำรวจจับได้ และนำไปส่งโรงเรียน จนครูและพ่อแม่ทราบเรื่อง) เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ผลจากการกระทำนั้น และเริ่มมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง ดังที่ม่าเหมี่ยวคิดว่า “นั่งเบื่อที่นั่นก็ยังดีกว่าไปนั่งเบื่อกับมดและใครก็ไม่รู้ เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ” หรือแม้แต่แหววเอง ก็คิดได้ว่า “เข็ดเหมือนกัน เข็ดแล้ว เข็ดจริง ๆ จะไม่ชวนใครอีกแล้ว” จากเหตุการณ์ตอนนี้น่าสนใจว่า การที่ผู้เขียนสร้างสถานการณ์ให้ม่าเหมี่ยวได้เผชิญกับความกลัวจากเหตุการณ์การหนีเรียนครั้งแรก เริ่มตั้งแต่ถูกคนมองและพูดว่า “เด็กหนีเรียน เด็กหนีเรียน” ทำให้ม่าเหมี่ยวรู้สึกกังวลจนอยากกลับไปหาเพื่อน ๆ กับครูประไพที่โรงเรียน และเริ่มกลัวเมื่อต้องวิ่งหนีตำรวจไปแอบอยู่ในที่ที่รู้สึกว่าไม่ปลอดภัย ถูกมดกัด หญ้าบาด และนั่งตากฝนไปจนถึงเวลาโรงเรียนเลิก ความกลัวขณะเผชิญเหตุการณ์ที่ไม่เคยเจอ และความกลัวที่จะต้องเผชิญกับเหตุการณ์เช่นนี้ซ้ำอีก ทำให้ม่าเหมี่ยวคิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทันที และสัญญากับตัวเองว่าจะไม่หนีเรียนอีก การตระหนักรู้ได้เองว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นผิด เป็นอันตราย และเปลี่ยนความคิดว่าจะไม่ทำอีก คือ วิธีการหนึ่งที่สุมาลี บำรุงสุข นำมาสะท้อนไว้ในวรรณกรรมเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ได้เห็นว่า บางเรื่องที่เราคิดว่าน่าสนุก ไม่ใช่เรื่องใหญ่ เพราะเราได้คิดหาทางออกไว้แล้ว เช่น การหนีเรียน แท้จริงแล้วไม่ได้สนุกอย่างที่คิด ดังนั้น การกระทำ และผลจากการกระทำของม่าเหมี่ยวในตอนนี้ จึงสามารถเป็นตัวอย่างในการเตือนสติเด็ก ๆ ในโลกความจริงได้ว่า สิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ และถ้าทำไปแล้ว เราจะทำอย่างไรไม่ให้เกิดซ้ำอีก

3.1.1.3 อารมณ์โกรธ

สุชา จันทน์เอม (2536: 58-59) กล่าวถึงที่มาของอารมณ์โกรธในเด็กไว้ว่า ความโกรธเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งในบรรดาอารมณ์ร้ายหลาย ๆ อย่าง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ถูกขัดขวางในกิจกรรมที่มุ่งไปสู่จุดหมาย หรือเมื่อเกิดความคับข้องใจในความต้องการ หรือในกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ เด็กมักจะแสดงความโกรธด้วยการร้องไห้ ก้าวร้าว แต่เมื่อเด็กโตขึ้นการแสดงออกก็จะมีลักษณะแตกต่างออกไป เช่น การแสดงออกด้วยสีหน้า การเข้าไปยุ่งเกี่ยว เป็นต้น แต่เพราะเด็กต้องเรียนรู้มากขึ้น เด็กจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์เหล่านี้ให้ได้ ถ้าเด็กทำไม่ได้หรือรู้สึกขาดความปลอดภัย ก็มักจะแสดงความโกรธให้เห็น เป็นต้น

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนได้นำเสนออารมณ์โกรธของตัวละครเด็กในเรื่องค่อนข้างสมจริงสอดคล้องกับที่สุชา จันทน์เอม ได้กล่าวไว้ คือจะแสดงอาการโกรธเมื่อถูกขัดขวางการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และมักแสดงออกผ่านสีหน้า เช่น จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน คนช่างยุแหย่ เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวรู้สึกโกรธส้มจุกที่มาต่อว่าตนเองเป็นคนตะกละ ม่าเหมี่ยวจึงแสดงท่าทีไม่พอใจด้วยการทำหน้างอและนำเรื่องดังกล่าวมาเล่าให้แม่ฟัง ดังความว่า

ม่าเหมี่ยวเดินหน้างอเข้ามาในบ้าน พอเห็นหน้าคุณแม่ก็ประกาศว่า

“ม่าเหมี่ยวจะไม่พูดกับยายส้มจุกอีกแล้ว คุณแม่ก็อย่ายิ้มกับเขานะคะ”

“อ้าว ทำไมล่ะ” คุณแม่ประหลาดใจมาก “ม่าเหมี่ยวกับส้มจุกเป็นเพื่อนรักกันนะ”

“ไม่เป็นแล้วล่ะค่ะ ม่าเหมี่ยวไม่เป็นเพื่อนกับคนที่เอาม่าเหมี่ยวไปนินทาหรอกเขาบอกกับติ๋มนะคะว่าม่าเหมี่ยวน่ะตะกละกินชมพู่ที่แดงเอามามากกว่าใคร ๆ ในห้องเลย”

“ก็จริงหรือเปล่าล่ะจ๊ะ”

“ถึงจะจริง ส้มจุกเขาก็น่าจะบอกกับม่าเหมี่ยวตรง ๆ ซีคะ”(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 163)

หลังจากที่แม่รู้สาเหตุที่ม่าเหมี่ยวหน้างอแล้วก็พยายามพูดให้ลูกเข้าใจว่า ส้มจุกไม่ผิด แต่คนที่นำเรื่องคนอื่นมาเล่าคือแดงต่างหากที่เป็นคนผิด แม่จึงแนะนำให้ม่าเหมี่ยวไปปรับความเข้าใจกับส้มจุกด้วยการบอกว่า มีอะไรให้บอกกันตรง ๆ ดังความว่า “ใจแม่ว่า ม่าเหมี่ยวน่าจะพูดจาปรับความเข้าใจกับส้มจุกนะ บอกเขาว่าเขาน่าจะพูดกับม่าเหมี่ยวตรง ๆ คราวหลังเขาจะได้ไม่ทำอีก แล้วม่าเหมี่ยวจะได้ไม่ต้องโกรธกับเขาอีกไงล่ะคะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 164) เมื่อม่าเหมี่ยวได้ฟังที่แม่พูดจบ ก็เปลี่ยนใจไม่โกรธเพื่อนแล้ว ดังความว่า “ตกลงม่าเหมี่ยวจะพูดกับส้มจุกค่ะ ไหน ๆ ส้มจุกเขาก็เคยเป็นเพื่อนที่ดีของม่าเหมี่ยว” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 164-166)

หลังจากที่ม่าเหมี่ยวปรับความเข้าใจกับส้มจุกแล้วก็คืนดีกัน ม่าเหมี่ยวจึงนำเรื่องนี้มาเล่าให้แม่ฟังในเย็นวันหนึ่ง ดังความว่า

เย็นวันต่อมา ม่าเหมี่ยววิ่งตึงตังเข้ามาในบ้าน บอกคุณแม่เสียงแจ๋วว่าจะไปสอยชมพู่กับส้มจุก

“ดีกันแล้วหรือ”

“ค่ะ” ม่าเหมี่ยวตอบแล้วก็วิ่งหางเปียปลิวไป ส่วนคุณแม่ก็ยิ้มอย่างพอใจ

ก่อนกินข้าวเย็น ม่าเหมี่ยวเอ่ยขึ้นว่า “คุณแม่ดื๊ดีค่ะ ที่ไปบอกส้มจุกว่าทำไมม่าเหมี่ยวถึงโกรธเขา เขาเลยพูดกับม่าเหมี่ยวแต่เช้าเลย คุณแม่รู้ไหมคะว่าทำไมส้มจุกเขาถึงโกรธม่าเหมี่ยว”

“ส้มจุกเขาไม่ได้บอกแม่นี่”

“เขาบอกม่าเหมี่ยวละค่ะ เขาโกรธเพราะติ๋มไปบอกเขาว่าม่าเหมี่ยวเขาชอบนินทา”

“ติ๋มนี่ชอบทำให้เพื่อนทะเลาะกันนะ” คุณแม่หาทางบอกลูกสาวมานานแล้ว คราวนี้เห็นได้ทีจึงรีบพูดโดยเร็ว

“ค่ะ” ม่าเหมี่ยวรับคำ แต่แล้วก็เสริมว่า “แต่ม่าเหมี่ยวกับส้มจุกไม่โกรธเขาหรอกค่ะ”

“ทำไมละจ๊ะ” คุณแม่ประหลาดใจจริง ๆ อันที่จริงคุณแม่ไม่ชอบให้ลูกสาวโกรธกับเพื่อน แต่คุณแม่ไม่ชอบนิสัยของติ๋มเลย

“ไม่ใช่ความผิดของติ๋มนี่คะ ในเมื่อพวกเรารู้จักนิสัยเขาดีอยู่แล้ว เราไม่น่าจะเชื่อเขาจนทะเลาะกันเองเลย ม่าเหมี่ยวกับส้มจุกทะเลาะกันนี่เป็นความผิดของเราเองต่างหากที่อยากไปเชื่อติ๋ม ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเขาชอบยุให้เพื่อนแตกกัน ม่าเหมี่ยวกับส้มจุกตกลงกันแล้วละค่ะว่าไม่โกรธติ๋มหรอก แต่เราจะไม่เชื่อเขาอีกต่างหาก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 166-167)

จากตอนที่ยกมาข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นธรรมชาติของเด็กว่าสามารถโกรธกันได้ง่าย และถ้ามีเหตุการณ์ใดมาทำให้ไม่พอใจก็จะแสดงออกให้เห็นผ่านทั้งสีหน้าหรือวาจาทันที และ

เหมือนจะแสดงออกเกินเหตุ ดังที่ม่าเหมี่ยวเข้าใจส้มจุกผิดเพราะไม่ได้ถามถึงเหตุผล แต่กลับไปฟังความข้างเดียวจากติ๋มจนมาโกรธส้มจุก ซึ่งจากพฤติกรรมนี้ผู้อ่านจะได้เรียนรู้ว่า หากมีเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกไม่พอใจ เราก็ควรมีสติพิจารณาให้ดีเสียก่อน นับเป็นความโชคดีที่ม่าเหมี่ยวมีแม่ที่น่ารักคอยเตือนให้คิด ม่าเหมี่ยวจึงไม่ต้องผิดใจกับเพื่อนรักไปอีกนาน อีกทั้งเมื่อม่าเหมี่ยวใจเย็นลง มีสติมากขึ้น รวมทั้งได้มีโอกาสปรึกษาหารือกับเพื่อนที่มีสติและใจเย็นอย่างส้มจุก ม่าเหมี่ยวจึงมีทางออกในการจัดการอารมณ์โกรธที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีกกับเพื่อน ๆ คนอื่น โดยมีติ๋มเป็นสาเหตุสำคัญ จากเหตุการณ์ตอนนี้หากผู้อ่านที่เป็นเด็กได้เรียนรู้จากการกระทำของม่าเหมี่ยว ส้มจุก ติ๋ม และคุณแม่ เชื่อว่าพวกเขาน่าจะพบแนวทางในการจัดการอารมณ์โกรธของตนเองได้ดีขึ้น หรือถ้าหาทางออกไม่ได้จริง ๆ ก็จะรู้ว่าควรจะปรึกษาผู้ใหญ่สักคนที่เราไว้ใจ ส่วนผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่เองก็คงจะเข้าใจได้ว่า ปัญหาของเด็กวัย 10 ขวบ เช่นที่ม่าเหมี่ยวประสบนั้นย่อมมีอยู่จริง หากเกิดขึ้นแก่ลูกหลาน ในฐานะผู้ใหญ่ใกล้ชิดก็ต้องพร้อมที่จะเป็นสติ และปัญญาให้แก่พวกเขา เป็นหน้าที่สำคัญที่พ่อแม่ผู้ปกครองพึงมีเป็นพื้นฐาน

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน โง่เหมือนควายจริงหรือ ผู้เขียนนำเสนออารมณ์โกรธอย่างขาดสติของเด็กชายผ่านตัวละครลูกควาย ในวันที่ลูกควายจับสลากได้และกำลังพูดปราศรัยอยู่นั้น ปรากฏว่าลูกวัวพูดแทรกเพื่อยั่วโมโห ในตอนนี้ลูกควายรู้ถึงเจตนาที่ไม่ดีของลูกวัว ลูกควายจึงควบคุมสติและอารมณ์ตนเองแล้วตั้งใจพูดต่อไปจนจบ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เช้านี้ถึงคราวลูกควายมาพูดหาเสียง ลูกควายไม่ประหม่าเดินไปยืนกลางลานกวาดสายตามองไปรอบ ๆ แล้วพูดเสียงดังฟังชัดว่า

“คนไทยชอบด่าว่า โง่เหมือนควาย แต่คนที่พูดเช่นนี้ คือคนที่ไม่เคยเลี้ยงควาย ไม่รู้จักพวกเราจริง ๆ คนที่เลี้ยงควายทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ควายนี้เป็นสัตว์ที่ฉลาดมาก ๆ”

“ฉลาดจนถูกส่งลงมาจากสวรรค์หรือไงเพื่อน”

ลูกควายนึกอยู่แล้วว่าลูกวัวต้องหาทางกลั่นแกล้ง จึงเตรียมตัวมาพร้อม ตอบว่า

“เรื่องควายถูกส่งลงมาจากสวรรค์เกิดขึ้นจากความง่วงงัวเงีย ไม่ใช่เพราะความโง่ เพื่อน ๆ ที่ไม่เคยได้ยินเรื่องนี้มาก่อนไม่ต้องฉงนสงสัย ผมจะเล่าให้ฟังเอง ให้ได้ยินจากปากควายต้นเรื่องเลย ไม่ต้องฟังเรื่องซุบซิบจากปากวัว” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 33-34)

จากเหตุการณ์ข้างต้น เห็นได้ว่าแม้ลูกควายจะรู้สึกไม่พอใจที่ลูกวัวมาพูดให้ร้ายตน แต่ลูกควายก็เตรียมตัวตั้งรับเรื่องนี้จากบ้านมาแล้ว จึงไม่หวั่นไหวและพร้อมจะแถลงไขความจริงให้เพื่อนสัตว์ได้ยินอย่างทั่วกัน แสดงให้เห็นว่าลูกควายเป็นผู้ที่สามารถฝึกตนให้เป็นผู้ที่รับมือได้กับสถานการณ์ที่แย่ รู้จักตั้งสติ และพูดในสิ่งที่ตนเตรียมมาได้อย่างมั่นใจจนจบ จากตัวอย่างนี้สะท้อนว่าสถานการณ์การใส่ร้าย ซุบซิบ นินทา ยียวนกวนประสาท เป็นเรื่องปกติที่เด็กมีโอกาสพบในชีวิตประจำวัน แต่หากทุกคนมีสติ ไม่ตอบโต้ ปัญหาก็จะผ่านไปได้ ดังที่ลูกควายใช้ข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ด้วยการเล่าคุณงามความดีของตนต่อไปอย่างภูมิใจเพื่อแก้ไขข้อเข้าใจผิดต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้เมื่อสิ้นสุดการปราศรัย ลูกควายจึงได้รับเสียงปรบมืออย่างท่วมท้น การกระทำของลูกควายนับว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงการมีสติเพื่อตั้งรับและจัดการกับอารมณ์โกรธของตนได้เป็นอย่างดี ซึ่งหากเด็ก ๆ เรียนรู้และทำตามอย่างลูกควาย ก็น่าจะสามารถจัดการอารมณ์ของตนเมื่อเกิดความรู้สึกไม่พอใจได้เช่นกัน

เช่นเดียวกับตอน กระรอกเล่าเรื่องนกฮูกกับกา ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความโกรธของพิราบไว้ในเหตุการณ์ที่พิราบแอบไปขอให้นกเค้าแมว (ฮูก) เป็นตัวแทนบรรดานกในการปราศรัย แต่พิราบก็ต้องผิดหวังอย่างมาก เมื่อนกเค้าแมว (ฮูก) ยืนยันว่าจะไม่ขอเข้าร่วมเด็ดขาด ซึ่งเหตุการณ์ขณะที่พิราบแอบมาขอให้เค้าแมวไปพูดปราศรัยนั้น มีเจ้ากระรอกน้อยสีเทามาคอยสังเกตการณ์ และเข้ามาชวนคุยขณะที่พิราบกำลังอารมณ์ไม่ดี จึงถูกตวาดกลับมา ดังความว่า

"ไปชวนฮูกมาสมัครไม่สำเร็จใช่ไหมล่ะ"

"เรื่องของฉัน อย่ามายุ่ง" พิราบตวาดเพราะหงุดหงิด "แล้วพี่เขาชื่อเค้าแมว ไม่ใช่ฮูก" กระรอกสีเทาอารมณ์ดี ไม่ถือโกรธพิราบ หัวเราะเบา ๆ

"ฮูกเขาอยากชื่อเค้าแมว เพราะว่าชื่อฮูกมันฟังห้วน ๆ เขาว่าชื่อเค้าแมวเสียงเพราะกว่าไงล่ะ"

"แล้วในเมื่อเขากับเค้าแมวอยู่วงศ์เดียวกัน หน้าตาก็คล้ายกันมาก เขาเลยขอเป็นเค้าแมวไปด้วย พวกที่ไม่รู้จักฮูกมาก่อนก็เลยยอมรับว่าฮูกเป็นชื่อเล่น ชื่อทางการเรียกเค้าแมว แต่ฉันน่ะสมัครใจเรียกฮูกเหมือนเดิม กระรอกอย่างพวกฉันนี่แหละขอบอกว่าพรรคพวกนกเค้าในป่านี่มีสองวงศ์ วงศ์นกฮูกนกแสกวงศ์หนึ่ง กับวงศ์นกเค้าแมวอีกวงศ์" (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 70-71)

จากเหตุการณ์ข้างต้น เห็นได้ว่าพิราบแสดงอาการไม่พอใจออกมาทางคำพูดอย่างชัดเจนว่า "เรื่องของฉัน อย่ามายุ่ง" ที่พิราบทำเช่นนั้นเพราะหงุดหงิดที่ถูกนกเค้าแมวปฏิเสธ และคำถามของกระรอกเทาที่ว่า "ไปชวนฮูกมาสมัครไม่สำเร็จใช่ไหมล่ะ" จึงเหมือนจี้ใจดำให้พิราบหงุดหงิดเป็นทวีคูณ หลังจากตอนนี้ปรากฏว่ากระรอกก็ยังไม่หยุด ยังพูดจากวนประสาท และกระตุ้นความอยากรู้ของพิราบตลอดเวลา จนพิราบเกือบควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ ดังความว่า

กระรอกช่างคุยพูดต่อไปว่า "เอ้า จะบอกให้ ฮูกเขาไม่กล้ามาสมัครหรอก เขาไม่กล้าเจอหน้าพวกกา" พิราบสนใจขึ้นมาทันที

"อ้าว ทำไมล่ะ"

"ก็เขามีเรื่องกันน่ะสิ"

พูดแล้วกระรอกก็หยุด รอให้พิราบถามต่อ พิราบก็ถามทันที

"ฮูกเขามีเรื่องอะไรกับกา"

"เรื่องมันยาวนะ จะฟังเหรอ"

"เล่ามาเถอะน่า อย่าเล่นตัว"

กระรอกเอียงคอมองพิราบ ส่ายหน้า

"พูดไม่ดีกับฉัน ฉันไม่คุยด้วยหรอก"

พิราบโกรธ แต่นับหนึ่งถึงสิบในใจตามที่ครูจิ้งจอกสอน เพื่อระงับความโกรธ นับเสร็จแล้วความโกรธก็ลดลง ความอยากรู้เรื่องของนกฮูกกับกามีมากกว่า จึงพูดเสียงอ่อนหวาน

"น่านะกระรอก ช่วยเล่าหน่อยเถอะ"

กระรอกพยักหน้าพอใจ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 71)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า ช่วงที่ได้รับการปฏิเสธจากนกเค้าแมว (ฮูก) มาใหม่ ๆ พิราบยังควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ เพราะความไม่พอใจจึงแสดงความหงุดหงิดผ่านคำพูดและแววตาให้เห็น ส่วนกระรอกที่รู้เท่าทันอารมณ์ของพิราบ และรู้ว่าตนเองถือไพ่เหนือกว่าเพราะมีความลับบางอย่างเกี่ยวกับนกเค้าแมว (ฮูก) ที่มั่นใจว่าพิราบอยากรู้แน่นอน จึงนำความลับนี้มาสร้างเป็นเงื่อนไขให้พิราบใจเย็นลง ดังความว่า “พูดไม่ดีกับฉัน ฉันไม่คุยด้วยหรอก” แต่เพราะความอยากรู้พิราบจึงจัดการความโกรธของตนด้วยวิธีการที่ครูจิ้งจอกบอก ดังความว่า “พิราบโกรธ แต่นับหนึ่งถึงสิบในใจตามที่ครูจิ้งจอกสอน เพื่อระงับความโกรธ นับเสร็จแล้วความโกรธก็ลดลง ความอยากรู้เรื่องของนกฮูกกับกามีมากกว่า จึงพูดเสียงอ่อนหวาน” และให้น้ำเสียงที่ออดอ้อนขึ้นดังความว่า “น่านะกระรอก ช่วยเล่าหน่อยเถอะ” ก็ทำให้กระรอกน้อยพอใจจนยอมเล่าความลับเรื่องความขัดแย้งระหว่างนกเค้าแมว (ฮูก) กับอีกาให้พิราบฟัง

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าการจัดการกับอารมณ์โกรธของตัวละคร คล้ายกับตัวอย่างก่อนหน้า คือ หนึ่ง การมีกัลยาณมิตรที่เข้าใจเราและหาวิธีช่วยให้เรายอมปรับเปลี่ยนอารมณ์ที่ขุ่นมัวได้ เช่น เวลาที่ม่าเหมี่ยวหงุดหงิดหรือโมโหส้มจุก บางครั้งส้มจุกก็ใช้วิธีการเงียบ บางทีก็ยอมง้อก่อน เพื่อให้ม่าเหมี่ยวหายโกรธ ส่วนกระรอกเทาก็สร้างเงื่อนไขมาให้พิราบได้ลดความโมโหลง ส่วนอีกหนึ่งคือการมีผู้ใหญ่ที่คอยช่วยเหลือและเตือนสติ แต่ทว่าตัวอย่างนี้อาจจะไม่เหมือนที่คุณแม่ม่าเหมี่ยวมานั่งตรงหน้าเพื่อพูดคุย แนะนำ หรืออธิบายปัญหาบางอย่างให้ลูกเข้าใจ แต่ก็จะสังเกตได้ว่าคำสอนที่ดีของครูจิ้งจอกก็สามารถช่วยเตือนสติเด็ก ๆ ได้ หากเด็กเกิดสำนึกรู้เองว่าคำสอนนั้นเป็นสิ่งที่ดี ดังที่พิราบนึกถึงคำสอนของครูจิ้งจอกที่ว่า “พิราบโกรธ แต่นับหนึ่งถึงสิบในใจตามที่ครูจิ้งจอกสอน เพื่อระงับความโกรธ นับเสร็จแล้วความโกรธก็ลดลง” (สุมาลี บำรุงสุข, 256ค: 71) แล้วเปลี่ยนอารมณ์โกรธ เปลี่ยนน้ำเสียงที่ไม่น่าฟังของตนให้กลายเป็นคำพูดออดอ้อนกระรอกได้

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน เกิดเรื่อง เมื่อเงินของอ้อที่เพิ่งถอนมาจากธนาคารหายไป เธอมั่นใจว่าอ๊อดน้องชายเป็นคนขโมยไปอย่างแน่นอน จึงต้องการค้นห้องและกระเป๋าของน้อง แต่แม่ห้ามไว้ ในตอนนี้ผู้อ่านจะเห็นอารมณ์โกรธของอ้อชัดเจนมาก ผ่านทั้งคำพูดและอาการที่แสดงออก เช่น มือไม้สั่น ขณะที่โต้เถียงกับแม่ ดังความว่า

“แม่” ฉันตะโกนเสียงลั่น มือไม้สั่นด้วยความโกรธ กอบเงินทั้งหมดโยนใส่หีบคุกกี้ลายดอกไม้สีสดใสที่ฉันเก็บไว้ใช้เป็นกล่องเก็บเงินปิดฝาแน่น แล้วถือวิ่งลงไปหาแม่ที่ห้องข้างล่าง

แม่นั่งอยู่ที่เก้าอี้โซฟาข้าง ๆ อ๊อด หันหน้ามองดูโทรทัศน์

“เรื่องอะไรกันอ้อ ตะโกนโหวกเหวก” แม่ทำเสียงปรามเบา ๆ

“เงินหนูที่แม่เบิกมาให้วันนี้หายไป แบงก์ร้อยหายไปทั้งห้าใบเลย แล้วแบงก์ยี่สิบหายไปห้าใบ” ฉันโกรธจนน้ำตาแทบไหลออกมา

“อ๊อด” ฉันไปจ้องน้องชายที่หันมาสนใจมองฉันแทนโทรทัศน์ถามเสียงแข็งว่า “เอาเงินพี่ไปหรือเปล่า”

คิ้วดกหนาของนายอ๊อดย่นเข้าหากัน

“อ๊อดเปล่านะ” เขาตอบทันที “อ๊อดไม่ได้เอาเงินพี่อ้อไป”

“งั้นใครเอาไป” ฉันย้อนถามเสียงเขียว “มีแต่พี่ตุ๊กกับอ๊อดอยู่บ้านกันสองคน”

“แต่อ๊อดไม่ได้เอาไปนี่” น้องชายของฉันยืนกราน “แม่ อ๊อดไม่ได้เอาเงินพี่อ้อไปนะ” เขาหันไปบอกแม่ด้วยน้ำเสียงหนักแน่น

“อ้อดูแน่แล้วหรือว่าเงินหายไปจริง ๆ ไม่ใช่ปลิวหล่นไปอยู่ใต้โต๊ะ” แม่ซักพยายามแก้ปัญหา

ฟังเสียงแม่แล้วฉันทั้งโกรธ ทั้งน้อยใจ แม่เขาคิดว่าเซ่อซ่า สะเพร่าไม่ดูตาม้าตาเรือ ปล่อยให้เงินหล่นไปอยู่ใต้โต๊ะแล้วมาโทษลูกชายสุดที่รักของแม่น่ะหรือ ฉันอยากจะกระทืบเท้าดัง ๆ แต่รู้ว่าถ้าทำคงถูกแม่ลงโทษ ฉันจึงได้แต่ทำตาคว่ำหน้างอ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 35-36)

ด้วยเหตุที่อ้อโกรธน้องมาก ดังนั้นระหว่างเดินทางไปจังหวัดสงขลา อ้อจึงเอาคืนน้องด้วยการขโมยเกมกดไปซ่อน เวลาผ่านไปจนกระทั่งถึงวันที่พ่อโทรศัพท์มาบอกอานาเรื่องที่พ่อเป็นคนเอาเงินไป จึงทำให้อ้อรู้สึกผิด และกล้าไปสารภาพกับน้อง ดังความในตอน ไขปัญหาเงินหายที่ว่า

“คุณแม่เอื้อยบอกว่า คุณพ่อโทรทางไกลมาเมื่อคืน คุณแม่เลยเล่าเรื่องเงินของอ้อหายไปให้ฟัง คุณพ่อรีบบอกว่าคุณพ่อหยิบไปเอง ยืมไปก่อน เพราะว่าคุณพ่อมีแบงก์ห้าร้อยแบงก์พัน ไม่มีแบงก์ย่อยไว้จ่ายค่าแท็กซี่ไปสนามบิน เห็นเงินอ้อวางไว้บนโต๊ะเลยหยิบไปก่อน คุณพ่อบอกว่าตะโกนบอกตุ๊กแล้วนี่นาว่าให้บอกอ้อด้วย แต่ตุ๊กอยู่หลังบ้านคงไม่ได้ยิน เลยไม่มีใครรู้ว่าคุณพ่อเป็นคนหยิบไป”

ฉันพยักหน้าเข้าใจเมื่อรู้เรื่องทั้งหมดแล้ว ฉันรู้สึกว่าตัวเองนี้แย่มากที่ไปปรักปรำอ๊อดว่าเป็นขโมย หลงโกรธเขาเสียตั้งนาน แล้วยังหาเรื่องแกล้งเขาอีก

ใช่แล้ว พวกคุณคงเดาได้ว่าฉันเองที่เป็นคนแอบเอาเกมกดของอ๊อดไปใส่ไว้ในกระเป๋าเดินทางของพี่พัชร

ตอนนั้นฉันคิดว่าอ๊อดเป็นคนขโมยเงินของฉันไปนี่นา ฉันเลยอยากให้เขารู้สึกเสียบ้างว่า ถ้าของรักของตัวเองหายไปจะรู้สึกเสียดายและเสียใจยังไงบ้าง

แต่ฉันยังไม่ร้ายกาจถึงขนาดโยนของเขาทิ้งขยะหรอก ฉันแค่เอาไปซ่อนในกระเป๋าเดินทางของพี่พัชรเท่านั้นเอง หายไปเดี๋ยวเดียวเท่านั้น แล้วพี่พัชรก็เอามาคืน

อ๊อดไม่ต้องนั่งกลุ้มเสียดายของหลายคืนหลายวันเหมือนฉันสักหน่อย

ฉันคงไม่ต้องสารภาพกับอ๊อดเรื่องนี้หรอกนะ ตอนนี้ต้องจัดการเรื่องเข้าใจผิดเสียก่อน

“อ๊อด พี่ขอโทษ” ฉันพูดพึมพำเสียงเบา

“ไม่เป็นไรหรอก อ๊อดยกโทษให้” อ๊อดทำท่าอย่างคนใจกว้าง ตอบเสียงดังฟังชัดน่าหมั่นไส้นัก แต่ฉันจำเป็นต้องอดกลั้นไว้ก่อน ตอนนี้ไม่ได้ตอบ เพราะเป็นทีของเขานี่นา (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 95-96)

จากเหตุการณ์ทั้งหมด ผู้อ่านจะได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์โกรธผ่านตัวละครอ้อ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าในขณะที่โกรธอ้อจะขาดสติ ไร้เหตุผล และไม่ฟังคนรอบข้าง ในตอนนี้ผู้อ่านจะเห็นตัวอย่างไม่ดีจากอ้อที่ปล่อยให้อารมณ์โกรธอยู่เหนือทุกสิ่ง โกรธน้องชายอย่างยาวนาน นับตั้งแต่อยู่ที่บ้านจนกระทั่งเดินทางไปต่างจังหวัด อีกทั้งระหว่างทางยังแอบเอาเกมกดของน้องไปซ่อนอีก เพราะตั้งใจจะให้น้องรู้สึกบ้างว่าถ้าของรักของตัวเองหายไปจะรู้สึกเสียดายและเสียใจอย่างไร แต่สุดท้ายเมื่อ

รู้ว่าคนที่นำเงินของตนไปคือพ่อ ความจริงจึงกลายเป็นเหตุผลแรกในการช่วยลดความโกรธลง ส่วนการสำนึกผิดด้วยตัวเอง ดังความว่า “ฉันพยักหน้าเข้าใจเมื่อรู้เรื่องทั้งหมดแล้ว ฉันรู้สึกว่าตัวเองนี้แย่มากที่ไปปรักปรำอ๊อดว่าเป็นขโมย หลงโกรธเขาเสียตั้งนาน แล้วยังหาเรื่องแกล้งเขาอีก” เป็นเหตุแห่งการลดความโกรธอย่างที่สอง และความกล้าหาญที่จะเดินไปบอกแก่น้องชายว่า “อ๊อด พี่ขอโทษ” และได้รับการตอบกลับจากน้องว่า “ไม่เป็นไรหรอก อ๊อดยกโทษให้” คือการสลายความโกรธออกจากใจได้ทั้งหมด จากตัวอย่างนี้ ผู้อ่านจะเห็นพัฒนาการความโกรธของตัวละครเอก รับรู้ตั้งแต่สาเหตุที่มาของความโกรธ พฤติกรรมความโกรธที่แสดงออก เหตุการณ์ระหว่างที่อารมณ์โกรธกำลังคุกรุ่น จนถึงเมื่ออารมณ์โกรธถูกจัดการให้เบาบางลง ผู้วิจัยเห็นว่าตัวอย่างความโกรธระหว่างพี่น้อง เช่นที่เกิดกับอ้อและอ๊อด สามารถเกิดกับเด็กคนใดก็ได้ ดังนั้นการนำตัวอย่างที่ตัวละครใช้ในการจัดการอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจมาปรับใช้กับตัวเองในโลกความจริงจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

กล่าวสรุปได้ว่า พัฒนาการด้านอารมณ์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กทั้งขณะอ่านหรือหลังจากการอ่านวรรณกรรมของสุมาลี บำรุงสุข เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะผู้เขียนสร้างตัวละครทุกเรื่องอย่างสมจริงเช่นมนุษย์ทั่วไปที่ผู้อ่านสามารถพบได้ในชีวิตจริง หรือแม้แต่ม็อกซ์ แมววิเศษพูดได้ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ก็แสดงออกทุกอย่างเช่นเด็กผู้ชายที่เฉลียวฉลาดมากคนหนึ่ง หรือบรรดาลูกสัตว์ ครูสัตว์ และพ่อแม่สัตว์ ในเรื่อง ใครดีที่สุด แม้จะเป็นตัวละครบุคลาธิษฐาน แต่ความเป็นมนุษย์ที่ถูกสร้างอยู่ในตัวละครเหล่านั้น ก็ไม่ได้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องราวของสัตว์ แต่มองว่าทุกสิ่งที่เกิดอยู่ในเรื่องคือสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นและมีอยู่ในสังคมมนุษย์จริง ๆ ดังนั้น การใส่เรื่องราว เหตุการณ์เพื่อที่ให้ตัวละครแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือความพึงพอใจ ความโกรธหรือ เกรี้ยวกราดเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ หรือความกลัวเมื่อต้องอยู่กับความไม่มั่นใจ เหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนที่เกิดกับตัวละครเพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้และการจัดการอารมณ์เหล่านั้นของตัวเอง และสุดท้ายวิธีการจัดการอารมณ์อย่างถูกต้องและเหมาะสม ก็จะได้รับการส่งต่อมายังผู้อ่านที่อยู่นอกตัวบทวรรณกรรม ดังนั้น วรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาดี ๆ หนึ่งเรื่องเมื่อถูกสร้างสรรค์ออกมาสู่สายตาผู้อ่านจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ให้เด็ก ๆ อ่านเอารสคือความสนุกสนานเพลิดเพลินอันเป็นหน้าที่หลักของบันเทิงคดีเท่านั้น หากแต่ผู้อ่านจะได้รับคุณค่าในแง่ของการนำสาระที่เกิดกับตัวละครในเรื่องมาพัฒนาตนเองด้วย โดยเฉพาะมาช่วยจัดการอารมณ์พื้นฐาน 3 ประการของมนุษย์ คือ อารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้างต้น น่าจะเป็นสิ่งยืนยันได้ในระดับหนึ่งว่าวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่องของสุมาลี บำรุงสุข ที่นำมาศึกษา สามารถทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์แก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนได้อย่างดี ส่วนกลวิธีใดบ้างที่ผู้เขียนนำมาใช้เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์แก่ผู้อ่านจะได้ศึกษาในลำดับถัดไป

3.1.2 กลวิธีการประพันธ์ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์

จากการวิเคราะห์สามารถสรุปกลวิธีการประพันธ์ที่ สุมาลี บำรุงสุข นำมาใช้เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์พึงพอใจแก่ผู้อ่าน พบทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ (1) มีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ (2) มีกลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลาย (3) มีการสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง (4) ใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเหมาะสม (5) มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง และ (6) มีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์

3.1.2.1 มีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ

การตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนในวรรณกรรม ถือเป็นจุดดึงดูดใจประการแรก ดังที่ สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์ (2523: 38-39) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ว่า “ชื่อเรื่องต้องน่าสนใจ แปลกประหลาดน่าสงสัย และชวนติดตาม รวมทั้งชื่อเรื่องต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ซึ่งอาจจะนำมาจากชื่อสถานที่ ตัวละคร เหตุการณ์ในเรื่อง ฯลฯ” ดังนั้นหากผู้เขียนมีกลวิธีในการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนในเรื่องได้น่าสนใจ ย่อมสามารถเชิญชวนผู้อ่านรู้สึกพึงพอใจ และอยากอ่านมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอน 2 แบบ ได้แก่ (1) มีการตั้งชื่อโดยใช้คำถามเพื่อชวนค้นหาคำตอบต่อไปภายในเรื่องหรือภายในตอน และ (2) มีการตั้งชื่อแบบเน้นตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ ดังนี้

1) การตั้งชื่อโดยใช้คำถามเพื่อชวนค้นหาคำตอบต่อไปภายในเรื่องหรือ ภายในตอน พบการใช้กลวิธีนี้ จำนวน 2 เรื่อง คือ เรื่อง ใครดีที่สุด และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน

เรื่อง ใครดีที่สุด มีการตั้งชื่อเรื่องแบบคำถามเพื่อเร้าความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตามว่า ใครดีที่สุด ดังกล่าว หมายถึงใคร และดีที่สุดเรื่องอะไร ทั้งนี้ ถึงแม้จะมีภาพประกอบให้พอคาดเดาว่าน่าจะเป็นเรื่องราวของสรรพสัตว์ ณ ที่ใดที่หนึ่ง แต่ผู้อ่านจะยังไม่สามารถคาดเดาเนื้อหาภายในเรื่องได้เลยจนกว่าจะอ่านเนื้อเรื่อง

ส่วนการตั้งชื่อตอน เรื่องนี้ไม่มีหน้าสารบัญบอกชื่อตอน แต่เมื่อเปิดอ่านไปเรื่อย ๆ จะพบว่าผู้เขียนได้สร้างชื่อตอนไว้ตอนต้นก่อนเข้าเนื้อหาของแต่ละตอน ตามลำดับ รวม 27 ตอน ดังนี้

(1) สวนสัตว์ในฝัน (2) เสือสิงห์ตะลุมบอน
(3) กบ (หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนาย และกลองกบ)
(4) กบเลือกนาย (5) ฤทธิ์เดชวานร
(6) หนุมานยอดวานร (7) ลิงกังนักไต่นักแสดง
(8) วานรอวกาศ (9) โง่เหมือนควายจริงหรือ
(10) ควายตกสวรรค์ (11) ลูกทรพี
(12) นกยูงกับฝูงกา (13) ทำไมถึงเชื่อว่ากินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย
(14) ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง (15) ครูจิ้งจอกหนักใจ
(16) เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น (17) พิราบผิดหวัง
(18) กระจอกเล่าเรื่องนกฮูกกับกา (19) ทำไมกาจึงโกรธนกฮูก
(20) พิราบพิลาป (แปลว่า พิราบร้องไห้) (21) นกแร้งปราศรัย
(22) เสือสิงห์หารือ (23) ลูกสิงห์เสียท่า
(24) เกิดเรื่องอลเวง (25) กลับคืนสู่จุดเริ่มต้น
(26) ชุมนุมที่หนองน้ำ (27) วันออกหาเสียงเลือกตั้ง

(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค)

จากชื่อตอนพบว่า ผู้เขียนจะนำเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นแต่ละตอนมาตั้งเพื่อเชิญชวนให้ผู้อ่านอยากค้นหาคำตอบ หรือหารายละเอียดของเหตุการณ์ต่อในเนื้อหาภายในตอนนั้น ๆ เช่น ตอน กบ (หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนาย และกลองกบ) เมื่ออ่านเนื้อเรื่องก็จะทราบว่าเป็นเหตุการณ์ที่กบออกมาปราศรัยบอกเล่าความโดดเด่นของตน และให้ความรู้เกี่ยวกับกบ ตอน ฤทธิ์เดชวานร ก็จะเป็นเหตุการณ์หลังจากที่ลิงจับฉลากได้ออกมาปราศรัยบอกเล่าให้ทุกคนในสวนสัตว์รู้ว่าตนเองมีความสามารถพิเศษอย่างไร หรือ ตอน เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น ผู้เขียนก็สร้างเหตุการณ์ให้แพนด้าออกมาแนะนำตนเองให้เพื่อนสัตว์รู้จักตนมากขึ้นว่า แพนด้ามีลักษณะเด่นอย่างไร มีจุดกำเนิดอยู่ที่ไหน ทำไมจึงได้ชื่อว่าแพนด้า เป็นต้น

น่าสังเกตได้ว่า จากเรื่อง ใครดีที่สุด ในแต่ละตอนที่สัตว์แต่ละชนิดจับสลากออกมาพูดหาเสียง ผู้เขียนมักจะนำชื่อหรือชนิดสัตว์นั้น ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของชื่อตอน การทำเช่นนี้ถือว่าเป็นการช่วยให้ผู้อ่านคาดเดาได้ง่ายขึ้นว่าในตอนนั้น ๆ จะได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ชนิดใด ส่วนจะรู้เรื่องอะไร อย่างไร ผู้อ่านจะต้องพลิกไปอ่านรายละเอียดภายในต่อไปเอง ส่วนตอนจบที่ใช้ชื่อตอนว่า วันออกหาเสียงเลือกตั้ง นับว่าน่าสนใจเพราะเป็นชื่อตอนที่เป็นการคลี่คลายปมปัญหาหลักของเรื่องที่ผู้เขียนได้ตั้งไว้แต่ต้นว่า ใครดีที่สุด ใน สวนสัตว์ในฝัน

เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เป็นการตั้งชื่อเรื่องแบบการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้อ่านอยากค้นหาคำตอบต่อภายในเล่มเช่นกันว่า เกิดอะไรขึ้นในหน้าร้อน หน้าร้อนของใคร ในส่วนชื่อตอนก็ใช้วิธีการตั้งชื่อที่สัมพันธ์กับเนื้อหาภายในตอนนั้น ๆ มีทั้งหมด 15 ตอน ดังนี้

(1) ไม่อยากให้เปิดเทอมเลย
(2) การตัดสินใจครั้งใหญ่
(3) เกิดเรื่อง
(4) บนรถไฟ
(5) ต้นร้าย ปลายดี (ของอ๊อด)
(6) อาดาวคนช่างพูด
(7) เกิดเหตุไม่คาดฝัน
(8) หนีไม่พ้น
(9) ไขปัญหาเงินหาย
(10) ฤทธิ์คุณย่า
(11) เรื่องอดีต
(12) งานเลี้ยงน้ำชา
(13) บันทึกของย่าปิ่น
(14) นักสืบออกโรง
(15) ความสำเร็จ

(สุมาลี บำรุงสุข, 2552: สารบัญ)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีการนำเหตุการณ์สำคัญในตอนย่อยในเรื่องมาตั้งเป็นชื่อตอน เช่น ตอน การตัดสินใจครั้งใหญ่ เป็นเหตุการณ์ที่อ้อต้องตัดสินใจว่าจะไปเที่ยวสิงคโปร์กับเพื่อนหรือจะสนองนโยบายประหยัดของแม่ด้วยการเปลี่ยนไปเที่ยวภาคใต้แทน ต่อมาตอน เกิดเรื่อง ก็จะเป็นเหตุการณ์ที่เงินอ้อหายไปก่อนวันเดินทางลงใต้กับอานาและอ๊อด (น้องชาย) เพื่อไปเยี่ยมย่าปิ่นที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลา อ้อสงสัยว่าอ๊อดขโมย หรือ ตอน เกิดเหตุไม่คาดฝัน เป็นเหตุการณ์ขณะที่สองพี่น้องเดินเล่นที่ชายหาด จนมาถึงบ้านไม้หลังใหญ่สีขาวหลังหนึ่ง ด้วยความอยากรู้ว่าบ้านของใคร อ๊อดจึงยื่นหน้าเข้าไปในรั้วเพื่อสำรวจ แต่แล้วก็มีสุนัขตัวใหญ่วิ่งออกมาเห่า

อ๊อดตกใจมากจึงหยิบไม้เขวี้ยงออกไป แต่เหตุการณ์ยิ่งแย่เมื่อไม้ไม่ถูกตัวสุนัขแต่ถูกเจ้าของบ้านแทน ด้วยความตกใจและกลัวความผิด ทั้งสองคนจึงรีบวิ่งกลับบ้าน หรือ ตอน นักสืบออกโรง เป็นตอนที่สอง พี่น้องเริ่มเก็บรวบรวมหลักฐานจากการสอบถามย่าพวงร้อยเพื่อไขปัญหาสร้อยไขมุกที่หายไป ส่วนตอนปิดเรื่อง มีชื่อตอนว่า ความสำเร็จ เป็นเหตุการณ์ที่อ้อและอ๊อดสามารถตามหาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไปได้สำเร็จ เป็นต้น จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อตอนทุกตอนล้วนสอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญในตอน นั้น ๆ และช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านอยากหาคำตอบจากเรื่อง

2) มีการตั้งชื่อแบบเน้นตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ

พบการใช้กลวิธีนี้ จำนวน 3 เรื่อง คือ เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ โดย 2 เรื่องแรกเป็นวรรณกรรมที่ได้รับคัดเลือกจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้เป็น 1 ในหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน ผู้เขียนได้นำชื่อตัวละครเอก คือ ม่าเหมี่ยว มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง เพื่อสร้างความกระหายใคร่รู้ในการติดตามว่าตัวละครนี้เป็นใคร มีความสำคัญต่อเรื่องอย่างไร

ส่วนการตั้งชื่อตอน ในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ทั้ง 34 ตอน ตามลำดับดังนี้

(1) คุยกันสักนิด	(2) เมื่อแม่น้ำและลูกน้ำถูกตี
(3) ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว	(4) หมาบ้า
(5) หนังสือพิมพ์ประจำห้อง	(6) งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว
(7) ดาราใหญ่	(8) บ้านคนไข้
(9) ขวัญใจประจำห้อง	(10) ม่าเหมี่ยวคนดี
(11) หมาเป็นเหตุ	(12) ม่าเหมี่ยวและพี่เขียด
(13) ไม่รู้ด้วยละ	(14) วิ่งมหากุศล
(15) ปัญหาของคุณแม่	(16) คุณพ่อแสนดี
(17) คุณแม่แสนดี	(18) เรื่องชื่อ ๆ
(19) นักเขียนเอก	(20) คนรู้ดีรู้ชั่ว
(21) คนขยัน	(22) การหาเสียง (โดยไม่ตั้งใจ)
(23) ชั่วโมงเลขคณิต	(24) นิทานของเด็ก ๆ
(25) ม่าเหมี่ยวโดนรถชน	(26) ทางออก
(27) เรื่องเวร	(28) บริจาคหนังสือ
(29) นาฬิกาปลุก	(30) เงินกับแรงงาน
(31) คนช่างยุแหย่	(32) ฝึกนิสัย
(33) สัตว์ประหลาด	(34) หาลำไพ่

(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: สารบัญ)

จากชื่อตอนที่ยกมา เห็นได้ว่าผู้เขียนได้นำเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละตอนมาตั้งเพื่อเชิญชวนให้ผู้อ่านติดตามเนื้อหาภายใน เช่น ตอน หมาบ้า ผู้เขียนได้สร้างเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวนึกสนุกอยากแกล้งเพื่อน จึงนำสบู่ผสมน้ำไปให้หมากิน จนเกิดเรื่องเพราะทุกคนที่อยู่ใกล้

บริเวณนั้นคิดว่ามีหมาบ้าจริง ๆ กว่าทุกคนจะเข้าใจความจริง ก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวายมากมาย หรือในตอน ม่าเหมี่ยวโดนรถชน ผู้เขียนก็สร้างเหตุการณ์ให้ม่าเหมี่ยวไม่เดินข้ามทางม้าลายจนเกิดอุบัติเหตุ ในที่สุด ครูจึงนำเหตุการณ์ดังกล่าวมายกเป็นอุทาหรณ์เตือนเพื่อน ๆ ของม่าเหมี่ยวในห้องให้ระมัดระวัง และเน้นย้ำเรื่องการปฏิบัติตามกฎจราจร ซึ่งการตั้งชื่อตอนเช่นนี้สามารถสร้างความกระหายใคร่รู้ ให้ผู้อ่านรีบค้นหาคำตอบภายในตอน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้อ่านสนุกสนานกับการนึกคาดเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าว่า เหตุใดม่าเหมี่ยวจึงถูกรถชน และม่าเหมี่ยวเป็นอะไรมากหรือไม่ เป็นต้น

เช่นเดียวกับเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เป็นเรื่องราวภาคต่อจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ผู้เขียนใช้ชื่อ ม่าเหมี่ยว ตัวละครเอกของเรื่องตั้งเป็นชื่อเรื่องให้ผู้อ่านจดจำได้ง่าย เช่นเดียวกัน แต่ได้เติมคำว่า และเพื่อน เข้ามา เพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาล่วงหน้าได้ว่า ทุกเหตุการณ์ ทุกตอนที่จะเกิดขึ้นภายในเล่มภาคต่อนี้ น่าจะไม่ใช่เรื่องของม่าเหมี่ยวคนเดียว แต่น่าจะเกี่ยวข้องกับบรรดาเพื่อน ๆ ร่วมห้องอย่างแน่นอน

ส่วนการตั้งชื่อตอน ผู้เขียนได้ลำดับชื่อตอนไว้ทั้งหมด 33 ตอน ดังนี้

(1) แพ้กาแฟ
(2) เงินพ่ายเงินแพ้
(3) ม่าเหมี่ยวไม่สบาย
(4) วันทำความสะอาดโรงเรียน
(5) คำแนะนำ
(6) จับขโมย
(7) ม่าเหมี่ยวป้องกันขโมย
(8) ทำความสะอาดอีกแล้ว
(9) ความผิด
(10) ต้นทาง
(11) ม่าเหมี่ยวเสียท่า
(12) แก้เผ็ด
(13) จดหมายถึงนายกฯ
(14) เหตุเกิดจากไฟดับ
(15) เรื่องเปิ่น ๆ
(16) ตุ๊กแกนำโชค
(17) เปลี่ยนเสือเป็นจระเข้
(18) ช่างติดกระดุม
(19) จ่ายตลาด
(20) บนบาน
(21) พี่เลี้ยงต้นไม้
(22) ใครเป็นเหตุ
(23) วันอาละวาด
(24) คัดเลือกตัวแทน
(25) ออกโทรทัศน์
(26) อวสานมดแดง
(27) ศึกสองโรงเรียน
(28) ความปรารถนาในคืนฝนตก
(29) หนีโรงเรียน
(30) เมื่อม่าเหมี่ยวเป็นนักอ่าน
(31) ของขวัญวันเกิด
(32) ขวัญใจนักเรียน
(33) แข่งกินแตงโม

(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: สารบัญ)

จากการตั้งชื่อทั้ง 33 ตอน ในภาคต่อนี้ เช่นเดียวกันกับเล่มแรกที่ผู้เขียนตั้งอย่างสอดคล้องกับเนื้อหาในตอน เพื่อให้ผู้อ่านสนุกกับการนึกคาดเดาเหตุการณ์ในตอนได้ง่าย เช่น ตอน ม่าเหมี่ยวไม่สบาย ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวไม่สบายจนต้องหยุดเรียน พอตกเย็นส้มจุกเพื่อนสนิทของม่าเหมี่ยวนำเงาะคว้านมาเยี่ยม เมื่อม่าเหมี่ยวลงมาเห็นส้มจุกและของเยี่ยม ก็โกรธ

ส้มจุกเป็นอย่างมาก เพราะคิดว่าส้มจุกแกล้งนำอาหารที่ตนไม่สามารถกินได้มาให้ การตั้งชื่อตอนเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านพอจะคาดเดาเหตุการณ์ได้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับตัวละครเอก หรือตอน เรื่องเปิ่น ๆ เป็นตอนที่ครูให้นักเรียนในห้องนำเสนอเรื่องราวเปิ่น ๆ ของตนหน้าชั้น เมื่อผู้อ่านเห็นชื่อตอน ก็จะนึกเดาหรืออยากติดตามต่อไปว่าม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ จะนำเสนอเรื่องเปิ่น ๆ อะไรของตนบ้าง ความอยากรู้ย่อมนำไปสู่การรีบพลิกไปอ่านเนื้อหาในตอน หรือ ตอน แข่งกินแตงโม จากชื่อตอนผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่า น่าจะเป็นเหตุการณ์ที่มีการแข่งขันกินแตงโม แต่ใครจะแข่งกับใคร แข่งเพราะอะไร ใครเป็นฝ่ายชนะ เป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่จะไปอ่านเนื้อหาในตอนเพื่อให้ได้รับคำตอบ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ผู้เขียนเน้นใช้ชื่อตัวละครเอกมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง และนำเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละตอนมาตั้งเป็นชื่อตอน เพื่อให้ผู้อ่านนึกคาดเดาและค้นหาคำตอบเอาเองจากเนื้อหาภายในตอนนั้น ๆ

ส่วนการตั้งชื่อเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนนำชื่อตัวละครเอก (อีกตัว) และคุณสมบัติพิเศษของตัวละครเอกมาตั้งชื่อเรื่องให้ผู้อ่านอยากค้นหาคำตอบ ในเรื่องนี้นอกจากจะมีตัวละครมนุษย์ คือ นิก เป็นตัวละครเอกแล้ว ยังมีตัวละครสัตว์ คือ แมวม็อกซ์เป็นตัวละครเอกด้วย โดยจากการตั้งชื่อเช่นนี้ ผู้อ่านจะนึกสงสัยทันทีว่า แมวม็อกซ์มีความมหัศจรรย์อย่างไร เป็นการใช้คำเพื่อเจาะจงว่าต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับแมวที่ชื่อว่า ม็อกซ์อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้เขียนมีการสร้างจุดสนใจต่อเนื่องด้วยการเติมคำว่ามหัศจรรย์ ให้ผู้อ่านอยากค้นหาความหมายนี้ต่อไป นับว่าเป็นการตั้งชื่อเรื่องที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่านเป้าหมาย คือเด็กและเยาวชน เพราะเป็นวัยอยากรู้อยากเห็น และอยากค้นหาคำตอบที่สงสัย

ส่วนการตั้งชื่อตอนของเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนตั้งชื่อตามลำดับเนื้อหาตั้งแต่ต้นจนจบ รวม 25 ตอน ดังนี้

(1) ของขวัญวันเกิด
(2) เรื่องแปลกประหลาดเหลือเชื่อ
(3) หมอรองเท้า
(4) ทำหมันแมว
(5) ประโยชน์ของพจนานุกรม
(6) จดหมายลาป่วย
(7) แมวขนยาวก่อเหตุ
(8) หนวดคนหนวดแมว
(9) โดเรมอนประชันม็อกซ์
(10) ความสามารถพิเศษของม็อกซ์
(11) ร้านหมอเด่นดวงถูกปล้น
(12) พิตบุลล์
(13) ไม่มีปีแมว
(14) สาเหตุที่ไม่มีปีแมว
(15) เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ
(16) เปิดเผยความลับ
(17) ม็อกซ์หาทุน
(18) อาสาสมัครถูกจับ
(19) ทวงเงินคืน
(20) ม็อกซ์จิตตก
(21) พบแมวที่ไม่ทำให้แพ้
(22) ม็อกซ์หรือหุ่นยนต์ไดโนเสาร์
(23) ลักตัวแมว
(24) คู่หูคู่ใหม่
(25) ของขวัญจากม็อกซ์!

(สุมาลี บำรุงสุข, 2553: สารบัญ)

จากชื่อตอนข้างต้น เห็นได้ว่าผู้เขียนใช้ถ้อยคำกระชับ สื่อความหมายชัดเจน โดยเปิดเรื่องด้วยตอนที่ชื่อว่า ของขวัญวันเกิด เพื่อแนะนำตัวละคร ม็อกซ์ ว่าเข้ามาอยู่ในบ้านของนิก ในวันเกิดของเขา จากนั้นเรื่องก็ดำเนินไปพร้อมกับความสัมพันธ์ของทั้งคู่ที่แน่นแฟ้นขึ้นเรื่อย ๆ ระหว่างที่เรื่องดำเนินไป ผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาให้ นิก (ตัวละครเอก) ต้องเผชิญและแก้ไขอยู่ตลอดเวลา โดยมีเจ้าแมว ม็อกซ์ คอยให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งยังค่อย ๆ บอกเล่าความมหัศจรรย์ของม็อกซ์ ให้นิกและผู้อ่านได้รับรู้เป็นระยะ ๆ เช่น ตอน เรื่องแปลกประหลาดเหลือเชื่อ เล่าถึงความสามารถเรื่องการสื่อสารของม็อกซ์ผ่านคลื่นโทรจิตมายังนิก ตอน ความสามารถพิเศษของม็อกซ์ แสดงให้เห็นว่าม็อกซ์สามารถสะกดจิตสุนัขได้ เป็นต้น จากนั้นผู้เขียนจะค่อย ๆ คลี่คลายไปทีละปม จนกระทั่งถึงตอนที่ 21 ชื่อตอนว่า พบแมวที่ไม่ทำให้แพ้ เป็นตอนที่นิกเข้าใจผิดเรื่องการแพ้ขนแมว น้าน้อยจึงได้อธิบายจนนิกเข้าใจถูกต้องว่าแท้จริงแล้วเป็นการแพ้โปรตีนชนิดหนึ่งที่แมวผลิตออกมา ไม่ใช่ขน ตอนที่ 22 ชื่อตอนว่า ม็อกซ์หรือหุ่นยนต์ไดโนเสาร์ เป็นตอนที่ม็อกซ์รู้สึกน้อยใจนิก เพราะนิกคิดอยากได้ไดโนเสาร์เป็นของขวัญวันเกิด (ทั้ง ๆ ที่มีม็อกซ์เป็นของขวัญที่ดีอยู่แล้ว) โดยนิกเองก็ลืมไปว่า ม็อกซ์สามารถอ่านใจเขาได้ เมื่อม็อกซ์อ่านใจของนิกได้มันจึงรู้สึกเสียใจจนทั้งคู่ทะเลาะกัน ตอนที่ 23 ชื่อตอนว่า ลักตัวแมว หลังจากทะเลาะกัน นิกเริ่มสนใจม็อกซ์น้อยลง วันหนึ่งม็อกซ์หายไปจากบ้าน นิกจึงออกตามหาด้วยความเป็นห่วง น้าชมพู่พานิกขับรถออกตามหาจนถึงหน้าบ้านตั้ม และได้ยินเสียงม็อกซ์เรียกขอความช่วยเหลือ นิกก็ตามเสียงนั้นไปจนเจอม็อกซ์อยู่ในตู้เสื้อผ้าของพี่ต๊ะ (พี่ชายของตั้ม) ตอนที่ 24 ชื่อตอนว่า คู่หูคู่ใหม่ ระหว่างที่ม็อกซ์ถูกลักพาตัวไป พี่ตูน (พี่ชายของต๊ะและตั้ม) ตั้งใจจะนำม็อกซ์ไปขายต่อ แต่นิกตามเจอเสียก่อน ในการติดตามช่วยเหลือครั้งนี้ มีนโปเลียนสุนัขที่ม็อกซ์ไม่ค่อยชอบหน้า มาร่วมปฏิบัติการด้วย จนในที่สุดม็อกซ์ก็เริ่มชอบนโปเลียนและกลายเป็นเพื่อนรักกัน ตอนที่ 25 ตอนจบ ที่ชื่อว่า ของขวัญจากม็อกซ์! เรื่องดำเนินไปจนกระทั่งครบ 1 ปี เมื่อถึงวันเกิดของนิกอีกครั้ง ม็อกซ์ได้มอบของขวัญที่พิเศษที่สุดแก่เขา คือการพยายามทำให้ตัวเองกลับไปเป็นแค่แมวธรรมดาที่ไม่สามารถสื่อสารกันทางโทรจิตได้อีก เพื่อให้นิกเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตด้วยตัวเอง

กล่าวโดยสรุป ผลการวิเคราะห์การตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอน ทั้ง 2 กลวิธี นั้น เห็นได้ชัดว่าการที่ผู้เขียนเลือกตั้งชื่อโดยใช้คำถาม โดยมีคำว่าปริศนา (หมายถึงคำถาม) และ ใคร เพื่อชวนค้นหาคำตอบต่อไปภายในเรื่องหรือภายในตอน ส่วนการตั้งแบบเน้นตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ เช่น ม่าเหมี่ยว ม็อกซ์ ก็เพื่อให้ผู้อ่านจดจำชื่อตัวละครหรือชื่อเรื่องได้ง่าย รวมถึงชื่อเรื่องก็สามารถสื่อความหมายชัดเจนลงไปอีก ดังมีคำว่า แมวมหัศจรรย์ แสดงว่า ไม่ใช่แมวธรรมดา นอกจากนี้สังเกตได้ว่าชื่อตอนในทุกเรื่องสามารถสร้างความสงสัยใคร่รู้ จนนำไปสู่การติดตามหาคำตอบในเรื่องต่อไป

3.1.2.2 มีกลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลาย

กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นการสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านในเรื่อง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้อ่านสนใจอยากติดตามเนื้อหาภายในเล่มต่อไป

จากวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง พบว่าสุมาลี บำรุงสุข มีวิธีนำเสนอเรื่องเล่าที่หลากหลาย ทำให้น่าติดตาม 3 กลวิธี ได้แก่ (1) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนวนิยาย (2) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องโดยแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ และจบในตอน และ (3) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องนิทานซ้อนนิทาน

1) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนวนิยาย พบ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน

จากเรื่อง ม็อก แมวมหัศจรรย์ เป็นเรื่องราวของแมวลายเทาตัวหนึ่งชื่อม็อกซ์ ที่เข้ามาอยู่ในบ้านของนิก (ตัวละครเอก) ม็อกซ์เป็นแมวมหัศจรรย์ สามารถสื่อสารกับนิกได้ผ่านทางโทรจิต ซึ่งทั้งม็อกซ์และนิกมีกิจกรรมทำร่วมกันเพื่อให้ผู้อ่านต้องติดตามตลอดเวลา ดังนั้นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นอกจากผู้อ่านจะได้รับความสนุกสนานแล้ว ยังเกิดความซาบซึ้งใจในความรักของตัวละครเจ้านายกับสัตว์เลี้ยงคู่นี้ด้วย รวมไปถึงอัศจรรย์ใจในความเป็นแมวมหัศจรรย์ของม็อกซ์ ที่สามารถทำอะไรได้มากมายกว่าที่ใคร ๆ คาดเดา

ผู้เขียนเปิดเรื่อง ในตอนที่ชื่อว่า ของขวัญวันเกิด ด้วยเหตุการณ์นิกกับม็อกซ์เจอกันครั้งแรก ดังความว่า

“แครก ๆ”

เสียงอะไรเกามุ้งลวดหน้าต่าง ผมเอี้ยวตัวไปมองที่ขอบหน้าต่าง มีแมวขนสั้นเกรียน สีขาวลายเทายืนเบียดติดมุ้งลวดอยู่เสียงแกรก ๆ คือเสียงอุ้งตีนของมันขูดกับมุ้งลวด

ผมเปิดหน้าต่างมุ้งลวด แมวลายสีเทาตัวผอม ๆ หางเรียวยาวกระโดดเข้ามาในห้องทันที แล้วจัดแจงเดินมาเคล้าแข้งเคล้าขาผม เหมือนอย่างที่แมวทั้งหลายชอบทำ

ผมอุ้มแมวเทาขึ้นมาดู สำรวจแล้วรู้ว่ามันเป็นแมวตัวผู้หน้าตาหล่อเหลาไม่เบา หัวและหน้าท่อนบนปกคลุมด้วยขนสีเทาเข้ม ตาสีเขียวปนน้ำตาล จมูกกลมสีชมพู หน้าท่อนล่างสีขาวสะอาด หนวดยาวสีขาวทำให้หน้าโก้เก๋ มันส่งยิ้มให้ผมด้วยท่าทางพอใจที่ผมชมว่ามันหล่อ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 10)

หลังจากที่ม็อกซ์เข้ามาในบ้านแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นคือครอบครัวนี้จะไม่ยอมเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่สมบัติของตน และนี่คือปมปัญหาแรกให้ผู้อ่านจะต้องติดตามต่อไปอีกว่าจะเกิดอะไรขึ้น ต่อมานิกและพ่อจึงพยายามประกาศหาเจ้าของ แต่ก็ปรากฏว่าไม่มีใครรับ ในที่สุดครอบครัวนิกจึงตัดสินใจเลี้ยงไว้ ดังความว่า “ในที่สุด เมื่อเราแน่ใจว่าไม่มีใครติดต่อแสดงตัว ว่าเป็นเจ้าของแมวลายสีเทาที่หลงมาอยู่บ้านเราเมื่อวันเกิดผม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 14) แล้วปมปัญหาแรกก็ได้รับการคลี่คลาย และม็อกซ์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวของนิก

ในส่วนของการดำเนินเรื่องผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาย่อย ๆ ขึ้นอีกในระหว่างที่ม็อกซ์เข้ามาเป็นสมาชิกของครอบครัวนิก แต่ทุกปมปัญหาก็จะได้รับการคลี่คลายไปเรื่อย ๆ

หลังจากที่ม็อกซ์ทำให้นิกรู้ว่ามันสามารถอ่านใจและสื่อสารทางโทรจิตกับนิกได้ ม็อกซ์ก็เริ่มเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับโลกมนุษย์ โดยมีนิกคอยเล่า อธิบาย และสอน ในทางกลับกันก็มีหลายเหตุการณ์ที่ผู้เขียนสลับบทบาทให้ม็อกซ์ได้ทำหน้าที่เป็นเพื่อนคู่คิดที่ช่วยแก้ปัญหาให้นิก ดังตอนที่ 5 ชื่อว่า ประโยชน์ของพจนานุกรม ที่ครอบครัวนิกถูกหลอกเรื่องเงิน โดยมีผู้หญิงคนหนึ่งนำจดหมายมาให้แม่กับพ่อนิก และอ้างว่าป้าโสม (ป้าของนิก) กำลังเดือดร้อนเรื่องเงินจึงให้ผู้หญิงคนนั้นนำจดหมายขอยืมเงินมาส่งให้ และรอรับเงินกลับไปด้วย ด้วยความช่างสังเกต ฉลาด และชอบอ่านพจนานุกรม ขณะอ่านม็อกซ์สังเกตเนื้อความในจดหมายและพบว่ามีคำสะกดผิดอยู่หลายคำ ซึ่งป้าโสมเป็นครูภาษาไทยไม่น่าจะสะกดคำผิดมากขนาดนี้ ม็อกซ์รู้ว่าแม่กับพ่อกำลังถูกหลอกจึงส่งโทรจิตไป

บอกนิกให้เตือนพ่อว่าอย่าให้เงินผู้หญิงคนนั้น พ่อกับแม่จึงสอบถามป้าโสมจนได้รู้ความจริงก่อนที่จะสูญเงิน

ในตอน 15 ชื่อว่า สาเหตุที่ไม่มีปีแมว เป็นเหตุการณ์หลังจากที่ม็อกซ์รู้ว่าไม่มีปีแมวในสิบสองนักษัตรก็รู้สึกอยู่ไม่เป็นสุข และครุ่นคิดหาวิธีการเปลี่ยนปีชวดหรือปีหนูให้เป็นปีแมวให้ได้ มันพยายามขอร้องให้นิกช่วยหาข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ เกี่ยวกับแมว และพิมพ์อีเมลถึงบรรดาเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้สมาชิกช่วยกันรณรงค์ให้มีปีแมว จนกระทั่งอาหลุยส์ได้เล่าเรื่องแมวเสียรู้หนูให้นิกและม็อกซ์ฟัง พร้อมทั้งสอนให้เข้าใจว่าเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอดีตได้ แต่ทั้งนี้ ม็อกซ์ก็ยังไม่เข้าใจและขอร้องให้นิกพยายามหาทางช่วยเหลืออยู่ดี

ในตอนท้ายก่อนปิดเรื่อง หลังจากที่ม็อกซ์อ่านใจนิกได้ และเข้ามาช่วยแก้หลายปัญหาได้อย่างทันท่วงที วันหนึ่งนิกเริ่มรู้สึกเบื่อที่ม็อกซ์รู้เรื่องของเขามากไปก็คิดอยากให้มันเลิกอ่านใจเขาได้อีก พอม็อกซ์ทราบเรื่องก็เริ่มหาวิธีการมาทำให้นิกสมหวัง ในที่สุดมันก็ทำสำเร็จ

ส่วนตอนจบ (ตอนที่ 25) ที่ชื่อว่า ของขวัญจากม็อกซ์! เป็นตอนต่อจากเหตุการณ์ที่ม็อกซ์พยายามหาทางให้ตัวเองเป็นเพียงแมวธรรมดา เพื่อมอบเป็นของขวัญวันเกิดแก่นิกในปีนี้ เมื่อม็อกซ์ทำสำเร็จจริง ๆ นิกกลับไม่ได้มีความสุขอย่างที่คิด แต่สุดท้ายเขาก็คิดได้ว่าอย่างน้อยม็อกซ์ก็ไม่ได้จากเขาไปไหน ยังคงร้องเมี้ยว เมี้ยว อยู่เคียงข้างเสมอ สุมาลี บำรุงสุข ใช้วิธีการจบเรื่องแบบผสมผสานระหว่างจบเศร้าที่นิกกับม็อกซ์ติดต่อกันไม่ได้อีก มีทิ้งท้ายไว้ให้ผู้อ่านคิดต่อว่าม็อกซ์จะหาทางกลับมาสื่อสารกับนิกได้อีกหรือไม่ ขณะเดียวกันก็พอจะทำให้ผู้อ่านมีรอยยิ้มที่รู้ว่าถึงอย่างไรเพื่อนรักทั้งสองก็ยังอยู่เคียงข้างกันในฐานะมนุษย์กับแมวธรรมดาตัวหนึ่ง โดยผู้เขียนได้บรรยายไว้ในตอนสุดท้ายให้ผู้อ่านทราบว่า ม็อกซ์ไม่ได้จากนิกไปไหน และยังคงพยายามที่จะสื่อสารกับนิกอีกครั้ง ดังความว่า ‘ไม่ต้องห่วงนิก ฉันจะหาวิธีแก้ปัญหาให้ได้แน่นอน’ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 117) ดังนั้นตอนปิดเรื่อง นอกจากผู้อ่านจะรู้สึกซาบซึ้งใจในความรักระหว่างม็อกซ์กับนิกแล้ว ยังรู้สึกสุขสงบในใจเมื่อรู้ว่านิกเริ่มเติบโต รวมทั้งคาดเดาได้ว่านับจากนี้นิกคงเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองได้มากขึ้น ถึงแม้จะไม่มีม็อกซ์คอยช่วยเหลือก็ตาม ส่วนม็อกซ์เองก็ยังคงอยู่ข้างนิกไม่ไปไหน การจบเรื่องเช่นนี้จึงสามารถทำให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ พึงพอใจ และมีความสุข รวมทั้งได้นำข้อคิดที่ดีไปปรับใช้ในชีวิตจริงว่าคนเราต้องเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองให้มาก แต่ถ้าเรามีเพื่อนดี ๆ เพื่อนที่จริงใจ เพื่อนที่มีน้ำใจและหวังดีอยู่ใกล้ ๆ ก็ต้องรักษาไว้ให้ดีที่สุด

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน สุมาลี บำรุงสุข เปิดเรื่องด้วยตอนที่ชื่อว่า ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย เพื่อแนะนำตัวละครเอก ชื่ออ้อ และสร้างเหตุการณที่เป็นปมปัญหาหลักของเรื่องขึ้นมา โดยให้อ้อมีความเชื่อว่าเลขสิบสามเป็นเลขที่นำความโชคร้ายมาสู่เธอ โดยบรรยายว่า

ฉันไม่ใช่คนเชื่อเรื่องโชคลางหรอกนะ แต่ว่าฉันชักจะเชื่อแล้วสิที่เขาว่าเลขสิบสามนี่เป็นเลขไม่ดีเลย ฉันรู้ ฉันรู้เรื่องเลขสิบสามโชคร้ายนั่นเป็นความเชื่อของพวกคนคริสต์ คนพุทธแบบฉันไม่ควรพลอยเชื่อตามไปด้วย แต่จะไม่ให้ฉันเชื่อได้ยังไงเรื่องพลังมืดของเลขสิบสามนี่ ก็ในเมื่อตั้งแต่ฉันอายุครบสิบสามปีเต็มเมื่อเดือนตุลาคม มีแต่เรื่องโชคไม่ดีทั้งนั้นที่ยกโขยงดาหน้ากันเข้ามาโจมตีฉัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 7)

จากความข้างต้น เห็นได้ว่าผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยปมปัญหาที่ตัวละครเอกเกิดความขัดแย้งภายในใจของตัวเองว่า เลขสิบสามเป็นสัญลักษณ์ของความโชคร้ายจริงหรือไม่ การเปิดเรื่องเช่นนี้จึงเป็นการเชิญชวนให้ผู้อ่านต้องติดตามหาคำตอบจากเรื่องต่อไปว่า เลขสิบสามจะนำเรื่องร้าย ๆ มาสู่ตัวละครเอกของเรื่องจริงหรือไม่ และอย่างไร

หลังจากเปิดเรื่อง สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างอีกหลายเหตุการณ์มาสนับสนุนความเชื่อที่อ้อคิดไว้ เริ่มจากตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย เป็นเหตุการณ์ที่แม่เรียกประชุมสมาชิกในครอบครัว เพื่อบอกนโยบายประหยัดเงินโดยการไม่ไปเที่ยวในช่วงปิดเทอม ดังความว่า

...พอถึงวันปีใหม่พ่อกับแม่ก็เรียกประชุมลูก ๆ อีกหน คราวนี้พูดเรื่องปณิธานปีใหม่ที่พ่อกับแม่ตั้งตัวเป็นเผด็จการ กำหนดมาเลยว่าเราทั้งบ้านต้องดำเนินนโยบายประหยัดรัดเข็มขัดกันตัวกิ่ว ตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่กลายเป็นโรคคนขาดอาหารไปเสียก่อน แต่ถ้าจะกลายเป็นโรคประสาท พ่อกับแม่คงไม่ห่วงเท่าไร (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 13)

เมื่อเกิดเหตุการณ์ “ทั้งบ้านต้องดำเนินนโยบายประหยัด” ทำให้อ้อคิดว่าเลขสิบสามเริ่มนำเรื่องไม่ดีมาสู่ตนแล้ว เพราะอ้อจะไม่ได้ใช้ชีวิตในแบบที่เคยเป็น เช่น ไม่ได้ดูหนังบ่อย ๆ ไม่ได้ซื้อหนังสือเท่าที่อยากซื้อ รวมทั้งไม่ได้ออกไปทานอาหารนอกบ้าน

จากนั้นผู้เขียนก็ดำเนินเรื่องต่อด้วยการสร้างเหตุการณ์ย่อยมาสนับสนุนปมปัญหาหลักของเรื่องอีก ในตอน การตัดสินใจครั้งใหญ่ ที่อ้อมีโอกาสจะได้ไปเที่ยวสิงคโปร์กับแป้นและพลอยเพื่อนสนิท ด้วยการจ่ายค่าตั๋วเครื่องบินเพียงครึ่งเดียว แต่สุดท้ายก็ต้องยกเลิกไปด้วยติดขัดเรื่องค่าใช้จ่าย ต่อมาอ้อเด็กหญิงรักอิสระ และชอบความเป็นระเบียบ ก็ต้องจำยอมให้อ๊อดน้องชายจอมสกปรกย้ายมาอยู่ในห้องด้วย เพราะญาติของพ่อ 3 คน จะมาขออาศัยอยู่ที่บ้านชั่วคราว (ก่อนที่จะหาที่อยู่ใหม่ได้) นี่ก็เป็นอีก 2 เหตุผลที่สนับสนุนให้ความเชื่อเรื่องอาถรรพ์เลข 13 เป็นจริงยิ่งขึ้น

ไม่กี่วันหลังจากนั้น อานาซึ่งเป็นหนึ่งในญาติที่มาขออาศัยอยู่ที่บ้าน เห็นว่าหลาน ๆ กำลังเบื่อ จึงชวนไปเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ โดยพาไปเยี่ยมย่าปิ่นที่จังหวัดสงขลา เป็นเวลา 1 เดือนแทน แต่ยังไม่ทันออกเดินทางก็เกิดเรื่องขึ้นอีก ในตอน เกิดเรื่อง โดยผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ให้เงินของอ้อที่เพิ่งถอนจากบัญชีธนาคารหายไป และเธอปักใจว่าอ๊อดเป็นผู้ต้องสงสัย ทำให้อ้อโกรธน้องจนไม่ยอมคุยด้วย จากเหตุการณ์เหล่านี้จึงทำให้อ้อเชื่ออย่างสนิทใจว่าเป็นเพราะเลขสิบสามจึงนำความโชคร้ายเหล่านี้มาสู่เธอ

เมื่อมาถึงสงขลา จากเดิมที่อ้อคิดว่าที่นี่คงไม่มีอะไรสนุกน่าตื่นเต้นเท่ากับการไปสิงคโปร์กับเพื่อน ๆ และคาดเดาไว้ว่าคงจะมีเรื่องร้าย ๆ เกิดขึ้นกับเธออีกเป็นแน่ แต่เหตุการณ์กลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะระหว่างที่อ้อและอ๊อดมาถึงหาดสะกอม ก็เริ่มมีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้น เรื่องแรกคือแม่โทรศัพท์มาบอกว่าพ่อเป็นคนเอาเงินของอ้อไป เมื่ออ้อทราบเรื่องก็หายโกรธและไปขอโทษอ๊อด ทั้งยังได้ฉุกคิดว่าตนเองควรใจเย็นและมีเหตุผลมากกว่านี้

เรื่องยังคงดำเนินต่อไปจนถึงตอนที่ชื่อ หนีไม่พ้น ผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาย่อยอีกครั้ง คือ ความขัดแย้งระหว่างอ๊อดกับย่าพวงร้อย (เพื่อนบ้านของย่าปิ่น) เหตุเกิดจากการที่อ๊อดตั้งใจจะขว้างไม้ไปยังสุนัขที่แสดงตัวไม่เป็นมิตรต่ออ๊อด เพราะอ๊อดแอบดูบ้านหลังใหญ่ของเจ้านายมันแต่ไม้กลับพลาดไปถูกแขนของย่าพวงร้อยแทน ย่าพวงร้อยจึงตามมาที่บ้านย่าปิ่น และขอให้อานา

ลงโทษอ๊อด ด้วยการพาเจ้าซิริอัสสุนัขที่อ๊อดไม่ชอบไปเดินที่ชายหาดเป็นเวลา 7 วัน อ๊อดจำต้องยอมทำตาม ซึ่งระหว่างรอน้องชายพาเจ้าซิริอัสเดินเล่น อ้อก็ถือโอกาสทำความรู้จักย่าพวงร้อยมากขึ้น และรู้ว่าความจริงย่าพวงร้อยเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตเมตตา ฉลาด เป็นนักอ่าน และใจดีมาก สำคัญคือ ย่าพวงร้อยรู้จักกับย่าปิ่นมาก่อน

เวลาผ่านไป เมื่ออ๊อดจูงซิริอัสเดินเล่นทุกวัน เขาก็เริ่มรักและผูกพันจนกระทั่งอยากเจอและอยากดูแลมันตลอดที่อยู่สงขลา ซึ่งเหตุการณ์นี้ทำให้ผู้อ่านจะรู้สึกซาบซึ้งในความรักความผูกพันระหว่างอ๊อดกับเจ้าซิริอัส ส่วนอ้อเองระหว่างรอน้องชายก็ทราบว่าย่าพวงร้อยมีหนังสือนิยายน่าอ่านหลายเล่ม จึงขอยืมมาอ่าน จากการเป็นคนรักการอ่านหนังสือทั้งคู่ จึงทำให้อ้อและย่าพวงร้อยสนิทสนมกันมากขึ้น

วันหนึ่งขณะที่นั่งรออ๊อดพาซิริอัสไปเดินเล่น อ้อเหลือบไปเห็นภาพผู้ชายที่แขวนอยู่บนผนัง ย่าพวงร้อยบอกว่าเป็นน้องชายคนสุดท้องและเล่าเรื่องราวของเขาให้ฟัง รวมถึงเล่าเหตุการณ์ที่สร้อยไข่มุกหายไปเมื่อ 60 ปีก่อน ปมปัญหาใหม่ก็เกิดขึ้นอีกครั้ง และเหตุการณ์นับจากวันที่อ้อรู้เรื่องสร้อยไข่มุกหาย และรู้ว่าย่าพวงร้อยสงสัยว่าย่าปิ่นเอาไป ด้วยความอยากค้นหาความจริงและคืนความบริสุทธิ์ให้แก่ย่าของตน ปฏิบัติการตามไขปริศนาสร้อยไข่มุกที่หายไปจึงเริ่มต้นขึ้น ระหว่างที่เรื่องดำเนินไปนั้นผู้เขียนก็สร้างความกระหายใคร่รู้ให้ผู้อ่านต้องคอยลุ้น คอยติดตามอยู่ตลอดเวลาว่าสองพี่น้องจะสามารถตามหาสร้อยไข่มุกเจอหรือไม่

การปิดเรื่อง อยู่ในตอนที่ 15 ชื่อว่า ความสำเร็จ เป็นเหตุการณ์หลังจากที่อ้อและอ๊อดสามารถไขปริศนาที่สร้อยไข่มุกหายไปนานกว่า 60 ปี ได้สำเร็จ ผู้เขียนได้บรรยายตอนจบของเรื่องด้วยภาพความสุข กล่าวคือ ความสุขของย่าปิ่นและย่าพวงร้อย เพราะทั้งคู่ไม่มีเรื่องราวคาใจใด ๆ กันอีกต่อไปแล้ว และทุกคนได้เห็นวีรกรรมความกล้าหาญของเด็ก ๆ แต่คนที่ดูจะมีความสุขมากที่สุดคงเป็นอ้อ เพราะความกังวลใจเรื่องอาถรรพ์ เลข 13 ได้คลี่คลายลงแล้ว ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าเรื่องราวของอ้อถึงแม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยสิ่งร้าย ๆ แต่ตอนท้ายกลับเต็มไปด้วยความสุข เพราะอ้อรู้สึกว่าการทำภารกิจครั้งนี้สำเร็จก็คือเรื่องดี ๆ เรื่องหนึ่ง ในระหว่างปิดเทอม ดังความว่า

ฉันกวาดสายตามองทุกคนในห้องที่นั่งยิ้ม สีหน้าเบิกบาน แล้วฉันก็นั่งอมยิ้มบ้าง ใจลอยไปไกลจากหาดสะกอม คิดถึงพ่อแม่พวกญาติ ๆ โดยเฉพาะกงหรือตาของฉันที่คิดว่าเด็กผู้ชายเท่านั้นที่ฉลาดที่สุด และคิดไกลไปถึงเพื่อน ๆ ด้วย นึกถึงแป้นกับพลอยเพื่อนรักที่ไปเที่ยวสนุกสนานที่สิงคโปร์ พวกเขาทั้งหลายจะรู้สึกอย่างไรหนอ เมื่อได้ยินเรื่องปริศนาหน้าร้อนของฉันนี้ ในที่สุดเลขสิบสามนี่ก็ไม่ให้โชคร้ายได้ตลอดเวลาหรอกนะ อายุสิบสามปีไม่เลวทีเดียว ได้เที่ยวสนุก ๆ เจอกลุ่มพี่ ๆ ที่น่าสนใจแล้วยังได้สร้างชื่อเสียงนักสืบเอกด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 176)

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างเหตุการณ์ในตอนจบเรื่องด้วยการให้ตัวละครเอกสามารถคลี่คลายปมปัญหาการตามหาสร้อยไข่มุกได้สำเร็จ เมื่อผู้อ่านเชื่อมโยงไปสู่คำพูดของอ้อจากตอนเปิดเรื่องว่า “ฉันไม่ใช่คนเชื่อเรื่องโชคลางหรอกนะ แต่ว่าฉันชักจะเชื่อแล้วสิที่เขาว่าเลขสิบสามนี่เป็นเลขไม่ดีเลย ฉันรู้ ฉันรู้ เรื่องเลขสิบสามโชคร้ายนั่นเป็นความเชื่อของพวกคนคริสต์ คนพุทธแบบฉันไม่ควรพลอยเชื่อตามไปด้วย แต่จะไม่ให้ฉันเชื่อได้ยังไงเรื่องพลังมืดของเลขสิบสามนี่ ก็ในเมื่อตั้งแต่ฉันอายุครบสิบสามปีเต็มเมื่อเดือนตุลาคม มีแต่เรื่องโชคไม่ดีทั้งนั้นที่

ยกโขยงดาหน้ากันเข้ามาโจมตีฉัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 7) ทำให้ผู้อ่านได้คิดต่อว่าแท้จริงแล้วเลขสิบสามนำความโชคร้ายมาสู่คนเราจริงหรือไม่ โดยติดตามผ่านเรื่องราวของอ้อ และสุดท้ายผู้เขียนก็แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วเลขสิบสามไม่ได้เป็นเลขแห่งความโชคร้าย ดังที่อ้อกังวล เพราะถึงแม้ว่าจะมีเรื่องแย่ ๆ เกิดขึ้นบ้าง แต่เรื่องดี ๆ เรื่องตื่นเต้น และเรื่องที่น่าภาคภูมิใจก็เกิดขึ้นกับเธอและอ๊อดได้เช่นกัน การจบเรื่องด้วยความสุขสมหวังของตัวละครเช่นนี้ จึงเป็นการจบเรื่องในแบบที่เด็ก ๆ ต้องการ คือ จบแบบความสุข ที่สามารถสร้างความพึงพอใจทั้งขณะอ่านและเมื่ออ่านจบ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นอกจากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ถูกสร้างให้เป็นนวนิยายแบบกึ่งเหนือจริง (เพราะมีแมววิเศษ ติดต่อกับมนุษย์ได้ทางกระแสจิต) และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ถูกสร้างให้เป็นนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน เนื้อเรื่องจึงสนุกสนาน ชวนติดตามแล้ว การผูกเรื่องไม่ซับซ้อน เน้นเปิดเรื่องโดยการบรรยาย เช่น บรรยายฉาก ตัวละคร หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ด้วยสำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย มีการดำเนินเรื่องตามปฏิทิน ทำให้เรื่องราวไม่สับสน อีกทั้งเมื่อมีการสร้างปมย่อยไว้ในแต่ละตอนก็ยังช่วยให้ผู้อ่านมีความกระหายใคร่รู้และอยากติดตามเรื่องราวมากขึ้นอีก ส่วนการคลี่คลายปมปัญหาและจบลงแบบมีความสุข ยังเป็นการจบเรื่องที่เด็ก ๆ ชอบ กล่าวโดยสรุป การที่สุมาลี บำรุงสุข ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนวนิยาย สามารถสร้างคุณค่าด้านอารมณ์แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

2) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องโดยแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ และจบในตอน พบ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เป็นเรื่องที่ใช้ตัวละครเอกและตัวละครใกล้ชิดตัวละครเอกเป็นตัวละครชุดเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องของเด็กหญิงม่าเหมี่ยวนักเรียนหญิงชั้นประถมที่มักมีเหตุการณ์หรือปัญหาท้าทายให้คนรอบข้างช่วยแก้ไขอยู่เสมอ ในเรื่องจะมีการแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ โดยเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว มีทั้งหมด 34 ตอน ได้แก่ คุยกันสักนิด เมื่อแม่น้ำและลูกน้ำถูกตี ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว หมาบ้า หนังสือพิมพ์ประจำห้อง งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว ดาราใหญ่ บ้านคนไข้ ขวัญใจประจำห้อง ม่าเหมี่ยวคนดี หมาเป็นเหตุ ม่าเหมี่ยวและพี่เขียด ไม่รู้ด้วยละ วิ่งมหากุศล ปัญหาของคุณแม่ คุณพ่อแสนดี คุณแม่แสนดี เรื่องชื่อ ๆ นักเขียนเอก คนรู้ดีรู้ชั่ว คนขยัน การหาเสียง (โดยไม่ตั้งใจ) ชั่วโมงเลขคณิต นิทานของเด็ก ๆ ม่าเหมี่ยวโดนรถชน ทางออก เรื่องเวร บริจาคหนังสือ นาฬิกาปลุก เงินกับแรงงาน คนช่างยุแหย่ ฝึกนิสัย สัตว์ประหลาด และหาลำไพ่ แต่ละตอนผู้เขียนจะเริ่มเรื่องด้วยปมปัญหาชวนติดตาม ดำเนินเรื่องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และปิดเรื่องแบบมีความสุข หรือปมปัญหาที่เปิดไว้ตอนต้นได้รับการคลี่คลาย

ส่วนเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เป็นเรื่องราวภาคต่อจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เนื้อเรื่องยังคงเล่าถึงชีวิตในแต่ละวันของเด็กหญิงม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ และแบ่งเป็นตอน ๆ เหมือนเล่มแรก มีทั้งหมด 33 ตอน ได้แก่ แพ้กาแฟ เงินพ่ายเงินแพ้ ม่าเหมี่ยวไม่สบาย วันทำความสะอาดโรงเรียน คำแนะนำ จับขโมย ม่าเหมี่ยวป้องกันขโมย ทำความสะอาดอีกแล้ว ความผิด ต้นทางม่าเหมี่ยวเสียท่า แก้เผ็ด จดหมายถึงนายกฯ เหตุเกิดจากไฟดับ เรื่องเปิ่น ๆ ตุ๊กแกนำโชค เปลี่ยนเสือเป็นจระเข้ ช่างติดกระดุม จ่ายตลาด บนบาน พี่เลี้ยงต้นไม้ ใครเป็นเหตุ วันอาละวาด คัดเลือกตัวแทนออกโทรทัศน์ อวสานมดแดง ศึกสองโรงเรียน ความปรารถนาในคืนฝนตก หนีโรงเรียน เมื่อม่าเหมี่ยวเป็นนักอ่าน ของขวัญวันเกิด ขวัญใจนักเรียน และ แข่งกินแตงโม ในแต่ละตอนสุมาลี บำรุงสุข ก็ยังคง

เปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ที่เป็นปมปัญหา เพื่อให้ผู้อ่านได้ติดตามดูต่อว่าปัญหานั้น ๆ จะคลี่คลายและจบลงอย่างไร

ขอยกตัวอย่างจากทั้ง 2 เรื่อง โดยจะยกเพียงเรื่องละ 1 ตอน เพื่อให้เห็นโครงเรื่อง ตั้งแต่เปิดเรื่อง ดำเนินเรื่อง และปิดเรื่อง ดังนี้

เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวต้องเตรียมหาดอกไม้ไปประกวดกับเพื่อน ๆ ภายในห้อง เพื่อหาว่าดอกไม้ของใครดีที่สุด ขณะที่แม่เห็นส้มจุกกำลังปลูกต้นไม้ แม่ถามม่าเหมี่ยวว่าส้มจุกจะปลูกต้นอะไรไปส่งครู เมื่อได้คำตอบว่าส้มจุกจะปลูกบานชื่น แม่จึงถามม่าเหมี่ยวบ้าง แล้วก็ได้คำตอบว่า

“ม่าเหมี่ยวไม่เห็นอยากปลูกเลย ขี้เกียจจะตายไปค่ะ พอคุณครูให้เอาพืชผลอะไรไปอวด ม่าเหมี่ยวจะขอดอกคัทลียาของคุณป้าไปอวด ดีไหมคะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 15–16)

จากคำตอบของม่าเหมี่ยวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสร้างปมปัญหาให้ม่าเหมี่ยวไม่มีความซื่อสัตย์ คิดวิธีการเอาชนะเพื่อนด้วยการคดโกง เหตุการณ์ดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้อ่านคอยติดตามดูต่อไปว่า ความไม่ซื่อสัตย์จะส่งผลอย่างไรต่อชีวิตม่าเหมี่ยวบ้าง

การดำเนินเรื่อง เมื่อเวลาผ่านไปต้นไม้ของส้มจุกออกดอกใหญ่ สีสด และสวยงามมาก ทำให้แม่ของม่าเหมี่ยวยิ่งกลุ้มใจในความขี้เกียจและคดโกงของลูกสาว แม่จึงได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษาปู่และย่าจนได้รับคำแนะนำที่ดี

พอถึงวันประกวด “ส้มจุกบรรจงตัดดอกบานชื่นดอกใหญ่ ๆ สีแดง สีแสด และสีชมพูไปปักแจกันใบใหญ่สีน้ำเงิน ต่อจากนั้นก็ประคองแจกันเดินร้องเพลงหงิง ๆ ไปโรงเรียน” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 16) ส่วนม่าเหมี่ยวได้ไปขอตัดดอกคัทลียาของป้าเพื่อไปส่งครู ซึ่งหากมองที่รูปลักษณ์ดอกไม้ของม่าเหมี่ยวดูสวยกว่าดอกไม้ของเพื่อน ๆ ในห้อง ดังบทบรรยายว่า เมื่อม่าเหมี่ยวไปถึงโรงเรียน ดอกไม้ของม่าเหมี่ยวสวย และมีค่ากว่าดอกไม้ของใคร ๆ ทุกคน ดอกกุหลาบของอ้อยก็ดูธรรมดาไปเมื่อเทียบกันกับคัทลียาแสนสวยของม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวรู้สึกภูมิใจมาก ยิ้มหน้าบานทั้งวัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 18) จนเมื่อถึงชั่วโมงสุดท้าย ครูเข้ามาตัดสินหาผู้ชนะ โดยวิธีการตัดสินของครูกลับไม่ได้ง่ายเหมือนอย่างที่ม่าเหมี่ยวคิดไว้ เพราะครูให้นักเรียนแต่ละคนออกมานำเสนอวิธีการปลูก ส้มจุกสามารถอธิบายเรื่องการปลูกบานชื่นได้อย่างราบรื่น ต่างกับม่าเหมี่ยวที่ยังมีสีหน้ากังวล เพราะไม่รู้จะอธิบายวิธีการปลูกกล้วยไม้อย่างไร เพราะไม่ได้ปลูกเอง

การปิดเรื่อง สุมาลี บำรุงสุข ได้คลายปมปัญหาด้วยเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวยอมสารภาพเรื่องจริงกับครูและเพื่อน ๆ ว่าแท้จริงแล้วดอกไม้ที่ตนนำมานั้นเป็นของป้า เมื่อม่าเหมี่ยวยอมสารภาพ จึงทำให้ไม่ได้เป็นผู้ชนะการแข่งขัน และต้องยอมให้ส้มจุกเป็นฝ่ายชนะ เพราะมีความซื่อสัตย์ ม่าเหมี่ยวได้นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเล่าให้แม่ฟัง แม่จึงปลอบใจม่าเหมี่ยวว่า “ถ้าม่าเหมี่ยวปลูกต้นไม้จริง ๆ ก็อาจได้ที่หนึ่งก็ได้นะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 19) แต่ด้วยความที่ม่าเหมี่ยวเป็นเด็กเจ้าปัญญาและไม่ค่อยยอมใคร ดังนั้นนอกจากเธอจะไม่เห็นด้วยกับคำพูดของแม่แล้วยังคิดว่า “ต่อไปต้องรอบคอบให้มากกว่านี้” ด้วยการถามเรื่องการปลูกกล้วยไม้อย่างละเอียดเสียก่อน

ซึ่งเห็นได้ชัดว่าผู้เขียนจบเรื่องด้วยการทำให้ผู้อ่านเห็นธรรมชาติของเด็กวัย 10 ปี ที่เริ่มมีกระบวนการคิด ชอบวางแผน และอาจจะใช้ความเจ้าปัญญาในทางที่ไม่สร้างสรรค์

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เช่นเดียวกัน ขอยกตัวอย่างจากตอนที่ชื่อว่า แพ้กาแฟ ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการนำเสนอให้ผู้อ่านรู้ว่าม่าเหมี่ยวนั้นอยากลองดื่มกาแฟ จึงพยายามอ้อนวอนพ่อกับแม่เพื่อขอดื่มบ้าง แต่ก็ไม่เคยสำเร็จสักครั้ง

จากนั้นผู้เขียนดำเนินเรื่องต่อไปว่า เช้าวันหนึ่งพ่อต้องรีบไปทำงานจึงดื่มกาแฟไม่หมด และขอให้ม่าเหมี่ยวนำแก้วไปล้างให้ เมื่อม่าเหมี่ยวเห็นว่ายังมีกาแฟเหลืออยู่ในแก้ว จึงถือโอกาสดื่มทั้งหมดลงไปรวดเดียว ดังความว่า

ม่าเหมี่ยวคิดขณะที่นั่งมองกาแฟสีน้ำตาลเข้มเกือบเต็มถ้วย “คุณแม่คงเสียดายแน่ ๆ ถ้าเราจะเททิ้ง” คิดแล้วม่าเหมี่ยวก็จัดการให้กาแฟที่เหลือทั้งหมดไปอยู่ในกระเพาะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 10-11)

เพียงไม่นาน ม่าเหมี่ยวก็มีอาการแพ้อย่างหนัก แต่ไม่มีใครทราบว่าม่าเหมี่ยวแพ้อะไร แม่จึงต้องปรึกษาคุณแสงเพื่อนบ้านที่เป็นพยาบาลเก่า

ส่วน ตอนปิดเรื่อง ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ให้ม่าเหมี่ยวยอมสารภาพกับคุณแสง และแม่ว่า

“หนูแพ้กาแฟ” เธอสารภาพอย่างสำนึกผิด

“หนูแอบกินกาแฟของคุณพ่อ โอย รู้งี้ไม่ทำดีกว่า”(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 12)

เมื่อม่าเหมี่ยวสารภาพเรื่องทั้งหมด แม่รู้สึกสงสารลูกสาวเกินกว่าจะดุด่าว่ากล่าว แต่ก็ยังคงต้องสอนเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ทั้งนี้แม่กับคุณแสงก็ไม่ได้บอกให้ม่าเหมี่ยวทราบเหตุผลที่แท้จริงว่า ม่าเหมี่ยวนั้นไม่ได้แพ้กาแฟอย่างที่เข้าใจ แต่เป็นการแพ้โปรตีนอะไรมาก่อนแล้วบังเอิญกินกาแฟเข้าไปแล้วออกฤทธิ์แก้พอดี ที่แม่เลือกจะไม่พูดก็เพื่อให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจว่าตนเองแพ้กาแฟจะได้ไม่แอบดื่มอีก จากเหตุการณ์ทั้งหมดในตอนนี้ ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกที่หลากหลายปนกัน อาจลุ้นว่าม่าเหมี่ยวจะทำอย่างไรกับกาแฟที่เหลือ แต่เมื่อเห็นม่าเหมี่ยวแพ้กาแฟอย่างหนักก็เกิดความสงสารในชะตากรรมที่เธอต้องเจอ แต่เมื่อเห็นอากัปกิริยาที่เหมือนจะสำนึกได้แต่ก็ดูไม่ค่อยจะเข็ดจริง ๆ ก็อาจเกิดความหมั่นไส้ปนเอ็นดูในพฤติกรรมเรื่องราววีรกรรมของเด็กหญิงม่าเหมี่ยวสามารถทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินได้ทุกตอน

จะเห็นได้ว่าเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน แบ่งเป็นเรื่องสั้น ๆ จบในตอน โครงเรื่องในแต่ละตอนไม่ซับซ้อน มีการลำดับเรื่องตามเวลา และจบเรื่องด้วยปัญหาคลี่คลาย ทุกเรื่องสามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลินได้จากความคิด คำพูด และการกระทำของตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ม่าเหมี่ยว และเพื่อน ๆ เช่น บางพฤติกรรมก็ชวนขัน บางพฤติกรรมก็น่ารักน่าเอ็นดู บางพฤติกรรมก็แสดงให้เห็นความกล้าหาญน่าชื่นชม แต่บางทีก็มีบ้างที่เด็ก ๆ ในเรื่อง คิด พูด ทำ ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (อาจด้วยความไม่รู้หรือไม่ตั้งใจ) ส่วนตัวละครม่าเหมี่ยวถูกสร้างให้มีพื้นฐานเป็นเด็กน่ารัก มีความสดใส ร่าเริง ช่างพูดช่างคุย มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อน ๆ

และมีความอยากรู้อยากเห็นอยู่ในตัวค่อนข้างสูง และหลายครั้งม่าเหมี่ยวมักใช้ความฉลาดของตนไปทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครแวดล้อมทั้งเพื่อนสนิท พ่อแม่ และครูที่ดี มาคอยช่วยสนับสนุนการกระทำที่ดี หรือช่วยชี้แนะแนวทางแก้ไขที่ถูกต้องแก่ม่าเหมี่ยวเมื่อทำผิด วรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องนี้ จึงสามารถสร้างพัฒนาการทางอารมณ์แก่ผู้อ่าน ทั้งอารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ ได้อย่างครบรส

3) ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทาน

นิทานซ้อนนิทาน เป็นการแต่งเรื่องแบบให้มีเรื่องย่อยซ้อนอยู่ในเรื่องใหญ่ การแต่งแบบนี้นับว่าเป็นการแสดงฝีมือลีลาในการแต่ง แสดงระดับความรู้ที่ตัวผู้แต่งมี เพราะรูปแบบการแต่งค่อนข้างยาก ซับซ้อนหลายชั้น ผู้แต่งต้องมีความสามารถในการจัดลำดับเรียบเรียงเรื่อง การวางโครงเรื่อง การวางปมของนิทานย่อยที่ต้องสอดคล้องคล้อยไปตามนิทานเรื่องใหญ่ ในด้านผู้อ่านการได้อ่านนิทานที่เนื้อเรื่องมีความซับซ้อนเป็นสิ่งดึงดูดใจ เพราะความสนุกสนานที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายของเรื่องราวหรือเนื้อเรื่องที่แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ ส่งผลให้เรื่องไม่น่าเบื่อ ปมปัญหาบางอย่างจะถูกทิ้งไว้ตรงตอนจบนิทานย่อยทุกครั้ง เพราะผู้แต่งเตรียมขึ้นเรื่องใหม่ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกค้างคาใจ และกระหายใคร่รู้ที่จะอ่านต่อ ซึ่งการปิดท้ายนิทานด้วยปริศนาจะส่งผลให้ผู้อ่านสนุกสนานจากการคิดตามและการพิจารณาถึงเหตุผลของคำตอบที่เกิดขึ้นว่ามันสอดคล้องกับเนื้อเรื่องอย่างไร วรรณกรรมที่ใช้การแต่งแบบนิทานซ้อนนิทานที่คนไทยรู้จักดีและโด่งดังไปทั่วโลก ได้แก่ นิทานเวตาลปัญจวิงศติของกวีชื่อศิวทาสที่อินเดีย นิทานพันหนึ่งราตรีจากฝั่งอาหรับ และพระสรรพสิทธิ์ของไทย

จากการวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 5 เรื่อง พบว่ามีการนำแนวทางการเขียนแบบนิทานซ้อนนิทานมาใช้ในการเขียนเพียง 1 เรื่อง คือ เรื่อง ใครดีที่สุด ทั้งหมด 27 ตอน ได้แก่ สวนสัตว์ในฝัน เสือสิงห์ตะลุมบอน กบ (หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนาย และกลองกบ) กบเลือกนาย ฤทธิ์เดชวานร หนุมานยอดวานร ลิงกังนักไต่นักแสดง วานรอวกาศ โง่เหมือนควายจริงหรือ ควายตกสวรรค์ ลูกทรพี นกยูงกับฝูงกา ทำไมถึงเชื่อว่ากินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง ครูจิ้งจอกหนักใจ เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น พิราบผิดหวัง กระจอกเล่าเรื่องนกฮูกกับกา ทำไมกาจึงโกรธนกฮูก พิราบพิลาป (แปลว่า พิราบร้องไห้) นกแร้งปราศรัย เสือสิงห์หารือ ลูกสิงห์เสียท่า เกิดเรื่องอลเวง กลับคืนสู่จุดเริ่มต้น ชุมนุมที่หนองน้ำ และ วันออกหาเสียงเลือกตั้ง ทั้งนี้แต่ละตอนนอกจากจะมีการใช้เทคนิคการเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทานแล้ว เนื้อเรื่องทุกตอนจะมีการผูกให้เชื่อมโยงต่อเรื่องกันไป เพื่อนำไปสู่การคลี่คลายปมปัญหาที่ผูกไว้ในตอนต้นเรื่อง

ผู้เขียนเปิดเรื่องตอนแรกด้วยตอนที่ชื่อว่า สวนสัตว์ในฝัน โดยทั้งตอนมีจำนวน 2 หน้า เป็นการบรรยายให้ผู้อ่านเห็นลักษณะและความน่าอยู่อาศัยของสวนสัตว์แห่งนี้ ดังความว่า

ณ ดินแดนอันไกลโพ้น ไกลจากเมืองเชียงใหม่ พิษณุโลก กาญจนบุรี กรุงเทพฯ นครศรีธรรมราช จันทบุรี และหนองคาย ในบริเวณเทือกเขาที่สลับซับซ้อน ท่ามกลางป่าพงอันกว้างใหญ่ที่มีทั้งดงดิบและเบญจพรรณ ในบริเวณที่ไม้แดง ตะแบก ประดู่ ชิงชัน ขึ้นปะปนกันไป แซมแทรกด้วยกอไผ่และหญ้านานาชนิด มีสวนสัตว์แห่งหนึ่งตั้งอยู่ เป็นสวนสัตว์พิเศษสุดที่ไม่เหมือน

สวนสัตว์ใด ๆ ในประเทศไทย เพราะนี่คือสวนสัตว์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อพิทักษ์รักษาสัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะเพื่อให้ความสุขความรื่นรมย์แก่สัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในสวนแห่งนี้ มนุษย์มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือและนาน ๆ ทีมนุษย์บางกลุ่มที่โชคดีมาก ๆ ก็จะได้รับบัตรเชิญให้มาเยี่ยมเยียนสัตว์ทั้งหลายได้ สวนสัตว์แห่งนี้มีชื่อว่า สวนสัตว์ในฝัน

ส่วนมากแล้ว พวกสัตว์ตามสวนสัตว์ต่าง ๆ มักจะถูกขังกรง แม้ในสวนสัตว์ที่พัฒนาแล้วบางแห่ง ถึงสัตว์จะมีอาณาบริเวณกว้างขวางให้อยู่อาศัย แต่ก็ต้องมีคลองขุด รั้ว หรือกำแพงกั้นแบ่งเป็นขอบเขตเฉพาะของแต่ละสายพันธุ์ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 5-6)

ตอนที่สองชื่อว่า เสือสิงห์ตะลุมบอน ผู้เขียนสร้างปมปัญหาหลักของเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ลูกเสือกับลูกสิงห์ทะเลาะกัน เพราะต่างก็คิดว่าตนเองเป็นสัตว์ที่ดีที่สุดในบรรดาสัตว์ทั้งปวงในสวนสัตว์ในฝัน เมื่อต่างใช้กำลังเอาชนะและเถียงกันไม่เลิก ผู้เขียนจบเหตุการณ์ในตอนที่ 2 นี้ด้วยการให้ครูช้าง (ครูใหญ่) เข้ามาหาทางออกด้วยการประกาศว่า ถ้าอยากจะรู้ว่าใครเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด ขอให้สัตว์ตัวใดก็ตามที่คิดว่าตัวเองมีดีเช่นกันกับเสือและสิงห์ ตั้งแต่เช้าวันพรุ่งนี้ และเช้าต่อ ๆ ไป จะต้องมีการจับสลากเพื่อออกมากล่าวคำปราศรัยแนะนำข้อดีของตัวเองเพื่อชักจูงเพื่อน ๆ ในโรงเรียนเห็นว่า เหตุใดตนเองจึงเหมาะสมที่ได้รับเลือกเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด เมื่อปราศรัยครบทุกคนจะได้ลงคะแนนคนละ 1 เสียง แล้วสรุปผลว่า ใครได้คะแนนจากเพื่อนมากที่สุด ก็จะกลายเป็นสัตว์ที่ดีที่สุดในโรงเรียน จากนั้นครูใหญ่ก็สั่งให้ทุกคนแยกย้ายไปเรียน

ตอนที่สาม ชื่อว่า กบ (หรืออีกชื่อหนึ่งคือกบในกะลาครอบ กบจำศีล กบเลือกนายและกลองกบ) เป็นเหตุการณ์ในเช้าวันต่อมา ที่กบจับสลากได้เป็นลำดับแรก กบออกมาเล่าถึงข้อดีของตนเอง และต้องตอบคำถามและอธิบายให้เพื่อน ๆ ฟัง เกี่ยวกับที่มาของคำว่า กบในกะลาครอบ และ กบจำศีล เมื่อครูจิ้งจอกเห็นว่ากบค่อย ๆ ลดความประหม่าลงแล้ว จึงขอให้กบเล่าเรื่อง “กบเลือกนาย” ให้เพื่อน ๆ ฟัง กบก็รู้สึกมั่นใจขึ้นมาทันทีเพราะ “เรื่องนี้กบได้ยินแม่เล่าให้ฟังหลายสิบหนแล้ว จำได้ขึ้นใจจึงเล่าได้ทันที” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 16) เรื่องจบลงแค่นี้เพื่อให้ผู้อ่านติดตามตอนต่อไป

ตอนที่สี่ ชื่อว่า กบเลือกนาย ผู้เขียนเริ่มต้นตอนด้วยการนำเสนอนิทานเรื่องกบเลือกนาย ให้ผู้อ่านได้รู้ ดังความว่า

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีกบฝูงหนึ่งอาศัยอยู่ในสระน้ำที่สวยงามและมีอาหารเหลือเฟือ พวกมันอยู่กันอย่างผาสุก ไม่ต้องทำงานหนัก จึงมีเวลาพูดคุยกันมาก วันหนึ่งพวกกบปรึกษากันว่า ถ้ามีหัวหน้าเก่ง ๆ ดี ๆ มานำฝูง พวกมันคงจะมีความสุขมากกว่านี้ ฝูงกบจึงส่งเสียงร้องอ๊บ ๆ แสนหนวกหูของพวกมันด้วย จึงส่งซุงท่อนใหญ่ลงมาให้ พวกกบดีอกดีใจ กระโดดขึ้นไปนั่งบนท่อนซุงอย่างสนุกสนาน แต่หลายสัปดาห์ผ่านไป พวกกบเริ่มเบื่อหน่ายหัวหน้าท่อนซุงที่ไม่พูดอะไร ไม่ทำอะไรเลยนอกจากลอยน้ำตุ๊บป่อง ๆ พวกกบเหล่านี้จึงส่งเสียงร้องอ๊บ ๆ ดังสนั่นอีกหน ขอเทวดาให้ส่งหัวหน้าใหม่มาให้ เทวดารำคาญพวกกบฝูงนี้ จึงส่งนกกระสาลงมา นกกระสาก็จับกบกินเป็นอาหารตัวแล้วตัวเล่า กบฝูงนั้นเดือดร้อนมาก จึงร้องอ๊บ ๆ ขอเทวดาให้ส่งหัวหน้าใหม่มาอีก แต่เทวดาปฏิเสธ บอกว่าพวกแกเรื่องมาก ไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี ถึงคราวนี้ก็ให้ทนหัวหน้านกกระสาต่อไปเถอะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 17-18)

จากนั้นก็ให้กบเล่าความดีของกบที่สัมพันธ์กับการเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ โดยกบได้เล่าให้ฟังถึงหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นผ่านกลองมโหรทึก หรือกลองกบ ที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ และตบท้ายด้วยการพูดถึงความสำคัญและประโยชน์ของกบที่มีต่อมนุษย์ 4 ด้าน และผู้เขียนก็จบตอนด้วยข้อความว่า “จบแล้ว กบน้อยก็โค้งคำนับอย่างสง่างาม เพื่อนนักเรียนส่งเสียงเชียร์ดังสนั่นด้วยความชื่นชม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 21)

ตอนที่ห้าชื่อว่า “ฤทธิ์เดชวานร” เปิดเรื่องด้วยการให้ลิงจับสลากได้พูดเป็นอันดับที่สอง เป็นการแนะนำตัวและบอกจุดเด่นของลิงชนิดต่าง ๆ เริ่มด้วยลิงแสม ตามด้วยลิงกระรอก และจบด้วยลิงชิมแปนซี จากนั้นทั้งสามตัวก็แสดงความสามารถให้ให้เพื่อน ๆ ประจักษ์ โดยชิมแปนซีแสดงพลังผ่านการหักกิ่งไม้ รูดใบ และปักลงดิน ลิงกระรอกแสดงท่ากายกรรม ส่วนลิงแสมตีลังกาปีนป่ายไปที่ต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว.... เรื่องจบลงเพียงเท่านี้ให้ผู้อ่านติดตามต่อ

ตอนที่หก หนุมานยอดวานร ลิงแสมเปิดเรื่องต่อว่า “เรายังพูดไม่จบนะ...ที่เราแสดงให้ดูนี่เป็นเรื่องธรรมดา ๆ เรายังมีลิงรุ่นพี่ที่เก่งกว่านี้เยอะเลย ใคร ๆ ก็เคยได้ยินชื่อหนุมาน ...” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 26) จากนั้นทั้งตอนก็จะพูดถึงประวัติหนุมาน และความสำคัญของหนุมานในฐานะเทพเจ้าของอินเดีย และจบตอนด้วยข้อความว่า “ลิงตัวอ้วน ๆ สั้น ๆ ขนสีเทา ๆ หน้ายาว หางค่อนข้างสั้น เดินสี่ตีนอาด ๆ เข้ามายืนอยู่กลางลาน” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 27) เป็นการจบให้ผู้อ่านคาดเดาว่า ลิงตัวนี้คือลิงชนิดใด และมีความดีอะไรจะมาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง หรือมีความสามารถใด จะมาแสดงให้เพื่อน ๆ ดู

ตอนที่เจ็ด ลิงกังนักไต่นักแสดง เป็นการแนะนำตัวของลิงกัง ลิงกังได้เล่าถึงความสามารถของตนเองในฐานะนักแสดงละครลิง ตอนนี้มีเนื้อหาเพียง 1 หน้าครึ่ง และผู้เขียนจบตอนด้วยข้อความว่า “ลิงกระรอกกระโจนผลุงลงมายืนตรงกลางลานถึงตัวเล็กแต่โดดเด่นด้วยหน้ากากสีชมพูบนหน้า สัตว์ทุกตัวจับตามอง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 29) เป็นการจบเพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาต่อว่า ลิงกระรอกจะพูดหรือทำสิ่งใดต่อ

ตอนที่แปด วานรอวกาศ เปิดเรื่องด้วยการให้ลิงกระรอกพูดย้ำความฉลาดและความสำคัญของลิงว่ามีมากมายแค่ไหน จากนั้นก็พูดถึงภารกิจยิ่งใหญ่ว่า โลกมนุษย์มีวานรอวกาศก่อนมนุษย์อวกาศด้วยซ้ำ เพื่อน ๆ ต่างฮือฮากับข้อมูลที่ได้ยิน ลิงกระรอกจึงเล่าเรื่องลิงกระรอกชื่อมิสเบเกอร์บินขึ้นไปในอวกาศให้เพื่อน ๆ ฟัง และในตอนนี้จบลงด้วยข้อความว่า

“คราวนี้เสียงชื่นชมดังเซ็งแซ่ ลิงแสม ลิงกัง ลิงกระรอก และชิมแปนซี ต่างโค้งคำนับเพื่อนนักเรียน ในขณะที่ฝูงลิงที่ห้อยโหนตามกิ่งไม้หรือยืนใต้อยู่ต้นไม้ต่าง ๆ เป็นกลุ่ม ๆ ประสานเสียงร้องว่า

“ลิงหรือวานรแสนฉลาด ทำงานได้เปรื่องปราด เล่นละครหรือก็เป็นทำเครื่องมือได้ใช่เล่น เหินหาวก็สุดเด่น สมควรเลือกเรานะเอย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 32)

ตอนต่อ ๆ มา ได้แก่ ตอนที่เก้า โง่เหมือนควายจริงหรือ ตอนที่สิบ ควายตกสวรรค์ตอนที่สิบเอ็ด ลูกทรพี ตอนที่สิบสอง นกยูงกับฝูงกา ตอนที่สิบสาม ทำไมถึงเชื่อว่ากินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย ตอนที่สิบสี่ ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง ผู้เขียนก็จะมีการนำนิทาน ตำนาน

เรื่องเล่าต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาสอดแทรกไว้ในตอนที่สัตว์ชนิดนั้นปราศรัย เช่น ตอนควายตกสวรรค์ ก็มีเรื่องเล่าถึงสาเหตุที่ความต้องมาอยู่ในโลกรับใช้มนุษย์ว่า

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ควายมีอยู่แต่บนสวรรค์เท่านั้น พวกเราเป็นสัตว์เลี้ยงที่เทพเจ้าโปรดปรานมาก เราจะคอยป้วนเปี้ยนอยู่ใกล้ ๆ เทพเจ้าเสมอ วันหนึ่งเทพเจ้ามองลงมาจากสวรรค์ เห็นพวกมนุษย์บนโลกเที่ยวเร่ร่อนเก็บผลไม้ในป่าหรือล่าสัตว์ตัวเล็ก ๆ มากิน มีความเป็นอยู่ที่ลำบากมากก็สงสาร จึงลงจากสวรรค์มาสอนมนุษย์ให้รู้จักเพาะปลูก ปลูกข้าวเป็นอาหาร เมื่อเทพเจ้าสอนจนมนุษย์ปลูกข้าวเป็นแล้วก็กลับขึ้นไปบนสวรรค์ ถึงเพิ่งนึกขึ้นได้ว่ายังไม่ได้สอนมนุษย์ว่าให้กินข้าวที่ปลูกกันอย่างไร จึงสั่งควายให้ลงมาบอกมนุษย์ว่า ต่อสามวันจึงให้กินข้าวมื้อหนึ่ง ควายที่นอนงีบกลางวันถูกปลุกมารับคำสั่งฟังไม่ถนัด ยังงัวเงียอยู่ ก็รับคำเทพเจ้า ลงจากสวรรค์มาบอกมนุษย์ว่า เทพเจ้าสั่งให้กินข้าวสามมื้อต่อวัน หลังจากนั้น ควายกลับขึ้นสวรรค์ไปรายงานเทพเจ้า เทพเจ้าโกรธควายมากว่าทำผิดคำสั่ง เทพเจ้าบอกว่าลำพังมนุษย์เองไม่มีเรี่ยวแรงพอที่จะปลูกข้าวพอกินสามมื้อต่อวันหรอก ในเมื่อเจ้าบอกมนุษย์ให้กินข้าววันละสามมื้อ ก็ให้เจ้าลงไปช่วยมนุษย์ทำนาปลูกข้าวก็แล้วกัน นับตั้งแต่นั้นมาควายก็ต้องลงจากสวรรค์มาช่วยมนุษย์ทำนาปลูกข้าวอยู่บนโลก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 35-36)

หรือตอน ลูกทรพี ก็เช่นเดียวกัน ก็มีการนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของชื่อทรพา ทรพี มาเล่าเพื่อให้เพื่อนสัตว์ทราบที่มาของสำนวน “ลูกทรพี” เป็นต้น

ระหว่างเรื่องดำเนินไป ผู้เขียนยังคงใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทานไปเรื่อย ๆ และตอนคั่นการเล่านิทานซ้อนนิทาน ด้วยการสร้างตอนที่เป็นปมปัญหาแทรก ดังปรากฏในตอนที่สิบห้าที่ชื่อว่า ครูจิ้งจอกหนักใจ เป็นเหตุการณ์ที่ครูจิ้งจอกตัดสินใจไม่ได้ว่าจะแก้ปัญหาเรื่องฝูงกากับนกยูงทะเลาะกันเพิ่มมาอีกคู่อย่างไรดี (เหตุการณ์ในตอนที่สิบสี่) อีกทั้งเด็ก ๆ ก็เริ่มแตกแยกออกเป็นหลายฝ่าย ปัญหาที่เสือกับสิงห์ทะเลาะกันก็ยังแก้ไขไม่ได้ แต่เมื่อได้กำลังใจจากครูใหญ่ครูจิ้งจอกก็ค่อย ๆ คิดจนพบทางออกว่า จะต้องให้ซู่ซู่ แพนด้าที่ไม่เคยมีปัญหากับใคร จับสลากมาพูดเป็นลำดับต่อไป เพราะเป็นหนทางเดียวที่ครูจิ้งจอกจะทำให้เด็ก ๆ กลับมาอยู่รวมกันอีกครั้ง และมีการออกมาปราศรัยต่อไป ดังปรากฏในตอนที่สิบหกชื่อว่า เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น ตอนที่สิบเจ็ดชื่อว่า พิราบผิดหวัง ตอนที่สิบแปดชื่อว่า กระรอกเล่าเรื่องนกฮูกกับกา ตอนที่สิบเก้าชื่อว่า ทำไมกาจึงโกรธนกฮูก ตอนที่ยี่สิบชื่อว่า พิราบพิลาป (แปลว่าพิราบร้องไห้) ตอนที่ยี่สิบเอ็ดชื่อว่า นกแร้งปราศรัย ตอนที่ยี่สิบสองชื่อว่า เสือสิงห์หารือ ตอนที่ยี่สิบสามชื่อว่า ลูกสิงห์เสียท่า ซึ่งผู้เขียนยังคงนำวิธีการเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทานมาใช้ให้เรื่องราวแต่ละตอนสนุกสนาน และให้ผู้อ่านได้รับเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ ผ่านนิทานหรือเรื่องเล่า ที่สัตว์ต่าง ๆ ยกนำมาพูด

เรื่องก็ดำเนินต่อไปอีกจนถึงตอนที่ยี่สิบสี่ เกิดเรื่องอลเวง พ่อสิงห์ไม่พอใจที่ลูกชายตนเอง ถูกลูกเสือ แม่เสือ และสัตว์เกเร ลูกน้องทั้งสี่ ได้แก่ แมวป่า เพียงพอน หมาหริ่ง และลูกหมาป่ารวมหัวกันกลั่นแกล้ง และรังแกจึงออกมาปกป้องลูก ด้วยการเดินทางมาแสดงการปกป้องลูกถึงโรงเรียน การมาของพ่อสิงห์ทำให้ฝูงสัตว์ทั้งหลายตกใจวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง ดังความว่า “ลูกสิงห์บอกพ่อเลย ใครเป็นตัวการรังแกลูก” ครูจิ้งจอกและนักเรียนมองตากันเลิ่กลั่ก แล้วทุกตัวก็ต่างเผ่นหนีออกไปจากลานโดยไม่มีใครออกคำสั่ง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 97)

จากนั้น ตอนที่ยี่สิบห้า ที่ชื่อว่า กลับคืนสู่จุดเริ่มต้น เป็นการบรรยายความเงียบเหงาของโรงเรียน หลังจากที่พ่อแม่ไม่ยอมให้ลูก ๆ มาเรียน เพราะกลัวถูกลูกหลงจากความขัดแย้งของเสือและสิงห์ (รวมถึงพ่อแม่) ส่งผลให้ครูใหญ่และครูจิ้งจอกต้องกลุ้มใจอย่างหนัก เพราะไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไรดี

มาถึงตอนที่ยี่สิบหกชื่อว่า ชุมนุมที่หนองน้ำ เป็นเหตุการณ์ที่ดำเนินต่อไป ไม่เพียงแต่ครูช้างกับครูจิ้งจอกเท่านั้นที่กลุ้มใจเรื่องเด็ก ๆ ไม่มาโรงเรียน พ่อแม่หลายคนก็กังวลเรื่องลูกไม่มาเรียนเช่นกัน เพราะเด็ก ๆ จำเป็นจะต้องร่ำเรียนวิชาที่ควรรู้ เหตุนี้บรรดาพ่อแม่จึงมาประชุมกันที่หนองน้ำ และมาออกเสียงกัน ถ้าฝ่ายไหนคะแนนมากกว่าชนะ ปรากฏว่าฝ่ายที่เลือกให้มีการเลือกตั้งชนะ เมื่อผู้ปกครองทุกคนต่างยอมรับกติกา ครูจิ้งจอกจึงชวนผู้ปกครองทุกคนมาลงคะแนนเสียงว่าจะตัดสิทธิ์ลูกเสือกับลูกสิงห์ออกจากการเลือกตั้งหรือไม่ (เรื่องก็จบลงเท่านี้เพื่อให้ผู้อ่านติดตามต่อ)

ส่วนตอนสุดท้ายที่ชื่อว่า วันออกเสียงเลือกตั้ง ผู้เขียนเปิดตอนด้วยเหตุการณ์วันลงคะแนนเสียง ซึ่งก่อนการลงคะแนนพบว่ายังมีสัตว์หลายชนิดออกมาแสดงความเห็นและชี้นำเพื่อน ๆ ว่าควรเลือกสัตว์นี้ ไม่ควรเลือกสัตว์นี้ บางตัวก็เสนอว่าอยากเลือกมากกว่า 1 เพราะเห็นว่าสัตว์แต่ละตัวล้วนมีความดีในตัว ซึ่งก็รวมถึงลูกเสือและลูกสิงห์ด้วย ขณะที่ทุกคนแสดงความเห็นกันอยู่นั้น บรรดาฝูงลิงสารพัดชนิดก็ส่งเสียงเกรียวกราว ยกฝูงมาร่วมเลือกตั้งเป็นขบวน และต่างพากันร้องเพลงประกอบระบำ ส่ายหัวส่ายก้น โยกตัวเข้าจังหวะอย่างครึกครื้น จากนั้นผู้เขียนได้ปิดท้ายเพื่อจบตอน และเป็นการจบเรื่อง ด้วยความว่า

> “ลงคะแนน ลงคะแนน ลงคะแนน
> ลงคะแนนออกเสียงเลือกตั้ง
> พวกเราไม่ใช้กำลัง
> ไม่ใช้พลังแก้ไขปัญหา
> กำหมัดกรงเล็บเก็บไป
> มีเรื่องใดใดต้องใช้ปัญญา
> ใช้สมองสิถึงเข้าท่า
> พวกเรารีบมาออกเสียงกันเอย”

บรรดาสัตว์ทั้งหลายต่างหัวเราะชอบใจ แล้วส่งเสียงร้องเพลง เต้นระบำตามฝูงลิงอย่างครื้นเครง เรื่อง ใครดีที่สุด ในสวนสัตว์ในฝันก็ขอจบลงเพียงนี้ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 112)

เป็นการจบเรื่องแบบมีความสุข คือเด็ก ๆ กลับมารักกันดังเดิม ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง ขณะเดียวกันก็ทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดต่อว่า ใครน่าจะได้รับเลือกเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด การจบแบบไม่เฉลยเช่นนี้ นับเป็นการเปิดช่องให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ได้มีโอกาสถกเถียงกันต่อกับเพื่อน ๆ กับครูหรือผู้ปกครองว่าใครควรจะได้รับเลือกที่สุด เพราะอะไร

จากเนื้อเรื่องทั้ง 27 ตอน ที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสุมาลี บำรุงสุข เป็นนักเขียนที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ กอปรกับมีความสามารถในชั้นเชิงการประพันธ์ การนำกลวิธีการเขียนแบบนิทานซ้อนนิทานมาใช้ในการเล่าเรื่อง จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีความโดดเด่น

เนื้อหาชวนติดตามและไม่น่าเบื่อ และการที่ผู้เขียนมักทิ้งท้ายไว้ในตอนก่อนหน้าด้วยคำถาม หรือเหตุการณ์บางเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านติดตามหาคำตอบในตอนถัดไป นอกจากจะทำให้ผู้อ่านสนุกกับการได้ไขปริศนาไปเรื่อย ๆ แล้ว ยังได้เสพความหลากหลายของเรื่องราวหรือเนื้อเรื่องที่แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ที่มีจุดเริ่มต้นของปัญหาอยู่ที่ความขัดแย้งกันระหว่างลูกเสือกับลูกสิงห์ด้วย นอกจากนี้การปรากฏปมปัญหาย่อยหลายปมถูกทิ้งไว้ตรงช่วงท้าย ๆ ของตอน เพราะเตรียมขึ้นเรื่องใหม่ในตอนใหม่ นอกจากผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกค้างคาใจ และกระหายใคร่รู้ที่จะอ่านต่อ ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์พึงพอใจ เนื่องจากได้รับทั้งความสนุกสนานจากเนื้อเรื่องและได้คิดพิจารณาต่อถึงเหตุผลของคำตอบที่เกิดขึ้นว่ามันสอดคล้องกับเนื้อเรื่องหรือไม่ อย่างไร

กล่าวสรุปได้ว่า ผู้เขียนมีกลวิธีหลากหลายในการนำเสนอเรื่องให้ผู้อ่านอยากติดตาม 3 กลวิธี ได้แก่ ใช้รูปแบบการเขียนแบบนวนิยายขนาดสั้น ใช้รูปแบบการเขียนโดยแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ และจบในตอน และใช้รูปแบบการเขียนนิทานซ้อนนิทาน ที่ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินขณะอ่าน

3.1.2.3 มีการสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2537: 183-184) ได้ให้ความหมายของ ตัวละคร (Character) ไว้ว่า คือผู้ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในเรื่อง ตัวละครนับเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของเรื่องนวนิยาย เพราะถ้าไม่มีตัวละครแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ตัวละครในนวนิยายย่อมมีได้จำกัดทั้งในส่วนที่เป็นตัวละครเอก ตัวละครประกอบ สุดแต่ผู้เขียนจะเห็นว่าเหมาะสม สำหรับตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่มักจะเป็นสัตว์และมนุษย์ ถ้าเป็นมนุษย์มักจะเป็นเด็กในวัยเดียวกับเด็กซึ่งเป็นเป้าหมายในการอ่านเรื่องที่เขียนขึ้นนั่นเอง ตัวละครเป็นผู้ใหญ่ทั้งหมด ไม่เป็นที่สนใจของเด็ก ดังนั้นความจำเป็นจะต้องใช้ตัวละครที่มีอายุมาก ๆ ควรใช้เพียงเล็กน้อย (พรจันทร์ จันทวิมล และคณะ, 2539: 28)

จากการวิเคราะห์พบว่า ตัวละครที่สุมาลี บำรุงสุข สร้างไว้ในวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง ค่อนข้างมีความหลากหลาย สามารถแบ่งได้ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) ตัวละครแบบสมจริง (realistic) และ (2) ตัวละครแบบเหนือจริง (surrealistic) ซึ่งตัวละครทั้งสองกลุ่ม มีความน่าสนใจและมีการแสดงออกในเรื่องอย่างเป็นธรรมชาติ จนสามารถส่งผลให้เกิดพัฒนาการด้านอารมณ์แก่ผู้อ่านได้

1) ตัวละครแบบสมจริง

การสร้างให้สมจริง (Realistic) คือการสร้างตัวละครให้มีลักษณะที่เป็นไปได้ตามธรรมชาติ ฉะนั้นผู้ประพันธ์จำเป็นต้องรู้ “ของจริง” นั้นมีลักษณะและธรรมชาติเป็นอย่างไร เช่น ถ้าตัวละครเป็นมนุษย์ก็ควรจะแสดงธรรมชาติของปุถุชนให้ชัดเจน เป็นต้น (วิภา กงกะนันท์, 2533: 99) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้างตัวละครให้มีความคิด ความต้องการอย่างมนุษย์จริง เช่น ต้องการความรัก ต้องการเพื่อนที่เข้าใจ ต้องการความบันเทิง ต้องการเสรีภาพ ต้องการอำนาจ ต้องการความสนใจจากผู้อื่น การสร้างตัวละครแบบนี้ผู้ประพันธ์จะต้องใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เพื่อให้ภาพตัวละครที่ชัดเจน และผู้อ่านเห็นจริงตามว่ามีคนอย่างนี้อยู่ในโลก หรือน่าจะมีอยู่ในโลก (คุยกับ 'ครูมอลลี่' ตอนที่ 4: องค์ประกอบสำคัญอีกอย่างของเรื่องสั้น คือการสร้างตัวละครให้มีชีวิต, 2560: เว็บไซต์)

ตัวละครที่เป็นมนุษย์ จะแสดงตัวตนความเป็นมนุษย์ตามธรรมชาติโดยทั่วไป มีความคิด ความรู้สึก ทั้งในแง่ดีและแง่ร้ายปะปนกันไป จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างลักษณะตัวละครมนุษย์จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ซึ่งผู้เขียนสามารถใส่ธรรมชาติความเป็นมนุษย์จริง ๆ ตามเพศ ตามวัย ลงไปในตัวละครทุกตัวที่เป็นมนุษย์ได้อย่างสมจริง ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน สามารถสร้างจินตนาการขณะอ่าน และคิดเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่อง มายังเรื่องราวของตนในชีวิตจริงเพื่อสร้างอรรถรสขณะอ่านยิ่งขึ้น ขอยกตัวอย่าง ดังนี้

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ผู้เขียนสร้างตัวละครเอก คือ เด็กหญิงม่าเหมี่ยว อายุ 10 ปี ให้มีบุคลิกลักษณะทั้งทางกายภาพ ความคิด การกระทำ คำพูด ที่สมจริง ดังเช่นในตอนที่ชื่อว่า ดาราใหญ่ เป็นเหตุการณ์ก่อนถึงงานประจำปีของโรงเรียน ม่าเหมี่ยวก็อยากจะเลียนแบบดาราที่ตนเคยเห็น หลังจากที่ครูจัดให้มีการแสดงละครเพลง เป็นเรื่องราวของกุหลาบที่หอบข้าวของหนีคนสวนไปอยู่ในป่า ครูมอบหมายให้นักเรียนแต่ละคนรับบทบาทการแสดงครั้งนี้ ม่าเหมี่ยวได้รับบทเป็นฟักทอง เธอดีใจและตั้งใจฝึกซ้อมทุกวัน โดยมีแม่และพ่อคอยให้กำลังใจ แต่เรื่องไม่จบเพียงเท่านั้นเพราะม่าเหมี่ยวได้สร้างความยุ่งยากให้แม่โดยประกาศว่าในอนาคตเธอจะไปเป็นดาราหนังให้ได้ โดยพยายามเลียนแบบตั้งแต่เรื่องอาหารว่าจะต้องรับประทานอย่างไรเพื่อรักษาหุ่นให้สวย ดังที่ม่าเหมี่ยวบอกแม่ว่า “หนูจะกินแอปเปิ้ล” เสียงม่าเหมี่ยวตะโกน ทำให้คุณแม่เลิกยิ้มอย่างเอ็นดูม่าเหมี่ยว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 36) จากคำพูดของม่าเหมี่ยวนั่นเองที่ทำให้เห็นลักษณะของเด็กยังไม่สามารถแยกแยะได้ว่า ในเด็กวัย 10 ขวบอย่างม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และครบ 5 หมู่ รวมทั้งจะต้องเสริมสร้างร่างกายให้เจริญเติบโตเสียก่อน ส่วนเรื่องการลดหุ่นเพื่อความสวยงามเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ทั้งความคิด คำพูด และการกระทำของม่าเหมี่ยวในตอนนี้ จึงสะท้อนความเป็นเด็กที่มีความคิดแบบเด็ก ๆ ออกมาอย่างชัดเจน ที่สำคัญคือทำให้ผู้ใหญ่เช่น แม่ ต้องยิ้มออกมาอย่างเอ็นดูในความคิดของลูกสาว

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ในตอน บริจาคหนังสือ เป็นเหตุการณ์ตอนที่ครูขันทองเล่าให้นักเรียนในห้องฟังเกี่ยวกับคุณค่าของการเป็นผู้ให้ ในตอนนี้ครูขันทองก็ได้ทำตัวเองเป็นแบบอย่างในด้านการกล้าเสียสละของที่ตนเองมีมากเกินจำเป็นแก่ผู้อื่นให้เด็ก ๆ ในชั้นดูเป็นตัวอย่าง จนเกิดการทำตาม ดังบทบรรยายความว่า

เช้าวันจันทร์ คุณครูขันทองเพิ่งกลับมาจากต่างจังหวัด คุณครูมีเรื่องโรงเรียนที่นั่นมาเล่าให้ฟัง คุณครูเล่าว่า เด็กที่นั่นไม่มีเงินซื้อหนังสืออ่านเล่นสวย ๆ อ่านอย่างนักเรียนในกรุง เพราะพ่อแม่ของพวกเขาทำนา ขายข้าวก็ไม่ค่อยได้ราคานัก ดังนั้นได้เงินมาก็ต้องเก็บเงินทุกบาททุกสตางค์ไว้ใช้ซื้อแต่ของที่จำเป็น เช่น อาหาร เสื้อผ้า และยา คุณครูขันทองเองจะรวบรวมหนังสือสนุก ๆ ที่บ้าน ส่งไปให้คุณครูที่โรงเรียนประชาบาลนั้นเก็บไว้ให้เด็กนักเรียนที่นั่นได้อ่านกัน ถ้านักเรียนคนไหนมีหนังสือมาก ต้องการแบ่งปันให้เด็กอื่นบ้าง ก็ให้นำหนังสือมาที่โรงเรียน คุณครูจะจัดส่งไปให้เช่นกัน...(สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 143)

ดังนั้น หลังจากฟังคำบอกเล่าของครูขันทอง ก็ปรากฏว่านักเรียนในห้องต่างรู้สึกเห็นใจเด็กที่ไม่มีเงินซื้อหนังสืออ่าน จึงกลับบ้านไปค้นหนังสือของตนเองมาร่วมสมทบบริจาคด้วย ดังความว่า

วันรุ่งขึ้น เด็ก ๆ ในชั้นต่างก็ขนหนังสือที่ตนอ่านจนเบื่อแล้วมากันใหญ่ แต่บางคนไม่ได้นำหนังสือใด ๆ มาเลย เพราะยังมีน้องเล็ก ๆ อีกหลายคน จึงต้องเก็บหนังสือไว้ให้น้องอ่าน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 144)

จากสถานการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สุมาลี บำรุงสุข สร้างตัวละครครูขันทองออกมาได้อย่างเหมาะสม ทำให้เด็ก ๆ ในเรื่อง และผู้อ่านมองเห็นภาพของครูต้นแบบด้านการเป็นผู้ให้และแบ่งปันอย่างเป็นรูปธรรม จนนำมาสู่การเลียนแบบในที่สุด อีกทั้งการนำเสนอภาพของเด็ก ๆ ชั้น ป.4 ที่มีความสงสารเห็นใจเพื่อน ๆ ที่ลำบาก และขาดแคลนสิ่งต่าง ๆ ก็คือความสมจริง เพราะเด็กวัย 10 ขวบ จะเริ่มมองเห็นความสำคัญของปัญหาผู้อื่น นอกจากเรื่องตัวเองอย่างเดียวได้แล้ว เช่น รู้สึกสงสารเห็นใจเพื่อน ๆ ที่ไม่มีหนังสืออ่าน รวมทั้งพร้อมที่จะเลียนแบบเรื่องดี ๆ จากคนดี ๆ ที่พวกเขามองเห็นอย่างเต็มใจ

ส่วนจากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างตัวละครเอก คือ นิก เด็กชายวัย 12 ปี ขึ้นมา โดยใส่บุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอ คิดอ่านอย่างสมวัย เช่นเดียวกับม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ดังปรากฏในหลายเหตุการณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่านิกที่ก้าวเข้าสู่วัยรุ่น เริ่มมีความอยากรู้อยากเห็น ชอบแสวงหาความจริง และจะพยายามหาคำตอบเมื่อเกิดความสงสัย ดังปรากฏในตอนที่ชื่อว่า หนวดคน หนวดแมว ที่นิกสงสัยว่า ทำไมโกนหนวดให้แมวเหมือนโกนหนวดคนไม่ได้ ดังความว่า

“พ่อโกนหนวดให้เจ้าม็อกซ์บ้างสิ มันคงจะชอบนะ”

“เฮ้ย ไม่ได้ ๆ” พ่อปฏิเสธทันที “หนวดแมวนี่สำคัญ ลูกอย่าไปดึงมัน อย่าไปตัด ไปโกนมันออกเด็ดขาดนะ”

“ทำไมล่ะฮะ” ผมสงสัย

“เพราะหนวดแมวมีปลายเส้นประสาทเยอะแยะอยู่ในนั้น แตะหนวดแมวแรง ๆ ไม่ดีนะ มันจะเจ็บ”

ผมนึกอยากทดลองเสียแล้วสิ

แต่แค่คิด เจ้าม็อกซ์ก็รู้ทัน มันรีบส่งคลื่นสมองมาห้ามผมทันที

‘อย่านะ ห้ามดึงเด็ดขาด’

“ทำไมดึงหนวดแมวไม่ได้ล่ะฮะ” ผมถามพ่อ ทำเป็นไม่สนใจม็อกซ์

“อ้าวก็อย่างพ่อบอกแล้วไง มันมีปลายเส้นประสาทเยอะแยะในหนวดนั่นทำให้มันเซ็นซิทีฟน่ะสิ” พ่อตอบ “ถ้าไปดึงหนวดแรง ๆ มันจะรู้สึกเจ็บทันที แมวให้หนวดเป็นเหมือนนิ้วมือด้วย รู้ไหม หนวดแมวจะช่วยให้มันรู้ว่าช่องไหนกว้างพอผ่านได้หรือไม่ได้ด้วย เพราะว่าหนวดแมวนี่ จากปลายหนวดข้างหนึ่งไปถึงปลายอีกข้าง จะมีความยาวเท่าความกว้างของช่วงตัวแมวพอดี” จริงหรือ ผมต้องจัดการวัดดูเสียหน่อย (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 39)

จากเหตุการณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าสุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอให้ผู้อ่านรู้ความคิดของนิก เมื่อเขาสงสัยเกี่ยวกับหนวดแมว ผ่านข้อความว่า “ผมสงสัย” “ผมนึกอยากทดลองเสียแล้วสิ” “จริงหรือ ผมต้องจัดการวัดดูเสียหน่อย” ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้ช่วยย้ำให้เห็นธรรมชาติของเด็กวัย 12 ปี ที่มักจะตั้งคำถามเมื่ออยากรู้อยากเห็นหรืออยากลองทำสิ่งใหม่ ๆ

2) ตัวละครแบบเหนือจริง

การสร้างตัวละครแบบเหนือจริง (Surrealistic) คือการสร้างตัวละครให้มีพฤติกรรมเกินกว่าธรรมชาติวิสัย เช่น การสร้างตัวละครให้มีความเก่งกล้าเหนือมนุษย์ เป็นต้น (วิภา กงกะนันท์, 2533: 101) หรืออาจเป็นการสร้างตัวละครให้มีพฤติกรรมเกินกว่ามนุษย์ที่จะกระทำได้ เช่น แยกสลายร่างกายได้ ตายแล้วฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง หรือแม้กระทั่งตัวละครที่เก่งกล้าสามารถเหนือมนุษย์ เหล่านี้ก็อาจนับเป็นการสร้างตัวละครประเภทเหนือจริงได้ ในประเด็นเรื่องเหนือจริงนี้ยังรวมไปถึงการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) กล่าวคือ การใช้สิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมาแสดงพฤติกรรมราวกับว่าเป็นคนอีกด้วย (คุยกับ 'ครูมอลลี่' ตอนที่ 4: องค์ประกอบสำคัญอีกอย่างของเรื่องสั้น คือการสร้างตัวละครให้มีชีวิต, 2560: เว็บไซต์)

จากวรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษา พบว่า สุมาลี บำรุงสุข สร้างตัวละครแบบเหนือจริง คือ สร้างตัวละครให้มีพฤติกรรมเกินกว่าที่ธรรมชาติของมนุษย์หรือสัตว์นั้น ๆ จะกระทำได้ อยู่เพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ โดยสร้าง ม็อกซ์ เป็นแมวที่มีความสามารถเหนือสัตว์ธรรมดา และสร้างตัวละครเด็กชาย นิก วัย 12 ปี ให้มีความสามารถเหนือมนุษย์ โดยทั้งสองสามารถติดต่อและอ่านใจกันได้ผ่านทางโทรจิต ดังตัวอย่างในตอนที่ชื่อว่า เรื่องแปลกประหลาดเหลือเชื่อ หลังจากที่ม็อกซ์ได้เข้ามาอยู่ในบ้านของนิก ครอบครัวของนิกได้ช่วยกันตั้งชื่อให้มันว่า “กิฟต์” แต่ระหว่างที่นิกกำลังนั่งอ่านการ์ตูนเพลิน ๆ อยู่ ๆ เจ้าม็อกซ์ก็กระโดดขึ้นมานั่งบนตักนิก พร้อมกับบอกชื่อของตน ว่า

‘ฉันชื่อม็อกซ์’

ผมตกตะลึง ตอนแรกคิดว่าผมคงหลับแล้วฝันไป แต่แมวลายสีเทาที่นั่งบนตักผมพูดซ้ำว่า

‘ฉันชื่อม็อกซ์’

“แก...แกพูดได้” ผมพูดตะกุกตะกัก ทั้งตกใจและประหลาดใจ แล้วอึดใจต่อมา ผมถึงรู้ว่าหูของผมไม่ได้ยินเสียงแมวออกมา ดัง ๆ ผมได้ยินเสียงมันดังอยู่ในหัวสมองของผมต่างหาก

‘ใช่แล้ว ฉันอ่านใจเธอได้’

นี่ผมบ้าหรือเปล่านี่ แมวพูดได้ แมวอ่านใจผมได้ แมวที่ไหนทำได้แบบนี้...ถ้าไม่ใช่ความฝัน ผมก็ต้องบ้าไปแล้ว

“เธอไม่ได้บ้า ฉันคือม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์’

แมวลายสีเทายืดคอยาว ทำเสียงกรนเบา ๆ เหมือนแมวปกติทั้งหลาย

“ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์” ผมพูดออกมาดัง ๆ

‘ใช่แล้ว ฉันพยายามติดต่อกับเธอมาหลายวันแล้ว เพิ่งทำสำเร็จวันนี้เอง ปรับคลื่นสมองของฉันให้ตรงกับคลื่นสมองของเธอได้แล้ว เราถึงติดต่อกันได้ไงล่ะ’ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 14-15)

หรือในตอน ความสามารถพิเศษของม็อกซ์ ผู้เขียนก็ได้สร้างเหตุการณ์ให้ผู้อ่านรู้ถึงความสามารถของม็อกซ์อีกอย่างว่ามันสามารถสะกดจิตสุนัขได้ ดังความว่า

เราร้องตะโกนจนแสบคอ แต่นโปเลียนไม่ขยับเขยื้อนเลยสักนิดเดียว จนในที่สุดเราต้องยอมแพ้ กลับมาเล่นเกมคอมพิวเตอร์กันที่บ้านของตั้ม

“ไม่รู้นโปเลียนมันเป็นอะไรละ” ตั้มโทรศัพท์มาบอกผมสองสามวันหลังจากนั้น “เดี๋ยวนี้มันไม่วิ่งไล่เห่าคนที่เดินผ่านหน้าบ้านมันอีกแล้ว”

“ไม่สบายหรือเปล่า” ผมชักเป็นห่วงเพื่อนเล่น

“ไม่รู้สิ ก็เห็นมันวิ่งเล่น ดูแข็งแรงดี แต่ไม่ยอมเห่าคนผ่านบ้านเลย”

พอผมวางหูโทรศัพท์ ม็อกซ์กระโดดจากขอบหน้าต่างลงมาบนโต๊ะทำงานของผม และบอกว่า ‘นโปเลียนไม่เป็นอะไรหรอก’

‘แต่มันไม่วิ่งเล่นไล่เห่าเราเหมือนแต่ก่อนเลยนะ’

‘ฉันสั่งห้ามมันเอง’

‘อะไรนะ’ ผมร้องเสียงหลง

‘เพื่อความสงบสุขของคนแถวนั้น และบรรดาสัตว์ทั้งหลายด้วย ฉันเลยต้องจัดการให้นโปเลียนเลิกเห่าคนผ่านหน้าบ้านเสียที’

‘แกทำได้ยังไง’

ม็อกซ์จ้องมองผมเขม็งด้วยตารูปยาวเรียวของมัน ผมมองลึกเข้าไปในรูแก้วตาที่กลมและดำสนิทนั้น แล้วเห็นรูกลม ๆ นั่น เริ่มหมุนช้า ๆ และค่อย ๆ เร็ว ๆ ขึ้น

ผมสะดุ้งเฮือก รีบกะพริบตาทันที

‘ม็อกซ์ แกทำอะไรน่ะ’ ผมถามเสียงสั่น

ม็อกซ์มองหน้าผมด้วยสายตาซื่อ ๆ ตามปกติ

‘ก็จะทำให้ดูไงล่ะ ว่าสะกดจิตสั่งนโปเลียนเลิกเห่าคนผ่านบ้านได้ยังไง’

โอ้โฮ ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผมมันเก่งขนาดสะกดจิตสั่งหมาหยุดเห่าได้หรือนี่ แล้วนี่มันจะสะกดจิตให้ผมทำอะไร ๆ ตามใจมันได้ด้วยหรือเปล่า ผมมองดูมันอย่างหวาดระแวง (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 47-48)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสร้างตัวละครแบบเหนือจริงช่วยทำให้เรื่อง มีความสมเหตุสมผล เพราะว่าสุมาลี บำรุงสุข กำหนดให้ม็อกซ์เป็นแมวมหัศจรรย์ ดังนั้นตัวละครจึงมีความสามารถพิเศษสามารถสื่อสารกับมนุษย์ได้ และมีความสามารถสะกดจิตสุนัขตัวอื่นได้เป็นต้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะส่งผลให้เรื่องราวในวรรณกรรมมีความเป็นนวนิยายแฟนตาซีที่เด็ก ๆ ชอบ ช่วยส่งเสริมจินตนาการแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเนื้อเรื่องต่อไปอีกทั้งการสร้างให้ม็อกซ์แสดงอากัปกิริยาอาการ และความรู้สึกเช่นมนุษย์และทำให้ผู้อ่านได้รู้สึกอัศจรรย์ใจกับความสามารถของม็อกซ์ไปด้วย

ส่วนการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) ที่เป็นการใช้สิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิตแต่ไม่ใช่มนุษย์ มาแสดงพฤติกรรมราวกับว่าเป็นมนุษย์ ทั้งด้านความคิด คำพูด พฤติกรรม พบเพียงเรื่องเดียว คือเรื่อง ใครดีที่สุด โดยสุมาลี บำรุงสุข กำหนดให้ตัวละครสัตว์ทุกตัวในเรื่องแสดงอากัปกิริยาทุกอย่างเหมือนมนุษย์ ผ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสวนสัตว์ในฝัน (โรงเรียนประถม) ที่เด็ก ๆ (บรรดาลูกสัตว์) ต่างคิดว่าตนเองดีที่สุด จนเกิดการทะเลาะกัน ดังปรากฏในตอนเสือสิงห์ตะลุมบอน ที่ลูกเสือโคร่งกับลูกสิงโตทะเลาะกัน จนครูจิ้งจอกต้องเข้าไปห้าม และหาวิธีการแก้ไขก่อนเรื่องราวจะลุกลามใหญ่โต ดังความว่า

“นี่มันเรื่องอะไรกัน ทำไมถึงได้สู้กันแบบนี้ ครูบอกแล้วไม่ใช่หรือว่าห้ามสู้กันในโรงเรียน” ครูจิ้งจอกพูด

“สิงห์เริ่มก่อนค่ะ” พิราบโผลงมาจากกิ่งตะขบป่า ฟ้องครูทันที

“เสือหาเรื่องผมก่อนนี่ครับ” สิงห์รีบบอก “เขาว่าผมเป็นสัตว์ต่างด้าว”

“ก็จริงนี่นา” ลูกเสือโคร่งตอบ “แม่ผมบอกว่าไม่มีสิงโตในเมืองไทยหรอก สิงโตน่ะเป็นสัตว์ต่างด้าวทั้งนั้น ไม่ใช่สัตว์ไทย”

“ไม่จริง ๆ” สิงห์ตะเบ็งเสียง “ฉันเกิดที่นี่นะ จะว่าเป็นสัตว์ต่างด้าวได้ยังไงกัน”

“แต่พ่อแม่นายไม่ได้เกิดที่นี่นี่นา” ลูกเสือเถียง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 9-11)

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตัวละครไม่ว่าจะเป็นลูกสิงโต ลูกเสือหรือครูจิ้งจอกก็ล้วนถูกสร้างให้มีลักษณะพฤติกรรมที่เหมือนกับมนุษย์ ทั้งความคิด คำพูด การกระทำและการแสดงออกทางความรู้สึก โดยเฉพาะคู่กรณีกันอย่างลูกสิงโตกับลูกเสือโคร่ง ที่มีลักษณะของเด็กชายวัยประถมศึกษาที่ไม่อยากตกเป็นผู้แพ้ และชอบเถียงเพื่อเอาชนะ ไม่มีใครยอมใคร

นอกจากนี้การปรากฏตัวของตัวละครสัตว์ทุกตัวในเรื่องไม่ว่าจะเป็น ครู ผู้ปกครอง หรือเด็ก ๆ ต่างสายพันธุ์ในโรงเรียน ผู้เขียนก็ใส่บุคลิก ท่าทาง อากัปกิริยา และคำพูดเฉกเช่นมนุษย์ลงไป เมื่อเด็กและเยาวชนอ่านก็จะรู้สึกเหมือนว่าตนเองกำลังอ่านเรื่องราวของมนุษย์ไม่ใช่สัตว์ ยกตัวอย่างเช่น จากตอน เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างตัวละครแพนด้าซู่ซู่ ตัวละครควาย ตัวละครนกพิราบ ให้มีความคิดอ่านที่สมจริงตามแบบเด็กประถม ทั้งยังใส่จริตแบบมนุษย์ที่พูดจาเสียดสี เหน็บแนมผู้อื่นลงไปในตัวละครควายด้วย ดังความว่า

“สวัสดีค่ะ ซู่ซู่รู้ดีว่าซู่ซู่ไม่เก่งกาจปราดเปรื่อง ไม่เชี่ยวชาญเรื่องอะไรเลย จึงไม่ได้มาปราศรัยหาเสียงหรอกนะคะ แต่ซู่ซู่มีเรื่องราวอยากเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังค่ะ ซู่ซู่เป็นแพนด้ายักษ์มาจากเมืองจีน เพิ่งหัดพูดไทยไม่นาน ยังพูดไม่เก่ง ถ้าซู่ซู่พูดผิดพลาดประการใด เพื่อน ๆ โปรดให้อภัยซู่ซู่ด้วยนะคะ”

“พูดเก่งแล้วจ้า” พิราบส่งเสียงแจ้ว ๆ ชมลงมาจากกิ่งตะขบป่า

“ซู่ซู่มาจากจีน แต่ทำไมพูดรอเรือชัดจังเลย ไม่เหมือนใครบางตัว เกิดเมืองไทยแท้ ๆ แต่พูดรอเรือไม่ได้ พูดคำควบกล้ำก็ไม่เป็น เรียกผม ลูกควาย เป็น ลูกฟาย ทุกที” ลูกควายนิสัยเสีย ต้องแขวะเพื่อนเสียหน่อย

“จุ๊ ๆ” ครูจิ้งจอกรีบห้ามเมื่อเห็นเด็ก ๆ บางตัวชักสีหน้า “ให้ซู่ซู่พูดก่อน” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 59-60)

จากที่กล่าวมา กล่าวสรุปได้ว่าการสร้างตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน นับเป็นกลวิธีการแต่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง เพราะสุมาลี บำรุงสุข มีการนำตัวละครสัตว์ที่เด็ก ๆ ชื่นชอบมาสร้างให้มีลักษณะพฤติกรรมที่เหมือนกับมนุษย์ ทั้งความคิด ความรู้สึก เมื่อเด็กและเยาวชนอ่านก็จะรู้สึกเหมือนว่าตนเองกำลังอ่านเรื่องราวของมนุษย์ไม่ใช่สัตว์แต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนสร้างตัวละครไว้ 2 ลักษณะ คือ (1) ตัวละครแบบสมจริง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติและพฤติกรรมของตัวละครได้ง่ายขึ้น ทั้งยังส่งผลให้ผู้อ่านเข้าถึงและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครได้ง่าย เมื่อเห็นตัวละครพูด คิด และทำสิ่งใด ๆ ในเรื่องที่มีการสร้างตัวละครแบบสมจริง พบจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน (2) ตัวละครแบบเหนือจริง คือสร้างตัวละครแมวให้มีความสามารถสื่อสารกับมนุษย์ได้ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เป็นนวนิยายแฟนตาซีที่เด็ก ๆ ชอบ ช่วยส่งเสริมจินตนาการแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเนื้อเรื่องต่อไป อีกทั้งการสร้างให้ม็อกซ์แสดงอากัปกิริยาอาการและความรู้สึกเช่นมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านได้รู้สึกอัศจรรย์ใจกับความสามารถของม็อกซ์ไปด้วย ส่วนตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน พบเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง ใครดีที่สุด ซึ่งการสร้างตัวละครเช่นนี้ นอกจากจะเป็นที่ชื่นชอบของเด็ก ๆ แล้ว ตัวละครทุกตัวยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสาระสำคัญภายในเรื่องอีกด้วย

3.1.2.4 ใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเหมาะสม

มุมมองหรือกลวิธีในการเล่าเรื่อง มีความสัมพันธ์กับนักเขียนเป็นคนเลือกและกำหนดมุมมองมาใช้ในการเล่าเรื่องได้ตามเหมาะสม หากยึดผู้เล่าเรื่องเป็นหลักในการจำแนกมุมมองสามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบใหญ่ ๆ คือ (1) มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่อง ผู้เล่าเรื่องโดยใช้มุมมองนี้ จะปรากฏตัวในเรื่องฐานะของตัวละครผู้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง (ฉัน ผม ข้าพเจ้า เรา) แทนตัวเองในขณะเล่าเรื่อง หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามุมมองของบุรุษที่หนึ่ง การใช้มุมมองนี้มีอยู่สองลักษณะ คือ ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครเอก และผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครรอง และ (2) มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่อง เป็นลักษณะการเล่าเรื่องโดยใช้ “เสียงพูดบนหน้ากระดาษ” อย่างแท้จริง แต่เหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะถูกนำเสนอผ่านการกระทำ คำพูดและทรรศนะของตัวละครที่ถูกเอ่ยถึงในสรรพนามบุรุษที่สาม (เขา หล่อน เธอ พวกเขา มัน) ซึ่งมีอยู่ด้วยกันสามลักษณะ คือ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง ผู้เล่าเรื่องรู้แจ้งเฉพาะตัวละครเอก และผู้เล่าเรื่องแบบภววิสัย (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2539: 200-202)

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง 2 แบบ คือ (1) ใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่อง (มุมมองแบบผู้รู้แจ้งหรือมุมมองแบบสายตาพระเจ้า) และ (2) ใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่อง และกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่า

1) ใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่องหรือเล่าผ่านมุมมองผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งหรือมุมมองแบบสายตาพระเจ้า

พบ 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ใครดีที่สุด เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน อธิบายได้ดังนี้

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว ตอนที่ม่าเหมี่ยวแกล้งเพื่อนเรื่องหมาบ้า จนเพื่อน ๆ โกรธ และไม่มีใครอยากเล่นกับม่าเหมี่ยวอีก ผู้เขียนได้กำหนดให้ผู้เล่าเรื่องบอกเล่าเหตุการณ์และความรู้สึกของม่าเหมี่ยวในตอนนี้ว่า

ตั้งแต่กรณี “หมาบ้า” เป็นต้นมา เพื่อนก็ยังไม่หายโกรธม่าเหมี่ยวเลย แม้ม่าเหมี่ยวจะเอาม่าเหมี่ยวที่บ้านไปฝากเพื่อน ๆ ตั้งหลายผลแล้วก็ตาม นอกจากนั้น เมื่อวันก่อนม่าเหมี่ยวบังเอิญชนแดงหกล้มหัวเข่าแตก ใคร ๆ พากันโทษว่าเป็นความผิดของม่าเหมี่ยวที่วิ่งไม่ดูตาม้าตาเรือเข้ามาในห้องเรียน มิไยม่าเหมี่ยวจะแก้ตัวอย่างไร เพื่อน ๆ ก็ไม่ฟังเสียง และลงมติว่าจะไม่เล่นกับม่าเหมี่ยวจนกว่าม่าเหมี่ยวจะทำตัวให้ดีกว่านี้ แม้แต่เรื่องอ่านเล่นที่ม่าเหมี่ยวอุตส่าห์เขียนมาจะให้ลงหนังสือ “มดแดง” ประจำห้อง ส้มจุกบรรณาธิการก็ยังไม่ยอมลงให้ ส้มจุกบอกว่าตอนนี้ใคร ๆ ก็ไม่อยากอ่านเรื่องของเด็กเกเรหรอก ม่าเหมี่ยวอ้อนวอนส้มจุกอยู่นาน ส้มจุกก็ไม่เปลี่ยนใจ เรื่องยุ่ง ๆ แบบนี้เองทำให้ม่าเหมี่ยวกินข้าวไม่อร่อยมาหลายวันแล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 29-30)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อผู้เขียนใช้มุมมองในการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งหรือมุมมองแบบสายตาพระเจ้า ผู้อ่านจะทราบทั้งเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นแก่ม่าเหมี่ยว เช่น ขณะนี้เพื่อน ๆ ยังไม่มีใครหายโกรธม่าเหมี่ยว อีกทั้งรู้ว่าม่าเหมี่ยวทำให้เพื่อน ๆ โกรธมากขึ้นด้วยการวิ่งไม่ดูตาม้าตาเรือจนชนแดงล้มหัวเข่าแตก และรับรู้ถึงความทุกข์ที่อยู่ภายในใจม่าเหมี่ยวด้วยว่าเพราะความกังวลว่าเพื่อนไม่ให้อภัย รวมถึงเพื่อน ๆ ไม่มีใครอยากอ่านหนังสือที่ม่าเหมี่ยวเขียน ก็ยิ่งทำให้ม่าเหมี่ยวทุกข์ใจจนทานข้าวไม่อร่อยไปหลายวัน ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นกับม่าเหมี่ยว หากม่าเหมี่ยวไม่เอ่ยปากบอกใครก็จะไม่มีใครรู้ แต่ผู้อ่านรับรู้ได้อย่างละเอียดผ่านมุมมองที่ผู้เขียนเลือกมาใช้

จากเรื่อง ใครดีที่สุด เป็นอีกเรื่องที่ลักษณะการเล่าเรื่องโดยใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งหรือแบบสายตาพระเจ้า โดยเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะถูกนำเสนอผ่านการกระทำ คำพูดและทรรศนะของตัวละครที่ถูกเอ่ยถึงในสรรพนามบุรุษที่สาม ที่เป็นชื่อตัวละคร เช่น ลูกวัว ลูกควาย ลูกเสือ ลูกช้าง ครูจิ้งจอก ครูช้าง แม่แรด เป็นต้น

ยกตัวอย่าง การใช้มุมมองแบบผู้รู้แจ้ง ในเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน โง่เหมือนควายจริงหรือ เพื่อให้ผู้อ่านรู้ความคิดของตัวละครทุกตัว ดังความว่า

เช้านี้ถึงคราวลูกควายมาพูดหาเสียง ลูกควายไม่ประหม่าเดินไปยืนกลางลานกวาดสายตามองไปรอบ ๆ แล้วพูดเสียงดังฟังชัดว่า

“คนไทยชอบด่าว่า โง่เหมือนควาย แต่คนที่พูดเช่นนี้คือคนที่ไม่เคยเลี้ยงควาย ไม่รู้จักพวกเราจริง ๆ คนที่เลี้ยงควายทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ควายนี้เป็นสัตว์ที่ฉลาดมาก ๆ”

ลูกวัวที่ยืนฟังอยู่ส่งเสียงร้องมอ ๆ ขัดว่า

“ฉลาดจนถูกส่งลงมาจากสวรรค์หรือไงเพื่อน”

ลูกควายนึกอยู่แล้วว่าลูกวัวต้องหาทางกลั่นแกล้งจึงเตรียมมาพร้อม (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 32)

กล่าวโดยสรุปการเลือกใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่อง (Narrator) อย่างเหมาะสม จะช่วยสร้างความเข้าใจเหตุการณ์ในเรื่อง และสามารถสร้างความรู้สึกร่วมระหว่างผู้อ่านกับตัวละครในเรื่องได้ดี เช่น การใช้มุมมองแบบผู้รู้แจ้งหรือมุมมองแบบสายตาพระเจ้า ก็เปรียบเสมือนว่าผู้เขียนกำหนดให้พระเจ้าผู้ที่ย่อมรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด ไม่ว่าซอกไหนมุมไหน สามารถมองเห็นทะลุเข้าไปในสิ่งที่ตัวละครคิด หรือ ทำ รู้แม้กระทั่งอดีตหรืออนาคตที่ยังไม่เกิด เป็นคนเล่าเรื่องแทนตัว ซึ่งมุมมองแบบนี้ก็เหมาะสมที่จะใช้กับงานเขียนประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังเป็นมุมมองการเล่าเรื่องที่นักเขียนนวนิยายส่วนใหญ่นิยมใช้กัน

2) ใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในฐานะตัวละครในเรื่อง และกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่า พบ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน อธิบายได้ดังนี้

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ผู้เขียนได้ใช้มุมมองการเล่าเรื่องแบบผู้เล่าเรื่องที่เป็นบุรุษที่หนึ่ง โดยกำหนดให้ นิก ตัวละครเอก ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดในวรรณกรรม ยกตัวอย่างในตอนที่ชื่อว่า สาเหตุที่ไม่มีปีแมว เมื่อม็อกซ์เกิดความสงสัยเรื่องปีแมวจึงไปถามนิก แต่ก็ไม่ได้คำตอบที่พอใจ มันจึงพยายามที่จะหาวิธีการต่าง ๆ ให้ได้รู้ความจริง รวมทั้งตั้งใจอย่างเต็มที่ที่จะเปลี่ยนปีชวดเป็นปีแมวให้ได้ สุมาลี บำรุงสุข ได้บรรยายภาพความพยายามของม็อกซ์ผ่านสายตาของนิกให้ผู้อ่านได้รู้อย่างละเอียด ดังความว่า

ตั้งแต่ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผม รู้ว่าไม่มีปีแมวอยู่ในสิบสองปีนักษัตร ทั้งผมทั้งม็อกซ์ก็อยู่ไม่สุขเลย ลำพังผมเองไม่วุ่นวายหรอก แต่เจ้าม็อกซ์น่ะสิ ครุ่นคิดหาวิธีเปลี่ยนปีชวดหรือปีหนูเป็นปีแมวให้จงได้ มันเฝ้าเซ้าซี้ผมให้เข้าอินเทอร์เน็ต ไปค้นหาเว็บไซต์ของบรรดาผู้รักแมวทั้งหลาย ซึ่งก็มีอยู่หลายเว็บไซต์ด้วยกัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 64)

หรือ จากตอนที่ชื่อว่า ลักตัวแมว หลังจากที่ม็อกซ์หายไป (ถูกลักพาตัว) นิกรู้สึกได้ถึงความผิดปกติ ผู้เขียนได้บรรยายให้ผู้อ่านเห็นความวิตกกังวลของนิก และครอบครัวผ่านสายตาความคิด และความรู้สึกของนิกเอง ดังความว่า

วันรุ่งขึ้น เมื่อพ่อบอกผมว่าม็อกซ์ไม่มากินอาหารเช้า ผมเริ่มกังวลนิด ๆ เพราะรู้ว่าม็อกซ์รักอาหารเป็นชีวิตจิตใจ ขนาดมันเซ็งเรื่องถูกอาสาสมัครหลอก มันยังกินข้าวปลาได้ นี่มันโกรธผมมากจนประท้วงด้วยการอดอาหารหรือไง

เมื่อมันไม่กลับมากินอาหารเย็น ซึ่งเป็นมื้อที่สาม ผมรู้ทันทีว่าต้องมีอะไรผิดปกติเกิดขึ้นกับม็อกซ์ นี่ผิดนิสัยของม็อกซ์เอามาก ๆ คราวนี้ไม่ใช่แต่ผมที่เป็นห่วงม็อกซ์ พ่อกับแม่ก็เป็นห่วงมันด้วย เรากลัวว่าม็อกซ์จะประสบอุบัติเหตุ ถูกรถชน หรือถูกหมากัด บาดเจ็บจนกลับบ้านไม่ได้ เราสามคนแยกย้ายกันไปตามหาม็อกซ์ทั่วหมู่บ้าน (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 102-103)

จากความข้างต้นจะเห็นได้ว่า การใช้มุมมองแบบผู้เล่าเรื่องที่เป็นบุรุษที่หนึ่ง คือ กำหนดให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่องเอง จะช่วยให้ผู้อ่านล่วงรู้ถึงความรู้สึกภายในใจของตัวละครเอก และตัวละครอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เช่นเดียวกัน ผู้เขียนได้กำหนดให้ อ้อ ซึ่งเป็นตัวละครเอกและเป็นผู้ดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่อง ผู้อ่านสามารถรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องผ่านสายตาของอ้อ ดังเช่นในตอนที่ชื่อว่า บนรถไฟ ผู้อ่านจะรับรู้ได้ว่าอ้อกำลังรู้สึกสับสนอย่างหนักว่าตนเองควรจะตื่นเต้น ดีใจ หงุดหงิด หรืออึดอัด เนื่องจากเธอจำใจต้องเดินทางลงภาคใต้ ทั้งที่ไม่เคยอยู่ในแผน อีกทั้งยังมีความขัดเคืองใจบางอย่างกับน้องชาย (อ๊อด) ที่ทั้งเธอและน้องชายก็ยังไม่ได้พูดคุยเคลียร์ปัญหาคาใจกัน การเดินทางออกจากบ้านโดยรถไฟและนอนค้างแรมบนรถไฟครั้งแรกแทนที่จะสร้างความตื่นเต้นดีใจ เช่นที่น้องชายกำลังแสดงออกมา กลับกลายเป็นว่าภาพความตื่นเต้นดีใจเกินเหตุของน้องก็ทำให้เธอหงุดหงิดอีกครั้ง ดังความว่า

ฉันควรตื่นเต้นยินดีที่จะได้นอนค้างคืนในรถไฟเป็นครั้งแรกจริงไหม แต่แทนที่จะรู้สึกสนุกสนาน ร่าเริง ฉันกลับรู้สึกหงุดหงิดและอึดอัดใจเป็นที่สุด เมื่อเห็นอ๊อดต้นเหตุความหงุดหงิดของฉันทำท่าเบิกบานใจเต็มที่ ยกเว้นตอนที่แม่กอดเขาครั้งสุดท้ายก่อนส่งเขาขึ้นรถไฟ ฉันคิดว่าเห็นตาเขาแดงระเรื่อเหมือนคนจวนเจียนจะร้องไห้ แต่กลั้นไว้สุดฤทธิ์ เห็นภาพนี้ใจแข็งเหมือนหินของฉันเริ่มอ่อนยวบลง แต่พอรถไฟเริ่มเคลื่อนออกจากสถานี เขาโบกมือให้แม่ สีหน้าตื่นเต้นมีความสุขใจฉันจึงเปลี่ยนคุณสมบัติจากเนื้อนุ่ม ๆ กลับแข็งกระด้างเป็นหินขึ้นมาอีก (สุมาลี บำรุงสุข, 2551: 39)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่า ภายในใจของอ้อนั้นยังรู้สึกโกรธอ๊อด เพราะเธอเข้าใจผิดว่าน้องขโมยเงินของเธอไป

หรือ จากตอน ฤทธิ์คุณย่า ผู้เขียนได้บรรยายให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความสบายใจของอ้อที่เห็นความสัมพันธ์ที่เคยติดลบระหว่างน้องชาย (อ๊อด) คุณย่าพวงร้อย และเจ้าสุนัขซิริอัส (ต้นเหตุแห่งปัญหา) เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีแต่ความรู้สึกโล่งใจ เบาใจ และมีความสุขมาแทนที่ และอ้อกำลังรู้สึกว่าเวลาช่างผ่านไปอย่างรวดเร็ว ดังความว่า

วันเวลาผ่านไปไวเหมือนติดปีกบิน ฉันรู้สึกอย่างนี้จริง ๆ ไม่ได้ยืมสำนวนจากนิยายเล่มโปรดมาพูดโก้ ๆ หรอกนะ ฉันเพิ่งรู้ว่าตัวอยู่ที่ซันนี่อินน์หาดสะกอมนี้มาแปดวันแล้วเมื่ออ๊อดพูดโพล่งขึ้นมาบนโต๊ะอาหารว่า

“ว้า วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่อ๊อดจะได้พาซิริอัสไปว่ายน้ำ”

ฉันรู้สึกว่าเหตุร้ายที่ซิริอัสจูโจมกระโชกเห่าให้เราตกใจ และอ๊อดโมโหขว้างกิ่งไม้ใส่อาจารย์พวงร้อยนั่นดูเหมือนเกิดขึ้นมานานแสนนานแล้ว ตอนนี้ฉันแทบจำไม่ได้เลยว่าทำไมตอนนั้นเราถึงได้เสียขวัญกลัวเจ้าหมาแสนเชื่องอย่างเจ้าซิริอัส (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 10)

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 200) กล่าวว่า ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครเอก หรือบางครั้งเรียกว่า “ผู้เล่าเรื่อง-ผู้กระทำ” ในฐานะของตัวละครเอก และเป็นผู้เล่าเรื่องของเขาด้วยปากคำของเขาเอง มีตัวเองเป็นศูนย์กลางของเรื่อง จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างผู้เล่ากับบุคคลและเหตุการณ์ต่าง ๆ ผู้เล่าจะเล่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาได้ประสบมา ได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นด้วยตัวเอง เมื่อพิจารณาการเลือกผู้เล่าเรื่องของสุมาลี บำรุงสุข ที่กำหนดให้ตัวละครเอก คือ นิก และอ้อ เป็นคนเล่าเรื่อง จึงถือเป็นการเลือกผู้เล่าเรื่องที่เหมาะสม เพราะทำให้ผู้อ่านได้เห็นชีวิต และเข้าใจความคิด

ความรู้สึกของตัวละครเอกอย่างกระจ่างแจ้ง เพราะเธอหรือเขาเป็นผู้เล่าและนำเสนอเรื่องราวความสุข ความทุกข์ ความสมหวัง ความผิดหวัง และความเจ็บของตัวเอง ในฐานะผู้ประสบเหตุว่าเป็นอย่างไร

กล่าวสรุปได้ว่า ผู้เขียนมีการใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องกับทั้ง 5 เรื่อง ได้อย่างเหมาะสม เพราะช่วยให้ผู้อ่านสนุกสนานยิ่งขึ้นเมื่อได้ติดตามเรื่อง ดังปรากฏว่ามีการกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นคนเล่าเรื่อง ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ซึ่งการเลือกผู้เล่าเช่นนี้ ก็ทำให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมและล่วงรู้ไปในจิตใจของตัวละคร รู้ถึงความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครเอกอย่างชัดเจน ซึ่งมุมมองดังกล่าวจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครได้ง่าย เสมือนได้ตามติดชีวิตตัวละคร และรู้ว่าเขาหรือเธอกำลังคิด พูด หรือ ทำอะไร มุมมองแบบนี้จึงเหมาะสมที่มาใช้เขียนงานสำหรับผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน ส่วนมุมมองแบบผู้รู้แจ้งหรือสายตาพระเจ้า นับว่ามีบางส่วนที่คล้ายกับการเล่าเรื่องโดยตัวละครเอก กล่าวคือ ผู้อ่านสามารถเห็นพฤติกรรมและล่วงรู้ไปในจิตใจของตัวละคร ทั้งความคิด อารมณ์ และความรู้สึก อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน แต่ต่างกันตรงที่ผู้อ่านจะไม่ได้รู้จำกัดแค่สิ่งที่เกิดกับตัวละครเอกเท่านั้น แต่สามารถล่วงรู้ความคิดของตัวละครทุกตัวในเรื่อง และน่าสังเกตว่า สุมาลี บำรุงสุข มักเลือกใช้มุมมองนี้กับวรรณกรรมที่มีตัวละครหลายตัว ในเรื่อง เช่น เรื่องของม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ ใครดีที่สุด

3.1.2.5 มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง

ในหนังสือ คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก ได้กล่าวถึงฉากหรือ Setting ไว้ว่า “ฉากคือเวลาสถานที่ในเรื่องที่เรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามเค้าโครงเรื่อง เรื่องราว เหตุการณ์ ตัวละคร สิ่งที่ตัวละครทำ คิด และรู้สึก อาจเกิดขึ้นในอดีต ในปัจจุบันหรือในอนาคต สถานที่ที่ตัวละครเกิด มีชีวิตอยู่ ต่อสู้กับอุปสรรค มีความสุขหรือมีความทุกข์ อาจจะเกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน ในโลกที่มีแต่ในจินตนาการ ในป่า ในเมือง ในถ้ำ ในบ้าน ในโพรงไม้ ฉากอาจจะรวมถึงสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่ปรากฏอยู่ในสถานที่ที่ตัวละครมีชีวิตสัมผัสเกี่ยวข้องอยู่ด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เรารู้จักตัวละครเอกดีขึ้น ทำให้เข้าใจเจตคติและแนวความคิดของตัวละคร เข้าใจและทายใจได้ว่าตัวละครเอกจะคิด จะพูด จะมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อเหตุการณ์หรือปัญหาที่ต้องเผชิญ ถ้างานเขียนขาดส่วนประกอบที่เรียกว่าฉาก ผู้อ่านอาจจะไม่ประทับใจต่อเรื่องนั้นเท่าไรนัก (สมพร จารุณัฐ, 2538: 148-149) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า หากงานบันเทิงคดี ขาดองค์ประกอบที่เรียกว่าฉากและบรรยากาศไปย่อมไม่สมบูรณ์

จากการวิเคราะห์พบว่าสุมาลี บำรุงสุข มีการสร้างฉากหรือสถานที่ และบรรยากาศในเรื่องค่อนข้างสมจริง และมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตจริงของเด็ก ๆ นั่นคือ มักปรากฏฉากบ้าน ฉากโรงเรียน ฉากตลาด ฉากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ อาจเคยมีโอกาสไปกับผู้ปกครองเป็นต้น ผู้วิจัยขอเลือกนำมาอธิบายให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1) ฉากบ้าน

สุมาลี บำรุงสุข มีการใช้ฉากบ้านเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นอยู่ของตัวละคร ดังเช่น บ้านของอ้อและอ๊อดในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย เป็นบ้านจัดสรรของชนชั้นกลาง เหมาะสำหรับครอบครัวเล็ก ๆ ที่มีสมาชิกประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย และคนรับใช้ 1 คน ผู้เขียนบรรยายให้ผู้อ่านเห็นลักษณะภายในบ้านอย่างชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงทำ

ความเข้าใจได้ว่า ถ้าต้องรับสมาชิกผู้อาศัยเพิ่มอีก 3 คน รวมเป็น 8 คน บ้านหลังนี้จะดูคับแคบลงเพียงใด ซึ่งสภาพภายในบ้านของอ้อและอ๊อด ผู้เขียนบรรยายไว้ดังนี้

พออานาย้ายมาใช้ห้องสารพัดประโยชน์ของเราเป็นห้องนอน พ่อจัดแจงหาตู้ใบใหญ่สูงท่วมหัวมาตั้งกั้นมุมหนึ่งให้เป็นห้องของอานา มีฉากญี่ปุ่นแบบพับได้สามตอนกั้นหน้าห้อง เวลาอานาต้องการเป็นส่วนตัวก็กางฉากญี่ปุ่นปิดห้องได้ แต่ปกติอานาจะพับฉากเปิดให้เห็นห้องได้บ้าง แต่ถึงจะกางฉากกั้นปิดหน้าห้อง ก็ใช่ว่าจะมิดชิดซะเมื่อไร แล้วที่น่าเห็นใจเป็นที่สุด คือ ห้องมันแคบเสียจนอานาไม่มีโต๊ะทำงานตั้งประจำหรอกนะ ถ้าอานาจะ ทำงานเขียนหนังสือเมื่อไร ก็ต้องกางโต๊ะพับได้ออกมาตั้ง พอไม่เขียนหนังสือก็พับเก็บ เตียงก็ไม่มีหรอก ต้องใช้เก้าอี้โซฟาแบบนั่งคนเดียวที่ดึงออกมาเป็นเตียงได้ เตียงกับโต๊ะทำงานกางออกมาเวลาเดียวกันไม่ได้ ไม่มีที่พอ อานาเลยกลายเป็นคนเถรตรง คือถ้าจะทำงานก็ไม่ต้องนอน ถ้าจะนอนก็ไม่ทำงาน

“เป็นอันว่า ตั้งแต่ฉันอายุสิบสามนี้ ทั้งบ้านมีคนโชคร้ายหลายคนมาอยู่รวมกัน บ้านที่เคยอยู่กันห้าคน ตอนนี้มีแปดคน ห้องน้ำสองห้องที่เคยใช้กันสี่คนกลายมาใช้กันเจ็ดคน (พี่ตุ๊กมีห้องน้ำอยู่ในห้องเลยสบายกว่าพวกเราเจ้านายอีก) เวลาเช้าๆ ต้องรีบไปโรงเรียนนายอ๊อดจะเคาะประตูห้องน้ำดังลั่น เร่งฉันเป็นประจำน่ารำคาญเป็นที่สุด อาโย่งมีอารมณ์ขันตามเคยบอกว่า จะไปเช่าห้องน้ำเคลื่อนที่ที่เทศบาลเอาไปตั้งเวลามีงานใหญ่ ๆ แถวสนามหลวง มาตั้งที่สนามหลังบ้านเราบ้าง แต่ยังหาแหล่งให้เช่าไม่ได้สักที พวกเราเลยยังต้องแบ่งห้องน้ำสองห้องใช้กันต่อไป ยิ่งช่วงเวลาเร่งด่วนสุดทรมานจริง (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 12-13)

ส่วนในตอน เกิดเหตุไม่คาดฝัน ผู้เขียนได้บรรยายฉากบ้านของย่าพวงร้อยที่ชื่อว่า “บ้านโปร่งใจ” ว่าเป็นบ้านโบราณมีอายุนับร้อยปี ผู้เขียนก็บรรยายให้เห็นถึงความเป็นบ้านโบราณ และบ้านผู้ดีเก่าไว้อย่างสมจริง ดังความว่า

ฉันเหลียวไปมองเห็นบ้านหลังใหญ่ชั้นเดียวทาสีขาว มีใต้ถุนโล่งไม่สูงมากนักยกพื้นขึ้นมาไม่ถึงเมตร รอบ ๆ บ้านมีเฉลียงกว้าง หลังคาปูกระเบื้องสีแดงสดยื่นมาคลุมเฉลียง ตัวบ้านหันหน้าเข้าหาทะเล หน้าบ้านมีสนามหญ้าที่ค่อนข้างรก มีต้นไม้ใหญ่ปลูกไว้ริมรั้วสองข้าง ไม้พุ่มเตี้ยปลูกไว้เลียบตามทางเดินปูกระเบื้องที่ทอดมาสุดที่ประตูริมเขื่อนหิน บันไดไม้สีห้าขั้นทอดต่อ จากประตูลงมาถึงหาดบริเวณสนามด้านหน้ากั้นด้วยรั้วไม้โปร่ง ๆ เตี้ย ๆ ทาสีขาว ดูแล้วไม่น่าเกรงขาม ใช้กันขโมยไม่ได้เหมือนกำแพงโรยเศษแก้วรอบบ้านของเราที่กรุงเทพฯ ถัดจากรั้วมีต้นลั่นทมและต้นมะพร้าวเตี้ย ๆ ปลูกสลับกันตามแนวรั้ว อ๊อดตรงเข้าไปยืนเกาะรั้ว ชะเง้อดูข้างในบริเวณบ้าน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 75-76)

นอกจากนี้ มีการบรรยายมุมต่าง ๆ ของบ้าน เมื่อ 60 ปีก่อน ไว้ในเรื่องปริศนาหน้าร้อน เช่นกัน เช่น ฉากศาลาในสวนหน้าบ้านสมัยที่ย่าปิ่นเคยมาอยู่เมื่อนานมาแล้ว ดังความว่า

ปกติพวกเราเด็ก ๆ จะเล่นกันที่ศาลาในสวนหน้าบ้าน เป็นศาลาไม้หลังย่อมทาสีเขียว ยกพื้นสูงจากดินราวสองศอก กั้นลูกกรงไว้รอบ ๆ เว้นที่ตรงช่องประตู มีม้านั่งกว้างสักสองคืบตอกติดกับลูกกรง แต่พวกเรามักนั่งกับพื้นศาลาไม่มีฝา ไม่มีหน้าต่าง ถ้าฝนตกปรอย ๆ หลังคาพอ

คุ้มกันได้ แต่ถ้าฝนตกหนัก สาดเข้าได้ทุกด้าน คุณพวงร้อยต้องยอมแพ้ ปล่อยนักเรียนกลับบ้าน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 137)

หรือ ตอน งานเลี้ยงน้ำชา ผู้เขียนได้บรรยายฉากระเบียงหน้าบ้าน สำหรับทำกิจกรรมเลี้ยงน้ำชา ไว้ว่า

อาจารย์พวงร้อยเลี้ยงน้ำชาที่ระเบียงหน้าบ้านที่ทั้งกว้างและยาว นอกจากชุดเก้าอี้หวายที่วางไว้ประจำแล้ว อาจารย์ให้ยกโต๊ะอาหารและเก้าอี้ในห้องหนังสือออกมาตั้งเพิ่มเติม เก้าอี้ไม่ได้ตั้งไว้รอบ ๆ โต๊ะอาหาร แต่จัดวางเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละสามหรือสี่ตัว และมีโต๊ะไม้พับได้ตัวเตี้ย ๆ ตั้งไว้ตรงกลางวงบนโต๊ะอาหารที่ปูผ้าขาวสะอาดมีกาน้ำชา กากาแฟ เหยือกนม โถน้ำตาล จาน และถ้วยชาวางไว้ฟากหนึ่ง กั้นกลางด้วยแจกันแก้วปักดอกกุหลาบหลากสี ถัดมาวางถาดขนมต่าง ๆ เรียงเป็นระเบียบ ถาดผลไม้บรรจุอุ่น ส้มโอ ชมพู่ และแอปเปิลหั่นปอกเปลือกไว้ให้กินได้ ง่าย ๆ อยู่สุดโต๊ะ (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 124)

2) ฉากโรงเรียน

สถานที่ที่เด็กก่อนวัยรุ่นต้องใช้ชีวิตอยู่ตลอดสัปดาห์มักเป็นที่บ้านและโรงเรียน จากการวิเคราะห์พบว่า ส่วนใหญ่สุมาลี บำรุงสุข มักสร้างฉากโรงเรียนเพื่อความสมจริงในเรื่อง เนื่องจากตัวละครเอกทุกเรื่อง ยังอยู่ในวัยเรียนทั้งหมด ตัวอย่างเช่นจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ในตอนที่ชื่อว่า นักเขียนเอก มีเหตุการณ์ที่ครูให้นักเรียนมีส่วนในการตัดสินเรียงความเรื่อง “เพื่อนของเรา” คนที่แต่งได้ดีที่สุดจะได้รางวัลในวันไหว้ครู เมื่อครูอ่านเรียงความของม่าเหมี่ยวจบ ส้มจุกสงสัยว่าเหตุใดม่าเหมี่ยวจึงนำเรื่องของตนมาเขียน จึงได้ยกมือถามครู มีการโต้ตอบ สอบถามข้อสงสัยกันไปมา ผู้เขียนได้บรรยายฉากและบรรยากาศภายในห้องเรียนว่า

“คุณครูขา ม่าเหมี่ยวเขาเขียนเรื่องหนูนี่คะ ไม่ได้แต่งเอง”

“แต่ม่าเหมี่ยวก็เขียนได้ดีไม่ใช่หรือ แล้วเรียงความนี้ก็ต้องอาศัยเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วยนี่จ๊ะ”

“แต่หนูยังเขียนได้เลยค่ะว่าเพื่อนของเรามีไว้ทำไม ดียังไง ไม่ต้องเล่าเรื่องของหนูเองเลย”

“นักเรียนคนอื่นเห็นว่าอย่างไรล่ะ เราควรเอาเรื่องของม่าเหมี่ยวเข้าตัดสินไหม”

พวกเด็ก ๆ พากันซุบซิบกันใหญ่ เสียงดังหึ่ง ๆ คล้ายเสียงผึ้งบินวนเวียนไปรอบ ๆ ห้อง ม่าเหมี่ยวอยากบีบคอส้มจุกให้ตายคามือมาก เพราะม่าเหมี่ยวอยากเป็นผู้ชนะเหลือเกิน

“เอาละ ใครอยากให้เรื่องของม่าเหมี่ยวผ่านเข้ารอบบ้าง”

หนูกล้วยยกมือนำเป็นคนแรก เพื่อน ๆ เลยยกมือตาม นับได้จำนวนเกินครึ่งห้อง ม่าเหมี่ยวยิ้มออก เพราะเรื่องของม่าเหมี่ยวได้เข้ารอบแล้ว และต้องมีหวังชนะอย่างแน่นอน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 102-103)

จากฉากข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้เขียนนำเสนอภาพบรรยากาศภายในห้องเรียนชั้นประถมแห่งหนึ่ง มีการนำเสนอบรรยากาศขณะมีการเรียนการสอนอย่างสมจริง ผู้อ่านได้เห็นภาพ

ครูที่ดีอย่างครูแก้วตาว่าเธอไม่ได้แค่ทำหน้าที่สอนความรู้เท่านั้น แต่ยังสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก ๆ ด้วย เช่น เมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิดในห้องเรียน ก็รับฟัง และเปิดโอกาสให้เด็กยกมือออกเสียงตามหลักประชาธิปไตย เพื่อฝึกให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้การยอมฟังเสียงข้างมาก

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ในตอนที่ชื่อว่า สวนสัตว์ในฝัน ผู้เขียนได้สร้างฉากลานกลางป่าภายในบริเวณโรงเรียนสวนสัตว์ในฝันขึ้นมา และบรรยายให้เห็นว่าเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมร่วมกันของเด็กในโรงเรียน ดังความว่า

เสียงขู่ฟ่อ ๆ เสียงคำรามกึกก้อง เสียงกรีดร้อง เสียงตีปีกพั่บ ๆ ดังลั่นมาจากลานกลางป่า ครูจิ้งจอกที่กำลังสอนเด็ก ๆ ชั้นประถมเรื่องการสะกดรอยซันหูแหลม ๆ ขึ้นมา แล้วสั่งทันทีว่า “ต่ายต่าย วิ่งไปบอกครูช้างให้ไปที่ลานกลางป่าเดี๋ยวนี้”

พูดจบครูจิ้งจอกก็วิ่งโกยสี่ตีนมาตามเสียงเอะอะตรงไปยังลานกลางป่า นักเรียนชั้นประถมทั้งหมด (แน่นอน ยกเว้นต่ายต่าย กระต่ายสีขาวตัวน้อยตาสีแดง) ก็วิ่งตามครูไปเป็นพรวน ไม่มีใครยอมอยู่ในชั้นเรียนเลยสักตัวเดียว ลานดินโล่งล้อมรอบด้วยสุมทุมพุ่มไม้ ปกติใช้เป็นลานพักผ่อนหย่อนใจของเด็กนักเรียน แต่เวลานี้กลายเป็นเป็นสมรภูมิสนามต่อสู้ของลูกเสือโคร่งและลูกสิงโตที่กำลังฟัดกันนัวเนีย... (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 8-9)

สุมาลี บำรุงสุข ได้สร้างฉากลานกลางป่าขึ้นมา และบรรยายให้เห็นภาพอย่างสมจริงว่า ลานดังกล่าวทางโรงเรียนสร้างขึ้นมาด้วยเจตนา “ใช้เป็นลานพักผ่อนหย่อนใจของเด็กนักเรียน แต่เวลานี้กลายเป็นสมรภูมิสนามต่อสู้ของลูกเสือโคร่งและลูกสิงโตที่กำลังฟัดกันนัวเนีย... ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 8-9) และเมื่อลานกลางป่ากลายเป็นสนามต่อสู้ของลูกเสือโคร่งกับลูกสิงโต บทบรรยายต่อเนื่องที่ว่า “สัตว์อื่น ๆ ล้อมวงอยู่ห่าง ๆ ส่งเสียงจ้อกแจ้กทั้งเชียร์ทั้งห้ามอื้ออึง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 8-9) และ“เสียงขู่ฟ่อ ๆ เสียงคำรามกึกก้อง เสียงกรีดร้อง เสียงตีปีกพั่บ ๆ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 8) ยิ่งช่วยย้ำให้เห็นความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในลานกลางป่าอย่างชัดเจน จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้ฉากสถานที่ที่ทำให้ผู้อ่านสามารถมีอารมณ์ร่วมไปกับเรื่องได้ง่าย เพราะเป็นฉากที่เด็ก ๆ พบเห็นอยู่เป็นประจำ

3) ฉากสิ่งประดิษฐ์

ฉากสิ่งประดิษฐ์ คือ วัตถุข้าวของเครื่องใช้ที่มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นมาและแวดล้อมตัวละครในเรื่อง ทุกเรื่องพบว่าผู้เขียนได้สร้างฉากสิ่งประดิษฐ์ไว้มากมาย เพื่อสร้างความสมจริงแก่เรื่อง เช่น ยานพาหนะ วัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ผู้วิจัย ขอยกมาเป็นตัวอย่าง เพียง 1 ตัวอย่าง คือ ฉากรถไฟ ปรากฏในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน บนรถไฟ ผู้เขียนได้บรรยายฉากรถไฟและบรรยากาศการเดินทางโดยรถไฟไว้อย่างเห็นภาพ ดังความว่า

ฉันผิดหวังเหมือนกันที่ขึ้นมาบนรถไฟแล้วเห็นแต่เก้าอี้นวมสีน้ำเงิน ตั้งหันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ ๆ เรียงกันสองฟาก ยาวไปตลอดตู้รถไฟ ฉันคาดว่า จะได้เห็นเตียงนอนยาว ๆ เรียงกันเป็นตับเสียอีก นี่ดูแล้วไม่ต่างจากรถไฟธรรมดาที่เรานั่งไปเที่ยวนครปฐม เพียงแต่ว่าเก้าอี้นวมแต่ละคู่จะมีบันได โครเมียมเป็นมันวับติดไว้ตรงริมเก้าอี้นวมด้านหนึ่ง สูงขึ้นไปจรดเพดานรถ ดูเกะกะรำคาญตามาก ติดกับบันไดเป็นชั้นลูกกรงโครเมียมโปร่ง ๆ สองชั้นให้วางกระเป๋าเดินทางได้ ขึ้นหนึ่งอยู่ติดพื้นรถอีกชั้นสูงเหนือหัว

อานาหัวเราะเบาๆ ทั้งที่ฉันกับอ๊อดไม่เห็นว่ามีเรื่องตลกตรงไหน

“เดี๋ยวพอค่ำ ๆ ก็จะได้เห็นเตียง” อานาบอก

ฉันกับอ๊อดต่างไม่เข้าใจคำตอบ แต่ก็ไม่ซักต่อไปเพราะมีสิ่งน่าสนใจอื่นมาขัดจังหวะ พนักงานรถไฟหิ้วตะกร้าใส่กระป๋องน้ำอัดลมและเบียร์ขวดเดินมาเร่ขาย ตามมาด้วยพนักงานตรวจตั๋ว หลังจากนั้นมีพนักงานรถไฟและผู้โดยสารเดินไปมากันขวักไขว่ให้ดูเพลิน ๆ ...(สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 40-41)

...ที่นั่งของเราเป็นที่นั่งแรกติดประตู อานาจึงพยักหน้า แล้วพนักงานก็จัดแจง “ทำเตียง” ให้เราทันที ฉันอธิบายไม่ถูกหรอก บอกได้แต่ว่าฉันยืนอยู่ตรงทางเดินกลางตู้รถไฟ มองดูเขาทำงานอย่างเพลิดเพลิน เขาทำงานคล่องแคล่ว เคลื่อนไหวรวดเร็ว เขาพับโต๊ะโครเมียมกลับไปติดผนังรถ จัดการอย่างไรไม่รู้กับเก้าอี้นั่งทั้งสองตัวให้ต่อกันกลายเป็นเตียงยาว แล้วดึงที่นอนที่พับซ่อนอยู่ติดกับเพดานรถกางลงมาเป็นเตียง เอาหมอนและม่านที่ซ่อนอยู่ในเตียงชั้นบนลงมา ไม่ถึงอึดใจเตียงนอนทั้งชั้นล่างและชั้นบนทำเสร็จเรียบร้อย ม่านสีน้ำเงินเข้มแขวนปิดกั้นเตียงแต่ละชั้นให้เสร็จสรรพ...(สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 48)

ฉันนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ ตลอดคืน เพราะรถไฟแล่นกะชักกะชัก เตียงนอนบนจึงแกว่งไปมา ทำให้ฉันไม่อาจนอนหลับได้สนิท และสารภาพตรง ๆ ก็ได้ ฉันกลัวผู้โดยสารในรถไฟจะมาแอบเปิดม่าน ขโมยเงินในเป้หลังที่ฉันวางไว้ตรงหัวนอนด้านติดกับผนังรถ ฉันเลยสะดุ้งตื่นเป็นระยะ ๆ กระนั้นเมื่อรุ่งเช้าได้ยินเสียงผู้โดยสารบางคนตื่นและเคลื่อนไหวไปมา (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 50)

จากการบรรยายฉากรถไฟข้างต้น ผู้อ่านที่ไม่เคยโดยสารรถไฟน่าจะสามารถจินตนาการสภาพภายในรถไฟได้ค่อนข้างชัดเจน เพราะผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นทั้งลักษณะของเบาะนั่งในเวลาปกติ สีสัน รูปลักษณ์ รวมถึงลักษณะเมื่อมีการปรับเป็นเตียงนอน นอกจากนี้ยังบรรยายภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่รถไฟ ฝ่ายตรวจตั๋ว ฝ่ายขายอาหาร และอื่น ๆ บรรยายบรรยากาศความจอแจของผู้โดยสารบนรถไฟ รวมไปถึงอาการเวลารถไฟเคลื่อนที่

4) ฉากธรรมชาติ

เช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตัวละครเอกจะต้องเดินทางไปเยี่ยมญาติที่จังหวัดสงขลา ผู้เขียนจึงได้สร้างฉากทะเล คือ หาดสะกอม ในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นฉากสำคัญฉากหนึ่งในเรื่อง ดังความว่า

จากหาดใหญ่ประมาณครึ่งชั่วโมงก็ถึงหาดสะกอม ถนนลาดยางตัดเลียบขนานไปกับชายฝั่งทะเล เราขับรถผ่านทางแยกที่มีป้ายใหญ่ปักชื่อหมู่บ้านสะกอมไว้ข้างหน้า แล่นผ่านที่รก ๆ มีหญ้าและต้นสนสูงขึ้นเต็มไปหมดก่อนที่จะเข้าเขตโรงแรมซันนี่อินน์ซึ่งอยู่ทางซ้ายมือของถนนติดกับชายทะเล...(สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 55)

หาดสะกอมยาวสุดสายตา แต่ตัวหาดไม่กว้างนัก ประมาณสามสี่เมตรเท่านั้นก็จดทะเล ชายหาดทรุดต่ำจากชายฝั่งลงมาราวหนึ่งเมตรหรือเมตรครึ่งได้ จากโรงแรมซันนี่อินน์

จึงต้องมีบันไดไม้ให้ไต่ลงมาได้สะดวก ตามหาดรกเรื้อด้วยเถาต้นผักบุ้งทะเลสีเขียวอ่อนเลื้อยเกาะทรายไปทั่ว และพุ่มไม้เตี้ย ๆ ใบใหญ่ใบเขียว ๆ...(สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 73)

จากตัวอย่าง สุมาลี บำรุงสุข ได้บรรยายสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดสงขลา คือ หาดสะกอม ให้ผู้อ่านรู้สภาพแวดล้อมโดยรอบ ลักษณะชายหาด ขนาดความกว้างของหาด พืชพรรณที่เกิดบริเวณชายหาด เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพตาม

กล่าวโดยสรุป สุมาลี บำรุงสุข มีการสร้างฉากและบรรยากาศอย่างเหมาะสมกับเรื่อง มักเน้นฉากที่เด็กและเยาวชนคุ้นเคย เช่น บ้าน โรงเรียน ฉากในเรื่องนอกจากจะช่วยทำให้เด็กเกิดการจินตนาการ เข้าใจเนื้อเรื่องแล้ว ยังช่วยให้เนื้อเรื่องสมจริง รวมทั้งช่วยให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์จริงของตนไปกับเหตุการณ์ในเรื่องได้ง่าย เช่น ฉากการนั่งรถไฟไปต่างจังหวัดของอ้อกับอ๊อด ฉากม่าเหมี่ยวทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ในโรงเรียน เป็นต้น เมื่อฉากเหล่านั้นมีส่วนทำให้เห็นว่าตัวละครเหล่านั้นมีความสุข สนุกสนาน ความรู้สึกหรืออารมณ์เหล่านั้นก็จะถูกส่งต่อมายังผู้อ่านด้วย

3.1.2.6 มีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์

ภาพประกอบหนังสือมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะหนังสือสำหรับเด็ก ดังที่ ปราณี เชียงทอง (2526: 129-130) ได้กล่าวว่า ภาพประกอบเป็นหัวใจของหนังสือ เด็กยิ่งเล็กเท่าใด ภาพประกอบยิ่งจำเป็นมากขึ้นเท่ากัน เมื่อเด็กมีการพัฒนาการความสามารถในการอ่านมากขึ้น และสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เนื้อเรื่องของหนังสือจึงเริ่มมีความสำคัญขึ้น จนกระทั่งเด็กอาจอ่านเรื่องที่ไม่มีภาพประกอบก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องที่สนุกถูกใจเด็ก ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก จะทำหน้าที่สร้างภาพพจน์ในใจของเด็ก ช่วยให้เด็กเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านได้ดีขึ้น ภาพประกอบมีอิทธิพลสำคัญต่อการอ่านทั้งของเด็กเล็กและเด็กโต เด็กเล็กจะเลือกอ่านหนังสือที่มีภาพประกอบถูกใจก่อน เด็กโตอิทธิพลของภาพประกอบที่มีต่อการเลือกหนังสือจะลดน้อยลง แต่เด็กยังสนใจเลือกหนังสือที่มีภาพประกอบก่อนจนกว่า เป็นเรื่องที่ไม่เป็นที่สนใจของเด็ก เด็กจึงเลือกอ่านหนังสือเล่มอื่นบางเล่มที่มีเนื้อเรื่องที่ถูกใจเด็กแม้จะไม่มีภาพประกอบ ดังนั้น ภาพประกอบเนื้อหาของวรรณกรรมจึงนับว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการช่วยดึงดูดใจชวนอ่าน สอดคล้องกับที่ ภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 108) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาพประกอบสำหรับหนังสือสำหรับเด็กว่า การใช้ภาพประกอบต้องมีเหตุผล จะใช้ภาพประกอบต่อเมื่อต้องการอธิบายเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และภาพประกอบสามารถอธิบายเรื่องได้ดีกว่าหนังสือ ภาพประกอบมีความหมายสำหรับเด็ก และการแปลข้อความของผู้แต่งมาเป็นภาพประกอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากกว่าข้อความที่เป็นตัวหนังสือ ภาพประกอบหนังสือเด็ก ช่วยจูงใจให้เด็กอ่านหนังสือ ช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องชัดเจนขึ้น ช่วยให้เกิดจินตนาการและช่วยขยายประสบการณ์

จากการวิเคราะห์ พบว่าสุมาลี บำรุงสุข ได้ใช้ภาพประกอบเพื่อจุดประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ใช้เพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน ใช้เพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวในเรื่อง และใช้เพื่อเสริมสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่าน

1) ใช้ภาพประกอบเพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน

ผู้เขียนมีการใช้ภาพประกอบดึงดูดใจผู้อ่านให้อยากติดตาม ตั้งแต่ส่วนหน้าปกและภายในแต่ละตอน โดยส่วนภาพประกอบปกหน้า-ปกหลัง พบว่าทุกเรื่อง ผู้เขียนมีการใช้ภาพการ์ตูน สีสันสดใสมาช่วยดึงดูดใจแก่ผู้อ่าน อธิบายได้ทีละเรื่องดังนี้

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เมื่อพิจารณาในแง่ของการจัดวางองค์ประกอบ และความกลมกลืนของภาพกับองค์ประกอบของหนังสือ มีลักษณะโดดเด่น สะดุดตา สร้างความรู้สึกอยากอ่านแก่เด็กได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 ภาพปกหน้า–ปกหลัง เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

จากภาพที่ 3.1 จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ มีการใช้ภาพที่มีสีสันสวยงาม สะดุดตาทั้งปกหน้าและปกหลัง บริเวณกลางหน้ากระดาษเป็นภาพเด็กชายกำลังนั่งอยู่กับแมวในห้อง ด้านหลังเป็นภาพผู้ใหญ่ที่เป็นผู้หญิงกำลังเปิดประตูห้องเข้ามา (เด็ก ๆ น่าจะคาดเดาว่าเป็นแม่) และกำลังแอบดูเด็กชายด้วยท่าทางประหลาดใจ สังเกตได้จากการเบิกตาและอ้าปากกว้าง ภาพทั้งหมดนี้เมื่อดูประกอบกับชื่อเรื่อง ย่อมสามารถกระตุ้นความกระหายใคร่รู้และคาดเดาคำตอบแก่ผู้อ่านว่า แมวตัวนี้มีความมหัศจรรย์อย่างไร ด้านล่างซ้ายเป็นชื่อผู้เขียน ส่วนด้านขวาเป็นสัญลักษณ์เพื่อบอกรางวัลที่ได้รับ นอกจากนี้ สำนักพิมพ์ยังได้จัดวางตัวอักษรตั้งแต่ชื่อเรื่อง “ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์” รวมทั้งโปรยหัวเรื่องด้านบนว่า “นี่ผมบ้าไปหรือเปล่านี่ แมวพูดได้ แมวอ่านใจผมได้ แมวที่ไหนทำได้แบบนี้” ในส่วนชื่อผู้เขียน ผู้วาดภาพปกและภาพประกอบก็ถูกจัดวางอย่างเหมาะสม อักษรตรงชื่อเรื่องมีขนาดใหญ่สะดุดตา ส่วนด้านขวาบนระบุข้อมูลหนังสือว่า “หนังสือสองภาษาไทย-อังกฤษ พร้อมเกร็ดความรู้และคำศัพท์ท้ายบท” และด้านขวาล่างใส่ข้อมูลรางวัลที่ได้รับ “หนังสือดีเด่น BOOK AWARDS ประจำปี พ.ศ.2563” ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดถูกจัดวางในตำแหน่งอย่างเหมาะสม ยิ่งชวนให้ผู้อ่านสนใจที่จะอ่านมากขึ้น

ส่วนภาพปกหลังนั้น เป็นภาพสีสันสวยงามเช่นกัน โดยเป็นภาพตัวละครเด็กชายกำลังนอนหลับยิ้มหวานท่าทางเหมือนกำลังหลับฝันดี และมีรูปของแมวสีเทาอยู่ที่หน้าต่าง เดาได้ว่าตัวละครเด็กชายอาจจะกำลังฝันถึงแมวสีเทาตัวหนึ่ง ส่วนข้อความเหมือนกับปกหน้าแต่ต่างกันแค่ถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ที่เป็นเช่นนี้เพราะวรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการแปลเป็น 2 ภาษาและแบ่งเป็นภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษคนละครึ่งเล่ม

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว สำนักพิมพ์ได้จัดวางองค์ประกอบรูปภาพปกหน้า-ปกหลัง ดังนี้

ภาพที่ 3.2 ภาพปกหน้า–ปกหลัง เรื่องของม่าเหมี่ยว
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

จากภาพที่ 3.2 จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เป็นภาพสีเน้นพื้นสีชมพูเป็นหลักทั้งปกหน้าและปกหลัง ปกหน้ามีภาพตัวการ์ตูนเด็กหญิงหน้าตาน่ารักใส่ชุดนักเรียน (ผู้อ่านน่าจะคาดเดาได้ว่า คือม่าเหมี่ยวตามชื่อเรื่อง) กำลังยิ้มอย่างมีความสุข ส่วนชื่อเรื่องมีการใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ค่อนข้างสะดุดตา สีแดงหรือออกไปทางส้ม ด้านขวาบนบอกรายละเอียดการได้รับรางวัลทั้งสองเรื่องว่า “หนังสือดีที่เด็กและเยาวชนไทยควรได้อ่าน” ด้านล่างซ้ายบอกข้อมูลผู้เขียน และข้อมูลผู้วาดภาพประกอบเรื่อง องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยกระตุ้นความสนใจอ่านได้เช่นเดียวกัน

ส่วนปกหลัง มีการใช้ข้อความเพื่ออธิบายลักษณะของเด็กหญิงม่าเหมี่ยวที่ว่า “ม่าเหมี่ยวเป็นเด็กชั้นประถมที่คิดว่าเธอเองก็ไม่ได้ต่างจากเด็กอื่นทั่วไป แต่ไม่รู้ทำไมชีวิตประจำวันของม่าเหมี่ยว ไม่ว่าที่โรงเรียนหรือที่บ้าน ถึงได้มีเหตุการณ์แปลก ๆ ให้วุ่นวายเสมอ แม้แต่บางวันที่ดูเหมือนจะธรรมดา ก็กลับไม่ธรรมดาเสียทีเดียว ทำให้ม่าเหมี่ยวต้องคิดหาทางแก้ไขเรื่องยุ่ง ด้วยสารพัดวิธีที่ทั้งน่ารักและชวนขันอยู่เรื่อย ๆ” (เรื่องของม่าเหมี่ยว, 2561: ปกหลัง) นอกจากนี้ยังมีภาพเด็กหญิงม่าเหมี่ยวใส่ชุดฟักทอง ผู้อ่านน่าจะคาดเดาได้ว่าคงมาจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในเรื่อง

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน สำนักพิมพ์ได้จัดวางองค์ประกอบดังรูปภาพต่อไปนี้

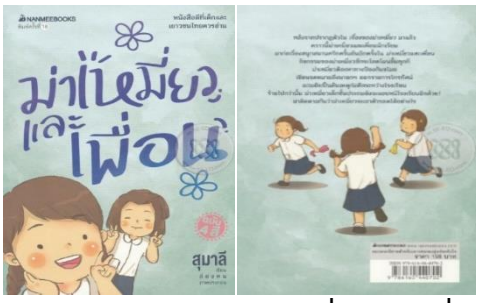

ภาพที่ 3.3 ภาพปกหน้า–ปกหลัง เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

จากภาพที่ 3.3 จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เป็นภาพสีเช่นกัน เล่มนี้เน้นพื้นสีฟ้าเป็นหลักทั้งปกหน้าและปกหลัง ปกหน้ามีตัวอักษรระบุชื่อเรื่องขนาดใหญ่ค่อนข้างสะดุดตา ผู้เขียนใช้สีฟ้าเข้มหรือออกไปทางน้ำเงินเพื่อขับตัวอักษรให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ภาพตัวละคร 2 ตัวทำท่าสู้ ๆ ด้วยท่าทางร่าเริงสดใส (ตัวละครทั้ง 2 ตัว ผู้อ่านเดาได้ไม่ยากเช่นกันว่า คงเป็นม่าเหมี่ยว และเพื่อนคนใดคนหนึ่งของเธอ) ส่วนด้านล่างซ้ายมือ ระบุข้อมูลผู้แต่ง และผู้วาดภาพประกอบ มีการใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่บอกชื่อเรื่อง ด้านขวาบนบอกรายละเอียดการได้รับรางวัลเช่นเดียวกับภาคแรกว่า “หนังสือดีที่เด็กและเยาวชนไทยควรได้อ่าน”

ส่วนปกหลังก็มีลักษณะคล้ายกับเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว คือ มีการโปรยข้อความเพื่อบอกเนื้อหาคร่าว ๆ ภายในเล่มว่า “หลังจากปรากฏตัวในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว มาแล้ว คราวนี้ม่าเหมี่ยวและเพื่อนนักเรียน มาก่อเรื่องสนุกสนานครึกครื้นกันอีกครั้งในม่าเหมี่ยวและเพื่อน กิจกรรมของม่าเหมี่ยวชักจะโลดโผนขึ้นทุกที ม่าเหมี่ยวต้องหาทางป้องกันขโมย เขียนจดหมายถึงนายกฯ ออกโทรทัศน์ แถมยังเป็นต้นเหตุก่อศึกระหว่างโรงเรียน ร้ายไปกว่านั้น ม่าเหมี่ยวเด็กชั้นประถมยังจะแอบหนีโรงเรียนอีกด้วย! มาติดตามกันว่าม่าเหมี่ยวจะเอาตัวรอดได้อย่างไร” (ม่าเหมี่ยวและเพื่อน, 2561: ปกหลัง) นอกจากนี้ยังมีการนำภาพประกอบจากบางตอนในเรื่องมานำเสนอไว้ เป็นภาพม่าเหมี่ยวและเพื่อนกำลังวิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนาน สีสันสดใส ทั้งข้อความและภาพ สามารถสร้างความรู้สึกอยากติดตามอ่านเนื้อเรื่องต่อไป

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน สำนักพิมพ์ได้จัดวางองค์ประกอบ ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.4 ภาพปกหน้า–ปกหลัง เรื่องปริศนาหน้าร้อน
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

จากภาพที่ 3.4 จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เป็นภาพสีเน้นพื้นสีส้มเป็นหลักทั้งปกหน้าและปกหลัง (สีส้มแทนแสงแห่งพระอาทิตย์ได้ดี) ปกหน้ามีภาพตัวการ์ตูนเด็กหญิง และเด็กผู้ชายยืนอยู่ริมชายหาด ในมือเด็กชายมีสร้อยไข่มุกถืออยู่ ตรงหน้ากระดาษเป็นชื่อเรื่องขนาดใหญ่ ด้านบนเป็นข้อมูลสำนักพิมพ์ และข้อมูลเกี่ยวกับเกี่ยวกับเนื้อเรื่องว่า “หน้าร้อนที่ไม่ธรรมดา เมื่อนักสืบสาวน้อยค้นพบความจริงของปริศนาสร้อยไข่มุกที่หายไปกว่า 60 ปี” นับว่าเป็นข้อมูลที่ชวนให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวต่อไป และอยากรู้ว่าสร้อยที่อยู่ในมือเด็กชายมีความลับอะไรซ่อนอยู่

ส่วนปกหลังเป็นข้อความที่เล่าเรื่องคร่าว ๆ ของเนื้อหาทั้งหมดว่า “ปีนี้อ้ออายุ 13 ปีแล้ว ใคร ๆ ก็ว่าเลข 13 เป็นเลขแห่งความโชคร้าย ตอนแรกอ้อก็เชื่อแบบนั้นเหมือนกัน เมื่อคุณแม่ประกาศว่าปิดเทอมหน้าร้อนนี้ครอบครัวเรางดไปเที่ยวพักร้อน และอ้อยังอดไปเที่ยวสิงคโปร์กับเพื่อน ๆ อีก แต่อย่างน้อยก็ยังดีที่อ้อและอ๊อด น้องชายวัย 9 ขวบ ได้ไปพักร้อนที่โรงแรมซันนี่อินน์ที่หาดสะกอม จังหวัดสงขลา ที่หาดสะกอมนี่เอง อ้อกับอ๊อดได้สวมบทบาทเป็นนักสืบตามหาสร้อยไข่มุกที่หายไปนานกว่า 60 ปี และช่วยให้ผู้บริสุทธิ์พ้นผิดจากข้อกล่าวหาว่าเป็นขโมยอีกด้วย” (ปริศนาหน้าร้อน, 2552: ปกหลัง) และด้านล่างขวามือมีอ้ออีมถือหนังสือไว้ที่หน้าอก พร้อมสีหน้าที่เป็นกังวลใจทำให้ผู้อ่านอยากรู้ว่าเหตุการณ์ของเรื่องจะเป็นอย่างไร

จากเรื่อง ใครดีที่สุด สำนักพิมพ์ได้จัดวางองค์ประกอบ ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.5 ภาพปกหน้า–ปกหลัง เรื่อง ใครดีที่สุด
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 3.5 จากเรื่อง ใครดีที่สุด หน้าปก มีการวาดภาพการ์ตูนของสัตว์ต่าง ๆ ล้อมรอบชื่อเรื่อง ด้านล่างมาจะเป็นอักษรขนาดใหญ่เป็นชื่อเรื่องว่า “ใครดีที่สุด” เพื่อให้ผู้อ่านได้อ่านเนื้อเรื่องเพื่อหาคำตอบว่าแล้วสัตว์ชนิดใดดีที่สุด

ส่วนปกหลังมีภาพลูกสิงโตและลูกเสือโคร่งยืนทะเลาะกันในป่า พร้อมกับข้อความบรรยายเหตุการณ์ที่ว่า “วุ่นวายเต็มที่ เมื่อลูกเสือโคร่งกับลูกสิงโตทะเลาะกันยกใหญ่ ว่าใครกันแน่ที่สมควรเป็นเจ้าป่า! ฝ่ายหนึ่งถูกหาว่าเป็น “สัตว์ต่างด้าว” อีกฝ่ายก็แสนเจ้าเล่ห์ แต่ไม่ว่าใครย่อมมีสิทธิ์เลือกอย่างเท่าเทียมทัน ในโรงเรียนลูกสัตว์แห่งนี้ มาร่วมโหวตกันทีว่าใครดีที่สุด!” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: ปกหลัง) นอกจากนั้นยังมีข้อความที่ว่า “ส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยให้เด็ก ๆ ด้วยบัตรเลือกตั้งและกิจกรรมเสริมท้ายเล่มแสนสนุก” ที่ชวนลุ้นให้ผู้อ่านอยากติดตามว่าใครจะเป็นสัตว์ที่ดีที่สุด

หากพิจารณาภาพหน้าปกของวรรณกรรมทุกเรื่องพบว่า เน้นการให้ภาพตัวละครเอกแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงสู่รายละเอียดภายในเรื่อง ช่วยกระตุ้นความกระหายใคร่รู้ และสร้างการคาดเดาแก่ผู้อ่านว่าเนื้อเรื่องจะมีความเกี่ยวข้องกับตัวละครที่อยู่ในหน้าปกหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้การใช้ภาพที่มีสีสันสดใสก็ช่วยให้หน้าปกชวนมองยิ่งขึ้น เพราะเด็กมักจะชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ

ส่วน ภาพประกอบภายในตอน จากการวิเคราะห์พบว่า มี 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และ เรื่อง ใครดีที่สุด ที่ใช้ภาพประกอบภายในเรื่องเป็นภาพสีตลอดทั้งเรื่อง เพื่อช่วยดึงดูดใจผู้อ่าน ขอยกตัวอย่างจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว มาแสดง 2 ตอน เช่น ตอน งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว และ ตอน ดาราใหญ่ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3.6 ตอน งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

จากภาพที่ 3.6 จากตอน งานเลี้ยงของม่าเหมี่ยว เป็นภาพการ์ตูน สีสันสดใส แสดงให้เห็นว่าม่าเหมี่ยวและส้มจุกกำลังวิ่งเล่นหน้าบ้าน (โดยมีเนื้อหาในตอนอธิบายไว้ด้วย)

ภาพที่ 3.7 ตอน ดาราใหญ่
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

ส่วนจากภาพที่ 3.7 เป็นภาพจากตอน ดาราใหญ่ เป็นภาพประกอบเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ต้องแสดงบนเวที และม่าเหมี่ยวได้แสดงเป็นฟักทอง การใช้ภาพสีนอกจากจะสามารถช่วยดึงความสนใจของผู้อ่านแล้ว ยังช่วยอธิบายเรื่องราวด้วย

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ก็มีการใช้ภาพวาดสีตลอดเรื่องเช่นกัน โดยเป็นภาพสีสดใส เรียกความสนใจเด็ก ๆ ได้ดีเช่นกัน ดังเช่นตัวอย่างจากตอน ทำความสะอาดอีกแล้ว (ภาพแดงทานขนมกับเพื่อน ๆ หลังจากได้รับรางวัลจากเจี๊ยบ) และ ตอน จดหมายถึงนายกฯ (ภาพส้มจุกเขียนจดหมายถึงนายกให้ม่าเหมี่ยว) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.8 ตอน ทำความสะอาดอีกแล้ว และตอน จดหมายถึงนายกฯ
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

เช่นเดียวกันจากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน ฤทธิ์เดชวานร และตอน ควายตกสวรรค์ มีการใช้ภาพสีเพื่อสร้างความสะดุดตาแก่ผู้อ่าน ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3.9 ตอน ฤทธิ์เดชวานร และตอน ควายตกสวรรค์
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่า ผู้เขียนมีการใช้ภาพสีขนาดใหญ่เท่าหน้ากระดาษมาช่วยดึงดูดใจผู้อ่านมากขึ้น ดังเช่นจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ม่าเหมี่ยวคนดี จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน แก้เผ็ด และจากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน วานรอวกาศ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3.10 ตอน ม่าเหมี่ยวคนดี

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

ภาพที่ 3.11 ตอน แก้เผ็ด

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

ภาพที่ 3.12 ตอน วานรอวกาศ

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 3.10 3.11 และ 3.12 เห็นได้ว่า มีการใช้ภาพขนาดใหญ่มาช่วยดึงดูดความสนใจจากเด็ก เพราะเด็กจะชอบภาพขนาดใหญ่มากกว่าภาพขนาดเล็ก อีกทั้งเมื่อ

ภาพประกอบมีขนาดเต็มหน้าจึงส่งผลให้เด็ก ๆ สนใจดูรายละเอียดภาพมากขึ้น และชวนให้อยากติดตามอ่านเรื่องราวมากขึ้น

ส่วนอีก 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน และเรื่อง ม็อกซ์ แมว มหัศจรรย์ ก็มีการใช้ภาพประกอบตลอดเรื่อง แต่เป็นภาพขาวดำ ซึ่งการใช้ภาพขาวดำนับว่าเหมาะสม เพราะทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นนวนิยายขนาดยาว อาจเหมาะสมสำหรับเด็กที่โตขึ้นมาอีก (12-13 ปี) และเด็ก ๆ วัยนี้ค่อนข้างอ่านหนังสือคล่องแล้ว ความเข้มข้นของเนื้อหาจึงน่าจะดึงดูดใจผู้อ่านมากกว่าสีสันของภาพประกอบ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3.13 ตอน ความสำเร็จ

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

ภาพที่ 3.14 ตอน ม็อกซ์จิตตก

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

กล่าวโดยสรุป ทุกเรื่องมีการใช้ภาพประกอบช่วยดึงดูดใจแก่ผู้อ่าน ผ่าน 2 ส่วน คือ ส่วนของปกหน้า-ปกหลัง โดยมีการใช้ภาพสีทั้ง 5 เรื่อง และทุกภาพมักสัมพันธ์กับชื่อเรื่อง หรือ เหตุการณ์สำคัญที่เป็นปมปัญหาของเรื่อง ส่วนภาพประกอบภายในเล่ม พบ 3 เรื่อง ที่ใช้ประกอบ

เป็นภาพสี ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ใครดีที่สุด แต่ละภาพมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในตอนนั้น ๆ และช่วยสื่อความหมายได้ดี

2) ใช้ภาพประกอบเพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราว

ผู้เขียนมีการใช้ภาพประกอบเพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวแก่ผู้อ่าน โดยใช้ภาพที่มีความสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาแต่ละตอน ขอยกตัวอย่างจากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน หมาบ้า และตอน ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว มาแสดงให้เห็น ดังนี้

ภาพที่ 3.15 ตอน หมาบ้า

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ข)

จากภาพที่ 3.15 มาจากตอน หมาบ้า เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวอยากเอาคืนส้มจุกและเพื่อน ๆ เพราะโกรธที่ตนเองเล่นไอ้เข้แล้วได้เป็นไอ้เข้ทุกครั้ง ม่าเหมี่ยวจึงแกล้งกลับด้วยการนำสบู่ผสมน้ำไปละลายน้ำให้สุนัขกิน แล้วปล่อยสุนัขตัวนั้นไปหน้าบ้านซึ่งเป็นบริเวณที่เพื่อน ๆ กำลังเล่นกันอยู่ แล้วม่าเหมี่ยวตะโกนร้องบอกเพื่อน ๆ ว่า หมาบ้า ๆ ทำให้ทุกคนตกใจ จนส้มจุกต้องวิ่งหนีขึ้นต้นไม้ ในตัวบทตอนนี้จึงมีภาพประกอบเป็นภาพของส้มจุกกำลังห้อยตัวลงจากต้นไม้ โดยมีสุนัข (ที่ทุกคนเข้าใจผิดว่าบ้า) ยืนมองอยู่ และภาพของม่าเหมี่ยวที่กำลังยืนหัวเราะชอบใจ ทำให้เสริมเรื่องราว รวมทั้งเสริมอารมณ์ให้แก่ผู้อ่านต่อเหตุการณ์นี้

ภาพที่ 3.16 ตอน ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

ส่วนจากภาพที่ 3.16 มาจากตอน ดอกไม้ของม่าเหมี่ยว เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวรู้สึกขี้เกียจปลูกดอกไม้เองจึงขอดอกคัทลียาของป้ามาอวดเพื่อนและครูว่าตนปลูกเอง ซึ่งภาพประกอบเหตุการณ์ตอนนี้เป็นภาพม่าเหมี่ยวยืนถือช่อกล้วยไม้แสนสวยอวดเพื่อน ๆ ว่าตนปลูกเอง สีหน้าของม่าเหมี่ยวบ่งบอกถึงความสุข การเลือกใช้ภาพวาดที่เป็นภาพสีย่อมสามารถสร้างจุดสนใจและดึงดูดใจผู้อ่านที่เป็นเด็กได้ง่ายกว่าภาพขาวดำ

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ภาพประกอบทั้งหมดในเรื่องจะเป็นภาพวาดแบบการ์ตูนและเป็นภาพสีเช่นกัน นอกจากผู้อ่านจะเพลิดเพลินกับการดูภาพแล้ว ภาพยังถูกนำเสนอให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ของเรื่อง ดังเช่นจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ผู้เขียนใช้ภาพประกอบเหตุการณ์ทุกตอนเพื่อช่วยเสริมหรืออธิบายเหตุการณ์ในตอน เช่น ตอน บนบาน และ ตอน คำแนะนำ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.17 ตอน บนบาน

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

จากภาพที่ 3.17 มาจากตอน บนบาน เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวขี้เกียจอ่านหนังสือก่อนสอบจึงได้อธิษฐานขอหลวงพ่อภาพประกอบเป็นภาพม่าเหมี่ยวกำลังจุดธูปเทียนไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งภาพนี้นอกจากจะสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เป็นปมปัญหาของตอนแล้ว ยังช่วยสื่อความหมายของเหตุการณ์ได้ดี รวมทั้งช่วยให้เด็กสามารถจินตนาการถึงสิ่งที่เอ่ยถึงได้ถูกต้องและรวดเร็ว

ภาพที่ 3.18 ตอน คำแนะนำ

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ก)

ส่วนจากภาพที่ 3.18 มาจากตอน คำแนะนำ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวเขียนจดหมายไปขอของขวัญวันเกิดจากญาติทุกคน ทำให้แม่ต้องเรียกม่าเหมี่ยวมาสอบถาม ซึ่งในภาพช่วยอธิบายหรือเสริมความตอนด้วยภาพแม่ถือข้อความในจดหมายที่ม่าเหมี่ยวเขียนถึงญาติ ๆ มาสอบถามความจริง

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ภาพประกอบในเรื่องเป็นภาพวาดการ์ตูนแบบสี โดยทุกภาพสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในตอนนั้น ๆ ทำหน้าที่ช่วยเสริมเนื้อหาทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ในตอนชัดเจนขึ้น เช่น ในตอน สวนสัตว์ในฝัน และ ตอน ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง ดังภาพต่อไปนี้

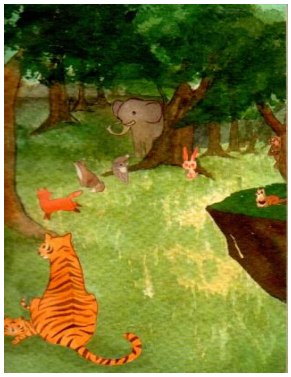

ภาพที่ 3.19 ตอน สวนสัตว์ในฝัน
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 3.19 มาจากตอน สวนสัตว์ในฝัน เป็นตอนแรกของเรื่อง ใครดีที่สุด ผู้เขียนได้บรรยายฉากสวนสัตว์ในฝัน ในตอนนี้มีการใช้ภาพประกอบมาทำให้ผู้อ่านเข้าใจหรือนึกจินตนาการถึงสวนสัตว์ โดยใช้ภาพป่าไม้ร่มรื่น มีต้นไม้นานาชนิด และมีภาพสัตว์ต่าง ๆ เช่น เสือ ช้าง กระต่าย ลิง เป็นต้น อาศัยร่วมกันในสวนสัตว์ หากผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ไม่เคยไปสวนสัตว์ที่จะทำให้พอจะนึกภาพออกว่าสวนสัตว์นั้นเป็นอย่างไร

ภาพที่ 3.20 ตอน ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

ส่วนจากภาพที่ 3.20 มาจากตอน ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง เป็นตอนที่กาจับสลากได้ออกมาพูดปราศรัย กาเล่าความเป็นมาว่าเหตุใดกาจึงมีสีดำ และเพราะเหตุใดเพื่อนกาตัวอื่น ๆ จึงไม่ชอบนกยูง โดยกาเล่าว่าเหตุที่นกยูงมีปีกหางสวยงามเช่นนี้ก็เพราะพวกตนช่วยกันบรรจงทาสีให้อย่างตั้งใจ ภาพประกอบนี้ช่วยเสริมเนื้อหาให้ผู้อ่านเข้าใจ รวมถึงเด็ก ๆ ได้เห็นว่าปีกที่สวยงามของนกยูงนั้นมีลักษณะเช่นไร ดังที่ ภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 108) ได้กล่าวว่า ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กช่วยอธิบายและเสริมเนื้อหาให้เด็กเกิดความเข้าใจ เกิดความถูกต้องชัดเจน

ส่วนอีก 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน และ ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ที่เป็นเรื่องสำหรับเด็กโตกว่าเรื่อง ใครดีที่สุด และเรื่องที่มีม่าเหมี่ยวเป็นตัวละครเอกทั้ง 2 เรื่อง จะเห็นว่าทั้ง 2 เรื่องนี้ นิก กับ อ้อ มีอายุ 12-13 ปี ถ้าผู้อ่านที่มีอายุสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับตัวละครเอก คือ 12-13 ปี เด็กวัยนี้สามารถจะอ่านหนังสือขนาดยาวได้เอง และน่าจะคล่องกว่าเด็กวัย 10 ขวบ ภาพสีสันสวยงามอาจไม่จำเป็นเท่าเด็กเล็ก ๆ จึงเลือกภาพขาวดำมาอธิบายและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจนแทน กล่าวอีกอย่างได้ว่า ผู้เขียนเน้นที่เนื้อหาของเรื่องมากกว่าภาพประกอบสี ดังตัวอย่างในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.21 ตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

จากภาพที่ 3.21 ปรากฏในตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย ผู้เขียนเลือกใช้ภาพที่แสดงให้เห็นบรรยากาศภายในห้องนอนของอ้อ ในภาพประกอบด้วยตัวละคร 2 ตัว ที่ผู้อ่านพอจะคาดเดาได้ว่า มีอ้อยืนเอาฝ่ามือทาบหน้าผากแสดงความหนักใจ เพราะแม่บังคับให้ต้องยกห้องนอนของ อ๊อดให้อานา (น้องสาวของพ่อ) ที่กำลังเดือดร้อนเรื่องที่อยู่ให้มาอยู่ด้วยชั่วคราว ดังนั้นอ๊อดจึงต้องย้ายมาอยู่กับอ้อ และในภาพจะเห็นว่าอ๊อดมีสีหน้าดีใจที่ได้ย้ายมาอยู่กับพี่สาว ส่วนข้าง ๆ อ๊อดจะมีกองเสื้อผ้าและข้าวของส่วนตัวของแต่ละคน

ภาพที่ 3.22 ตอน นักสืบออกโรง
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2552)

ส่วนจากภาพที่ 3.22 ปรากฏในตอน นักสืบออกโรง เป็นภาพประกอบเหตุการณ์ที่อ้อกับอ๊อดเริ่มไขปริศนาการตามหาสร้อยไข่มุกของย่าพวงร้อยที่หายไป ในภาพประกอบด้วยตัวละครย่าพวงร้อยยืนอยู่ตรงกลาง ขวามือของย่าพวงร้อยคืออ๊อด ส่วนซ้ายมือคืออ้อ ทั้งสามคนกำลังพูดอยู่ด้านหน้าโต๊ะต้องสงสัย เมื่อพิจารณาการใช้ภาพประกอบในเรื่อง จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 ภาพเป็นการย้ำและจำลองเหตุการณ์สำคัญในตอนนั้น ๆ มาช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องมากขึ้น

เช่นเดียวกับภาพประกอบจากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่องนี้เช่นเดียวกัน ผู้เขียนอาจจะมองว่าเป็นเรื่องสำหรับเด็กโตอ่าน ดังนั้นจึงลดจำนวนภาพประกอบให้น้อยลง สังเกตได้ว่าบางตอนไม่มีภาพประกอบเลย แต่ตอนใดที่อยากให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์และอยากให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมมาก ๆ หรือให้ชวนสงสัย ผู้เขียนก็จะนำมาแทรกไว้ แต่เน้นใช้เป็นภาพขาวดำ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.23 ตอน ของขวัญวันเกิด
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

จากภาพที่ 3.23 จากตอน ของขวัญวันเกิด เป็นเหตุการณ์ที่นิก และ ม็อกซ์ แมวเทาที่ไม่รู้ที่มาที่ไปได้หลงเข้ามาในบ้านในวันเกิดนิก ผู้เขียนใช้ภาพขาวดำของแมวตัวหนึ่งกำลังนั่งอยู่บนรั้วบ้านของนิกและทอดสายตามองไกลออกไป ภาพนี้สามารถสร้างความกระหายใคร่รู้ให้ผู้อ่านได้คาดเดาว่าต่อไป ม็อกซ์จะไปอยู่ที่ไหน อย่างไร

ภาพที่ 3.24 ตอน คู่หูคู่ใหม่
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

ส่วนจากภาพที่ 3.24 จากตอน คู่หูคู่ใหม่ เป็นเหตุการณ์ที่ม็อกซ์ถูกลักพาตัวไปขังไว้ในบ้านพี่ตูน ซึ่งเป็นพี่ชายของตั้มเพื่อนสนิทของนิก ในระหว่างที่ถูกลักพาตัวม็อกซ์ถูกขังไว้ในตู้เสื้อผ้า และมีนโปเลียนสุนัขของตั้มเข้ามาช่วยไว้ ทำให้ทั้งสองกลายเป็นเพื่อนรักกัน โดยก่อนหน้านั้นม็อกซ์รู้สึกไม่ชอบนโปเลียนด้วยซ้ำ ผู้เขียนได้ใช้ภาพม็อกซ์และนโปเลียนที่แสดงความสนิทสนมกันสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ของคู่หูคู่ใหม่ทั้งสองตัว

กล่าวสรุปได้ว่า ผู้เขียนใช้ภาพประกอบเพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือช่วยอธิบายเรื่องราวให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นทั้ง 5 เรื่อง และพบว่ามี 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ใครที่ดีที่สุด มีการใช้ภาพวาดการ์ตูนที่เป็นภาพสี ส่วนอีก 2 เรื่อง คือ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน มีการใช้ภาพประกอบที่เป็นภาพการ์ตูนขาวดำ

3) ใช้ภาพเพื่อเสริมสร้างจินตนาการ

ภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 109) กล่าวไว้ว่า ภาพประกอบสร้างจินตนาการให้เด็ก นอกจากจะได้ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดฝันจินตนาการจากเรื่องในหนังสือแล้ว ภาพประกอบถือได้ว่าช่วยอธิบายเนื้อเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กยังมีรายละเอียดอื่น ๆ ในภาพที่ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการต่อเนื่องได้

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนมีการใช้ภาพช่วยเสริมจินตนาการแก่ผู้อ่านที่ปรากฏชัดเจนมาก คือ เรื่อง ใครดีที่สุด โดยมีการใช้ภาพประกอบเป็นภาพวาดรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านที่อาจไม่รู้จักสัตว์ชนิดนั้น ๆ สามารถจินตนาการต่อได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3.25 ตอน นกยูงกับฝูงกา

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 3.25 จากตอน นกยูงกับฝูงกา มีการใช้ภาพนกยูงมาช่วยอธิบายลักษณะและข้อสังเกตของนกยูง เช่น ตัวผู้มีสีเขียวสด บริเวณปีกสีน้ำเงิน ปลายปีกสีน้ำตาลเข้ม หัวมีหงอนขนหงอนชี้ขึ้นเป็นกระจุกสีเขียวมันวาว ด้านบนศีรษะตั้งแต่ด้านหลังจนถึงหน้าผากจรดโคนจะงอยปากมีขนละเอียดเล็ก ๆ อัดกันแน่นสีน้ำเงินเข้มเป็นมัน ใบหน้าทั้งสองข้างเป็นแผ่นหนังสีฟ้า

และสีเหลืองล้อมลูกตาและหูตามลำดับ ขนคลุมหางด้านบนยาวมากที่ปลายมีแผ่นขนแบน ๆ เป็นวงกลมหรือที่เรียกว่า “แวววยุรา”

ภาพที่ 3.26 ตอน เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

จากภาพที่ 3.26 จากตอน เรื่องของแพนด้าสัตว์ประหลาดต่างถิ่น เป็นเหตุการณ์ที่แพนด้าออกมาปราศรัย มีการใช้ภาพวาดหมีแพนด้าเป็นภาพประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านที่อาจไม่เคยเห็นสัตว์ชนิดนี้ ได้รู้ว่าแพนด้าเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายหมี มีขนสีดำที่บริเวณหู รอบดวงตา รอบปากและจมูก บ่า และขาทั้งสี่ข้าง ส่วนอื่น ๆ ของร่างกายปกคลุมด้วยขนสีขาว นอกจากนี้การเติมรายละเอียดให้เห็นว่าแพนด้ากำลังนั่งกินไผ่ก็ช่วยเสริมรายละเอียดเรื่องอาหารของแพนด้าให้เด็ก ๆ ได้รู้เพิ่มเติมอีก

ภาพที่ 3.27 ตอน นกแร้งปราศรัย
ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2561ค)

ส่วนจากภาพที่ 3.27 จาก ตอน นกแร้งปราศรัย มีการใช้ภาพวาดการ์ตูนนกแร้ง ที่มีรายละเอียดรูปร่างของแร้งตั้งแต่หัวลงไปว่าแร้งมีหัวขนาดเล็ก มีคอยาว ปีกกว้าง ตรงต้นคอมีขนสีขาว เอกลักษณ์ของแร้งที่เด่นชัด คือ ตรงหัวของแร้งจะมีขนน้อย ส่วนลำคอแทบจะไม่มีขน และบอกแหล่งที่อยู่อาศัยของนกแร้ง

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ถึงแม้วรรณกรรมทุกเรื่องที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นนวนิยายไม่ใช่นิทานประกอบภาพ แต่ภาพประกอบทุกภาพกลับได้รับเลือกมาวางในเล่มอย่าง

เหมาะสม เข้ากับเนื้อหา และช่วยเสริมความเข้าใจ เช่น หากผู้อ่านไม่เคยพบสัตว์ที่กล่าวถึงในเรื่อง ภาพประกอบช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการหรือนึกภาพตามได้ง่ายขึ้น หากกล่าวสรุปได้ว่า ผู้เขียนมีการใช้ประกอบเพื่อสร้างจินตนาการแต่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี นอกจากภาพจะช่วยเสริมความคิดรวบยอด ลดคำบรรยาย ยังช่วยให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการถึงสิ่งที่ผู้เขียนกล่าวถึงได้อย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สุมาลี บำรุงสุข มีการใช้ภาพประกอบอย่างเหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ ใช้เพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน ใช้เพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวในเรื่อง และใช้เพื่อเสริมสร้างจินตนาการให้แก่ผู้อ่าน ทั้งนี้ภาพปกหน้า-ปกหลัง เน้นใช้สีสันสดใส ตัวอักษรบอกชื่อเรื่องเน้นสีเข้มกว่าพื้นหลัง และให้มีขนาดตัวอักษรใหญ่สะดุดตาผู้อ่าน ส่วนภาพประกอบภายในเรื่อง พบว่ามีการใช้ภาพสี 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ใครดีที่สุด ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะตัวละครสำคัญ ๆ ทั้ง 3 เรื่อง อยู่ในวัยประมาณ 9-10 ขวบ เป็นเด็กเล็ก หากกลุ่มผู้อ่านเป็นวัยเดียวกับตัวละคร การใช้ภาพสีย่อมถูกใจ และสามารถสร้างความพึงพอใจแก่เด็ก ๆ ได้มากกว่า ส่วนอีก 2 เรื่อง คือ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตัวละครเอกอยู่ในวัย 12-13 ปี กำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น เด็กวัยนี้จะเน้นเนื้อหามากกว่าภาพประกอบ การลดจำนวนรูปภาพประกอบลง หรือ เปลี่ยนจากภาพสีเป็นขาวดำ จึงไม่น่าจะมีผลต่อความชอบหรือไม่ชอบมากนัก และใช้แบ่งเนื้อหาให้เหมาะสมต่อผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน

กล่าวโดยสรุป งานบันเทิงคดี นอกจากจะทำหน้าที่ให้ความสนุกสนานอันเป็นคุณค่าด้านอารมณ์พึงพอใจเป็นสำคัญ ขณะที่ผู้อ่านติดตามเรื่องราวก็เหมือนการนำพาตัวเองออกผจญภัยไปพร้อมกับตัวละคร เผชิญหน้ากับผู้คนที่หลากหลาย เหตุการณ์ที่มีความแตกต่าง บางครั้งก็ชวนให้ผู้อ่านรู้สึกอิ่มเอม มีความสุข รู้สึกพึงพอใจเมื่อเห็นตัวละครสมหวัง บางครั้งระทมทุกข์เพราะเห็นตัวละครต้องประสบเหตุแห่งความวิตกกังวล หรือขาดความมั่นใจ และอาจมีบ้างที่รู้สึกขัดเคืองใจหรือโกรธไปกับตัวละคร แต่สิ่งที่สำคัญกว่าการได้เห็นหรือติดตามดูว่าตัวละครกำลังประสบชะตากรรมใดหรือกำลังมีอารมณ์อย่างไร คือการที่ผู้อ่านได้เรียนรู้การจัดการอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ของตัวละครในเรื่อง เช่น อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว แล้วมีโอกาสนำสิ่งที่ได้เห็นจากตัวละครมาปรับใช้กับเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันที่อาจจะเกิดกับผู้อ่านในโลกความจริง นอกจากนี้ผลการศึกษายังช่วยย้ำให้เห็นว่า การเลือกใช้กลวิธีการประพันธ์ที่เหมาะสม นับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ การเล่าเรื่องด้วยกลวิธีที่หลากหลาย การสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง การใช้มุมมองในการเล่าเรื่องอย่างเหมาะสม การสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง รวมทั้งมีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์ ไม่เพียงแต่ช่วยให้องค์ประกอบวรรณกรรมมีความสมบูรณ์แล้ว ยังทำให้เนื้อหาของทุกเรื่องสนุกสนานชวนติดตาม และเข้าข่ายลักษณะวรรณกรรมที่เด็ก ๆ ชอบอ่านอีกด้วย

3.2 คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม

สาโรช บัวศรี (2523: 142) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่าหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือสภาพจิตที่เป็นกุศล อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ส่วน ดวงเดือน พันธุมมาวิน (2544: 2) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่าเป็นการกระทำอันถูกต้องดีงาม เหมาะสมของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ

เป็นที่ยอมรับของสังคมหรือคนส่วนใหญ่ จึงสรุปได้ว่า คุณธรรม คือ สิ่งถูกต้องดีงามและเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ในการที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นข้อควรปฏิบัติสำคัญที่ควรมีอยู่ในมนุษย์ทุกคน และถ้าอยากให้มีกับเด็ก ๆ ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ จำเป็นต้องให้ผู้ใหญ่มาช่วยส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับที่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2544 (2556: 263) ให้ความหมายคุณธรรมและจริยธรรมว่าหมายถึง สภาพคุณความดี เมื่อเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ใกล้ชิด คอยสั่งสอน แนะนำ หรือกระทำตนเป็นแบบอย่าง ในเรื่องของความมีคุณธรรมจริยธรรม เด็กก็จะเติบโตโดยมีคุณธรรมนำทางชีวิตในที่สุด

นอกจากคุณค่าด้านอารมณ์ที่วรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 5 เรื่อง มีให้แก่ผู้อ่านอย่างสมบูรณ์แล้ว จากการวิเคราะห์พบว่า ทุกเรื่องเป็นงานบันเทิงคดี แต่สุมาลี บำรุงสุข กลับสอดแทรกคุณธรรมสำคัญไว้หลายประการ ดังนั้น ในประเด็นคุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม จึงขอแบ่งผลการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน คือ คุณธรรมที่ปรากฏ และกลวิธีนำเสนอคุณธรรม อธิบายได้ดังนี้

3.2.1 คุณธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน ของสุมาลี บำรุงสุข

จากการวิเคราะห์สามารถสรุปคุณธรรมที่ปรากฏซ้ำผ่านทุกเรื่อง 7 ประการ ได้แก่ การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความมีวินัย ความมีเหตุผล ความประหยัดอดออม ความเมตตากรุณา และความใฝ่เรียนรู้ อธิบายได้ดังนี้

3.2.1.1 การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงการฝึกและการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ การตัดสินใจด้วยตนเองตั้งแต่ยังเยาว์ จะทำให้เด็กมีความรู้สึกมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและฟังเสียงส่วนมาก ซึ่งการช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถแสดงบทบาทที่ถูกต้องของตนเองในฐานะสมาชิกของครอบครัว สมาชิกของโรงเรียน โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครองและครู เป็นกำลังสำคัญในการช่วยในการปลูกฝังแนวคิดนี้ เพื่อให้เตรียมความพร้อมให้เด็ก ๆ ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมภายหน้า ไม่ก่อความวุ่นวาย เดือดร้อน และไม่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม

จากการศึกษาพบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้เน้นย้ำและนำเสนอคุณธรรมด้านการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นให้เห็น 2 ระดับ คือ (1) ระดับครอบครัว และ (2) ระดับโรงเรียน อธิบายได้ดังนี้

1) ระดับครอบครัว

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถฝึกให้เด็กเรียนรู้ที่จะรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นได้ โดยเริ่มจากในครอบครัวก่อน โดยให้พวกเขากล้าที่จะตัดสินใจบางเรื่องด้วยตนเอง ดังปรากฏในเรื่อง ม็อก แมวมหัศจรรย์ ตอน หมอรองเท้า เป็นเหตุการณ์ที่มีแมวลายสีเทาเข้ามาอยู่บ้านของนิกในวันเกิดของเขา (มันเป็นแมวมหัศจรรย์ที่สามารถติดต่อพูดคุยกับนิกได้ผ่านคลื่นสมอง) หลังจากที่ครอบครัวของนิกได้ตัดสินใจเลี้ยงแมวพลัดหลงตัวนี้ไว้ ปัญหาที่ตามมาคือไม่รู้จะเรียกชื่อเจ้าแมวตัวนี้ว่าอย่างไร พ่อจึงให้สมาชิกครอบครัวได้ออกความคิดเห็น และเสนอชื่อที่แต่ละคนชอบมาเพื่อให้ทุกคนร่วมกันพิจารณา โดยพ่อเสนอชื่อ “เทา” แม่เสนอชื่อ “แท็บบี” ส่วนนิกเสนอชื่อว่า “กิฟต์” แต่เนื่องจากเจ้าม็อกซ์เป็นแมวมหัศจรรย์ วันหนึ่งจึงส่ง

กระแสจิตบอกชื่อของตนให้นิกรู้ นิกจึงได้นำชื่อดังกล่าวเสนอให้พ่อกับแม่ฟัง จนได้ชื่อม็อกซ์ ดังความว่า

...ความสำเร็จอีกอย่างของผมคือ ผมเกลี้ยกล่อมให้พ่อ กับแม่เรียกแมวลายสีเทาตัวนี้ว่า ม็อกซ์ ได้ในที่สุดแม่ชอบชื่อนั้นทันที ทั้งบอกว่าชื่อประหลาดดี ส่วนพ่อที่ยังชอบชื่อเทาอยู่ต้องยอมตามเสียงส่วนใหญ่ ครอบครัวเราเป็นครอบครัวประชาธิปไตยนี่ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 19)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวของนิกมีการใช้เหตุผลประกอบการแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันสมาชิกครอบครัวก็รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน โดยพ่อแม่ไม่ได้ทำตัวเป็นศูนย์กลาง สังเกตได้จากการตั้งชื่อแมวหลงตัวนี้ พบว่าเริ่มต้นจากการที่พ่อขอให้แต่ละคนเสนอชื่อ และถึงแม้สุดท้ายแล้ว ทั้ง 3 ชื่อ ไม่ถูกเลือก เนื่องจากนิกบังเอิญรู้ว่าแมวหลงตัวนี้มีชื่ออยู่แล้ว คือ ม็อกซ์ จึงใช้วิธีเกลี้ยกล่อมจนกระทั่งพ่อและแม่ยอม แต่กระบวนการก่อนนำไปสู่บทสรุปดังกล่าว นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็ก ๆ ได้มองเห็นว่าภายในครอบครัวหนึ่ง ๆ ถึงแม้ลูกจะยังเป็นเด็กแต่พ่อแม่ก็สามารถให้โอกาสพวกเขาแสดงความคิด ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวได้ สำคัญที่สุดคือพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในบ้านต้องให้เกียรติและรับฟัง หากความคิดเห็นนั้นถูกต้องและมีเหตุผล ไม่ใช่มองว่าเป็นเพียงความคิดของเด็กคนหนึ่ง จากเหตุการณ์ตอนนี้ที่ สุมาลี บำรุงสุข นำมาสร้างในเรื่องจึงช่วยย้ำให้เห็นว่าการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างและสานสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังช่วยลดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ด้วย อีกทั้งการที่ผู้เขียนนำสถานการณ์นี้มาไว้ในตัวบทก็น่าจะต้องการส่งเสริมการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นผู้อื่นในระดับครอบครัวไว้ในวรรณกรรมของตน เพื่อให้ผู้อ่านนำไปเป็นตัวอย่างในการคิดไตร่ตรองตัดสินใจหรือแก้ปัญหาบางอย่างด้วยตนเอง ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่เด็กเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้า ทั้งนี้การตัดสินใจของเด็ก ๆ ผู้ปกครอง ควรได้อธิบายถึงเหตุและผลของการตัดสินใจเพื่อไม่ให้เด็กตัดสินใจผิด

กล่าวโดยสรุปว่า การยอมรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในระดับครอบครัว พ่อ แม่ และผู้ปกครอง มีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว และมีส่วนช่วยสอนให้เด็กได้ฝึกตัดสินใจเอง ฝึกการวางแผน และฝึกความเชื่อมั่นให้แก่เด็ก

1) ระดับโรงเรียน

กระบวนการการเรียนรู้ การรับฟัง และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในโรงเรียน คือการที่ครูส่งเสริมให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อาจเริ่มจากการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนรับฟังเสียงข้างมาก ซึ่งคุณธรรมข้อนี้ เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในระดับสังคมที่กว้างขึ้น เช่น ชุมชน ประเทศชาติ เป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี

สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอแนวทางการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในโรงเรียน 2 ลักษณะ ได้แก่ การเคารพและยอมรับข้อแตกต่างของผู้อื่น และ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการเคารพและยอมรับข้อแตกต่างของผู้อื่น ผู้เขียนนำเสนอว่าการฝึกให้เด็กรู้จักยอมรับตนเอง และยอมรับซึ่งกันและกัน จะทำให้เด็กสามารถเข้าใจความแตกต่างได้ อันจะนำไปสู่การ

อยู่ร่วมกันในสังคมห้องเรียนได้อย่างปกติสุข ดังปรากฏในเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน แก้เผ็ด การยอมรับในความแตกต่างของกันและกันเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอความคิดนี้ผ่านเหตุการณ์ที่ครูแก้วตาให้นักเรียนเขียนชื่อดอกไม้ที่ตนเองชอบพร้อมบอกเหตุผล จากนั้นให้เด็ก ๆ ออกมานำเสนอหน้าชั้น แต่ปรากฏว่าขณะที่เพื่อนออกมานำเสนองานอยู่นั้นก็มีเสียงพูดคุยดังขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีเพื่อนบางคนชอบดอกไม้เหมือนกับตน เช่น นกกระทาชอบกุหลาบ เพราะเป็นเครื่องหมายของความรัก เช่นเดียวกับอ้อยก็ชอบกุหลาบ เพราะแม่ชอบจึงชอบไปด้วย จนเกิดการทะเลาะกัน ครูแก้วตาจึงตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยการให้แต่ละคนอธิบายเหตุผลของความชอบมาให้ครูฟัง เมื่อฟังจบก็ถือโอกาสสอนให้นักเรียนในชั้นเรียนรู้การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย ดังความว่า

“หนูตอบครูซิคะ ไม่ใช่เถียงกันเอง เอาละเห็นไหมคะว่า ทุกคนก็ว่าเหตุผลของตัวเองดี เรื่องแบบนี้ใครจะตัดสินได้จริงไหมคะ แต่ละคนก็มีความคิดความเห็นของตัวเองแตกต่างกันไป เราควรจะรับฟังความเห็นที่ต่างไปจากของเราเอง อย่าคิดว่าความคิดที่ไม่เหมือนของเราจะผิดเสมอไป คนที่เขาชอบดอกไม้อย่างอื่น แม้แต่ดอกอุตพิดไม่ใช่คนทำผิด เขาก็มีเหตุผลของเขา แต่เราอาจห้ามไม่ให้เขาเอาเข้ามาในห้องได้ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่ชอบกลิ่นของมันและทนกลิ่นของมันไม่ได้ พวกหนูเข้าใจใช่ไหมคะ คนเรามักมีความคิดแตกต่างกันไปทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์มีได้ แต่ถ้าเขาทำสิ่งที่รบกวนคนส่วนใหญ่นั่นซี เขาไม่มีสิทธิ์ พวกเราห้ามเขาได้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 86-87)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การรับฟังสามารถลดหรือระงับความขัดแย้งได้ ดังที่ครูแก้วตาสอนฟังแล้วจึงค่อย ๆ อธิบายให้นักเรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการเคารพและฟังเหตุผลของคนอื่น ขอเพียงเหตุผลนั้นไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม ดังในตอนท้ายที่ครูแก้วตาได้กล่าวไว้ว่า “คนเรามักมีความคิดแตกต่างกันไปทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์มีได้ แต่ถ้าเขาทำสิ่งที่รบกวนคนส่วนใหญ่นั่นซี เขาไม่มีสิทธิ์ พวกเราห้ามเขาได้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 87)

ส่วนเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ขวัญใจประจำห้อง ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นว่า ครูสามารถสอดแทรกคุณธรรมการยอมรับฟังเสียงข้างมากในห้องเรียนได้ ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ดังเหตุการณ์ที่ครูให้ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ ทั้งห้องช่วยกันคัดเลือกเพื่อนที่ดีที่สุด ดังความว่า

เมื่อวันสำคัญมาถึง เด็ก ๆ ต่างก็ตื่นเต้นจนไม่เป็นอันทำอะไร คุณครูให้นักเรียนเขียนชื่อเพื่อนที่น่ารักที่สุดในกระดาษแผ่นเล็ก ๆ คนละชื่อแล้วพับส่งมาให้คุณครู คุณครูเรียกต๋อยออกไปให้เป็นคนเขียนชื่อเพื่อน ๆ บนกระดาน คุณครูอ่านทีละชื่อ ชื่อแดง ชื่อส้มจุก ชื่ออ้อย แล้วก็มาถึงชื่อม่าเหมี่ยวได้คะแนนมากที่สุด (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 48)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมที่ครูนำมาให้เด็ก ๆ ในชั้น มีส่วนร่วมในการออกเสียง ร่วมนับคะแนน ดูเสียงข้างมาก เพื่อหาเพื่อนที่ดีที่สุดในห้อง นับเป็นวิธีการที่ช่วยทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้การยอมรับเสียงส่วนใหญ่ ทั้งยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นเมื่อได้เรียนรู้ที่จะตัดสินใจบางเรื่องด้วยตนเอง

เช่นเดียวกับ ตอน นักเขียนเอก เป็นเหตุการณ์ที่ครูได้จัดการแข่งขันประกวดเรียงความเรื่อง “เพื่อนของเรา” โดยคนที่แต่งได้ดีที่สุดจะได้รับรางวัลในวันไหว้ครู หลังจากมี

ผู้ส่งผลงานเข้าประกวด ครูก็นำมาอ่านให้นักเรียนฟังเพื่อตัดสิน ซึ่งเรียงความของม่าเหมี่ยวได้รับการตัดสินให้เข้ารอบ แต่มีเพื่อนบางคนมีความคิดเห็นต่าง ครูจึงให้ทุกคนในห้องช่วยกันตัดสินอีกรอบด้วยการให้ยกมือเห็นด้วย ดังความว่า

"นักเรียนคนอื่นเห็นว่าอย่างไรล่ะ เราควรเอาเรื่องของม่าเหมี่ยวเข้าตัดสินไหม"

พวกเด็ก ๆ พากันกระซิบกันใหญ่ เสียงดังหึ่ง ๆ คล้ายเสียงผึ้งบินวนเวียนไปรอบ ๆ ห้อง ม่าเหมี่ยวอยากบีบคอส้มจุกเหลือเกิน

"เอาล่ะ ใครอยากให้เรื่องของม่าเหมี่ยวผ่านเข้ารอบบ้าง"

หนูกล้วยยกมือนำเป็นคนแรก เพื่อน ๆ เลยยกมือตาม นับได้จำนวนเกินกว่าครึ่งห้อง ม่าเหมี่ยวจึงยิ้มออก เพราะเรื่องของม่าเหมี่ยวได้เข้ารอบ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 102-103)

เห็นได้ว่า ครูทำหน้าที่ฝึกเด็ก ๆ ในห้องได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมทั้งยอมรับเสียงข้างมากเพื่อช่วยลดการทะเลาะได้

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน เสือสิงห์ตะลุมบอน เป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนลูกสัตว์ในสวนสัตว์ในฝันทะเลาะกันเรื่องต่างคิดว่าตัวเองเป็นสัตว์ดีที่สุด เพราะสัตว์ทุกตัวต่างคิดว่าตนเองดีกว่าใคร ๆ ทำให้ครูจิ้งจอกต้องใช้การพูดหาเสียง และลงคะแนนเสียงเพื่อยุติความขัดแย้งในครั้งนี้ ดังความว่า

"ในโรงเรียนนี้เราไม่ใช้กำลังตัดสินปัญหา ไม่มีการต่อสู้กันเด็ดขาด เรื่องใครดีกว่าใครให้นักเรียนทั้งโรงเรียนเป็นผู้ตัดสิน"

เสียงจ้อกแจ้กดังขึ้นมาทันที ครูช้างต้องร้องอีกครั้ง สั่งให้หยุด

"ถ้าใครพูดขึ้นก่อนครูจิ้งจอกพูดจบ จะถูกกักตัวอยู่ที่โรงเรียน ไม่ได้กลับบ้านจนค่ำนะ" ครูช้างประกาศ คราวนี้เงียบกริบกันหมด ครูจิ้งจอกกระแอม

"เอาละทุก ๆ วันตอนเช้า ให้นักเรียนที่ต้องการเข้าประกวด ใครดีที่สุด มารายงานตัวที่ลานนี้ พูดชักจูงเพื่อน ๆ ในโรงเรียนว่าทำไมพวกของเธอถึงควรได้รับเลือกให้เป็นสัตว์ที่ดีที่สุด พอนักเรียนพูดกันครบถ้วน ให้นักเรียนทั้งหมดลงคะแนนเสียงว่า ใครสมควรได้ตำแหน่งสัตว์ที่ดีที่สุด ตกลงตามนี้นะ แล้วต่อไปนี้ ห้ามทะเลาะกันเด็ดขาด" (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 12)

เนื้อความจากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวิธีการของครูช้างไม่ต่างจากที่ครูของม่าเหมี่ยวใช้ในเรื่องของ นักเขียนเอก การนำเสนอคุณธรรมข้อนี้ซ้ำ ๆ ในวรรณกรรม ทำให้เห็นว่าสุมาลี บำรุงสุข ให้ความสำคัญกับคุณธรรมการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นไปได้ว่าผู้เขียนเห็นว่า การยอมรับเสียงส่วนมากจะช่วยลดหรือระงับไม่ให้เกิดการทะเลาะของคนในสังคมได้ อีกทั้งการยอมรับและเข้าใจข้อแตกต่างของผู้อื่น โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ คือภายในครอบครัวขยายสู่โรงเรียนย่อมทำให้สังคมเกิดสันติสุขในที่สุด

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน หนีไม่พ้น เป็นเหตุการณ์หลังจากที่อ้อและอ๊อดกลับจากการไปเดินชายหาดและขว้างไม้ใส่สุนัขของย่าพวงร้อย แต่กลับไปโดนแขนย่าพวงร้อย

แทน จนเป็นเหตุให้ย่าพวงร้อยตามมาที่บ้านของย่าปิ่นเพื่อเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้อานาฟัง อานากล่าวขอโทษแทนให้หลานทั้งสองไหว้ขอโทษย่าพวงร้อยด้วย พร้อมเสนอให้ย่าพวงร้อยคิดวิธีลงโทษอ้อและอ๊อดได้ตามความเหมาะสมได้อีก ย่าพวงร้อยจึงเสนอว่า

"ฉันจะบอกวิธีลงโทษของฉันละนะ แล้วเธอ คุณอาก็พิจารณาเอาเองว่าสมควรไหม ถ้าเธอไม่เห็นด้วย ฉันก็จะให้เธอเสนอวิธีลงโทษของเธอมาให้ฉันพิจารณาบ้าง เธอเห็นว่าอย่างไรล่ะแบบนี้"

"เชิญอาจารย์พูดเลยค่ะ"

"ถึงฉันจะแก่แล้ว เกิดในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ฉันมาโตสมัยประชาธิปไตยนะจ๊ะ รับรองว่าฉันมีเลือดประชาธิปไตยไม่แพ้คนรุ่นใหม่หรอก ถ้าเธอไม่ชอบวิธีของฉันบอกมาได้ตรง ๆ"

บอกมาเสียทีสิ ฉันร้องในใจอย่างกระวนกระวาย มัวแต่พูดนอกเรื่องอยู่ได้

"ในฐานะที่เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับเจ้าซิริอัส ฉันคิดว่าการลงโทษก็ควรจะโยงมันเข้ามาด้วยจริงไหม"

อาจารย์มหาภัยนี่จะปล่อยให้เจ้าหมาใหญ่นั่นกัดน้องชายฉันหรือ

"อ้อไม่ยอมนะ จะให้ไอ้หมานั่นกัดอ๊อดไม่ได้นะ" ฉันเผลอพูดความคิดในหัวออกมาดัง ๆ อาจารย์พวงร้อยทำสีหน้าปั้นยาก แล้วไอเบา ๆ เหมือนคนสำลักน้ำลาย อานารีบตอบฉันและปลอบใจอ๊อดว่า

"อาไม่คิดว่าอาจารย์ท่านจะใช้วิธีนี้หรอกจ้ะ"

"ถูกต้อง ฉันไม่ใช้วิธีโหดเหี้ยมอย่างนั้นลงโทษเด็กหรอก" อาจารย์พวงร้อยตอบเสียงแหบนิดหน่อย หลังจากหยุดกระแอมกระไอแล้ว "วิธีของฉันธรรมดา ๆ ไม่รุนแรงอะไรเลย ไม่ซาดิสม์ อย่างหนังกำลังภายในสมัยนี้หรอก ซิริอัสชอบเดินเล่นชายหาด ว่ายน้ำทะเลปกติฉันจะพามันเดินเล่นเองทุกเย็น แต่อาทิตย์นี้ฉันจะให้ อ๊อดพามันเดินเล่นแทบทุกเย็น" เราทั้งสามมีสีหน้าประหลาดใจ คาดไม่ถึงว่าอาจารย์จะใช้วิธีนี้ลงโทษอ๊อด (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 85-86)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าย่าพวงร้อยใช้วิธีการประชาธิปไตยให้อานาอ้อ และอ๊อดร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการลงโทษ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนที่จะใช้วิธีการลงโทษนั้น ๆ นั่นแสดงให้เห็นว่าสุมาลี บำรุงสุข เห็นว่าหลักการประชาธิปไตยเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะการรับฟังผู้อื่น ไม่ยึดความคิดตนเองเป็นใหญ่ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องช่วยกันสร้างให้มีในตัวเด็ก ๆ อีกทั้งผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กต้องทำให้เห็นเป็นแบบอย่างด้วย

กล่าวโดยสรุปว่า คุณธรรมด้านการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นพบ 2 ระดับ คือ ระดับครอบครัว และระดับโรงเรียน โดยแสดงให้เห็นว่าในระดับครอบครัว พ่อ แม่ และผู้ปกครอง มีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกครอบครัว อีกทั้งพ่อแม่ยังมีส่วนช่วยฝึกการตัดสินใจ ฝึกการวางแผน และฝึกการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เด็ก ส่วนระดับโรงเรียน ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นคุณธรรมสำคัญที่ครูมีส่วนอย่างยิ่งในการปลูกฝังให้เด็ก ๆ เรียนรู้เข้าใจการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น

3.2.1.2 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

เด็กควรได้รับการอบรมคุณธรรมจากผู้ใกล้ชิดเรื่องความรับผิดชอบและการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด โดยผู้เขียนแบ่งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง และ (2) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ส่วนรวม ดังนี้

1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน บนบาน สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอให้ผู้อ่านตระหนักถึงหน้าที่ของตน ผ่านเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวขอคำปรึกษาจากแม่และพ่อ เรื่องการบนบานหลวงพ่อเพื่อให้ตนเองสอบผ่าน โดยไม่ต้องอ่านหนังสือ ดังความว่า

โธ่...ม่าเหมี่ยว ทำไมหนูถึงคิดอย่างนี้ หนูเป็นนักเรียนนะจ๊ะ หน้าที่ของหนูก็คือ เรียนหนังสือ สอบไล่ให้ได้ด้วยตนเอง แล้วนี้หนูจะขอให้หลวงพ่อท่านช่วยแบบนี้ หนูก็ไม่ซื่อสัตย์สิจ๊ะ”

“อะไรคะ ไม่ซื่อสัตย์” ม่าเหมี่ยวไม่เข้าใจ “ก็ทีพี่สำลีเขายังขอหลวงพ่อช่วยได้เลย”

“แต่พี่สำลีก็ต้องทำมาหากินมาซื้อลอตเตอรี่ด้วยตัวเองนี่ลูก ส่วนหนู หนูไม่ได้ทำอะไรเลย หนังสือก็ไม่อ่าน จะคอยให้ท่านช่วยอย่างเดียว ไม่ถูกหรอกลูก”

“โธ่ คุณแม่ขา ถ้าหนูยังต้องอ่านหนังสือ หนูไม่ต้องบนท่าน ให้เสียเวลาหรอก”

“แม่ก็ไม่คิดว่าหนูควรบนท่านหรอก” คุณแม่ตอบ

คุณพ่อยิ่งทำให้ม่าเหมี่ยวผิดหวังใหญ่เลย เมื่อม่าเหมี่ยวเอาเรื่องนี้ไปปรึกษา “พ่อว่าพระท่านไม่ช่วยใครหรอก พระพุทธเจ้า ท่านว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หนูอย่าไปขอให้ท่านช่วยเลย ถึงยังไงถ้าหนูไม่ดูหนังสือ หนูก็สอบตกแน่” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 137)

จากเหตุการณ์ข้างต้น คำพูดของแม่และพ่อช่วยเตือนสติให้ม่าเหมี่ยวได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง เพราะตนเป็นที่พึ่งของตน อยากสอบผ่านก็ต้องอ่านหนังสือ ซึ่งแม่ก็พยายามอธิบายเหตุผลเพื่อให้ม่าเหมี่ยวเข้าใจด้วยการยกตัวอย่างการพึ่งพาตนเองของพี่สำลี

หรือจากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน เหตุจากไฟดับ สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอให้เห็นว่า นักเรียนมีหน้าที่หลักคือไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ ทำการบ้านส่ง และอ่านหนังสือทบทวน แต่ม่าเหมี่ยวขี้เกียจทำการบ้าน จึงนำเรื่องไฟดับมาเป็นข้ออ้าง โดยเลียนแบบเรื่องนี้หลังจากที่ได้ยินพ่อกับแม่แลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องไฟดับในอดีตจนไม่ได้ทำการบ้านส่งแล้วคิดทำตาม ความว่า

“เด็กรุ่นนี้ไม่ค่อยรู้จักไฟดับกันแล้ว” คุณพ่อบ่น “สมัยเราไฟดับกันเป็นประจำ ครั้งละนาน ๆ เสียด้วย บางทีตั้งชั่วโมง สองชั่วโมง ฉันจำได้ มีอยู่คราว กำลังกินข้าวอยู่พอดีเลยต้องจุดเทียนกินข้าวเป็นฝรั่ง แต่อาหารอย่างไทย ๆ มองอาหารก็ไม่ค่อยจะเห็น ต้มยำปลาหมึกเคี้ยวพริกเข้าไปเม็ดเบ้อเริ่ม กินน้ำเสียพุงกางก็ยังร้อนปากอยู่เลย”

เสียงคุณแม่หัวเราะแล้วตอบว่า “นั่นสิคะ สมัยก่อนมีเรื่องไฟดับให้ตื่นเต้นเสมอ ไม่รู้วันไหนจะดับ แหม บางทีเลยไม่ได้ทำการบ้านส่งครู ไฟดับทำไม่ได้ กลัวครูจะตาย ใจเต้นตุ๊ม ๆ ต้อม ๆ ไปโรงเรียน โชคดีที่คุณครูเข้าใจ ไม่งั้นคงโดนตีแย่”

“โอยฉันน่ะ บางทีภาวนาให้ไฟดับด้วยซ้ำไป เพราะไม่อยากทำการบ้าน บางทีก็ไม่ทำการบ้านมันเสียเลย แล้วบอกครูว่าที่บ้านไฟดับ ครูจะไปรู้ได้ยังไง ก็เลยไม่ตีเรา ลูกไม้นี้ล่ะใช้บ่อย”

ม่าเหมี่ยวตาโต

“ไฟมาแล้ว” คุณแม่ร้องยินดีเมื่อแสงสว่างกราดไปทั่วห้อง

“ดับแค่สิบนาทีเท่านั้น” คุณพ่อดูนาฬิกาข้อมือ ส่วนม่าเหมี่ยวเดินกลับไปนั่งที่เดิม หยิบหนังสือที่ทิ้งไว้มาอ่านต่อ ยิ้มกริ่ม ฮะฮ้า ม่าเหมี่ยวจะเป็นลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น จะทำให้เหมือนคุณพ่อเลย ฮิ ๆ ... (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 100-101)

คืนนั้น ม่าเหมี่ยวก็ทำเช่นนั้นจริง ๆ คือ หลังจากไฟสว่างก็เดินไปนั่งอ่านหนังสือเล่มโปรดต่อไปเรื่อย ๆ โดยตั้งใจจะเอาข้ออ้างเรื่องไฟฟ้าดับไปเป็นเหตุผลบอกครูเรื่องไม่มีการบ้านส่ง จนกระทั่งตอนเช้า หลังจากที่เพื่อน ๆ ทุกคนส่งการบ้านหมดแล้ว ขาดของม่าเหมี่ยวคนเดียว ครูจึงถามขึ้นทันที ผู้เขียนนำเสนอภาพเหตุการณ์ในตอนนี้ ว่า

“ม่าเหมี่ยวทำไมไม่ส่งการบ้านล่ะจ๊ะ” ครูถาม

“แถวบ้านหนูไฟดับค่ะ หนูเลยทำการบ้านไม่ได้” ม่าเหมี่ยวตอบเสียงใส

“อะไรกัน” คุณครูทำหน้าบึ้ง “ทำไมม่าเหมี่ยวพูดปด ครูเกลียดที่สุดคือเด็กที่พูดปดนี้แหละ เมื่อวานครูไปหาเพื่อนในซอยเธอนี่ ไฟดับแค่สิบนาทีเท่านั้นเอง ออกมานี่”

โธ่เอ๊ย ทำไมม่าเหมี่ยวถึงโชคร้ายเช่นนี้ ม่าเหมี่ยวเดินหน้าจ๋อยออกไปหน้าชั้น ม่าเหมี่ยวสู้อุตส่าห์เตรียมแก้ตัวไว้อย่างดีเชียวนาว่าทำไมส้มจุกถึงทำการบ้านมาส่งได้ ก็ส้มจุกเขาทำตั้งแต่ตอนเย็น ส่วนม่าเหมี่ยวเก็บไว้ทำตอนกลางคืน พอดีไฟดับจึงอดทำ ส้มจุกคงไม่กล้าเรียนคุณครูหรอกว่าที่แท้ไฟดับแค่สิบนาทีเท่านั้นเอง ฮึ่ม แต่นี่ทำไมคุณครูต้องมีเพื่อนอยู่ในซอยเดียวกับบ้านม่าเหมี่ยวด้วยนะ

เพียะ เพียะ....โอ้ย อีกเพียะ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 100)

จากเหตุการณ์ในตอนนี้ แม้จะเป็นเรื่องราวที่เกิดกับตัวละคร แต่ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ในวัยเรียน สามารถนำมาคิดเชื่อมโยงกับตนเองได้ว่าเคยทำหรือไม่ และคงได้คิดต่อไปว่าเมื่อเรายังเป็นนักเรียน หน้าที่หลัก ก็คือ ไปเรียนหนังสือ ทำการบ้านส่ง และอ่านหนังสือทบทวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครูสั่งการบ้านก็ต้องทำให้เสร็จเรียบร้อยจากที่บ้าน นอกจากนี้สถานการณ์ข้างต้นยังย้ำให้เห็นว่า คนเราเมื่อทำผิดก็ต้องกล้ารับผิด ไม่ใช่แก้ตัวด้วยการพูดปด เนื่องจากความลับไม่มีในโลก ผลของการแก้ตัวและพูดปดของม่าเหมี่ยว จึงทำให้ต้องถูกตีไปสามครั้ง เพื่อเด็ก ๆ จะได้หลาบจำ ไม่ทำเช่นนั้นอีก

2) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ส่วนรวม

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า การสร้างจิตสำนึกและร่วมมือร่วมใจรักษาความสะอาดสิ่งที่เป็นสมบัติส่วนตัวและส่วนรวม จะทำให้เด็กได้รับการบ่มเพาะพฤติกรรมไป

ในทางที่ดี ดังปรากฏในเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน วันทำความสะอาดโรงเรียน ในตอนนี้ เมื่อครูใหญ่เห็นว่านักเรียนแต่ละห้องไม่ช่วยกันดูแลความสะอาดห้องเรียน โดยต่างให้เหตุผลว่าตนไม่ใช่คนทำให้ห้องเรียนสกปรก ครูใหญ่จึงคิดจะจัดประกวดห้องเรียนสะอาดขึ้นมา โดยประกาศว่าจะมีการมอบรางวัลแก่ห้องเรียนที่สะอาดที่สุดด้วย เมื่อได้ยินเช่นนั้นนักเรียนแต่ละห้องจึงกระตือรือร้นที่จะช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียนของตัวเองมากขึ้น เพราะต้องการเป็นผู้ชนะ ซึ่งก็รวมถึงเพื่อน ๆ ทุกคนในห้องของม่าเหมี่ยวด้วย ดังความว่า

...เช้าวันต่อมา คุณแม่ก็ช่วยม่าเหมี่ยวขนของไปโรงเรียนด้วย ได้พบผู้ปกครองเด็กนักเรียนอีกหลายคนขนของมาให้ลูก ๆ เหมือนกัน

“คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไรก็ไม่ยอมทำ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 29)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า จากเหตุที่ครูใหญ่ต้องการสอนให้เด็ก ๆ เรียนรู้เรื่องการรักษาความสะอาด และฝึกความรับผิดชอบ จึงกำหนดเกมการแข่งขันประกวดห้องเรียนสะอาดขึ้นมา ผลก็คือกิจกรรมนี้ไม่เพียงส่งผลให้ห้องเรียนสะอาดขึ้นเท่านั้น แต่ได้สร้างประโยชน์ที่มากกว่านั้นคือทำให้เด็ก ๆ เริ่มจะช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่จากกิจกรรมง่าย ๆ ที่บ้าน ดังคำพูดของผู้ปกครองของเด็กหญิงลูกเจี๊ยบที่ว่า “คุณครูใหญ่ให้แข่งกันแบบนี้ดีนะคะ ลูกเจี๊ยบของดิฉันเลยหัดกวาดบ้านเป็นการใหญ่ แต่ก่อนสอนเท่าไรก็ไม่ยอมทำ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 29) นับว่าการสร้างตัวละครครูใหญ่เข้ามาในเรื่อง เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะการใส่ความคิดเรื่องการแข่งขันประกวดห้องเข้ามาด้วย ยิ่งช่วยย้ำให้เห็นว่าครูควรต้องรู้จิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก เช่น การนำเกมการแข่งขันที่สร้างสรรค์มาใช้อย่างถูกที่ ถูกเวลา และถูกคน สามารถนำพาความสุข ความสำเร็จ มาสู่ผู้ปฏิบัติได้ การนำเหตุการณ์นี้มาใส่ไว้ในเรื่องสามารถเชื่อมโยงไปถึงผู้เขียนได้ว่าสุมาลี บำรุงสุข น่าจะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าวิธีการจัดประกวดห้องเรียนสะอาด (อาจจะมาจากประสบการณ์ตรงในวัยเด็กที่ผู้เขียนเคยประสบมาและเห็นว่ามีประโยชน์) จะช่วยส่งผลให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากขึ้น เพราะเด็กวัยนี้ชอบกิจกรรมที่มีของรางวัลมาล่อ จึงสร้างตัวละครครูใหญ่มาเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความคิด และทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง รวมทั้งมีลักษณะของครูต้นแบบที่รู้และเข้าใจอย่างดีว่าการแข่งขันและของรางวัล สามารถใช้พัฒนาศักยภาพของเด็ก ๆ ในโรงเรียนได้ เหนือสิ่งอื่นใดสิ่งที่ได้มากกว่าการเรียนรู้ที่จะรักษาความสะอาดของสมบัติส่วนรวม (ห้องเรียน โรงเรียน) คือการทำงานเป็นและสามารถช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ของผู้ปกครองที่บ้านได้

หรือ ในตอน ทำความสะอาดอีกแล้ว ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นว่าการประพฤติตนเป็นพลเมืองดีเป็นหน้าที่ของทุกคน ผ่านเหตุการณ์ตอนที่ม่าเหมี่ยวกับคุณแม่ไปตลาด และผ่านป้ายเชิญชวนให้รักษาความสะอาด ม่าเหมี่ยวรู้สึกไม่พอใจ จึงพูดออกไปว่า “ม่าเหมี่ยวเบื่อจังเลยค่ะคุณแม่ใครอยากทำความสะอาดก็ทำไปคนเดียวซีคะ เรื่องอะไรมาชวนคนอื่นไปทำด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 51) จากคำพูดของม่าเหมี่ยวทำให้คุณแม่ตกใจ และรีบสอนม่าเหมี่ยวทันทีว่าการทำให้บ้านเมืองสะอาดน่ามอง ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นหน้าที่ของทุกคนในประเทศ ดังความว่า

“หนูเบื่อที่จะทำความดีแล้วหรือจ๊ะ เวลาที่หนูหยิบถุงกระดาษข้างทางไปทิ้งขยะน่ะ หนูทำหน้าที่เป็นพลเมืองดีของชาติแล้วนะจ๊ะ นอกจากนั้นหนูยังเป็นตัวอย่างให้คนอีกหลาย ๆ คนที่ทิ้งของบนถนน หรือที่ไม่ทิ้งของแต่ไม่ยอมเก็บ คนเราจะมัวเกี่ยงให้คนโน้นคนนี้ทำแล้วเมื่อไหร่บ้านเมืองเราจะสะอาด จริงไหม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 51)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม่ฝึกให้ม่าเหมี่ยวคิดและตระหนักในหน้าที่ของพลเมืองว่า เพราะประเทศชาติเป็นของคนไทยทุกคน ม่าเหมี่ยวเป็นคนไทย ในฐานะพลเมืองคนหนึ่งก็ต้องทำเพื่อประเทศ เพราะประเทศไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าอยากให้ประเทศชาติสะอาด น่ามอง ทุกคนจึงต้องช่วยกัน

กล่าวโดยสรุปว่า ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ส่วนรวม ซึ่งผู้เขียนมักนำเสนอผ่านกิจกรรมพื้นฐาน เช่น การขยันเรียนหนังสือ และการร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมที่เป็นเรื่องส่วนรวม เช่น การรักษาความสะอาดห้องเรียน ชุมชน หรือสังคมที่เด็ก ๆ อาศัยอยู่ ซึ่งผู้ใกล้ชิดเด็ก ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกครอบครัว หรือครูที่โรงเรียน สามารถช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้ได้ไม่ยาก ที่สำคัญคือต้องมีการออกแบบเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับธรรมชาติและวัยให้พวกเขาได้ทำร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเกิดจิตสำนึกที่ดี เช่น ในด้านความรับผิดชอบ การรู้จักรักษาความสะอาดทั้งสมบัติส่วนตัวและสมบัติส่วนรวมที่แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง จากการสังเกตจะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ สุมาลี บำรุงสุข นำมาสร้างสรรค์ไว้ในวรรณกรรม มักเป็นกิจกรรมง่าย ๆ ใกล้ตัว ที่ผู้ปกครองหรือครู สามารถนำไปปรับใช้ที่บ้านหรือในห้องเรียนได้จริงทั้งสิ้น

3.2.1.3 ความมีวินัย

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า หากคนเราไม่มีวินัยย่อมนำพาความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและคนรอบข้าง ดังปรากฏในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ม่าเหมี่ยวโดนรถชน ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ให้ม่าเหมี่ยวถูกรถชน เพราะไม่เดินข้ามทางม้าลาย เมื่อครูดวงใจเห็นว่าม่าเหมี่ยวทำไม่ถูก จึงนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นยกมาเป็นอุทาหรณ์สอนเด็ก ๆ ในห้อง เพื่อให้เห็นโทษของการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร ดังความว่า

วันนี้ทั้งห้องต่างพากันตกอกตกใจเมื่อส้มจุกมารายงานหน้าชั้นว่า ม่าเหมี่ยวขวัญใจประจำห้องถูกรถชนจึงมาโรงเรียนไม่ได้ เด็ก ๆ รีบวิ่งมาล้อมรอบส้มจุกถามนั่นถามนี่ เสียงดังไปหมด จนส้มจุกไม่ทราบว่าจะตอบปัญหาไหนก่อนดี ในที่สุดหนูกล้วยผู้ฉลาดก็วิ่งไปตามคุณครูดวงใจ เมื่อคุณครูเข้ามาพวกเด็ก ๆ ก็ย้ายจากวงของส้มจุกไปล้อมรอบคุณครู รายงานให้ทราบว่าม่าเหมี่ยวถูกรถชนเช้านี้

“อุ้ยตาย เป็นอะไรมากไหมคะ” คุณครูถาม

คราวนี้พวกเด็ก ๆ เงียบกริบ เปิดโอกาสให้ส้มจุกตอบว่า “ไม่เป็นอะไรหรอกค่ะ ม่าเหมี่ยวเขาไปหาหมอแล้ว หมอบอกว่าแค่ฟกช้ำดำเขียวเท่านั้นเอง แต่ม่าเหมี่ยวเขาตกใจมาก เลยกลับไปพักที่บ้าน”

“อ้อ เอ ทำอย่างไรม่าเหมี่ยวจึงถูกรถชนล่ะคะ”

“เขาไม่ข้ามถนนตรงทางม้าลายค่ะ” ส้มจุกตอบอ่อย ๆ รู้สึกขายหน้าแทนม่าเหมี่ยวเป็นกำลัง

คุณครูดวงใจพยักหน้าอย่างเข้าใจ “เห็นไหมคะเด็ก ๆ ถ้าข้ามทางม้าลายก็ไม่ถูกรถชนอย่างม่าเหมี่ยว คราวหลังเด็ก ๆ ต้องหัดข้ามถนนตรงทางม้าลายให้เป็นนิสัย” คุณครูดวงใจพูดจบแล้วก็ทำท่าว่าจะออกไปจากห้อง พอดีนึกอะไรขึ้นได้จึงเดินกลับเข้ามาใหม่ “เอาละเด็ก ๆ อันที่จริงพวกเธอน่าจะหัดนิสัย เดินตามทางอย่างถูกต้อง อย่างในโรงเรียนของเราก็เหมือนกันนะคะ นักเรียนควรหัดเดินตามทางไว้เหมือนกับเดินตามถนนใหญ่ ๆ จะข้ามถนนได้ก็แต่ที่ทางม้าลายเข้าใจไหมคะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 125-126)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครูดวงใจมีความใส่ใจเรื่องความปลอดภัยของเด็ก ๆ จึงเน้นย้ำให้ทุกคนรู้ว่าการไม่ปฏิบัติตามกฎที่โรงเรียนหรือกฎหมายที่วางไว้จะส่งผลเสียอย่างไร จากคำพูดที่ว่า “คราวหลังเด็ก ๆ ต้องหัดข้ามถนนตรงทางม้าลายให้เป็นนิสัย” “อันที่จริงพวกเธอน่าจะหัดนิสัย เดินตามทางอย่างถูกต้อง” “นักเรียนควรหัดเดินตามทางไว้เหมือนกับเดินตามถนนใหญ่ ๆ” จากคำพูดดังกล่าว ล้วนแสดงออกถึงการเอาใจใส่ของครูที่มีต่อสวัสดิภาพเด็ก ๆ ในปกครอง การย้ำให้เห็นโทษของการขาดวินัย (จราจร) และแนะนำให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดของครู จึงเสมือนการกันไว้ก่อนดีกว่ามาตามแก้ไขทีหลัง อย่างที่เกิดขึ้นแก่เด็กหญิงม่าเหมี่ยว

กล่าวโดยสรุปว่า คุณธรรมเรื่องความมีวินัยที่ปรากฏผ่านวรรณกรรม ช่วยย้ำให้เห็นว่าหากเด็ก ๆ ได้รับการปลูกฝังแนะนำจากผู้ใหญ่ที่หวังดีต่อพวกเขา และมีแบบอย่างที่เป็นรูปธรรมมาประกอบการอธิบายให้เห็นจริง เด็ก ๆ ย่อมให้ความสำคัญและเคารพกฎระเบียบที่สังคมวางไว้มากขึ้น ซึ่งการใส่ใจรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องรอบตัวอาจจะเกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน แล้วนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องเช่นนี้ เป็นจุดเด่นที่ทำให้วรรณกรรมทุกเรื่องของสุมาลี บำรุงสุข ไม่ได้ทำหน้าที่ในฐานะเรื่องเล่าเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุคุณค่าด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการแสดงคุณธรรมที่เด็ก ๆ ควรมีเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วย

3.2.1.4 ความมีเหตุผล

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า เด็กควรได้รับการสั่งสอนเรื่องการคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน จ่ายตลาด ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านคำสอนของแม่ หลังจากที่แม่ใช้ให้ม่าเหมี่ยวไปซื้อแป้ง เมื่อม่าเหมี่ยวและส้มจุกไปถึงร้านทั้งสองเลือกแป้งที่มีรูปลักษณ์ และสีสันสวยงามของกระป๋องเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงปริมาณแป้งที่บรรจุภายใน สุดท้ายกลายเป็นว่าม่าเหมี่ยวถูกแม่ค้าหลอก แม่จึงอาศัยเหตุการณ์นี้สอนลูก ๆ ได้รู้เท่าทันกลโกงพ่อค้าแม่ค้า และสอนให้มีสติในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ดังความว่า

“เอ๊ะ ทำไมมันเบานักล่ะลูก ดูซี เขาเขียนไหมว่าบรรจุไว้เท่าไร” คิ้วคุณแม่ยิ่งขมวดเข้าหากันมากยิ่งขึ้น “ม่าเหมี่ยวหนูไปเอากระป๋องแป้งเก่าของหนูมาให้แม่ดูหน่อย”

ม่าเหมี่ยวรีบวิ่งไปหยิบกระป๋องแป้งมาให้ โชคดีที่ม่าเหมี่ยวไม่ได้โยนทิ้งถังขยะไปเสียก่อน คุณแม่อ่านตัวหนังสือบนกระป๋อง แล้วร้อง **“ตายแล้ว”** ออกมาดัง ๆ ม่าเหมี่ยวและส้มจุกหน้าตื่น

“ดูสิ กระป๋องนี้จุน้อยกว่ากระป๋องเดิมของหนูเสียอีก แถมแพงกว่าด้วยนะ”

“แต่คุณแม่คะ กระป๋องมันใหญ่กว่านะคะ”

“ใหญ่แต่ตัวกระป๋องน่ะซี ข้างในใส่แป้งไว้นิดเดียว หลอกลวงคนซื้อให้นึกว่ามีแป้งเต็มกระป๋อง ถ้าคนซื้อไม่ระวังก็โดนเขาหลอก” แล้วคุณแม่ก็นึกได้ว่าลูกสาวคุณแม่โดนเขาหลอกแล้ว

“เฮ้อ....คราวหลังม่าเหมี่ยวไปซื้ออะไรดูให้ดี ๆ อย่าหลงแต่รูปร่างสวย ๆ กลิ่นหอม ๆ ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 129-130)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การตัดสินใจอะไรก็ตาม หากไม่ใช้เหตุผลพิจารณาอย่างรอบคอบย่อมนำผลเสียมาให้ ดังที่ม่าเหมี่ยวและส้มจุกไม่รู้จักหลักการเลือกซื้อแป้ง อีกทั้งการกระทำของแม่ก็ช่วยย้ำว่า ผู้ปกครอง หรือ ที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก ๆ มีส่วนช่วยให้เด็กคิดและฝึกใช้ปัญญาในการไตร่ตรองสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบอย่างมีเหตุผลก่อนตัดสินใจในเรื่องใด ๆ

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน เรื่องชื่อ ๆ เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวต้องการเปลี่ยนชื่อ เพราะมีเพื่อนบอกว่าให้พระเปลี่ยนชื่อแล้วจะเรียนหนังสือเก่งขึ้น แต่พ่อกับแม่คิดว่าตนเองตั้งชื่อลูกดีแล้ว แต่ม่าเหมี่ยวก็ยืนยันจะเปลี่ยน พ่อกับแม่จึงขอให้ครูขันทองช่วยอธิบายให้ เด็ก ๆ ฟัง ครูขันทองจึงได้นำคำพูดของพ่อม่าเหมี่ยวมาบอกเล่าให้นักเรียนในห้องฟัง ดังความว่า

เป็นอันว่าคุณครูขันทองก็ถ่ายทอดคำพูดของคุณพ่อให้เด็ก ๆ ทั้งหลายในห้องฟัง คุณครูเสริมว่า พ่อแม่นั้นมีพระคุณต่อลูก ๆ มาก เรียกได้ว่าเป็นพระของลูก ๆ ดังนั้นชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ก็ย่อมดีเท่า ๆ กับชื่อที่พระตั้งให้เหมือนกัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 95)

จากตัวอย่างข้างต้นที่ครูขันทองพยายามเกลี้ยกล่อมให้นักเรียนไม่เปลี่ยนชื่อและหาเหตุผลมาประกอบแต่ก็ยังไม่สามารถทำให้นักเรียนในห้องเปลี่ยนใจได้ แต่แล้วม่าเหมี่ยวก็ไม่คิดจะเปลี่ยนชื่ออีก เพราะเห็นว่าเพื่อนคนที่เปลี่ยนชื่อยังเรียนหนังสือไม่ดีเหมือนเดิม ซึ่งม่าเหมี่ยวคิดถูกแล้ว เพราะคนเราไม่ควรเชื่ออะไรง่าย ๆ

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมเรื่องการรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล สุมาลี บำรุงสุข พยายามสื่อให้เห็นว่า คนเราไม่ควรประเมินและตัดสินเรื่องต่าง ๆ อย่างไร้เหตุผล คุณธรรมข้อนี้ไม่เพียงปรากฏในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และ เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน เท่านั้น แต่ยังปรากฏทุกเรื่อง เช่น ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ที่นิกใช้เหตุผลในการไตร่ตรองจดหมายหลอกลวงเอาเงินจากป้าโสม และจดหมายลาป่วยที่ลงวันที่ผิดของพี่ชายตั้ม หรือเหตุการณ์ที่นิกอธิบายเรื่องกำเนิดนามสกุลว่าเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่ใช่รัชกาลที่ 5 ให้ทุกคนฟัง หรือ ในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ทุกเหตุการณ์ขณะค้นหาความจริงเรื่องสร้อยไข่มุกที่หายไป ทั้งอ้อและอ๊อดต่างใช้หลักการคิดอย่างมีเหตุผลและการเป็นคนช่างสังเกตมาช่วยในการทำหน้าที่นักสืบ เป็นต้น

3.2.1.5 ความประหยัดอดออม

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า เด็ก ๆ ควรถูกฝึกเรื่องการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมฐานะ และรู้จักประหยัดอดออม ระมัดระวังไม่ให้มีการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็นมากนัก อีกทั้งต้องเรียนรู้ที่จะใช้ของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เช่นนำเสนอไว้ในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไม่อยากให้ปิดเทอมเลย เป็นเหตุการณ์ที่ครอบครัวของอ้อต้องการช่วยอานาซื้อบ้านใหม่ จึงจำเป็นต้องดำเนินการ

นโยบายประหยัด ด้วยการตัดรายจ่ายที่ไม่สำคัญออกไป ครอบครัวของอ้อและอ๊อดจึงได้เรียกประชุมลูก ๆ มารับทราบมาตรการใหม่ ดังความว่า

...มาตรการใหม่นี้หมายความว่า เราจะไม่แยกไปกินข้าวนอกบ้านกันบ่อย ๆ อีกแล้ว เพราะเปลืองเงิน กินข้าวที่พี่ตุ๊กทำประหยัดกว่า (ไม่ต้องพูดเรื่องรสชาติหรอกนะว่าใครทำอร่อยกว่ากัน) เราจะไม่ซื้อเสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า และของใช้ฟุ่มเฟือย ต้องซื้อเมื่อจำเป็น จริง ๆ แม้กระทั่งหนังสือที่พ่อกับแม่เคยซื้อให้ทุกทีที่เราขอ ตอนนี้ต้องเลิกเลือกซื้อแต่ที่จำเป็นจริง ๆ หนังสืออ่านเล่น ถ้ายืมจากห้องสมุดได้ให้ยืมมาอ่าน ถ้าห้องสมุดไม่มีและอยากอ่านจริง ๆ ต้องมาเจรจากับแม่ผู้คุมงบประมาณก่อน จะขอพ่อทันทีไม่ได้ (ก็พ่อใจอ่อนกว่าแม่เสมอนี่) ไว้ดูได้ตามปกติ หนังที่เคยได้ดูเมื่ออยากดูก็มีกำหนดเดือนหนึ่งได้ไม่เกินหนึ่งเรื่อง ถ้าอยากดูจริง ๆ สองเรื่องเดือนหน้าต้องงด อ้อ ของเล่นซื้อได้สี่ปีหน เอ๊ย ไม่ใช่พ่อกับแม่เขาไม่มหาโหดขนาดนั้น ฉันพูดผิดไป ให้ซื้อของเล่นได้สี่หนต่อปี วันเกิด วันปีใหม่ วันตรุษจีนและวันวิสาขบูชา เพราะเราเป็นชาวพุทธ เลยไม่ใช้วันคริสต์มาสเป็นวันให้ของขวัญ อ้อ แล้วคุณคงสงสัยใช่ไหมว่าทำไมต้องเป็นวันตรุษจีนด้วย ก็เพราะกงกับยายให้เงินแต๊ะเอียเราวันตรุษจีน พ่อแม่เลยเลือกวันตรุษจีนเป็นวันให้ของขวัญเราด้วย พ้นจากเทศกาลนี้อยากได้ของเล่นอะไร ต้องเก็บเงินเป็นค่าขนมซื้อกันเอง โหดไหม ปณิธานปีใหม่ของครอบครัวฉัน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 13–14)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ของอ้อต้องการให้อ้อเห็นความสำคัญของการประหยัดอดออม และเรียนรู้การใช้สิ่งของที่มีอย่างคุ้มค่า โดยเริ่มต้นจากการไม่แยกกันไปกินข้าวนอกบ้าน สองคือไม่ซื้อเสื้อผ้าและของใช้อื่น ๆ ที่ฟุ่มเฟือย สามคือยืมหนังสือจากห้องสมุดมาอ่านแทนการซื้อเหมือนทุกครั้ง สี่คือกำหนดให้ดูหนังเพียงเดือนละครั้ง และข้อสุดท้ายคือซื้อของเล่นได้เฉพาะวันสำคัญ ๆ เท่านั้น อันเป็นปณิธานของครอบครัวที่นอกจากช่วยลดรายจ่ายแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังให้ลูกได้ตระหนักถึงความสำคัญของใช้เงินและสิ่งของที่มีอย่างรู้ค่า

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน บริจาคหนังสือ เป็นเหตุการณ์ที่ครูขันทองสอนม่าเหมี่ยวและเพื่อนในห้อง เรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสด้วยการบริจาคหนังสือและสิ่งของที่ตนเองมีเหลือเฟือให้เด็กคนอื่น โดยได้บอกเล่าและทำให้ดูเป็นตัวอย่าง วันต่อมานักเรียนหลายคนได้นำหนังสือที่บ้านมาร่วมบริจาค ม่าเหมี่ยวก็นำมาด้วยเช่นกัน แต่ทว่าหนังสือของม่าเหมี่ยวกลับมีสีสันพิเศษกว่าหนังสือเพื่อนคนอื่น ๆ ดังความว่า

เพื่อน ๆ พากันมุงดูหนังสือของม่าเหมี่ยว ม่าเหมี่ยวนำมาหลายเล่มด้วยกัน บางเล่มสีสวยสด บางเล่มถึงจะเก่า แต่ม่าเหมี่ยวก็ห่อปกด้วยสีสวย ๆ ทำให้น่าอ่านยิ่งขึ้น

“กระดาษห่อปกช้วยสวย” ส้มจุกชม

“ปกเก่ามันเปื้อน คุณแม่เลยให้กระดาษนี้มาห่อ” ม่าเหมี่ยวตอบเสียงใส ดีใจมากที่ตัดสินใจใช้กระดาษห่อปกหนังสือ อันที่จริงแล้วม่าเหมี่ยวไม่อยากใช้กระดาษนี้ห่อเลย อยากจะเก็บไว้ใช้เองมากกว่าเพราะกระดาษสีสวยมาก พื้นขาว มีลายดอกไม้สีทองและใบสีเขียวสดใส แต่ตอนนี้ดีใจมากที่ตนตัดสินใจเอามาห่อ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 144-145)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า การที่แม่ได้สอนให้ม่าเหมี่ยวรู้จักการห่อปกหนังสือด้วยกระดาษสีสันสวยงาม ราคาไม่แพง และหาซื้อง่าย มาช่วยเพิ่มสีสันให้แก่หนังสือเล่มเก่า นับว่าเป็นประโยชน์ในการช่วยถนอมหนังสือให้ห่างไกลจากคราบสกปรก แสดงให้เห็นว่าแม่พยายามปลูกฝังนิสัยประหยัดให้ม่าเหมี่ยวด้วยการไม่ต้องซื้อพลาสติกที่ราคาแพงกว่ามาห่อปก แต่ใช้กระดาษสวย ๆ ที่มีอยู่แล้วมาห่อแทน

กล่าวโดยสรุป ความประหยัดอดออมเป็นหลักคุณธรรมที่เด็กต้องเรียนรู้ และได้รับปลูกฝังเรื่องตั้งแต่ยังเยาว์ การรู้ซึ้งถึงคุณค่าของสิ่งของที่มี ก็คือเกราะป้องกันการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินจำเป็น อีกทั้งการฝึกให้เด็กได้รู้จักคิด คำนวณ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วยตัวเอง คิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ย่อมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตัวเองด้วย

3.2.1.6 ความเมตตากรุณา

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่า การให้ความรัก (เมตตา) ความสงสาร (กรุณา) และความปรารถนาดีแก่กันจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยผู้เขียนได้เน้นย้ำคุณธรรมข้อนี้ไว้ทุกเรื่องและพยายามนำเสนอให้เห็นว่า ผู้ใหญ่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กซึมซับและเลียนแบบ เช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ฤทธิ์คุณย่า เป็นเหตุการณ์วันที่อ๊อดตั้งใจจะขว้างไม้ไปที่สุนัขตัวหนึ่ง แต่พลาดไปถูกแขนของย่าพวงร้อยซึ่งเป็นเจ้าของ ย่าพวงร้อยจึงไปตามหาอ๊อดที่บ้านย่าปิ่น และขอให้อานาลงโทษด้วยการให้อ๊อดพาเจ้าซิริอัสไปเดินที่ชายหาดเป็นเวลา 7 วัน อ๊อดจำต้องยอมทำตาม แต่ว่านับจากเหตุการณ์นั้นอ๊อดก็มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ดังความว่า

ใครที่มีตาดูก็รู้ว่าอ๊อดกับซิริอัสกลายเป็นเพื่อนเกลอกันแล้ว ตลอดเวลาที่ผ่านมาไม่ว่าจะมีโปรแกรมไปเที่ยวไหน อ๊อดจะขอให้อานาหรือพี่พัชรพาเขากลับมาให้ทันเวลาที่จูงซิริอัสเดินเล่นที่ชายหาดและอาบน้ำทะเลตอนบ่ายสี่โมงกว่า ไม่เกินห้าโมงเย็น อ๊อดจริงจังกับหน้าที่ใหม่ของเขานี่มากจนฉันประหลาดใจ เพราะเขาถึงขนาดตัดสินใจไม่ยอมไปเที่ยวปีนังกับเราเมื่อสองวันก่อน เพราะรู้ว่าจะไปเช้ากลับเย็น แต่เราจะกลับบ้านตอนค่ำ ๆ ไม่ทันเวลาพาซิริอัสอาบน้ำและเดินเล่นหรอก

อ๊อดไม่ตอบ แต่ทำตาแดง ๆ ดูเหมือนจะตั้งต้นคิดถึงซิริอัสตั้งแต่ตอนนี้แล้ว (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 104)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า จากวิธีการลงโทษของย่าพวงร้อยที่ต้องการให้อ๊อดเป็นคนที่มีเมตตาต่อสัตว์เลี้ยง ในที่สุดย่าพวงร้อยก็ทำสำเร็จ เพราะหลังจากที่อ๊อดจูงซิริอัสเดินเล่นทุกวัน เขาก็เริ่มรักและผูกพันมากขึ้น นั่นแสดงให้เห็นว่าอ๊อดมีความเมตตาต่อสัตว์เลี้ยงมากขึ้น

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ม็อกซ์จิตตก เป็นเหตุการณ์ที่เจ้าม็อกซ์แมวมหัศจรรย์ที่นิกนำมาเลี้ยงไว้มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป ภายหลังจากรู้ความจริงเรื่องถูกอาสาสมัครหลอกเอาเงินไปใช้ เนื่องจากเป็นเงินที่ทั้งสองคนพยายามหาทุนเพื่อไปก่อตั้งปีแมว นิกสงสารม็อกซ์มากจึงพยายามเกลี้ยกล่อมให้มันกลับมาเป็นแมวร่าเริงเหมือนเดิม ดังความว่า

‘ม็อกซ์ แกต้องเลิกนอนซมซะทีนะ ไม่งั้นพ่อจะพาแกไปหาหมอฉีดยาด้วยล่ะเดี๋ยวจะว่าไม่บอก’

ม็อกซ์ลืมตาขึ้นมาดูผมแวบหนึ่งแล้วก็ปิดตา แสดงท่าไม่สนใจ

‘ม็อกซ์ แกเลิกเซ็งเรื่องอาสาสมัครเสียทีเหอะน่า ลุกขึ้นไปจับนกไล่หนูซะบ้างสิ แม่เขาจะได้ไม่เป็นห่วง’

ม็อกซ์ยกอุ้งตีนปิดหูเสียเลย ม็อกซ์บทแกจะดื้อนี่ดื้อน่าดู ผมต้องไปปรึกษาน้าชมพู่เพื่อนข้างบ้าน ซึ่งเข้าใจดีว่าทำไมม็อกซ์ถึงได้เปลี่ยนพฤติกรรม (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 90)

จากสองตัวอย่างข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นการแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจของนิกที่มีต่อเจ้า ม็อกซ์แมวของเขา ผ่านทั้งการกระทำและคำพูด ทำให้เห็นว่าเขามีความเมตตา

จากเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน วิ่งมหากุศล เป็นเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวและส้มจุกอยากช่วยเด็กกำพร้า เนื่องจากได้ยินแดงเล่าถึงการวิ่งมหากุศลให้เพื่อนในห้องฟัง เมื่อกลับถึงบ้านม่าเหมี่ยวจึงนำเรื่องนี้ไปเล่าให้แม่ฟัง ดังความว่า

...ชมรมกรีฑาของมหาวิทยาลัยได้จัดให้มีการสมัครวิ่งการกุศลขึ้น โดยนักวิ่งแต่ละคนต้องวิ่งในระยะที่กำหนดจะได้กี่รอบก็ตามในเวลาครึ่งชั่วโมง ผู้มีจิตศรัทธาอยากทำบุญช่วยเหลือเด็กยากจนที่ขาดแคลนอุปกรณ์ในการเรียนการสอนก็จะมอบเงินให้แก่นักวิ่งแต่ละรอบ ๆ ไป เรียกว่าเป็น “สปอนเซอร์” ให้นักวิ่งคนนั้น

“พี่ของแดงวิ่งได้ตั้งสี่รอบแน่ะค่ะ” ม่าเหมี่ยวเล่า “สปอนเซอร์เขาให้รอบละร้อยบาท ได้ตั้งสี่ร้อยบาท แล้วมีสปอนเซอร์ตั้งหลายคน พี่ของแดงเก๊งเก่งนะคะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 74-75)

หลังจากเล่าให้แม่ฟังแล้ว ม่าเหมี่ยวก็ไม่ได้ขออนุญาตให้แม่เป็นสปอนเซอร์ให้ แต่ม่าเหมี่ยวก็ยังทำท่าทีสนใจกับข่าวนี้ ตลอดจนไปเล่าให้พ่อฟังอีกหน และทุกครั้งที่ม่าเหมี่ยวกับส้มจุกกลับจากโรงเรียน ทั้งสองจะเข้าไปช่วยแม่ของม่าเหมี่ยวทำงานในครัว และช่วยรดน้ำต้นไม้ จนผ่านไปสามวันม่าเหมี่ยวและส้มจุกจึงรวบรวมความกล้าเอ่ยปากขออนุญาตแม่ลงวิ่งมหากุศลเหมือนแดง ดังความว่า

ในที่สุดม่าเหมี่ยวก็เอ่ยขึ้นว่า “แดงเขาจะจัดวิ่งมหากุศลค่ะคุณแม่”

คุณแม่เข้าใจทันทีว่าทำไมม่าเหมี่ยวกับส้มจุกจึงดีเป็นพิเศษ ส้มจุกรีบบอกต่อไปว่าแดงจะเก็บเงินไปช่วยเด็กกำพร้า (คุณแม่แก้ว่าเด็กอนาถา)

“คุณแม่เป็นสปอนเซอร์ให้ส้มจุกนะคะ คุณแม่ของส้มจุกจะเป็นสปอนเซอร์ให้หนู” ม่าเหมี่ยวรีบบอกคุณแม่แทนเพื่อน “ม่าเหมี่ยวได้รอบละยี่สิบบาทค่ะ”

“แปลว่าแม่ต้องให้ส้มจุกรอบละยี่สิบบาทใช่ไหม ตกลงจ้ะ หนูมีสปอนเซอร์กันแต่ละคนหรืออย่างไร”

คราวนี้เด็กทั้งสองคนต่างก็รีบบรรยายถึงสภาพของการหาสปอนเซอร์ของเพื่อนแต่ละคนว่ายากลำบากเพียงไร จนคุณแม่ฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 76-77)

จากพฤติกรรมและคำพูดของม่าเหมี่ยวและส้มจุก แสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนเริ่มมีความเห็นอกเห็นใจคนที่ยากลำบากกว่า ในที่นี้คือเด็กกำพร้า ทำให้อยากลงวิ่งเพื่อจะได้นำเงินที่ได้ไปช่วยเหลือเท่ากำลังความสามารถที่ตนทำได้ไปแบ่งเบาความทุกข์ยากของเด็ก ๆ ที่บ้านเด็กกำพร้า

กล่าวโดยสรุปว่า การที่ผู้เขียนได้นำเสนอคุณธรรมความเมตตากรุณาไว้ในวรรณกรรมทุกเรื่อง คงเป็นเจตนาอันดีที่ สุมาลี บำรุงสุข ต้องการให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ได้ตระหนักว่าความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในยามเดือดร้อน เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ทุกคนควรมีในใจ เพราะความเมตตากรุณาสามารถเป็นสะพานเชื่อมตัวเรากับคนอื่น ๆ ช่วยสร้างมิตรภาพให้มีในสังคม นอกจากนี้การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ครู และตัวละครรุ่นปู่ย่าตายายมามีส่วนช่วยในการปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้แก่ลูกหลานหรือลูกศิษย์ ยิ่งย้ำให้เห็นว่าการเรียนรู้ความงดงามจากต้นแบบที่ดีเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น

3.2.1.7 ความใฝ่เรียนรู้

คุณสมบัติประการหนึ่งที่สุมาลี บำรุงสุข เน้นนำเสนอให้เห็นผ่านตัวละครเอกหรือ ตัวละครผู้ช่วยเหลือตัวละครเอก คือ การมีความใฝ่เรียนรู้ ชอบค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่สงสัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการอ่าน ซึ่งการอ่านนับว่ามีความสำคัญต่อมนุษย์ตั้งแต่เกิด เติบโต จนกระทั่งถึงวัยชรา เพราะการอ่านทำให้รู้ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้มีความหวัง มีความอยากรู้อยากเห็น และการอ่านยังมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ดังที่ ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542: 11) ได้กล่าวไว้ว่า การอ่านทำให้รู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทั่วโลก ทำให้ผู้อ่านมีความสุข มีความหวัง และมีความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือ พัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ และมีความอยากรู้อยากเห็น การที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง

สุมาลี บำรุงสุข นำเสนอให้เห็นว่าการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ต้องเริ่มจากผู้ใกล้ชิดช่วยกันส่งเสริมให้เด็กเห็นความสำคัญของการอ่านก่อน โดยพยายามหากิจกรรมที่สอดคล้องมาทำให้กิจกรรมการอ่านมีความสนุกสนาน และรู้สึกรักการอ่านตามมา โดยผู้เขียนพยายามสื่อให้เห็นว่า การอ่านมีประโยชน์อย่างยิ่งในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ดังปรากฏให้เห็นในเรื่องม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ประโยชน์ของพจนานุกรม ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครม็อกซ์ แมวของนิกเป็นแมวที่ชอบอ่านหนังสือมาก แม้แต่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่เล่มหนามาก มันก็อ่านจนจบ ดังความว่า

> ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผมชอบอ่านหนังสือ ผมใช้เวลาสอนแค่สองสัปดาห์ มันก็อ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว ม็อกซ์เริ่มต้นอ่านนิทานต่าง ๆ ในห้องของผมก่อน เมื่ออ่านนิทานจนหมด มันก็อ่านหนังสือเรียนของผม และในที่สุดหลังจากที่อ่านหนังสือทุกเล่มในห้อง มันก็อ่านพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่คุณปู่คุณย่าให้เป็นของขวัญวันเกิดผม มันตั้งหน้าตั้งตาอ่านตั้งแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้ายใช้เวลาหลายวันทีเดียว ผมไม่เคยนึกเลยว่าการอ่านพจนานุกรมของม็อกซ์จะมีประโยชน์ในเวลาต่อมา (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 26)

ภายหลังที่ม็อกซ์อ่านพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจบ มีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อว่า “ป้าจิตรา” มาแอบอ้างว่าเป็นเพื่อนของป้าโสมซึ่งเป็นญาติของเขาที่อยู่ต่างจังหวัด ได้นำจดหมายมาให้พ่อและแม่นิกเพื่อหลอกเอาเงิน ในข้อความจดหมายมีใจความดังนี้

๑๒ ถนนสุรงคะเดชะ
อ.เมือง จ.พิษณุโลก

๑๘ พฤษจิกายน

น้องนันทาที่รัก

จิตราเพื่อนพี่ เขาลงมาธุระที่กรุงเทพฯ พี่เลยฝากเขาให้ถือจดหมายมาถึงน้อง พี่ไม่ค่อยสบาย ลงมาไม่ไหว หมอเขาไม่อนุญาติให้พี่ไปไหนเลย พี่เจ็บกระเสาะกระแสะมาเรื่อยเป็นหลายโรค เบื่อตัวเองเต็มที ตอนนี้คุณพิภพสามีพี่เขาเพิ่งเกษียน ก็เกิดเจ็บขึ้นมาอีกคน พี่ละเกรงใจเธอจริง ๆ แต่ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร ญาติ ๆ พี่ทางนี้เขาก็คงรำคาญพี่เต็มทีแล้ว ไม่เคยมาเยี่ยมเราเลย แต่นั่นละ เพราะเราก็รบกวนเขาเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ อยู่เรื่อย ๆ พี่สังเกตุว่าเขาไม่อยากพบหน้าเราแล้ว เวลาไปหา เด็กคนใช้ก็ว่าไม่อยู่บ้าน พี่เดือดร้อนจริง ๆ ไหนจะค่ายา ค่าหมอของพี่ แล้วค่ายา ค่าหมอของคุณพิภพด้วย ช่วยสงเคราะพี่หน่อยนะน้อง ถ้ายังระลึกถึงความหลัง พี่ขอยืมเงินหน่อย พี่ขอรบกวนยืมสักหน่อยห้าพันบาท คงพออยู่รอดจนกว่าจะได้เงินเดือนเดือนหน้า แล้วพี่จะทะยอยส่งเงินคืนให้น้อง ฝากเงินมากับจิตราเขาเลยจะถึงมือพี่ไวขึ้น

น้องนันทาเป็นความหวังเดียวของพี่
ขอให้สมหวังด้วยเถิดนะ
สุดท้ายนี้ ขอให้น้องและครอบครัว
ประสพแต่ความสุขความเจริญ
ด้วยความรัก

โสมรัตน์ มโนธรรม
(สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 28)

จากตัวอย่างข้างต้น หากสังเกตเนื้อความของจดหมายพบว่ามีคำที่สะกดผิดอยู่หลายคำ เช่น พฤษจิกายน (พฤศจิกายน) อนุญาติ (อนุญาต) เกษียน (แปลว่า เขียน เกษียณ แปลว่าครบกำหนดอายุทำงาน) สังเกตุ (สังเกต) สงเคราะ (สงเคราะห์) ทะยอย (ทยอย) เป็นต้น ม็อกซ์จึงนำประโยชน์เรื่องจดจำคำศัพท์จากการอ่านพจนานุกรมไปใช้ห้ามไม่ให้พ่อนำเงินให้ป้าจิตรา ดังความว่า

ม็อกซ์กระโดดขึ้นมาบนโต๊ะทำงานพ่อ อ่านจดหมายทันที พออ่านจบ มันส่งโทรจิตบอกผมว่า

“บอกพ่ออย่าให้เงินไปนะ”

“อ้าวทำไมล่ะ”

“ป้าโสมไม่ได้ส่งเขามาหาแม่หรอก นี่ไม่ใช่จดหมายของป้าโสมแน่ ๆ ป้าจิตราคงจะเขียนเอง คงจะมาหลอกเอาเงินไป”

“แกรู้ได้ยังไง”

“ก็แม่บอกว่าป้าโสมเป็นครูภาษาไทย ถ้าป้าโสมเขียนจดหมายจริง ๆ จะสะกดผิดเยอะแยะแบบนี้เหรอ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 29)

นอกจากนี้ การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครม็อกซ์ให้เป็นแมวช่างสังเกต น่าจะต้องการชี้ให้เห็นว่าการอ่านสามารถนำมาปรับใช้ชีวิตประจำวันได้ ดังเช่นที่ม็อกซ์นำมาใช้ตรวจสอบความถูกต้องของการสะกดคำภาษาไทย

กล่าวโดยสรุปว่า ความใฝ่เรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ หากเด็ก ๆ ได้รับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านตั้งแต่ยังเยาว์ และ สุมาลี บำรุงสุข ก็ได้สร้างตัวละครหลายตัว ให้มีนิสัยรักการอ่าน ชอบการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีมุมมองต่อการอ่านหนังสือว่าการอ่านเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต เป็นหนทางในการพัฒนาคน และย้ำให้เห็นว่าผู้ใกล้ชิดเด็ก ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับโรงเรียน หรือแม้กระทั่งการมีเพื่อนสนิทหรือพี่น้องที่รักการอ่าน สามารถช่วยส่งเสริมกันและกัน และช่วยสร้างนิสัยรักการอ่านติดตัวไปจนถึงตอนโตได้ไม่ยากนัก

3.2.2 กลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอคุณธรรม

จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้เขียนมีกลวิธีในการนำเสนอคุณธรรมทั้ง 7 ประการข้างต้น ผ่าน 2 กลวิธี ได้แก่ (1) นำเสนอผ่านตัวละครเด็ก และ (2) นำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่

3.2.2.1 นำเสนอผ่านตัวละครเด็ก

จากการวิเคราะห์พบว่า สุมาลี บำรุงสุข มีเจตนาใช้วรรณกรรมเยาวชนของตนทำหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ดีแก่เด็ก ๆ จึงมักนำเสนอคุณธรรมพื้นฐานทั้ง 7 ประการข้างต้น ผ่านตัวละครเอกและตัวละครประกอบที่เป็นเด็ก ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะผู้เขียนมองว่าเด็ก ๆ ในโลกความจริงจะซึมซับได้ง่าย เพราะตัวละครในนวนิยาย คือคนในวัยเดียวกับพวกเขา ยกตัวอย่างเช่น จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน วันออกเสียงเลือกตั้ง ผู้เขียนนำเสนอคุณธรรมด้านการยอมรับฟังผู้อื่น ผ่านคำพูดและพฤติกรรมตัวละคร ในเหตุการณ์หลังจากที่บรรดาสัตว์ออกมาปราศรัยครบแล้ว ก็มาถึงวันออกเสียงเลือกตั้ง ดังความว่า

เด็กนักเรียนมาชุมนุมพร้อมหน้ากันที่ลานดินตั้งแต่เช้า เพราะวันนี้เป็นวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง “ใครดีที่สุด ในสวนสัตว์ในฝัน” ทากทั้งหลังกลมหลังแหลมขออนุญาตครูช้างมานอนค้างที่โรงเรียนตั้งแต่เมื่อคืนก่อน จะได้ไม่ต้องตื่นแต่มืด และให้แน่ใจว่ามาทันออกเสียง (จะบอกความลับให้ ทุกวันทาก จะมาเรียนทันรอบบ่าย ไม่เคยทันรอบเช้าเลย)...

“...ซู่ซู่อยากเป็นแบบกบจัง”

“ฉันอยากเลือกแร้งละ” ต่ายต่าย กระต่ายน้อยตาสีแดงบอก

“เพราะว่าเขาช่วยกำจัดขยะ ช่วยรักษาสภาพแวดล้อม ป้องกันโรคระบาดด้วยนะ”

“บอกตรง ๆ ฉันชอบสิงโตนะ สง่างาม ซื่อสัตย์ ตรงไป ตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมแถมมีกำลังมหาศาล” ลูกหมีแสดงความเห็น

“แต่โมโหง่ายไปหน่อยนะ” พิราบที่เชียร์แร้งรีบวิจารณ์

“ฉันว่าเสือสิฉลาดมาก” เพียงพอนโผล่หน้ามาเสนอความเห็นบ้าง

“พวกเราควรเลือกเสือ”

สัตว์อื่นๆ หลายตัวเมินหน้า ไม่เห็นด้วยกับเพียงพอน

“พวกเห็นแก่กิน รับสินบนมาช่วยหาเสียง” ต่ายต่ายพูด เปรย ๆ เบา ๆ

“ไม่เข้าใจเลย ทำไมครูใหญ่ไม่ตัดสิทธิ์เจ้าเสือจอมโกง” พิราบรำพึงดัง ๆ

“ตุ๊ ๆ” กระรอกรีบปรามเพื่อน “อย่าบ่นเลยน่า ถ้าตัดสิทธิ์ เสือ ก็ต้องตัดสิทธิ์สิงห์ด้วยที่วิ่งไล่กัดเพื่อน”

“ความผิดครั้งแรกให้โอกาสแก้ตัวจ้ะ” ซู่ซู่ แพนด้าผู้น่ารักเสริม

“พูดตรง ๆ นะ ฉันอยากเลือกทุกตัวเลย” ลูกทากพูดดัง ๆ “ฉันว่าพวกนี้กล้าหาญมากนะที่มาลงสมัครรับเลือกตั้ง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 109-110)

จากเหตุการณ์ข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้นำเสนอภาพการกระทำและคำพูดของเหล่าลูกสัตว์ที่แสดงว่าพวกเขาต่างยอมรับฟังความคิดของเพื่อน ๆ โดยไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งเช่นแต่ก่อน รวมทั้งต่างออกมาร่วมกันมาใช้สิทธิ์เลือกตั้งอย่างเต็มใจ

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ ผู้เขียนได้นำเสนอคุณธรรมความใฝ่เรียนรู้ผ่านตัวละครนิก ในเหตุการณ์หลังจากที่พ่อพานิกและม็อกซ์ไปชมนิทรรศการวันงานลูกเสือแห่งชาติ เมื่อนิกกลับถึงบ้านได้พบกับน้ากุ้ง (เพื่อนทำงานรุ่นน้องของแม่) ที่ได้มาเยี่ยมแม่และเล่าถึงสาเหตุของการจีบสาวที่เพิ่งย้ายมาทำงานที่เดียวกันไม่ติด เพราะเรื่องนามสกุล ส่วนสาเหตุนั้นก็มาจากการที่น้ากุ้งเผลอพูดถึงที่มาของนามสกุลตนเองว่าเป็นนามสกุลพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 ทำให้เธอไม่ยอมคุยกับตนเองอีกเพราะคิดว่าเป็นคนโกหก ซึ่งแท้จริงแล้วคนไทยเริ่มมีนามสกุลใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อนิกได้ยินเข้าจึงเผลอพูดแทรกอธิบายความรู้ให้แม่และน้ากุ้งฟัง ดังความว่า

“ก็คนไทยเพิ่งมีนามสกุลใช้ในสมัยรัชกาลที่หกนี่ครับ” ผมตอบ

“ก่อนหน้านั้น คนไทยไม่มีใครใช้นามสกุลเลย จนกระทั่ง สมัยรัชกาลที่หก ถึงมีกฎหมายให้คนไทยตั้งนามสกุล” ผมได้ความรู้จากแผ่นป้ายนิทรรศการในงานลูกเสือแห่งชาตินั่นเอง

“โอ๊ย” น้ากุ้งอุทาน ยกมือขึ้นตบหน้าผากตนเอง

“ใช่แน่ ๆ คุณดาวเก่งเรื่องประวัติศาสตร์อยู่แล้ว คงรู้เรื่องนี้...โธ่ ไม่น่าเลย ไม่น่าโกหกเรื่องประวัติศาสตร์...”

แม่กับพ่อยิ้มแก้มแทบปริชมเชยผมใหญ่ที่มีความรู้ดี ถึงตอนนี้ละ เจ้าม็อกซ์ที่นอนหลับตาอยู่ที่ปลายเท้าผมลืมตาขึ้น และส่งเสียงร้องเหมียว ๆ ประท้วงขึ้นมาทันที

‘ต้องชมฉันต่างหาก ฉันเป็นคนบอกให้เธอไปอ่านป้ายนิทรรศการนะ เธอต้องขอบใจฉันสิ’ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 71)

จากเหตุการณ์นี้ก็เช่นกัน คำแนะนำของม็อกซ์ ทำให้นิกรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ จนทำให้เกิดความกระจ่างในข้อสงสัย จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า การอ่านนั้นช่วยส่งเสริมสติปัญญา ซึ่งน่าจะเป็นเจตนาอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนตั้งใจที่จะทำให้วรรณกรรมของตนช่วยให้เด็กๆ มีพัฒนาการด้านการคิด การค้นคว้า และการอ่านที่ดียิ่งขึ้น

หรือ จากตอน การหาเสียง (โดยไม่ตั้งใจ) ผู้เขียนได้นำเสนอ คุณธรรมด้านความเมตตาผ่านเหตุการณ์วันที่ม่าเหมี่ยวรู้สึกสงสารแดงที่สอบตกหลายวิชา ม่าเหมี่ยวจึงนำเรื่องนี้ไปเล่าให้แม่ฟัง ดังความว่า

“สงสารแดงค่ะ ข้อสอบไม่ยากเลย แต่เขาก็ทำไม่ได้ วันนี้เขาบอกม่าเหมี่ยวว่าทำประวัติศาสตร์ไม่ได้เลย มัวแต่กลัวว่าจะสอบตกเหมือนเมื่อสอบประจำเดือน แดงเขาไม่ชอบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ไม่เหมือนม่าเหมี่ยว น่าสงสารแดงนะคะ อย่างอาขยานเขาก็ยังเขียนไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ตอนคุณครูให้ท่องปากเปล่าด้วยกันในห้องเขาก็ท่องได้”

“อ้าว ทำไมล่ะจ๊ะ”

“เขาตื่นเต้นค่ะ เวลาสอบไล่ทีไร แดงเขาลืมอะไร ๆ ที่ท่องไว้ทุกที ม่าเหมี่ยวกับเพื่อนไม่รู้จะช่วยเขายังไงดีค่ะ ตอนเขาสอบประวัติศาสตร์ตก คุณครูยังว่าเลยค่ะ ว่าข้อสอบง่าย ๆ ไม่น่าตก หาว่าหนูแดงไม่ดูหนังสือ เขาเลยยิ่งกลัวข้อสอบใหญ่ พอเห็นข้อสอบเขาก็ลืมว่าจำอะไรได้บ้างทำไม่ได้เลย”

“แม่ก็ไม่เคยเป็นอย่างนี้ด้วยซี”

“ม่าเหมี่ยวก็ไม่เคยเป็นค่ะ เลยไม่รู้จะช่วยหนูแดงเขายังไงดี คราวนี้เขาบอกว่าเขาต้องสอบตกอีกแน่ ๆ เลยค่ะ คุณครูต้องว่าเขาในชั้นอีกแน่ ๆ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 112-113)

หลังจากที่ม่าเหมี่ยวได้นำเรื่องดังกล่าวมาปรึกษาแม่ เพราะอยากช่วยแดงให้สอบผ่าน แม่จึงได้แนะนำให้ม่าเหมี่ยวนำเรื่องนี้ไปปรึกษาครูดังความว่า “งั้นม่าเหมี่ยวก็ไปเรียนคุณครูแทนเพื่อนสิ คุณครูจะได้หาทางช่วย” แต่ม่าเหมี่ยวก็ยังไม่กล้าพอ จนกระทั่งวันต่อมาม่าเหมี่ยวได้นำเรื่องดังกล่าวไปเรียนให้ครูทราบ ดังความว่า

เย็นวันรุ่งขึ้นม่าเหมี่ยวเดินยิ้มแป้นกลับบ้าน พอเห็นคุณแม่ก็รีบเล่าทันทีว่า “ม่าเหมี่ยวไปพูดกับคุณครูแล้วค่ะ พูดตั้งแต่ตอนเช้าเลย คุณครูก็ดีดี ตอนแรกม่าเหมี่ยวกลัวว่าคุณครูจะไม่เข้าใจเสียอีก ตอนเย็นคุณครูก็เข้ามาพูดในห้องบอกว่า พวกเราไม่ควรจะตื่นเต้นเวลาสอบไล่ เพราะข้อสอบนั้นคุณครูก็ออกจากที่มีอยู่ในหนังสือกับที่เราเรียนไปแล้ว เพื่อวัดผลว่าเราเข้าใจที่เรียนไปแค่ไหน ถ้าไม่เข้าใจคุณครูจะได้สอนใหม่ แล้วคุณครูยังบอกนะคะว่าการสอบประวัติศาสตร์ก็เหมือนกัน นักเรียนไม่จำเป็นต้องตอบอย่างละเอียดเหมือนในหนังสือเลย เอาเท่าที่สำคัญ ๆ ก็พอแล้ว คุณครูน่ารักจังค่ะ บอกว่าเวลาสอบ ก็เท่ากับบังคับให้นักเรียนอ่านหนังสือกันจริง ๆ เวลาจะค้นคว้าทำอะไร จะได้รู้ว่าควรจะไปหาเรื่องราวนั้น ๆ ได้ที่ไหน จากหนังสือ อะไร” ม่าเหมี่ยวเล่าให้ฟังอย่างละเอียด พอพูดจบคุณแม่จึงถามว่า “แดงหายกลุ้มใจหรือยังจ๊ะ”

“หายแล้วซีคะ” ม่าเหมี่ยวตอบแล้วก็ยิ้มอาย ๆ “แดงเขา ดีใจใหญ่เลยค่ะ เขาบอกว่าถ้ามีการเลือกขวัญใจของห้องอีก และก็เขาจะลงคะแนนให้ม่าเหมี่ยวด้วยค่ะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 115)

จากข้างต้นเห็นได้ว่าที่ปัญหาเรื่องการทำข้อสอบไม่ได้ของแดง ได้รับการแก้ไขจากความสงสารที่ม่าเหมี่ยวมีต่อเพื่อนอย่างจริงใจ จึงหาทางช่วยเหลือเพื่อนด้วยการนำปัญหามาปรึกษาแม่ก่อน เมื่อได้คำแนะนำที่ดี ในที่สุดม่าเหมี่ยวก็ช่วยเพื่อนได้สำเร็จ หนูแดงเองก็รู้สึกดีใจและรักม่าเหมี่ยวเพื่อนคนนี้มากเป็นพิเศษ ดังคำพูดที่ม่าเหมี่ยวบอกแก่แม่ในตอนท้ายการสนทนาว่า “แดงเขาดีใจใหญ่เลยค่ะ เขาบอกว่าถ้ามีเลือกขวัญใจของห้องอีกละก็ เขาจะลงคะแนนให้ม่าเหมี่ยวด้วยค่ะ”

3.2.2.2 นำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่

นอกจากผู้เขียนจะนำเสนอคุณธรรมทั้ง 7 ประการ ผ่านตัวละครเอกและตัวละครประกอบที่เป็นเด็กแล้ว ผู้เขียนยังนำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก เช่น พ่อ แม่ ครู และผู้ใหญ่แวดล้อมที่มีเมตตาเอ็นดูเด็ก ยกตัวอย่างเช่น จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน การตัดสินใจครั้งใหญ่ ผู้เขียนเสนอคุณธรรมด้านการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผ่านตัวละครพ่อแม่ ในเหตุการณ์ที่อ้อขออนุญาตใช้เงินในบัญชีที่ตนเองได้เก็บออมไว้ เพื่อไปเที่ยวเมืองนอกกับเพื่อนสนิทในช่วงปิดเทอมฤดูร้อน แม้พ่อกับแม่จะไม่เห็นด้วย เพราะต้องใช้เงินหลักหมื่น แต่สุดท้ายก็ต้องยอมรับฟังเหตุผลของลูกและให้เขาได้ตัดสินใจเอง ดังความว่า

“แม่ หนูมีเงินเก็บในธนาคาร หนูใช้เงินเก็บของหนูก็ได้ แม่ไม่ต้องออกให้” ฉันตัดใจใช้มาตรการขั้นสุดท้าย

ตั้งแต่ฉันเกิด แม่กับพ่อเปิดบัญชีธนาคารให้ฉัน และฝากสะสมให้เป็นประจำทุกเดือน พอฉันโตรู้จักเก็บเงินได้ ก็ฝากเงินสะสมเข้าบัญชีทุกเดือนเหมือนกัน ตอนนี้ในบัญชีมีเงินถึงสามหมื่นบาทแล้ว ไม่ใช่น้อยเลยนะ ส่วนหนึ่งเป็นเงินแต๊ะเอียที่กงกับยายให้ในวันตรุษจีนทุกปี ฉันไม่เคยใช้เงินซื้อของเล่นหมดเหมือนอย่างอ๊อดหรอก ต้องแบ่งส่วนหนึ่งมาฝากธนาคารเสมอ

พ่อกับแม่มองสบตากัน แล้วนิ่งเงียบ

“แม่บอกว่า นี่เป็นบัญชีของหนูนี่ หนูจะใช้ยังไงก็ได้” ฉันรีบปกป้องผลประโยชน์ทันที “หนูอยากไปเที่ยวกับแป้นกับพลอย หนูไม่เคยไปเมืองนอกเลยนะ นี่เป็นครั้งแรก แล้วได้ไปเที่ยวกับเพื่อนสนิทด้วย”

“ใช่ พ่อกับแม่บอกแล้วว่าบัญชีนั้นเป็นของอ้อ อ้อเป็นคนดูแล จะใช้จ่ายยังไงเป็นเรื่องของอ้อ”

ฉันเป็นฝ่ายนั่งเงียบ ๆ บ้าง เพราะน้ำเสียงของพ่อเอาจริงเอาจังกว่าทุกที

“ถ้าอ้ออยากใช้เงินในบัญชีตั้งหมื่นห้าไปเที่ยวหกวันกับเพื่อน พ่อกับแม่ก็ตามใจ เพราะเป็นเงินของอ้อ อ้อตัดสินใจเองได้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 21–22)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพ่อและแม่ฝึกให้อ้อได้ตัดสินใจเรื่องการใช้เงินในบัญชีของตนด้วยตัวเอง เป็นการฝึกให้รู้จักการวางแผน และคิดอย่างรอบคอบ นอกจากนี้จะเห็นว่าพ่อแม่ของอ้อเองก็เลือกที่จะไม่ใช้อำนาจบังคับ แต่พร้อมยอมรับการตัดสินใจของลูก

เรื่อง ใครดีที่สุด ตอน ชุมนุมที่หนองน้ำ ผู้เขียนได้นำเสนอคุณธรรมด้านการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเช่นเดียวกัน โดยนำเสนอผ่านตัวละครผู้ปกครองของลูกสัตว์ ในเหตุการณ์ที่ผู้ปกครองของลูกสัตว์ของสวนสัตว์ในฝันต่างกลุ้มใจที่ลูกของตนไม่ยอมมาโรงเรียน จนแม่แรดต้องตั้งตัวเรียกประชุมผู้ปกครองเพื่อปรึกษาหารือ แต่ระหว่างที่หารือก็เกิดการทะเลาะกันเอง เพราะผู้ปกครองต่างไม่ฟังเหตุผลของใคร ดังความว่า

แม่แรดขยับตัวอันสูงใหญ่น่าเกรงขาม พลางกวาดสายตาดุ ๆ ไปทั่ว

“เป็นผู้ใหญ่โต ๆ กันแล้ว ไม่ใช่เด็กเล็ก ๆ ยังจะมาเถียงกัน ไม่รู้จักอาย”

ทั้งเสือและสิงโตอยากจะตอบโต้ แต่เมื่อมองดูร่างหนาเตอะ น้ำหนักเกือบหนึ่งตัน แถมนอคม ๆ ยาวเกือบยี่สิบเซนติเมตรบนหัวแม่แรดแล้ว ก็จำใจต้องสงบปากสงบคำ ประสบการณ์บอกให้รู้ว่าต่อให้เสือและสิงโตมากันทั้งฝูง ก็ยากจะจัดการสยบแม่แรดลงได้

“พวกเราผู้ปกครองอยากให้ลูก ๆ ไปโรงเรียนกันเสียทีใช่ไหม” แม่แรดถาม

ผู้ปกครองทั้งหลายส่งเสียงตอบพร้อมเพรียงกันว่า ใช่

“แต่พวกเรากลัวว่าโรงเรียนจะไม่ปลอดภัย เพราะลูกเสือ กับลูกสิงห์และพรรคพวกจะตีกันใช่ไหม”

ผู้ปกครองทั้งหลายส่งเสียงตอบพร้อมเพรียงกันอีกครั้งว่า ใช่ แม่แรดหันมามองหน้าแม่เสือและพ่อสิงโต

“ว่าไงล่ะ ได้ยินชัดเจนแล้วใช่ไหม ปัญหามันอยู่ที่ลูกแกสองตัวนี่แหละ เด็กอื่น ๆ ถึงไม่ได้ไปโรงเรียน”

“ไม่ถูกต้อง” แม่เสือสวนกลับทันควัน “ลูกฉันไม่ได้เป็นตัวปัญหา ลูกฉันไม่ได้ไล่กัดเพื่อนที่โรงเรียนเสียหน่อย”

“ลูกแกกับพวกนั่นแหละตัวปัญหา” พ่อสิงโตตอบ “ลูกฉันพูดหาเสียงดี ๆ พรรคพวกของลูกแกกลับมาหาเรื่อง ยั่วโมโหลูกฉันจนมันโกรธ ระงับความโกรธไม่ได้ ถึงได้วิ่งไล่หมาป่าเห็นชัด ๆ ว่าต้นเหตุคือลูกเสือกับพวกแท้ ๆ”

“ไม่ถูกต้อง” แม่เสือยืนกราน “ลูกฉันหาเสียงก็ต้องใช้ทุกวิธีที่จะขจัดคู่ต่อสู้ ใช้ปัญญาแท้ ๆ ไม่ใช่เอากำลังเข้าข่มจะมาว่าลูกฉันผิดได้อย่างไร”

“ใช้ปัญญากลั่นแกล้งคู่ต่อสู้นี่มันไม่ยุติธรรม”

“ฉันว่ายุติธรรมที่สุด ใครฉลาดกว่าก็สมควรชนะไม่ใช่หรือ” “ชนะอย่างโกง ๆ น่ะสิ”

“โอ๊ย เบื่อพวกขี้แพ้ชวนตี” แม่เสือลอยหน้าลอยตาเถียง

พ่อสิงโตคำรามด้วยความโกรธ แผงขนตรงบริเวณลำคอฟูขึ้นมา แม่เสือถอยหลังอย่างระแวดระวัง ตาจ้องสิงโตเขม็ง

“หยุดนะ” แม่แรดแผดเสียง “ห้ามต่อสู้กันที่หนองน้ำนี้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 104-105)

ครูจิ้งจอกที่ยืนฟังอยู่ อดไม่ได้ จึงถือโอกาสอธิบายให้ผู้ปกครองฟังว่าหากไม่มีการเลือกตั้งก็จะไม่มีสัตว์ตัวใดดีที่สุด ทำให้เกิดการทะเลาะกันแบบนี้ไปไม่จบไม่สิ้น แต่ครั้งนี้แม่แรดเริ่มฟังเหตุผลของผู้ปกครองคนอื่นมากขึ้น จนทำให้เรื่องราวยุติและได้ข้อสรุป ดังความว่า

“ฉันเห็นด้วย เลือกตั้งวุ่นวาย เลิกมันเสียเลยดีกว่า” ฝ่ายที่เห็นด้วยบอก

“ฉันไม่เห็นด้วย ฉันว่าที่ครูให้เด็กหัดเลือกตั้งเป็นเรื่องที่ดี ที่มันยุ่งก็เพราะเสือกับสิงห์สองตัวแข่งขันกันอย่างไม่ถูกต้อง ฉันว่าตัดสิทธิ์สองตัวนี้ไปเลย ไม่ให้ลงแข่งขัน” ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับแม่แรดบอก

พวกผู้ปกครองต่างทุ่มเถียงกันเสียงเอะอะ ไม่มีใครฟังใคร

“ฮูม แปร๋น!” ครูช้างร้องเสียงดังกัมปนาท สัตว์ทุกตัวเงียบกริบ

“ใครที่อยากให้ยกเลิกการออกเสียง มายืนอยู่ทางขวามือ ของฉัน ใครที่อยากให้มีการออกเสียง ก็มายืนทางซ้ายมือ”

ผู้ปกครองต่างขยับตัว ย้ายที่กันชุลมุน น่าประหลาดใจนัก เสือกับสิงโตใจตรงกันทั้งคู่เลือกยืนอยู่ทางซ้ายมือของครูช้าง

แม่แรดที่อยู่ทางขวามือของครูช้างสายตาไม่ค่อยดี ต้องวานนกเอี้ยงที่เกาะอยู่บนหลังให้ช่วยนับจำนวนสัตว์แต่ละฝ่าย นกเอี้ยงนับเก่ง รีบส่งเสียงเจื้อยแจ้ว....

...

แม่แรดกับพรรคพวกฝ่ายขวาส่ายหน้าไม่พอใจ ครูช้างกระแอมเบา ๆ พูดว่า “ในเมื่อเสียงส่วนใหญ่ให้มีการออกเสียงเลือกตั้งกัน เราก็จะทำตามเสียงส่วนใหญ่นะ

“ดี ๆ” เสียงฝ่ายซ้ายสนับสนุน ครูช้างหันหน้าไปทางขวา ถามว่า “แล้วพวกนี้ล่ะยอมรับไหม”

“เฮ้อ” แม่แรดถอนใจ “ถึงฝ่ายฉันจะแพ้ แต่ฉันก็ยอมรับนะ ว่าการออกเสียงนี้เป็นวิธีที่ดี พวกเราไม่ต้องเถียง ไม่ต้องทะเลาะกัน เอาละ ฉันยอมตามเสียงส่วนใหญ่”

บรรดาสัตว์ที่อยู่ฝ่ายแม่แรดก็พยักหน้าเห็นด้วย

“ขอบใจมาก” ครูช้างพูด “ขอบใจทุกตัวที่ออกเสียง และยอมทำตามเสียงส่วนใหญ่ แม้ผลลัพธ์จะไม่เป็นไปตาม ความต้องการของตัวเอง”

“ไชโย ๆ ไชโยให้พวกเราทุกตัวเลย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 106-108)

จากเหตุการณ์ในตอนนี้ แสดงให้เห็นว่าการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการยอมรับฟังเสียงข้างมากของตัวละครผู้ปกครองก็สามารถช่วยลดการทะเลาะกันของผู้ปกครองเอง ขณะเดียวกันยังนำไปสู่การบอกกล่าวลูก ๆ ให้ไปโรงเรียนเพื่อร่วมกิจกรรมการปราศรัยต่อให้จบ ก่อนออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ฤทธิ์คุณย่า ผู้เขียนได้นำเสนอคุณธรรมเรื่องความใฝ่เรียนรู้ผ่านการกระทำและคำพูดของย่าพวงร้อยที่หาทางให้อ๊อดอ่านหนังสือคล่องขึ้น ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้อ๊อดมาอ่านหนังสือให้ฟังทุกวันก่อนจะพาเจ้าหมาซิริอัสไปเดินเล่นชายหาด ดังความว่า

“เอาอย่างงี้แล้วกัน ถ้าเธออยากพาซิริอัสไปเดินเล่นต่อ ทุกวันก่อนพามันไปเดินเล่น เธอต้องมาอ่านหนังสือให้ฉันฟังก่อนวันละสิบห้านาที ฉันจะเป็นคนเลือกหนังสือที่เธอต้องอ่านให้ฟังเอง ตกลงไหม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 107)

จากเหตุการณ์ในตอนนี้หากติดตามไปเรื่อย ๆ อ๊อด อ้อ และผู้อ่านจะเข้าใจเจตนาที่แท้จริงว่า เพราะย่าพวงร้อยเป็นครูมาก่อน และมีจิตเมตตาเด็ก ๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และท่านเชื่อว่าการอ่านจะช่วยพัฒนาเด็ก ๆ ได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝึกการอ่านออกเสียง และทำความเข้าใจความหมายที่หนังสือสื่อออกมา โดยเฉพาะวรรณคดีที่มีภาษาโบราณ ชื่อตัวละครสะกดยากและอ่านยาก เช่น สามก๊ก เป็นต้น แต่กรณีของอ๊อด สุดท้ายเขาไม่ได้อ่านสามก๊กแบบที่พี่พัชรหลานของย่าพวงร้อยเดาไว้ แต่ได้อ่านนวนิยายเรื่องครูไหวใจร้าย ซึ่งเป็นเรื่องของครูไหว ที่อาจจะดุ เคร่งครัด แต่ทั้งหมดที่ครูทำไปก็เพื่อให้เด็กได้ดี การที่คุณย่าเลือกเรื่องนี้ให้อ่านก็คงมีเจตนาแฝงให้อ๊อดได้เข้าใจถึง

เจตนาที่แท้จริงที่ผู้ใหญ่สักคนปฏิบัติต่อเราก็เป็นได้ แต่ที่แน่นอนคือการอ่านจะทำให้อ๊อดมีความรู้และเกิดการพัฒนาตนเองด้านการอ่านมากขึ้นนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป หลักคุณธรรมที่สุมาลี บำรุงสุข เน้นนำเสนอโดยสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมพบทั้งสิ้น 7 ประการ ได้แก่ การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความมีวินัย ความมีเหตุผล ความประหยัดอดออม ความเมตตากรุณา และความใฝ่เรียนรู้ โดยคุณธรรมทุกข้อถูกนำเสนอผ่าน 2 กลวิธี คือ (1) ผ่านตัวละครเด็ก และ (2) ผ่านตัวละครผู้ใหญ่ โดยทุกข้อล้วนเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งถ้าหากเด็กขาดคุณธรรมในด้านใดด้านหนึ่งก็จะส่งผลให้ต่อเด็กโดยตรง รวมทั้งสังคมและประเทศชาติ การที่สุมาลี บำรุงสุข เลือกเน้นนำเสนอคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงว่าผู้เขียนค่อนข้างให้ความสนใจและใส่ใจการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่เด็ก ๆ ตามที่สังคมคาดหวัง

3.3 คุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้

ประเด็นคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) ความรู้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข และ (2) กลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอความรู้

3.3.1 ความรู้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

จากการวิเคราะห์พบว่า ถึงแม้วรรณกรรมเยาวชน ทั้ง 5 เรื่องที่นำมาศึกษาจะอยู่ในกลุ่มงานบันเทิงคดี แต่ผู้เขียนกลับสอดแทรกสาระความรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ ไว้ในผลงาน โดยตลอด สามารถสรุปความรู้ได้ 5 ด้าน ดังนี้ (1) ความรู้เกี่ยวกับภาษา (2) ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ (3) ความรู้เกี่ยวกับนิทานตำนาน (4) ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ และ (5) ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ อธิบายดังต่อไปนี้

3.3.1.1 ความรู้เกี่ยวกับภาษา

วรรณกรรมที่ดีจะต้องช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษา ดังที่สมพร จารุณัฏ (2538: 37-38) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กได้เป็นอย่างดี ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียนในการสร้างจินตนาการและพัฒนาความคิดได้อย่างดียิ่ง ดังนั้นงานวรรณกรรมจึงช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน ในการสร้างจินตนาการและสร้างความคิด จากการศึกษาพบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับภาษาและการใช้ภาษาแก่เด็ก ๆ อยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความรู้ด้านคำศัพท์และการสะกดคำ และ ความรู้ด้านสำนวน ดังนี้

1) ความรู้ด้านคำศัพท์ และการสะกดคำ

สุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาที่ถูกต้อง จึงพยายามสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์และการสะกดคำ ไว้ในบันเทิงคดีทั้ง 5 เรื่อง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เข้าใจความหมายของคำนั้น ๆ อย่างถูกต้อง ดังปรากฏในเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน บนรถไฟ ผู้เขียนได้อธิบายความหมายคำว่า “ตรรกะ” ไว้ในเหตุการณ์ที่อ้อ อ๊อด และอานากำลังเดินทางไปจังหวัดสงขลา ขณะอยู่บนรถไฟอ๊อดต้องการรู้ว่าระหว่างอาหารบนรถไฟกับอาหารที่อานาทำอย่างไหนจะอร่อยกว่ากัน จึงบอกอานาว่าต้องสั่งมาลองกินเปรียบเทียบ อานาได้ยินดังนั้นจึงพูดว่า “แหม นายอ๊อด ... ช่างมี

ตรรกะ ดีเหลือเกินนะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 41) อ๊อดทำท่าสงสัย อานาจึงอธิบายความหมายของคำว่า “ตรรกะ” ให้อ๊อดฟัง ดังความว่า

“ตรรกะ อ้อ ลืมไปว่าอ๊อดคงไม่รู้จักคำนี้ ตรรกะ สะกดด้วย ต.เต่า ร หัน ก ไก่ และสระอะ ย่อมาจากคำว่า ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาที่สอนให้คิดอย่างมีเหตุผลสมเหตุสมผลจ้ะ อานาชมว่าอ๊อดมีเหตุผลดีมาก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 41)

เช่นเดียวกับตอน งานเลี้ยงน้ำชา ผู้เขียนได้ให้ความหมายของคำว่า “Scum” ผ่านเหตุการณ์ที่ย่าพวงร้อยเล่าที่มาของชื่อบ้านป่าโปร่งให้อ้อฟัง อ้อสงสัยว่าเหตุใดย่าจึงไม่ตั้งชื่อบ้านว่า สะกอม ตั้งแต่แรก ย่าพวงร้อยจึงต้องอธิบายให้ฟัง ว่า

“...คำว่า สะกอม นี่ฝรั่งฟังแล้วมันคล้ายเสียง สะกัม รู้จักไหม คำว่า Scum ในภาษาอังกฤษแปลว่า ของเลว ๆ พวกกากเดนมนุษย์ อะไรทำนองนี้ พวกฝรั่งทั่ว ๆ ไปนี่ ส่วนมากเขาแยกเสียงสั้นกับเสียงยาวแบบสระออ กับสระอะของเรานี่ไม่ออกหรอก คำว่าสะกอม เขาฟังได้ยินเป็นสะกัม เขาก็ขำสิคนตั้งชื่อบ้านเศษสวะบ้านเดนมนุษย์ ทำนองนี้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 125)

ในตอนเดียวกัน ผู้เขียนก็ได้ให้ความหมายของคำว่า “Cowpat” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย รวมถึงการออกเสียงที่ถูกต้องผ่านคำอธิบายของอานา ดังความว่า

“แต่ถ้าโรงแรมจะตั้งชื่อตามหมู่บ้านจริง ๆ คงไม่สะกดด้วยคำนั้นนะคะ” อานาแย้งขึ้นมาเสียงอ่อน “คงใช้คำว่า Sakom มากกว่า ที่จริงว่ารักษาชื่อหาดชื่อหมู่บ้านไว้ก็ดี ภาษาไทยเราที่ฟังเพี้ยนแล้วฝรั่งขำในภาษาอังกฤษก็มีตั้งหลายคำ แต่เราก็ใช้ของเรามาเรื่อย ไม่เห็นต้องอายเขาเลย”

“คำอะไรบ้างล่ะ” อาจารย์พวงร้อยซักสมกับนิสัยครู

“อย่างคำว่า ข้าวผัด ไงคะ” อานาตอบฉาดฉาน “ดิฉันเคยอ่านหนังสือ ว่าบ็อบ โฮป เคยมาเล่นตลกให้ทหารอเมริกันที่มารบที่เวียดนาม แล้วมาพักผ่อนในเมืองไทย บ็อบ โฮป บอกว่าแปลก คนไทยชอบกินข้าวผัด แต่เขาออกเสียงข้าวผัด เป็น Cowpat ทหารฝรั่งฮากันตึง คนไทยที่ได้เข้าไปดูต้องพลอยหัวเราะไปด้วยทั้ง ๆ ที่ฉุนเหมือนกัน”

“Cowpat แปลว่า ขี้วัว” อานาหันมาบอกฉัน ฉันร้องยี้ รู้สึกไม่ชอบใจ นายบ็อบ โฮป คนนี้เลย... (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 126)

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน ฤทธิ์เดชวานร เมื่อถึงคราวที่ลิงต้องจับสลากเพื่อพูดปราศรัยหาเสียง ผู้เขียนก็ให้ตัวแทนลิงแสมได้แนะนำตัวเองด้วยการออกเสียง และอธิบายคำเรียกที่ถูกต้อง ดังความว่า

“ฉันคือลิงแสม ใช่แล้ว อ่านว่า สะ-แหม นะ เป็นลิงพื้นบ้านไทย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 22)

จากคำพูดของลิงแสมข้างต้น แสดงว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้เรียนรู้การออกเสียงคำที่ถูกต้อง ไม่เช่นนั้นอาจมีบางคนอ่าน สะ-แหม<u>ม</u> โดย ออกเสียง ม เป็นตัวสะกดแม่ กม

ทั้ง ๆ ที่คำนี้ที่ถูกต้อง คือ ต้องออกเสียง ห เป็นอักษรนำ เป็นต้น การสอดแทรกความรู้เช่นนี้ไว้ในตัวบทนับว่าสามารถช่วยให้ผู้อ่านจดจำ และสามารถออกเสียงโดยไม่ผิดอีกต่อไป

หรือจากตอน เกิดเรื่องอลเวง เป็นเหตุการณ์ที่ลูกเสือกล่าวปราศรัย ผู้เขียนได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับคำสุภาพของคำว่า ตีน ผ่านคำพูดของลูกเสือที่อธิบายความสามารถของตนในการซ่อนเล็บเท้า ดังความว่า

ลูกเสือกางเล็บหดเล็บอวดเพื่อนนักเรียน “เมื่อเราต้องการจับเหยื่อ เราก็กางเล็บมาใช้เป็นอาวุธ ฉีกกระชากเหยื่อได้ เวลาเราวิ่ง เล็บเท้าหลังจะช่วยเกาะ ตะกุยพื้นดิน ทำให้เร่งความเร็วได้เร็วขึ้น แต่เมื่อไม่ต้องการใช้เล็บ เราก็หดเล็บเก็บได้ ทำไมเราต้องซ่อนเล็บด้วย ก็เราไม่อยากให้เล็บที่อไงครับ ป้องกันการขูดขีดฉีกขาด รักษาความแหลมคมของเล็บ ก็ต้องซ่อนเล็บก่อนหน่อย”

ในที่นี้ลูกเสือสุภาพ เลือกใช้คำว่า เท้า แต่สัตว์อื่น ๆ มักใช้คำว่าตีน (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 92)

เช่นเดียวกับ ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ทำหมันแมว ผู้เขียนก็ได้สอดแทรกศัพท์ทางวิชาการผ่านเหตุการณ์ในตอนที่นิกอธิบายขั้นตอนการทำหมันให้ม็อกซ์ฟัง ดังความว่า

‘เฮ้อ การทำหมันก็คือการทำให้ไม่มีลูกไง เหมือนการตอนนั่นละ มีสองคำกับสัตว์ทั่วไปก็ใช้คำว่าตอน ถ้าใช้กับคนหรือถ้าใช้กับสัตว์แต่อย่างสุภาพ ก็คำว่าหมัน’

‘ทำไมไม่ใช้คำเดียวกันล่ะ’

‘ไม่รู้สิ ผมเกาหัว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รู้สึกคันหัว แต่รำคาญความช่างซักของม็อกซ์มากกว่า

‘เออ...เพราะคนเราคิดว่าคนกับสัตว์ไม่เหมือนกันมั้ง ก็เลยต้องคิดคำศัพท์เยอะแยะมาใช้ให้มันต่างกัน แล้วทำให้ฉันปวดหัวไง อย่างหัวนี่ หัวแมวก็เรียกหัว ส่วนหัวคนก็เรียกศีรษะ ให้ยากขึ้นไปหน่อยไง’ (ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ทำหมันแมว, 2553: 24-25)

หรือตอน ประโยชน์ของพจนานุกรม ผู้เขียนได้นำเสนอวามรู้ด้านการสะกดคำ ผ่านเนื้อความในจดหมายขอความช่วยเหลือเรื่องเงิน ที่ผู้หญิงชื่อว่า “ป้าจิตรา” ถือมาและแอบอ้างว่าเป็นเพื่อนของป้าโสม ดังเนื้อความในจดหมายต่อไปนี้

๑๒ ถนนสุรงคะเดชะ
อ.เมือง จ.พิษณุโลก

๑๘ พฤษจิกายน

น้องนันทาที่รัก

จิตราเพื่อนพี่ เขาลงมาธุระที่กรุงเทพฯ พี่เลยฝากเขาให้ถือจดหมายมาถึงน้อง พี่ไม่ค่อยสบาย ลงมาไม่ไหว หมอเขาไม่อนุญาติให้พี่ไปไหนเลย พี่เจ็บกระเสาะกระแสะมาเรื่อยเป็นหลายโรค เบื่อตัวเองเต็มที ตอนนี้คุณพิภพสามีพี่เขาเพิ่ง

เกษียน ก็เกิดเจ็บขึ้นมาอีกคน พี่ละเกรงใจเธอจริง ๆ แต่ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร ญาติ ๆ พี่ทางนี้เขาก็คงรำคาญพี่เต็มทีแล้ว ไม่เคยมาเยี่ยมเราเลย แต่นั่นละ เพราะเราก็รบกวนเขาเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ อยู่เรื่อย ๆ พี่สังเกตุว่าเขาไม่อยากพบหน้าเราแล้ว เวลาไปหาเด็กคนใช้ก็ว่าไม่อยู่บ้าน

พี่เดือดร้อนจริง ๆ ไหนจะค่ายา ค่าหมอของพี่ แล้วค่ายา ค่าหมอของคุณพิภพด้วย ช่วยสงเคราะพี่หน่อยนะน้อง ถ้ายังระลึกถึงความหลัง พี่ขอยืมเงินหน่อย พี่ขอรบกวนยืมสักหน่อยห้าพันบาท คงพออยู่รอดจนกว่าจะได้เงินเดือนเดือนหน้า แล้วพี่จะทะยอยส่งเงินคืนให้น้อง ฝากเงินมากับจิตราเขาเลยจะถึงมือพี่ไวขึ้น

น้องนันทาเป็นความหวังเดียวของพี่
ขอให้สมหวังด้วยเถิดนะ
สุดท้ายนี้ ขอให้น้องและครอบครัว
ประสพแต่ความสุขความเจริญ
ด้วยความรัก

โสมรัตน์ มโนธรรม
(สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 28)

ต่อจากเหตุการณ์นี้เมื่อพ่ออ่านจบ ก็ลุกขึ้นไปไขกุญแจลิ้นชักเพื่อนำเงินให้ป้าโสม ขณะนั้นเองม็อกซ์ก็กระโดดขึ้นบนโต๊ะทำงานพ่อและอ่านจดหมายทันที เมื่ออ่านจบมันจึงส่งโทรจิตให้นิกห้ามพ่อเอาเงินให้ป้าจิตรา เพราะจดหมายนี้ไม่ใช่ของป้าโสมเขียน นิกสงสัยว่าเหตุใดม็อกซ์จึงรู้ ม็อกซ์จึงอธิบายให้นิกฟังว่า เพราะป้าโสมเป็นครูสอนภาษาไทย ถ้าป้าเขียนจดหมายนั้นจริง ๆ จะไม่เขียนคำผิดมากอย่างนี้ ผู้เขียนได้ทิ้งประโยคไว้ให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยผ่านการอ่านจดหมายซ้ำอีกครั้งของนิกและตั้งคำถามกับผู้อ่าน (ให้ลองค้นหาคำตอบ) ดังความว่า

ผมอ่านจดหมายซ้ำอีกที คราวนี้อ่านช้า ๆ อย่างตั้งใจ จึงเห็นคำสะกดผิดหลายแห่ง ทำให้ผมเชื่อม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ของผมเสียแล้วสิ แล้วคุณล่ะ เห็นที่ผิดบ้างไหม (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 29)

ความน่าสนใจในตอนนี้คือ ผู้เขียนสร้างตัวละครม็อกซ์ให้มาทำหน้าที่เตือนสตินิกให้เป็นคนช่างสังเกต อีกทั้งยังทิ้งประโยคคำถามให้ผู้อ่านได้คิดตามว่า “แล้วคุณล่ะ เห็นที่ผิดบ้างไหม” เพื่อกระตุ้นให้ต้องย้อนกลับไปอ่านอีกครั้ง และพยายามหาคำสะกดผิดในจดหมายไปพร้อมกับนิก (แต่ความจริง ผู้เขียนได้ทำเฉลยไว้แล้วที่ด้านล่างของหน้าโดยทำเป็นตัวละครกลับหัว) นับว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเทคนิคการเขียนเพื่อกระตุ้นความอยากรู้ของผู้อ่านให้ต้องกลับไปอ่านซ้ำและสังเกตอย่างถี่ถ้วน จนได้พบว่ามีคำที่เขียนผิดอยู่หลายคำ ดังที่ผู้เขียนได้เฉลยไว้

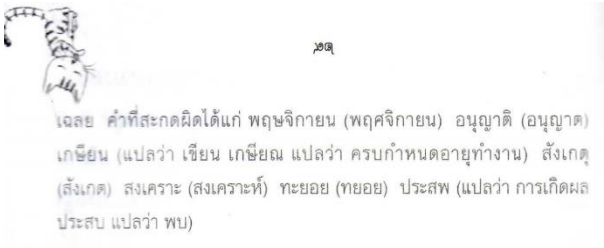

ภาพที่ 3.28 คำที่เขียนผิด

ที่มา: สุมาลี บำรุงสุข (2553)

กล่าวโดยสรุปว่า สุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างให้ความสำคัญกับความรู้เกี่ยวกับภาษา โดยเฉพาะเรื่องคำศัพท์ และการสะกดคำ ดังปรากฏว่ามีการสอดแทรกไว้ในตัวบททั้ง 5 เรื่อง ให้ผู้อ่านได้สังเกต และจดจำคำที่ถูกต้องไปใช้ เช่นเดียวกับการออกเสียงคำให้ถูกต้อง ผู้เขียนคงเห็นว่า เด็ก ๆ อาจเข้าใจผิดได้ ด้วยรูปคำบางคำ สามารถอ่านได้หลายแบบ เช่น คำว่า ลิงแสม ตำแหน่งท้ายคำ ม ม้า อาจเป็นได้ทั้งตัวสะกดและตัวตาม เด็ก ๆ จะต้องอ่านว่า สะ-แหม จึงจะถูกต้อง เพราะเป็นสายพันธุ์ลิงชนิดหนึ่ง เมื่อเด็ก ๆ ได้อ่านก็ช่วยให้เกิดการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ เหล่านั้นไปด้วย รวมถึงสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องในชีวิตจริง

2) ด้านสำนวน

นอกจากความรู้ด้านคำศัพท์ และการสะกดคำ สุมาลี บำรุงสุข ยังสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับสำนวนง่าย ๆ แก่ผู้อ่าน ดังปรากฏในเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน ลูกทรพี เป็นเหตุการณ์ตอนที่ลูกควายออกมาปราศรัย และปรากฏว่าลูกสัตว์ส่วนใหญ่ไม่ชอบที่ควายพูดโอ้อวดตัวเองมากไป จึงเกิดการแบ่งฝ่ายเป็นกลุ่มที่ไม่ชอบลูกควายโดยมีลูกวัวเป็นหัวหน้า ตอนนี้ผู้เขียนได้นำสำนวน **ยกตนข่มท่าน** มาเป็นส่วนหนึ่งของทรรศนะที่บรรดาลูกสัตว์ต่าง ๆ มีต่อลูกควาย ดังความว่า

“ฉันไม่ชอบควายเลย” ลูกวัวบอก “โอ้อวดชมตัวเอง ฉันไม่ว่า แต่โม้ว่าตัวเก่งแล้วด่าตัวอื่น ๆ ว่าไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้นี่สิฉันไม่ชอบ”

“ใช่ **ยกตนข่มท่าน**นี่น่าเกลียดที่สุด” ลูกช้างเสริม”

“แต่ที่ควายพูดว่า ช้าง ม้า วัวกลับบ้านไม่ถูกนี่จริงหรือเปล่าล่ะ” ต่ายต่ายกระต่ายน้อยตาสีแดงถาม

“ไม่จริงหรอก วัวที่ฉลาด ๆ ก็รู้จักทางกลับบ้านนะ” ลูกวัวตอบ “แต่ไม่ใช่ทุกตัวที่ทำได้” ลูกวัวจำใจเสริม (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 41)

จากสำนวน ยกตนข่มท่าน หมายถึง ยกย่องตัวเองและข่มผู้อื่น, พูดทับถมผู้อื่นแสดงให้เห็นว่าตัวเหนือกว่า (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 937) ในที่นี้ผู้เขียนนำมาใช้อธิบายคำพูดที่ลูกควายใช้พูดข่มลูกวัวเพื่อให้เพื่อนคนอื่นมองว่า ตนเองดีกว่าลูกวัว ซึ่งหากเด็ก ๆ อ่านมาถึงตรงนี้แล้วเกิดข้อสงสัยหรืออยากรู้ความหมาย ก็สามารถที่จะสอบถามผู้ปกครองหรือครูก็ได้ เพื่อท่านจะได้อธิบายความหมายที่ถูกต้องให้ฟังหรือเด็ก ๆ จะค้นหาความหมายเองในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานก็ได้ เพราะมีบันทึกไว้อย่างชัดเจนในหน้า 937

หรือจากตอน ครูจิ้งจอกหนักใจ หลังจากที่สัตว์ในสวนสัตว์ในฝันต่างผลัดกันออกมาปราศรัยหาเสียงจนกระทั่งกิจกรรมใกล้จะเสร็จสิ้น แต่ปรากฏว่าเด็ก ๆ ก็ทะเลาะกันอีก เพราะต่างก็คิดว่าตนเองดีที่สุด ครูจิ้งจอกจึงพยายามเกลี้ยกล่อมนักเรียน โดยให้แต่ละตัวใช้ความเมตตา และรู้จักอภัยซึ่งกัน แต่ก็ยังไม่สำเร็จอีก ตอนนี้ผู้เขียนจึงได้นำสำนวน “ขิงก็รา ข่าก็แรง” มาสรุปสถานการณ์ดังกล่าว ผ่านความคิดและการรำพึงของครูช้าง ดังความว่า

“ฉันเองก็กลุ้มใจ เจ้าพลายแก้วลูกฉันก็ยืนหยัดอยู่ข้างกาไม่ยอมฟังที่ฉันสอนเหมือนกัน ฉันสอนว่าเรื่องมันแล้วไปแล้วก็ให้แล้วกันไป เขาว่าต้องให้นกยูงมาขอโทษกาก่อน เขาถึงจะยอมคืนดีกับนกยูง”

“ใช่ครับ พวกเด็ก ๆ ฝ่ายกาพูดกันแบบนี้ ผมก็ไปคุยกับนกยูงแล้ว แต่นกยูงดื้อ บอกว่าเขาไม่ใช่ยูงที่ทาสีดำให้กา เขาไม่ผิด เขาไม่ยอมขอโทษ”

“เข้าทำนอง **ขิงก็ราข่าก็แรง** นะ” ครูช้างรำพึง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 57)

สำนวน “ขิงก็รา ข่าก็แรง” ก็เช่นเดียวกันเด็ก ๆ สามารถสอบถามความหมายจากผู้ใหญ่ หรือค้นหาในพจนานุกรมได้เอง เพราะมีการบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่า หมายถึง ไม่มีใครยอมใคร (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 196) ซึ่งในตอนนี้ผู้เขียนยกมาใช้อธิบายพฤติกรรมของนกยูง และอีกาที่ต่างก็ไม่ยอมขอโทษกัน

จากตอน นกแร้งปราศรัย เป็นเหตุการณ์ที่นกแร้งได้ออกมาพูดปราศรัย นกแร้งได้บอกเล่าข้อดีของลักษณะหัวล้านตน รวมถึงการกินซากสัตว์เพื่อช่วยกำจัดศพที่ตายแล้วไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็น นอกจากนี้มันยังเล่าเกี่ยวกับกินอาหารที่มูมมาม โดยมีสาเหตุเพราะแย่งกินกันจนเกิดเป็นสำนวน **แร้งทึ้ง** ผ่านการบอกเล่าของนกแร้ง ดังความว่า

“ไหน ๆ พูดกันอย่างเปิดอก ไม่ต้องปิด ๆ บัง ๆ กันละนะ ฉันต้องยอมรับว่าพวกแร้งเองก็ออกจะมีกิริยามารยาทไม่สู้งาม พวกเราส่วนใหญ่ชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง เวลาหากินบางทีก็แย่งกันกิน เพราะพวกเราตะกละตะกลาม จิกตีกัน ส่งเสียงดังเอะอะ ผู้คนที่เห็นแร้งแย่งกันกิน ถึงคิดสำนวน **แร้งทึ้ง** ใช้ว่าคนที่แย่งกันกินมูมมาม ทะเลาะวิวาทกัน เพราะเรื่องกินหรือเรื่องแย่งผลประโยชน์” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 57)

น่าสังเกตว่า สำนวน **แร้งทึ้ง** ในตอนนี้มีความพิเศษตรงที่ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของสำนวน ไว้ในตัวบทให้เด็ก ๆ สามารถเข้าใจความหมายได้อย่างง่าย ๆ ทันที โดยอธิบายว่า แร้งทึ้ง ใช้ว่าคนที่แย่งกันกินมูมมาม ทะเลาะวิวาทกัน เพราะเรื่องกินหรือเรื่องแย่งผลประโยชน์” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 57) หรือ จากตอน เกิดเรื่องอลเวง เป็นเหตุการณ์ที่ลูกเสือโคร่งจับสลากได้ออกมาพูด และพูดได้อย่างคล่องแคล่ว ตอนหนึ่งเสือโคร่งได้พูดถึงประโยชน์ของเล็บตนว่าสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง หากตอนใดไม่ต้องการใช้ พวกมันก็จะหดเก็บไว้ อันเป็นที่มาของสำนวนว่า “เสือซ่อนเล็บ” ดังความว่า

“แล้วดูนี่สิครับ ดูเล็บของผมนี่ พวกเราชาวเสือพิเศษกว่าสัตว์กินเนื้ออื่น ๆ เพราะเราสามารถซ่อนเล็บไว้ในปลายนิ้วเท้าได้ ดูสิครับ”

ลูกเสือกางเล็บหดเล็บให้เพื่อนนักเรียน “เมื่อเราต้องการจับเหยื่อ เราก็กางเล็บออกมาใช้เป็นอาวุธ ฉีกกระชากเหยื่อได้ เวลาเราวิ่ง เล็บเท้าหลังจะช่วยเกาะ ตะกุยพื้นดิน ทำให้เร่งความเร็วได้เร็วขึ้น แต่เมื่อไม่ต้องการเล็บ เราก็หดเล็บเก็บได้ ทำไมเราต้องซ่อนเล็บด้วย ก็เราไม่อยากให้เล็บทื่อไงครับ ป้องกันการขูดขีดฉีกขาด รักษาความแหลมลมของเล็บ ก็ต้องซ่อนเล็บกันหน่อย”

ในทีนี้ลูกเสือสุภาพ เลือกใช้คำว่าเท้า แต่สัตว์อื่น ๆ มักใช้คำว่าตีน

“โอ้โฮ เยี่ยมยอดไปเลย” หมาหริ่งตะโกน

“แน่มาก ๆ พี่เสือ” เพียงพอนสนับสนุน

ลูกเสือกระหยิ่มยิ้มย่อง พอใจ

“ถึงได้มีสำนวนเปรียบเทียบว่า **เสือซ่อนเล็บ** หมายถึง คนเก่งที่ไม่โอ้อวด ไม่แสดงความเก่งออกมาอย่างโจ่งแจ้ง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 93-95)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า สำนวน “เสือซ่อนเล็บ” ผู้เขียนนำมาอธิบายนั้น มาจากลักษณะเฉพาะที่เสือสามารถซ่อนเล็บของตนเพื่อหลอกศัตรูได้ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่มาของสำนวน “เสือซ่อนเล็บ” ที่หมายถึง คนเก่งที่ไม่โอ้อวด ไม่แสดงความเก่งออกมาอย่างโจ่งแจ้งชัดเจนขึ้น

จากตอนเดียวกัน ในขณะที่ลูกเสือโคร่งยังกล่าวปราศรัยไม่จบ กระต่ายหรือมีชื่อเรียกในเรื่องว่า ต่ายต่าย ที่กำลังยืนฟังปราศรัยอยู่นั้น เกิดอยากรู้ความหมายของสำนวนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเสือบ้าง จึงยื่นหน้าเข้าไปถามว่า “แล้วสำนวนนี้ล่ะ **หน้าเนื้อใจเสือ** แปลว่าอะไร” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 95) พิราบจึงตอบแทนเสือว่า “แปลว่าคนที่แกล้งทำตัวเป็นคนดี แต่ที่แท้ใจร้ายใจดำเหมือนเสือไง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 95) ขณะนั้นนกแร้งที่ยืนอยู่บนขอบลานก็ได้ต่อว่าเสือเช่นเดียวกัน ดังความว่า “...ยังมีอีกสำนวนนะ **เสือเฒ่าจำศีล** นี่ก็หมายถึงคนชั่ว มีเล่ห์กลมาก แต่แสร้งทำตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 96) จากทั้ง 3 สำนวนนี้จะเห็นว่า ผู้เขียนได้อธิบายความหมายไว้ว่า “หน้าเนื้อใจเสือ” หมายถึง คนที่แกล้งทำตัวเป็นคนดี และสำนวน “เสือเฒ่าจำศีล” หมายถึง คนชั่ว มีเล่ห์กลมาก แต่แสร้งทำตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอผ่านพฤติกรรมของเสือให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น นับเป็นการสอดแทรกความรู้ไว้ในวรรณกรรมอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ในเรื่อง

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน จับขโมย ที่ม่าเหมี่ยวอาสาเป็นคนจับโจรให้เพื่อน ๆ ในห้องที่ถูกขโมยหนังสือ ดังนั้นเมื่อถึงตอนช่วงพักเที่ยงม่าเหมี่ยวใช้วิธีนำแบบเรียนภาษาไทยไปวางล่อ เพราะคิดว่าโจรคงจะแอบมาหยิบไปตอนที่ทุกคนกำลังเล่น โดยม่าเหมี่ยวสัญญากับเพื่อน ๆ ว่าจะคอยดูอยู่ไม่ห่าง แต่เมื่อเห็นเพื่อน ๆ เล่นกันอย่างสนุกสนาน ม่าเหมี่ยวก็ลืมตัววิ่งไปเล่นด้วย จนลืมเรื่องที่ขันอาสาเพื่อน ๆ ไว้ สุดท้ายแบบเรียนก็หายไปอีก และยังคงจับโจรไม่ได้เช่นเดิม ตอนเย็นขณะเดินกลับบ้านส้มจุกเพื่อนสนิทของม่าเหมี่ยว สังเกตเห็นว่าม่าเหมี่ยวหน้าบึ้งตึง จึงเดาว่าน่าจะเป็นเพราะโกรธตัวเองที่จับโจรไม่ได้ อีกทั้งทำแบบเรียนเพื่อนหายไปอีก ส้มจุกจึงนำสุภาษิตที่แม่มักใช้ปลอบตัวเองยามที่ทำผิดพลาดมาปลอบเพื่อนบ้าง ดังความว่า

“เรื่องมันแล้วไปแล้วน่า คนเราก็พลาดกันได้ โบราณเขาว่า **สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง**” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 42)

จากสำนวนไทย “สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะสอบถามผู้ใหญ่ หรือเปิดค้นคว้าหาคำตอบเองจากตำรา เด็ก ๆ ก็จะได้ความหมายไปในทางเดียวกันว่า หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเป็นอย่างมาก ก็อาจจะพลาดท่าหรือทำผิดพลาดได้ ในที่นี้ผู้เขียนกล่าวถึงความผิดพลาดของม่าเหมี่ยวที่ไม่สามารถจับขโมยให้เพื่อนได้ เป็นการนำสำนวนมาใช้ปลอบใจให้ม่าเหมี่ยวรู้สึกผิดน้อยลง

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าตลอดเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน มีหลายเหตุการณ์ที่ผู้เขียนสอดแทรกสุภาษิต สำนวนไทยไว้ในบทสนทนาและส่วนใหญ่ก็จะให้ตัวละครสูงวัยอย่างย่าพวงร้อย ย่าปิ่น เป็นคนกล่าว ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง 3 สำนวนต่อไปนี้

จากตอน การตัดสินใจครั้งใหญ่ เป็นเหตุการณ์หลังจากที่อ้อตัดสินใจขอแม่ไปเที่ยวกับแป้นและพลอยที่สิงคโปร์แล้วไม่ได้ไป โดยก่อนหน้านี้ก็มีเหตุการณ์เลวร้ายเกิดขึ้นกับเธอมาก่อนมากมาย เช่น คนรักอิสระเช่นเธอต้องแบ่งห้องนอนให้อ๊อดน้องชายมาพักด้วย พ่อแม่ประกาศว่าปิดเทอมนี้งดไปเที่ยวช่วงปิดเทอม และอื่น ๆ อ้อจึงนำสำนวน **ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน** มาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเองกำลังเผชิญ ดังความว่า

เวลาโชคร้ายมาเยี่ยม มันไม่ได้มาครั้งเดียวหรอก แต่ประดังกันมาไม่ขาดสาย อาโย่งเคยพูดว่า **ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน** ฉันนึกถึงเรื่องนี้แล้วต้องหายใจลึก ๆ เตรียมตัวเตรียมใจพร้อมกับโชคร้ายอีกไม่รู้กี่หนที่จะมาเยือน (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 17)

จากสำนวน **“ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน”** มักถูกนำมาใช้เมื่อคนเราต้องเผชิญกับเรื่องแย่ ๆ ซ้ำ ๆ ต่อกัน ขณะเดียวกันก็แสดงความหวังว่า ถ้าเรื่องร้ายหมดไปไม่นานเรื่องดี ๆ ก็คงจะมาแทนที่ สำนวนนี้จึงใช้เพื่อเตือนสติคนเราว่า ช่วงชีวิตหนึ่งของแต่ละคน ไม่มีอะไรเป็นที่แน่นอน มีทั้งสุขและทุกข์ มีทั้งดีและร้าย สลับกันไป ในที่นี้ผู้เขียนยกมาใช้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับอ้อ ให้ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ เข้าใจได้ง่ายว่า แม้จะมีแต่เหตุการณ์ที่ไม่ดี แต่ทว่าในเรื่องที่ไม่ดีก็มีเรื่องดีอยู่ ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับอ้อที่แม้ว่าเธอจะไม่ได้ไปเที่ยวกับเพื่อน แต่ปิดเทอมอ้อก็จะได้ไปเที่ยวหาดสะกอม จังหวัดสงขลากับน้องชายและอานา

จากตอน ต้นร้าย ปลายดี(ของอ๊อด) ผู้เขียนได้นำสำนวน **“ต้นร้ายปลายดี”** มาสรุปเหตุการณ์หลังจากที่เกมกดอ๊อดหายไปตอนอยู่บนรถไฟ แต่สุดท้ายพี่พัชรก็นำมาคืนให้ผ่านความคิดของอ้อ ดังความว่า

“ตกลงเรื่องที่ขึ้นต้นร้ายสำหรับอ๊อดกลายเป็นจบดีไปเสียแล้ว เข้าทำนองคำพังเพยที่ฉันเรียนในชั่วโมงภาษาไทยที่ว่า**ต้นร้ายปลายดี** (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 60)

สำนวน **“ต้นร้ายปลายดี”** ปรากฏตอนนี้ ความหมายค่อนข้างชัดเจน ไม่ต้องตีความ เพราะหมายถึง ตอนต้นไม่ดี แต่ไปดีเอาตอนหลัง ในเช่นที่อ๊อดคิดว่าตนเองโชคร้ายทำของหาย แต่สุดท้ายก็หาพบ หรือ จากตอน หนีไม่พ้น ผู้เขียนได้นำสำนวน **“รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี”** มาสอดแทรกไว้ในตอน ผ่านคำพูดของย่าพวงร้อยที่กำลังคิดหาวิธีลงโทษอ๊อด ดังความว่า

“อุ๊ย ฉันไม่เสนอให้เอาพวกเขาไปเฆี่ยนไปตีหรอกจ้ะ” อาจารย์พวงร้อยบอกเสียงหมั่นไส้นิด ๆ “ฉันรู้พวกผู้ใหญ่สมัยนี้ไม่เชื่อแล้วเรื่องภาษิตที่ว่า**รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี** ฉันเองถึงจะเชื่อภาษิตนี้ แต่ฉันไม่เคยลงโทษตีเด็กเหมือนเป็นวัวเป็นควายหรอกนะจ๊ะ ไม่ต้องห่วง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 85)

สำนวน **รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี** ในตอนนี้ก็เช่นเดียวกัน คำพูดของย่าพวงร้อยสามารถอธิบายความหมายอยู่ในตัว ว่าหมายถึง หากลูกทำผิดก็ควรอบรมสั่งสอน ดุด่าว่ากล่าวหรือลงโทษตามสมควร ในที่นี้ผู้เขียนยกมาใช้อธิบายเหตุการณ์ให้อ้อและอ๊อด รวมทั้งผู้อ่านได้เข้าใจเจตนาการลงโทษของย่าพวงร้อยที่ว่าถึงแม้ท่านจะมีความเชื่อว่าหากพ่อแม่รักและหวังดีต่อลูกจริง ๆ ก็สามารถตีได้ เพื่อลูกจะได้เติบโตเป็นคนดี เพียงแต่ย่าพวงร้อยจะไม่ขอใช้วิธีนี้ลงโทษอ๊อด เพราะคิดว่ายังมีวิธีอื่นที่ดีกว่านี้

กล่าวสรุปได้ว่า นอกจากเรื่องคำศัพท์และการสะกดคำที่กล่าวไปแล้ว ด้านการใช้สำนวน สุมาลี บำรุงสุข ก็ได้นำมาสอดแทรกไว้ โดยบอกทั้งความหมายและที่มาของสำนวน ผ่านคำพูดตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่าน โดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่กำลังอยู่ในวัยเรียนรู้ได้จดจำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นความใส่ใจ ความตั้งใจ ที่จะให้วรรณกรรมมีความเป็นงานสาระบันเทิงที่ไม่เพียงให้ความสนุกเพลิดเพลินในรูปแบบเรื่องเล่าหรือนวนิยายเท่านั้น แต่ยังให้คุณค่าด้านภาษา (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) แก่ผู้อ่านไปพร้อมกัน

3.3.1.2 ความรู้เกี่ยวกับสัตว์

ผู้เขียนได้ให้ความรู้เรื่องสัตว์ไว้หลายชนิด อธิบายทั้งข้อดีและข้อเสียของสัตว์เหล่านั้นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้อ่าน โดยปรากฏในเรื่อง ใครที่ดีสุด มากที่สุด รองลงมาคือจากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ และ ปริศนาหน้าร้อน ตามลำดับ โดยสัตว์ที่ผู้เขียนได้นำเสนอเป็นความรู้มีหลายชนิด ขอยกตัวอย่างมาแสดงเพียง 7 ชนิด ดังนี้

1) แมว

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เนื่องจากผู้เขียนสร้างตัวละครแมวขึ้นมาเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอก ดังนั้นจึงพบการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับแมวตลอดเรื่อง เช่น ในตอนทำหมันแมว ผู้เขียนได้บรรยายลักษณะของแมวตัวผู้ตอนติดสัด ดังความว่า

...ปกติ แมวตัวผู้อยู่ไม่ติดบ้านหรอก ชอบเที่ยวเตร่ตามหาแมวตัวเมีย และมักมีเรื่องทะเลาะวิวาทแย่งชิงแมวตัวเมียกับแมวตัวผู้อื่น ๆ ในละแวกเดียวกันเสมอ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 22)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอประโยชน์ของหนวดแมว ไว้ในตอน หนวดคน หนวดแมว ผ่านเหตุการณ์ขณะที่พ่อของกำลังโกนหนวดอยู่ นิกสงสัยว่าเหตุใดพ่อถึงไม่โกนหนวดให้ม็อกซ์ด้วย พ่อจึงอธิบายเรื่องความแตกต่างระหว่างหนวดคนกับหนวดแมวให้นิกฟัง ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“หนวดแมวนี่สำคัญ ลูกอย่าไปดึงมัน อย่าไปตัด ไปโกนมันเด็ดขาด”

“ทำไมล่ะฮะ” ผมสงสัย

“เพราะหนวดแมวมีปลายประสาทเยอะแยะอยู่ในนั้น แตะหนวดแมวแรง ๆ ไม่ดีนะ มันเจ็บ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 39)

หรือจากตอน พบแมวที่ไม่ทำให้แพ้ ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านทราบว่าอาการแพ้ที่คนเข้าใจว่าเกิดจากขนแมว แท้จริงเกิดจากอะไรกันแน่ โดยหลังจากที่นิกสนทนากับน้าน้อยเรื่องที่น้าน้อยมีอาการแพ้หลังจากสัมผัสแมวจบ เขาก็ได้รับความกระจ่างว่าความจริงอาการแพ้ที่น้าน้อยเป็นเกิดจากโปรตีนชนิดหนึ่งที่แมวผลิตออกมาไม่ใช่ขนอย่างที่เคยเข้าใจ หรือที่นิกเข้าใจผิดคิดว่าน้าน้อยแพ้ขนแมว เพราะเธอมีอาการจามอยู่ทุกครั้งที่เข้าใกล้ม็อกซ์ ดังความว่า

“น้าเป็นคนรักแมวนะรู้ไหม” น้าน้อยบอกผม “แต่น้าโชคร้าย จริง ๆ แพ้โปรตีนชนิดหนึ่งที่แมวผลิตออกมาทางผิวหนังแล้วก็ต่อมน้ำลาย มันเล็กกระจิริด เล็กกว่าฝุ่นละอองสักสิบเท่าได้ เล็กเสียจนลอยอยู่ในอากาศได้นานเป็นเดือน ๆ เลยละ คนที่แพ้แมวก็คือคนที่แพ้เจ้าสารโปรตีนนี่เอง” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 95)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแมวไว้ค่อนข้างชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านได้รับข้อมูลที่เป็นความรู้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้อ่านที่เป็นเด็ก ๆ มีแมวเป็นสัตว์เลี้ยง ก็สามารถนำสาระประโยชน์จากที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ตอนนี้ ไปใช้ในการดูแลแมว ใช้ทำความเข้าใจธรรมชาติของแมว รวมทั้งเข้าใจอาการแพ้ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสหรือใกล้ชิดแมวได้

2) สุนัข

สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวสุนัขพันธุ์พิตบุลต์ไว้ในเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน พิตบุลล์ เป็นเหตุการณ์ที่คนในหมู่บ้านของนิกเข้าใจผิดคิดว่าพิตบุลล์เป็นสุนัขดุร้าย เนื่องจากมีคนในหมู่บ้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่เลี้ยงสุนัขพันธุ์นี้ไว้สามตัว และมีข่าวลือว่ามีคนถูกสุนัขสามตัวนี้ทำร้าย แม่ของนิกจึงออกความเห็นว่าต้องนำไปเรื่องนี้ไปปรึกษากรรมการหมู่บ้าน เพื่อหามาตรการป้องกันโดยการห้ามสมาชิกของหมู่บ้านเลี้ยงสุนัขพันธุ์นี้ นิกอยากรู้เรื่องราวทั้งหมดจึงได้แอบไปดูพฤติกรรมของสุนัขทั้งสามตัว แล้วก็ได้พบความจริงว่ามันไม่ได้ดุร้ายอย่างที่ใคร ๆ คิดนิกรีบ กลับบ้านมาค้นหาคำตอบเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต จนมั่นใจว่าแท้จริงแล้วพิตบุลล์ไม่ได้เป็นสัตว์ที่ดุร้ายโดยธรรมชาติ ซึ่งข้อมูลในอินเทอร์เน็ตได้อธิบายรายละเอียดที่ควรรู้เกี่ยวกับสุนัขพันธุ์นี้ ไว้ว่า

โดยธรรมชาติแล้วพิตบุลล์เป็นหมาที่อารมณ์ดี อ่อนโยนกับเด็ก ๆ หมาพิตบุลล์จำนวนไม่น้อยได้รับการฝึกฝนให้เป็นเพื่อนผู้ป่วย ช่วยให้ผู้ป่วยสุขภาพจิตดีขึ้น

หมาพิตบุลล์ที่ดุร้าย ทำร้ายเด็กเล็ก ๆ นั้น เป็นหมาที่มีนิสัยเบี่ยงเบนจากธรรมชาติของพิตบุลล์ การเบี่ยงเบนนี้อาจจะเกิดจากการเลี้ยงดู เจ้าของสอนให้ดุร้าย จากการคัดเลือกพันธุ์ โดยผสมข้ามพันธุ์กับหมาที่โตกว่าและมีนิสัยดุกับคน เช่น อัลเซเชียนหรือรอตไวเลอร์ หรือจากการเลี้ยงไม่ถูกวิธี ปล่อยปละละเลย หรือทารุณ ทำให้พิตบุลล์แสดงความไม่เป็นมิตรต่อคน ดังนั้นการป้องกันพิตบุลล์ทำร้ายเด็ก จึงไม่ใช่การห้ามเลี้ยงพิตบุลล์เสียทั้งหมด ทางที่ดีควรเลี้ยงพิตบุลล์อย่างเมตตา พิตบุลล์ที่ดุร้ายเคยทำอันตรายมาแล้วหนหนึ่ง ควรถูกตอนทันทีเพื่อลดความดุร้าย และเจ้าของหมาพิตบุลล์ที่หมาของเขาเคยทำร้ายผู้คน ควรถูกสั่งห้ามเลี้ยงเด็ดขาด (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 58-59)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนได้ให้ความรู้ธรรมชาติของสุนัขพันธุ์พิตบุลล์ และให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงสุนัขพันธุ์นี้อย่างละเอียดเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

หรือจากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน เรื่องอดีต ผู้เขียนได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับลักษณะของสุนัขพันธุ์ต่าง ๆ เช่น พันธุ์พูเดิล พันธุ์เทอร์เรีย และพันธุ์หลังอาน ผ่านบทสนทนาระหว่างอ้อกับคุณย่าพวงร้อย ดังความว่า

ฉันดูปกหนังสือเรื่องนิกกับพิม เป็นรูปหมาขนฟูสีดำตัวหนึ่ง และหมาใหญ่ขนาดซิริอัสอีกตัว แต่ขนสีน้ำตาลนั้นเกรียนกว่า ซิริอัสดูน่ารักดี... “ใช่สิ นิกกับพิมเขียนถึงกัน นิกเป็นหมาบ็อกเซอร์อยู่เมืองไทย แล้วพิมก็เป็นหมาพูเดิลอยู่เมืองนอก รู้จักไหมหมาพูเดิล ขนหนาหูยาว”...

...“นี่ชื่อเจ้าสำลี มันเป็นพันธุ์เทอร์เรียขนยาว เป็นหมาของคุณพี่พุทธชาด ไม่ใช่หมาของฉันหรอก แต่ว่าตอนหลังคุณพี่เขาขึ้นไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ฉันเลยเลี้ยงเจ้าสำลีแทน” เจ้าสำลีขนยาวยืนเด่นอยู่ตรงกลาง มีเด็กสาวสองคนยืนขนาบ ทั้งสองแต่งชุดกระโปรงแบบฝรั่งสีอ่อนในภาพขาวดำ อาจารย์พวงร้อยไม่สนใจอธิบายว่าเป็นใคร

“ตัวนี้สวยค่ะ” ฉันชี้รูปหมาขนเกรียนหูตั้งตัวหนึ่งที่นั่งหมอบอยู่ข้างเด็กผู้ชายเล็ก ๆ ผอม ๆ ใส่เสื้อคอกะลาสี กางเกงขาสั้นสีเข้ม สวมรองเท้า ถุงเท้ายาวดึงมาถึงเกือบครึ่งน่อง ทั้งคนทั้งหมานั่งอยู่บนชั้นบันไดหินรูปโค้งวงกลมเหมือนบันไดหน้าตึกใหญ่โบราณ ๆ

“อ๋อ นี่เจ้านิล เป็นหมาไทยหลังอาน ไม่ใช่หมาฝรั่ง คุณพ่อได้มาจากเมืองนครฯ คุณพาสน์น้องชายฉันเขาตั้งชื่อให้ว่านิล เขาว่าตัวมันดำขลับดี... (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 114–115)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนได้ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสายพันธุ์ต่าง ๆ ของสุนัข รวมถึงบอกถิ่นฐาน ให้ผู้อ่านใช้เป็นข้อสังเกตในการจดจำพันธุ์ของสุนัข เช่น สุนัขพันธุ์พูเดิลว่ามีลักษณะขนขาว หูขาว สุนัขพันธุ์เทอร์เรียมีลักษณะขนยาว ส่วนสุนัขพันธุ์หลังอานเป็นสุนัขสายพันธุ์ของไทยจะมีลักษณะขนเกรียน เป็นต้น ถึงแม้จะไม่ได้ให้รายละเอียดมากมายแบบงานสารคดี แต่อย่างน้อยความรู้ที่สอดแทรกเข้ามาในวรรณกรรมก็สามารถช่วยให้เด็ก ๆ สังเกต และแยกแยะชนิดหรือลักษณะของสุนัขที่พวกเขาอาจจะเคยเห็นอยู่รอบ ๆ ตัวในชีวิตประจำวันได้

3) กบ

สุมาลี บำรุงสุข สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับกบ ไว้ในเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน กบเลือกนาย โดยหลังจากที่กบจับสลากได้พูดปราศรัยหาเสียงเป็นตัวแรก ผู้เขียนได้กำหนดให้กบบอกเล่าความเชื่อเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ รวมถึงนำเสนอประโยชน์ของกบ และชิ้นส่วนต่าง ๆ ของกบไว้ด้วยอย่างน่าสนใจ ดังความว่า

“เมื่อหกสิบห้าล้านปีก่อนในสมัยที่ไดโนเสาร์ครองโลก ก็มีพวกเราชาวกบอาศัยอยู่แล้ว เมื่อไดโนเสาร์สูญพันธุ์ พวกเราชาวกบก็ยังอยู่รอดต่อมาได้ แสดงว่าเราปรับตัวเก่ง เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปได้ดี คนสมัยโบราณคงสังเกตเห็นคุณสมบัติข้อนี้ของเรา จึงนับถือพวกเราชาวกบว่าเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 18)

“พวกเพื่อน ๆ สัตว์ทั้งหลายอาจเห็นว่ากบเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ตัวเล็ก ๆ ไม่สำคัญอะไร แต่สำหรับมนุษย์ กบตัวเล็ก ๆ อย่างพวกเราสำคัญและมีประโยชน์มากเลย จนพวกเรามนุษย์ตั้งฟาร์มกบ เพาะเลี้ยงขยายพันธุ์พวกเราอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ทำไมมนุษย์ถึงเห็นความสำคัญของกบ ตอบได้ง่าย ๆ สี่ข้อ คือ หนึ่ง กบมีโปรตีนสูง พวกมนุษย์กินกบเป็นอาหารมานานแล้ว ปัจจุบันนี้ยิ่งนิยมกันมากขึ้น ไม่ใช่แต่ในเมืองไทย เมืองนอกก็นิยม ฮ่องกงเป็นตลาดใหญ่ที่รับซื้อกบจากเมืองไทย สอง ใช้กบในการทดลองทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ รายละเอียดอย่างไร พวกเราชาวกบขอไม่กล่าวถึง สาม ใช้หนังกบในการผลิตกระเป๋า รองเท้า เป็นต้น สี่ กบเป็น ๆ อย่างพวกเราช่วยกำจัดแมลงที่เป็นภัยต่อพืช และมนุษย์ เช่น ยุง บุ้ง เป็นต้น” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 20-21)

จากทั้ง 2 ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำบอกเล่าของกบทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นความสำคัญของกบว่ามีต่อมนุษย์อย่างยาวนาน รวมทั้งถึงนานาสารพัดประโยชน์ของกบว่าเป็นทั้งอาหารที่มีโปรตีนสูง ใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ใช้ผลิตกระเป๋า และช่วยกำจัดแมลงที่เป็นภัยต่อพืช เป็นต้น

4) ควาย

สุมาลี บำรุงสุข ได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับควาย ไว้ในเรื่อง ใครดีที่สุดเช่นกัน ดังปรากฏในตอน ควายตกสวรรค์ เมื่อถึงลำดับของควาย ควายก็ถือโอกาสอธิบายให้เพื่อน ๆ สัตว์ได้เข้าใจว่า เหตุใดพวกมันจึงชอบนอนแช่ปลักโคลน ดังความว่า

“...พวกเพื่อน ๆ คงเห็นว่าพวกควายชอบไปนอนแช่ปลักโคลน จะว่าเราชอบสกปรกไม่ได้หรอกนะครับ พวกเราชาวควายมีต่อมเหงื่อบนตัวน้อยกว่าวัวมาก จึงถ่ายเทความร้อนออกจากร่างกายได้ไม่ดีเท่ากับวัว เพราะฉะนั้นเราจึงร้อนง่าย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 37)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้บอกถึงประโยชน์ของควาย และธรรมชาติการทำงานของควาย ไว้ว่า

“งานปลูกข้าวเป็นงานหนัก ถึงจะมีพวกเราช่วยลากคันไถพลิกดินแล้ว แต่ชาวนาก็ยังเหน็ดเหนื่อยมาก ต้องตากแดดเปรี้ยง เดินบุกลุยดิน บังคับคันไถ พอหมดวัน กลับถึงบ้านก็ปวดเมื่อยไปทั้งตัว เพราะฉะนั้นเมื่อมีเครื่องยนต์ช่วยไถนาได้ ชาวนาจำนวนมากก็เลยหันไปใช้รถไถแทนเพราะช่วยผ่อนแรง เรายอมรับว่าเราสู้เครื่องจักรไม่ได้ แต่ในบรรดาแรงงานสัตว์ด้วยกัน เราแข็งแรง ตั้งใจทำงานมากที่สุด แล้วยังอดทนด้วยทำงานได้นานถึงหกชั่วโมง...” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 37)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า นอกจากผู้เขียนได้บอกเล่าถึงประโยชน์ของควาย และธรรมชาติของควาย ที่สามารถทำงานได้นานถึงห้าชั่วโมงแล้ว ผู้เขียนยังได้อธิบายสาเหตุที่มาของการเลิกใช้ควายไถนาไว้ด้วย เมื่อเด็ก ๆ ได้อ่านก็นับว่าได้เติมเต็มความรู้เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับอาชีพหลักของคนไทยมายาวนาน เพราะประเทศไทยประชากรยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา และถึงแม้ปัจจุบันจะมี “ควาย

เหล็ก” หรือเครื่องจักรกล มาทำงานแทนบ้างแล้ว แต่ควายก็ยังคงอยู่ และมีให้เห็นไม่น้อยในสังคมชนบท

5) แพนด้า

นอกจากความรู้เกี่ยวกับกบ และควาย ดังที่กล่าวไปแล้ว ในเรื่อง ใครดีที่สุด ในตอน เรื่องของแพนด้า สัตว์ประหลาดต่างถิ่น แพนด้าได้ออกมาปราศรัยหาเสียง และได้กล่าวถึงชื่อ “ซู่ซู่” และถิ่นฐานเดิมของตน ให้เพื่อน ๆ ได้ฟัง เพื่อแก้ข้อข้องใจว่าเหตุใดคนส่วนใหญ่จึงมักเรียกตนว่า “แพนด้า” ดังความว่า

“ซู่ซู่เป็นแพนด้า สัตว์ที่หายากใกล้สูญพันธุ์ แพนด้านี้มีถิ่นฐานอยู่ทางภาคใต้ของประเทศจีนเท่านั้นค่ะ ไม่เคยมีใครพบแพนด้าที่ดินแดนอื่น ๆ เลย คนจีนเรียกแพนด้าว่า ต้าสยงเมา แปลว่า แมวหมีใหญ่ แต่ทำไมพวกฝรั่งเรียกว่า แพนด้า ก็ไม่รู้ มีคนบอกว่าซู่ซู่ว่าชื่อนี้มาจากภาษาถิ่นแถวที่แพนด้าอยู่ แปลว่า ตัวกินไผ่ คนชาติอื่น ๆ ก็เลยเรียกแพนด้า ๆ ตามกันไปหมด... (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 60)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ที่ผู้เขียนพยายามนำเรื่องของแพนด้ามาสอดแทรกไว้ในเรื่องอาจเพราะว่าอยู่ในช่วงที่มีโครงการวิจัย และจัดแสดงแพนด้าในประเทศไทย ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2546 โดยจุดเริ่มต้นเกิดในปี พ.ศ. 2544 ที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นรองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้เดินทางไปราชการที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และได้เจรจาขอหมีแพนด้าจากประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ผู้เขียนจึงอยากนำเรื่องราวที่ถูกต้องของแพนด้าให้ผู้อ่านได้ทราบและไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ผิด

จากตอนเดียวกัน ผู้เขียนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารของแพนด้า รวมถึงเหตุผลที่ว่าทำไมแพนด้าชอบนอนตลอดเวลาไว้ด้วย ดังความว่า

“ซู่ซู่ชอบกินแต่หน่อไม้และใบไผ่ ถ้ามีไม่พอถึงจะกินกิ่งก้านไผ่ด้วย ไผ่มีธาตุอาหารที่ให้พลังงานไม่มากเท่าเนื้อสัตว์ พวกซู่ซู่จึงต้องกินไผ่กันอย่างเอาเป็นเอาตาย เรียกว่ากินเพื่ออยู่จริง ๆ กินไผ่วันละสิบกิโลกรัมขึ้นไป แล้วก็กินกันทั้งวันเพื่อจะได้ใช้พลังงานเพียงพอเลี้ยงชีวิต (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 61)

นอกจากนี้ ด้านลักษณะนิสัยเฉพาะตัว ผู้เขียนบอกไว้เช่นกัน ดังความว่า

“เนื่องจากกินไผ่ได้พลังงานน้อย แพนด้าจึงไม่ชอบทำอะไรที่ต้องใช้พลังงานมาก ๆ ไม่มีหรอกค่ะเรื่องกระโดดโลดเต้น เราเคลื่อนไหวเชื่องช้า ไม่ชอบปีนป่าย ยิ่งชกต่อยต่อสู้ด้วยอย่างการ์ตูน กังฟูแพนด้า นี่ไม่ใช่วิสัยของแพนด้าเลย นอกจากนี้แพนด้ายังไม่ใช่สัตว์สังคม ชอบอยู่โดดเดี่ยว มีอาณาเขตช่วงฤดูผสมพันธุ์ระยะสั้น ๆ ตัวเมียถึงจะยอมให้ตัวผู้เข้าใกล้ พอผสมพันธุ์เสร็จตัวผู้ก็จากไป ปล่อยให้ตัวเมียคลอดลูกเลี้ยงลูกตามลำพัง ถูกใจตัวเมีย ไม่ถือว่าทอดทิ้งกัน” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 63)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ สะท้อนว่าแม้แพนด้าจะเป็นสัตว์ที่ถือกำเนิดในต่างประเทศ ไม่ใช่สัตว์ไทย ๆ แต่เมื่ออยู่ในกระแสสังคม และกำลังได้รับความสนใจจากคนไทย โดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่ชอบไปเที่ยวสวนสัตว์ ผู้เขียนจึงนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องด้วย โดยมีการให้ความรู้เบื้องต้นเพื่อให้เด็ก ๆ สามารถแยกหมีโดยทั่วไปที่เคยพบเจอในสวนสัตว์ กับหมีแพนด้าที่ทางการเพิ่งได้รับมาจากประเทศจีนได้

6) ลิง

ในตอน ฤทธิ์เดชวานร เป็นตอนที่ลิงจับฉลากได้ แต่ก็ยังตกลงกันไม่ได้ว่าจะส่งใครเป็นตัวแทน เนื่องจากสวนสัตว์ในฝันแห่งนี้ มีลิงหลากหลายพันธุ์อาศัยอยู่ ทั้งหมดจึงตกลงกันว่าให้ออกมาพูดทุกตัว ดังนั้น ในตอน วานรอวกาศ ผู้เขียนได้นำเสนอเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสัตว์เลือดอุ่นตัวแรกที่ได้ขึ้นไปสู่อวกาศและรอดกลับมาได้อย่างปลอดภัย เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2502 นั่นคือลิงกระรอกตัวเมียที่ชื่อว่า “มิสเบเกอร์” นั่นเอง ดังความว่า

“...เมื่อหนึ่งพันปีเก้าร้อยสิบเก้า ลิงกระรอกตัวเมียชื่อ มิสเบเกอร์ บินขึ้นไปในอวกาศ สูงจากพื้นโลกถึงสี่ร้อยแปดสิบสามกิโลเมตร แล้วรอดชีวิตชีวิตกลับมาถึงพื้นโลกได้อย่างปลอดภัย ต่อมามิสเบเกอร์ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมบัติของชาติเลยทีเดียว เธอมีชีวิตที่ผาสุกมาก ได้แต่งงานสองหน อายุยืนยาวกว่าลิงทั่วไป ตายเมื่ออายุสี่สิบเจ็ดปี แล้วผู้คนก็ยังระลึกถึงเธอ นำช่อดอกไม้ไปวางที่หลุมศพของเธอจนถึงทุกวันนี้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 32)

ในตอน ลิงกังนักไต่นักแสดง ผู้เขียนก็ยังนำเสนอเรื่องราวของลิงกัง และลิงชิมแปนซี ทั้งลักษณะเด่น ข้อแตกต่าง รวมถึงลักษณะของมัน ไว้ในตอนที่ตัวแทนแต่ละสายพันธุ์ปราศรัยหาเสียงด้วย ดังความว่า

“ฉันคือลิงชิมแปนซี เป็นลิงไม่มีหาง ฉันเป็นลิงที่มีลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์มากที่สุด ถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในทวีปแอฟริกา...” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 24)

“ฉันชื่อลิงกัง เป็นลิงทำงาน ลิงปีนเก็บลูกมะพร้าว นี่คือ ลิงกังพรรคพวกฉันทั้งนั้น จะฝึกพวกฉันได้ต้องจับพวกฉันมาเลี้ยงตั้งแต่เล็ก ๆ เอามาฝึกตั้งแต่อายุสามเดือนถึงห้าเดือน ถ้าโตกว่านี้จะหัวแข็ง ฝึกไม่ได้แล้ว ลิงปีนเก็บลูกมะพร้าวนี่มักใช้ลิงตัวผู้ เพราะแข็งแรงกว่าตัวเมียสมัยก่อน คนชอบฝึกลิงกังให้ละครลิงด้วย แต่พวกเราซุกซน ไม่ชอบอยู่นิ่ง ครูฝึกต้องอดทนมากกว่าจะฝึกพวกเราเล่นละครได้....” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 28)

จากตัวอย่างของลิงกังจะเห็นได้ว่า เด็ก ๆ ที่เป็นผู้อ่านอาจจะได้เห็นลิงกังไปบ้าง ในสารคดีต่าง ๆ แต่อาจไม่รู้แน่ชัดว่าเรียกว่าอะไร หรืออาจไม่รู้รายละเอียดว่าก่อนจะถูกนำมาฝึกเป็นลิงเก็บลูกมะพร้าวนั้นมีที่มาที่ไปอย่างไร ผู้เขียนก็ได้นำเสนอเกร็ดความรู้ที่แสดงลักษณะสำคัญของลิงกังมานำเสนอไว้ให้เด็ก ๆ ได้นำไปใช้สังเกตลิงพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบ้านเรา

7) นก

นอกจากสัตว์บกดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ประเภทสัตว์ปีก ผู้เขียนก็ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับนกหลายชนิด เช่น นกยูง นกเค้าแมว นกแร้ง ฯลฯ ไว้เช่นกัน เช่น จากตอน นกยูงกับฝูงกา ผู้เขียนได้นำเสนอเกร็ดความรู้เกี่ยวกับยูงไทยหรือยูงเขียว และยูงอินเดีย ดังความว่า

ยูงไทย หรือเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า ยูงเขียว ผมกับพ่อนี่แหละครับคือยูงเขียว พวกเราอยู่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะประเทศพม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย หรือเกาะชวาอินโดนีเซีย ล้วนมียูงเขียวอยู่ทั้งนั้น แล้วยังเลยไปถึงบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนด้วย ในอินเดียก็มีที่แคว้นอัสสัม ส่วนญาติของเราอีกตัวคือ ยูงอินเดีย ชื่อก็บอกแล้วว่ามีอยู่มากในอินเดีย ญาติพี่น้องสองยูงนี้รูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกันมาก แต่ดูออกได้ง่าย ๆ ตรงขนคอ ยูงเขียวหรือยูงไทย ขนตรงคอจะเป็นสีเขียวประกายเหลือบวาม ๆ ส่วนยูงอินเดีย ขนตรงคอเป็นสีน้ำเงินเรืองรอง (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 46)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้นำเสนอความรู้เรื่องชื่อของนกยูงไทย และยูงอินเดีย โดยได้อธิบายถิ่นฐานกำเนิดความแตกต่างหรือจุดสังเกตเพื่อให้เด็ก ๆ สามารถแยกแยะได้หากพบตัวจริงในสวนสัตว์ต่าง ๆ

นอกจากนกยูงแล้ว ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องนกฮูกหรือเค้าแมว ไว้ในตอนพิราบผิดหวัง ดังความว่า

“ฮูกเป็นชื่อเล่นของฉัน ชื่อทางการคือ เค้าแมว” นกฮูกชี้แจง

“พวกชาวนาชอบเรียกฉันว่า ฮูก เพราะได้ยินเสียงฉันร้อง คุก ๆ ฮูก เลยเรียกกันตามเสียงร้อง แต่ที่จริงชื่อฉันคือ เค้าแมว... ฉันฉลาด มีปัญญาแหลมคม จนพวกกรีกโบราณยกย่องให้ฉันเป็นสัญลักษณ์ของเทพีเอเธนา เทพีแห่งปัญญา และสงคราม ส่วนญี่ปุ่น ชาวบ้านเชื่อว่าฉันเป็นสัตว์นำโชคนำความสุขมาให้ แล้วอย่าหาว่าฉันคุยโม้เลยนะ ที่ประเทศอินเดียผู้คนนับถือว่าฉันเป็นพาหนะของเทพีแห่งความอุดมสมบูรณ์คือเทพีลักษมีด้วยละ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 67)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้นำเสนอให้ผู้อ่านทราบถึงชื่อแท้จริงของนกฮูก ซึ่งอาจมีหลายคนยังเข้าใจผิด นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกความเชื่อเกี่ยวกับนกฮูกของไทย ที่หลายคนเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งหายนะนำความตายมาสู่ผู้พบเห็น แต่ในทางตรงข้ามที่ประเทศญี่ปุ่นนกฮูกเป็นสัญลักษณ์ของความสุขและความโชคดี

นอกจากนกฮูกแล้ว นกแร้งก็เป็นสัตว์ปีกอีกชนิดหนึ่งที่ผู้เขียนเลือกมานำเสนอผ่านตอนที่ชื่อว่า นกแร้งปราศรัย วันนั้นไม่มีสัตว์ตัวใดในโรงเรียนต้องการออกมาพูด แต่ปรากฏว่าขณะที่นกแร้งกำลังจะพูด ลูกควายที่ยืนฟัง อยู่ก็ได้กล่าวเยาะเย้ยลักษณะเฉพาะ และหัวของนกแร้งว่า เป็นสัตว์มีกลิ่นเหม็น และหัวล้านน่าเกลียด นกแร้งไม่รอช้า รีบอธิบายประโยชน์ของหัวล้านให้เพื่อนสัตว์ได้ฟังทันที ดังความว่า

“...พวกแร้งอย่างเราถึงจะเป็นนกล่าเหยื่อประเภทเดียวกับเหยี่ยว อินทรี และเค้าแมว แต่เราไม่ล่าเหยื่อเป็น ๆ เรากินแต่ซากสัตว์ที่ตายแล้ว เวลากินเราก็ต้องก้มหัวซุกไซ้ลงไปในซากสัตว์ ถ้ามีขนบนหัวรุงรัง เชื้อโรคที่อยู่ในซากสัตว์อาจติดมาอยู่บนขน ขนก็กลายเป็นแหล่งเชื้อโรคไปได้ พวกเราก็อาจเจ็บป่วยล้มตาย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 78)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้อธิบายข้อดีของตาแร้งที่สามารถมองได้ไกลแต่มองใกล้ ๆ ไม่เห็น ดังความว่า

อันที่จริงตาของแร้งมองเห็นได้ไกล หาเหยื่อได้เก่ง แต่มอง ใกล้ ๆ มักจะเห็นได้ไม่ดีเท่า (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 80)

“...ด้วยสายตาอันแหลมคมมองได้ยาวไกลถึงสามสิบห้ากิโลเมตรจากท้องฟ้า เราก็ร่อนมองหาซากสัตว์กินได้เสมอ ๆ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 82)

จากการสังเกตพบว่า สุมาลี บำรุงสุข ไม่ได้ใช้วรรณกรรมเพื่อให้ความรู้เรื่องสัตว์เท่านั้น แต่ยังให้ความรู้ทางวัฒนธรรมเพิ่มเติมมาด้วย เช่นในตอน นกแร้งปราศรัย ผู้เขียนได้สอดแทรกเรื่องความเชื่อของชาวทิเบตที่มองว่าแร้งเป็นเทวดา ผ่านคำพูดของนกแร้งตอนหาเสียง ดังความว่า

“...ซากอะไรเราก็กินได้ทั้งนั้น เราไม่เกี่ยงว่าต้องเป็นเฉพาะซากสัตว์เท่านั้นหรอกนะ เราไม่ลำเอียง เราไม่รังเกียจพวกมนุษย์ ที่ทิเบตเวลาปลงศพเขาไม่ได้เผาหรอกนะ เขานำศพคนตายมาเฉือน ๆ เป็น ๆ แล้วทิ้งไว้กลางแจ้งบนเขาสูง ๆ ให้แร้งมากิน เรียกว่า พิธีศพบนท้องฟ้า พวกแร้งก็จะไปบินร่อนคอยกินศพอยู่แถวนั้นเป็นประจำ ชาวทิเบตถือว่าแร้งนี่แหละเป็นเทวดา ช่วยนำวิญญาณคนตายไปสู่สวรรค์” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 83)

กล่าวโดยสรุป การที่สุมาลี บำรุงสุข มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับสัตว์นานาชนิดไว้ตลอดเรื่อง “ใครดีที่สุด” น่าจะมีจุดมุ่งหมายให้ผู้อ่านมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชนิดของสัตว์ นั้น ๆ เพื่อจะได้จดจำ และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปได้ว่าผู้เขียนตั้งใจจะให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นหนังสือที่สอดแทรกเกร็ดความรู้เกี่ยวกับสัตว์มากที่สุด พิจารณาจากการสร้างตัวละครเป็นสัตว์ทั้งหมด รองลงมา คือ เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ การสร้างแมวเป็นตัวละครผู้ช่วยเหลือตัวละครเอก การสอดแทรกเกร็ดความรู้เกี่ยวกับแมวเข้ามา จึงไม่เป็นเพียงการสร้างความเข้าใจแก่ตัวละครเอก คือ นิก เมื่อต้องมีแมวเป็นเพื่อนเล่น เป็นสัตว์เลี้ยง แต่เป็นการให้ความรู้แก่ผู้อ่านไปพร้อมกัน ส่วนการสอดแทรกเรื่องสัตว์อื่น ๆ เข้ามา เช่น สุนัขพันธุ์พิตบุลล์ นอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ตัวละคร แก่ผู้อ่าน ก็ยังทำให้เหตุการณ์ในเรื่องมีความสมจริง ส่วนเรื่องอื่น ๆ คือ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน พบว่ามีการนำเสนอเรื่องสุนัขเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของปมปัญหาสำคัญในเรื่อง จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า การที่ผู้เขียนมักนำเรื่องสัตว์เลี้ยงใกล้ตัวเด็ก เช่น สุนัข และ แมว เข้ามาใส่ไว้ในวรรณกรรม นอกจากจะอนุมานได้ว่าผู้เขียนจะเป็นคนที่รักสัตว์และสนใจเรื่องสัตว์แล้ว อาจเป็นไปได้ว่าผู้เขียนต้องการปลูกฝังให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ที่จะอยู่กับสัตว์เลี้ยงเหล่านี้ด้วยความรัก ความเมตตา และเข้าใจธรรมชาติของพวกมันอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็น สุนัข แมว หรือสัตว์อื่น ๆ ที่เด็ก ๆ นิยมเลี้ยง

3.3.1.3 ความรู้เกี่ยวกับนิทานตำนาน

นอกจากความรู้เกี่ยวกับภาษาและการใช้ภาษา และความรู้เกี่ยวกับสัตว์ ที่นำเสนอไปแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ยังได้แทรกนิทาน และตำนานต่าง ๆ ไว้ในวรรณกรรม 2 คือ เรื่อง ใครดีที่สุด และ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว โดยพบมากที่สุดในเรื่อง ใครดีที่สุด ขอยกตัวอย่างดังนี้

จากตอน ลูกทรพี ผู้เขียนได้นำนิทานเรื่อง ลูกทรพี มาสอดแทรกไว้ ในเหตุการณ์ที่ควายปราศรัยหาเสียงจบก็เดินทางกลับบ้าน แต่ยังมีนักเรียนกลุ่มหนึ่งยืนชุมนุมกันอยู่

และพูดคุยกันเรื่องที่ตนเองไม่ชอบควาย เพราะคิดว่าควายพูดแต่เรื่องดี ๆ ของตน ลูกวัวที่อยู่ในกลุ่มจึงขอเล่าเรื่องไม่ดีของควายให้เพื่อนสัตว์ฟังต่อ ดังความว่า

“เรื่องนี้เกิดขึ้นนานมาแล้ว เริ่มขึ้นบนสวรรค์เชียวนะ มีเทพบุตรองค์หนึ่งเจ้าชู้มาก ไปเกาะแกะเกี้ยวพาราสีนางฟ้าแสนสวยองค์หนึ่งที่ทำงานรับใช้เทพเจ้า เทพเจ้าพอทราบเรื่องก็กริ้ว จึงสาปให้เทพบุตรองค์นั้นลงมาเกิดเป็นควายบนโลก ต่อเมื่อลูกของตนเองฆ่าตายจึงจะได้กลับขึ้นสวรรค์

เทพบุตรองค์นั้นเกิดเป็นควายชื่อว่า ทรพา ตัวสูงใหญ่มีกำลังมหาศาล ควายอื่น ๆ เกรงขามมาก ทรพาเป็นจ่าฝูง มีควายตัวเมียมากมาย แต่เมื่อตัวเมียตัวใดตกลูกเป็นตัวผู้ก็จะฆ่าทิ้งเสีย ไม่ปล่อยให้รอดชีวิตเติบโตขึ้นได้ เป็นที่รู้จักกันดี

วันหนึ่งนางควายตัวหนึ่งตั้งท้อง พอจะคลอดลูก นางก็แอบหลบไปอยู่ในถ้ำ คลอดลูกออกมาเป็นตัวผู้ นางควายตั้งชื่อลูกว่า ทรพี นางเลี้ยงดูให้นมลูกอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นนางก็อ้อนวอนขอเทวดาอารักษ์ที่อยู่ในถ้ำช่วยคุ้มครองดูแลลูกน้อยให้รอดชีวิต แล้วนางควายก็กลับมาเข้าฝูง”

เทวดาเมตตาลูกควายจึงเข้าไปสิงอยู่ในเขาและขาของลูกควาย ทำให้ทรพีแข็งแรง เติบโตสูงขึ้น ๆ ทุกวัน ๆ นางควายเล่าเรื่องที่ตนต้องมาแอบคลอดลูกในถ้ำให้ทรพีฟังก่อนที่จะจากไป ทรพีจึงคอยวัดรอยตีนของตนกับรอยตีนของทรพาผู้พ่อ ในที่สุดเมื่อเห็นว่ารอยตีนเท่ากันแล้ว ทรพีก็เดินทางไปท้าพ่อให้ต่อสู้กันทันที แม้ทรพาผู้พ่อจะมีกำลังมหาศาล แต่ทรพีที่หนุ่มกว่าเรี่ยวแรงดีกว่าก็เอาชนะพ่อได้ ใช้เขาโค้งงอโก่งรูปวงจันทร์ขวิดทางพ่อจนตาย ทรพีก็กลายเป็นจ่าฝูงคุมควายทั้งหลายต่อมา”

ลูกสัตว์ทั้งหลายตั้งใจฟัง เงียบกริบ ต่างตกตะลึง แม้เมื่อลูกวัวหยุดพูดแล้วก็ไม่มีตัวใดขยับเขยื้อน

“เพราะเหตุนี้แหละคนถึงเรียกลูกอกตัญญูที่ทำร้ายพ่อแม่ว่า **ลูกทรพี** ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ฆ่าพ่อแบบทรพีก็ตาม” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 42–43)

จากตอน ทำไมถึงเชื่อว่ากินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย ผู้เขียนได้สอดแทรกความรู้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าเกี่ยวกับที่มาของความเชื่อเรื่องการกินเนื้อนกยูงจะไม่มีวันตาย ผ่านคำพูดของลูกยูงเขียว ดังความว่า

“ในอดีตกาลนานโพ้น นกยูงตัวหนึ่งมีขนสีทองสวยงาม มาก เรียกว่า พญายูงทอง พระมเหสีของกษัตริย์องค์หนึ่ง ได้ยินข่าวความงามของยูงทองก็นึกอยากเห็น ส่งพรานไปล่า ยูงทองก็จับไม่ได้เสียที มเหสีคอยแล้วคอยเล่า เฝ้าแต่คอย ในที่สุดก็ผิดหวังมากจนตรอมใจตาย กษัตริย์ผู้เป็นสวามีโกรธแค้นมาก จึงให้เขียนจารึกลงบนแผ่นทองว่า ผู้ใดได้กินเนื้อยูงทองจะมีชีวิตเป็นอมตะ ไม่มีวันตาย

“กษัตริย์องค์ต่อๆ มาหลงเชื่อจารึกนี้ จึงส่งพรานป่าไปล่ายูงทองอยู่เนือง ๆ แต่ไม่สำเร็จ ด้วยยูงทองนี้สวดมนต์เป็นประจำ จึงมีเทวดาคุ้มครอง รอดพ้นจากบ่วงแร้วกับดักของเหล่าพราน

จนอยู่มาวันหนึ่ง พรานป่าชาญฉลาดนายหนึ่งจับนกยูงสาวสวยมาได้หนึ่งตัวก็นำยูงสาวแสนสวยนี้มาล่อพญายูงทอง ยูงทองเห็นสาวสวยก็เคลิบเคลิ้มหลงใหล ที่เคยสวดมนต์ประจำก็หลงลืม เมื่อไม่มีเทวดาคอยปกป้อง พญายูงทองก็เดินติดบ่วงแร้วกับดัก ของพรานป่า

“พรานป่าจะนำพญายูงทองไปถวายกษัตริย์ แต่ยูงทองได้สั่งสอนตักเตือนพรานป่าจนพรานป่าเลื่อมใสและจะปลดยูงทอง จากแร้วกับดักนั้นเสีย แต่พญายูงทองขอให้พรานปลดบ่วงแร้วกับดักสัตว์อื่น ๆ ที่พรานจับได้เสียก่อน แล้วค่อยปลดบ่วงแร้วของพญายูงทอง พรานป่าจึงยิ่งนับถือความเมตตาของยูงทอง

“ชาดกเรื่องนี้เล่าส่งท้ายว่า ในที่สุดพญายูงทองก็ได้เกิดเป็นพระพุทธเจ้า ตรัสรู้และทรงสั่งสอนธรรมะแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 49-50)

จากตอน ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง ผู้เขียนนำนิทานเรื่อง ทำไมกาจึงเกลียดชังนกยูง มาสอดแทรกเป็นความรู้ไว้ เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าเหตุใดกากับนกยูงจึงไม่ถูกกัน ผ่านคำพูดของกา ดังความว่า

“สมัยก่อนนานมาแล้ว สัตว์ทุกตัวล้วนมีสีขาวเหมือน ๆ กันหมด ไม่ว่าจะเป็นเสือ สิงโต กระทิง ลิง นก เทพเจ้าผู้สร้างสรรพสัตว์เหล่านี้ทอดพระเนตรแล้วเห็นขาวโพลนไปหมดทั้งโลก จึงทรงอนุญาตให้พวกสัตว์ทั้งหลายเลือกทาสีตัวได้ตามชอบใจ เวลานั้นพวกกาเป็นเพื่อนสนิทกับนกยูง กาจึงอาสาทาสีให้นกยูง และนกยูงก็รับปากว่าจะช่วยทาสีให้กา

“พวกกาเป็นศิลปิน ตั้งใจทาให้นกยูงอย่างประณีตประดิดประดอยลงสีต่าง ๆ หลากหลายให้ดูงดงาม นกยูงก็เรื่องมาก ไปยืนอยู่ริมสระน้ำ คอยส่องดูเงาตนเองว่ากาลงสีให้สวยงามถูกใจหรือไม่ ถ้าไม่ชอบใจก็ลบแก้ แก้แล้วแก้อีกกว่ากาจะทาสีเสร็จทั่วตัวและเป็นที่พอใจของนกยูงก็ใช้เวลานานมาก เวลานั้นสัตว์อื่น ๆ ช่วยทาสีให้กันและกันเสร็จแล้วมากมายหลายร้อยตัว พวกที่ทาสีตัวเสร็จเรียบร้อยต่างพากันไปเฝ้าเทพเจ้าให้ทอดพระเนตรความงามของตน

“นกยูงเมื่อได้ขนสีสวยถูกใจแล้วก็อยากไปชุมนุมกับพวกสัตว์ต่าง ๆ ทันที เพื่ออวดโฉมอันงดงามตระการตาของตนบ้าง แต่ตัวเองที่ยังไม่ได้ช่วยทาสีให้กาตามสัญญา นกยูงเจ้าเล่ห์หันซ้ายแลขวา แล้วก็คว้าสีดำสาดโครมลงไปทั่วตัวกา บอกว่า ‘เสร็จแล้วละ’ แล้วก็โผบินไปเฝ้าเทพเจ้าทันที ไม่ใส่ใจแม้แต่จะเหลียวกลับมาดูอดีตเพื่อนรัก”

“ตั้งแต่นั้นมานกยูงก็มีขนสีสวยสดงดงามเกินหน้านกทั้งหลาย ส่วนกาอย่างพวกเรากลับต้องมีขนสีดำทะมึนทั้งตัว เป็นที่รังเกียจของนกอื่น ๆ เพราะตัวดำปี๋ แล้วนี่จะไม่ให้พวกเราเกลียดชังนกยูงเจ้าเล่ห์เห็นแก่ตัวได้อย่างไรกัน เห็นใจพวกเราไหมล่ะ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 53-54)

นอกจากนี้ในเรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว ตอน ชั่วโมงเลขคณิต ช่วงบ่ายวันหนึ่ง ขณะที่ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ๆ กำลังเรียนวิชาคณิตศาสตร์กับครูดวงใจ วันนั้นอากาศค่อนข้างร้อน ทำให้นักเรียนต่างพากันง่วงนอน เมื่อคุณครูดวงใจสังเกตเห็นว่านักเรียนหลายคนตาปรือแทบจะตกเก้าอี้ จึงนำนิทานมาเล่าให้ฟัง ดังความว่า

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เกิดโรคระบาดขึ้นในป่า สัตว์ ต่าง ๆ พากันล้มตายมากมาย พวกสัตว์ทั้งหลายจึงประชุมกัน ปรึกษาว่าจะต้องทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อป้องกันโรคระบาด

สิงโตแสดงความคิดเห็นว่า ที่เกิดโรคระบาดนี้ก็เพราะพวกสัตว์ทำตัวไม่ดี ดังนั้นต้องหาสัตว์ที่ชั่วร้ายที่สุดในป่ามาลงโทษ แล้วโรคระบาดก็จะหายไป...

'ฉันเองก็ทำผิด ฉันชอบจับสัตว์มากินเป็นอาหาร'

แต่สิงโตเป็นสัตว์ที่มีอำนาจและเป็นเจ้าป่า ดังนั้นพวกสัตว์ทั้งหลายจึงเริ่มออกความเห็นว่า สิงโตไม่ได้ทำผิดเลย ต่อจากนั้นสิงโตก็พูดว่า

'ฉันเองก็ทำผิด ฉันชอบจับสัตว์มากินเป็นอาหาร' แต่สิงโตเป็นสัตว์ที่มีอำนาจและเป็นเจ้าป่า ดังนั้นพวกสัตว์ทั้งหลายจึงเริ่มออกความเห็นว่า สิงโตไม่ได้ผิดเลยเพราะสิงโตเป็นสัตว์ธรรมดา ต่อจากสิงโต หมาป่าบอกฉันว่า

'ฉันเองเป็นสัตว์ชั่วร้าย ฉันชอบกินแกะที่มากินน้ำแถวลำธาร บางทีลูกแกะฉันก็กิน แล้วถ้าฉันหิวมาก ๆ นะ บางทีฉันก็กินคนเลี้ยงแกะเข้าไปด้วยเลยละ'

พูดจบแล้วหมาป่าก็แสยะปากให้ทุกตัวเห็นเขี้ยวขาวจ๊วกของมัน พวกสัตว์พากันขนลุกเกรียว แล้วรีบคัดค้านใหญ่ว่าหมาป่าไม่ได้ทำผิด พวกแกะน่ะชอบส่งเสียงร้อง แบ-แบ หนวกหูเสมอ แล้วเด็กเลี้ยงแกะก็ชอบโกหก กินเด็กที่พูดปดไม่ผิดอะไรหรอก ถัดจากสัตว์ตัวอื่น ๆ ก็ช่วยกันปลอบใจว่าไม่ได้ทำผิดอะไรมากมายเลย ในที่สุดเจ้าลาตัวหนึ่งก็อยากจะสารภาพความผิดของมันบ้าง

'เมื่อวานนี้เอง ฉันเดินไปที่บ้านหลังหนึ่ง รั้วบ้านเขาพังอยู่ ฉันก็เลยเดินย่อง ๆ เข้าไปไม่เห็นมีใครสักคน ฉันเลยเดินไปถึงสนามหน้าบ้าน หญ้าที่นั่นสวยมาก เขียวน่ากินเหลือเกิน ฉันเลยกินมันเข้าไปหน่อย พอรู้สึกตัวกำลังทำผิด ฉันก็เลยรีบเดินออกมา'

'โอ้ นี่ละเจ้าตัวบาป' พวกสัตว์อื่น ๆ พากันร้อง 'นี่แหละถึงเกิดโรคระบาดขึ้น เราต้องไล่แกออกไปจากสังคมของเรา' ในที่สุด ลาตัวนั้นก็ต้องเดินทางไปนอกป่า ไม่มีสัตว์ตัวไหนพูดกับมันอีกเลย (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ข: 117-119)

กล่าวโดยสรุป นิทานต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาสอดมาแทรกไว้ส่วนใหญ่เป็นนิทานอธิบายเหตุ ทั้งอธิบายเหตุที่มาของรูปลักษณ์สัตว์ เหตุที่สัตว์บางชนิดต้องเป็นศัตรูกัน และมีหลายที่เกี่ยวโยงถึงความเชื่อว่า พระอินทร์หรือพระพุทธเจ้าเป็นผู้สร้างหรือบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ และเป็นผู้ตั้งชื่อให้สัตว์ต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ และเพลิดเพลินไปกับเรื่อง

3.3.1.4 ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ

นอกจากความรู้เกี่ยวกับภาษาและการใช้ภาษา ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ และความรู้เกี่ยวกับนิทาน ตำนานต่าง ๆ ที่ได้อธิบาย และยกตัวอย่างให้เห็น ใน 3 ประเด็นข้างต้นแล้ว สุมาลี บำรุงสุข ยังได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของคนทั่วโลกไว้ในวรรณกรรม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ในประเทศอินเดีย จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน หนุมานยอดวานร โดยลิงที่ออกมาปราศรัยได้อธิบายถึงสาเหตุความเชื่อว่าทำไมคนอินเดียจึงนับถือหนุมาน ดังความว่า

"ในอินเดียเดี๋ยวนี้ผู้คนก็ยังนับถือหนุมานว่าเป็นเทพเจ้าสร้างวัด สร้างรูปปั้นถวาย เพราะหนุมานเป็นทหารเอกที่จงรักภักดี อดทน กล้าหาญ แข็งแรง มีพละกำลังมาก ฉลาด มีไหวพริบ มีอิทธิฤทธิ์ เสกให้ตัวใหญ่จนอมพลับพลาทั้งหลังของพระรามก็ได้ หรือให้ตัวเล็กเท่าใยบัวก็ยังไหว ที่พระรามรบชนะยักษ์ใหญ่ได้ก็เพราะมีหนุมานเป็นกำลังสำคัญ นอกจากหน้าที่รบพุ่งต่อสู้ หนุมานยัง

ทำหน้าที่เป็นหน่วยติดต่อสื่อสาร แถมทำงานสำเร็จทุกครั้ง คนอินเดียจึงนับถือบูชาหนุมานกันใหญ่ หวังว่าจะทำงานสำเร็จก้าวหน้าแบบหนุมานด้วย” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 27)

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายตอนที่ผู้เขียนได้อธิบายความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ในประเทศอินเดีย เช่น ตอน นกยูงกับฝูงกา ผู้เขียนได้สอดแทรกความรู้ว่านกยูงเป็นสัตว์ที่หลายชาติต่างยกย่องผ่านคำพูดปราศรัยของนกยูง ว่า

“ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูยกย่องเราว่าเป็นพาหนะของเทพีสุรัสวดี เทพีแห่งอักษรศาสตร์และการดนตรี ราชวงศ์อินเดียโบราณจึงใช้เป็นตราประจำราชวงศ์ ในประเทศเปอร์เซียก็ใช้เป็นบัลลังก์เป็นรูปนกยูง ชาวจีนถือว่านกยูงเป็นสัตว์มงคล ชอบใช้ภาพนกยูงตกแต่งบ้าน เพราะเชื่อว่าจะทำให้เจ้าของบ้านโชคดี เป็นที่ชื่นชอบในหมู่ชนทั้งหลาย และแวววยุราที่ดูแล้วเหมือนดวงตานับพันดวงอยู่บนขนคลุมโคนหางก็ช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 46-48)

ส่วนตอน พิราบผิดหวัง เมื่อนกพิราบอยากออกมาพูดปราศรัยหาเสียงเหมือนเพื่อน ๆ แต่ติดปัญหาที่มันพูดไม่เก่ง จึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากนกฮูก แต่นกฮูกไม่สนใจเพราะคิดว่าสัตว์ตัวอื่น ๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับมันนัก แม้กระทั่งชื่อก็ยังเรียกผิด นกฮูกรู้สึกน้อยใจ จึงได้เล่าถึงความสำคัญของตนเวลาอยู่ในสังคมชาวกรีก ญี่ปุ่น และอินเดียให้พิราบฟัง ดังความว่า

“ก็จริงที่ว่าฉันฉลาด มีปัญญาแหลมคม จนพวกกรีกโบราณยกย่องฉันให้เป็นสัญลักษณ์ของเทพีเอเธนา เทพีแห่งปัญญาและสงคราม ส่วนญี่ปุ่น ชาวบ้านเชื่อว่าฉันเป็นสัตว์นำโชค นำความสุขมาให้ แล้วอย่าหาว่าฉันคุยโม้นะ ที่ประเทศอินเดียผู้คนนับถือฉันเป็นพาหนะของเทพีแห่งความอุดมสมบูรณ์คือเทพีลักษมีด้วยละ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 67)

กล่าวโดยสรุป ด้านความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนมีการนำความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับสัตว์ เข้ามาสอดแทรกไว้ในวรรณกรรม เพื่อให้ผู้อ่านได้รับสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์นอกเหนือจากการได้รับความเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่อง

3.3.1.5 ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ

นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับภาษาและการใช้ภาษา ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ ความรู้เกี่ยวกับนิทาน ตำนานต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ สุมาลี บำรุงสุข ยังสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ ที่อาจไม่ได้กล่าวซ้ำบ่อย ๆ เช่นความรู้ทั้ง 4 ด้านที่กล่าวไปแล้ว แต่ก็นับเป็นเกร็ดความรู้ที่มีประโยชน์ ผู้วิจัยขอยกมาแสดงให้เห็นเพียง 4 ตัวอย่าง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ความรู้เกี่ยวกับลูกมุด ความรู้เกี่ยวกับโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ และความรู้เกี่ยวกับผ้าทอเกาะยอ ดังนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไขปัญหาเงินหาย ผู้เขียนได้สอดแทรกประวัติความเป็นมาของจังหวัดสงขลา ผ่านคำพูดของพัชร หลานชายของย่าพวงร้อยที่กำลังเล่าประวัติและความสำคัญของเมืองสงขลาให้ทุกคนฟัง ดังความว่า

คราวนี้พอถึงรัชกาลที่ 5 ท่านปฏิรูปการปกครองเพื่อสร้างรัฐชาติให้เข้มแข็งต่อสู้กับภัยต่างชาติที่จะยึดเอาเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นด้วย จำได้ไหม ประวัติศาสตร์ที่เคยเรียนชั้นมัธยม การปฏิรูปการปกครองก็คือ ความพยายามรวมอำนาจการปกครองในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ขึ้นอยู่กับศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ในหลวงรัชกาลที่ 5 ท่านไม่ให้เจ้าเมืองที่เป็นคนท้องถิ่น มีอำนาจ ปกครองหัวเมืองของตนอีกต่อไปแล้ว ท่านตั้งข้าราชการจากส่วนกลางมา ปกครองแทน แล้วไม่ให้เป็นเจ้าเมืองกันไปจนตายเหมือนในอดีตด้วย เจ้าเมืองในระบบใหม่ที่เรียกว่าข้าหลวงนี้จะประจำอยู่ที่เมืองหนึ่ง ๆ สักไม่กี่ปี แล้วต้องย้ายไปประจำที่เมืองอื่นๆ ด้วย เมื่อไม่ได้ผูกขาดเป็นเจ้าเมืองกันตลอด ชีวิตและสืบทอดต่อรุ่นลูกรุ่นหลาน อำนาจของข้าหลวงก็ลดลงด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 101)

...."ที่จริงคนรู้เรื่องดีคือย่าพวงต่างหาก ที่ฝอยมานี่ก็จำจากย่าพวงมาเล่า ต่อทั้งนั้น" พี่พัชรเผยความจริง "ถ้าอยากรู้เรื่องเก่าโบราณของสงขลานี้ต้อง ถามย่าพวงกับลุงชัย สองคนนี้มีเรื่องเล่าเยอะ ยิ่งลุงชัยนี้มีเรื่องมัน ๆ แยะ ว่าง ๆ ให้แกเล่าให้ฟังสิ เรื่องโจรสลัดทะเลสาบสงขลาสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คุมพื้นที่ตั้งแต่สงขลา พัทลุง จนถึงนครฯ แล้วเรื่องไอ้เสือยกพวกปิดล้อมหมู่บ้านปล้นกันทั้งหมู่บ้านเลยก็มี" คนฟังโดยเฉพาะฉันและอ๊อดทำตาโต หูผึ่งขึ้นมาทันที (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 102)

นอกจากนี้เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ ผู้เขียนยังได้สอดแทรกเกี่ยวกับประวัติการใช้นามสกุลของคนไทย ผ่านเหตุการณ์ที่แม่และน้ากุ้งกำลังคุยกันเรื่องการเริ่มใช้นามสกุลของไทยนิกก็เข้าไปร่วมวงสนทนาด้วย ความว่า

"ก็คนไทยเพิ่งมีนามสกุลใช้ในสมัยรัชกาลที่หกนี่ครับ" ผมตอบ "ก่อนหน้านั้น คนไทยไม่มีใครใช้นามสกุลเลย จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่หก ถึงมีกฎหมายให้คนไทยตั้งนามสกุล" ผมได้ ความรู้จากแผ่นป้ายนิทรรศการในงานลูกเสือแห่งชาตินั่นเอง (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 71)

2) ความรู้เกี่ยวกับลูกมุด

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ฤทธิ์คุณย่า ผู้เขียนสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับชื่อและลักษณะของผลไม้พื้นเมืองภาคใต้ คือ ลูกมุด หรือ ส้มมุด ผ่านคำพูดที่ย่าพวงร้อยกล่าวกับอานา ดังความว่า

"คุณย่าคุณเป็นคนใต้หรือเปล่านี่" จู่ๆ พี่พัชรถามขึ้นมา "ทำไมคุณคิดว่าย่าฉันเป็นคนใต้ล่ะ" อานาย้อนถาม

"ก็กับข้าววันนี้เป็นรายการถูกใจคนใต้ทั้งนั้นเลยนี่คุณ" พี่พัชรตอบ "ทั้งปลาทอดขมิ้น แกงส้มปลาช่อนลูกมุด สะตอผัดหมูกับกะปิ"

ลูกมุดเรียกอีกชื่อว่ามะมุด เป็นต้นไม้ประจำภาคใต้ ต้นและใบคล้ายๆ มะม่วง ผลดิบรสเปรี้ยวจี๊ด สุกแล้วอมเปรี้ยวอมหวาน แต่ฉันว่าไม่อร่อยเท่ามะม่วงหรอก (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 108)

3) ความรู้เกี่ยวกับโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน เรื่องอดีต ผู้เขียนมีการสอดแทรกข้อมูลความรู้เกี่ยวกับอาการของโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ผ่านเหตุการณ์ที่ย่าพวงร้อยเล่าเรื่องปู่พาสน์ซึ่งเป็นน้องชายสุดท้องที่ป่วยตายเมื่อหลายปีก่อนให้อ้อและอ๊อดฟัง ดังความว่า

“สมัยนั้นเราไม่รู้จักโรคนี้กันหรอก ตอนแรกพวกเราคิดว่าเขาเป็นหวัด เพราะเห็นจาม มีน้ำมูก แต่เขาบ่นกับฉันว่าปวดหัวมาก ปวดจนเห็นบ้านหมุนไปหมด แล้วบอกว่าเห็นแดดไม่ได้แสบตา นอนซม อยู่ในห้องตอนบ่าย ไม่ออกไปเล่นซนเหมือนทุกวัน คุณแม่จับหัวดูว่ามีไข้ก็ให้กินยาแก้ไข้ แล้วให้ไปนอนพักต่อ คืนนั้นมีแขกมากินเลี้ยง คุณแม่มัวแต่รับรองแขก พอแขกกลับไปแล้วก็ไปดูคุณพาสน์ เห็นตัวร้อนจี๋เป็นไฟ รีบตามหมอมาดู หมอรีบพาส่งโรงพยาบาลแต่ก็สายไปเสียแล้ว คุณพาสน์ไข้สูงมาก ไม่รู้ตัวแล้ว หมอบอกว่าเป็นโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบอย่างรุนแรง ป่วยอยู่แค่สองวันก็ตาย (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 116)

4) ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอเกาะยอ

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน บันทึกของย่าปิ่น ผู้เขียนได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับ ผ้าเกาะยอของชาวบ้าน ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ว่าเป็นผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสงขลา มีความประณีตและสีสันที่สวยงาม ดอกที่มีลวดลายอ่อนนุ่มหลายลาย ดังความว่า

วันเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว ฉันกับแม่มาอยู่ที่บ้านคุณพระได้หนึ่งปีแล้ว คุ้นเคยกับผู้คนในบ้านและระเบียบต่าง ๆ ดีขึ้น เมื่อแม่มาเป็นแม่ครัวให้คุณนาย ญาติพี่น้องของแม่ที่เกาะยอดูพอออกพอใจมากกว่าตอนที่แม่เปิดแผงขายข้าวแกงในตลาด นาน ๆ ทีญาติของแม่จะแวะมาหา ขนของกินของใช้มาให้ด้วย ไม่เคยมามือเปล่า แม่จะพาญาติ ๆ ขึ้นไปกราบคุณนายด้วย พวกญาติมักมีผ้าทอสวย ๆ มากำนัลคุณนาย และมักเลือกลายดอกพิกุลมาให้ แม่บอกฉันทีหลังว่าเพราะพ้องกับชื่อของคุณนาย แต่แม่มักสั่งญาติว่าคราวหน้าให้หาผ้าลายอื่น ๆ ฝากท่านด้วย ผ้าลายพิกุลท่านมีมากแล้ว ให้หาลายบุหงา ลายลูกแก้ว ลายพริกไทย ลายสมุก ลายข้าวหลามตัด ที่ขึ้นชื่อของเกาะยอมา (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 141)

กล่าวโดยสรุป ด้านความรู้อื่น ๆ เห็นได้ว่าผู้เขียนมีการนำความรู้ที่หลากหลายเกี่ยวกับทางใต้มานำเสนอไว้ในเรื่อง “ปริศนาหน้าร้อน” ทั้งประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองสงขลาที่สอดแทรกไว้หลายตอน ความรู้เกี่ยวกับลูกมุดที่เป็นผลไม้พื้นเมืองของทางภาคใต้ ความรู้เกี่ยวกับโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ และความรู้เกี่ยวกับผ้าทอเกาะยอ น่าสังเกตว่าความรู้ทุกเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับภาคใต้ ซึ่งเป็นฉากสำคัญในเรื่อง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความรู้ดังกล่าวนอกจากจะมาช่วยเสริมให้องค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมมีความสมบูรณ์และสมจริงแล้ว ยังทำให้เห็นว่าผู้เขียนค่อนข้างใส่ใจประโยชน์ที่เด็ก ๆ ควรได้รับจากการอ่าน นอกเหนือจากความสนุกสนานเพลิดเพลินในวรรณกรรมแนวสืบสวนสอบสวน วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้จึงมีความเป็นสาระบันเทิงคดีค่อนข้างชัดเจน

3.3.2 กลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอความรู้

จากการวิเคราะห์ พบว่า สุมาลี บำรุงสุข มีกลวิธีการนำเสนอความรู้ทั้ง 5 ด้าน ที่กล่าวไปแล้ว ผ่าน 2 กลวิธี ได้แก่ (1) กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้ให้ความรู้ และ (2) มีการอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ อธิบายได้ดังนี้

3.3.2.1 กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้ให้ความรู้ เช่น

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ในตอน ฤทธิ์เดชวานร ที่ลิงกระรอกต้องออกมาพูดปราศรัยผู้อ่านเด็ก ๆ อาจจะไม่คุ้นชินกับลิงสายพันธุ์นี้นัก ผู้เขียนจึงกำหนดให้เจ้าของสายพันธุ์เป็นผู้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับลักษณะของลิงกระรอกด้วยตัวเอง ดังความว่า

“ฉันคือลิงกระรอก ฉันไม่กระจอกหรอกนะเธอ ฉันชอบกระโดดเสมอ ฉันไม่เคยเผลอตกต้นไม้เลย”

ร้องจบแล้วลิงกระรอกก็หัวเราะชอบใจ พูดต่อไปว่า

“ฮ่า ๆ ฉันได้ชื่อนี้เพราะฉันชอบกระโดดจากยอดไม้หนึ่ง ไปอีกยอดหนึ่งแบบกระรอกนั่นเอง ฉันไม่ชอบเดินบนพื้นดิน ชอบไต่ต้นไม้ แล้วชอบนอนบนคบไม้ด้วย ไม่เผลอตกต้นไม้หรอก ฉันกินอาหารสารพัด ผลไม้ ดอกไม้ ลูกนก จิ้งจก ไข่นก กบแมลง กินได้หมด พวกเราชอบอยู่เป็นฝูงใหญ่ ๆ รักสงบ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน พวกเราถือว่าเป็นลิงโลกใหม่ พบในอเมริกาใต้ เราใช้หางช่วยในการยึดเกาะได้คล่องแคล่วมาก แต่เรายังใช้หัวแม่มือไม่เป็น” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 23)

จากตัวอย่างนี้ แม้จะเป็นคำกล่าวสั้น ๆ แต่สามารถบรรจุเนื้อหาสาระ ที่เป็นทั้งที่มาของชื่อ ลักษณะเฉพาะ อาหารที่ชอบกิน รวมถึงแหล่งกำเนิดได้ค่อนข้างชัดเจน

หรือ ในตอน ควายตกสวรรค์ ผู้เขียนก็ได้กำหนดให้ลูกควายเป็นผู้เล่าเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติและความฉลาดของควายให้เพื่อน ๆ ทั้งโรงเรียนฟัง ดังความว่า

“แล้วผมท้าพนันเลย ในบรรดาสัตว์ต่าง ๆ ที่คนเราเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานนี้ ไม่มีตัวไหนฉลาดเท่าพวกควายหรอกครับ ถ้าปล่อยช้าง ปล่อยม้า ปล่อยวัวไปกินหญ้าที่ไหน หากเจ้าของไม่ไปตามพากลับบ้าน ช้าง ม้า วัวเหล่านั้นก็ยืนเป๋อเหลอ คอยเจ้าของอยู่ที่กลางทุ่งนั่นแหละ แต่พวกเราชาวควายนั้นตรงกันข้าม พอตกเย็นเริ่มโพล้เพล้ ถ้าเจ้าของไม่มาตาม ควายก็ไม่รอแล้ว จะเข้าแถวเดินเรียงกันกลับไปเข้าบ้านเข้าคอกอย่างเป็นระเบียบ ทางภาคเหนือบางแห่งในหน้าแล้ง ทุ่งใกล้หมู่บ้านไม่มีหญ้า พอเลี้ยงควาย เจ้าของควายหลายๆ บ้านจะจูงควายเข้าไปในป่า ปล่อยให้หากินกันเอง พอถึงหน้าฝนจึงไปต้อนฝูงควายกลับ หมู่บ้านควายแสนรู้จะแยกย้ายกันกลับเข้าบ้าน บ้านใครบ้านมัน ไม่มีการเข้าผิดบ้าน ไม่เหมือนช้าง ม้า วัวหรอก พวกนั้นน่ะ จากบ้านแค่ข้ามคืนก็หลงฝูงเสียแล้ว” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 36-37)

จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ของขวัญวันเกิด ผู้เขียนนำเสนอความรู้เรื่องรูปหล่อแมวทองเหลืองที่ได้รับรางวัลเหรียญทอง ในการประกวดศิลปะแห่งชาติผ่านคำพูดของคุณทักษ์ซึ่งเป็นเพื่อนคุณหมอในหมู่บ้านนิก ดังความว่า

“รูปหล่อแมวนี่เป็นฝีมือคุณช่วง ชลชีพ ศิลปินเอกของชาติ” คุณทักษ์ชี้แจง “คุณช่วงหล่อรูปแมวนี้ส่งเข้าประกวดงานศิลปะแห่งชาติ ได้รางวัลเหรียญทอง”(สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 12)

หรือตอน หมอรองเท้า ผู้เขียนได้นำเสนอความรู้เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับแมวผ่านคำพูดของม็อกซ์ ดังความว่า

‘ตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศจีน แมวเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งปัญญา ความคล่องแคล่วปราดเปรียว และความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะมีชีวิตรอด’ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 18)

และในตอนเดียวกัน ผู้เขียนก็ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับโทษของการใส่รองเท้าส้นสูงผ่านตัวละครม็อกซ์ ดังความว่า

‘รองเท้าส้นสูงทำให้น้ำหนักตัวของคนใส่ถูกเหวี่ยงไปข้างหน้า เมื่อใส่นาน ๆ กล้ามเนื้อน่องสั้นลง ทำให้กระดูกสันหลังเสียการทรงตัว ทำให้ปวดเอวปวดน่อง’ ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ท่องให้ผมฟัง (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 21)

หรือจากตอน สาเหตุที่ไม่มีปีแมว ผู้เขียนก็ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับปีนักษัตรผ่านนิทานแมวกับหนู เพื่อให้นิกและม็อกซ์รู้ว่าเหตุใดถึงไม่มีปีแมวแต่กลับมีปีหนู ผ่านตัวละครอาหลุยส์ ดังความว่า

“อ้าว หลานๆ ไม่รู้เรื่องแมวเสียรู้หนูหรอกหรือ อาคิดว่า ใคร ๆ ก็รู้กันทั้งนั้นคือยังงี้ เล่ากันว่าเมื่อตอนที่เง็กเซียนฮ่องเต้ เจ้าแห่งสวรรค์จะจัดตั้งปีนักษัตรสิบสองราศี ท่านก็ประกาศนัดวันให้สัตว์ทั้งหลายที่อยากเป็นสัตว์ประจำแต่ละราศีมาชุมนุมกันท่านจะได้จัดการคัดสรรแต่งตั้ง

“แมวก็อยากเป็นสัตว์ประจำราศีปีนักษัตรกับเขาด้วยเหมือน กัน วันนั้นมันสู้อุตส่าห์ตื่นแต่เช้าและออกเดินทางไปเฝ้าเจ้าแห่งสวรรค์ ทั้ง ๆ ที่ปกติแล้วมันชอบนอนตื่นสาย แต่โชคร้ายจริง ๆ ระหว่างทาง มันบังเอิญมาเจอหนูเจ้าเล่ห์ หนูแกล้งถามแมวว่า ทำไมถึงเดินทางแต่เช้า เมื่อแมวอธิบาย เจ้าหนูก็ทำเป็นหัวเราะ ขำ แล้วบอกว่า วันนัดไม่ใช่วันนี้สักหน่อย พรุ่งนี้ต่างหากล่ะ กลับไปนอนซะเถอะ พรุ่งนี้ค่อยมาใหม่ แมวซึ่งง่วงงัวเงียอยู่แล้วก็หลง เชื่อ กลับไปนอนต่อ ส่วนเจ้าหนูนั้นรีบไปเฝ้าเง็กเซียนฮ่องเต้ไป ถึงเป็นตัวแรกเสียด้วย เง็กเซียนฮ่องเต้จึงแต่งตั้งหนูให้เป็นสัตว์ ประจำราศีนักษัตรเป็นปีแรกเสียเลย

“เช้าวันรุ่งขึ้น แมวรีบไปเฝ้าเจ้าแห่งสวรรค์ แล้วถึงได้รู้ว่าตน หลงกลเจ้าหนูขี้ปดขี้โกงเสียแล้ว แต่ถึงรู้ความจริงก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะเง็กเซียนฮ่องเต้แต่งตั้งสัตว์ประจำราศีปีนักษัตรครบถ้วนไป แล้วทั้งสิบสองราศี แมวทั้ง ๆ ที่เป็นสัตว์สำคัญมากเสียทีหนู จึงพลาดโอกาสไม่ได้รับเกียรติให้ประจำราศีปีนักษัตร เพราะเหตุนี้เอง แมวถึงได้ประกาศตัวเป็นศัตรูคู่แค้นกับหนูไปตลอดกาล” (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 65-66)

จากเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ตอน เปลี่ยนเสือเป็นจระเข้ ผู้เขียนนำเสนอความรู้เรื่องการสะกดคำ ผ่านเหตุการณ์ที่ม่าเหมี่ยวและเพื่อนได้เขียนจดหมายไปฟ้องครูใหญ่เรื่องที่ครูชไมยพร ดังความว่า

อีกอาทิตย์ต่อมา คุณครูชไมยพรเดินหน้าเครียดเข้ามาสอน เด็ก ๆ นั่งตัวตรงใจเต้นตึ๊กตั้ก “ดูซิ พวกเธอสะกดคำดีขึ้นไหม ส้มจุกสะกดคำว่า ขโมย”

“ขอ มอ เอ๊ย สระโอ มอ ยอ ค่ะ” ส้มจุกตอบอย่างรวดเร็ว

“แดง สะกดคำว่า อนุญาต”

“ออ อ่าง นอ หนู สระอุ ญอ หญิง สระอา ตอ เต่า ค่ะ”

แล้วแดงก็ถอนใจอย่างโล่งอก

“ดี” คุณครูกวาดสายตาคมกริบไปทั่วห้องเหมือนเหยี่ยวมองหาเหยื่อ นักเรียนทุกคนก้มหน้างุด

“ม่าเหมี่ยว” ม่าเหมี่ยวสะดุ้งเฮือก “แหม ขวัญอ่อนจริงนะจ๊ะ สะกดคำว่าเฉพาะ ชิ” ม่าเหมี่ยวอึกอัก “ ฉอ ฉิ่ง สระ...อะ สระเอ...” แล้วม่าเหมี่ยวก็เหลือบไปเห็นส้มจุกหลับตาปี๋ (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ก: 115-117)

จากเรื่อง ใครดีที่สุด ตอน หนุมานยอดวานร ผู้เขียนนำเสนอความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทยเรื่อง รามเกียรติ์ ผ่านคำพูดของลิงแสม ดังความว่า

“ที่เราแสดงให้ดูนี่เป็นเรื่องธรรมดา ๆ เรามีลิงรุ่นพี่เก่งกว่านี้เยอะเลย ใคร ๆ ก็เคยได้ยินชื่อ หนุมาน ลิงเผือก ทหารเอกของพระรามใช่ไหมล่ะ หนุมานหาวเป็นดาวเป็นเดือนได้ เรื่องของหนุมารยอดวานรนี้เล่าอยู่ในหนังสือเรื่อง รามเกียรติ์ วรรณคดีเอกของไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีของอินเดียอีกทอดหนึ่ง วรรณคดีเรื่องนั้นชื่อว่า รามายณะ ใคร ๆ ไม่ชอบอ่านหนังสือก็ไปเดินดูภาพวาดเรื่องรามเกียรติ์นี้ได้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือเรียกกันง่าย ๆ ว่า วัดพระแก้ว ในกรุงเทพ ภาพจิตรกรรมสวยงามตามแบบโบราณเล่าเรื่องรามเกียรติ์ทั้งเรื่อง ประดับอยู่บนฝาผนังระเบียงคดรอบ ๆ พระอุโบสถ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 26-27)

จากเรื่อง ใครดีที่สุด เช่นเดียวกัน ในตอน นกยูงกับฝูงกา ผู้เขียนนำเสนอความรู้เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการกินเนื้อนกยูงแล้วไม่มีวันตาย ผ่านตัวละครลูกยูงเขียว ดังความว่า

“น่าเศร้าใจที่คนโบราณบางชาตินิยมกินเนื้อนกยูง เชื่อว่าจะทำให้อายุยืน เรื่องนี้เป็นความเข้าใจผิดที่สืบทอดต่อกันมา ขอประกาศว่ากินเนื้อยูงไม่ได้ช่วยให้อายุยืนหรือมีชีวิตอมตะไม่ตายหรอกนะ” ยูงเขียวชี้แจง

“เรื่องการนิยมกินเนื้อยูงนี้เกิดขึ้นจากความแค้นของกษัตริย์โบราณองค์หนึ่งครับ” ลูกยูงเขียวอธิบาย “เล่าอยู่ในชาดกเรื่อง มหาโมรชาดก” (สุมาลี บำรุงสุข, 2561ค: 26-27)

จากข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้เขียนให้ตัวละครอ้างอิงข้อมูลที่ถูกต้องก่อนเล่าให้เพื่อนฟัง ทำให้ดูน่าเชื่อถือ และเห็นได้ว่าการอ้างอิงข้อมูลที่น่าเชื่อถือก็ส่งผลให้เพื่อนสัตว์ต่างอยากฟังเรื่องเล่าจากนกยูงเขียวมากขึ้น

จากเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ตอน ไขปัญหาเงินหาย ผู้เขียนได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของเมืองสงขลา ผ่านคำพูดของพัชรหลานชายของย่าพวงร้อย ขณะพูดให้อ้อและอ๊อดฟัง ดังความว่า

“ทางเมืองแขกเจ็ดหัวเมืองทางใต้ ท่านก็ปลดเจ้าเมืองท้องถิ่นออก สุลต่านเจ้าเมืองปัตตานีที่เคยมีอำนาจมาก ท่านก็ไม่ให้เป็นเจ้าเมืองอีกแล้ว คราวนี้พวกเจ้านายท้องถิ่นกับชาวบ้านแถวนี้ก็ไม่พอใจสิ มาเปลี่ยนธรรมเนียมของเขานี่ เลยลุกฮือขึ้นต่อสู้เป็นกบฏกับทางกรุงเทพฯ รัฐบาลต้องส่งทหารมาปราบกันวุ่นวายหลายหน ทั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ด้วย จะว่าไปก็เห็นใจทั้งสองฝ่ายนะ ฝ่ายกรุงเทพฯ ก็ต้องการสร้างรัฐชาติรักษา อธิปไตย ฝ่ายเจ้าปัตตานีก็ว่านี่ถิ่นของเขา จู่ ๆ มาปลดเขาออกจากตำแหน่งได้ยังไง ต่อมาทางกรุงเทพฯ เลยจัดการแบ่งเขตแดนปัตตานีใหม่ แยกหัวเมืองต่าง ๆ เป็นจังหวัด ๆ ให้มีขนาดเล็กลง เป็นปัตตานี ยะลา นราธิวาส ส่วนสะเดา จะนะ เทพา ก็ลดจากหัวเมืองมาเป็นอำเภอให้มาขึ้นกับสงขลา ให้เจ้าเมืองสงขลาที่เป็นคนไทยใกล้ชิดกรุงเทพฯ ดูแลพวกแขกที่อยู่ในสามเมืองนี้ก็เลยต้องย้ายสังกัดมาอยู่กับสงขลาด้วย พวกเขาปักหลักอยู่กับที่ไม่ได้อพยพไปไหน สงขลาแถบนี้เลยมีชุมชนมุสลิมอยู่เยอะ” (สุมาลี บำรุงสุข, 2552: 101)

ข้อที่น่าสังเกต คือ หากเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ผู้เขียนมักจะกำหนดให้ตัวละครผู้ใหญ่ที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ มาทำหน้าที่อธิบายหรือให้ความรู้แก่เด็ก ๆ (ทั้งเด็ก ๆ ในเรื่อง และผู้อ่าน) เช่น พ่อ แม่ ครู หรือ ในกรณีเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน ก็จะเป็น ย่าพวงร้อย ย่าปิ่น หรือ พัชร เป็นต้น

3.3.2.2 มีการอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

การอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ในที่นี้หมายถึง ในวรรณกรรมผู้เขียนได้อ้างถึงแหล่งสืบค้นหรือแหล่งวิชาการต่าง ๆ เช่น พจนานุกรม สารานุกรม จารึก นิทรรศการ วรรณคดี วรรณกรรม เว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น จากเรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ ตอน ทำหมันแมว ไว้ในเหตุการณ์ที่พ่อกับแม่สงสัยว่า ม็อกซ์เป็นแมวที่ผิดปกติหรือไม่ เพราะทำตัวเหมือนแมวถูกตอนแล้ว เมื่อม็อกซ์ได้ยินพ่อกับแม่ของนิกพูดคุยกัน ม็อกซ์จึงนำความสงสัยไปถามนิก นิกจึงหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตเรื่องการทำหมันแมวมาบอกเล่าให้ม็อกซ์ฟังดังความว่า ผมจึงต้องเปิดคอมพิวเตอร์เข้าไปหาความรู้จากตำราทางอินเทอร์เน็ต อ่านคู่มือการเลี้ยงแมวของสมาคมผู้เลี้ยงแมว แล้วสรุปให้ม็อกซ์ฟัง หลังจากนั้นผู้เขียนได้บรรยายวิธีการทำหมันแมวไว้อย่างละเอียด ดังความว่า

‘...การทำหมันแมวตัวเมีย สัตวแพทย์จะผ่าตัดเอามดลูกและรังไข่ออกไป ส่วนแมวตัวผู้ สัตวแพทย์จะเอาอัณฑะออกไป อัณฑะ คำนี้ยากมาก ฉันแปลให้แกเลย ไม่ต้องถาม อัณฑะนี่แปลว่า “ไข่” ไงล่ะ สัตวแพทย์จะวางยาสลบระหว่างผ่าตัด แมวจะไม่รู้สึกเจ็บปวด และฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว’ (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 25)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าข้อความที่ปรากฏนี้ เสมือนการยกข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่นิกสืบค้นมาได้มาวางให้ผู้อ่านได้อ่านไปพร้อมกันกับตัวละคร

หรือ ตอน พิตบุลล์ เป็นเหตุการณ์ที่คนในหมู่บ้านของนิกเข้าใจผิดคิดว่าพิตบุลล์เป็นสุนัขดุร้าย นิกจึงค้นหาคำตอบเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต จนมั่นใจว่าแท้จริงแล้วพิตบุลล์ไม่ได้เป็นสัตว์ที่ดุร้ายโดยธรรมชาติ ซึ่งข้อมูลในอินเทอร์เน็ตได้อธิบายรายละเอียดที่ควรรู้เกี่ยวกับสุนัขพันธุ์นี้ ไว้ว่า

โดยธรรมชาติแล้วพิตบุลล์เป็นหมาที่อารมณ์ดี อ่อนโยนกับเด็ก ๆ หมาพิตบุลล์จำนวนไม่น้อยได้รับการฝึกฝนให้เป็นเพื่อนผู้ป่วย ช่วยให้ผู้ป่วยสุขภาพจิตดีขึ้น

หมาพิตบุลล์ที่ดุร้าย ทำร้ายเด็กเล็ก ๆ นั้น เป็นหมาที่มีนิสัยเบี่ยงเบนจากธรรมชาติของพิตบุลล์ การเบี่ยงเบนนี้อาจจะเกิดจากการเลี้ยงดู เจ้าของสอนให้ดุร้าย จากการคัดเลือกพันธุ์ โดยผสมข้ามพันธุ์กับหมาที่โตกว่า และมีนิสัยดุกับคน เช่น อัลเซเชียนหรือรอตไวเลอร์ หรือจากการเลี้ยงไม่ถูกวิธี ปล่อยปละละเลย หรือทารุณ ทำให้พิตบุลล์แสดงความไม่เป็นมิตรต่อคน ดังนั้นการป้องกันพิตบุลล์ทำร้ายเด็ก จึงไม่ใช่การห้ามเลี้ยงพิตบุลล์เสียทั้งหมด ทางที่ดีควรเลี้ยงพิตบุลล์อย่างเมตตา พิตบุลล์ที่ดุร้ายเคยทำอันตรายมาแล้วหนหนึ่ง ควรถูกตอนทันทีเพื่อลดความดุร้าย และเจ้าของหมาพิตบุลล์ที่หมาของเขาเคยทำร้ายผู้คน ควรถูกสั่งห้ามเลี้ยงเด็ดขาด (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 58-59)

เช่นเดียวกับตอน เจ้าม็อกซ์น่าเบื่อ ผู้เขียนนำเสนอความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านเหตุการณ์ที่พ่อได้พานิกและม็อกซ์ไปชมนิทรรศการงานลูกเสือแห่งชาติ ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลความรู้ผ่านป้ายนิทรรศการให้เด็ก ๆ ได้อ่าน ดังความว่า

ผมเองอยากตรงไปเต็นท์ที่มีสอนเรื่องการผูกเชือกแบบต่าง ๆ และอยากเข้าแข่งยิงธนูด้วย แต่เจ้าแมวมหัศจรรย์ของผมชอบอ่านหนังสือทุกชนิด จึงส่งกระแสจิตสั่งผมให้พาไปเต็นท์นิทรรศการก่อน มันสนใจอ่านพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสถาปนาลูกเสือไทย แล้วขออ่านผลงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของลูกเสือในอดีตด้วย (สุมาลี บำรุงสุข, 2553: 69)

จากเหตุการณ์ตรงนี้ก็นำมาสู่การอธิบายของนิกให้เพื่อนร่วมงานของแม่ที่มาเยี่ยมที่บ้านฟังเกี่ยวกับกำเนิดของนามสกุลในเหตุการณ์ต่อมาว่า นามสกุลเกิดขึ้นในสมัย ร.6 ไม่ใช่ ร.5 โดยนิกได้อ้างถึงข้อความจากแผ่นป้ายนิทรรศการวันลูกเสือแห่งชาติ

กล่าวโดยสรุป ในประเด็นคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ พบว่า สุมาลี บำรุงสุข สอดแทรกความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านไว้ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้เกี่ยวกับภาษา (2) ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ (3) ความรู้เกี่ยวกับนิทานตำนาน (4) ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ และ (5) ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ โดยผู้เขียนมีกลวิธีในการนำเสนอความรู้ 2 กลวิธี คือ (1) กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้ให้ความรู้ มีทั้งตัวละครผู้ใหญ่และตัวละครเด็ก ซึ่งตัวละครเด็กส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครเอก (2) มีการอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น พจนานุกรม สารานุกรม นิทรรศการ วรรณคดี วรรณกรรม เว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า เมื่อนำแนวทางการวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมของสายทิพย์ นุกูลกิจ มาพิจารณาวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่องของสุมาลี บำรุงสุข พบว่า ทุกเรื่องให้คุณค่าแก่ผู้อ่าน 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ จึงนับว่าวรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษาทั้งหมด ไม่เพียงแต่ให้คุณค่าในด้านอารมณ์ คือ ความ

สนุกสนานเพลิดเพลินขณะอ่านและให้แนวทางในการพัฒนาอารมณ์ของตนเองให้เป็นไปในทิศทางบวกโดยเรียนรู้จากตัวละครแล้ว หลักคุณธรรมและความรู้ที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ เรื่อง ยังแสดงว่าผลงานของสุมาลี บำรุงสุข เป็นงานบันเทิงคดีที่มีสาระ เพราะให้ทั้งคุณค่าด้านอารมณ์และคุณค่าด้านความคิดและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

บทที่ 4
บทสรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรม โดยวิเคราะห์จากวรรณกรรมเยาวชน ผลงานของสุมาลี บำรุงสุข จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ใครดีที่สุด จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

4.1 สรุปผลการวิจัย

4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

ผลการศึกษาพบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก 3 ประการ ได้แก่ (1) ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย (2) เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่น และ (3) เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย สรุปได้ดังนี้

4.1.1.1 แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัย” ผลการศึกษาพบว่าพ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กวัย 10-13 ปี เติบโตและมีพัฒนาการ 4 ด้านอย่างสมวัย คือพัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม ทางสติปัญญา และพัฒนาการทางร่างกาย ซึ่งเด็กจะได้รับการพัฒนาในทิศทางใดก็ขึ้นอยู่กับการใส่ใจดูแลจากผู้ใหญ่

4.1.1.2 แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็ก” ผลการศึกษาพบว่าเพื่อนและพี่น้องมีบทบาทสำคัญต่อเด็กวัย 10-13 ปี 3 ด้าน ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ปัญหา ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และเป็นเพื่อนเล่น

4.1.1.3 แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผลการศึกษาพบว่า เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้หากพวกเขามีโอกาสเรียนรู้ตัวอย่างที่ดีจากบุคคลต้นแบบ 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้ใหญ่ในครอบครัว (2) ผู้ใหญ่ในโรงเรียน และ (3) ผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก โดยผู้ใหญ่ 3 กลุ่มนี้มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทั้งทางความคิด คำพูด และพฤติกรรม หากเด็กวัยแรกรุ่นได้เติบโตภายใต้การดูแลใส่ใจของผู้ใหญ่ที่คิด พูด และทำดีให้เห็น เด็ก ๆ จึงมีโอกาสเลียนแบบสิ่งที่ดีไปใช้ ในทางกลับกันหากต้องเติบโตในสังคมที่แวดล้อมด้วยผู้ใหญ่ไม่ดี หรือทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้เห็นเป็นประจำ เด็กก็ต้องซึมซับพฤติกรรมด้านลบมาใช้ในชีวิตโดยไม่รู้ตัวเช่นกัน

ส่วนกลวิธีนำเสนอแนวคิด พบ 3 กลวิธี ได้แก่ นำเสนอผ่านตัวละคร นำเสนอโดยผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง และนำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่อง

(1) นำเสนอผ่านตัวละคร โดยนำเสนอผ่าน 3 กลวิธีย่อย ได้แก่ ผ่านบทสนทนาตัวละคร ผ่านพฤติกรรมตัวละคร และผ่านบทสนทนาและพฤติกรรมตัวละครประกอบกัน

(2) นำเสนอผ่านเหตุการณ์ย่อยในเรื่อง โดยพบว่าผู้เขียนมีการสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับเด็กไว้ในเหตุการณ์ย่อย 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) มีการกำหนดให้มีเหตุการณ์สำคัญที่ตัวละครผู้ใหญ่ใกล้ชิดมาช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่เด็ก (2) มีการสร้างตัวละครกลุ่มเพื่อนสนิทและพี่น้องคอยอยู่ใกล้ชิดตัวละครเอกขึ้นมาเพื่อให้ตัวละครเหล่านั้นได้มาทำหน้าที่ทั้งเพื่อนเล่นและคอยช่วยแก้ไขปัญหาบางอย่าง (3) มีการสร้างตัวละครผู้ใหญ่แวดล้อมทั้งในและนอกครอบครัวให้มีการแสดงออกทั้งพฤติกรรมด้านดีและไม่ดีเพื่อให้เด็ก ๆ เรียนรู้ และตัดสินใจเองว่าผู้ใหญ่แบบใดที่เด็ก ๆ ควรนำมาเป็นตัวอย่างในชีวิต และ (4) เน้นนำเสนอภาพกิจกรรมที่เด็ก ๆ ทำในบ้าน หรือในโรงเรียนเป็นหลัก

(3) นำเสนอผ่านภาพประกอบในเรื่อง พบว่า มีการใช้ภาพประกอบภายในเรื่อง เพื่อช่วยในการขับเน้นแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอในเรื่องให้ชัดเจนขึ้น

4.1.2 คุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่องของสุมาลี บำรุงสุข ให้คุณค่าแก่ผู้อ่าน 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้

4.1.2.1 คุณค่าด้านอารมณ์ พบว่าวรรณกรรมเยาวชนทุกเรื่องสามารถส่งเสริมอารมณ์พื้นฐานแก่ผู้อ่าน 3 ประการ ได้แก่ อารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ ซึ่งทั้ง 3 อารมณ์นี้สามารถจะเกิดขึ้นทั้งในขณะอ่าน หรือ หลังจากการอ่าน การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครแบบสมจริงคือตัวละครมนุษย์ และตัวละครแบบเหนือจริงแต่ใส่คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับผู้อ่านลงไป ผู้อ่านก็จะเกิดอารมณ์ร่วมได้ง่าย เพราะเห็นประสบการณ์บางอย่างที่สอดคล้องกับที่ตนเองเคยประสบมา และสามารถนำสิ่งที่ตัวละครเจอในเรื่องมาเป็นบทเรียน เพื่อเรียนรู้การจัดการอารมณ์ของตัวเอง จึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องที่นำมาศึกษา นอกจากจะสร้างอารมณ์พึงพอใจแก่ผู้อ่านผ่านเนื้อหาที่สนุกสนานแล้ว ผู้อ่านยังได้รับคุณค่าในแง่ของการได้เห็นแนวทางที่ดีในการจัดการหรือพัฒนาอารมณ์ด้านลบ ทั้งอารมณ์กลัวและอารมณ์โกรธของตนอีกด้วย

ส่วนกลวิธีการประพันธ์ที่สุมาลี บำรุงสุข เลือกนำมาใช้เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ 3 ด้าน พบ 6 กลวิธี ได้แก่

(1) มีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ พบ 2 แบบ ได้แก่ การตั้งชื่อโดยใช้คำถามเพื่อชวนค้นหาคำตอบต่อไปภายในเรื่องหรือภายในตอน และมีการตั้งชื่อแบบเน้นตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ

(2) มีกลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลาย พบ 3 กลวิธี ได้แก่ ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนวนิยายใช้รูปแบบการเล่าเรื่องโดยแบ่งเรื่องเป็นตอน ๆ และจบในตอน และใช้รูปแบบการเล่าเรื่องแบบนิทานซ้อนนิทาน

(3) มีการสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง โดย (1) ตัวละครมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติและพฤติกรรมของตัวละคร ทั้งยังส่งผลให้ผู้อ่านเข้าถึงและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครได้ง่าย ส่วน (2) ตัวละครแบบเหนือจริง ช่วยส่งเสริมจินตนาการแก่ผู้อ่านให้อยากติดตามเนื้อเรื่องต่อไปอีก และตัวละครแบบบุคลาธิษฐาน นอกจากจะเป็นที่ชื่นชอบของเด็ก ๆ แล้วยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสาระสำคัญภายในเรื่อง

(4) ใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเหมาะสม พบ 2 แบบ ได้แก่ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองแบบสายตาพระเจ้าหรือมุมมองแบบผู้รู้แจ้ง และการเล่าเรื่องผ่านมุมมองผู้เล่าเรื่องบุรุษที่หนึ่งที่เป็นตัวละครเอก ซึ่งวิธีการเล่าเรื่องทั้ง 2 แบบนี้ช่วยทำให้ผู้อ่านได้เห็นชีวิต และเข้าใจความคิดความรู้สึกของตัวละครอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครเอก จะทำให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมและล่วงรู้ไปในจิตใจ รู้ถึงความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครเอกในฐานะผู้กระทำ-ผู้ถูกกระทำอย่างชัดเจน

(5) มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง พบว่า ทุกเรื่องมีการสร้างฉากและบรรยากาศในเรื่องค่อนข้างสมจริง และมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตจริงของผู้อ่านที่เป็นเด็กวัย 10-13 ปี โดยพบฉากสำคัญ ได้แก่ ฉากบ้าน ฉากโรงเรียน ฉากสิ่งประดิษฐ์ และฉากธรรมชาติ

(6) มีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์ พบว่า ผู้เขียนใช้ภาพประกอบเพื่อจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ได้แก่ เพื่อดึงดูดใจผู้อ่าน เพื่อเสริมเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวในเรื่อง และเพื่อเสริมสร้างจินตนาการ

4.1.2.2 คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม พบหลักคุณธรรมที่ปรากฏซ้ำ ในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข 7 ประการ ได้แก่

(1) การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และครูมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีส่วนช่วยสอนให้เด็กได้ฝึกตัดสินใจเอง ฝึกการวางแผน และฝึกความเชื่อมั่นให้แก่เด็ก ทั้งในระดับครอบครัว และระดับโรงเรียน

(2) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เด็กควรได้รับการปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบของตนเองจากผู้อยู่ใกล้ชิด เพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้เรื่องของการปฏิบัติหน้าที่ของตน ทั้งหน้าที่ระดับครอบครัว และหน้าที่ระดับโรงเรียน

(3) ความมีวินัย หากเด็กได้รับการปลูกฝัง และมีแบบอย่างที่ดีในเรื่องการมีวินัยก็จะทำให้เด็กเคารพในกฎระเบียบมากยิ่งขึ้น

(4) ความมีเหตุผล เด็กควรได้รับการสั่งสอนเรื่องการคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

(5) ความประหยัดอดออม เด็กควรถูกฝึกเรื่องการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมแก่ฐานะ รู้จักประหยัดอดออม ระมัดระวังไม่ให้มีการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น อีกทั้งต้องเรียนรู้ที่จะใช้ของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

(6) ความเมตตากรุณา เด็กควรได้รับการปลูกฝังเรื่องการให้ความรัก (เมตตา) ความสงสาร (กรุณา) และความปรารถนาดีแก่กันจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และผู้ใหญ่รอบข้างต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กซึมซับ และเลียนแบบได้

(7) ความใฝ่เรียนรู้ ต้องเริ่มต้นจากคนใกล้ชิดเด็ก ตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปจนถึงระดับโรงเรียน อีกทั้งการมีเพื่อนสนิท พี่น้อง หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว ที่รักการอ่าน ก็จะช่วยส่งเสริมกันและกันในทางที่ดี สามารถสร้างนิสัยรักการอ่านตั้งแต่ยังเด็กจนกลายเป็นนิสัยที่จะติดตัวไปถึงตอนโตได้

ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอคุณธรรม พบ 2 กลวิธี ได้แก่ (1) นำเสนอผ่านตัวละครเด็ก และ (2) นำเสนอผ่านตัวละครผู้ใหญ่ ทั้งผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้ใหญ่ในโรงเรียน และผู้ใหญ่

อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก คุณธรรมทั้ง 7 ประการดังกล่าว หากได้รับการนำเสนอผ่านวิธีการที่เหมาะสม เด็ก ๆ ก็จะซึมซับและมาปรับใช้ในชีวิตจริงด้วยความเต็มใจ และไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ

4.1.2.3 คุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ พบว่า สุมาลี บำรุงสุข ได้สอดแทรกสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านไว้ในวรรณกรรมทุกเรื่อง 5 ด้าน ดังนี้

(1) ความรู้เกี่ยวกับภาษา มีการให้ความรู้ด้านการใช้ภาษาที่ถูกต้อง 2 เรื่อง คือ ด้านคำศัพท์และการสะกดคำ และด้านสำนวน

(2) ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์หลายชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงในบ้าน เช่น สุนัข แมว และสัตว์เลี้ยงที่พบได้ในสวนสัตว์ เช่น ช้าง เสือ สิงโต แรด ลิง นกยูง เป็นต้น โดยมีการอธิบายลักษณะสัตว์แต่ละชนิด ทั้งข้อดี ข้อเสียของสัตว์

(3) ความรู้เกี่ยวกับนิทานตำนาน ส่วนใหญ่เป็นการสอดแทรกนิทานอธิบายเหตุ โดยเน้นอธิบายที่มาของรูปลักษณ์สัตว์ ตลอดจนสาเหตุที่สัตว์บางชนิดเป็นศัตรูกัน ส่วนเนื้อหานิทานมักเกี่ยวโยงกับความเชื่อว่า พระอินทร์หรือพระพุทธเจ้าเป็นผู้สร้างหรือบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ และเป็นผู้ตั้งชื่อให้สัตว์ ต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ และเพลิดเพลินไปกับเรื่อง พบมากที่สุดในเรื่องใครดีที่สุด

(4) ด้านความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ มีการนำความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับสัตว์เข้ามาสอดแทรกไว้ในวรรณกรรม เพื่อให้ผู้อ่านได้รับสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์นอกเหนือจากการได้รับความเพลิดเพลิน

(5) ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ เช่น ความรู้ประวัติศาสตร์ ความรู้เรื่องลูกมุด ความรู้เรื่องโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ความรู้เรื่องผ้าทอเกาะยอ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง นอกจากมีความเป็นงานบันเทิงคดีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว เด็กและเยาวชนยังได้ซึมซับคุณธรรมพื้นฐานที่ควรมีในตัว รวมทั้งได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตด้วย

ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอความรู้ 2 กลวิธี ได้แก่ กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้ให้ความรู้ และ การอ้างถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

ผลการศึกษาที่พบในงานวิจัยนี้ พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ สุมาลี บำรุงสุข ใช้วรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษา 5 เรื่อง นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก นอกจากนี้วรรณกรรมทุกเรื่องไม่เพียงแต่ให้คุณค่าด้านอารมณ์ อันเป็นหน้าที่หลักของงานบันเทิงคดี แต่ยังช่วยปลูกฝังคุณธรรม และให้ความรู้อีกด้วย

4.2 อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมเยาวชนของนักเขียนในประเด็นต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น อภันตรี กันเดช (2549: 129-155) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2548 นวลจันทร์ ชาญวิวัฒนา (2550: 86-87) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีในปี พ.ศ. 2547 ลลิดา ศุภธนสินเขษม (2551: 166-169) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ.2544–2547 และ พรรณทิตา ปานเอี่ยม

(2555: 96-99) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ.2552 ประเภทนวนิยาย ซึ่งผลการศึกษาของทั้ง 4 เรื่อง เป็นการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนในแง่แนวคิดที่ปรากฏในเรื่อง เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง ก็พบว่าทั้ง 3 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่พบ ช่วยย้ำว่าผู้เขียนมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก จึงพยายามนำความเข้าใจนั้นมาสะท้อนไว้ในผลงาน ด้วยอาจหวังว่าถ้าผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่หากอ่านหนังสือทั้ง 5 เรื่องนี้ และสามารถเข้าถึงเจตนาของผู้เขียนก็จะสามารถช่วยกันส่งเสริมให้เด็กเติบโตและมีพัฒนาการสมวัยได้ อีกทั้งผู้ใหญ่เองก็ต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจธรรมชาติของเด็กในวัย 10-13 ปีว่า วัยนี้เริ่มที่จะเลียนแบบคนที่ตนชื่นชอบ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว ก่อนจะไปถึงการเลียนแบบนักแสดง นักร้อง หรือบุคคลนอกบ้านที่เด็กมีโอกาสสัมผัส เด็กจะเริ่มเรียนรู้หรือเลียนแบบจากคนใกล้ชิดก่อน เช่น พ่อ แม่ ครู เพื่อน ๆ หรือ แม้แต่พี่น้องของตน ดังนั้น ถ้าผู้ใหญ่อยากให้เด็กมีภาพจำที่ดี หรือ อยากให้เด็กเติบโตเป็นคนดีตามที่สังคมคาดหวัง ผู้ใหญ่เองก็ต้องพึงระลึกเสมอว่า เราจะต้องทำตัวเป็นต้นแบบ เป็นแม่พิมพ์ และเป็นเบ้าหลอมที่ดีเสียก่อน สำหรับครอบครัวที่มีลูกเดี่ยว หรือลูกโทน ถ้าพ่อแม่รู้ธรรมชาติของเด็กว่าการมีเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญ พ่อแม่ต้องให้เด็ก ๆ มีอิสระในการคบเพื่อน ไม่ห้าม แต่หากเห็นสิ่งใดไม่ชอบมาพากลจึงค่อย ๆ พูดเตือนอย่างมีเหตุผล และด้วยจิตเมตตา เพราะเด็กวัย 10-13 ปี สามารถรับฟังเหตุผลของผู้ใหญ่ได้แล้ว ดังนั้น พ่อแม่ยิ่งต้องตระหนักว่า บางความคิด บางการกระทำ ไม่ควรนำตนเองไปเป็นบรรทัดฐาน หรือ บังคับให้เด็กต้องเชื่อหรือทำตาม เช่น กรณีการคบเพื่อน เพราะบางทีเด็ก ๆ ก็ต้องการคู่คิด ต้องการที่ปรึกษา ต้องการเพื่อนเล่นที่เป็นคนวัยเดียวกัน อุปนิสัยใจคอเข้ากันได้ หน้าที่ผู้ใหญ่ที่ควรเป็น คือการเฝ้ามองอยู่ห่าง ๆ และรอทำหน้าที่ที่ปรึกษาที่ดีเมื่อเด็ก ๆ ต้องการ

ส่วนในแง่คุณค่าในวรรณกรรม จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ไม่มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมเยาวชน ในผลงานของสุมาลี บำรุงสุข มาก่อน แต่พบการศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมในผลงานของนักเขียนอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น จรรยงค์ บุญซัน (2551: 48–51) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่อง “ความสุขของกะทิ” นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี 2549 วชิราภรณ์ สุวรรณวรางกูร (2554: 217-224) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้วประเภทสารคดี พ.ศ.2546–2552 และ LIMINGMIN (2560: 58-64) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์หนังสือบันเทิงคดีเด็กที่ได้รับรางวัลระหว่าง ปี พ.ศ.2552 ถึงปี พ.ศ.2558 ผลการศึกษาทั้ง 3 เรื่อง เป็นไปแง่เดียวกันคือทุกเรื่องล้วนให้คุณค่าด้านการให้ความรู้ คุณค่าด้านการให้ความบันเทิง และคุณค่าด้านการให้แง่คิด ทำให้ผู้อ่านมีโลกทัศน์กว้างขึ้น และสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา การดำเนินชีวิต และช่วยเปิดโลกทัศน์ของตนเองให้กว้างขึ้น

จากการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข พบว่าผลการศึกษาค่อนข้างสอดคล้องกับวิจัยทั้ง 3 เรื่อง แต่อาจจะมีความแตกต่างบ้างตรงที่งานของสุมาลี บำรุงสุข ค่อนข้างจะให้น้ำหนักของคุณค่า 3 ด้านใกล้เคียงกัน จึงทำให้เห็นภาพความเป็น “บันเทิงคดีที่มีสาระ” ค่อนข้างเด่นชัด ขออภิปรายเพิ่มเติมดังนี้

ด้านแรกคือ คุณค่าด้านอารมณ์ ขณะที่เรื่องดำเนินไปผู้อ่านย่อมเกิดความรู้สึกหลากหลายไปพร้อมกับตัวละคร ตามพัฒนาการด้านอารมณ์ ได้แก่ อารมณ์พึงพอใจ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ ซึ่งอารมณ์ดังกล่าวจะช่วยให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ที่จะมีความรู้สึกและการควบคุมอารมณ์ของตนในชีวิตจริง

ได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนสามารถสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์พื้นฐานแก่ผู้อ่านผ่านกลวิธีการประพันธ์ 6 กลวิธี ได้แก่ ทั้งมีการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตอนน่าสนใจ มีกลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลาย มีการสร้างตัวละครแบบสมจริงและแบบเหนือจริง ใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเหมาะสม มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่สมจริง และมีการใช้ภาพประกอบอย่างมีจุดประสงค์ ทุกกลวิธีสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ทั้ง 3 ด้านเป็นอย่างดี เพราะเมื่อผู้อ่านมีความอารมณ์ร่วมเสมือนเป็นผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกันผู้อ่านจะสามารถเข้าใจอารมณ์ของตัวละคร มองเห็นการจัดการอารมณ์ของตัวละคร และสามารถนำสิ่งที่เห็นมาปรับใช้ในโลกความจริงได้ด้วย

ด้านที่สองคือ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม พบว่า นอกจากผลงานทุกเรื่องจะให้ความสนุกสนานบันเทิงอันเป็นหน้าที่หลักของบันเทิงคดี ผู้เขียนสามารถสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นแนวทางการทำความดี ไว้ตลอดทั้ง 5 เรื่อง เพื่อช่วยให้ผู้อ่านได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 7 ประการ ได้แก่ การรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความมีวินัย ความมีเหตุผล ความประหยัดอดออม ความเมตตากรุณา และความใฝ่เรียนรู้ ซึ่งคุณธรรมที่ถูกนำเสนอนั้นเป็นสิ่งที่เด็กต้องมีเป็นพื้นฐาน ถ้าหากเด็กขาดคุณธรรมในด้านใดด้านหนึ่งก็จะส่งผลให้กับเด็กโดยตรง รวมทั้งสังคมและประเทศชาติ เช่น หากเด็กไม่รู้จักการรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นก็จะส่งผลให้เกิดการทะเลาะกัน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสังคม หากขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ก็จะส่งผลให้เกิดความละเลยในหน้าที่ ก่อให้เกิดความล้มเหลวในชีวิตภายหน้า ถ้าเด็กขาดความใฝ่เรียนรู้ จะส่งผลให้เด็กจะไม่อยากเรียนรู้และไม่เกิดความรู้รวมถึงการใช้ชีวิต หรือแม้แต่ขาดความประหยัดอดออมก็จะส่งให้เป็นคนที่ไม่รู้จักพอ ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย เงินไม่พอใช้จ่าย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าคุณธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมที่นำมาศึกษาทั้ง 5 เรื่อง ยังสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ เพื่อปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม และเป็นคุณลักษณะที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม ดังที่สุมาลี บำรุงสุข ต้องการนำมาเป็นแนวทางเพื่อให้เด็กได้ซึมซับคุณธรรมเหล่านี้ผ่านการอ่านวรรณกรรม

ส่วนด้านที่สาม คุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้ แม้งานเขียนของสุมาลี บำรุงสุข จะจัดอยู่ในกลุ่มนวนิยาย แต่ผู้เขียนสามารถสอดแทรกความรู้ไว้ในเล่มอย่างแนบเนียน ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะผู้เขียนศึกษาและทำความเข้าใจธรรมชาติของเด็กมาเป็นอย่างดี รู้ว่าเด็กในแต่ละช่วงวัยมีความต้องการอะไร ความรู้แบบใดอะไรที่เด็กชอบ แบบใดที่เด็กไม่ชอบ หรือ ความรู้เรื่องใดที่ผู้ใหญ่ควรให้เด็กเรียนรู้ตั้งแต่ยังเยาว์ จากนั้นจึงนำวัตถุดิบเหล่านั้นมาปรุงไว้เป็นส่วนประกอบหนึ่งของตัวบทอย่างกลมกลืน เมื่อเด็ก ๆ อ่านก็จะไม่รู้สึกว่าถูกบังคับให้ต้องรับความรู้ทางวิชาการแบบไม่เต็มใจ ดังนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงใกล้ตัว ความรู้เกี่ยวกับภาษา นิทานตำนาน ความเชื่อ และอื่น ๆ ที่สุมาลี บำรุงสุข เลือกมานำเสนอไว้ในวรรณกรรมเยาวชน จึงช่วยเสริมความคิดและสติปัญญา ทำให้วรรณกรรมเยาวชนทั้ง 5 เรื่อง ควรค่าแก่การอ่านมากขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การที่ผลการศึกษาออกมาเช่นนี้ เพราะสุมาลี บำรุงสุข มีความเข้าใจความเป็นเด็กเป็นพื้นฐาน จึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถตอบโจทย์ตัวเด็ก ๆ ที่ชอบหนังสือที่อ่านสนุก ไม่เครียด ชวนติดตาม รวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในยุคที่ค่อนข้างคาดหวังว่าหนังสือดีต้องให้ทั้งสาระและความบันเทิงควบคู่กันไป อนึ่ง เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติผลงานของผู้เขียน

เพิ่มเติม ยิ่งเห็นได้ชัดเจนว่า ทุกเรื่องที่สุมาลี บำรุงสุขเขียน ทั้งหนังสือให้ความรู้ นิทานประกอบภาพ นวนิยาย รวมทั้งงานแปล ล้วนมาจากแรงบันดาลใจและนิสัยรักการอ่านมาตั้งแต่เด็ก และสุมาลี บำรุงสุข นั้นต้องการให้เด็ก ๆ มีงานบันเทิงคดีที่มีสาระและบันเทิงควบคู่กัน วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง จึงถูกสร้างสรรค์ออกแบบมาให้สามารถสร้างคุณค่าแก่เด็ก ๆ อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่ถูกนำเสนอออกมายิ่งย้ำให้เห็นว่าผู้เขียนมีความเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัย 10-13 ปี จึงพยายามนำความเข้าใจนั้นมาสะท้อนไว้ในผลงาน ผ่านกลวิธีที่หลากหลาย จนสามารถทำให้วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ปริศนาหน้าร้อน เรื่อง ม็อกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว เรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน และเรื่อง ใครดีที่สุด มีคุณลักษณะของบันเทิงคดีที่น่าอ่าน ขณะเดียวกันการสอดแทรกความรู้และหลักคุณธรรมไว้ในหนังสืออย่างแนบเนียน ก็น่าจะเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้เรื่อง เรื่องของม่าเหมี่ยว และเรื่อง ม่าเหมี่ยวและเพื่อน ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ในหนังสือดี 100 ชื่อเรื่องที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน

4.3 ข้อเสนอแนะ

4.3.1 ควรมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเด็กในวรรณกรรมเยาวชนของนักเขียนอื่น ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดความเป็นเด็กของสุมาลี บำรุงสุข

4.3.2 ควรมีการศึกษาคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของนักเขียนอื่น ๆ หรือวรรณกรรมเล่มอื่น ๆ ของสุมาลี บำรุงสุข

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กันต์ เอี่ยมอินทรา. **จิตวิทยาเด็ก ในโลกแห่งการแข่งขัน**. https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647912. 30 มกราคม, 2564.

กัลยานันท์ สิงจันทึก. **ตัวละครเด็กในวรรณกรรมรางวัล "หนังสือดีเด่น" ของมกุฎ อรดี**. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

กุสุมา รักษมณี. **การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2534.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. **วรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517.

กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์. **สร้างสรรค์หนังสือเด็ก**. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.

จรรยงค์ บุญซัน. **การศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของนวนิยายเรื่อง "ความสุขของกะทิ" นวนิยายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน ประจำปี 2549**. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2551.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. **การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2542.

ณิชา ลิ้มตระกูล. (ม.ป.ป.). **พัฒนาการด้านสังคมในเด็ก สิ่งสำคัญที่พ่อแม่ไม่ควรละเลย.** https://www.phyathai.com/article_detail. 30 มกราคม, 2564.

ดวงเดือน พันธุมมาวิน. **ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน**. กรุงเทพฯ: บริษัทส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรมจำกัด, 2544.

ตรีศิลป์ บุญจขร. **นวนิยายกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ทิพยภา เชษฐเชาวลิต. **จิตวิทยาพัฒนาการสำหรับพยาบาล**. พิมพครั้งที่ 6. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ, 2541.

ธวัช ปุณโณธก. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2525.

ธัญญา สังขพันธานนท์. **วรรณกรรมวิจารณ์**. ปทุมธานี: นาคร, 2539.

นวลจันทร์ ชาญวิวัฒนา. **การศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีในปี พ.ศ. 2547**. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. **แว่นวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.

ปาริฉัตร วงศ์ดียิ่ง. **วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ประเภทนวนิยาย ปี พ.ศ.2553 – 2556**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2560.

ปราณี เชียงทอง. **วรรณกรรมสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2526.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

พี่หวาน. (2560). **คุยกับ 'ครูมอลลี่' ชวนมารู้จักเรื่องสั้นให้มากขึ้น และแนะนำหนังสือที่นักเขียนสายเรื่องสั้นควรอ่าน!**. https://www.dek-d.com/writer/45919/. 30 มกราคม 2564.

พรรณทิตา ปานเอี่ยม. **การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2552 ประเภทนวนิยาย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

พรจันทร์ จันทวิมล และคณะ. **การเขียนและจัดทำสื่อหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ, 2540.

ภัทรขวัญ ลาสงยาง. **คิด เขียน สร้าง นิทานและหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

รังสินี หลักเพชร. **ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์, 2556.

โรงพยาบาลเพชรเวช. **เด็กกับพฤติกรรมเลียนแบบ**. https://www.petcharavejhospital.com/th/Article/article. 30 มกราคม 2564.

ลลิดา ศุภธนสินเขษม. **การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ.2544 – 2547**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

วิภา กงกะนันท์. **วรรณคดีศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2533.

วชิราภรณ์ สุวรรณวรางกูร. **การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้วประเภทสารคดี พ.ศ.2546 – 2552**. การค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

วนิดา บำรุงไทย. **ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2543.

วรรณี ศิริสุนทร. **ทำเนียบนักเขียนและนักวาดภาพหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2534.

วัลนิกา ฉลากบาง. **จิตวิทยาและการแนะแนวเด็กประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2535.

วิกิพจนานุกรม พจนานุกรมเสรี. (2564). **ต้นร้ายปลายดี**. https://th.wiktionary.org/wiki. 25 มกราคม, 2564.

วิริยะ สิริสิงห. **การสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2537.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

ศศิวรา บุญรัศมี และ เทอดพงศ์ ทองศรีราช. (ม.ป.ป.). **พัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยเรียน: สำหรับครู**. http://www.thaipediatrics.org/Media/media-20200513135440.pdf. 30 มกราคม, 2564.

สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมไทยในสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: การสอน, 2523.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางเขน, 2537.

สารภี ขาวดี. "**งานเขียนแนว** "สาระบันเทิง": กรณีศึกษาสารคดีสำหรับเยาวชนเรื่อง "พวกเราแปลงร่างได้" **ผลงานของร้อยเอกหญิงธิติมา ช้างพุ่ม" วารสารไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. 15(2): 118-155; กรกฎาคม - ธันวาคม, 2562.

สุชา จันทน์เอม. **จิตวิทยาเด็ก**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2538.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุภาษิต.net. (ม.ป.ป.). **ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน**. http://www.xn--m3cv1ac5bny.net. 25 มกราคม, 2564.

_____. **รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี**. http://www.xn--m3cv1ac5bny.net. 25 มกราคม, 2564.

สุมาลี บำรุงสุข. **ปริศนาหน้าร้อน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เล่มโปรด, 2552.

_____. **ม็อก แมวมหัศจรรย์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2553.

_____. **ม่าเหมี่ยวและเพื่อน**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2561(ก).

_____. **เรื่องของม่าเหมี่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2561(ข).

_____. **ใครดีที่สุด**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2561(ค).

สมพร จารุณัฏ. **คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538.

สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์. **การเขียนหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2523.

อภันตรี กันเดช. **การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2548**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

อัปสรสิริ เอี่ยมประชา. (ม.ป.ป). **เอกสารประกอบการเรียน บทที่ 3 รายวิชา GS101จิตวิทยาสำหรับครู**. http://www.eledu.ssru.ac.th/malai_pr/pluginfile.php/101. 30 มกราคม, 2564.

อารี พันธ์มณี. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เลิฟแดนด์ลิฟเพรส, 2544.

อิราวดี ไตลังคะ. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.

อุภาวัณณ์ นามหิรัญ. "**การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของชมัยพร แสงกระจ่าง**" **วิวิธวรรณสาร**. 3(1): 55 – 76; มกราคม – เมษายน, 2562.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

หทัย ตันหยง. **การสร้างสรรค์วรรณกรรมและหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2529.

LIMINGMIN. **การวิเคราะห์หนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลระหว่าง ปี พ.ศ.2552 ถึง ปี พ.ศ.2558**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2560.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาววิจิตรา รุ่งแสง
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2554 - 2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2559 - ปัจจุบัน โรงเรียนบ้านเค็ง จังหวัดศรีสะเกษ
ตำแหน่งงาน	ข้าราชการครู (ครู คศ.1)
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านเค็ง ตำบลจะกง อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ 33140